

OPERA
FRANCISCI
BARONIS
DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

TOMVS PRIMVS:

Qui continet
De Dignitate & Augmentis Scientiarum
LIBROS IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
In Officina IOANNIS HAVILAND.
MDCXXIIII.

GVILIELMVS RAWLEY Sacræ Theologiæ Professor, Illustrissimi Domini D. FRANCISCI BARONIS de Verulamio, Vice-Comitis SANCTI ALBANI, Sacellanus, *Lectori* S.

Vm *Domino* meo placuerit, eo me dignari Honore, vt in edendis *Operibus* suis, operâ meâ vsus sit; non abs re fore existimaui, si *Lectorem* de aliquibus, quæ ad hunc *Primum Tomum* pertinent, breuitèr moneam. Tractatum istum, de *Dignitate & Augmentis Scientiarum*, ante Annos Octodecim, edidit Dominatio sua, Linguâ Patriâ, in duos tantummodò Libros distributum; & *Regiæ suæ Maiestati* dicauit, quod & nunc facit. Non ita pridèm Animum adiecit, vt in Latinam Linguam verteretur. Inaudierat siquidèm illud apud Exteros expeti: Quinetiàm solebat subinde dicere, *Libros Modernis Linguis conscriptos, non ita multò post Decocturos.* Eius igitur *Translationem*, ab insignioribus quibusdam Eloquentiâ Viris elaboratam, propriâ quoq; Recensione castigatam, iam

emittit. Ac *Liber Primus* certè, quasi mera *Translatio* est, in Paucis admodùm mutatus: At reliqui *Octo*, qui *Partitiones Scientiarum* tradunt, atq; vnico antè Libro continebantur, vt *Nouum Opus*, & nunc primùm editum, prodit. Caussa autem præcipua, quæ Dominationem suā mouit, vt Opus hoc retractaret, & in plurimis amplificaret, ea fuit; Quod in *Instauratione Magnâ* (quam diù posteà edidit) *Partitiones Scientiarū*, pro primâ *Instaurationis* Parte constituit; quam sequeretur *Nouum Organum*; dein *Historia Naturalis*; & sic deinceps. Cùm igitur reperiret Partem eam de *Partitionibus Scientiarum* iam pridèm elaboratā, (licet minùs solidè quam Argumenti Dignitas postularet) optimum fore putauit, si retractaretur, & redigeretur in opus iustum & completum. Atque hoc pacto, Fidem suam liberari intelligit, de Primâ Parte *Instaurationis* præstitam. Quantum ad *Opus* ipsum, non est Tenuitatis meæ, de eo aliquid præfari. Præconium ei, quod optimè conueniat, existimo futurū illud, quod Demosthenes interdùm dicere solebat de rebus gestis Atheniensium veterum; *Laudatorem ijs dignum esse solummodò Tempus.* *Deum Opt: Max:* obnixè precor, vt pro *Dignitatate Operis*, Fructus Vberes, diuturnique, & *Auctori*, & *Lectori*, contingant.

FRANCISCI
BARONIS
DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,

DE

Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBRI IX.

AD REGEM SVVM.

LONDINI,
In Officina IOANNIS HAVILAND.
MDCXXIIIJ.

PARTITIONES SCIENTIarum, & Argumenta Singulorum CAPITVM.

LIB. II.

CAPVT I.

PArtitio *Vniuersalis* Doctrinæ Humanæ, *in* Historiam; Poesim; Philosophiam: *Secundum tres Facultates Intellectûs*; Memoriam; Phantasiam; Rationem: *Quòdque eadem Partitio competat etiàm* Theologicis.

CAP. 2.

PArtitio Historiæ *in* Naturalem; *&* Ciuilem: Ecclesiasticâ, *&* Literariâ, *sub* Ciuili *comprehensis*: *Partitio* Historiæ Naturalis, *ex* Subiecto *suo, in* Historiâ Generationum; Præter-Generationum; *&* Artium.

CAP. 3.

PArtitio Historiæ Naturalis *Secunda, ex* Vsu *&* Fine *suo, in* Narratiuam; *&* Inductiuam: *Quódque* Finis *nobilissimus* Historiæ Naturalis *sit, vt ministret, & in ordine sit, ad* condendam Philosophiam; *quem*
Finem

Finem *intuetur* Inductiua. *Partitio* Historiæ Generationum, *in* Historiam Cœlestium; Historiam Meteororum; Historiam Globi Terræ & Maris; Historiam Massarum, *siue* Collegiorum Maiorum; *&* Historiam Specierum, *siue* Collegiorum Minorum.

CAP. 4.

PArtitio Historiæ Ciuilis, *in* Ecclesiasticam; Literariam; *&* (*quæ Generis Nomen retinet*) Ciuilem: *Quódque* Historia Literaria *desideretur*: *Eius conficiendæ Præcepta.*

CAP. 5.

DE Dignitate, *&* Difficultate Historiæ Ciuilis.

CAP. 6.

PArtitio prima Historiæ Ciuilis(Specialis) *in* Memorias; Antiquitates; *&* Historiam Iustam.

CAP. 7.

PArtitio Historiæ Iustæ, *in* Chronica Temporum; Vitas Personarum; *&* Relationes Actionum: *Earum Partium Explicatio.*

CAP. 8.

PArtitio Historiæ Temporum, *in* Historiam Vniuersalem; *&* Particularem. *Vtriusque Commoda, & Incommoda.*

CAP.

Cap. 9.

P*Artitio secunda* Hiſtoriæ Temporum, *in* Annales; *&* Acta Diurna.

Cap. 10.

P*Artitio secunda* Hiſtoriæ Ciuilis (Specialis,) *in* Meram; *&* Mixtam.

Cap. 11.

P*Artitio* Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, *in* Eccleſiaſticam Specialem; Hiſtoriam ad Prophetias; *&* Hiſtoriam Nemeſeos.

Cap. 12.

D*E* Appendicibus Hiſtoriæ, *quæ circa* Verba *Hominum* (*quemadmodùm* Hiſtoria *ipſa circa* Facta) *verſantur: Partitio earum in* Orationes; Epiſtolas; *&* Apophthegmata.

Cap. 13.

D*E ſecundo Membro Principali* Doctrinæ Humanæ, *nempe* Poeſi. *Partitio* Poeſeos *in* Narratiuam; Dramaticam; *&* Parabolicam.

bolicam. *Exempla* Parabolicæ *tria proponũntur.*

LIB. III.

Cap. I.

P*Artitio* Scientiæ *in* Theologiam; *&* Philoſophiam. *Partitio* Philoſophiæ *in* Doctrinas tres : *De* Numine ; *De* Naturâ; *De* Homine. *Conſtitutio* Philoſophiæ Primæ, *vt Matris communis omnium.*

Cap. 2.

DE Theologiâ Naturali: *&* Doctrinâ *de* Angelis *&* Spiritibus, *quæ eiuſdem eſt* Appendix.

Cap. 3.

P*Artitio* Naturalis Philoſophiæ, *in* Speculatiuam; *&* Operatiuam: *quódque illæ duæ, & in Jntentione* Tractantis, *& in Corpore* Tractatûs, *ſegregari debeant.*

Cap. 4.

P*Artitio* Doctrinæ Speculatiuæ *de* Naturâ, *in* Phyſicam (Specialem;) *&* Metaphyſicam : *Quarum* Phyſica Cauſſam Efficientem,

entem, *&* Materiam; Metaphysica Caussam Finalem, *&* Formam, inquirit. *Partitio* Physicæ (*Spec:*) *in* Doctrinas *De* Principijs Rerum; *De* Fabricâ Rerum, *siue de* Mundo; *&* *de* Varietate Rerum. *Partitio* Doctrinæ *de* Varietate Rerum, *in* Doctrinam *de* Concretis; *&* Doctrinam *de* Abstractis: *Partitio* Doctrinæ *de* Concretis, *reijcitur ad easdem Partitiones, quas suscipit* Historia Naturalis. *Partitio* Doctrinæ *de* Abstractis, *in* Doctrinam *de* Schematismis Materiæ; *&* Doctrinã *de* Motibus. *Appendices duæ* Physicæ Speculatiuæ: Problemata Naturalia; Placita Antiquorum Philosophorum. *Partitio* Metaphysicæ, *in* Doctrinam *de* Formis; *&* Doctrinam *de* Caussis Finalibus.

CAPVT 5.

P*Artitio* Operatiuæ Doctrinæ *de* Naturâ, *in* Mechanicam; *&* Magiam: *Quæ respondent Partibus* Speculatiuæ: Physicæ Mechanica; Metaphysicæ Magia: *Expurgatio Vocabuli* Magiæ. *Appendices duæ* Operatiuæ: Inuentarium Opum Humanarum; *&* Catalogus Polychrestorum.

CAP. 6.

D*E Magnâ* Philosophiæ Naturalis, *tam* Speculatiuæ, *quam* Operatiuæ, *Appen-*

dice Mathematicâ; *Quódque inter Appendices potiùs poni debet, quam inter* Scientias Substantiuas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram; *&* Mixtam.

LIB. IIII.

Cap. I.

P*Artitio* Doctrinæ *de* Homine, *in* Philosophiam Humanitatis; *&* Ciuilem. *Partitio* Philosophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis; *&* Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Constitutio vnius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *siue de* Statu *Hominis*. *Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Personâ Hominis; *&* *de* Fœdere Animi *&* Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Personâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miserijs Hominis; *&* *de* Prærogatiuis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus; *&* *de* Impresſionibus. *Aſsignatio* Physiognomiæ, *&* Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

Cap. 2.

P*Artitio* Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam; Cosmeticam; Athleticam;

cam; *&* Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria: viz. in* Conseruationem Sanitatis; Curationem Morborum; *&* Prolongationem Vitæ. *Quódque Pars postrema de* Prolongatione Vitæ *disiungi debeat à duabus reliquis.*

CAP. 3.

P*Artitio* Philosophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo; *&* Doctrinam *de* Animâ Sensibili, *siue* Productâ. *Partitio secunda eiusdem* Philosophiæ, *in* Doctrinam *de* Substantiâ, *&* Facultatibus Animæ; *&* Doctrinam *de* Vsu, *&* Obiectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ; Doctrina *de* Diuinatione Naturali; *&* Doctrina *de* Fascinatione. *Distributio* Facultatum Animæ Sensibilis, *in* Motum; & Sensum.

LIB. V.

CAP. I.

P*Artitio* Doctrinæ *circa* Vsum *&* Obiecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam; *&* Ethicam. *Partitio* Logicæ, *in* Artes Inueniendi; Iudicandi; Retinendi; *&* Tradendi.

Cap. 2.

P*Artitio* Inuentiuæ, *in* Inuentiuã Artium; *&* Argumentorum: *Quódque prior harum (quæ eminet)* desideretur. *Partitio* Inuentiuæ Artium, *in* Experientiam Literatam; *&* Organum Nouum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.

Cap. 3.

P*Artitio* Inuentiuæ Argumentorum, *in* Promptuariam; *&* Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem; *&* Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquisitione, De* Graui *&* Leui.

Cap. 4.

P*Artitio* Artis Iudicandi, *in* Iudicium *per* Inductionẽ; *& per* Syllogismum. *Quorum prius aggregatur* Organo Nouo. *Partitio prima* Iudicij per Syllogismum, *in* Reductionẽ Rectam; *&* Inuersam. *Partitio secunda eius, in* Analyticam; *&* Doctrinã *de* Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophismatum; Elenchos Hermeniæ; *&* Elenchos Imaginum, *siue* Idolorum. *Partitio* Idolorum, *in* Idôla Tribûs; Idôla Specûs; *&* Idôla

Idòla Fori. *Appendix* Artis Iudicandi, *viz.* *De* Analogiâ Demonſtrationum pro Naturâ Subiecti.

CAP. 5.

P*Artitio Artis* Retinendi *ſiue* Retentiuæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ; *&* Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, in Prænotionem; *&* Emblema.

LIB. VI.

CAP. I.

P*Artitio* Traditiuæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; *&* Doctrinam de Illuſtratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; *&* De Scriptione. *Quarum duæ Poſteriores* Grammaticam *conſtituunt, eiúſq;* Partitiones *ſunt. Partitio* Doctrinæ *de* Notis Rerum, *in* Hieroglyphica; *&* Characteres Reales. *Partitio ſecunda* Grammaticæ, *in* Literariam; *&* Philoſophantem. *Aggregatio* Poeſeos quoad Metrum,

trum, *ad* Doctrinam *de* Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

CAP. 2.

DOctrina de Methodo Sermonis *constituitur vt Pars* Traditiuæ *Substantiua & Principalis. Nomen ei inditur* Prudentia Traditiuæ. *Enumerantur* Methodi *Genera diuersa; & subiunguntur eorum Commoda, & Incommoda.*

CAP. 3.

DE Fundamentis & Officio Doctrinæ de Illustratione Sermonis, *siue* Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent*: Colores Boni & Mali, tam Simplicis quam Comparati; Antitheta Rerum; Formulæ Minores Orationum.

CAP. 4.

APpendices generales duæ *Traditiuæ*: Critica; & Pedagogica.

LIB.

LIB. VII.

Cap. I.

P*Artitio* Ethicæ, *in* Doctrinam *de* Exemplari; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris (*scilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Indiuiduale; *&* Bonum Communionis.

Cap. 2.

P*Artitio Boni* Indiuidualis, *vel* Suitatis, *in* Bonum Actiuum; *&* Bonum Paſsiuum. *Partitio* Boni Paſsiui, *in* Bonum Conſeruatiuum; *&* Bonum Perfectiuum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia; *&* Reſpectiua.

Cap. 3.

P*Artitio* Doctrinæ *de* Culturâ Animi, *in* Doctrinam *de* Characteribus Animorum; De Affectibus; *&* De Remedijs, *siue* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ *eiuſdem*, *de* Congruitate inter Bonum Animi, *&* Bonum Corporis.

LIB.

LIB. VIII.

Cap. I.

P*Artitio* Doctrinæ Ciuilis, *in* Doctrinam de Conuersatione; Doctrinam de Negotijs; *&* Doctrinam de Imperio, *siue* Repub.

Cap. 2.

P*Artitio* Doctrinæ de Negotijs, *in* Doctrinam de Occasionibus Sparsis; *&* Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ *de* Occasionibus Sparsis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta de* Ambitu Vitæ.

Cap. 3.

P*Artitiones* Doctrinæ de Imperio, *siue* Repub. *omittuntur*: *Tantùm Aditus fit ad* Desiderata *duo*: Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperij; *&* Doctrinam *de* Iustitiâ Vniuersali, *siue de* Fontibus Iuris. Exempla *vtriusque*.

LIB.

LIB. IX.

CAP. I.

P*Artitiones* Theologiæ Inſpiratæ *omittuntur: Tantùm Aditus fit ad* Deſiderata *tria* : Doctrinam *de* Legitimo Vſu Rationis Humanæ in Diuinis ; Doctrinam de Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei ; *&* Emanationes Scripturarum.

CAP. I.

[illegible] Theologia [illegible] Doctrinam de [illegible] in D[illegible] [illegible]

FRANCISCI
BARONIS
DE
VERVLAMIO,
VICE-COMITIS
SANCTI ALBANI,
DE
Dignitate & Augmentis Scientiarum

LIBER PRIMVS.

VB Veteri Lege, Rex Optime, erant & ſpontaneæ Oblationes, & quotidiana Sacrificia; Hæc ex rituali cultu, illæ ex piâ Alacritate profectæ. Arbitror equidem deberi tale quidpiam Regibus à Seruis ſuis; vt ſcilicet quiſque non ſolùm Muneris ſui Tributa, ſed & Amoris Pignora deferat. Atque in prioribus illis, ſpero me minimè defuturum; In poſteriori autem genere, dubitaui quid potiſſimùm ſumerem: Satius autem viſum eſt, hujuſmodi aliquid deligere, quod potiùs ad Perſonæ tuæ Excellentiam, quàm ad Negotia Coronæ ſpectaret.

Ego ſæpiſſimè de Majeſtate tuâ, vt debeo, cogitans

(missis alijs siue Virtutis, siue Fortunæ tuæ Dotibus) magnâ prorsùs afficior admiratione, cùm intueor Excellentiam earum in te Virtutum, Facultatumque, quas Philosophi Intellectuales vocant: Capacitatem Ingenij tot & tanta complexam, Firmitudinem Memoriæ, Prehensionis Velocitatem, Iudicij Penetrationem, Elocutionisque Ordinem simul & Facilitatem. Subit profectò Animum quandóque Dogma illud Platonicum, quo asseritur, *Scientiam nihil aliud esse quàm Reminiscentiam; Animumq; naturalitèr omnia cognoscere, natiuæ luci, quam specus corporis obumbrauerat, subinde redditum.* Certè hujus rei, (si in quo alio) relucet in Majestate tuâ Exemplum insigne; cui adeò prompta est Mens ad concipiendam Flammam, ubi vel leuissima eam excitauerit objecta Occasio, vel minima alienæ Cognitionis scintilla affulserit. Quemadmodùm igitur, de Regum sapientissimo, Sacra perhibet Scriptura, *Cor illi fuisse tanquam Arenam Maris*; cuius quanquam Massa prægrandis, Partes tamen minutissimæ; sic Mentis indidit Deus Maiestati tuæ crasim planè mirabilem, quæ cùm maxima quæque complectatur, minima tamen prehendat, nec patiatur effluere: Cùm perdifficile videatur, vel potiùs impossibile in Naturâ, vt idem Instrumentum, & grandia Opera, & pusilla aptè disponat. Quantum ad Elocutionem tuam, occurrit illud Cornelii Taciti de Augusto Cæsare; *Augusto*, inquit, *profluens, & quæ principem virum deceret, eloquentia fuit.* Sanè si rectè rem perpendamus, omnis Oratio aut laboriosa, aut affectata, aut Imitatrix, quamvis alioquin excellens, nescio quid seruile olet, nec sui iuris est. Tuum autem dicendi genus verè Regium est, profluens tanquàm à Fonte, & nihilominùs, sicut Naturæ Ordo postulat, Rivis diductum suis, plenum facilitatis fœlicitatisque, imitans neminem, nemini imitabile. Atque sicut in Rebus tuis, quæ tam ad Regnum, quàm ad Domum

mum tuam ſpectant, Virtus videtur cum Fortunâ certare; Mores ſcilicet optimi cum fœlici Regimine; Spes tuæ olim patientèr & piè cohibitæ, cum fauſtâ & opportunâ ſperatorum adeptione; Thori Coniugalis ſancta fides, cum fructu Coniugii beato, in Sobole pulcherrimâ; Pia, & Principe Chriſtiano digniſſima ad pacem propenſio, cum ſimili vicinorum Principum inclinatione, in idem votum fœlicitèr conſpirantium; ſic & in Intellectûs tui Dotibus, non leuior exoritur lis & æmulatio, ſi eas, quæ à Naturâ ipsâ præbitæ ſunt & infuſæ, cum inſtructiſſimâ gazâ multiplicis Eruditionis, & plurimarum Artium Scientiâ committamus. Neque verò facilè fuerit Regem aliquem poſt Chriſtum natum reperire, qui fuerit Maieſtati tuæ, Literarum Diuinarum, & Humanarum varietate, & culturâ comparandus. Percurrat, qui voluerit, Imperatorum & Regum ſeriem, & iuxta mecum ſentiet. Magnum certè quiddam præſtare Reges videntur, ſi delibantes aliorum Ingenia ex compendio ſapiant, aut in Cortice Doctrinæ aliquatenùs hæreant, aut denique literatos ament, euehantque. At Regem, & Regem natum, veros Eruditionis Fontes hauſiſſe, imò ipſummet Fontem Eruditionis eſſe, propè abeſt à Miraculo. Tuæ verò Maieſtati, etiam illud accedit, quod in eodem Pectoris tui Scrinio, Sacræ Literæ cum profanis recondantur; adeò vt cum Hermete illo Triſmegiſto, triplici gloriâ inſigniaris, Poteſtate Regis, Illuminatione Sacerdotis, Eruditione Philoſophi. Cùm igitur alios Reges, longè hâc laude (propriè quæ tua eſt) ſuperes, æquum eſt, vt non ſolùm præſentis Seculi famâ, & admiratione celebretur, aut etiam Hiſtoriarum lumine poſteritati tranſmittatur, verùm vt ſolido aliquo in Opere incidatur, quod & Regis Magni potentiam denotet, & Regis tam inſignitèr Docti Imaginem referat.

Quare (vt ad Incœptũ reuertar) nulla potior mihi

visa est Oblatio, quam Tractatus aliquis eò spectans. Huius Argumentum duabus constabit Partibus. In priori (quæ levior est, neque tamen vllo modo prætermittenda) de Scientiæ, & Literarum per omnia excellentiâ agendum est; & simul de Merito eorum, qui in iisdem prouehendis operam strenuè, & cum iudicio impendunt. Posterior verò Pars (quod Caput rei est) proponet, quid in hoc genere, hucúsque actum sit, & perfectum; insupèr & ea perstringet, quæ videntur desiderari; vt quamuis non ausim seponere, aut deligere, tuæ quod præcipuè Maiestati cómendem, tamen multa & varia representando, Regias tuas Cogitationes excitare possim; vt proprios Pectoris tui Thesauros excutias, atque inde pro magnanimitate tuâ, atque sapientiâ, optima quæque, ad Artium & Scientiarum Terminos proferendos, depromas.

In ipso Vestibulo prioris Partis, ad purgandam viam, & quasi indicendum silentium, quo meliùs audiantur Testimonia de Dignitate Literarum, absque Oblatratione tacitarum Obiectionum, statui primo loco liberare literas opprobriis, & vilipendiis, quibus impetit eas Ignorantia, sed Ignorantia sub non vno schemate: modò in Theologorum Zelotypiâ, modò in Politicorum supercilio, modò in ipsorum Literatorum erroribus sese ostentans, & prodens. Audio primos dicentes, Scientiam inter ea esse, quæ parcè cautéque admittenda sunt; Scientiæ nimium Appetitum fuisse primum Peccatum, vnde Hominis lapsus; hodiéque hærere Serpentinum quid in eâ, siquidem Ingrediens tumorem inducit; *Scientia inflat:* Salomonem censere: *Faciendi libros nullum esse finem, multamque lectionem carnis esse afflictionem;* & alibi, *In multâ Sapientiâ multam esse indignationem;* &, *Qui auget scientiam, augere & dolorem;* D. Pauli monitum esse, *Ne decipiamur per inanem philosophiam:* Quin & experientiâ

rientiâ notum esse, doctissimos Viros Hæretico-rum Coryphæos, doctissima Secula in Atheismum procliuia fuisse; Contemplationem denique Secundarum Causarum, authoritati Primæ Causæ derogare.

Vt igitur Falsitatem huius Dogmatis, Fundamentaque eius malè iacta aperiamus, cuiuis obuiam est, istos non percipere, Scientiam quæ Lapsum peperit, non fuisse puram illam, primigeniamque Scientiam Naturalem, cuius lumine Homo Animalibus in Paradiso adductis, Nomina ex Naturâ imposuit, sed superbam illam, *Boni & Mali*, per quam excutere Deum, sibique ipse legem figere ambiuit: Neque certè vis vlla Scientiæ, quanta quanta sit, inflat mentem, cùm nihil implere Animum, nedum distendere possit, præter Deum, Deique contemplationem: Quare Salomon de duobus palmariis Inuentionis sensibus, (Visu, atque Auditu) loquens, ait; *Oculum videndo, aurem audiendo non satiari*: quod si non sit Impletio, sequitur Continens maius esse Contento. Haud alitèr de Scientiâ ipsâ, Animoque humano (cui Sensus sunt tanquàm Emissarii) definit his verbis, quæ Calendario suo, Ephemeridique omnium rerum tempora describenti subnectit, ita concludens; *Omnia Deus condidit, vt vnumquodque pulchrum sit in tempore suo: Mundum quoque ipsum indidit cordi eorum: inuenire tamen Homo non potest opus, quod operatus est Deus, ab initio vsque ad finem.* Quibus verbis haud obscurè innuit, Deum fabricatum esse Animum humanum instar speculi, totius Mundi capacem, Eiusque non minùs sitientem, quam oculum Luminis: neque gestientem solùm conspicere varietates, vicissitudinesque Temporum, verùm etiàm perscrutandi, explorandique immotas, atque inuiolabiles Naturæ Leges, & Decreta, ambitiosam. Et quamuis innuere videatur, summam illam

illam Naturæ œconomiam (quam appellat *Opus, quod operatur Deus, ab initio vſque ad finem*) non poſſe inueniri ab Homine; hoc non detrahit captui humano, ſed in impedimenta Doctrinæ reiiciendum; qualia ſunt Vitæ breuitas, Studiorum diuortia, Scientiarum traditio praua & infida, plurimaque alia incommoda, quibus humana conditio irretitur. Siquidem nullam Vniuerſi partem, ab humanâ diſquiſitione alienam eſſe, ſatis clarè alibi docet, inquiens, *Spiritus hominis eſt tanquam lucerna Dei*, quâ intima arcana explorat. Quare ſi tanta ſit amplitudo captûs humani, manifeſtum eſt nullum eſſe periculum à quantitate Scientiæ, vt vt diffusâ, ne aut tumorem inducat, aut exceſſum: ſed à qualitate tantùm, quæ quantulacunque ſit, ſi abſque Antidoto ſuâ ſumatur, malignum quid habet, atque venenoſum, flatuoſis ſymptomatis pleniſſimum. Hæc Antidotus, ſiue Arôma, (cuius mixtio temperat Scientiam, eamque ſaluberrimam efficit,) eſt *Charitas*, quod etiam priori clauſulæ ſubiungit Apoſtolus dicens, *Scientia inflat, charitas autem ædificat.* Cui conſonum eſt, quod alibi docet, *Si*, inquit, *linguis loquar Angelorum, vel hominũ, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs reſonans, aut cymbalum tinniens.* Non quin eximium quid ſit loqui Linguis Angelorum & Hominum, ſed quia ſi ſegregetur à Charitate, neq; ad cõmune Humani Generis bonum dirigatur, potiùs inanem gloriam exhibebit, quàm ſolidum fructum. Cenſuram quod attinet Salomonis, de Exceſſu legendi ſcribendique Libros, & cruciatu ſpiritûs è Scientiâ oriundo; Monitumque etiam Paulinum, *Ne decipiamur per inanem philoſophiam*; ſi rectè explicentur ea loca, optimè oſtendent veros cancellos, & limites, quibus humana ſcientia circumſepitur, ita tamen vt liberum ſit ei, abſque omni coarctatione vniuerſam rerum naturam amplecti. Sunt enim limites tres. Primus, ne ita fœlicitatem collocemus in

Scientiâ,

Scientiâ, vt interim Mortalitatis nostræ Obliuio subrepat. Secundus, ne sic vtamur scientiâ, vt anxietatem pariat, non Animi tranquillitatem. Tertius, ne putemus posse nos, per Naturæ contemplationem, Mysteria Diuina assequi. Nam quantum ad primum, optimè in eodem Libro alibi se Salomon explicat, *Satis*, inquit, *perspexi Sapientiam tantum recedere à stultitiâ, quantum Lucem à Tenebris. Sapientis oculi in capite eius, stultus in tenebris oberrat; sed simul didici moriendi necessitatem vtrique esse communem.* De secundo certum est, nullam Animi anxietatem, aut perturbationem oriri è Scientiâ, nisi tantùm per accidens. Omnis enim Scientia, & Admiratio (quæ est semen Scientiæ) per se iucunda est; cùm autem Conclusiones inde deducuntur, quæ obliquè rebus nostris applicatæ, vel infirmos metus gignunt, vel immodicas cupiditates, tum demùm nascitur Cruciatus ille, & Perturbatio mentis, quâ de loquimur: tunc enim Scientia, non est ampliùs *Lumen siccum*, (vt voluit Heraclitus ille obscurus, *Lumen siccum optima anima*) sed fit Lumen madidum, atque humoribus Affectuum maceratum. Tertia regula accuratiorem paulò disquisitionem postulat, neque sicco pede prætereunda est. Si quis enim ex Rerum Sensibilium, & Materiatarum intuitu, tantum Luminis assequi speret, quantum ad patefaciendam Diuinam Naturam, aut Voluntatem sufficiet, *næ iste decipitur per inanem philosophiam.* Etenim Contemplatio Creaturarum, quantum ad Creaturas ipsas, producit Scientiam; quantum ad Deum, Admirationem tantùm, quæ est quasi abrupta Scientia. Ideóque scitissimè dixit quidam Platonicus: *Sensus humanos solem referre, qui quidem reuelat terrestrem globum, cælestem verò & stellas obsignat:* sic sensus reserant Naturalia, Diuina occludunt. Atque hinc euênit, nonnullos è doctiorum manipulo in hæresim lapsos esse, quum ceratis sensuum alis innixi, ad Diuina euolare contenderent. Namque eos,

eos, qui autumant nimiam Scientiam inclinare mentem in Atheiſmum, Ignorantiamque Secundarum Cauſarum, Pietati erga Primam obſtetricari, libentèr compellarem Iobi quæſtione, *An oporteat mentiri pro Deo, & eius gratiâ dolum loqui conueniat, vt ipſi gratificemur?* liquet enim Deum nihil operari ordinariò in naturâ, niſi per Secundas Cauſas, cuius diuerſum credi ſi vellent, impoſtura mera eſſet, quaſi in gratiam Dei, & nihil aliud, quàm Authori veritatis immundam mendacij hoſtiam immolare. Quin potiùs certiſſimum eſt, atque experientiâ comprobatum, leues guſtus in Philoſophiâ, mouere fortaſſe ad Atheiſmum, ſed pleniores hauſtus ad Religionem reducere. Namque in limine Philoſophiæ, cùm ſecundæ cauſæ tanquam ſenſibus proximæ, ingerant ſe Menti Humanæ, Menſque ipſa in illis hæreat, atque commoretur, Obliuio Primæ Cauſæ obrepere poſſit: ſin quis vlteriùs pergat, Cauſarumque Dependentiam, Seriem, & Concatenationem, atque opera Prouidentiæ intueatur, tunc ſecundùm Poetarum Mythologiam facilè credet Summum Naturalis Catenæ Annulum Pedi Solij Iouis affigi. Vt ſemel dicam, Nemo malè applicatæ ſobrietatis, moderationiſque famam captans, poſſe nos nimiùm progredi, in libris ſiue Scripturarum, ſiue Creaturarum, Theologiâ aut Philoſophiâ, exiſtimet; quinimò excitent ſe Homines, & infinitos profectus audactèr vrgeant vtrobique, & perſequantur; cauentes tantùm ne Scientiâ vtantur, ad tumorem, non ad charitatem, ad oſtentationem, non ad vſum; & rurſùs, ne diſtinctas illas Theologiæ, Philoſophiæque doctrinas, earumque Latices imperitè miſceant, ac confundant.

Accedamus nunc ad Opprobria, quibus literas aſpergunt Politici. Illa eiuſmodi ſunt: Artes emollire animos, Militarique Gloriæ ineptos reddere: tum in Politicis quoque corrumpere Ingenia, quæ vel nimis curioſa

curiosa efficiunt ex Varietate Lectionis; vel nimis pertinacia ex Rigore Regularum, vel nimis tumida ex Magnitudine Exemplorum, vel nimis extrauagantia ex Dissimilitudine Exemplorum; quin saltem vtcunque auertere, & alienare Animos à Negotijs, & Actione, Otij ac Secessûs amorem instillantes: dein Rebuspub. inducere Disciplinæ Relaxationem, dum vnusquisque promptior est ad Disputandum, quàm ad Obtemperandum. Vnde Cato Censorius, cum primis Mortalium sapiens, vbi Iuuentus Romana ad Carneadem Philosophum, qui venerat Romam Legatus, dulcedine atque maiestate Eloquentiæ eius capta, vndique conflueret, frequenti Senatu Author fuit, vt expeditis Negotijs, primo quoque tempore dimitterent Hominem, ne Ciuium Animos inficeret, & fascinaret, & necopinantibus Morum Consuetudinumque patriarum mutationem induceret. Hoc etiam permouit Virgilium; (dum Studia sua Patriæ existimationi post-haberet,) vt Artes Politicas à Literariis segregaret, illas Romanis vendicans, has Græcis relinquens, in versibus illis decantatis,

Tu regere imperio populos Romane memento
Hæ tibi erunt artes. ——

Videmus etiam Anytum Socratis Accusatorem, pro crimine ei obiecisse, quod vi & varietate Sermonum, ac Disputationum suarum, Authoritatem & Reuerentiam Legum, Consuetudinumque patriarum, apud Adolescentes imminueret; quódque Artē profiteretur perniciosam, & periculo plenam, quâ quis instructus, deteriorem causam meliorem faceret, veritatemque ipsam Eloquentiæ apparatu obrueret.

Verùm hæ Criminationes, cæteræque eiusdē farinæ, potiùs Personatā Grauitatē præ se ferunt, quàm Veritatis Candorē. Testatur enim Experientiā, sicut vnos atque eosdē Homines, sic vna eademque Tempora, & Rerum

Bellicarum, & Optimarum Artium gloriâ floruiſſe. Viros quod attinet, exemplo ſit Nobile par Imperatorum, Alexander Magnus, & Iulius Cæſar Dictator, alter Ariſtotelis in Philoſophiâ Diſcipulus, alter Ciceronis in dicendo Riualis. Aut ſi quis requirat potiùs Literatos, qui in claros Imperatores euaſerunt, quàm Imperatores, qui inſigniter docti fuerunt, præſtò eſt Epaminondas Thebanus, aut Xenophon Athenienſis, quorum ille primus fuit, qui fregit potentiam Spartanorum, hic autem primus, qui ſtrauit viam ad euerſionem Monarchiæ Perſarum. Iſtud verò Armorum, Literarumque quaſi Coniugium, clariùs adhuc in Temporibus, quàm in Perſonis eluceſcit, quantò nimirum Seculum Homine Obiectum grandius eſt. Ipſa quippe eademque Tempora, apud Ægyptios, Aſſyrios, Perſas, Græcos, Romanoſque, quæ propter Bellicam Virtutem maximè celebrantur, etiam & Literis plurimùm fuerunt nobilitata; adeò vt grauiſſimi Authores Philoſophique, & clariſſimi Duces atque Imperatores, eodem ſeculo vixerint. Nec ſanè aliter fieri poteſt, quandoquidem vt in Homine, Vigor Corporis Animique, ſimul ferè matureſcunt, niſi quod ille hunc paulò anteuertat: ſic in Rebuſpub. Militaris gloria Literataque (quarum illa Corpori reſpondet, hæc Animo) aut coæua ſunt, aut ſe proximè conſequuntur.

Iam verò, Eruditionem politicis impedimento eſſe potiùs quàm adiumento, nil minùs probabile. Fatemur omnes temerarium quiddam eſſe, Empyricis Medicis Corpus, & Valetudinis curam tradere, qui ſolent pauca quædam Medicamenta, quæ illis videntur Pancreſta, Venditare, quorum fiduciâ nihil non audent tentare, cùm tamen neque Cauſas Morborũ, neq; Ægrotorum Habitus, neque Symptomatum Pericula, neque veram Sanandi Methodum calleant. Videmus paritèr errare eos, qui ad Cauſas & Lites ſuas expediendas, adhibent

hibent Leguleios, in Practicâ potiùs, quàm in libris Iuris Versatos, quibus os facilè oblinitur, si quid nouum, aut extra Experientiæ suæ calles tritos occurrat: consimilitèr non potest non esse periculosissimum, quoties Summa Rerum Empyricis Consiliarijs præcipuè mandatur. E contrà, vix Exemplum adduci possit Reip. infœlicitèr administratæ, ad clauum sedentibus Viris Eruditis. Quamuis enim in more sit Politicis, Literatos Pedantiorum nomine eleuare; Historia tamen *Veritatis Magistra*, in plurimis fidem facit, Pupillares Principes Adultis longè præstitisse, (non obstante ætatis incommodo) eâ ipsâ de causâ, quam Politici sugillant, quod scilicet, tunc temporis à Pædagogis administratum sit Imperium. Quis ignorat per decantatum illud Quinquennium Neronis, onus rerum incubuisse Senecæ Pædagogo? Quin & Gordianus Iunior Decennium laudis, Misitheo Pædagogo debuit. Neque infœliciùs Imperium gessit Alexander Seuerus, dū minor fuit, quo tempore omnia procurabant Mulieres, sed ex consilio Præceptorum. Imò conuertamus oculos ad Regimen Pontificium, ac nominatim Pij Quinti, vel Sixti Quinti, nostro seculo, qui sub initijs suis habiti sunt, pro Fraterculis rerū imperitis; reperiemusq; Acta Paparū eius generis, magis esse solere memorabilia, quam eorum, qui in negotijs ciuilibus, & Principum Aulis enutriti, ad Papatum ascenderint. Quamuis enim, qui in Literis vitam maximè traduxerunt, minùs sollertes sint atque versatiles in Occasionibus prensandis, atque accomodandis Rebus, quò spectant ea quæ ab Italis *Ragioni di Stato* dicuntur, (quorum nomen ipsum auersatus est Pius Quintus, solitus dicere, *Esse mera malorum Hominum Commenta, quæ opponerentur Religioni, & virtutibus Moralibus*) in eo tamen abundè fit compensatio, quod per tutum, planumque iter Religionis, Iusticiæ, Honestatis, Virtutumque Moralium, promptè atque

expeditè incedant; quam viam qui conſtantèr tenuerint, illis alteris remediis non magis indigebunt, quàm Corpus ſanum Medicinâ. Porrò autem Curriculum vitæ in vno Homine, ſuppeditare non poteſt Exemplorum Copiam, ad regendos euentus vitæ, etiam in vno Homine. Sicut enim interdùm fit, vt Nepos, vel Pronepos, Auum, vel Proauum magis referat, quàm Patrem: eodem modò haud rarò euenit, vt Negotia præſentia magis quadrent cum Exemplis vetuſtioribus, quàm cum Recentioribus. Poſtremò vnius Ingenium tantum cedit Amplitudini Literarum, quantum priuati Reditus Ærario.

Quod ſi detur, deprauationes illas & impedimenta, quæ à Politicis imputantur literis, aliquid virium habere & veritatis, attamen ſimul monendum, Eruditionem in ſingulis plus Remedii, quàm Mali afferre. Eſto enim, Literæ Tacitâ quadam vi Animum reddunt incertum, atque perplexum; at certè liquidò præcipiunt, quomodo cogitationes ſint expediendæ, & quoúſque ſit deliberandum, quando demùm ſtatuendum, imò oſtendunt, quomodo res interim abſque periculo trahi poſſint, & ſuſpendi. Eſto etiam, Animos efficiunt magis pertinaces, & difficiles; at ſimul docent, quæ Res Demonſtrationibus, quæ Coniecturis innituntur; neque minùs Diſtinctionum, & Exceptionum vſum, quàm Canonum, & Principiorum conſtantiam proponunt. Eſto rursùs, ſeducunt, & detorquent Animos Exemplorum vel imparitate, vel diſſimilitudine; neſcio; ſed ſatis noui, eas, tam circumſtantiarum efficacias, quàm comparationum Errores, & applicationum Cautiones, explicare; adeò vt in vniuerſum magis corrigant Animos, quàm corrumpant. Hæc autem Remedia inſinuant vndequaq; Literæ, magnâ vi, & varietate Exemplorum. Perpendat quis Errores Clementis Septimi, à Guicciardino, qui ei fuit quaſi Domeſticus, tam luculentèr depictos; aut

vacilla-

vacillationes Ciceronis, in epistolis ad Atticum, manu propriâ ad viuum resectas; omninò Inconstantiam, & crebras Consiliorum Mutationes vitabit: Inspiciat Errores Phocionis, Peruicaciam exhorrebit: Fabulam Ixionis legat, & nimias Spes, & huiusmodi Fumos, ac Nebulas dispellet. Intueatur Catonem Secundum, neque vnquàm migrabit ad Antipodas, & contraria præsenti Seculo vestigia figet.

Iam qui putant Literas Desidiæ Amicas esse, Otijque, & Secessûs dulcedine perfundere Animum, mirum præstabunt, si quæ assuefaciunt Mentem perpetuæ Agitationi, Socordiæ Patronas ostendant: cùm contrà verè affirmari possit, inter omnia Hominum genera, nullum Negotia amare propter ipsa Negotia, præter Literatum. Alij enim Res, & Negotia diligunt Quæstus gratiâ, vt Conductitij opus propter mercedem: Alij Honoris ergô; etenim dum res gerunt, viuunt in oculis Hominum, existimationique suæ inseruiunt, alioqui euanituræ: Alij propter Potentiam, & Fortunæ prærogatiuam, vt Amicos remunerare, Inimicos vlcisci possint: Alij vt Facultatem aliquam suam, quam adamant, exerceant, ac sibi ipsis hoc nomine sæpiùs gratulentur, & arrideant: Alii deniquè vt alios suos Fines consequantur. Adeò vt, quòd de Gloriosis dici solet, eorum Fortitudinem sitam esse in *spectantium* Oculis, sic huiusmodi Hominum Diligentia & Strenuitas, hoc videtur agere, aut vt alii plaudant, aut vt ipsi intra se gestiant: Soli Literati Negotiis, & Occupationibus delectantur, tanquàm Actionibus Naturæ consentaneis, & non minùs salubribus Animo, quam Exercitatio est Corpori, ipsam Rem, non Emolumentum intuentes: ita vt omnium minimè sint defatigabiles, si modò res sit huiusmodi, vt Animum pro dignitate eius impleat, & detineat. Quod si reperiantur interdum nonnulli, in legendo strenui, in agen-

do

do cessatores; non hoc à Literis ortum habet, sed ab imbecillitate, & mollicie quadam Corporis, Animíue; quales notat Seneca, *Quidam*, inquit, *tam sunt vmbratiles, vt putent in turbido esse, quicquid in luce est.* Vsuenire poterit fortassè, vt huiusmodi ingenii sibi conscii, se dent Literis; Eruditio autem ipsa, huiusmodi Ingenia minimè indit, aut progignit. Quod si quis illud nihilominùs mordicùs teneat, Literas nimium absumere temporis, quod aliàs rectiùs impendi possit; aio, neminem adeò distringi negotiis, quin habeat sua Otii interualla, donec Agendi Vices, atque Æstus refluant, nisi aut admodùm hebes sit in expediendis Negotiis, aut parùm cùm dignitate ambitiosus in Negotiis cuiuscunque generis captandis. Restat igitur quærendum, quâ in re, & quomodo, has subseciuas horas collocare oporteat; Studiis an Voluptatibus, Genio an Ingenio indulgendum? Sicut rectè respondit Demosthenes Æschini, homini voluptatibus dedito, qui cùm per contumeliam obiecisset, *Orationes ejus lucernam olere*; *Pol*, inquit, *multum interest inter ea, quæ ego ac tu ad lucernam facimus.* Quare neutiquàm metuendum, ne Literæ eliminent Negotia; quin potiùs vindicant animum ab Otio, & Voluptate, quæ aliàs sensim, ad vtriusque damnum, & Negotiorum, & Literarum, subintrare solent.

Dein, quod oggerunt, Literas Reuerentiam Legum, atque Imperii conuellere; calumnia mera est, nec probabilitèr ad criminandum inducta. Nam qui *cæcam obedientiam* fortiùs obligare contenderit, quam *Officium oculatum*, vnâ operâ asserat cœcum manu dictum certiùs incedere, quam qui Luce, & Oculis vtitur. Imò citra omnem controuersiam, Artes emolliunt mores, teneros reddunt, sequaces, cereos, & ad Mandata Imperii ductiles: Ignorantia contrà, contumaces, refractarios, seditiosos: Quod ex historiâ clarissimè

ſimè patet, quandoquidèm tempora maximè indocta, inculta, barbara, tumultibus, ſeditionibus, mutationibuſque maximè obnoxia fuerint.

De Catonis Cenſoris iudicio, hoc dictum eſto, meritiſſimas eum, blaſphemiæ in Literas luiſſe pœnas, cùm ſeptuagenario maior, quaſi repueraſcens, Græcam Linguam cupidiſſimè addiſceret: ex quo liquet, priorem illam cenſuram Græcæ Literaturæ, ex Affectatâ potiùs grauitate, quam quod ita penitùs ſentiret, fluxiſſe. Ad Virgilii verò Carmina quod attinet, vtcunque illi libitum fuerit, vniuerſo Mundo inſultare, Romanis aſſerendo Artes Imperandi, cæteras tanquam Populares aliis relinquendo; in hoc tamen manifeſtò tenetur, Romanos nunquam Imperii Faſtigium conſcendiſſe, donec ad Artium Culmen ſimul perueniſſent. Namque duobus primis Cæſaribus, viris imperandi peritiſſimis, contemporanei erant, Optimus Poeta ille ipſe Virgilius Maro, Optimus Hiſtoricus Titus Liuius, Optimus Antiquarius Marcus Varro, Optimus aut Optimo proximus Orator Marcus Cicero; Principes certè, ex omni memoriâ, in ſuâ quiſque Facultate. Poſtremò, quantum ad Socratis Accuſationem, id dico tantùm; recordemur temporum, quibus intentata eſt; nimirùm ſub Triginta Tyrannis, Mortalium omnium crudeliſſimis, ſceleratiſſimis, Imperioque indigniſſimis: qui Rerum, & Temporum Orbis, poſtquàm circumactus eſſet, Socrates ille, (flagitioſus ſcilicet) Heroibus annumeratus eſt, & Memoria eius omnibus tam Diuinis, quàm Humanis Honoribus cumulata: quin diſputationes eius tanquam Corruptrices Morum prius habitæ, pro præſentiſſimis Mentis Morumque Antidotis, ab omni Poſteritate celebrabantur. Atq; hæc ſufficiant ad reſpondendum Politicis, qui ſuperciliosâ ſeueritate, aut fucatâ grauitate, auſi ſunt literas inceſſere contumeliis; quæ tamen confutatio impræſentiarum, niſi quod neſcia-

mus

mus an ad posteros permanaturi sint labores nostri, minùs necessaria videatur; cùm Aspectus, & Fauor duorum literatissimorum Principum, Elizabethæ Reginæ, & Maiestatis tuæ, tanquam Castoris & Pollucis, *Lucidorum Syderum*, tantum apud nos in Britanniâ Literis amorem, reuerentiamque conciliauerint.

Nunc ad tertium Vituperationum genus peruenimus, quod à Literatis ipsis in Literas redundat, altiúsque cæteris solet hærere. Eæ vel à Fortunâ, vel à Moribus, vel à Studiis ipsorum Originem ducunt. Quarum prima extra potestatem ipsorum est, secunda extra rem, vt tertia sola propriè in disquisitionem venire videatur. Quia tamen, non tam de vero Rerum Pondere, quàm de Vulgi æstimatione, sermo instituendus est, haud abs re fuerit, etiam de alteris duabus, pauca quædam innuere.

Quapropter dignitatis Imminutiones, & quasi Dehonestamenta, quæ à Literatorum Fortunâ Literis imponuntur, sumuntur aut à paupertate & inopiâ ipsorum, aut à Vitæ genere obscuro & vmbratili, aut ab occupationum, in quibus versantur, subiecto non admodùm nobili.

Quantum ad Paupertatem pertinet, quódque frequentèr vsuueniat, vt Literati inopes sint, & tenui plerunque origine, neque tam properè ditescant, ac alii, qui quæstui solùm inhiant; consultum foret hunc Locum, de laude Paupertatis, Fratribus Mendicantibus (pace eorum dixerim) exornandum tradere; quibus Machiauellus non parùm tribuebat, cùm diceret, *Iam dudum actum esset de Regno Sacerdotum, nisi reuerentia erga Fratres ac Monachos, Episcoporum luxum & excessum compensasset.* Paritèr dicat quis, Fœlicitatem, & Magnificentiam Principum, & Nobilium, iam olim recidere potuisse, in Barbariem, & Sordes, nisi deberent literatis istis Pauperibus, ciuilis vitæ culturam, & decus. Sed missis his laudum

laudum aucupiis, notatu dignum est, quam sacra atque veneranda Res, per aliquot apud Romanos secula, Paupertas ipsa habita fuerit; quæ tamen Resp. nihil trahebat ex Paradoxis: Sic enim præfatur T. Liuius: *Aut me amor negotij suscepti fallit, aut nulla vnquam Resp. nec major, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam, tam seræ auaritia Luxuriaq́; immigrauerint, nec vbi tantus, ac tam diù, paupertati ac parsimoniæ honos fuerit.* Quinetiam postquam Roma iam degenerasset, legimus cùm Cæsar Dictator, collapsam Remp. instauraturum se profiteretur, quendam ex Amicis eius prompsisse sententiam, nihil tam expeditum esse, ad id quod ageret, quàm si Diuitiarum honos quoquo modo tolleretur. *Verùm* (inquit) *hæc, & omnia mala, pariter cum honore pecuniæ desinent, si neque magistratus, neque alia vulgò cupienda, venalia erunt.* Denique, quemadmodum verè dictum est, *Ruborem esse colorem virtutis*, licet quandóque oriatur ex culpâ; ita rectè statuas, Paupertatem esse Virtutis fortunam, quamuis interdùm à luxu & incuriâ accersatur. Salomonis certè hæc est sententia, *Qui festinat ad diuitias, non erit insons*; & Præceptum, *Veritatem eme, & noli vendere, similitèr scientiam, & prudentiam*: quasi æquum iudicet, opes impendendas, ut doctrina paretur, non doctrinam eò vertendam, vt Opes congerantur.

Quid attinet dicere, de Vitâ illâ priuatâ, & obscurâ, quam Literatis objiciunt? Adeò tritum Thema est, atque ab omnibus iactatum, Otium, & Secessum (modò absint desidia, & luxus) præponere vitæ forensi, & occupatæ, propter Securitatem, Libertatem, dulcedinem, dignitatem, aut saltèm ab indignitatibus immunitatem, vt nemo tractet hunc Locum, quin benè tractet: ita Humanis Conceptibus in experimendo, & Consensibus in approbando consonat. Hoc tantùm adijciam, Eruditos latentes in Rebusp. & sub oculis Hominum minimè degentes, similes esse Imaginibus Cassij, & Bruti, de

quibus,in elatione Iuniæ non geſtatis,cùm aliæ plurimæ ducerentur, Tacitus, *Eo ipſo,* (inquit) *præfulgebant, quod non viſebantur.*

De Occupationum, quæ Literatis committuntur, vilitate, illud occurrit, quod demandetur iiſdem, Puerorum ac Iuniorum Inſtitutio, cuius Ætatis contemptus,in Magiſtros ipſos redundat. Cæterùm, quam iniuſta ſit hæc obtrectatio, ſi non ex vulgi opinione, ſed ex ſano iudicio res perpendatur, inde licet æſtimare, quod diligentiores ſint omnes, in imbuendâ Teſtâ recenti, quam veteri; magiſque ſolliciti ſint,qualem admoueant terram teneræ Plantæ, quàm adultæ: vnde liquet præcipuam curam, circa Rerum, & Corporum initia verſari. Rabbinis, ſi placet, porrige aurem, *Iuuenes veſtri viſiones videbunt, & ſenes ſomniabunt ſomnia:* Ex hoc textu colligunt, Iuuentutem eſſe ætatem digniorem; quantò nimirum Reuelatio accedat clarior, per viſiones, quàm per ſomnia. Illud verò notatu omninò dignum, quod licet pædagogi, velut Simiæ Tyrannidis, Scenæ ſint Lubria, & temporum incuria in delectu ipſorum veluti obdormierit; vetus tamen querela ſit,inde uſque ab optimis & prudentiſſimis ſeculis deducta, Reſp. circa Leges quidem nimiùm ſatagere, circa Educationem indiligentes eſſe. Quæ Nobiliſſima Pars priſcæ Diſciplinæ, reuocata eſt aliquatenùs quaſi poſtliminio in Ieſuitarum Collegiis; quorum cùm intueor Induſtriam, ſolertiamque, tam in doctrinâ excolendâ, quàm in moribus informandis, illud occurrit Ageſilai de Pharnabazo, *Talis cùm ſis, vtinam noſter eſſes.* Atque hactenùs de Opprobriis è Literatorum Fortunâ, & Conditione deſumptis.

Quod ad Literatorum Mores; Res eſt iſta, potiùs ad Perſonas, quam ad Studia ſpectans. Reperiuntur proculdubiò inter eos, quemadmodum in omnibus vitæ ordinibus & generibus, tam mali, quàm boni; neque prop-

propterea non verum est, (quod asseritur,) *Abire studia in mores*, atque Literas, nisi incidant in Ingenia admodùm deprauata, corrigere prorsùs Naturam, & mutare in melius.

Veruntamen diligentèr mihi, atque ingenuè rem æstimanti, nullum occurrit dedecus, Literis, ex Literatorum moribus, quatenùs sunt literati, adhærens, nisi fortè hoc vitio vertatur (cuius Demosthenes, Cicero, Cato secundus, Seneca, pluresque alii insimulantur) quod cùm plerunque Tempora, de quibus legunt, illis in quibus viuunt, & quæ præcipiuntur, illis quæ aguntur, meliora sint; vltra quam par est contendant, Morum corruptelas, ad Præceptorum & Dogmatum honestatem retrahere, & priscæ seueritatis mores, temporibus dissolutis imponere: De quo tamen abundè è propriis Fontibus admoneri possunt. Solon enim interrogatus, an optimas Ciuibus suis dedisset Leges? *Optimas*, inquit, *ex illis, quas ipsi voluissent accipere.* Ita Plato, videns corruptiores suorum Ciuium mores, quam vt ipse ferre posset, ab omni publico munere abstinuit, dicens, *Sic cum patriâ agendum esse, vt cum parentibus, hoc est, suasu, non violentiâ; obtestando, non contestando.* Atque hoc ipsum cauet ille, qui à Consiliis Cæsari. *Non*, inquit, *ad vetera instituta reuocans, quæ iampridem corruptis moribus ludibrio sunt.* Cicero etiam huius erroris arguit Catonem secundum, Attico suo scribens. *Cato optimè sentit, sed nocet interdum Reip. loquitur enim, tanquam in Rep. Platonis, non tanquam in fæce Romuli.* Idem Cicero molli Interpretatione excusat Philosophorum Dicta, & Decreta duriora: *Isti*, inquit, *ipsi præceptores, & magistri videntur fines officiorum, paulò longiùs, quàm natura vellet, protulisse, vt cùm ad vltimum animo contendissemus, ibi tamen, vbi oportet, consisteremus.* Ipsemet tamen potuit dicere, *Monitis sum minor ipse meis:* quippe qui in eundem lapidem ipse, licet non tam grauitèr impegerit.

Aliud, quod Eruditis non immeritò fortaſſe obijcitur vitium, huiuſmodi eſt, quod honori aut emolumento Patriarum ſuarum, aut Dominorum, proprias fortunas, aut præſidia poſt-poſuerint. Sic enim Demoſthenes Athenienſibus ſuis, *Mea*, inquit, *conſilia, ſi rectè attendatis, non ſunt eius generis, per quæ ego inter vos magnus, vos inter Græcos deſpectui ſitis; ſed talia, vt mihi ſæpenumerò, ea haud tutum ſit dare, vobis autem ſemper vtile amplecti.* Haud aliter Seneca, poſtquam Quinquennium illud Neronis, æternæ eruditorum Magiſtrorum conſecraſſet gloriæ, Dominum ſuum, omnibus iam flagitiis inquinatiſſimum, liberè atque fidentèr monere non deſtitit, magno ſuo periculo, ac poſtremò præcipitio. Neque aliter poteſt ſe habere res; ſiquidem Humanam Mentem Doctrina imbuit vero ſenſu fragilitatis ſuæ, inſtabilitatis Fortunæ, dignitatis Animæ, & muneris ſui; quarum rerum memores, nullo modo ſibi perſuadere poſſunt, Fortunæ propriæ Amplitudinem, tanquam præcipuum ſibi Bonorum Finem ſtatui poſſe. Quare ſic viuunt, tanquam rationem redditurі Deo, & Dominis poſt Deum, ſiue Regibus, ſiue Rebuſp. hâc formulâ, *Ecce tibi lucreſeci*, non autem illâ, *Ecce mihi lucreſeci.* At Politicorum Turba, quorum mentes in Doctrinâ Officiorum, & in Contemplatione Boni vniuerſalis, non ſunt inſtitutæ, & confirmatæ, omnia ad ſe referunt; gerentes ſe pro Centro Mundi, ac-ſi omnes Lineæ in ſe, ſuiſque Fortunis, debeant concurrere; de Reip. Naui, licet tempeſtatibus iactatâ, neutiquàm ſolliciti, modò ipſis in Scaphâ rerum ſuarum, receptus detur & effugium. At contrà, Qui officiorum pondera, & Philautiæ limites didicerunt, munia ſua, ſtationeſque, licet cum periculo tuentur. Quod ſi fortè incolumes permaneant, in ſeditionibus, & Rerum mutationibus, non id artibus, aut verſatili ingenio, ſed reuerentiæ, quam probitas etiam ab Hoſtibus extorquet,

extorquet, tribuendum. Cæterùm, quod attinet ad fidei conſtantiam, & Officiorum Religionem, quas certè animis Hominum inſerit Eruditio, vtcunque eæ quandóque à fortunâ mulctentur, aut ex malè-ſanis Politicorum Principijs condemnentur, tamen palam ſcilicet apud omnes laudem referent, vt in hâc re, longâ defenſione non ſit opus.

Aliud vitium Literatis familiare (quod faciliùs excuſari poteſt, quàm negari) illud nimirùm, quod non facilè ſe applicent, & accommodent, erga Perſonas, quibuſcum negotiantur, aut viuunt: qui defectus è duabus oritur cauſis: Prima eſt Animi ipſius Magnitudo, propter quam ægrè ſe demittere poſſunt, ad obſeruantiam vnius alicuius Hominis. Amantis verba ſunt, non Sapientis, *Satis magnum alter alteri theatrum ſumus.* Neque tamen inficias ibo, illum qui Aciem Animi, inſtar Oculi, non poſſit æquè contrahere, ac dilatare, inſigni facultate ad res gerendas eſſe orbatum. Secunda verò Cauſa eſt probitas morum, & Simplicitas; quæ tamen delectũ iudicii, non defectũ in illis arguit. Veri enim, & legitimi Obſeruantiæ erga aliquam Perſonam limites, non vltrà porrigunt ſe, quam ita noſſe illius mores, vt abſque offenſione cum eo verſari, eumque conſilio, ſi opus ſit, iuuare, nobiſque interim ipſis, in omnibus cauere poſſimus; verùm alienos affectus rimari, eo fine, vt illum inflectas, verſes, & ad libitum circumagas, Hominis eſt parùm candidi, ſed potiùs aſtuti, & bifidi; id quod in Amicitiâ vitioſum fuerit, erga Principes etiam inofficioſum. Mos enim Orientis, quo nefas habetur oculos in Reges defigere, ritu quidem barbarus eſt, ſed ſignificatione bonus: neque enim ſubditos decet, corda Regum ſuorum, quæ ſacræ Scripturæ inſcrutabilia docent, curioſiùs rimari.

Supereſt etiamnùm aliud vitium, (quocum hanc partem concludam) Literatis ſæpiùs imputatum, videlicet

cet quod in rebus exiguis, & externis, (vultu, Geſtu, Inceſſu, Sermonibus quotidianis, & huiuſmodi) deficiant in obſeruando Decoro; vnde Homines imperiti, ex iſtis minutis, leuiculiſque erroribus, quanti ſint in rebus maioribus tractandis, coniecturam capiunt. Verùm fallit eos plerunque huiuſmodi iudicium; imò ſciant reſponſum ſibi eſſe à Themiſtocle, qui cùm rogatus eſſet, vt fidibus caneret, arrogantèr ſatis ipſe de ſe, ſed ad præſens inſtitutum perquàm appoſitè reſpondit; *Se quidem fidium rudem eſſe, ſed quo pacto oppidum paruum, in ciuitatem magnam euadere poſſet, ſatis noſſe.* Et ſunt proculdubiò multi politicarum Artium apprimè gnari, quibus tamen in communi vitâ, & quotidianis reculis nihil imperitius. Quin etiàm huiuſmodi Sugillatores amandandi ſunt, ad Platonis Elogium, de Præceptore ſuo Socrate, quem haud abſimilem dixit Pharmacopolarum Pyxidibus, quæ exteriùs inducebantur ſimijs, vlulis, ſatyriſque; intùs vero Pretioſos Liquores, & Nobilia Medicamenta recondita habebant: Fatendo ſcilicet, quod ad vulgi captum, & famam popularem, præ ſe ferret nonnulla leuia, atque etiàm deformia, cùm tamen Animi Interiora, ſummis tam facultatibus, quam virtutibus eſſent repleta. Atque de Moribus Literatorum hæc hactenùs.

Interim monere placet, nos nihil minùs agere, quàm vt patrocinemur, quibuſdam Profeſſorum inſtitutis abiectis, & ſordidis, quibus & ſeipſos, & literas dehoneſtârunt: quales erant apud Romanos, ſeculis poſterioribus, Philoſophi quidam in familijs diuitum, Menſarumque eorum aſſeclæ, quos haud abſurdè dicas *Barbatos Paraſitos.* Cuius generis quendam lepidè deſcribit Lucianus, quem Matrona nobilis, catulum ſuum Melitæum in rhedâ geſtare voluit: quod cùm ille officiosè, ſed indecentèr faceret, Puſio ſubſannans, *Vereor,*

or, inquit, *ne philosophus noster è Stoico fiat Cynicus.* Ante omnia verò, nihil tam offecit literarum dignitati, quam crassa & turpis adulatio, ad quam multi, neque hi indocti, & calamos, & ingenia submisere, *Hecubam in Helenam, Faustinam in Lucretiam*, (vt ait Du-Bartas) transformantes. Neque verò nimis laudo morem illum receptum, Libros Patronis nuncupandi, cùm libri, præsertim qui hoc nomine dignandi, in Veritatis tantùm, & Rationis clientelam, se dare debeant. Meliùs veteres, qui non alijs, quam Amicis, atque Æqualibus Scripta sua dicare solebant, aut etiam Nomina eiusmodi amicorum Tractatibus suis imponere: quod si fortè Regibus, aut Magnatibus opus nuncuparent, tum demùm hoc factum est, cùm Argumentum Libri Personæ tali conueniret. Hæc autem, & similia reprehensionem potiùs merentur, quam defensionem.

Neque hoc dico, quasi Literatos culpem, si ad beatos, & potentes viros quandóque se applicent: rectè enim Diogenes cuidam cum irrisione roganti, *Qui fieret, quod Philosophi Diuites sectarentur, non Diuites Philosophos?* respondit non sine morsu, *Hoc ideò fieri, quod Philosophi quibus rebus indigeant, probè intelligant, Diuites non item.* Huic affine est illud Aristippi, cui nescio quid petenti cùm non attenderet Dionysius, ille adorantis more abiecit se ad pedes eius, qui tum demùm auscultans petitioni annuit: Sed paulò post, quidam dignitatis philosophiæ Assertor, increpuit Aristippum, quod demittendo se, ad Pedes Tyranni, pro tantillâ re Philosophiam ipsam contumeliâ affecisset; cui ille, *Suam id culpam non fuisse respondit, sed Dionysij, qui Aures gestaret in Pedibus.* Quin prudens ille, non pusillanimis habitus est, qui in Disputatione quâdam cum Hadriano Cæsare, vinci se passus est, excusans factum, *Quod æquum esset ei cedere, qui triginta imperaret Legionibus.* Atque propterea non sunt damnandi

nandi Viri docti, vbi, cùm res postulat, aliquid de grauitate suâ remittant, siue imperante necessitate, siue impetrante occasione; quod quamuis humile videatur, atque seruile primo intuitu, tamen veriùs rem æstimanti, censebuntur non Personæ, sed Tempori ipsi seruire.

Pergamus nunc ad Errores, atque Inania, quæ in Studijs ipsis Virorum doctorum interueniunt, ijsque se immiscent, id quod præcipuè & propriè spectat ad præsens Argumentum. Quâ in re, non est instituti nostri Erroribus ipsis patrocinari, sed per eorum censuram & secretionem, excutere quod sanum, & solidum est, atque à calumniâ vindicare. Videmus enim in more, præsertim apud inuidos, esse, propter ea quæ deprauata sunt, etiàm ea quæ impolluta, & in statu suo manserunt, sugillare; quemadmodùm Ethnici in primitiuâ Ecclesiâ, Christianos Hæreticorum vitijs aspergere solebant. Neque tamen consilium est mihi examen aliquod accuratius instituere, de Erroribus, & Impedimentis Literarum, quæ interiora, & à captu Vulgi remotiora; sed de illis tantùm verba facere, quæ cadunt sub communi, & populari obseruatione, & notâ, aut saltèm ab eâ non longè recedunt.

Quare tria præcipuè deprehendo Vana & Inania in Literis, quæ ansas præcipuè præbuerunt ad obtrectandum. Eas enim res pro Vanis ducimus, quæ aut Falsæ sunt, aut Friuolæ; in quibus scilicet, aut Veritas deficit, aut Vsus: Illos etiàm Homines vanos & leues existimamus, qui aut ad Falsa Creduli, aut in rebus exigui vsûs Curiosi. Curiositas autem, aut in rebus ipsis versatur, aut in verbis; quando nimirùm, aut in Rebus inanibus opera insumitur, aut circa verborum delicias nimiùm insudatur. Quocircà, non certæ magis Experientiæ, quam rectæ etiàm Rationi consonum videtur, vt tres ponantur Doctrinarum Intemperies. Prima est

Doctrina

Doctrina Fantastica, secunda Doctrina Litigiosa, tertia Doctrina Fucata & mollis: vel sic, vanæ Imaginationes, vanæ Altercationes, vanæ Affectationes. Ac quidem ordiar ab vltimâ.

Intemperies ista, in Luxurie quâdam Orationis sita, (licet olim per vices in pretio habita fuerit) circa Lutheri tempora, miris modis inualuit. In causâ præcipuè fuit, quod Feruor & Efficacia Concionum tunc Temporis, ad populum demulcendum & alliciendum, maximè vigebat: Illa autem populare genus Orationis poscebant. Accedebat Odium & Contemptus, illis ipsis Temporibus, ortus erga Scholasticos, qui stilo, & scribendi genere vtebantur valdè diuerso, verba licentèr admodùm cudentes noua & horrida, de Orationis ornatu & Elegantiâ parùm solliciti, dummodò circuitionem euitarent, & Sensus ac Conceptus suos acutè exprimerent; atque hinc factum est, vt paulò posteà, maior apud plurimos cœperit haberi Verborum Cura quàm Rerum; plerisque magis comptam phrasim, teretem periodum, Clausularum rythmos, Troporum Stellulas; quam Pondus Rerum, Rationum Neruos, Inuentionis Acumen, aut Iudicij Limam affectantibus. Tum demùm floruit Osorij Lusitani Episcopi luxurians, & diluta Oratio. Tunc Sturmius in Cicerone Oratore & Hermogene Rhetore, infinitam & anxiam operam consumpsit. Tunc Carrus & Aschamus apud nos, Prælectionibus & Scriptis suis, Ciceronem & Demosthenem vsque ad Cœlum euehentes, Iuuenes ad politum hoc, & florens Doctrinæ Genus, inuitârunt. Tunc Erasmus arripuit ansam introducendi ridiculam illam Echô, *Decem annos consumpsi in legendo Cicerone*; cui Echô respondit, *One*, Asine. Scholasticorum verò Doctrina despectui prorsùs haberi cœpit, tanquam aspera & barbara: Denique vt semel dicam, præcipua illorum Temporum Inclinatio,

& Studium, potiùs ad Copiam, quàm ad Pondus deflexit.

Hîc itaque cernere est primam Literarum Intemperiem, cùm (vt diximus) Verbis studetur, non Rebus: cuius etsi è citimis tantùm temporibus protulerim Exempla, tamen secundùm Maius & Minus, & olim placuerunt eius generis ineptiæ, & deinceps placebunt. Iam verò fieri non potest, quin hoc ipsum, multum faciat ad Doctrinæ Existimationem minuendam & eleuandam, etiàm apud Vulgus imperitum; cùm videant doctorum scripta, tanquàm primam Literam Diplomatis, quæ quamuis varijs Calami ductibus, & Flosculis variegata sit, Litera tamen est vnica. Ac mihi sanè videtur perapposita huiusce Vanitatis Adumbratio, & quasi Emblema, Pigmaleonis illa Insania; quid enim aliud sunt Verba, quàm Imagines Rerum, vt nisi Rationum vigore animata sint, adamare illa idem sit, ac Statuam deperire?

Neque tamen temerè damnandum est, si quis Philosophiæ Obscura & Aspera, Verborum splendore illustret, & expoliat: Huius enim rei magna adsunt Exempla in Xenophonte, Cicerone, Senecâ, Plutarcho, ipsoque etiam Platone: Nec minor est vtilitas. Quamuis enim diligentem Veri cognitionem, atque acre studium Philosophiæ, res hæc nonnihil impediat, quoniam præproperè Mentē consopit, atque vlterioris Disquisitionis sitim & Ardorem restinguit; si quis tamen Doctrinam ad vsus ciuiles adhibeat, (Sermocinandi videlicet, Consulendi, Suadendi, Argumentandi, & similium) omnia, quæ cupiat præparata & adornata, in huiusmodi Authoribus reperiet. Veruntamen huiusce rei Excessus adeò iustè contemnitur, vt quemadmodùm Hercules, cùm videret in Templo Statuam Adonidis (Veneris Deliciarum) indignabundus dixit, *Nil sacri es*; ita omnes Herculei Literarum Pugiles, id est, labo-

laborioſi atque conſtantes Indagatores Veritatis, huiuſmodi Delicias & Lauticias, tanquàm nil Diuini ſpirantes, facilè ſpreuerint.

Paulò ſanius eſt aliud ſtili genus (neque tamen ipſum omninò Vanitatis expers) quod Copiæ illi, & Luxuriæ Orationis, tempore ferè ſuccedit. Illud totum in eo eſt, vt Verba ſint aculeata, Sententiæ conciſæ, Oratio denique potiùs verſa quàm fuſa; quo fit vt omnia per huiuſmodi Artificium, magis ingenioſa videantur, quàm reuerà ſint. Tale inuenitur in Senecâ effuſiùs, in Tacito & Plinio ſecundo moderatiùs; atque noſtri Temporis Auribus cœpit eſſe non ita pridem accommodatum. Verùm hoc ipſum mediocribus Ingenijs gratum eſſe ſolet (adeò vt dignitatem quandam literis conciliet;) attamen à Iudicijs magis limatis meritò faſtiditur, & poni poſſit pro Intemperie quâdam Doctrinæ, cùm ſit verborum etiàm, & eorum Concinnitatis Aucupium quoddam. Atque hæc de primâ Literarum Intemperie dicta ſunto.

Sequitur ea Intemperies in Rebus ipſis, quam poſuimus mediam, & *litigioſæ ſubtilitatis* nomine deſignauimus. Eſtque illâ, de quâ modò diximus, aliquantò deterior. Vt enim Rerum dignitas, Verborum cultui præcellit; ſic è contrariò odioſior eſt Vanitas in Rebus, quàm in Verbis. Quâ in re, Increpatio illa Paulina, non magis ad ſuam ætatem referri, quàm ad ſequentia tempora deduci poteſt; neque Theologiàm tantùm, ſed etiàm omnes Scientias reſpicere videtur. *Deuita prophanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ.* His enim verbis, duo ſigna, indiciaque Scientiæ ſuſpectæ, atque ementitæ proponit. Primum eſt, Vocum Nouitas, & Inſolentia; Alterum, Rigor Dogmatum, qui neceſſariò Oppoſitionem, & dein Altercationes, Quæſtioneſque inducit. Certè quemadmodùm complura Corpora Naturalia, dum valent integra, corrumpuntur

rumpuntur ſæpiùs, & abeunt in vermes; eodem modo, ſana & ſolida rerum cognitio, ſæpenumerò putreſcit, & ſoluitur in ſubtiles, vanas, inſalubres, & (ſi ita loqui licet) vermiculatas Quæſtiones; quæ motu quodam, & viuacitate nonnullâ præditæ videntur, ſed putidæ ſunt, & nullius vſûs. Hoc genus Doctrinæ minùs ſanæ & ſeipſam corrumpentis, inualuit præcipuè apud multos ex Scholaſticis, qui ſummo otio abundantes, atque ingenio acres, lectione autem impares (quippe quorum Mentes concluſæ eſſent, in paucorum Authorum, præcipuè Ariſtotelis Dictatoris ſui ſcriptis, non minùs quàm Corpora ipſorum in Cœnobiorum cellis) Hiſtoriam verò & Naturæ, & Temporis, maximâ ex parte ignorantes; ex non magno Materiæ ſtamine, ſed maximâ Spiritûs, quaſi Radij, agitatione, operoſiſſimas illas telas, quæ in Libris eorum extant, confecerunt. Etenim, Mens Humana, ſi agat in Materiam (Naturam rerum, & Opera Dei contemplando) pro modo Materiæ operatur, atque ab eâdem determinatur; ſin ipſa in ſe vertatur, (tanquam Aranea texens Telam) tum demùm interminata eſt, & parit certè Telas quaſdam Doctrinæ, tenuitate fili, operiſque admirabiles, ſed quoad vſum friuolas, & inanes.

Hæc inutilis ſubtilitas, ſiue Curioſitas duplex eſt: & ſpectatur aut in Materiâ ipſâ, qualis eſt inanis ſpeculatio, ſiue Controuerſia; cuius generis reperiuntur, & in Theologiâ, & in Philoſophiâ, haud paucæ: aut in Modo, & Methodo tractandi; hæc apud Scholaſticos ferè talis erat. Super vnaquaque re propoſitâ formabant Obiectiones, deinde Obiectionum illarum Solutiones, quæ Solutiones, vt plurimùm, Diſtinctiones tantùm erant; cùm tamen Scientiarum omnium robur, inſtar Faſcis illius Senis, non in ſingulis bacillis, ſed in omnibus vinculo coniunctis conſiſtat. Etenim Symmetria Scientiæ, ſingulis ſcilicet partibus ſe inuicèm ſuſtinentibus, eſt, &

eſſe

esse debet, vera atque expedita ratio refellendi Obiectiones Minorum Gentium: Contrà, si singula Axiomata, tanquam baculos Fascis seorsim extrahas, facile erit ea infirmare, & pro libito, aut flectere, aut frangere: Vt quod de Senecâ dictum erat, *Verborum minutijs rerum frangit pondera*; verè de Scholasticis vsurpari possit, *Quæstionum minutijs Scientiarum frangunt robur.* Num-non in Aulâ spatiosâ consultius foret, vnum accendere Cereum, aut Lychnuchum suspendere, variis Luminibus instructum, quo omnia simul perlustrentur, quam in singulos Angulos quaquauersus exiguam circumferre Lucernam? Atqui non absimilis est eorum Ratio, qui non tam veritatem perspicuis Argumentis, Authoritatibus, Comparationibus, Exemplis illustrare nituntur; quam in hoc solùm incumbunt, vt minutos quosque Scrupulos eximant, & Captiunculas expediant, & Dubitationes soluant; hoc pacto quæstionem ex quæstione gignentes, quemadmodùm fit in superiori similitudine, vt Lucerna in vnũ aliquem locum delata, alios circumquaque destituat, & obscuret. Adeò vt Scyllæ fabula, ad viuum exprimat, hoc genus Philosophiæ; cuius Os & Pectus Virginem formosam præferebant, infra vero fuisse aiunt,

Candida succinctam latrantibus inguina monstris.

Sic generalia quædam apud Scholasticos inuenias, quæ pulchra sunt dictu, & non perperàm inuenta; vbi autem ventum fuerit ad Distinctiones, Decisionesque, pro fæcundo Vtero, ad Vitæ Humanæ commoda, in portentosas, & latrantes Quæstiones desinunt. Itaque minimè mirum, si hoc genus Doctrinæ, etiàm apud vulgus Hominum contemptui obnoxium fuerit, qui ferè solent, Veritatem propter Controuersias circa eam motas aspernari, atque existimare eos errare omnes, qui nunquam inter se conueniant; cúmque videant doctos Homines inter se digladiari, de rebus nulliùs momenti,

momenti, facilè illud Dyonisij Syracusani arripiunt, *Verba ista sunt senum otiosorum.* Nihilominùs certissimùm est, si modo Scholastici, ad inexplebilem Sitim Veritatis, & continuam Agitationem Ingenij, Varietatem, & Multiplicitatem Lectionis, & Contemplationum adiunxissent, insignia profectò illi extitissent Lumina, omnesque Artes, & Scientias mirificè prouexissent. Hactenùs de secundâ Literarum Intemperie.

Ad tertiam quod attinet, quæ ad Falsitatem, & Mendaciũ spectat; vna hæc omnium turpissima est, quippe quæ ipsam Naturam, Animamque destruit Scientiæ, quæ nihil aliud est quam Veritatis Imago. Nam Veritas Essendi, & Veritas Cognoscendi, idem sunt; nec plus à se inuicem differunt, quam Radius directus, & reflexus. Hoc vitium itaque duplex, vel potiùs duplicatum est, Impostura & Credulitas; hæc decipitur, illa decipit; quæ licet videantur discrepantis naturæ, alteráque à Calliditate quâdam, altera à Simplicitate profecta, plerúnque tamen coeunt. Vt enim in carmine habetur,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.

Innuendo, qui curiosus est, eundem esse & futilem; pariter fit, vt qui facilè credat, idem libentèr decipiat. Quemadmodùm quoque fieri videmus in Famâ, & Rumoribus, vt qui citò ijsdem fidem habeat, pari facilitate eos auxerit. Quod Tacitus prudentèr innuit his verbis, *Fingunt simul creduntque*, adeò finitimæ sunt, voluntas fallendi, & Facilitas credendi.

Hæc credendi, recipiendique omnia (licet leui Authoritate munita) facilitas, duorum generum est, pro ratione subiectæ materiæ: aut enim creditur Narrationi, siue Facto (vt loquuntur Iurisconsulti) aut Dogmati. In priori genere videmus, quanto Dignitatis detrimento, hic Error affecerit ex Ecclesiasticis Historijs nonnullas;

nonnullas; quæ nimis faciles se præbuerunt, in prodendis transcribendisque Miraculis, à Martyribus, Eremitis, Anachoretis, & aliis Sanctis Viris; atque ab eorum Reliquiis, Sepulchris, Sacellis, Imaginibus, editis. Eodem modo in Naturali Historiâ, videmus multa temerè, ac parùm cum delectu, aut iudicio recepta, & descripta; vt liquet ex scriptis Plinii, Cardani, Alberti, & plurimorum ex Arabibus, quæ commentitiis, & fabulosis Narrationibus passìm scatent; iisque non solùm incertis, & neutiquàm probatis, sed perspicuè falsis, & manifestò conuictis; ingenti Philosophiæ Naturalis dedecore, apud Homines graues, & sobrios. In quo sanè elucescit Aristotelis Sapientia, & Integritas, qui cùm diligentem scripserit, atque accuratam Historiam Animalium, tam parcè Ficta, aut Fabulosa admiscuerit: quin potiùs *Auditiones admirandas*, quas memoratu dignas iudicauit, in vnum Commentariolum coniecit: prudentèr perpendens, perspicuè vera, (quæ tanquam Basis Experientiæ solida, Philosophiæ & Scientiis substerni possint) haud temerè esse cum Rebus suspectæ fidei miscenda: Et rursùs etiàm Rara, atque Insolita, quæ plerisque incredibilia videntur, non omninò esse supprimenda, neque Memoriæ Posterorum deneganda.

At illa altera Credulitas, quæ non Historiæ, aut Narrationibus, sed Artibus & Opinionibus tribuitur, duplex est: Aut cùm Artibus ipsis, aut cùm Authoribus in Arte nimiùm credimus. Artes ipsæ, quæ plus habent ex Phantasiâ, & Fide, quàm ex Ratione, & Demonstrationibus, sunt præcipuè tres, *Astrologia, Naturalis Magia, & Alchymia*; quarum tamen Fines non sunt ignobiles. Profitetur enim Astrologia, Superiorum in Inferiora, Influxum & Dominatum recludere. Magia sibi proponit Naturalem Philosophiam, à varietate Speculationũ, ad Magnitudinem Operum reuocare. Chymica in se suscipit, Partes Rerum Heterogeneas, quæ in Corporibus

bus Naturalibus latent & implicantur, ſeparare & extrahere; Corporaque ipſa, inquinata depurare, impedita liberare, immatura perficere. Sed Viæ, atque Rationes, quæ ducere putantur ad hos fines, tam in Theoriâ illarum Artium, quàm in Praxi, Erroris, & Nugarum plenæ ſunt. Neque adeò traditio ipſarum, vt plurimum, candida eſt, ſed Artificiis, & Latebris munita. Chymicæ tamen hoc certè debetur, quod verè comparari poſſit Agricolæ apud Æſopum, qui è vitâ exiturus, dixit filiis, *Se illis vim magnam Auri, in Vineâ, nec ſatis meminiſſe quo loco, defoſſam reliquiſſe*: Qui cùm Vineam diligentèr Ligonibus vbique inuertiſſent, Aurum quidem repererunt nullum; ſed tamen Vindemiam inſequentis Anni, propter foſſionem circa radices vitium, tulerunt longè vberrimam: ſic ſtrenui illi Chymiſtarum Labores, & Molimina, circa Aurum conficiendum, haud paucis nobilibus Inuentis, & Experimentis, tum ad reſerandam Naturam, tum ad vſus Vitæ apprimè idoneis, quaſi Facem accenderunt.

Illa autem Credulitas, quæ certos Scientiarum Authores, Dictatoriâ quadam Poteſtate muniuit vt edicant, non Senatoriâ vt conſulant, ingens damnum Scientijs intulit; tanquam præcipua cauſa, quæ tantopere illas afflixit & depreſſit, vt abſque inſigni aliquo Augmento, exangues iacerent. Hinc nempe factum eſt, vt in Artibus Mechanicis, primi Inuentores pauca excogitauerint, Tempus reliqua ſuppleuerit, & perfecerit; at in Scientijs, primi Authores longiſſimè penetrauerint, Tempus plurima detriuerit, & corruperit. Sic videmus Tormentariam, Nauticam, Typographicam, ſub initijs imperfectas, & propemodùm informes fuiſſe, & exercentibus onerosas, temporis verò progreſſu, expolitas, & accommodas. At contrà Philoſophiæ, & Scientiæ Ariſtotelis, Platonis, Democriti, Hippocratis, Euclidis, Archimedis, in ipſis illis Authoribus viguerunt, tractu temporis

poris degenerârunt, potiùs & non minimum ſplendoris amiſerunt: Cuius rei non eſt alia ratio, quàm quod in Artibus Mechanicis, Ingenia multorum in vnum coierunt; in Artibus, & Scientijs Liberalibus, Ingenia multorum ſub vno ſuccubuerunt; quem tamen ipſum ſæpenumerò Sequaces ſui, potiùs deprauârunt, quàm illuſtrârunt. Vt enim Aqua non aſcendet altiùs, quàm Caput Fontis, à quo promanat; ita Doctrina ab Ariſtotele deducta, ſupra Doctrinam Ariſtotelis nunquam aſſurget. Ideóque etſi non diſpliceat Regula, *Oportet diſcentem credere;* huic tamen coniungendum eſt, *Oportet iam edoctum iudicio ſuo vti.* Diſcipuli enim debent Magiſtris temporariam ſolùm Fidem, iudiciique ſuſpenſionem, donec penitùs imbiberint Artes; non autem plenam Libertatis eiurationem, perpetuamque Ingenii ſeruitutem. Quare, vt abſoluam hanc partem, hoc tantùm adiiciam; Magnis Authoribus ſuis ſic conſtet Honos, vt Authori Authorum, & Veritatis Parenti Tempori, non derogetur.

Explicauimus tandem tres Doctrinæ Intemperies, ſiue Morbos; præter quos nonnulli ſunt, non tam Morbi confirmati, quàm vitioſi Humores; qui tamen non adeò occulti ſunt, aut latentes, quin in multorum ſenſum, & reprehenſionem incurrant, ideóque neutiquàm prætermittendi.

Horum primus eſt immodicum Studium duorum Extremorum, Antiquitatis & Nouitatis: Quâ in re Temporis Filiæ malè patriſſant: Vt enim Tempus prolem deuorat, ſic hæc ſe inuicem, dum Antiquitas nouis inuideat Augmentis, & Nouitas non ſit contenta Recentia adiicere, niſi Vetera prorsùs eliminet, & reiiciat. Certè Conſilium Prophetæ vera in hâc re Norma eſt: *State ſuper vias antiquas, & videte quænam ſit via recta, & bona, & ambulate in eâ.* Antiquitas eam meretur Reuerentiam, vt Homines aliquandiù gradum ſiſtere, &

F ſupra

ſupra eam ſtare debeant, atque vndequaque circumſpicere, quæ ſit via optima: quùm autem de viâ benè conſtiterit, tunc demùm non reſtitandum, ſed alacritèr progrediendum. Sanè, vt verum dicamus, *Antiquitas ſeculi, Iuuentus mundi:* Noſtra profectò ſunt Antiqua Tempora, cùm Mundus iam ſenuerit, non ea, quæ computantur ordine retrogrado, initium ſumendo à Seculo noſtro.

Alius Error è priori oriundus, eſt Suſpicio quædam & Diffidentia, quæ nihil nunc poſſe inueniri autumat, quo Mundus tam diù carere potuit: ac ſi illa Obiectio conueniret erga Tempus, quâ Lucianus impetit Iouem, cæteroſque Ethnicorum Deos: *Miratur enim, cur tot olim genuerint Liberos, nullos autem ſuo Seculo? interrogatq́; iocans, ecquid Septuagenarij iam eſſent, aut lege Pappiâ contra Senum Nuptias latâ conſtricti?* ſic videntur Homines ſubuereri, ne Tempus effœtum iam factũ ſit, & ad Generationem ineptum. Quin potiùs Leuitas Hominum, atque Inconſtantia, hinc optimè perſpici poteſt, qui donec res aliqua perfecta ſit, eam mirantur fieri poſſe; poſtquàm facta ſemel eſt, iterùm mirantur eam iam pridèm factam non fuiſſe. Ita Alexandri Expeditio in Aſiam, habita eſt initio, pro vaſto, & arduo admodùm Negotio; quam tamen poſteà placuit Liuio in tantum eleuare, vt diceret de Alexandro, *Nil aliud quàm benè auſus eſt vana contemnere.* Idem Columbo euênit circa Occidentalem Nauigationem. Sed in Rebus Intellectualibus, hoc fit multò frequentiùs, vti videre eſt in pleriſque Propoſitionibus apud Euclidem, quæ antequàm demonſtrentur, miræ videntur, & quibus quis non facilè aſſenſerit; poſt Demonſtrationem autem factam, arripit eas Mens per Retractionem quandam (vt loquuntur Iureconſulti) tanquam antè perſpectas & cognitas.

Alius Error ſuperiori affinis, eſt eorum, qui omnium

Sectarum, atque Hæresium veterum, postquàm excussæ fuissent, & ventilatæ, optimam semper obtinuisse, posthabitis aliis, existimant. Itaque putant, si quis de integro institueret inquisitionem, & examen, non posset non incidere in aliquas ex reiectis Opinionibus, & post reiectionem amissis, & obliteratis: quasi verò Multitudo, aut etiam Sapientes Multitudinis deliniendæ gratiâ, non illud sæpè probârint, quod populare magis, atque leue sit, quàm quod solidum, atque altè radices agens. Tempus siquidem simile est Fluuio, qui leuia, atque inflata ad nos deuehit, solida autem, & pondus habentia submergit.

Alius Error à reliquis diuersus, est præmatura atque proterua Reductio Doctrinarum in Artes, & Methodos; quod cùm fit, plerunque Scientia aut parùm, aut nihil proficit. Nimirùm vt Ephebi, postquam Membra & Lineamenta corporis ipsorum, perfectè efformata sunt, vix ampliùs crescunt: sic Scientia quamdiù in Aphorismos, & Obseruationes spargitur, crescere potest, & exurgere; sed Methodis semel circumscripta, & conclusa, expoliri forsan & illustrari, aut ad Vsus Humanos edolari potest, non autem porrò mole augeri.

Alius Error succedens ipsi, quem postremò notauimus, est, quod post singulas Scientias, & Artes, suas in Classes distributas, mox à plerisque, Vniuersali rerum cognitioni, & Philosophiæ Primæ renunciatur; quod quidem profectui Doctrinarum inimicissimũ est. Prospectationes fiunt è Turribus, aut Locis præaltis, & impossibile est, vt quis exploret, remotiores, interioresque Scientiæ alicuius partes, si stet super Plano eiusdem Scientiæ, neque Altioris Scientiæ veluti Speculam conscendat.

Alius Error fluit ex nimiâ Reuerentiâ, & quasi Adoratione Intellectûs Humani; vnde Homines abduxere

a fe à Contemplatione Naturæ, atque ab Experientiâ, in proprijs Meditationibus, & Ingenij Commentis, súsque déque volutantes. Cæterùm præclaros hos Opinatores, & (si ita loqui licet) Intellectualistas, qui tamen pro maximè Sublimibus, & Diuinis Philosophis haberi solent, rectè Heraclitus perstrinxit, *Homines*, inquit, *quærunt Veritatem in Microcosmis suis, non in Mundo maiori.* Respuunt enim quasi Abecedarium Naturæ, Primumque in Operibus diuinis tyrocinium; quod si non facerent, potuissent fortasse gradatim & sensim, post Literas simplices, & deinceps Syllabas, ad Textum & volumen ipsum Creaturarum expeditè legendum ascendere. At illi contrà, iugi mentis agitatione, vrgent & tanquam inuocant suos Genios, vt vaticinentur eis, edantq; Oracula, quibus meritò & suauitèr decipiuntur.

Alius Error huic posteriori finitimus est, quod homines sæpiùs imbuant, & inficiant Meditationes, & Doctrinas suas, Opinionibus quibusdã, & conceptib' proprijs, quos potissimùm in Admiratione habent; aut Artibus, quib' maximè addicti, & consecrati sunt; cætera omnia illis deliciis inficientes, & quasi intingentes, licet Fuco admodùm fallaci. Sic suæ Philosophiæ immiscuit Plato Theologiam, Aristoteles Logicã, secunda Schola Platonis, (Procl' scilicet & reliqui) Mathematicas. Istas enim Artes solebant illi, tanquã Filiolos suos Primogenitos suauiari. At Chymici è paucis Experimentis, ad Foculũ & Fornacẽ, nouã Philosophiã excuderũt. Et Gilbert' Popularis noster, Philosophiã aliã ex Magnete elicuit. Sic Cicero, cùm varias opiniones de naturâ Animæ recensens, tandẽ in Musicũ incidisset, qui Animã esse Harmoniã statuebat, facetè dixit, *Hic ab arte suâ non recessit.* Sed de hoc gen' Errorib', appositè, & prudentèr, ait Aristoteles, *Qui respiciunt ad pauca, de facili pronunciant.*

Alius Error est Impatientia Dubitandi, & cœca Festinatio Decernendi, absq; debitâ, & adultâ Suspensione

Iudicii.

Iudicij. Nam Biuium Contemplationis, nõ est dissimile Biuio Actionis, à Veteribus sæpiùs memorato: cuius altera via, initio plana & facilis erat, fine autẽ imperuia; altera ingredienti aspera erat, & cõfragosa, vbi paulò processeris, expedita, & æquabilis: Haud secùs in Contemplationibus, si quis à certis ordiatur, in dubia desinet; sin à dubijs incipiat, eáque aliquandiù patientèr toleret, in certis exitum reperiet.

Similis Error se ostendit in modo tradendi Doctrinã, qui, vt plurimùm, est Imperiosus & Magistralis, nõ Ingenuus & liberalis; ita demùm compositus, vt potiùs Fidẽ imperet, quàm Examini subiiciatur. Non negauerim in summariis Libellis, ad Praxim destinatis, hanc formulã scribendi retineri posse, verùm in iustis Tractatibus de Scientiis vtrumque Extremũ vitandũ censeo, tam Vellei Epicurei, nil tam metuentis, quam Ne dubitare de re aliquâ videretur; quam Socratis, & Academiæ, Omnia in dubio relinquentium. Candori potiùs studendum, Resque maiore aut minore contentione tradendæ, prout Rationum momentis parciùs, aut pleniùs sint probatæ.

Alii Errores sunt in Scopis, quos Homines præfigunt sibi, & in quos Conatus suos, & Labores dirigunt. Cùm enim diligentiores Literarum Coryphæi, ad id collimare debeant præcipuè, vt Arti quam profitentur, aliquid præclarum adiiciant; hi contrà in secundis tantummodò consistere sat habent; vel subtilis Interpretis, vel Antagonistæ vehementis & neruosi, vel methodici Abbreuiatoris nomen ambientes: vnde Reditus & Vectigalia Scientiarum augeri possunt, Patrimonium & Fundus minimè.

Omnium autem grauissimus Error in Deuiatione ab vltimo Doctrinarum Fine consistit. Appetunt enim Homines Scientiam, alij ex insitâ Curiositate, & irrequietâ; alij Animi causâ, & delectationis; alii Existimationis

mationis gratiâ; alii Contentionis ergô, atque vt in Differendo superiores sint; plerique propter Lucrum & Victum; Paucissimi, vt Donum Rationis diuinitùs datum, in vsus humani generis impendant. Planè, quasi in Doctrinâ quæreretur Lectulus, in quo tumultuans Ingenium, & æstuans requiesceret; aut Xystus siue Porticus, in quo Animus deambularet liber, & vagus: aut Turris alta, & edita, de quâ Mens ambitiosa, & superba despectaret; aut Arx, & Propugnaculum ad Contentiones, & Prælia; aut Officina ad quæstum, & mercatum; Et non potiùs locuples Armarium, & Gazophylacium, ad Opificis rerum omnium Gloriam, & Vitæ Humanæ Subsidium. Hoc enim illud est, quod reuerà Doctrinam, atque Artes condecoraret, & attolleret, si Contemplatio, & Actio, arctiore quam adhuc vinculo copularentur. Quæ certè Coniunctio talis foret, qualis est supremorum duorum Planetarũ Sysygia, cùm Saturnus Quietis, & Contemplationis Dux, cum Ioue Duce Societatis, Agendique conspiret. Quanquam cùm de Praxi, atque Actione loquor, nullo modo ad Doctrinam Professoriam, & Lucrosam innuo: Neque enim me fugit, quantopere hoc ipsum, Progressionem Doctrinæ, & Amplificationem moretur; perindè quidem vt Aureum Malum, ante Oculos Atalantæ proiectum, quod vt tollat, dum flectit se, Cursus intereà impeditur;

Declinat cursus, Aurumq; volubile tollit.

Neque rursùs mihi in animo est, quod de Socrate dictum erat, *Philosophiam deuocare de Cœlo, vt tantummodò versaretur in Terris;* hoc est, Physicam seponi, vt Moralis Philosophia, & Politica celebraretur sola: sed quemadmodum Cœlum & Terra simul conspirant, & consentiunt, ad Hominum tuendam vitam, atque iuuandam; ita sanè hic Finis esse debet vtriusq; Philosophiæ, vt reiectis vanis speculationibus, & quicquid

quid inane, ac sterile est, conseruetur quicquid solidũ est, ac fructuosum; vt hoc pacto, Scientia non sit tanquàm Scortum, ad Voluptatem, aut tanquàm Ancilla, ad quæstum; sed tanquàm Sponsa, ad Generationem, Fructum, atque Solatium honestum.

Iam explicasse videor, & quasi Dissectione quâdam aperuisse, vitiosos illos Humores, aut saltem eorum præcipuos, qui non solùm obstitere profectui Literarum, verùm etiam culpandis ijsdem ansam dedere. Quod quidem si nimis ad viuum fecerim, meminisse oportet, *Fidelia vulnera amantis, sed dolosa Oscula malignantis.* Vtcúnque, hoc certè mihi videor assecutus, vt merear fidem in sequenti prœconio, cùm in superiori Censurâ tam liberè egerim. Neque tamen in animo est mihi, Panegyricum Literarum scribere, aut Hymnum Musis prœcinere, licet forsitàn diù iam sit, ex quo Sacra earum ritè celebrata sint: sed consilium est absque Pigmentis, & Hyperbolis, verum doctrinæ contra alias res Pondus, excipere & perpendere, verumque eius Valorem & Pretium, ex Testimonijs Diuinis atque Humanis exquirere.

Primò igitur quæramus Dignitatem Scientiæ in Archetypo, siue Exemplari; id est, in Attributis, atque Actis Dei, quatenùs reuelantur Homini, & sobriè indagari possunt. Quâ in re, non competit appellatio Doctrinæ, cùm omnis Doctrina sit Scientia acquisita; nulla autem Cognitio in Deo acquisita est, sed Originalis. Itaque aliud quærendum est nomen, *Sapientia* scilicet, vt sacræ Scripturæ eam indigetant.

Sic autem se res habet: In operibus Creationis, duplicem Virtutis Diuinæ Emanationem videmus, quarum vna ad Potentiam refertur, altera ad Sapientiam: Illa præcipuè cernitur in creandâ Mole Materiæ, hæc in Pulchritudine Formæ disponendâ. Hoc posito notandum est, nihil in Creationis Historiâ obstare,

quin

quin fuerit confusa illa Cœli Terræque Massa, & Materia, vnico temporis momento creata; cui tamen disponendæ, digerendæque sex dies fuerunt attributi: adeò signantèr Deus Opera Potentiæ, ac Sapientiæ discriminauit. Cui accedit, quod de Materiæ Creatione, memoriæ proditum non sit, dixisse Deum, *Fiat Cœlum & Terra*, sicut de sequentibus operibus dictum est; sed nudè atque actualitèr, *Deus creauit Cœlum, & Terram*: ita vt Materia videatur, tanquam Manu facta, Formæ verò Introductio stilum habeat Legis, aut Decreti.

Pergamus à Deo ad Angelos, quorum Natura dignatione est Deo proxima. Videmus in Ordinibus Angelorum (quatenùs fides adhibenda Cœlesti illi Hierarchiæ, quæ Dionysij Areopagitæ nomine euulgatur) primum locum obtinere *Seraphim*, Angelos scilicet Amoris; secundum *Cherubim*, Angelos Illuminationis; tertium autem Locum, & sequentes, *Thronis*, *Principabus*, cæterisquè Angelis Potentiæ, & Ministerij concedi: vt ex hoc ipso ordine, ac distributione clarum sit, Angelos Scientiæ, & Illuminationis, Angelis Imperij & Potentiæ præponi.

A Spiritibus, & Intelligentijs, ad Formas Sensibiles & Materiatas descendentes, legimus primam Formarum creatarum fuisse Lucem; quæ in Naturalibus & Corporeis, Scientiæ in Spiritualibus atque Incorporeis respondet.

Sic in Distributione Dierum, videmus Diem, quâ requieuit Deus, & contemplatus est Opera sua, benedictam fuisse supra omnes Dies, quibus creata est, & disposita Fabrica Vniuersi.

Post Creationem absolutam, legimus Hominem collocari in Paradiso, vt illic operaretur: quod quidem Opus, aliud esse non poterat, quàm quale pertinet ad Contemplandum; hoc est, cuius Finis, non ad Necessitatem

cessitatem aliquam, sed ad Delectationem, & Actiuitatem sine Molestiâ, referri possit: cùm enim tunc temporis, nulla potuerit esse Creaturæ Reluctatio, nullus *sudor vultûs*, necessariò sequitur Actiones Humanas, ad Voluptatem, & Contemplationem, non ad Laborem, aut Opus comparatas fuisse. Rursùs primæ Hominis Actiones, quas in Paradiso exercuit, duas summarias Scientiæ partes complexæ sunt: Hæ erant, Inspectio Creaturarum, & Impositio Nominum. Nam Scientia illa, quæ Lapsum introduxit (quod & ante monuimus) non erat Naturalis Scientia circa Creaturas, sed Moralis Scientia de Bono & Malo; ex hâc suppositione, quod Dei Mandata, aut Vetita, non essent Principia Boni & Mali, sed quod alias haberent illa Origines; quorum cognitionem affectauit Homo, scilicet vt totalitèr à Deo deficeret, & sibi ipsi, suoque arbitrio prorsùs inniteretur.

Veniamus ad ea, quæ statìm post Lapsum contigere. Videmus (vt innumera sunt Sacrarum Scripturarum Mysteria, saluâ semper veritate Historicâ & Literali) imaginem duarum Vitarum, Contemplatiuæ nimirùm & Actiuæ, in Personis Abelis & Caini, inque eorum institutis, & primitiuis viuendi Rationibus delineatam: Quorum alter Pastor erat (qui propter Otium & Quietem, liberúmque Cœli Aspectum, Typus est vitæ Theoricæ) alter Agricola (laboribus scilicet fatigatus, & aspectu in Terram defixus.) Vbi cernere est, Fauorem, Electionemque Diuinam, ad Pastorem accessisse, non ad Agricolam.

Sic ante Diluuium, Sacri Fasti, inter paucissima, quæ de eo seculo memorantur, dignati sunt memoriæ prodere, Inuentores Musicæ, atque Operum metallicorum. Sequenti Seculo post Diluuium, grauissima pœna, quâ Deus Humanam Superbiam vltus est, fuit Confusio Linguarum, quâ Doctrinæ liberum

Commercium, & literarum ad inuicem Communicatio maximè interclusa est.

Descendamus ad Mosem Legis-latorem, & primum Dei Notarium, quem Scripturæ ornant hoc elogio, quod *gnarus & peritus esset Omnis doctrinæ Ægyptiorum.* Quæ quidem Gens inter vetustissimas Mundi Scholas numeratur. Sic enim Plato inducit Ægyptium Sacerdotem dicentem Soloni; *Vos Græci semper Pueri estis, nullam vel Scientiam Antiquitatis, vel Antiquitatem Scientiæ habentes.* Perlustremus Cæremonialem Legem Mosis, reperiemusque præter Christi Præfigurationem, Distinctionem populi Dei à Gentibus, Exercitium Obedientiæ, aliosque eiusdem Legis Vsus sacros, nonnullos doctissimorum Rabbinorum, haud inutilem circa eam nauasse operam, vt sedulò eruerent, quandoque Naturalem; quandoque Moralem Sensum Cæremoniarum, & Rituum. Exempli gratiâ, vbi de Leprâ dicitur, *Si effloruerit discurrens Lepra, Homo mundus erit, & non recludetur; sin caro viua in eo erit, immunditiæ condemnabitur, & ad Sacerdotis arbitrium separabitur.* Ex hâc Lege colligit vnus eorum Axiôma in Naturâ; *Putredinem pestilentiorem esse, ante, quam post Maturitatem.* Alius Morale Documentum elicit, *Homines flagitijs vndique coopertos, minùs corrumpere publicos mores, quam mediocritèr, & ex parte tantùm malos*: adeò vt ex hoc, & similibus locis eius Legis, præter Sensum Theologicum, haud pauca ad Philosophiam Spectantia Spargi videantur.

Si quis etiam eximium illum Iobi Librum diligentèr euoluerit, plenum eum, & tanquam grauidum, Naturalis Philosophiæ Mysteriis deprehendet. Exempli gratiâ; circa Cosmographiam, & Rotunditatem Terræ, illo loco, *Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.*

Vbi

Vbi penſilis Terra, Polus Arcticus, & Cœli conuexitas in extimis, haud obſcurè inſinuantur. Rurſùs circa Aſtronomiam, & Aſteriſmos, illis verbis, *Spiritus eius ornauit Cœlos, & obſtetricante manu eius eductus eſt Coluber tortuoſus.* Et alio loco, *Nunquid coniungere valebis micantes ſtellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris diſſipare?* vbi immota configuratio ſtellarum Fixarum, paribus interuallis ſemper inter ſe diſtantium, elegantiſſimè deſcribitur. Item alio loco, *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & Interiora Auſtri.* Vbi iterùm innuit depreſſionem Antarctici Poli, eamque deſignat nomine *Interiorum Auſtri*, quia Auſtrales ſtellæ noſtro Hemiſphærio non cernuntur. Circa generationem Animalium: *Annon ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeum coagulaſti me*, &c? Circa rem Metallicam, *Habet Argentum venarum ſuarum principia, & Auro locus eſt in quo conflatur, Ferrum de terrâ tollitur, & Lapis ſolutus calore in æs vertitur.* Et ſequentia in eodem Capite.

Paritèr & in Perſonâ Regis Salomonis, videmus Donum Sapientiæ, tum in Petitione ipſius, tum in Conceſſione Diuinâ, omnibus terrenæ, & temporalis Felicitatis Bonis prælatum. Virtute cuius Doni, & Conceſſionis, Salomon egregiè inſtructus, non ſolùm ſcripſit inſignes illas Parabolas, ſiue Aphoriſmos de Diuinâ, atque Morali Philoſophiâ; verùm etiàm compoſuit Naturalem Hiſtoriam omnium Vegetabilium, *A cedro ſuper montem, vſque ad muſcum ſuper murum*, (qui nihil eſt aliud, quàm Rudimentum plantæ, Putredinis & Herbæ Medium) Omniúmque etiàm, quæ reſpirant, & mouentur. Imò idem Rex Salomon, quamuis excelluerit Opibus, Magnificentiâ Ædificiorum, Claſſe, Famulitio, Nominis celebritate, & reliquis quæ ad gloriam pertinent, nihil tamen, ex iſto Gloriæ ſegete, ſibi ipſi decerpit, aut aſſumit, præter Decus Inquirendi, & Inueniendi veritatem. Sic enim diſertè ait; *Gloria*

ria Dei eſt celare verbum, & gloria Regis inueſtigare ſermonem. Ac ſi Diuina Maieſtas innoxio illo, & beneuolo puerorum Ludo delectaretur, qui ideò ſe abſcondunt, vt inueniantur: quaſique etiam nihil eſſet honorificentius Regibus, quam Dei Colluſores eſſe in eodem Ludo; præſertìm cùm tot Ingenijs imperent, vtraſque opes præſtò habeant, quibus omnis Secreti Inueſtigatio abſolui poſſit.

Nec verò alitèr hæc diſpenſauit Deus, poſtquàm Saluator noſter in mundum veniſſet. Ille enim priùs, potentiam oſtendit ſuam, in profligandâ ignorantiâ, vbi cum Doctoribus, & Sacerdotibus diſſereret in Templo, quam in ſubiugandâ Naturâ, tot & tantis editis Miraculis. Aduentus quoque Spiritûs Sancti, præcipuè adumbratus, atque expreſſus fuit in ſimilitudine, ac Dono Linguarum, quæ ſunt duntaxat *Vehicula Scientiæ.*

Ita in ſeligendis illis Inſtrumentis quæ adhibuit Deus ad fidem diſſeminandam, initio Homines euocauit planè indoctos, & illiteratos, præterquam quod Spiritûs Sancti Afflatu inſtructi fuiſſent; quo euidentiùs Virtutem ſuam Immediatam, & Diuinam declararet, omnemque Humanã Sapientiam deprimeret. Quamprimùm autem Conſilium ſuum in hâc parte perimpletum eſſet, mox in proximâ Succeſſione Temporum, Diuinam Veritatem ſuam, alijs Doctrinis veluti pediſſequis comitatam, in Mundum immiſit. Itaque D. Pauli Calamus, (qui inter Apoſtolos ſolus literatus fuit) in Scripturis Noui Teſtamenti, præcipuè à Deo adhibitus eſt.

Sic & nouimus complures ex antiquis Epiſcopis & Patribus, egregiè fuiſſe in omni Ethnicorum Eruditione verſatos. Adeò vt Edictum Iuliani, quo cautum eſt, ne Chriſtiani ad Scholas, & Gymnaſia mitterentur, pernicioſior machina, ad expugnandam Fidem Chriſtianam,

ſtianam, quam cruentæ Superiorum Imperatorum Perſecutiones, habitum fuerit. Neque Gregorii primi, Epiſcopi Romani (cætera viri egregii) Æmulatio, & Inuidentia, qui Ethnicorum Authorum, & Antiquitatum memoriam obliterare ſtudebat, in bonam partem, etiam apud viros pios, accepta eſt. Quinimò ſola Chriſtiana Eccleſia, inter Inundationes Scytharum à Plagis Septentrionalibus, & Saracenorum ab Orientalibus, pretioſas gentilis Eruditionis Reliquias, iam-iam funditùs perituras, ſinu & gremio ſuo conſeruauit. Nupèr etiam intueri licet Ieſuitas, (qui partim ſtudio proprio, partim ex æmulatione Aduerſariorum, Literis ſtrenuè incubuerunt) quantum ſubſidij, viriumque, Romanæ Sedi reparandæ, & ſtabiliendæ attulerint.

Quare vt abſoluam hanc Partem, duo ſunt præcipua Officia, & Miniſteria, præter Ornatum, & Illuſtrationem, quæ Fidei Religionique humaniores Literæ perſoluunt. Vnum, quod efficacia ſint Incitamenta, ad Diuinam Gloriam exaltandam, & celebrandam: ſicut enim Pſalmi, & aliæ Scripturæ, crebrò nos inuitant ad Contemplationem, Prædicationemque magnificorum, & admirabilium Operum Dei; ita, ſi tantùm in eorum ſpecie externâ, ſic vt ſenſibus noſtris ſe exhibent, hæreremus; eandem faceremus iniuriam Maieſtati diuinæ, ac ſi de Opulentiâ, & copiâ nobiliſſimi Gemmarii, ex iis quæ palàm exponuntur in pergulâ, iudicaremus. Alterum, quod ſingulare Remedium, Antidotumque exhibeat Philoſophia, contra Infidelitatem & Errores. Nam Saluator noſter inquit, *Erratis neſcientes Scripturas & Potentiam Dei.* Vbi duos Libros, nè in Errores incidamus, proponit nobis euoluendos: primò Volumen Scripturarum, quæ Voluntatem Dei, dein Volumen Creaturarum, quæ Potentiam reuelant: Quorum poſterior, veluti Clauis eſt prioris, non ſolùm Intellectum noſtrum aperiens, ad genuinam Scripturarum

Mentem,

Mentem, ex generalibus Regulis Rationis, & Legibus Sermonis expromendam; Sed porrò etiam præcipuè Fidem nostram referans, vt in seriam ingrediamur Omnipotentiæ Diuinæ Meditationem, cuius Characteres maximè insculpti eius Operibus, & incisi sunt. Tantum de Diuinis Testimoniis, ac Iudiciis, pro verâ Dignitate, & Pretio Doctrinæ, dictum sit.

Quantum ad Humana Testimonia, & Argumenta, tam latus aperitur Campus, vt in Tractatu hoc breui, & presso, delectum potius adhibere deceat, quam copiam. Primò itaque Summus apud Ethnicos Honoris Gradus fuit, Diuinam Venerationem, Cultumque consequi: (Quod quidèm Christianis est tanquàm Fructus vetitus:) Nunc vero loquimur separatìm de Iudicijs Humanis. Itaque (vt cœpimus dicere) apud Ethnicos, ille quem Græci *Apotheosin*, Latini *Relationem inter Diuos* vocarunt, Supremus Honor fuit, qui Homini ab Homine tribui posset: presertìm vbi non ex Decreto, aut Edicto aliquo Imperij (vt Cæsaribus apud Romanos) sed ex Opinione Hominum, & Fide internâ, vltrò deferretur. Cuius Honoris tam excelsi, Gradus quidam erat, Et Terminus medius. Quippe supra Humanos Honores, Heroici numerabantur, & Diuini; in quorum distributione hunc ordinem tenuere Veteres. Rerumpub. conditores, Legislatores, Tyrannicidæ, Patres Patriæ, quíque in rebus ciuilibus optimè meruerunt, insigniti sunt titulo Herôum tantùm, aut Semideorum, quales fuere *Theseus*, *Minos*, *Romulus*, cæterique: Ex alterâ Parte, Inuentores & Authores nouarum Artium, quíque Vitam Humanam nouis Commodis, & Accessionibus dotârunt, semper consecrati sunt inter Deos ipsos Maiores, quod *Cereri*, *Baccho*, *Mercurio*, *Apollini*, & alijs contigit. Quod certè iure, & sano cum iudicio factum est. Nam priorum Benemerita intra Vnius Ætatis, aut Nationis limites, ferè

coercentur; nec absimilia sunt Imbribus tempestiuis, & benignis, qui quamuis frugiferi sint, atque optabiles, tamen pro illâ Tempestate tantùm, quâ decidunt, atque pro Amplitudine Tractûs Terræ, quam irrigant, vtiles sunt; Posteriorum verò Beneficia, vt ipsius Solis, & Cœlestium Munera, Temporibus perpetua, Locis infinita sunt: Illa rursùs, cum contentione, & perturbatione, vt plurimùm coniuncta sunt; hæc habent verum Characterem Diuinæ Præsentiæ, veniuntque in *aurâ leni*, absque tumultu, aut strepitu.

Neque sanè Doctrinæ Meritum in Ciuilibus, & in reprimendis Incommodis, quæ Homo Homini infert, multum cedit illi alteri, in subleuandis Humanis Necessitatibus, quæ ab ipsâ Naturâ imponuntur. Atque hoc genus Meriti, optimè adumbratum fuit sub illâ fictâ Narratione, de Theatro Orphei; vbi singulæ Bestiæ, Auesque congregatæ sunt, quæ Appetituum suorum innatorum immemores, Prædæ, Ludi, Pugnæ, amicè placidéque vnà stetere, Cytharæ concentu, & suauitate captæ. Cu us Sonus vbi aut cessaret, aut maiori sonitu obrueretur, omnes illicò Animantes ad ingenium redibant. Quâ in Fabulâ elegantèr describuntur Ingenia, & Mores Hominum, qui variis, & indomitis cupiditatibus agitantur, Lucri, Libidinis, Vindictæ: qui tamen quamdiù Aures præbent, Præceptis & Suasionibus Religionis, Legum, Magistrorum, in Libris, Sermonibus, & Concionibus, eloquentèr, & suauitèr modulantibus, tam diù Pacem colunt, & societatem; Sin ista sileant, aut Seditiones, & Tumultus obstrepant, omnia dissiliunt, & in Anarchiam, atque Confusionem relabuntur.

Sed enim hoc clariùs cernitur, cùm Reges ipsi, aut Magnates, aut Præfecti eruditione præditi sint. Vt vt enim suis addictus nimiùm Partibus videatur, qui dixit, *Tum demùm Resp. fore felices, cùm aut Philosophi regnant,*

regnant, aut Reges philosophantur; Hoc tamen experientiâ notum est, sub eruditis Principibus, & Custodibus Reip. secula maximè fælicia fuisse. Quamuis enim Reges ipsi, suos habeant Errores & Vitia, Affectibus scilicet & prauis consuetudinibus pro more cæterorum Hominum obnoxii; tamen Doctrinarum si accedat Lumen, anticipatæ quædam Notiones, Religionis, Prudentiæ, Honestatis, retinent eos, & ab omni præcipiti, & immedicabili Excessu, & Errore refrænant; Aurem semper vellentes, etiam cùm Consiliarii, & Domestici silent. Quin Senatores ipsi, & Consiliarii, qui Literis exculti sunt, Solidioribus innituntur Principiis, quam qui ab Experientiâ tantùm edocti sunt; illis ex longinquo prospicientibus Pericula, & maturè propulsantibus, cùm isti tantùm ex propinquo, & cominùs sapiant, nihil videntes nisi quod imminet, & tunc demùm Agilitate Ingenii sui, se in ipso Periculorum articulo, expedire, & eripere posse confidentes.

Quæ Felicitas Temporum sub eruditis Principibus (vt sempèr breuitati Studeam, adhibens non nisi lectissima quæque Exempla, & maximè illustria) præcipuè cernitur eo in Seculo, quod à Morte Domitiani Imperatoris, vsque ad Imperium Commodi defluxit; Successionem sex Principum eruditorum, aut certè eruditioni impensè fauentium, complectente; omniumque, si temporalia Bona spectemus) quæ vnquam vidit Roma, totius Orbis tunc Epitome, longè florentissimo. Id quod Domitiano, pridie eius diei, quo interfectus est, in Somnis præmonstratum erat. Quippe qui videre visus est, *Caput aureum sibi pone ceruicem enatum esse*: Quod sanè vaticinium, Aureis illis subsequentibus Seculis, adimpletum est; De quibus sigillatìm sed breuissimè verba faciam.

Nerua Vir doctus fuit, Apollonij illius Pythagorei Familiaris, & quasi Discipulus, qui etiàm

ferè

ferè expirauit, in Versu illo Homeri,

Telis Phœbe tuis lachrymas vlciscere nostras.

Traianus non ipse quidem doctus, sed Doctrinæ Admirator, & erga Literatos munificus, Bibliothecarum Institutor, & in cuius Aulâ (licet Imperatoris Bellicosi) Professores & Pædagogos gratiosissimos fuisse, Memoriæ proditum est. *Adrianus* curiosissimus Mortalium, & inexplebilis omnis Varietatis, & Secreti Inuestigator. *Antoninus* subtilis & quasi Scholasticus, vndè etiàm *Cymini sector* vocatus est. Ex *Diuis Fratribus* autem, *Lucius Commodus* molliori Literarum genere eruditus: *Marcus* etiàm Cognomine ipso Philosophus. Hi Principes, vt doctissimi, ita & Optimi fuerunt. *Nerua* clementissimus Imperator, quíque, si nihil aliud, Orbi *Traianum* dedit. *Traianus*, omnium qui imperàrunt, & Belli & Pacis Artibus maximè florens: Idem Imperij fines longissimè protulit; Idem vim Dominationis modestissimè cohibuit: Maximorum etiàm Extructor Operum, vnde à *Constantino*, *Parietaria* per inuidiam vocatus est, propter Nomen eius tot parietibus incîsum. *Adrianus* Temporis ipsius Æmulus: Iniurias enim & Ruinas Temporis, in quoquo genere, curâ & munificentiâ suâ, reparauit. *Antoninus*, (vt etiam appellatus est) Vir maximè *Pius*, natiuâ quâdam & insitâ bonitate, omnibus Ordinibus gratus, cuiusque Regnum (licet haud breue) omnis calamitatis expers. *Lucius Commodus* Fratri quidem Bonitate cedens, reliquos Imperatores plurimos superans. *Marcus* Vir ad Exemplar Virtutis compositus, cuique Scurra ille, in Conuiuio Deorum, nihil habuit quod obijceret, præter patientiam erga mores Vxoris. In hâc itaque continuâ sex Principum serie, videre cuiuis liceat, fœlicissimos fructus Doctrinæ, in Imperio collocatæ, in maximâ Orbis Terrarum Tabulâ depictos.

Iam verò Doctrina, non in Ciuilia tantùm, atque Artes Pacis, influxum habet, ſed & in militari Virtute exercet vim ſuam, ac potentiam; vt clarè perſpicitur in Exemplis Alexandri Magni, & Cæſaris Dictatoris; Quorum anteà obitèr meminimus, nunc verò ea paulò fuſiùs retractabimus: Horum Virtutes Militares, & Res in bello Geſtas, ſuperuacaneum eſſet notare, aut recenſere, cùm in eo genere Mundi Miracula extiterint: ſed de Amore ipſorum, & ſtudio erga Literas, nec-non in ijſdem Excellentiâ propriâ, non alienum erit, ſi pauca ſubiungamus.

Educatus fuit Alexander, edoctuſque ab Ariſtotele, (Philoſopho certè magno) qui non nullos è libris ſuis philoſophicis ei nuncupauit: A latere illius nunquàm diſcedebat Calliſthenes, alijque pereruditi viri, qui Caſtra ſequebantur, & perpetui erant, omnium eius Itinerum & Expeditionum Comites: Quo autem pretio literas habuerit, haud pauca liquidò demonſtrant: veluti Inuidia, quâ dignam cenſuit Achillis Fortunam, quod Geſtarum Rerum, Laudumque ſuarum, Homerum Præconem inuenerat. Iudicium de pretioſâ Darii Arculâ, inter reliqua ſpolia repertâ, de quâ cùm Quæſtio moueretur, quidnam potiſſimùm dignum eſſet, quod in eâ aſſeruaretur, ipſe, cùm alii alia dicerent, pro Homeri Operibus ſententiam tulit. Epiſtola Obiurgatoria ad Ariſtotelem miſſa, poſtquàm Libros Phyſicorum edidiſſet, in quâ expoſtulat, quod Philoſophiæ Myſteria euulgaſſet; ſimulque reſcribit, malle ſe omnibus doctrinâ & cognitione, quàm potentiâ ac Imperio præcellere. Sunt & alia quæ hùc ſpectant. Ipſe verò, quam egregiè Animum excoluiſſet doctrinâ, in omnibus eius Dictis, & Reſponſis apparet, vel potiùs refulget,

Erudi-

Eruditione plenissimis; in quibus, licet numero pauca sint, quæ adhuc supersint, singularum Scientiarum Vestigia altè impressa reperias.

In Moralibus, obseruetur primò Alexandri Apophthegma circa Diogenem, & aduerte (si placet) si fortè non vnam ex grauissimis quæstionibus Moralis Philosophiæ, constituat: *Vtrùm qui fruitur externis bonis, felicior sit, an qui contemnit?* cùm enim Diogenem cerneret, tam paruo contentum, conuersus ad circumstantes, qui eius conditionem subsannabant, *Nisi essem*, inquit, *Alexander, optarem esse Diogenes.* At Seneca in hâc comparatione Diogenem prætulit, cùm diceret, *Plus erat, quod Diogenes nollet accipere, quàm quod Alexander posset dare.*

In Naturalibus, obseruetur illud quod crebrò vsurpabat, *In duabus se rebus, mortalitatem suam maximè percipere, Somno & Libidine:* Quod sanè dictum ex intimâ Naturali Philosophiâ depromptum est, non tam Alexandrum, quàm Aristotelem, aut Democritum sapiens; cùm tam Indigentia, quàm Redundantia Naturæ, per illa duo designata, Mortis sint tanquam Arrhabones.

In Poeticis, obseruetur dictum illud, quùm sanguine è vulneribus eius effluente, accerseret vnum ex Adulatoribus, qui ei Diuinitatem tribuere solebat, *Specta*, inquit, *hominis iste sanguis est, non talis liquor, qualem dixit Homerus, Veneris è manu manasse, vulneratâ à Diomede;* hoc dicto & Poetas, & Assentatores suos, & seipsum ridens.

In Dialecticis, accipe reprehensionem illam Argutiarum Dialecticarum, circa reijcienda, & retorquenda argumenta, in dicto suo, quo perstrinxit Cassandrum, Delatores Patris sui Antipatri repellentem. Cùm enim Alexander fortè dixisset, *Nunquid putas hos Homines, tam longum iter suscepturos fuisse, nisi iustam doloris caussam habuissent?* Respondit Cassander, *Imò hoc ipsum Animos*

cis dedit, quod ſperabant longinquitatem viæ obſtituram, quo minùs calumnia proderetur. Euge, inquit Rex, *Strophas Ariſtotelis, rem pro & contra detorquentes.* Attamen hâc ipsâ, quam in alio carpebat, arte, cùm res poſtularet, in commodum ſuum vti, probè nouerat: Ita enim accidit, vt Calliſthenes (quem odio clam habebat, quod nouæ eius inter Diuos Relationi refragaretur,) in quodam Conuiuio rogatus eſſet, ab vnà diſcumbentibus, vt oblectationis gratiâ, (cùm eſſet vir eloquentiſſimus) Thema aliquod pro arbitrio ſibi ſumeret, de quo ſubitò diceret; ille autem annuens, & laudes Gentis Macedonicæ eligens, mirifico cum omnium applauſu diſſeruit: At neutiquàm hoc delectatus Alexander, ſubiecit, *In bonâ causâ, facilè eſt cuilibet eſſe eloquenti, quin verte*, inquit, *ſtilum, & quid contra nos poßis, audiamus.* Calliſthenes negotium in ſe recepit, idque tam acerbè, tamque aculeatè præſtitit, vt Alexander interpellans diceret, *Etiàm malus animus, æque ac bona cauſſa indit eloquentiam.*

In Rhetoricis, ad quæ Tropi, & ornamenta pertinent, ecce tibi elegantiſſimum Metaphoræ vſum, quâ Antipatrum imperioſum, & tyrannicum Præſidem perſtrinxit. Cùm enim Amicus quidam Antipatri laudaret eum coram Alexandro, quod tam moderatus eſſet, neque in Perſicum, prout alij Præfecti, luxum, vſumque purpuræ, veteri Macedoniæ amictu exuto, degeneraret, *At intùs*, inquit Alexander, *Antipater eſt totus purpureus.* Etiàm & illa Metaphora inſignis: Cùm Parmenio ad eum accederet, in Campis Arbellæ, eique ingentem hoſtium exercitum monſtraret, qui oculis ſubiacens noctu, propter infinitum numerum Ignium, veluti alterum Firmamentum Stellatum repræſentabat, ideoque conſuleret, vt Nocturno Prælio illos inuaderet, *Nolo*, inquit Alexander, *ſuffurari victoriam.*

In

In politicis, attende grauissimam illam, & prudentissimam distinctionem (quam omnis Posteritas amplexa est) quâ duos ex præcipuis eius Amicis, Ephestionem & Craterum discreuit, quum diceret, *Alterum Alexandrum amare, alterum amare Regem*: Dissimilitudinem maximi ponderis, etiam inter fidelissimos Regum Seruos constituens, quod alii magis Dominorum suorum Personas vero Affectu prosequantur, alii potiùs moueantur Officio erga Principatum ipsum. Spectetur etiam, quam eximiè redargueret Errorem, Principum Consiliarijs familiarem, qui plerunque consilia, pro modulo sui Animi, & Fortunæ, non Dominorum, suggerunt. Cùm enim Darius magnas Alexandro offerret conditiones, Parmenio; *Ego*, inquit, *si essem Alexander, acciperem.* Subiecit Alexander, *Et ego quidem si essem Parmenio.* Postremò, excutiatur acre illud atque acutum Responsum, ad Amicos interrogantes, Quid sibi reseruaret, cùm tot & tanta donaret? *Spem*, inquit: quippe qui probè sciret, subductis rationibus, Spem veram esse Sortem, & tanquam Hæreditatem, ad magna aspirantium. Hæc Iulij Cæsaris Sors, cùm proficiscens in Galliam, vniuersas opes profusis largitionibus exhausisset. Hæc etiam Sors Henrici Ducis Guisii, Nobilissimi Principis, licet nimiùm Ambitiosi, de quo illud increbuit, *Fæneratorem eum fuisse vnum omnium Gallorum maximum, eò quod omnes opes in nominibus haberet, atque Patrimonium vniuersum, in obligationes conuertisset.* Cæterùm Admiratio huius Principis, dùm eum mihi, non vt Alexandrum Magnum, sed vt Aristotelis Discipulum propono, longiùs fortasse me prouexit.

Quantum ad Iulium Cæsarem, non est opus, vt de præstantiâ Eruditionis eius, aut ex Educatione, aut ex Familiaribus, aut ex Responsis suis, coniecturam faciamus. Hæc siquidem eminet in eius scriptis, &

& Libris, quorum alij extant, alij infœliciter desiderantur. Primò enim hodiè in manibus habetur, insignis illa Bellorum suorum Historia, cui Nomen & Titulũ Commentariorum duntaxat præfixit; In quo omnes posteri, solidum Rerum pondus, & viua tam Actionum quàm Personarum simulachra, cum castissimâ puritate sermonis, Narrationisque perspicuitate eximiâ, cõiuncta admirantur: Quas quidem Dotes, non à Naturâ infusas fuisse, sed à Præceptis Institutisq; Doctrinæ acquisitas, testatur liber eius de *Analogiâ*; qui nihil aliud erat, quam Grammaticalis quædam Philosophia; in quo sedulò dedit operam, vt Vox ad Placitum, redderetur Vox ad Licitum; & Consuetudo quoquo modo loquendi, ad congruitatem reuocaretur emendatè loquendi; & verba, quæ sunt Rerum Imagines, Rebus ipsis conuenirent, non vulgi prorsùs arbitrium sequerentur.

Ita etiàm veluti Monumentum Doctrinæ, non minùs quam Potentiæ, emendatam eius Edicto habemus computationem Anni; quæ disertè testatur, æque eum gloriæ sibi duxisse, Syderum in cœlis Leges pernosse, ac Hominibus in Terris Leges dedisse.

Ex Libro quoque, cui Titulum præposuit Anti-Cato, facilè constat, eum tanto studio accensum, ad Victoriam Ingenij, quanto Belli & Armorum obtinendam; certamen Calami tum suscipientem, contra maximum eo tempore Pugilem, Ciceronem Oratorem.

Rursùs in Libro Apophthegmatum quæ collegit, videmus honorificentius sibi putasse, si seipsum tanquam in Tabellas, aut Codicillos mutaret, in quos prudentia aliorum Dicta, grauiáque referrentur; quam si Dicta sua propria, velut Oracula sacrarentur, sicut inepti Principes nonnulli, adulatione corrupti, sibi fieri gestiunt. Attamen si recensere vellem, pleraque eius Dicta, (vt feci in Alexando) sunt ea certè huiusmodi, qualia notat Salomon, *Verba sapientum sunt tanquam Aculei, &*

tanquam Claui in altum defixi. Itaque tria hìc tantùm proponam, non tam elegantiâ, quam vi & efficaciâ mirabilia.

Primò igitur, Magiſter ſit, oportet, loquendi, qui vnico verbo, ſeditionem in excercitu comprimere potuit. Sic autem ſe res habuit. Romanis mos fuit, cùm Exercitum Duces alloquerentur, Milites vti eos appellarent, cùm Magiſtratus Populum, Quirites. Tumultuabantur Milites Cæſaris, ac Miſſionem ſeditioſè flagitabant; non quod hoc ipſi cuperent, ſed vt hoc poſtulato, Cæſarem ad alias Conditiones adigerent: Ille immotus, atque inconcuſſus ſilentio facto ſic exorſus eſt: *Ego Quirites:* Quo verbo, eos iam dimiſſos ſignificabat. Eo perculſi Milites, & planè obſtupefacti, concionantem deinceps perpetuo obturbabant, & poſtulato illo Miſſionis poſthabito, contrà obnixè petebant, vt Militum Appellatio eis reſtitueretur.

Secundum fuit huiuſmodi. Regis Nomen Cæſar ſummè affectabat: Itaque ſubornati ſunt nonnulli, qui prætereuntem populari Acclamatione Regem ſalutarent. Ille ſentiens Acclamationem tenuem fuiſſe, ac raram; Negotium ioco transmiſit, ac ſi erratum eſſet in Cognomine, *Non Rex ſum*, inquit, *ſed Cæſar.* Dictum ſanè huiuſmodi, vt ſi diligenter excutiatur, vigor eius & pondus, vix exprimi poſſit: Primùm enim recuſationem Nominis præ ſe ferebat, ſed neutiquàm ſeriam: Deinde ingentem quandam Confidentiam, & Magnanimitatem monſtrabat; ac ſi Cæſaris appellatio, illuſtrior Titulus eſſet, quam Regis; quod haud ſecùs euênit, & vſque in hodiernum diem obtinuit. Sed quod illius maximè intererat, hoc dictum, ſummo artificio, finem ſuum vrgebat; Hoc enim innuebat S. P. Q. R. de re leui, hoc eſt Nomine tantùm (nam poteſtatem Regiam iampridem habebat) ſecum contendere; ac tali Nomine, quale complures etiam ex Familiis obſcuris

ris gerebant: Nam Cognomen Regis multis Romanorum Gentilitium erat, quemadmodùm & nos ſimile quiddam noſtro idiomate habemus.

Vltimum quod hoc loco repetere placet, tale fuit. Cùm Cæſar poſt bellum initum, Romam occupaſſet, atque ſanctius Ærarium recluſiſſet, vt Pecunias ibi congeſtas, in vſus Belli tolleret, reſtitit Metellus, vtpote tunc temporis Tribunus; Cui Cæſar, *Si perſtes*, inquit, *mortuus es*. Dein reprimens ſe paulùm, ſubiecit, *Adoleſcẽs, durius eſt mihi hoc dicere, quam facere.* Dictum tam mirificè, ex terrore & clementiâ conflatum, vt nihil ſupra.

Verùm vt Cæſarem mittamus; Perſpicuum eſt eum probè ſibi conſcium ſuæ eximiæ Eruditionis fuiſſe; vt liquet ex eo, quod demirantibus nonnullis Lucij Syllæ conſilium, in deponendâ Dictaturâ, cavillans dixit, *Sylla neſciuit literas, dictare non potuit.*

Nunc autem tempus videtur imponendi finem huic diſſertationi de arctâ coniunctione Militaris Virtutis, & Literariæ (quid enim in hoc genere, poſt Alexandrum & Cæſarem afferri poteſt?) niſi quod moueor vnius alterius Exempli dignitate, & inſolentiâ, eo quod tam ſubitò tranſierit, à Ludibrio ad Miraculum. Eſt autem Xenophontis Philoſophi, qui è Socratis Ludo profectus eſt in Aſiam, cum Cyro Iuniore, in Expeditione contra Regem Artaxerxem: Hic Xenophon eo tempore peradoleſcens fuit, & nunquàm Aciem, aut Caſtra viderat, neque tunc præfecturam aliquam in Exercitu gerebat, ſed tantùm ſponte, ob Amicitiam Proxeni proficiſcebatur. Aderat fortè fortunâ, cùm Falinus à Magno Rege Legatus ad Græcos veniret, poſtquàm Cyrus in Acie occubuiſſet, Græci autem (Manipulus tantummodò Hominum) Duce orbati, in medio Provinciarum Perſiæ, à Patriâ ſuâ, plurimorum Milliarium interuallis, & Fluminibus maximis atque altiſſimis intercluſi eſſent. Legatio hùc ſpectabat, vt poſitis Armis atque

atque deditis, se Regiæ Clementiæ submitterent: Cui legationi antequàm publicè responsum esset, complures ex Exercitu, familiaritèr cum Falino colloquebantur, inter quos Xenophon ita fortè locutus est. *Imò*, inquit, *Faline, hæc duo tantùm nobis iam supersunt, Arma & Virtus, si igitur Arma dedamus, cui vsui (obsecro) nobis erit Virtus?* At Falinus subridens, *Ni fallor* (inquit) *Atheniensis es (Adolescens) & Philosophiæ incumbis, atq; bellula sunt, quæ dicis, sed valdè erras, si virtutem vestram Regijs Copijs parem esse arbitreris.* Ecce Ludibrium, sequitur Miraculum. Nouitius iste ex Scholâ, & Philosophus, postquam omnes Duces, & Præfecti proditione interempti essent, decem millia Peditum, Babylone in Græciam reduxit, per medias Regis Prouincias, omnibus eius Copijs frustrà obnitentibus: Quo facto stuporem iniecit omnibus, Græcis autem ab eo tempore, ingentes addidit Animos, & Spiritus, ad Persarum Regnum inuadendum, & subuertendum. Quod & mox cogitauit sanè, & designauit Iason Thessalus; tentauit, & inchoauit Agesilaus Spartanus; perfecit demùm Alexander Macedo, omnes Literati istius præuii egregio Facinore incitati.

Pergamus ab Imperatoriâ, Militarique Virtute, ad Moralem, & eam quæ est Hominum priuatorum: Primò, certissimum est illud Poetæ,

Scilicet ingenuas didicisse fidelitèr Artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.

Eruditio siquidèm Humanas Mentes, feritate atque barbarie exuit. Veruntamèn opus est, vt Accentus sit in Voce illâ *Fidelitèr*. Nam tumultuaria Cognitio flectit potiùs in contrarium. Eruditio, inquam, Leuitatem, Temeritatem, atque Insolentiam tollit, dum omnia Pericula & Ambigua simul cum re ipsâ suggerit, Rationum & Argumentorum pondera in vtramque partem librat, prima quæque quæ se offerunt animo

I eique

eique arrident pro ſuſpectis habet, iterque omne tanquam explorato inire docet. Eadem Admirationem Rerum vanam & nimiam euellit, Radicem ipſam omnis infirmi Conſilii: quippe admiramur Res, vel quia Nouæ ſunt, vel quia Magnæ. Quantum ad Nouitatem, nemo eſt qui Literas, & Rerum Contemplationem penitùs imbiberit, quin illud Cordi impreſſum habeat, *Nil noui ſuper terram.* Neque enim Puparum Ludũ, quiſquam magnoperè mirabitur, qui pone Aulæa caput inſerens, Organa quibus mouentur, & Filamenta cernit. Quantum ad Magnitudinem, quemadmodùm Alexander Magnus, ingentibus præliis, & Victoriis in Aſiâ aſſuetus, cùm interdùm acciperet è Græciâ Literas, de Expeditionibus, & Dimicationibus quibuſdam illic factis, quæ plerunque propter Pontem aliquem, aut Caſtellum, aut ad ſummum, pro expugnatione Oppidi alicuius ſuſcipiebantur, dicere ſolebat, *Videri ſibi Nuncium allatum, de Ranarum, & Murium Pugnâ, de quâ Homerus:* Sic certè, qui vniuerſitatem Rerum, eiuſque Fabricam intueatur, illi Terræ Globus, cum Hominibus ſuperſtantibus (ſi Diuinitatem Animarum ſeponas) haud maius quidpiam videbitur, quam Colliculus Formicarum, quarum aliæ cum Granis, aliæ cum Ouis ſuis, aliæ vacuæ, omnes hinc inde circa exiguum Puluiſculi Aceruum, reptant & curſitant. Porrò Eruditio aufert, aut ſaltem minuit Timorem Mortis, atque aduerſæ Fortunæ, quo nihil magis Virtutibus Moribuſque officere ſolet. Si enim Animus cuiuſpiam, contemplatione Mortalitatis, & Rerum Naturæ corruptibilis imbutus fuerit, & intinctus, iuxta cum Epicteto ſentiet; qui, cùm pridiè exiens, Mulierculam ob fractam ollam plorantem cerneret, poſtridiè etiàm exiens, aliam mortuum Filium deflentem conſpiceret, dixit; *Heri vidi fragilem frangi, hodie vidi mortalem mori.* Quare optimè, & valdè ſapientèr Virgilius,

lius, Cognitionem Causarum cum Metûs omnis profligatione copulauit, tanquam Concomitantia;

Fœlix qui potuit Rerum cognoscere Causas,
Quique metus omnes, & inexorabile Fatum
Subiecit pedibus, strepitumq; Acherontis auari.

Nimis longum esset singula percurrere Remedia, quæ singulis Animi Morbis Doctrina suppeditat; aliquandò vitiosos Humores expurgans, nonnunquàm Obstructiones aperiens, aliàs Concoctionem iuuans, aliàs Appetitum excitans, non raro Vulnera eius, & Vlcera sanans, & similia. Quare concludam cum hoc, quod videtur rationem habere totius, ita nimirùm Animum Doctrinam disponere, & flectere, vt nunquam protinùs acquiescat, & tanquàm congeletur in defectibus suis, quin incitet se semper, Progressumque spiret. Nescit illiteratus, quid sit in se descendere, aut secum inire rationes, aut quam suauis vita sit, quæ indies sentit se fieri meliorem: si quâ fortè Virtute præditus sit, eam venditabit scilicet, & vbique spectandam exponet, eâque vtetur forsitan commodè, quam tamen excolere, & augere negligit. Rursùs, si quo vitio laborat, Artem, atque industriam illud celandi atque occultandi, minimè autem corrigendi adhibebit; tanquàm malus Messor, qui perpetuò demetit, falcem autem nunquam exacuit. Literatus contrà, non tantùm vtitur Animo, Virtutesque exercet, sed continuò emendat se, & in Virtutem proficit. Imò vt in summâ dicam, pro certo est, Veritatem & Bonitatem distingui tantùm, sicut Sigillum, & Impressionem, nam Veritas Bonitatem signat: Et contrà, Vitiorum ac Perturbationum procellæ, ex Errores, & Falsitatis Nubibus erumperunt.

A Virtute transeamus ad Potentiam & Imperium, & dispiciamus, si vspiam inueniatur tanta Potentia, & Regnum, quanto Eruditio Hominis Naturam inuestit, & coronat. Videmus dignitatem Imperandi, sequi

dignitatem eius, cui imperatur. Imperium in Belluas, & Pecora, quale Bubulcorum aut Opilionum, res vilis: Imperium in pueros, quale Ludimagistrorum, minùs honorificum: Imperium in Mancipia, potiùs dedecori est, quàm honori: Neque multò præstantius est Imperium Tyrannorum, in populum seruilem, atque Animis, & generosâ indole exutum: Vnde hoc sempèr manauit iudicium, Honores in liberis Monarchijs, aut Rebusp. suauiores esse, quàm sub Tyrannis; quia Imperium honorificum magis supra volentes est, quam supra inuitos, & coactos. Ideóque Virgilius, cùm ex intimo artificio, inter Humanos Honores, longè vellet optimos expromere, quos Augusto Cæsari assignaret, in hæc ipsa verba loquitur,

—— Victorq; volentes
Per populos dat iura, Viamq; affectat Olympo.

Ast Imperium Scientiæ, longè celsius est, quàm Imperium in Voluntatem, licet liberam, & non astrictam. Illa enim Rationi, Fidei, & Intellectui ipsi dominatur, qui est altissima Pars Animi, & Voluntatem ipsam regit. Etenim nulla proculdubio terrena est potestas, quæ in Spiritibus Hominum, & Animabus, eorúmque cogitationibus, & phantasijs, assensu quoque & fide Thronum, & quasi Cathedram suam erigit, & collocat, præter Doctrinam, & Scientiam. Ac idcircò videmus, detestabilem illam, & immensam delectationem, quâ Hæresiarchæ, falsi Prophetæ, & Impostores magni perfunduntur, & rapiuntur, postquàm senserint in Fide, & conscientijs Hominum cœpisse se regnare: Tantam certè, vt qui eam semel degustauerit, nullis ferè persecutionibus, aut tormentis adigi possit, vt hoc regno se abdicet. Sicut autem, hoc illud est, quod in Apocalypsi dicitur, *Abyssus siue profunda Sathanæ*; ita è contrario, iustus & legitimus, in animos Hominum Dominatus, Veritatis ipsâ euidentiâ, ac commendatione dulcissimâ

stabi-

ſtabilitus, ſanè quam proximè, ad Poteſtatis Diuinæ ſimilitudinem accedit.

Quod ad Fortunas, & Honores ſpectat, Munificentia Doctrinæ, non ſic Regna integra, & Reſp. locupletat, & ditat, vt non Hominum etiam priuatorum Fortunas, & Opes amplificet, & euehat. Vetus enim Obſeruatio eſt, Homerum pluribus ſuppeditaſſe victū, quam *Syllam*, *Cæſarem*, aut *Auguſtum*, licet tot Congiaria, tot Donatiua, tot Agrorum Aſſignationes largiti ſint. Certè difficile dictu eſt, Arma an Literæ plurium fortunas conſtituerint. Quin ſi de ſummâ poteſtate loquamur, videmus; ſi Arma, aut Ius hæreditatis Regnum contulerunt, at Literarum ſorti ſæpius ceſſit Sacerdotium, quod Regni ſemper fuit Riuale.

Rursùs, ſi Delectationem, Iucunditatemque ſcientiæ intuearis, multùm ſanè illa voluptates alias omnes exuperat. Quid enim? num fortè Affectuum Voluptates tanto interuallo oblectamenta ſenſuum excedent, quanto Voti Aſſecutio fœlix, Cantiunculam, aut Cœnam: & non pari gradatione, Intellectûs Voluptates, eas quæ ſunt Affectuum, tranſcendent? In cæteris oblectationibus ſatietas eſt finitima, & poſtquàm paulò inueterauerint, Flos ipſarum & venuſtas marceſcit: quo docemur, non illas liquidas reuerà voluptates, ac ſinceras fuiſſe, ſed vmbras tantùm, & Fallacias voluptatum, non tam qualitate ſuâ, quam nouitate iucundas: Vnde & Voluptarij ſæpiùs fiunt Monachi, & ambitioſorum Principum Senectus, triſtiòr ferè eſt, & Melancholiâ obſeſſa. Scientiæ autem non eſt ſatietas, verùm & fruendi, & appetendi, perpetuò & ſubindè recurrens Viciſſitudo; vt neceſſe ſit huius Delectationis Bonum, ſimplex eſſe, non ex Accidente, aut cum Fraude. Neque illa voluptas, quam depingit Lucretius, vltimum in Animo locum ſortitur, [illegible]

Suaue mari magno turbantibus æquora Ventis, &c.

Suaue

Suaue est spectaculum (inquit) *stantem aut ambulantem in littore, nauem intueri tempestate in mari iactatam: suaue itidem ex editâ turri duas cernere Acies concursantes in planitie; àt nil dulcius est Homini, quam mens per doctrinam, in arce veritatis collocata, vnde aliorum errores, & labores dispicere possit.*

Denique, vt mittamus vulgaria illa Argumenta, quod per Doctrinam scilicet, *Homo homini in eo præstet, in quo ipse Brutis*; Quod ope Doctrinæ ascendat homo intellectu vsque ad Cœlos, quo corpore non potest, & alia similia; cum eo concludamus Bono, hanc Dissertationem de Literarum excellentiâ, ad quod Humana Natura ante omnia aspirat, hoc est, Immortalitate, & Æternitate. Hùc enim spectant Procreatio sobolis, Nobilitatio Familiæ, Ædificia, Fundationes, Monumenta, Fama, ac denique Humanorum Votorum Summa. Atqui videmus Monumenta Ingenij, & Eruditionis, quantò diutiùs durent, quam ea quæ opere, & manu facta sunt. Annon Homeri Carmina, viginti quinque Annorum Centurias, & supra, absque vnius Syllabæ, aut Literæ iacturâ, durauerunt? Quo spatio innumera Palatia, Templa, Castella, Vrbes collapsa sunt, aut diruta? Picturæ, ac Statuæ Cyri, Alexandri, Cæsaris, imò Regum & Principum multò recentiorũ, nullo iam sunt modo parabiles: Archetypa enim ipsa, iamdudùm confecta vetustate perierunt, Exempla autem indies primigeniâ Similitudine mulctantur. At Ingeniorum Imagines perpetuò integræ manent in Libris, nullis temporum iniurijs obnoxiæ, vtpote quæ iugem renouationem recipere possunt: Quanquam nec Imagines dici propriè possint, quia perpetuò generant quodammodò, seminaque sua in Animos Hominum spargunt, atque ætatibus subsequentibus infinitas Actiones, Opinionesque suscitant, & progignunt. Quod si Nauis Inuentum, res existimata tam nobilis, & admirabilis

lis fuerit, quæ opes mercesque hinc inde transportat, Regiones locis disiunctissimas, participatione fructuum & commodorum consociat; quantò rectiùs Literæ celebrari debent, quæ tanquam Naues sulcantes Oceanum Temporis, remotissima secula Ingeniorum & Inuentorum commercio, & societate copulant? Porrò videmus nonnullos Philosophorum qui maximè immersi erant sensibus, miniméque Diuini, atque Immortalitatem Animæ præfractè negabant; hoc tamen vi Veritatis adactos concessisse, quoscunque Motus & Actus Anima humana absque Corporis Organo præstare possit, eos etiam post Mortem permanere probabile esse: quales nimirùm erant Intellectûs, minimè autem Affectuum Motus. Adeò scilicet Scientia immortalis visa est Res illis, atque incorruptibilis. Nos autem, quibus diuina Reuelatio illuxit, conculcantes hæc Rudimenta, atque Offucias Sensuum, nouimus non solùm Mentem, sed & Affectus perpurgatos; neque Animam tantùm, sed etiam Corpus ad Immortalitatem assumptum iri suo tempore. Sedenim meminerint Homines, & nunc & aliàs vbi opus fuit, me in Probationibus de Dignitate Scientiæ, inde ab initio seiunxisse Testimonia diuina ab humanis; quam Methodum constantèr retinui, separatìm vtrunque explicans.

Quamuis verò hæc ita sint, nequaquàm tamen hoc mihi sumo, neque me consequi posse confido, vt vllâ Causæ huius pro Doctrinâ Peroratione, aut Actione, iudicia rescindam, vel *Æsopici Galli*, qui Granum Hordei Gemmæ prætulit; vel *Midæ*, qui cùm Arbiter factus esset, inter Apollinem, Musarum, & Panem, Ouium Præsidem, Opulentiæ palmam detulit; vel *Paridis*, qui spretâ Sapientiâ, ac Potentiâ, primas Voluptati & Amori dedit; vel *Agrippinæ* eligentis, *Occidat matrem, modò imperet*, Imperium licet cum conditione detestan-

dâ

dâ præoptantis; vel *Vlyßis, qui Vetulam prætulit Immortalitati*, typi certè eorum, qui Consueta Optimis præponunt; plurimaque eiusmodi Iudicia Popularia: Hæc enim antiquum obtinebunt: Verùm & illud etiàm manebit, cui innixa est semper Doctrina tanquam firmissimo fundamento, quodque nunquàm labefactari poterit, *Iustificata est Sapientia à Filijs suis.*

FRANCISCI BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI,

DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum*

LIBER SECVNDVS.

AD REGEM SVVM.

Onsentaneum videri poſſit, tametſi non rarò ſecùs eueniat, (Rex optime) vt qui Sobole numeroſâ aucti ſunt, quiſque Immortalitatem ſuam in Poſteris ipſorum quaſi proſpectant, præ cæteris Mortalibus ſint ſolliciti, de Statu futurorum Temporum; vtpote quibus, ſatis intelligunt, chariſſima illa ſua tandem debere pignora tranſmitti. *Eliza-*

betha Regina, propter Vitam cœlibem, Hoſpes potiùs in Mundo quàm Incola fuit; ſua quidem Tempora ornauit, & in multis beauit. Enimuerò tuæ Maieſtati, (cui Deus pro Benignitate ſuâ dedit tot ſuſcipere Liberos, dignos certè qui te perpetuent, cuiuſque Ætas virgens, & Thorus fœcundus adhùc plures pollicetur) vſquequaque conuenit, non modò tuum (quod facis) Seculum irradiare; verùm etiàm ad illa Curas tuas extendere, quæ Memoria omnis alat, quæque ipſa intueatur Æternitas. Inter ea autem (niſi ſtudium meum erga Literas me fallit) nil dignius eſt aut nobilius, quàm ſi dotetur Orbis Terrarum, *Augmentis Scientiarum* ſolidis & fructuoſis. Quouſque enim tandem, pauculos aliquos Scriptores, ſtatuemus nobis tanquàm *Columnas Herculis*, ne *plus vltra* in Doctrinis progrediamur; cùm habeamus Maieſtatem tuam, inſtar Lucidi & Benigni Syderis, quod nos inter Nauigandum conducat & fortunet?

Vt igitur ad rem redeamus: Recolamus iam, & nobiſcum perpendamus, quid Principes Viri, alijque, hucuſque ad Literarum Amplificationem attulerint, quid prætermiſerint? Hoc autem preſsè & diſtinctè excutiamus, ſermone quodam Actiuo & Maſculo, nuſquàm digrediendo, nil amplificando. Ponatur igitur illud (quod quiuis concedat) Opera quæque maxima & difficillima, vel Præmiorum Amplitudine, vel Conſiliorum Prudentiâ & Sanitate, vel Laborum Coniunctione ſuperari: Quorum primum Conatum extimulat, ſecundum Ambages & Errores tollit, tertium Mortalium Fragilitati ſuccurrit. At inter hæc tria, meritò Primas tenet, *Conſilij prudentia & ſanitas*; hoc eſt, Monſtratio, & Delineatio viæ rectæ & procliuis, ad rem, quæ proponit, peragendam: *Claudus enim*, (quod dici ſolet) *in viâ, anteuertit Curſorem extra viam.* Et Salomon perappoſitè ad hanc rem; *Ferrum ſi retuſum fuerit viribus*

vtendum

vtendum maioribus; quod verò super omnia prævalet, est sapientia. Quibus verbis innuit, Medii prudentem electionem, efficaciùs conducere ad Rem, quàm virium aut Intentionem, aut Accumulationẽ. Hæc vt dicam, illud impellit, quod (saluo sempèr eorum honore, qui de Literis quomodocunque meruerunt) perspicio atque animadverto, Opera eorum atque Acta pleraque, ad Magnificentiam potiùs, & Nominis sui Memoriam, quam ad Scientiarum ipsarum Profectum & Augmenta spectasse; & Literatorum potiùs Numerum auxisse, quam Artibus ipsis multum Incrementi attulisse.

Actiones autem & Opera, quæ ad Literas amplificandas pertinent, circa tria versantur Obiecta: Circa Literarum Sedes; circa Libros; & circa Personas Eruditorum. Quemadmodùm enim Aqua, siue ex Cœlesti Rore descendens, siue ex Fontibus scaturiens, facilè dispergitur & disperditur, nisi colligatur in aliqua Receptacula, vbi per vnionem, & congregationem, se sustentare & fouere possit, (quem in finem excogitauit Solertia humana Aquæductus, Cisternas, Stagna; eaque etiam varijs ornamentis condecorauit, quæ Magnificentiæ & Dignitati, non minùs quàm Vsui & Necessitati deseruiant) similitèr Liquor iste Scientiæ pretiosissimus, siue à Diuinâ Inspiratione destillet, siue è Sensibus exiliat, mox periret omnis, atque euanesceret, nisi conseruaretur in Libris, Traditionibus, Colloquijs; ac præcipuè in Locis certis his Rebus destinatis, quales sunt Academiæ, Collegia, Scholæ; vbi & permanentes habeat Sedes, & crescendi insupèr, & se congregandi Copiam, & Facultatem.

Ac primò, Opera, quæ ad *Musarum Sedes* spectant, quatuor numerantur: Ædificiorum Structura; Prouentuum Dotatio; Priuilegiorum Concessio; Disciplinæ Lex & Institutio; Quæ omnia ad Secessum, & Otium (vt plurimùm) conferunt, & ad Vacationem à

Curis & Moleſtijs: qualia ſunt quæ ad Aluearia conſtituenda, in vſum Mellis, requirit Virgilius;

Principio ſedes apibus, ſtatioq; petenda,
Quo neque ſit ventis aditus. &c.

At Opera circa *Libros* duo ſunt præcipua: primum Bibliothecæ, in quibus tanquam Mauſolæis, priſcorum Sanctorum Reliquiæ, Virtutis plenæ, conditæ ſunt. Secundò, nouæ Editiones Auctorum, emendatioribus Impreſſionibus, fidelioribus Verſionibus, vtilioribus Commentarijs, Annotationibus magis diligentibus, & huiuſmodi famulitio, inſtructæ & ornatæ.

Porrò Opera, quæ *Literatorum Hominum Perſonas* reſpiciunt (præterquàm quod ipſi ornandi ſint & promouendi) ſunt etiàm duo: Remuneratio & Deſignatio Lectorum, in Artibus iamdudùm inuentis, & cognitis; & Remuneratio ac Deſignatio Scriptorum, circa eas Doctrinæ partes, quæ non ſatis hactenùs excultæ, aut elaboratæ ſunt.

Hæc ſummatìm Opera ſunt & Acta, in quibus inclytorum Principum, aliorumque illuſtrium virorum promerita, erga rem literariam claruerunt. De particulari alicuius commemoratione, qui de Literis benè meruit, cogitanti, occurrit illud Ciceronis, quod eum, poſt reditum ſuum, ad gratias promiſcuè agendas impulit; *Difficile non aliquem, ingratum quenquam præterire.* Potiùs (ex Scripturarum conſilio) ſpatium intueamur, quod adhùc reſtat in Stadio decurrendum; quàm oculos reflectamus ad ea, quæ à tergo iampridem reliquimus.

Primùm igitur, inter tot totius Europæ Collegia, præclariſſimè fundata, Omnia illa certis Profeſſionibus deſtinata eſſe demiror, nulla, liberis atque Vniuerſalibus Artium, & Scientiarum ſtudijs, dedicata. Nam ſi quis iudicet Doctrinam omnem referendam eſſe ad Vſum & Actionem, rectè ſapit; Veruntamèn facile

eſt

est isto modo prolabi in errorem illum, quem Fabula perantiqua perstringit; in quâ cætera Corporis Membra litem Ventriculo intendêrunt, quod neque Motum præberet, vt Artus, neque Sensum, vt Caput; quamuis intereà Alimentum coctum atque confectum ventriculus ille in reliquum corpus diuideret: Planè eodem modo, qui in Philosophiâ ac Contemplationibus vniuersalibus, positum omne studium inane atque ignauum arbitratur, non animaduertit singulis Professionibus, & Artibus, exinde succum & Robur suppeditari. Atque certè persuasum habeo, hanc ipsam haud minimam caussam fuisse, cur fælicior Doctrinæ progressus hucusque retardatus sit; quod opera hisce fundamentalibus Scientijs, nauata sit tantùm in transitu, neque haustus pleniores indè epoti. Nam si Arborem solito fructuosiorem fieri cupias, de Ramis medicandis frustrà cogitaueris; Terra ipsa circa Radicem subigenda, & Gleba lætior admouenda, aut nihil egeris. Neque rursùs silentio prætermittendum est, hanc Collegiorum, & Societatum, in vsum tantummodò Doctrinæ Professoriæ, Dedicationem, non solùm Scientiarum incrementis inimicam fuisse; sed etiam in Regnorum, & Rerump. detrimentum cessisse. Hinc enim fieri solet, vt Principes delectum habituri Ministrorum, qui Rebus ciuilibus tractandis sint idonei; eiusmodi hominum miram solitudinem circa se reperiant; propterea quod non habeatur Educatio aliqua Collegiata, in hos vsus destinata, vbi scilicet Homines à Naturâ ad hoc facti & comparati, (præter artes alias) Historiæ, Linguis modernis, Libris & Tractatibus Politicis, præcipuè incumbant; vt inde ad ciuilia Munera, magis habiles, & instructi accedant.

Quoniam verò Fundatores Collegiorum *plantant*, Prælectionum verò *rigant*; sequitur iam ordine, vt dicam quid in publicis Lectionibus desideretur. Nimi-

rùm,

rùm Improbo vel maximè Tenuitatem Stipendiorum, Prælectoribus siue Artium, siue Professionum,(præsertìm apud nos) assignatam. Interest enim inprimis progressûs in Scientijs, vt Lectores in vnoquoque genere, ex optimis instructissimisque eligantur; vtpote quorum opera, non in vsum transitorium, sed ad sufficiendam Sobolem Scientiæ in secula adhibeatur. Id fieri nequit, nisi Præmia, & conditiones tales constituantur, quibus eminentissimus quisque in eâ Arte, planè contentus esse possit; vt illi demùm graue non sit, in eodem munere immori; neque Practicam cogitet. Quocirca Scientiæ vt floreant, Militaris Lex seruanda Dauidis; *Vt æqua esset pars descendentis ad prælium, & manentis ad Sarcinas*; Sarcinis malè alitèr prospectum erit. Sic Lectores in Scientijs sunt tanquam Conseruatores, & Custodes totius Literarij Apparatûs, vnde Praxis & Militia deinceps Scientiarum instruatur: Proinde æquum est, vt Merces ipsorum Lucra Practicorum exæquare possit. Alitèr si Patribus Scientiarum Præmia non constituantur satis ampla, & luculenta, eueniet illud,

Et Patrum inualidi referent ieiunia Nati.

Defectum nunc notabo alium, in quo Alchymista quispiam in auxilium aduocandus fôret; cùm id genus Hominum Studiosis Authores sint, vt Libros vendant, Fornaces extruant, Mineruam ac Musas,(tanquam Virgines Steriles,)deserant,ac Vulcano se applicent. Fatendum est enimuerò,tam ad Penetralia Contemplationis, quàm ad Operatiuæ Fructum, in nonnullis Scientiis, (præsertìm Naturali Philosophiâ, & Medicinâ) haud vnica subsidia è Libris petenda esse. Quâ in re neutiquàm omninò cessauit Munificentia Hominum;quippe videmus non Libros magis, quam Sphæras,Globos, Astrolabia, Mappas, & alia simila, vt adminicula quædam Astronomiæ, & Cosmographiæ comparari, & studio

præberi. Videmus etiam loca nonnulla, Medecinæ ſtudio dicata, Hortos habere pro Simplicium cuiuſque generis inſpectione, & notitiâ; nec vſu Mortuorum Corporum ad Obſeruationes Anatomicas deſtitui. Cæterùm hæc ad pauca ſpectant. In genere, pro certo habeatur, magnos, in rebus Naturæ abditis eruendis & reſerandis, progreſſus vix fieri poſſe, niſi ad Experimenta, ſiue Vulcani, ſiue Dædali, (Fornacis ſcilicet, aut Machinæ,) vel cuiuſcunque alterius generis, ſumptus abundè ſuppeditentur. Ideoque ſicut Principum Secretariis, & Emiſſariis, conceditur exhibere rationes Expenſarum, pro diligentiis ſuis, in explorando, & eruendo Res nouas & Arcana ciuilia; ſimilitèr & Exploratoribus, ac Speculatoribus Naturæ, ſatisfaciendum de expenſis ſuis; aliàs de quamplurimis ſcitu digniſſimis nunquam fiemus certiores. Si enim Alexander magnam vim pecuniæ ſuppeditauit Ariſtoteli, quâ conduceret Venatores, Aucupes, Piſcatores, & alios; quo inſtructior accederet ad conſcribendam Hiſtoriam Animalium; certè maius quiddam debetur ijs, qui non in Saltibus Naturæ pererrant, ſed in Labyrinthis Artium viam ſibi aperiunt.

Defectus etiamnùm alius nobis obſeruandus, (magni certè momenti.) Neglectus quidam eſt; in Academiarum Rectoribus, Conſultationis, in Regibus ſiue Superioribus, Viſitationis; in hunc finem, vt diligentèr conſideretur, & perpendatur, vtrùm Prælectiones, Diſputationes, aliaque Exercitia Scholaſtica, antiquitùs inſtituta, & ad noſtra vſque tempora vſitata, continuare fuerit ex vſu, vel potiùs antiquare, aliaque meliora ſubſtituere. Etenim inter Maieſtatis tuæ Canones prudentiſſimos, illum reperio. *In omni vel conſuetudine, vel exemplo, tempora ſpectanda ſunt, quandò primùm Res cœpta; in quibus, ſi vel confuſio regnauerit, vel inſcitia; derogat illud inprimis Authoritati rerum, atque omnia reddit ſuſpecta.* Quamobrem,

obrem, quandoquidem Academiarum Instituta, plerunque originem traxerint à temporibus, hisce nostris haud paulò obscurioribus, & indoctioribus; eò magis conuenit, vt examini denuò subijciantur. Exemplum in hoc genere, vnum aut alterum proponam, in rebus quæ maximè obuiæ videntur, & familiares. Pro more receptum est (licet vti mihi videtur perperàm) vt Literarum studiosi, Logicam, & Rhetoricam præproperè nimis addiscant; Artes sanè Prouectioribus magis conuenientes, quàm Pueris, & Tyronibus. Etenim hæ duæ, si verè res perpendatur, sunt ex Artibus grauissimis; cùm sint *Artes Artium*, altera ad Iudicium, altera ad Ornatum. Quinetiàm Regulam, & Normam continent, Res & Materiam subiectam, vel disponendi, vel illustrandi. Ideóque id agere, vt Mentes Rerum ignaræ, & rudes, (quæque nondùm id collegerunt, quod à Cicerone *Sylua*, vel *Supellex* appellatur, id est Materiem, & Copiam rerum,) initium ab istis Scientiis sumant; (ac si quis discere vellet, ponderare, vel metiri, vel ornare Ventum:) haud aliud profectò parit, quàm vt harum Artium virtus & facultas, (quæ permagnæ sunt, & latissimè diffusæ,) ferè contemptæ iaceant; atque vel in puerilia Sophismata, Affectationesque ridiculas degenerauerint; vel saltem existimatione suâ haud parùm mulctatæ sint. Quinetiam præmatura, & intempestiua ad has Artes Accessio, dilutam earum, atque ieiunam Traditionem ac Tractationem, necessariò secum traxit, qualis nimirùm Captui Puerorum adaptetur. Alterum Exemplum (quod adducam) Erroris, qui in Academiis iam diù inueterauit, eiusmodi est; quod scilicet Inuentionis, atque Memoriæ, in Exercitiis scholasticis, fieri solet nimiò plus noxium Diuortium: Illic siquidem Orationes pleræque, aut omninò præmeditatæ sunt, adeò vt Conceptis Verbis proferantur, & Inuentioni nihil relinquatur; aut planè extem-

extemporariæ, vt perparùm relinquatur Memoriæ: (cùm in vitâ communi, & Praxi, rarus ſit alterutrius iſtorum vſus ſeorſim, ſed potiùs mixturæ ipſorum; id eſt Notarum ſiue Commentariorum, atque Dictionis ſubitæ) ita vt hoc pacto, Exercitia ad Praxim haud ſint accommodata, nec Imago reſpondeat Vitæ. Illud autem in Exercitijs perpetuò tenendum eſt; vt omnia (quam fieri poteſt) maximè repræſentent ea, quæ in vitâ agi ſolent; Alioqui Motus & Facultates Mentis peruertent, non præparabunt. Huius autem rei Veritas non obſcurè cernitur, cùm Academici ad Praxim ſuarum Profeſſionum, vel alia Ciuilis Vitæ Munia ſe accingant; quod cùm faciunt, hunc, de quo loquimur, defectum, ipſi in ſe citò deprehendunt; ſed citiùs etiamnùm alii. Cæterùm hanc partem, de Inſtitutorum Academicorum emendatione, clauſulâ illâ (ex Cæſaris quâdam ad Oppium, & Balbum Epiſtolâ deſumptâ) concludam; *Hoc quemadmodùm fieri poßit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri poſſunt; de ijs rebus rogo vos, vt cogitationem ſuſcipiatis.*

Alter Defectus quem obſeruo, altiùs paulò quam præcedens aſcendit. Quemadmodùm enim Doctrinarum Progreſſio, haud parùm in prudenti Regimine, & Inſtitutione Academiarum ſingularum conſiſtit; ita magnus ad hoc cumulus accedere poſſit, ſi Academiæ vniuerſæ, per totam Europam ſparſæ, arctiorem coniunctionem, & neceſſitudinem contraherent. Sunt enim, vti videmus, multi Ordines, & Sodalitia, quæ licet Regnis, & Spatiis longinquis disiuncta ſint, tamen Societatem & tanquam Fraternitatem inter ſe ineunt, & colunt; adeò vt habeant Præfectos (alios Prouinciales, alios Generales,) quibus omnes parent. Et certè, quemadmodùm Natura creat Fraternitatem in Familiis; Artes Mechanicæ contrahunt

Fraternitatem in Sodalitijs; Vnctio diuina superinducit Fraternitatem in Regibus, & Episcopis; Vota & Regulæ conciliant Fraternitatem in Ordinibus: eodem modo fieri non potest, quin intercedat Fraternitas illustris & generosa, inter Homines, per Doctrinas & Illuminationes, quandoquidem Deus ipse *Pater Luminum* nuncupetur.

Postremò illud queror (de quo superiùs nonnihil præmisi) quod vel nunquàm, vel rarò admodùm, publica aliqua extiterit Designatio Virorum idoneorum, qui vel scriberent, vel Inquisitionem instituerent, de illis Scientiarum Partibus, in quibus satis adhùc non fuerit elaboratum. Cui rei, illud inseruiet quam maximè, si tanquam Lustrum condatur Doctrinarum; & Census excipiatur; quæ ex illis locupletes sint, & maiorem in modum auctæ; quæ autem inopes, & destitutæ. Opinio enim Copiæ, inter caussas Inopiæ est: Atque multitudo Librorum Luxuriæ potiùs quàm Penuriæ indicium quoddam præ se fert. Quæ tamen Redundantia, (si quis rectè iudicet) neutiquàm delendis antehàc scriptis Libris, sed nouis melioribus edendis tolli debet; qui eius generis sint, vt tanquam *Serpens Mosis*, *Serpentes Magorum* deuorent.

Horum, quos enumerauimus, omnium Defectuum Remedia, præter illius postremi; quinetiàm eiusdem postremi, quoad Partem eius Actiuam, quæ spectat ad Designationem scribentium, Opera sunt verè Basilica; Erga quæ, priuati alicuius conatus, & industria, ferè sic se habeat, ut Mercurius in Biuio; qui Digitum potest in viam intendere, Pedem inferre non potest. At Speculatiua illa Pars, quæ ad Examen Doctrinarum (quid nimirùm in singulis desideretur) pertinet; etiàm industriæ Hominis Priuati patet. Mihi igitur in animo est, Perambulationem Doctrinarum, & Lustrationem generalem, & fidelem aggredi, præcipuè cum inquisitione

ne ſedulà & accuratà, quænam earum Partes neglectæ incultæque iaceant, hominum induſtriâ nondùm ſubactæ, & ad vſum conuerſæ; vt huiuſmodi Delineatio, & Regiſtratio, & publicis Deſignationibus, & Priuatorum ſpontaneis laboribus facem accendat. In quo nihilominùs Conſilium eſt hoc tempore, Omiſſiones duntaxat, & *Deſiderata* notare; non autem Errores, & Infælicitates redarguere. Aliud enim eſt inculta loca indicare, aliud culturæ modum corrigere.

Quam quidem ad rem, cùm me comparo, & accingor, non ſum neſcius, quantum opus moueam, quamque difficilem prouinciam ſuſtineam; etiàm quàm ſint vires minimè Voluntati pares: Attamen magnam in ſpem venio, ſi ardentior meus erga Literas Amor, me longiùs prouexerit, vſurum me excuſatione Affectûs; quia non ſimul cuiquam conceditur, *Amare & Sapere*. Neſcius equidem non ſum, eandem iudicij libertatem alijs relinquendam, quam ipſe vſurpauerim. Equidem libentèr æquè acceperim ab alijs, ac impertiuerim. Humanitatis illud officium; *Nam qui Erranti comitèr monſtrat viam*, &c. Proſpicio etiàm animo, complura ex illis, quæ tanquam omiſſa, & deſiderata, in Regiſtrum hoc noſtrum referre viſum fuerit, in diuerſas cenſuras incurſura; Alia ſcilicet quod ſint dudùm peracta, & iam extent; Alia quod curioſitatem ſapiant, & fructum promittant perexilem; Alia quod nimis ardua exiſtant, & ferè impoſſibilia, quæ ab hominibus abſoluantur. Ad priora duo quod attinet, Res ipſæ pro ſe cauſſam agent: Circa poſtremum de Impoſſibilitate ita ſtatuo; Ea omnia poſſibilia, & præſtabilia cenſenda, quæ ab aliquibus perfici poſſint, licet non à quibuſuis; Et quæ à multis coniunctìm, licet non ab vno; Et quæ in Succeſſione Seculorum, licet non eodem æuo; Et denique quæ Publicâ Curâ & Sumptu, licet non Opibus &

 Induſtriâ

Induſtriâ ſingulorum. Si quis tamen ſit, qui malit Salomonis illud vſurpare, *Dicit piger, Leo eſt in viâ*; quàm illud Virgilij, *Poſſunt, quia poſſe videntur*; ſatis mihi erit, ſi labores mei, inter Vota tantùm ſiue Optata melioris notæ habeantur. Sicut enim haud omninò Rei imperitum eſſe oportet, qui Quæſtionem appoſitè inſtituat; ita nec Senſûs inops videatur, qui haudquaquàm abſurda Optauerit.

CAPVT I.

Partitio Vniuerſalis Doctrinæ Humanæ *in* Hiſtoriam, Poeſim, Philoſophiam; *Secundum tres Intellectûs Facultates*, Memoriam, Phantaſiam, Rationem: *quódque eadem Partitio competat etiàm* Theologicis.

PARTITIO *Doctrinæ Humanæ* ea eſt veriſſima, quæ ſumitur ex triplici Facultate Animæ Rationalis, quæ Doctrinæ Sedes eſt. *Hiſtoria* ad *Memoriam* refertur; *Poeſis* ad *Phantaſiam*; *Philoſophia* ad *Rationem*. Per *Poeſim* autem, hoc loco intelligimus non aliud; quàm Hiſtoriam confictam, ſiue Fabulas. Carmen enim Stili quidam Character eſt, atque ad Artificia Orationis pertinet, de quo ſuo loco.

Hiſtoria propriè Indiuiduorum eſt, quæ circumſcribuntur Loco & Tempore. Etſi enim Hiſtoria Naturalis circa Species verſari videatur; tamen hoc fit ob promiſcuam Rerum Naturalium, (in plurimis) ſub vnâ Specie, Similitudinem; vt ſi vnam nôris, omnes

omnes nôris. Sicubi autem Indiuidua reperiantur, quæ aut vnica sunt in suâ Specie, veluti Sol & Luna; aut à Specie insignitèr deflectunt, vt Monstra; non minùs rectè constituitur Narratio de illis in Historiâ Naturali, quam de Hominibus singularibus in Historiâ Ciuili. Hæc autem omnia ad *Memoriam* spectant.

Poesis, eo sensu quo dictum est, etiàm Indiuiduorum est; confictorum ad similitudinem illorum, quæ in Historià verâ memorantur; ita tamen vt modum sæpiùs excedat, & quæ in Rerum naturâ nunquam conuentura, aut euentura fuissent, ad libitum componat, & introducat; quemadmodum facit & Pictoria. Quod quidem *Phantasiæ* Opus est.

Philosophia Indiuidua dimittit; neque Impressiones primas Indiuiduorum, sed Notiones ab illis Abstractas complectitur; atque in ijs componendis, & diuidendis, ex Lege Naturæ, & Rerum ipsarum euidentiâ versatur. Atque hoc prorsùs Officium est, atque Opificium *Rationis*.

Hæc autem ita se habere, si quis intellectualium Origines petat, facilè cernet. Indiuidua sola Sensum percellunt, qui Intellectûs Ianua est. Indiuiduorum eorum Imagines, siue Impressiones à sensu exceptæ, figuntur in Memoriâ, atque abeunt in eam, à principio tanquam integræ, eodem quo ocurrunt modo: Eas posteà recolit, & ruminat Anima humana; Quas deinceps aut *simplicitèr recenset*; aut *lusu quodam imitatur*; aut *Componendo & Diuidendo digerit*. Itaque liquidò constat, ex tribus his Fontibus, *Memoriæ*, *Phantasiæ*, & *Rationis*, esse tres illas Emanationes, *Historiæ*, *Poeseos*, & *Philosophiæ*; nec alias, aut plures esse posse. Etenim Historiam, & Experientiam pro eàdem re habemus; quemadmodùm etiàm Philosophiam, & Scientias.

Neque

Neque aliâ censemus ad *Theologica* Partitione opus esse. Differunt certè Informationes Oraculi & Sensûs, & Re, & Modo insinuandi; sed Spiritus Humanus vnus est, eiusque Arculæ, & Cellæ eædem. Fit itaque, ac si diuersi Liquores, atque per diuersa Infundibula, in vnum atque idem Vas recipiantur. Quare & *Theologia*, aut ex *Historiâ Sacrâ* constat; aut ex *Parabolis*, quæ instar diuinæ *Poeseos* sunt; aut ex *Præceptis & Dogmatibus*, tanquam perenni quâdam *Philosophiâ*. Quod enim ad eam partem pertinet, quæ redundare videtur, *Prophetiam* videlicet, ea *Historiæ* genus est: quandoquidem Historia Diuina, eâ polleat supra Humanam Prærogatiuâ, vt Narratio Factum præcedere, non minùs quam sequi possit.

CAPVT II.

Partitio Historiæ *in* Naturalem *&* Ciuilem, Ecclesiasticâ *&* Literariâ *sub* Ciuili *comprehensâ*. *Partitio* Historiæ Naturalis *in* Historiam Generationum, Præter-Generationum, *&* Artium.

1 ISTORIA aut *Naturalis* est, aut *Ciuilis*: In *Naturali*, Naturæ res gestæ, & Facinora memorantur; in *Ciuili*, Hominum. Elucent proculdubio *Diuina* in vtrisque, sed magis in *Ciuilibus*, vt etiàm propriam *Historiæ* speciem constituant, quam *Sacram* aut *Ecclesiasticā* appellare consueuimus. Nobis verò etiàm ea videtur *Literarum*, & *Artium* Dignitas, vt ijs *Historia* propria seorsùm attribui debeat; quam sub *Historiâ Ciuili*, (quemadmodum

admodum & *Ecclesiasticam*,) comprehendi intelligimus.

Partitionem *Historiæ Naturalis* moliemur ex *statu*, & conditione ipsius Naturæ, quæ in triplici statu posita inuenitur, & tanquam Regimen trinum subit. Aut enim libera est Natura, & cursu consueto se explicans, vt in Cœlis, Animalibus, Plantis, & vniuerso Naturæ Apparatu; Aut à prauitatibus, & insolentijs Materiæ contumacis, & ab Impedimentorum violentiâ, de statu suo detruditur, vt in Monstris; Aut denique ab Arte, & Operâ humanâ constringitur, & fingitur, & tanquam nouatur, vt in Artificialibus. Sit itaque Partitio *Historiæ Naturalis*, in *Historiam Generationum*; *Præter-Generationum*; *& Artium:* Quam postremam, etiàm *Mechanicam*, & *Experimentalem* appellare consueuimus. Harum prima *Libertatem Naturæ* tractat; secunda *Errores*; tertia *Vincula*. Libentèr autem *Historiam Artium*, vt Historiæ Naturalis speciem constituimus; quia inueterauit prorsùs opinio, ac-si aliud quippiam esset Ars à Naturâ; Artificialia à Naturalibus: vnde illud Malum, quod plerique Historiæ Naturalis Scriptores, perfunctos se putent, si Historiam Animalium, aut Plantarum, aut Mineralium confecerint, omissis Artium Mechanicarum Experimentis. Sed & illabitur etiàm Animis Hominum aliud subtilius Malum; nempe, vt Ars censeatur solummodò, tanquam Additamentum quoddam Naturæ, cuius scilicet ea sit vis, vt Naturam (sanè) vel inchoatam perficere, vel in deterius vergentem emendare, vel impeditam liberare; minimè verò penitùs vertere, transmutare, aut in imis concutere possit. Quod ipsum Rebus Humanis præproperam desperationem intulit. At contrà, illud Animis Hominum penitùs insidere debuerat; Artificialia à Naturalibus, non Formâ, aut Essentiâ, sed Efficiente solummodò differe; Homini quippè in

Naturam, nullius rei poteſtatem eſſe, præterquam Motûs, vt ſcilicet Corpora Naturalia aut admoueat, aut amoueat: vbi igitur datur Admotio Corporum Naturalium, aut Remotio, coniungendo (vt vocant) Actiua Paſſiuis, omnia poteſt homo; vbi non datur, nihil: Neque intereſt, ſi Res ponantur in ordine ad aliquem Effectum, vtrùm hoc fiat per Hominem, vel abſque Homine: Aurum aliquandò excoquitur igne, aliquandò in Arenulis purum inuenitur, miniſtrante ſibi ipſi Naturâ: Iris ſimilitèr fit ex Nube roſcidâ in ſublimi; fit etiàm per Aſperſionem Aquæ, hic apud nos. Itaque Natura omnia regit, ſubordinantur autem illa tria, *Curſus Naturæ*; *Expatiatio Naturæ*; & *Ars*, ſiue Additus Rebus *Homo*: Ideoque in Hiſtoriâ Naturali, tria illa comprehendi par eſt; quod etiam C. Plinius magnâ ex parte fecit; qui Hiſtoriam Naturalem ſolus pro dignitate complexus eſt; ſed complexam, minimè vt decuit, imò potiùs indignis modis tractauit.

Harum prima habetur mediocritèr exculta; Sequentes duæ ita tenuitèr, & inutilitèr tractantur, vt in *Deſideratorum* claſſe reponendæ ſint. Neque enim reperias ſatis inſtructam, & locupletem collectionem Operum Naturæ eorum, quæ à Curſu ordinario Generationum, Productionum, & Motuum aberrârunt, & deflexerunt; ſiue ſint illa Fœtus certarum Regionum aut Locorum ſingulares; ſiue Temporum Euentus inſoliti; ſiue *Caſuum* (vt ait ille) *Ingenia*; ſiue Proprietatum Abditarum Effectus; ſiue Monodica Naturæ in ſuâ Specie. Non negauerim inueniri Libros nimiò plures, fabuloſis Experimentis, Commentitiis Secretis, & friuolis Impoſturis, ad Voluptatem, & Nouitatem, refertos; Cæterùm Narrationem grauem, & ſeueram de Heteroclitis, & Mirabilibus Naturæ, diligentèr examinatam, ac fidelitèr deſcriptam,

descriptam, non, inquam, inuenio; præsertim cum debitâ reiectione, & publicâ tanquam proscriptione Mendaciorum, & Fabularum, quæ inualuerunt. Nam vt res se nunc habet, si fortè Mendacia aliqua circa Res Naturales obtinuerint, & celebrata sint (siue quod tantum possit Reuerentia Antiquitatis, siue quod illa denuò examini subijcere sit molestum, siue quod mirifica scilicet Ornamenta putantur Orationis, propter Similitudines & Comparationes) nunquàm posteà exterminantur, aut retractantur.

Finis huiusmodi Operis, quod Exemplo suo decorauit Aristoteles, nil minus est, quam vt curiosis, & inanibus Ingenijs gratificetur, sicut faciunt Mirabilarij, & Prodigiastri; verùm duas ob causas, vtramque seriam & grauem: Vnam, vt Axiomatum corrigatur Iniquitas; quæ plerunque in Exemplis tritis, & vulgatis fundamentum habent: Alteram, quòd à Miraculis Naturæ, ad Miracula Artis, expeditus sit transitus, & peruius. Neque enim huic rei plus inest Negotii, præterquàm vt Naturæ vestigia persequaris sagacitèr, cùm ipsa sponte aberret; vt hoc pacto posteà cùm tibi libuerit, eam eòdem loci deducere, & compellere possis. Neque verò præceperim, vt ex Historiâ istâ Mirabilium, superstitiosæ Narrationes, de Maleficiis, Fascinationibus, Incantationibus, Somniis, Diuinationibus, & similibus, prorsùs excludantur, vbi de Facto, & Re gestâ liquidò constet. Nondùm enim innotuit, quibus in rebus, & quousque, Effectus Superstitioni attributi, ex Caussis naturalibus participent. Ideóque licet huiusmodi Artium Vsum & Praxim, meritò damnandum censeamus, tamen à speculatione, & consideratione ipsarum, (si strenuè excutiantur) notitiam haud inutilem consequemur, non solùm ad Delicta, in hoc genere Reorum, ritè diiudicanda; sed etiam ad Naturæ

M Secreta

Secreta vlteriùs rimanda. Neque certè hæſitandum de ingreſſu, & penetratione intra huiuſmodi Antra, & Receſſus, ſi quis ſibi vnicam Veritatis inquiſitionem proponat; quod & Maieſtas tua Exemplo proprio confirmauit. Tu enim, duobus illis clariſſimis & acutiſſimis, Religionis, ac Naturalis Philoſophiæ oculis, tales vmbras prudentèr ac perſpicacitèr perluſtraſti; vt te Soli ſimillimum probaueris, qui polluta Loca ingreditur, nec tamen inquinatur: Cæterùm illud monuerim, Narrationes iſtas cùm Rebus ſuperſtitioſis coniunctas, ſeorsùm componi, neque cum puris, & ſinceris Naturalibus commiſceri oportere. Quod verò ad Narrationes attinet, circa Prodigia & Miracula Religionum; illa certè aut non vtique vera ſunt; aut nullâ ex parte naturalia; ideóque ad *Hiſtoriam Naturalem* non pertinent.

Quantum ad *Hiſtoriam Naturæ ſubactæ*, & *Factitiæ*, quam *Mechanicam* appellare ſolemus; inuenio ſanè Collectiones quaſdam de Agriculturâ, etiàm de Artibus compluribus Mechanicis; ſed, quod peſſimum eſt in hoc genere, ſempèr negliguntur & reijciuntur Experimenta, in Artibus ſingulis familiaria & vulgata; quæ tamen ad Interpretationem Naturæ, æquè aut plus faciunt, quam minùs trita. Nam Labes quædam Literis aſpergi videatur, ſi fortè viri docti ſe ſubmittant Inquiſitioni, aut obſeruationi rerum mechanicarum; niſi fuerit earum, quæ pro Arcanis Artis, aut pro Rebus admodùm raris, aut ſubtilibus reputentur. Quod tam inanis, ac ſuperciliosæ Arrogantiæ Vitium, meritò irriſit Plato, quandò Hippiam Sophiſtam iactabundū inducit cum Socrate diſputantem, ſincero & ſolido Veritatis Inueſtigatore: Qui, cùm de Pulchritudine ſermo inſtitutus eſſet, pro vago ſuo, & ſoluto Diſputandi more, primùm intulit Exemplum Virginis pulchræ, dein Equæ pulchræ, poſtremò

poſtremò Ollæ Fictilis pulchræ, & affabrè factæ: Hoc vltimo Exemplo Hippias commotus, dixit, *Stomacharer certè, (niſi humanitatis ratio me eò adigeret,) cum quoquam diſputare, qui Exempla tam vilia, & ſordida allegaret.* Cui Socrates, *Te quidem ita decet, cùm tam nitidis ſis amictus veſtibus, & pulchris calceis;* & alia per Ironiam. Enimuerò, illud pro certo aſſeri poſſit, grandia Exempla haud optimam, aut tutiſſimam afferre Informationem. Id quod exprimitur non inſulſè, in peruulgatà illà Fabulà de Philoſopho; qui cùm Stellas, ſublatis oculis intueretur, incidit in Aquam: Nam ſi Oculos demiſiſſet, ſtellas illicò in Aquâ videre potuiſſet; verùm ſuſpiciens in cœlum, Aquam in Stellis videre non potuit. Eodem modo ſæpè accidit, vt Res minutæ & humiles, plus conferant ad Notitiam Grandium, quàm Grandes ad Notitiam Minutarum. Benè ſiquidem notàuit Ariſtoteles, *Cuiuſque rei naturam in portionibus eius minimis optimè cerni.* Quam ob Cauſſam, Reip. Naturam perſcrutatur primò in Familiâ, & in ſimpliciſſimis Combinationibus Societatis, (Mariti ſcilicet & vxoris, Parentum & Liberorum, Domini & Serui,) quæ in quolibet tuguriolo occurrunt. Simili planè ratione, Natura huiuſce magnæ Ciuitatis, (Vniuerſitatis nimirùm rerum,) eiuſque Diſpenſatio, in primâ quâque Symbolizatione, & minimis Rerum Portionibus inueſtiganda eſt: vti fieri videmus, quod Secretum illud Naturæ, (habitum pro maximo,) de Verticitate Ferri, tactu Magnetis exciti, ad Polos, ſe conſpiciendum præbuit; non in Vectibus ferreis; ſed in Acubus.

Ego verò, ſi quod ſit mei pondus Iudicij, ſic planè Statuo; *Hiſtoriæ Mechanicæ* vſum erga Philoſophiam Naturalem, eſſe maximè Radicalem, & Fundamentalem. Talem intelligo Philoſophiam Naturalem, quæ non abeat in Fumos Speculationum ſubtilium, aut

M 2 ſub-

ſublimium; ſed quæ efficacitèr operetur, ad ſubleuanda Vitæ humanæ Incommoda. Neque enim ad præſens tantùm iuuabit, nectendo & transferendo Obſeruationes vnius Artis, in vſum aliarum; & inde nouas commoditates eliciendo, quod neceſſe eſt fieri, cùm Experimenta diuerſarum Artium, in vnius Hominis Obſeruationem, & conſiderationem Venient; ſed porrò ad cauſſas rerum indagandas, & Artium Axiomata deducenda, lucidiorem Facem accendet, quàm hactenùs vnquàm affulſit. Quemadmodùm enim Ingenium alicuius, haud benè nôris, aut probâris, niſi eum irritaueris; neque Proteus ſe, in varias rerum facies, vertere ſolitus eſt, niſi Manicis arctè comprehenſus; ſimilitèr etiàm Natura Arte irritata, & vexata, ſe clariùs prodit, quam cùm ſibi Libera permittitur.

Antequàm verò hoc Membrum Hiſtoriæ Naturalis, (quod Mechanicum atque Experimentale vocamus,) dimittamus, illud adijciendum; Corpus talis Hiſtoriæ, non ſolùm ex Artibus ipſis Mechanicis, verùm & ex Operatiuâ parte Scientiarum Liberalium, ac ſimul ex Practicis compluribus, (quæ in Artem non coaluerunt) confici debere, vt nihil vtile prætermittatur, quod ad informandum Intellectum iuuat. Atque hæc eſt *Hiſtoriæ Naturalis* Partitio prima.

CAPVT

CAPVT III.

Partitio Historiæ Naturalis *Secunda,ex* Vsu *&* Fine *suo,in* Narratiuam ; *&* Inductiuam. *Quodque* Finis *nobilissimus* Historiæ Naturalis *sit, vt ministret & in Ordine sit ad condendam Philosophiam ; quem* Finem *intuetur* Inductiua. *Partitio* Historiæ Generationum *in* Historiam Cœlestium : Historiam Meteororum : Historiam Globi Terræ & Maris : Historiam Massarum *siue* Collegiorum Majorum : *&* Historiam Specierum *siue* Collegiorum Minorum.

HISTORIA *Naturalis*, vt *Subiecto* triplex (quemadmodùm diximus) ita *Vsu* duplex est : Adhibetur enim, aut propter *Cognitionem Rerum* ipsarum, quæ Historiæ mandantur; aut tanquam *Materia prima* Philosophiæ. Atque prior illa, quæ aut *Narrationum* iucunditate delectat, aut *Experimentorum* vsu iuuat, atque huiusmodi Voluptatis, aut Fructûs gratiâ quæsita est, longè inferioris notæ censenda, præ eâ, quæ *Inductionis* veræ, & legitimæ Sylua sit, atque Supellex, & primam Philosophiæ Mammam præbeat. Rursùs itaque partiemur *Historiam Naturalem*, in *Narratiuam*, & *Inductiuam* : Hanc autem posteriorem inter *Desiderata* ponimus. Neque verò aciem Mentis alicuius perstringant, aut magna Antiquorum Nomina, aut magna Recentium Volumina. Satis enim scimus, haberi

beri Historiam Naturalem mole amplam, varietate gratam, diligentiâ sæpiùs curiosam. Attamen si quis ex eâ Fabulas, & Antiquitatem, & Auctorum Citationes, & inanes Controuersias, Philologiam denique, & Ornamenta eximat (quæ ad *Conuiuales Sermones*, Hominumque doctorum *Noctes*, potiùs quàm ad instituendam Philosophiam sint accômodata,) ad nil magni res recidet. Longè autem profectò abest ab eâ Historiâ, quam Animo metimur. Primò enim desiderantur duæ illæ *Historiæ Naturalis* Partes, (de quibus modò diximus) *Præter-Generationum*, & *Artium*, in quibus nos plurimum ponimus: Deinde, in tertiâ illâ (quæ reliqua est) Parte Generali, nimirùm de *Generationibus*, vni tantùm, ex quinque Partibus eius, satisfacit. Siquidem *Historiæ Generationum* constituuntur Partes subordinatæ quinque: Prima *Cœlestium*, quæ Phænomena ipsa sincera complectitur, atque separata à Dogmatibus; Secunda *Meteororum* (annumerando etiam Cometas) & *Regionum*, quas vocant, *Aëris*: Neque enim de Cometis, Meteôris ignitis, Ventis, Pluuijs, Tempestatibus, & reliquis, inuenitur aliqua Historia, quæ vllius sit pretij. Tertia *Terræ & Maris*, (quatenùs sunt Vniuersi Partes Integrales) Montium, Fluminum, Æstuum, Arenarum, Syluarum, Insularum, denique Figuræ ipsius Continentium prout exporriguntur; in his omnibus, potiùs Naturalia inquirendo & obseruando, quàm Cosmographica. Quartò, de *Massis Materiæ communibus*, quas *Collegia Maiora* vocamus, (vulgò *Elementa* dicuntur;) Neque enim de Igne, Aëre, Aquâ, Terrâ; eorumque Naturis, Motibus, Operibus, Impressionibus, Narrationes reperiuntur, quæ Corpus aliquod Historiæ iustum constituant. Quinta, & vltima, de *Collectionibus Materiæ exquisitis*, quæ à nobis *Collegia Minora*, vulgò *Species* appellantur. In hâc autem postremâ solâ,

industria Scriptorum enituit; ita tamen, vt potiùs luxuriata sit in superfluis, (Iconibus Animalium, aut Plantarum, & similibus intumescens) quam solidis, & diligentibus obseruationibus ditata, quæ vbique in *Historia Naturali* subnecti debeant. Atque, vt verbo dicam, omnis quam habemus Naturalis Historia, tam inquisitione suâ, quàm congerie, nullo modo in ordine ad eum quem diximus finem, (condendæ scilicet Philosophiæ,) aptata est. Quare *Historiam Inductiuam* desiderari pronunciamus. Atque de *Naturali Historiâ* hactenùs.

CAPVT IV.

Partitio Historiæ Ciuilis, *in* Ecclesiasticam, Literariam, *&* (*quæ Generis nomen retinet*) Ciuilem: *quodque* Historia Literaria *desideretur*: *Eius conficiendæ Præcepta*.

HISTORIAM *Ciuilem* in tres species rectè diuidi putamus: Primò *Sacram*, siue *Ecclesiasticam*: deinde eam, quæ Generis nomen retinet, *Ciuilem*: Postremò *Literarum* & *Artium*. Ordiemur autem ab eâ Specie, quam postremò posuimus; quia reliquæ duæ habentur, illam autem inter *Desiderata* referre visum est. Ea est *Historia Literarum*. Atque certè Historia Mundi, si hâc parte fuerit destituta, non absimilis censeri possit *Statuæ Poliphemi*, eruto Oculo; cùm ea pars Imaginis desit, quæ Ingenium & Indolem Personæ maximè referat. Hanc licet desiderari statuamus, nos nihilominùs minimè fugit,

fugit, in Scientiis Particularibus Iureconſultorum, Mathematicorum, Rhetorum, Philoſophorum, haberi leuem aliquam Mentionem, aut Narrationes quaſdam ieiunas, de Sectis, Scholis, Libris, Auctoribus, & Succeſſionibus huiuſmodi Scientiarum: Inueniri etiàm de Rerum & Artium Inuentoribus, tractatus aliquos exiles, & infructuoſos; Attamen iuſtam atque vniuerſalem *Literarum Hiſtoriam* nullam adhùc editam aſſerimus. Eius itaque & Argumentum, & conficiendi Modum, & Vſum proponemus.

Argumentum non aliud eſt, quam vt ex omni Memoriâ repetatur, quæ Doctrinæ & Artes, quibus Mundi Ætatibus, & Regionibus floruerint. Earum Antiquitates, Progreſſus, etiàm Peragrationes per diuerſas Orbis Partes (migrant enim Scientiæ, non ſecùs ac Populi) rurſùs Declinationes, Obliuiones, Inſtaurationes commemorentur. Obſeruetur ſimul per ſingulas Artes, Inuentionis Occaſio & Origo; Tradendi Mos & Diſciplina; Colendi & Exercendi Ratio & Inſtituta. Adijciantur etiàm Sectæ, & Controuerſiæ maximè celebres, quæ Homines doctos tenuerunt; Calumniæ, quibus patuerunt; Laudes & Honores quibus decoratæ ſunt. Notentur Auctores præcipui, Libri præſtantiores, Scholæ, Succeſſiones, Academiæ, Societates, Collegia, Ordines, denìque omnia quæ ad Statum Literarum ſpectant. Ante omnia etiàm id agi volumus (quod Ciuilis Hiſtoriæ decus eſt, & quaſi Anima) vt cum euentis cauſſæ copulentur; videlicet, vt memorentur Naturæ Regionum ac Populorum; Indoleſque apta & habilis, aut inepta & inhabilis ad Diſciplinas diuerſas; Accidentia temporum, quæ Scientijs aduerſa fuerint aut propitia; Zeli & mixturæ Religionum; Malitiæ & Fauores Legum; Virtutes denìque inſignes, & efficacia quorundam virorum, erga literas promouendas, & ſimilia. At hæc omnia ita tractari præcipimus, vt non

Criticorum

Criticorum more, in laude & censurâ tempus teratur; sed planè historicè res ipsæ narrentur, iudicium parciùs interponatur.

De *Modo* autem huiusmodi Historiæ conficiendæ, illud inprimis monemus; vt Materia & Copia eius, non tantùm ab Historijs, & Criticis petatur, verùm etiàm vt per singulas Annorum Centurias, aut etiàm minora interualla, seriatìm, (ab vltimâ Antiquitate facto principio) Libri præcipui, qui per ea Temporis Spatia conscripti sunt, in consilium adhibeantur; vt ex eorum non perlectione (id enim infinitum quiddam esset) sed degustatione, & obseruatione Argumenti, Stili, Methodi, Genius illius temporis Literarius, veluti Incantatione quâdam, à Mortuis euocetur.

Quod ad *Vsum* attinet,hæc eò spectant; non vt Honor Literarum, & Pompa, per tot circumfusas Imagines celebretur; nec quia, pro flagrantissimo, quo literas prosequimur, amore, omnia quæ ad earum statum quoquo modo pertinent, vsque ad curiositatem inquirere, & scire, & conseruare auemus; sed præcipuè ob caussam magis seriam, & grauem: Ea est (vt Verbo dicamus) quoniam per talem, qualem descripsimus, Narrationem, ad Virorum doctorum, in Doctrinæ vsu & administratione, prudentiam & solertiam, maximam accessionem fieri posse existimamus; & Rerum Intellectualium, non minùs quàm Ciuilium motus, & perturbationes, vitiaque & Virtutes, notari posse; & Regimen inde optimum educi, & institui. Neque enim B. Augustini, aut B. Ambrosij Operà, ad Prudentiam Episcopi, aut Theologi, tantùm facere posse putamus, quantùm si Ecclesiastica Historia diligentèr inspiciatur, & reuoluatur. Quod & Viris doctis, ex *Historiâ Literarum* obuenturum non dubitamus. Casum enim omninò recipit, & temeritati exponitur, quod Ex-

N emplis

emplis & Memoriâ Rerum non fulcitur. Atque de *Historiâ Literariâ*, hæc dicta sint.

Capvt V.

De Dignitate, & Difficultate Historiæ Ciuilis.

Sequitur *Historia Ciuilis* specialis, cuius Dignitas atque Auctoritas, inter Scripta Humana eminet. Huius enim fidei, Exempla Maiorum, Vicissitudines Rerum, Fundamenta Prudentiæ Ciuilis, Hominum denique Nomen & Fama, commissa sunt. Ad Dignitatem rei accedit, Difficultas non minor. Etenim Animum in scribendo ad præterita retrahere, & veluti antiquum facere, Temporum motus, Personarum Characteres, Consiliorum trepidationes, Actionum (tanquam Aquarum) ductus, Prætextuum Interiora, Imperij Arcana, cum diligentiâ scrutari, cum fide & libertate referre, denique verborum lumine sub Oculos ponere, magni vtique laboris est, & iudicij; præsertim cùm antiquiora quæque incerta, recentiora periculo obnoxia reperiantur. Quamobrem & plurima Historiam istam Ciuilem circunstant Vitia; dum Plerique Narrationes quasdam inopes, & plebeias, & planè Dedecora Historiarum conscribant; Alij particulares Relationes, & Commentariolos operâ festinatâ, & textu inæquali consarciant; Alij Capita tantùm Rerum gestarum percurrant; Alij contrà, minima quæque, & ad summas Actionum nihil facientia persequantur; Nonnulli, nimiâ erga Ingenia propria Indulgentiâ, plurima audactèr confingant; Ast alij, non tam Ingeniorum suorum

orum, quàm Affectuum Imaginem Rebus imprimant, & addant, Partium ſuarum memores, Rerum parùm fideles teſtes; Quidam Politica, in quibus ſibi complacent, vbique inculcent, & Diuerticula ad Oſtentationem quærendo, Narrationem Rerum nimis leuitèr interrumpant: Alij in Orationum, & Concionum, aut etiàm Actorum ipſorum prolixitate, parùm cum iudicio, nimii ſint; Adeò vt ſatis conſtet, non inueniri inter Scripta Hominum, rarius quicquam, quam Hiſtoriam Legitimam, & omnibus Numeris ſuis abſolutam. Verùm nos in præſenti, Partitionem Doctrinarum inſtituimus, vt Omiſſa, non Cenſuram, vt Vitioſa notentur. Nunc Partitiones *Hiſtoriæ Ciuilis* perſequemur, eaſque diuerſorum Generum: Minùs enim implicabuntur Species, ſi Partitiones diuerſæ proponantur, quam ſi vna Partitio curioſè per Membra deducatur.

CAPVT VI.

Partitio prima Hiſtoriæ Ciuilis, *in* Memorias, Antiquitates, *&* Hiſtoriam Iuſtam.

HISTORIA *Ciuilis* tripartitá eſt, tribus Picturarum, aut Imaginum Generibus non abſimilis. Videmus enim ex Picturis, & Imaginibus, alias Imperfectas, vt quibus vltima Manus non acceſſerit; Alias Perfectas; Alias verò Vetuſtate Mutilatas & Deformatas. *Hiſtoriam* ſimiliter *Ciuilem*, (quæ Imago Rerum, & Temporum quædam eſt) in tres ſpecies, illis Picturarum congruas, partiemur; *Memorias* ſcilicet; *Hiſtoriam Iuſtam*; & *Anti-*

quitates. Memoriæ sunt *Historia inchoata*, aut prima & rudia Historiæ Lineamenta; *Antiquitates* verò *Historia deformata* sunt, siue Reliquiæ Historiæ, quæ casu è Naufragio temporum ereptæ sunt.

Memoriæ, siue Præparationes ad Historiam duplicis generis sunt; quorum alterum *Commentarios*, alterum *Registra* vocare placet. *Commentarij* nudam Actionum & Euentuum Seriem, ac Connexionem proponunt, prætermissis caussis Rerum & prætextibus, initijs quoque earundem & occasionibus, consilijs itidem & orationibus, & reliquo Actionum Apparatu. Talis enim est propria *Commentariorum* natura, licet Cæsari, per Modestiam quandam cum Magnanimitate coniunctam, præstantissimæ, inter eas quæ extant, Historiæ, Commentariorum nomen indere placuerit. At *Registra* duplicis naturæ sunt: Complectuntur enim aut *Titulos Rerum* & *Personarum*, in *Serie temporum*; quales dicuntur *Fasti*, & *Chronologiæ*: Aut *Actorum Solennitates*, cuius generis sunt, Principum Edicta, Senatuum Decreta, Iudiciorum Processus, Orationes publicè habitæ, Epistolæ publicè missæ, & similia, absque Narrationis Contextu, siue Filo continuo.

Antiquitates, seu *Historiarum Reliquiæ* sunt (vti iam diximus) tanquam Tabulæ Naufragij; cùm deficiente, & ferè submersâ rerum Memoriâ, nihilominùs Homines industrij, & sagaces, pertinaci quâdam, & scrupulosâ diligentiâ, ex Genealogijs, Fastis, Titulis, Monumentis, Numismatibus, Nominibus Proprijs & Stilis, Verborum Etymologijs, Prouerbijs, Traditionibus, Archiuis & Instrumentis tam publicis quàm priuatis, Historiarum Fragmentis, Librorum neutiquàm Historicorum Locis dispersis; ex his inquam omnibus, vel aliquibus, nonnulla à Temporis Diluuio eripiunt, & conseruant. Res sanè operosa, sed Mortalibus grata, & cum Reuerentiâ quâdam coniuncta; ac digna certè,

quæ

quæ deletis Fabulosis Nationum Originibus, in locum huiusmodi commentitiorum substituatur; sed tamen eò minus habens Auctoritatis, quia paucorum Licentiæ subijcitur, quod paucis curæ est.

In his *Imperfectæ Historiæ* Generibus, Defectum aliquem non puto designandum, cùm sint tanquam *Imperfectè Mista*; vt Defectus huiusmodi sit ex ipsâ earum Naturâ. Ad *Epitomas* quod attinet, (Historiarum certè Teredines, & Tineas,) eas exulare volumus; quod etiàm cum plurimis, qui maximè sani fuerunt iudicij, facimus; vtpote quæ complura Nobilissimarum Historiarum Corpora exederint, & corroderint, atque in fœces inutiles demùm redegerint.

CAPVT VII.

Partitio Historiæ Iustæ *in* Chronica, Vitas, *&* Relationes; *Earumque Partium Explicatio.*

AT *Historia Iusta* trium est generum, pro ratione *Obiecti*, quod sibi proponit repræsentandum. Aut enim *Portionem aliquam Temporis* repræsentat; aut *Personam singularem* Memoriâ dignam; aut *Actionem aliquam* siue *Rem gestam* ex illustrioribus. Primum *Chronica* siue *Annales* appellamus; secundum *Vitas*; tertium *Relationes*. Inter quæ, *Chronica* Celebritate & Nomine, excellere videntur; *Vitæ* autem Fructu & Exemplis; *Relationes* rursùs Sinceritate & Veritate. *Chronica* namque Amplitudinem Actionum Publicarum, & Personarum Facies externas, & in publicum versas proponunt; Minora autem, quæ tum ad Res, tum ad Personas pertinent,

tinent, omittunt, & silentio inuoluunt. Cùm verò id Artificij diuini sit proprium, vt *Maxima è minimis suspendat*, fit sæpenumerò vt huiusmodi *Historia*, maiora tantùm persecuta, Negotiorum Pompam potiùs, & Solennia, quàm eorum veros Fomites, & Texturas subtiliores ostendat: Quinetiàm, etsi Consilia ipsa addat, atque immisceat, tamen granditate gaudens, plus grauitatis atque prudentiæ, quàm reuerà habent, Humanis Actionibus aspergat; vt Satyra aliqua possit esse verior Humanæ vitæ Tabula, quam nonnulla ex eiusmodi Historijs. Contrà *Vitæ*, si diligentèr & cum iudicio perscribantur (neque enim de Elogijs, & huiusmodi Commemorationibus ieiunis loquimur) quandoquidem Personam singularem pro Subiecto sibi proponant, in quâ necesse est Actiones, non minùs leues quàm graues, paruas quàm grandes, priuatas quàm publicas, componi & commisceri; sanè magis viuas, & fidas Rerum Narrationes, & quas ad Exemplum tutiùs & fœliciùs transferre possis, exhibent. At *Relationes* Actionum speciales, (qualia sunt *Bellum Peloponnesi*, *Expeditio Cyri*, *Coniuratio Catilinæ*, & similia) omninò puriore & magis sincero Veritatis Candore vestiri par est, quàm *Historias Iustas* Temporum; quia Argumentum in ijs deligi, & sumi potest habile, & definitum; atque eiusmodi, vt de eo Notitia, & certitudo bona, & plena informatio haberi possit; cùm contrà *Historia Temporis* (præsertìm quæ ætate Scriptoris multò antiquior sit) necessariò in Memoriâ rerum sæpiùs fatiscat, & veluti spatia vacua contineat; quæ ingenio & coniecturâ occupari, & suppleri satis licentèr consueuerunt. Hoc tamen ipsum, quod de Relationum sinceritate dicimus, cum exceptione intelligendum est; nam fatendum certè est (cùm humana omnia ex parte laborent, & commoda cum incommodis ferè perpetuò coniuncta sint) huiusmodi Relationes, præsertìm si

sub

ſub ipſa Rerum geſtarum tempora edantur, (cùm ſæpiùs vel ad Gratiam, vel ad Inuidiam ſcribantur,) omnium Narrationum meritò maximè ſuſpectas eſſe. Sed rursùs huic Incommodo etiam illud connaſcitur Remedium; quod illæ ipſæ *Relationes*, cùm non ex vnâ parte ſolummodò, ſed pro Factionibus, & Partium ſtudijs, ex vtrâque parte ſempèr ferè edantur, viam hoc pacto quandam Veritati, tanquàm inter Extrema, aperiunt & muniunt: atque poſtquàm Contentiones Animorum deferbuerint, Hiſtorico bono & prudenti, non peſſima Hiſtoriæ perfectioris Materia, & Sementis ſunt.

Quod verò ad ea, quæ in his tribus Hiſtoriæ generibus deſiderari videantur; dubium certè non eſt, quin plurimæ Hiſtoriæ particulares (de talibus loquimur quæ eſſe poſſint) alicuius dignitatis, aut etiam mediocritatis, cum maximo Regnorum, & Rerump. quibus debentur, Honoris & Nominis detrimento, hucuſque prætermiſſæ ſint, quas notare perlongum eſſet. Cæterùm Exterarum Nationum Hiſtorias, Exterorum curæ relinquens (*ne fortè ſim in alienâ rep. curioſus*) non poſſum non apud Maieſtatem tuam conqueri, de Hiſtoriæ Angliæ, quæ nunc habetur, Vilitate & Indignitate, quatenùs ad Corpus eius integrum; nec-non Hiſtoriæ Scotiæ Iniquitate & Obliquitate, quatenùs ad Auctorem eius recentiſſimum & vberrimum: Reputans mecum, honorificum admodùm Maieſtati tuæ futurum, atque Opus Poſteritati gratiſſimum; ſi quemadmodùm Inſula hæc Magnæ Britanniæ, ſe nunc in vnam Monarchiam coalitam, ad ſequentes Ætates tranſmittit; ita in vnâ Hiſtoriâ deſcripta, à præteritis Seculis repeteretur; eodem modo, quo Hiſtoriam decem Tribuum Regni Iſraelis, & duarum Tribuum Regni Iudæ, tanquam gemellam, Sacra Pagina deducit. Quod ſi moles huiuſmodi Hiſtoriæ,

ſtoriæ, (magna certè & ardua,) quo minùs exactè & pro dignitate perſcribatur, videatur obfutura, ecce tibi memorabilem multò anguſtioris Temporis Periodum, quatenùs ad Hiſtoriam Angliæ; nimirùm ab Vnione Roſarum, ad Vnionem Regnorum; Spatium temporis, quod meo quidem iudicio, maiorem recipit Euentuum (quæ rarò ſe oſtendunt) varietatem, quam in pari Succeſſionum numero, vſpiam in Regno Hæreditario, deprehendere licet. Incipit enim ab Adeptione Coronæ mixtâ, partìm Armis, partìm Iure: Ingreſſum ſiquidem Ferrum aperuit, Stabilimentum attulerunt Nuptiæ; Secuta igitur ſunt tempora illis initijs conſentanea; ſimillima fluctibus, poſt magnam tempeſtatem, tumores & agitationes ſuas, ſed abſque aliquâ immani procellâ, retinentibus; atque Gubernatoris prudentiâ, qui vnus inter Anteceſſores Reges conſilio enituit, ſuperatis. Ordine proximus ſuccedit Rex, cuius Actiones, licet magis impetu quàm conſilio adminiſtratæ, non leue tamen in Rebus Europæ momentum attulerunt, eas ſubinde librando, & inclinando, prout ipſæ propendebant. Quo etiàm regnante, cœpit fieri ingens illa Statûs Eccleſiaſtici Mutatio, qualis rarò admodùm prodit in Theatrum. Secutus eſt Rex Minor. Dein tentamentum Tyrannidis, licet illud breuiſſimum fuerit, inſtar Febris Ephemeræ. Dein Regnum Fæminæ, extero Regi nuptæ. Rurſùs Regnum Fæminæ ſolitariæ, & cælibis. Hæc omnia demùm excepit Euentus iſte fauſtus & glorioſus; nimirùm huiuſce Inſulæ Britanniæ, à toto Orbe diuiſæ, in ſe Vnio; per quam Vetus illud Oraculum Æneæ redditum, quod requiem ei præmonſtrabat,

—— (*Antiquam exquirite matrem*;)

Supra nobiliſſimas Gentes Angliæ & Scotiæ, in Nomine illo *Britanniæ*, *Antiquæ ſuæ Matris*, iam conuenientes, adimpletum ſit; in pignus, & teſſeram Metæ

&

& Exitûs Errorum, & peregrinationis, iam reperti. Ita vt, quemadmodùm Corpora ponderosa iactata, antequàm ponant & consistant, trepidationes quasdam experiantur; eodem modo probabile videtur, Diuinâ Prouidentiâ factum esse, vt Monarchia ista, priusquàm in tuâ Maiestate, regiâque tuâ sobole (in quâ spero eam in perpetuum fore stabilitam) consisteret, & confirmata esset, has tam varias Mutationes, & Vicissitudines, tanquam præludia Stabilitatis suæ, subiret.

De *Vitis* cogitantem, subit quædam Admiratio, Tempora ista nostra, haud nosse Bona sua; cùm tam rara sit Commemoratio, & conscriptio vitarum, eorum, qui nostro seculo claruerunt. Etsi enim Reges, & qui absolutum Principatum obtineant, pauci esse possint; Principes etiàm in Rep. liberâ (tot Rebusp. in Monarchiam conuersis) haud multi; Vtcunque tamen non defuerunt Viri egregij, (licet sub Regibus) qui meliora merentur, quam incertam & vagam Memoriæ suæ Famam, aut Elogia arida & ieiuna. Etenim hâc ex parte, Inuentum cuiusdam ex Poetis Recentioribus, quò antiquam Fabulam locupletauit, non inelegans est. Fingit ille in extremitate Fili Parcarum, Numisma quoddam, seu Monile pendere, in quo Defuncti Nomen impressum sit: Tempus autem Cultrum Atropi præstolari, & statim abscisso Filo, Numismata eripere, eáque asportata, paulò post in Fluuium Lethes, ex gremio suo proijcere: Circa Fluuium autem, magnam Auium vim volitare, quæ Numismata arripiunt, ac postquàm in rostris ipsarum paulispèr eadem circumtulerint, paulò post per incuriam in Fluuium decidere permittunt: Inter eas verò, Cygnos reperiri nonnullos, qui si Numisma aliquod cum Nomine prehenderint, illicò ad Templum quoddam illud deferre solebant, Immortalitati consecratum. Huiusmodi itaque Cygni nostris Temporibus ferè defecerunt. Quamuis autem plurimi

Hominum, Curis & Studijs ſuis nimiò plus quam Corporibus mortales, Nominis ſui memoriam, veluti Fumum aut Auram deſpiciant,

—— *Animi nil magnæ Laudis egentes*;

Quorum ſcilicet Philoſophia & Seueritas ab eâ Radice pullulat, *Non priùs laudes contempſimus, quam laudanda facere deſiuimus*; Id tamen apud nos Salomonis iudicio non præiudicabit, *Memoria iuſti cum laudibus, at impiorum nomen putreſcet*: Altera perpetuò floret, alterum aut in Obliuionem protinùs abit, aut in Odorem tetrum computreſcit. Ac propterea in eo ipſo Stilo, vel loquendi Formulâ, quæ rectè admodùm recepta eſt, vt Defunctis tribuatur (*Fœlicis memoriæ, piæ memoriæ, bonæ memoriæ*) agnoſcere videmur illud, quod Cicero (mutuatus id ipſum à Demoſthene) protulit, *Bonam famam propriam eſſe poſſeßionem Defunctorum*. Quam quidem Poſſeſſionem non poſſum non notare noſtro æuo incultam vt plurimùm, & neglectam iacere.

Quantùm ad *Relationes*, optandum eſſet prorſùs, vt multò maior circa eas adhiberetur diligentia. Quippe vix incidit aliqua Actio paulò illuſtrior, cui non interſit Calamus aliquis ex melioribus, qui eam excipere & deſcribere poſſit. Quoniàm autem is perpaucorum Hominum eſſe debet, qui Hiſtoriam Iuſtam pro dignitate conſcribat, (vt ex paucitate Hiſtoricorum vel mediocrium ſatis liquet) idcircò ſi Actiones particulares, ſub tempus ipſum quo geruntur, tolerabili aliquo Scripto Memoriæ mandarentur; ſperandum eſſet exorituros quandoque, qui Hiſtoriam Iuſtam, ope & auxilio illarum *Relationum* conſcribere poſſet. Illæ enim inſtar Seminarij eſſe poſſint, vnde, cùm vſus foret, Hortus amplus & magnificus conſereretur.

CAPVT

CAPVT VIII.

Partitio Historiæ Temporum *in* Historiam Vniuersalem, *&* Particularem; *& vtriusque Commoda, & Incommoda.*

HISTORIA *Temporum* aut *Vniuersalis* est, aut *Particularis;* Hæc alicuius *Regni*, vel *Reip.* vel *Nationis* res gestas complectitur; illa *Vniuersi Orbis.* Neque enim defuerunt, qui *Historiam Mundi*, etiàm ab Origine scripsisse videri volunt; Farraginem rerum, & Compendia Narrationum pro Historiâ exhibentes: Alij sui Temporis Res, per Orbem Terrarum memorabiles, tanquam Iustâ Historiâ complecti posse confisi sunt, Conatu profectò magnanimo, atque Fructu haud exiguo. Neque enim Res humanæ ita Imperijs, aut Regionibus diuisæ sunt, vt non habeant multa connexa; Quare iuuat certè Fata, alicui Seculo, aut Ætati destinata, veluti vnâ Fabulâ contenta, & descripta intueri. Fit etiàm, vt plurima scripta non contemnenda (qualia sunt eæ, de quibus anteà locuti sumus, *Relationes*) aliàs fortè peritura, neque Prelum sæpiùs passura, aut saltem Capita ipsorum, in huiusmodi *Historiam Generalem* recipiantur, atque hoc pacto figantur, & conseruentur. Veruntamèn, si quis rem rectiùs perpendat, animaduertet tam seueras esse *Historiæ Iustæ* Leges, vt eas in tantâ Argumenti vastitate exercere vix liceat; adeò vt minuatur potiùs Historiæ Maiestas Molis granditate, quàm amplificetur. Fiet enim, vt qui tam varia vndequaque persequitur, is Informationis Religione paulatim remissâ, & diligentiâ suâ, quæ ad tot res extenditur, in singulis elanguescente, Auras populares, & Rumores captet; & ex Relationibus non admodùm Authenticis,

aut huiusmodi aliquâ leuidensi Materiâ, Historiam conficiet. Quinetiàm necesse ei erit, (ne Opus in immensum excrescat,) plurima relatu digna consultò prætermittere, atque ad Epitomarum rationes sæpiùs delabi. Incumbit etiàm aliud periculum non paruum, atque Vtilitati illi Historiæ Vniuersalis, ex diametro oppositum; Quemadmodùm enim Vniuersalis Historia, Narrationes aliquas, quæ aliàs fortè fuissent perituræ, conseruat; ita contrà sæpenumerò Narrationes alias satis fructuosas, quæ alitèr victuræ fuissent, propter grata Mortalibus rerum Compendia, perimit.

CAPVT IX.

Partitio alia Historiæ Temporum, *in* Annales, *&* Acta Diurna.

TIAM *Historia Temporum* rectè diuiditur in *Annales*, & *Diaria:* Quæ Diuisio, licet ex Periodis Temporum Nomina sumat, tamen ad Delectum Rerum etiàm pertinet. Rectè enim Cornelius Tacitus, cùm in mentionem Magnificentiæ quarundam Structurarum incidit, statìm subdit, *Ex dignitate populi Ro. repertum esse, res illustres Annalibus, talia diurnis vrbis Actis mandare:* Applicando Annalibus Res, quæ ad Statum Reip. pertinent, Acta verò & Accidentia leuiora, Diarijs. Meo vtique iudicio, valere conueniret Disciplinam quandam Haraldicam, in disponendis non minùs Librorum, quàm Personarum Dignitatibus. Sicut enim nihil Rebus Ciuilibus magis detrahit, quàm Ordinum & Graduum confusio; ita etiàm Auctoritati Historiæ

grauis,

grauis, haud parùm derogat, si admisceantur Politicis Res leuioris momenti; quales sunt Pompæ, & Solennitates, & Spectacula, & huiusmodi. Atque sanè optandum esset, vt illa ipsa Distinctio in consuetudinem veniret. Nostris verò temporibus, *Diaria* in Nauigationibus tantùm, & Expeditionibus bellicis in vsu sunt. Apud Antiquos certè Regum honori dabatur, vt Acta Palatij sui in *Diaria* referrentur; quod videmus factum fuisse sub Ahasuero Persarum Rege; qui cùm Noctem ageret insomnem, *Diaria* poposcit, vbi Coniurationem Eunuchorum recognouit. At in Alexandri Magni *Diarijs*, tam pusilla continebantur, vt etiàm, si fortè ad Mensam dormiret, in Acta reponeretur: Neque enim sicut *Annales* tantùm grauia, ita *Diaria* tantùm leuia complexa sunt; sed omnia promiscuè, & cursìm *Diarijs* excipiebantur, seu maioris, seu minoris Momenti.

CAPVT X.

Partitio secunda Historiæ Ciuilis, *in Meram, & Mixtam.*

POstrema verò Partitio *Historiæ Ciuilis* ea sit; vt diuidatur in *Meram*, aut *Mixtam*. *Mixturæ* celebres duæ, Altera ex *Scientiâ Ciuili*, Altera præcipuè ex *Naturali*. Introductum est enim ab aliquibus genus scribendi, vt quis Narrationes aliquas, non in serie Historiæ continuatas, sed ex Delectu Auctoris excerptas conscribat: Deindè easdem recolat, & tanquam ruminet; & sumptâ ab ipsis occasione, de rebus Politicis disserat. Quod genus *Historiæ Ruminatæ* nos sanè magnoperè probamus

mus, modò huiusmodi Scriptor hoc agat, & hoc se agere confiteatur. *Historiam* autem *Iustam* ex professo scribenti, Politica vbique ingerere, atque per illa Filum Historiæ interrumpere, intempestiuum quiddam, & molestum est. Licet enim Historia quæque prudentior, Politicis præceptis, & monitis, veluti impregnata sit; tamen Scriptor ipse sibi obstetricari non debet.

Mixta etiàm est *Historia Cosmographica*, idque multipliciter: Habet enim ex *Historiâ Naturali*, *Regiones* ipsas, atque earum *Situs*, & *Fructus*: Ex *Historiâ Ciuili*, *Vrbes*, *Imperia*, *Mores*: Ex *Mathematicis*, *Climata*, & *Configurationes Cœli*, quibus Tractus Mundi subiacent. In quo genere *Historiæ*, siue Scientiæ, est quod seculo nostro gratulemur: Orbis enim Terrarum factus est, hâc nostrâ ætate, mirum in modum fenestratus, atque patens: Antiqui certè Zonas, & Antipodas nouerant,

(*Nosq; vbi primus equis oriens afflauit anhelis,*
Illic sera rubens accendit lumina vesper.)

Idque ipsum magis per Demonstrationes, quàm per Peregrinationes: Verùm vt *Carina* aliqua parua, Cœlum ipsum æmularetur; atque vniuersum Globum Terrestrē, magis etiàm obliquo & flexuoso, quàm Cœlestia solent, itinere circumiuerit, ea est nostri Seculi Prærogatiua: ita vt præsens Ætas iure in Symbolo suo vsurpare possit, non tantùm illud *Plus vltrà*, vbi Antiqui vsurpabant *Non vltrà*; atque insupèr illud *Imitabile fulmen*, vbi Antiqui, *Non imitabile fulmen*,

Demens qui nimbos, & non imitabile fulmen;

Verùm & illud, quod omnem Admirationem superat, *Imitabile Cœlum*; propter Nauigationes nostras, quibus circa vniuersum Terræ Ambitum, Cœlestium Corporum more, volui, & circumagi sæpiùs concessum fuit.

Atque hæc præclara, in re Nauticâ, atque Orbe per-

perluſtrando, Felicitas, de vlterioribus etiàm progreſſibus, & Augmentis Scientiarum, ſpem magnam facere poſſit; præſertìm cum diuinò videatur Conſilio eſſe decretum, vt hæc duo coæua ſint: Sic enim Daniel Propheta, de nouiſſimis Temporibus verba faciens, prædicit, *Plurimi pertranſibunt & augebitur Scientia*; quaſi Pertranſitus, ſiue Perluſtràtio Mundi, atque multiplex Augmentum Scientiarum, eidem Seculo deſtinarentur: Sicut magnâ ex parte iam completum videmus; Quandoquidem Tempora noſtra, duabus illis prioribus Doctrinarum Periodis, aut Reuolutionibus, (alteri apud Græcos, alteri apud Romanos) eruditione non multùm cedant, eas verò in aliquibus longè ſuperent.

CAPVT XI.

Partitio Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, *in* Eccleſiaſticam ſpecialem, Hiſtoriam ad Prophetias, *&* Hiſtoriam Nemeſeos.

HISTORIA *Eccleſiaſtica* in genere, eaſdem ferè cum *Hiſtoriâ Ciuili* Partitiones ſubit. Sunt enim *Chronica Eccleſiaſtica*, ſunt *Vitæ Patrum*, ſunt *Relationes de Synodis*, & reliquis ad Eccleſiam ſpectantibus. Proprio verò nomine, rectè diuiditur in *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* (Generis nomine ſeruato,) & *Hiſtoriam ad Prophetias*, & *Hiſtoriam Nemeſeos* ſiue *Prouidentiæ*. Prima *Eccleſiæ Militantis Tempora*, & *Statum diuerſum* memorat; ſiue illa fluctuet, vt *Arca* in *Diluuio*; ſiue itineretur, vt *Arca* in *Eremo*; ſiue conſiſtat, vt *Arca* in *Templo*; hoc eſt, *Statum*

tum Ecclesiæ in Persecutione, in Motu, & in Pace. In hâc Parte, Defectum aliquem non inuenio, quin supersunt in illâ complura potiùs quàm desunt: Illud sanè optarem, vt Massæ tam prægrandi, Virtus quoque & Sinceritas Narrationum responderent.

Secunda Pars, quæ est *Historia ad Prophetias*, ex duobus Relatiuis constat, *Prophetiâ ipsâ*, & eius *Adimpletione.* Quapropter tale esse debet huius Operis Institutum, vt cum singulis ex Scripturis Prophetijs, Euentuum Veritas coniungatur; idque per omnes Mundi Ætates, tum ad confirmationem Fidei, tum ad instituendam Disciplinam quandam, & Peritiam, in interpretatione Prophetiarum, quæ adhùc restant complendæ. Attamen in hâc re, admittenda est illa Latitudo, quæ Diuinis vaticinijs propria est & familiaris; vt Adimpletiones eorum fiant, & continentèr, & punctualitèr: Referunt enim Auctoris sui naturam, *Cui vnus Dies tanquam mille Anni, & mille Anni tanquam vnus Dies*; atque licet Plenitudo, & Fastigium Complementi eorum, plerunque alicui certæ Ætati, vel etiàm certo Momento destinetur; attamen habent interìm Gradus nonnullos, & Scalas complementi, per diuersas Mundi Ætates. Hoc Opus desiderari statuo, verùm tale est, vt magnâ cum sapientiâ, sobrietate, & reuerentiâ tractandum sit, aut omninò dimittendum.

Tertia Pars, quæ *Historia Nemeseos* est, sanè in calamos nonnullorum Piorum Virorum incidit, sed non sine Partium Studio: Occupata est autem, in obseruandâ Diuinâ illâ Conuenientiâ, quæ nonnunquàm intercedit, inter Dei Voluntatem Reuelatam, & Secretam. Quamuis enim tam obscura sint Consilia & Iudicia Dei, vt *Homini Animali* sint penitùs inscrutabilia; quinetiam sæpiùs eorum oculis, qui prospiciunt è Tabernaculo, se subducant; Diuinæ tamen Sapientiæ visum aliquandò per vices, ad suorum Con-

Confirmationem, & Confusionem eorum, qui tanquam sine Deo sunt in Mundo, ea quasi Maioribus Characteribus descripta, sic proponere conspicienda, vti (sicut loquitur Propheta) *Quiuis etiam in cursu ea perlegere posit*; hoc est, vt Homines merè Sensuales & voluptarij, qui Iudicia illa Diuina præteruehi festinant, neque cogitationes suas in ea vnquam defigunt; tamen quamuis properè currant, & aliud agant, ipsa agnoscere cogantur. Talia sunt Vindictæ seræ & inopinæ; Salutes subitò affulgentes, & insperatæ; Consilia diuina per Ambages rerum tortuosas, & stupendas spiras, tandem se manifestò expedientia; & similia: Quæ valent, non solùm ad consolandos Animos Fidelium, sed ad Percellendas & conuincendas Conscientias Improborum.

CAPVT XII.

De Appendicibus Historiæ; *quæ circa* Verba *Hominum* (*quemadmodùm* Historia *ipsa circa* Facta) *versantur* : *Partitio earum in* Orationes, Epistolas, *&* Apophthegmata.

AT non *Factorum* solummodò Humani Generis, verum etiàm *Dictorum* Memoria seruari debet. Neque tamen dubium, quin *Dicta* illa quandoque *Historiæ* ipsi inserantur, quatenùs ad Res gestas perspicuè & grauitèr narrandas faciant, & deseruiant. Sed *Dicta* siue *Verba Humana* propriè custodiunt *Libri Orationum*; *Epistolarum*, & *Apophthegmatum*. Atque *Orationes*

ſanè virorum prudentium, de Negotijs, & Cauſis grauibus, & arduis habitæ, tum ad Rerum ipſarum notitiam, tum ad Eloquentiam multùm valent. Sed maiora adhùc præſtantur Auxilia ad inſtruendam Prudentiam Ciuilem ab *Epiſtolis*, quæ à Viris Magnis de Negotijs Serijs miſſæ ſunt. Etenìm ex *Verbis Hominum*, nil ſanius aut præſtantius, quàm huiuſmodi *Epiſtolæ*. Habent enim plus natiui ſensûs, quam Orationes; plus etiàm maturitatis, quam Colloquia ſubita. Eædem quandò continuantur ſecundum Seriem Temporum, (vt fit in illis, quæ à Legatis, Præfectis Prouinciarum, & alijs Imperij Miniſtris, ad Reges, vel Senatus, vel alios Superiores ſuos mittuntur; aut viciſſim ab Imperantibus ad Miniſtros,) ſunt certè ad *Hiſtoriam*, præ omnibus, Pretioſiſſima Supellex. Neque *Apophthegmata* ipſa ad Delectationem & Ornatum tantùm proſunt, ſed ad res gerendas etiàm, & vſus Ciuiles. Sunt enim (vt aiebat ille) veluti *Secures* aut *Mucrones Verborum*, qui Rerum & Negotiorum Nodos, acumine quodam ſecant, & penetrant: Occaſiones autem redeunt in Orbem, & quod olìm erat commodum, rursùs adhiberi, & prodeſſe poteſt; ſiue quis ea tanquam ſua proferat, ſiue tanquam Vetera. Neque certe de Vtilitate eius rei ad Ciuilia dubitari poteſt, quam Cæſar Dictator operâ ſuâ honeſtauit; cuius Liber vtinàm extaret, cùm ea, quæ vſquàm habentur in hoc genere, nobis parùm cum delectu congeſta videantur.

Atque hæc dicta ſint de *Hiſtoriâ*, eâ ſcilicet Parte Doctrinæ, quæ reſpondet vni ex *Cellis*, ſiue *Domicilijs Intellectûs*, quæ eſt *Memoria*.

CAPVT

CAPVT XIII.

De secundo Membro principali Doctrinæ, *nempe* Poesi. *Partitio* Poeseos *in* Narratiuam, Dramaticam, & Parabolicam. Exempla Parabolicæ *tria proponuntur.*

IAm ad *Poesim* veniamus. *Poesis* est genus Doctrinæ, Verbis plerunque astrictum, Rebus solutum & licentiosum; Itaque, vt initio diximus, ad *Phantasiam* refertur, quæ iniqua, & illicita prorsùs rerum Coniugia & Diuortia comminisci, & machinari solet. *Poesis* autem (vt supra innuimus) duplici accipitur sensu, quatenùs ad *Verba*, vel quatenùs ad *Res* respiciat. Priore sensu, *Sermonis* quidam *Character* est: *Carmen* enim Stili genus, & Elocutionis Formula quædam, nec ad Res pertinet: Nam & vera Narratio Carmine, & ficta Oratione solutâ conscribi potest. Posteriore verò sensu, constituimus eam, ab initio, *Doctrinæ Membrum Principale*, eamque iuxta *Historiam* collocauimus, cùm nihil aliud sit, quàm *Historiæ Imitatio ad Placitum.* Nos igitur in Partitionibus nostris, veras Doctrinarum venas indagantes, & persequentes; neque Consuetudini, & Diuisionibus receptis (in multis) cedentes; *Satyras*, & *Elegias*, & *Epigrammata*, & *Odas*, & huiusmodi, ab instituto Sermone remouemus; atque ad Philosophiam, & Artes Orationis rejicimus. Sub nomine autem *Poeseos*, de *Historiâ ad Placitum confictâ*, tantummodo tractamus.

Partitio *Poeseos* verissima, atque maximè ex proprietate, præter illas Diuisiones, quæ sunt ei cum *Histo-*

riâ communes, (ſunt enim *ficta Chronica*, *Vitæ fictæ*, *fictæ* etiàm *Relationes*) ea eſt, vt ſit aut *Narratiua*; aut *Dramatica*; aut *Parabolica*. *Narratiua* prorsùs Hiſtoriam imitatur, vt ferè fallat, niſi quod res extollat ſæpiùs ſupra fidem. *Dramatica* eſt veluti Hiſtoria Spectabilis; nam conſtituit Imaginem Rerum tanquam præſentium, Hiſtoria autem tanquam præteritarum. *Parabolica* verò eſt Hiſtoria cum Typo, quæ Intellectualia deducit ad Senſum.

Atque de *Poeſi Narratiuâ*, ſiue eam *Heroicam* appellare placet (modò hoc intelligas de *Materiâ*, non de *Verſu*) ea à Fundamento prorsùs nobili excitata videtur, quod ad dignitatem humanæ Naturæ imprimis ſpectat. Cùm enim Mundus Senſibilis, ſit Animâ Rationali dignitate inferior, videtur *Poeſis* hæc humanæ Naturæ largiri, quæ Hiſtoria denegat; atque Animo Vmbris rerum vtcunque ſatisfacere, cùm Solida haberi non poſſint. Si quis enim rem acutiùs introſpiciat, firmum ex *Poeſi* ſumitur Argumentum, Magnitudinem Rerum magis illuſtrem, Ordinem magis perfectum, & Varietatem magis pulchram, Animæ humanæ complacere, quam in Naturâ ipsâ, poſt Lapſum, reperire vllo modo poſſit. Quapropter, cùm Res geſtæ, & Euentus, qui veræ Hiſtoriæ ſubijciuntur, non ſint eius amplitudinis, in quâ Anima humana ſibi ſatisfaciat, præſtò eſt *Poeſis*, quæ Facta magis Heroica confingat: Cùm Hiſtoria vera ſucceſſus rerum, minimè pro meritis Virtutum & Scelerum, narret; corrigit eam *Poeſis*, & exitus, & fortunas ſecundùm Merita, & ex lege Nemeſeos exhibet: Cùm Hiſtoria vera, obuiâ rerum ſatietate & ſimilitudine, Animæ humanæ faſtidio ſit; reficit eam *Poeſis*, inexpectata, & varia, & viciſſitudinum plena canens. Adeò vt *Poeſis* iſta, non ſolùm ad Delectationem, ſed etiàm ad Animi Magnitudinem, & ad Mores conferat. Quare & meritò etiàm Diuinitatis cuiuſpiam

cuiuſpiam particeps videri poſſit; quia Animum erigit, & in ſublime rapit; Rerum ſimulachra ad Animi deſideria accommodando, non Animum Rebus (quod Ratio facit, & Hiſtoria,) ſubmittendo. Atque his quidem illecebris,& congruitate,quâ Animum humanum demulcet, addito etiàm conſortio Muſices, vnde ſuauiùs inſinuari poſſit, aditum ſibi patefecit, vt honori fuerit etiàm ſeculis planè rudibus, & apud Nationes Barbaras, cùm aliæ Doctrinæ prorsùs excluſæ eſſent.

Dramatica autem *Poeſis*, que Theatrum habet pro Mundo, vſu eximia eſt, ſi ſana fôret. Non parua enim eſſe poſſet Theatri, & Diſciplina, & Corruptela: Atque Corruptelarum,in hoc genere, abundè eſt; Diſciplina planè noſtris temporibus eſt neglecta. Attamen licet in Rebuſp.modernis,habeatur pro re ludicrâ Actio theatralis, niſi fortè nimiùm trahat è Satyrâ, & mordeat; tamen apud Antiquos curæ fuit, vt Animos Hominum ad Virtutem inſtitueret. Quinetiàm Viris prudentibus, & magnis Philoſophis, veluti Animorum Plectrum quoddam cenſebatur. Atque ſanè veriſſimum eſt, & tanquam Secretum quoddam Naturæ, Hominum animos, cùm congregati ſint, magis quam cùm ſoli ſint,Affectibus & Impreſſionibus patere.

At *Poeſis Parabolica*, inter reliquas eminet, & tanquàm Res ſacra videtur, & Auguſta; cùm præſertim Religio ipſa, eius operâ plerunque vtatur, & per eam commercia Diuinorum cum Humanis exerceat. Attamen & hæc quoque,Ingeniorum circa Allegorias leuitate & indulgentiâ, contaminata inuenitur. Eſt autem vſûs ambigui,atque ad contraria adhibetur. Facit enim ad *Inuolucrum*; facit etiàm ad *Illuſtrationem*. In hoc *Docendi* quædam *Ratio*; in illo *Occultandi Artificium* quæri videtur. Hæc autem *Docendi Ratio*, quæ facit ad *Illuſtrationem*, antiquis ſeculis plurimùm adhibebatur: Cum enim Rationis humanæ Inuenta, & Conclusiones,

clusiones, (etiàm eæ quæ nunc tritæ, & vulgatæ sunt) tunc temporis nouæ & insuetæ essent, vix illam subtilitatem capiebant Ingenia Humana, nisi propiùs eæ ad Sensum per huiusmodi Simulachra, & Exempla deducerentur. Quare omnia apud illos, Fabularum omnigenarum, & Parabolarũ, & Ænigmatum, & similitudinum plena fuerunt. Hinc Tesseræ Pythagoræ, Ænigmata Sphingis, Æsopi Fabulæ, & similia. Quinetiàm Apophthegmata veterum Sapientum ferè per similitudines rem demonstrabant. Hinc Menenius Agrippa apud Romanos (Gentem eo seculo minimè literatam) seditionem Fabulâ repressit. Denique vt Hieroglyphica Literis, ita Parabolæ Argumentis erant antiquiores. Atque hodiè etiàm & sempèr, eximius est, & fuit Parabolarum vigor, cùm nec Argumenta tam perspicua, nec vera exempla tam apta, esse possint.

Alter est vsus *Poeseos Parabolicæ*, priori quasi contrarius, qui facit (vt diximus) ad *Inuolucrum*; earum nempè Rerum, quarum dignitas tanquam velo quodam discreta esse mereatur: Hoc est, cùm Occulta & Mysteria Religionis, Politicæ, & Philosophiæ, Fabulis & Parabolis vestiuntur. Vtrùm verò Fabulis veteribus Poetarum, subsit aliquis Sensus mysticus, dubitationem nonnullam habet: Atque ipsi certè fatemur, nos in eam sententiam propendere, vt non paucis Antiquorum Poetarum Fabulis, Mysterium infusum fuisse putemus. Neque nos mouet, quod ista Pueris ferè, & Grammaticis relinquantur, & vilescant, vt de illis contemptim sententiam feramus: Quin contrà, cùm planè constet scripta illa, quæ Fabulas istas recitant, ex Scriptis Hominum, post Literas Sacras, esse antiquissima, & longè his antiquiores Fabulas ipsas; (etenìm tanquam priùs creditæ & receptæ, non tanquam excogitatæ ab illis Scriptoribus referuntur) videntur esse instar tenuis cuiusdam auræ, quæ ex traditionibus Nationum magis

Anti-

Antiquarum, in Græcorum Fistulas inciderunt. Cùm verò, quæ circa harum Parabolarum Interpretationem, adhùc tentata sint, per Homines scilicet imperitos, nec vltra Locos communes doctos, nobis nullo modo satisfaciant; Philosophiam secundùm Parabolas antiquas, inter *Desiderata* referre visum est. Eius autem Operis *Exemplum* vnum aut alterum subiungemus. Non quod res sit fortassè tanti, sed vt Institutum nostrum seruemus. Id huiusmodi est, vt de Operibus illis, quæ inter *Desiderata* ponimus (si quid sit paulò obscurius) perpetuò aut *præcepta* ad opus illud instruendum, aut *Exempla* proponamus: ne quis fortè existimet, leuem aliquam tantùm Notionem, de illis Mentem nostram perstrinxisse; nosque Regiones sicut Augures, Animo tantùm metiri, neque eas ingrediendi vias nosse. Aliam aliquam partem in *Poesi* desiderari non inuenimus; quin potiùs cum Planta sit *poesis*, quæ veluti à Terrâ luxuriante, absque certo semine, germinauerit, supra cæteras Doctrinas excreuit, & diffusa est. Verùm iam *Exempla* proponemus, tria tantùm numero, Vnum è *Naturalibus*, è *Politicis* vnum, atque vnum denique è *Moralibus*.

Exemplum Primum Philosophiæ secundùm Parabolas Antiquas, in Naturalibus. De *Vniuerso, secundùm Fabulam* Panis.

ANTIQVI Generationem *Panis* in dubio relinquunt. Alij enim eum à *Mercurio* genitum; Alij longè alium Generationis modum ei tribuunt. Aiunt enim Procos vniuersos cum *Penelope* rem habuisse, ex quo promiscuo concubitu, *Pana* communem Filium ortum esse. Neque prætermittenda est tertia illa Generationis explicatio: Quidam enim prodiderunt eum *Iouis*, & *Hybreos* (id est, *Contumeliæ*,) Filium fuisse. Vtcun-

Vtcunq; orto, *Parcæ* illi Sorores fuisse perhibentur, quæ in Specu subterraneo habitabant: *Pan* autem morabatur sub Dio. Effigies *Panis* talis ab Antiquitate describitur; Cornutus, Cornibus in acutum surgentibus, & vsque ad Cœlum fastigiatis; Corpore toto hispidus & villosus; Barbâ inprimis promissâ; Figurâ biformis, Humanâ quoad superiora, sed Semiferâ & in Capræ Pedes desinente. Gestabat autem Insignia Potestatis; Sinistrâ Fistulam ex septem Calamis compactam, Dextrâ Pedum siue Baculum, superiùs curuum & inflexum. Induebatur Chlamyde ex *pelle Pardalis*. Potestates ei & Munera huiusmodi attribuuntur, vt sit Deus Venatorum, etiàm Pastorum, & in Vniuersum Ruricolarum; Præses item Montium. Erat etiàm, proximus à *Mercurio*, Nuncius Deorum. Habebatur etiam Dux & Imperator *Nympharum*, quæ circa eum perpetuò Chorêas ducere, & tripudiare solebant: Comitabantur & *Satyri*, & his seniores *Sileni*. Habebat insuper potestatem *Terrores* immittendi, præsertìm inanes & superstitiosos, qui & *Panici* vocati sunt. Res gestæ autem eius non multæ memorantur: Illud præcipuum, quod *Cupidinem* prouocauit ad Luctam, à quo etiàm in Certamine victus est. Etiàm *Typhonem Gigantem* Retibus implicauit & cohibuit. Atque narrant insupèr, cùm *Ceres* mæsta, & ob raptam *Proserpinam* indignata, se abscondisset; atque Dij omnes ad eam inuestigandam magnoperè incubuissent, & se per varias Vias dispertiti essent; *Pani* solummodò ex felicitate quâdam contigisse, vt inter Venandum eam inueniret, & indicaret. Ausus est quoque cum *Apolline* de Victoriâ Musices decertare, atque etiàm *Mydâ* Iudice prælatus est; ob quod iudicium *Mydas* Asininas Aures tulit, sed clàm & secretò. Amores *Panis* nulli referuntur, aut saltem admodùm rari; quod mirum, inter Turbam Deorum, prorsùs tam profusè amatoriam,

amatoriam, videri possit. Illud solummodò ei datur, quod *Ecchò* adamaret, quæ etiàm Vxor eius est habita; atque vnam prætereà Nympham, *Syringam* nomine; in quam propter Iram & Vindictam *Cupidinis* (quem ad Luctam prouocare non reueritus esset) incensus est. Etiàm *Lunam* quondàm in altas Syluas seuocasse dicitur. Neque etiàm Prolem vllam suscepit (quod similitèr mirum est, cùm Dij, præsertìm Masculi, prolifici admodùm essent) nisi quod ei attribuatur tanquam Filia, Muliercula quædam Ancilla, *Iambe* nomine; quæ ridiculis Narratiunculis oblectare Hospites solebat, eiusque Proles ex Coniuge *Ecchò* esse à nonnullis existimabatur. *Parabola* talis esse videtur.

Pan (vt & Nomen ipsum etiàm sonat) *Vniuersum* siue *Vniuersitatem Rerum* repræsentat & proponit. De huius *Origine* duplex omninò sententia est, atque adeò esse potest. Aut enim à *Mercurio* est, Verbo scilicet diuino, (quod & Sacræ Literæ extra controuersiam ponunt; & Philosophi ipsi, qui magis Diuini habiti sunt, viderunt) aut ex *confusis Rerum Seminibus*. Etenim quidam è Philosophis Semina Rerum etiàm Substantià infinita statuerunt; vnde Opinio de Homoiomeris fluxit, quam *Anaxagoras* aut inuenit, aut celebrauit. Nonnulli verò magis acutè & sobriè censebant, ad Varietatem Rerum expediendam sufficere, si Semina, Substantiâ eadem, Figuris varia sed certis & definitis, essent; & reliqua in positurâ & complexu Seminum ad inuicem ponebant; ex quo Fonte Opinio de *Atomis* emanauit, ad quam *Democritus* se applicauit, cùm *Leucippus* eius Auctor fuisset. At alij, licet vnum rerum Principium assererent (Aquam *Thales*, Aerem *Anaximenes*, Ignem *Heraclitus*) tamen illud ipsum Principium actu vnicum, potentiâ varium & dispensabile posuerunt, vt in quo Rerum omnium Semina laterent. Qui verò Materiam omninò Spoliatam, & In-

formem, & ad Formas Indifferentem introduxerunt (vt *Plato* & *Aristoteles*) multò etiàm propiùs & propensiùs, ad Parabolæ figuram accesserunt. Posuerunt enim *Materiam* tanquam *publicam Meretricem*, *Formas* verò tanquam *Procos*: Adeò vt omnes de Rerum Principijs Opiniones hùc redeant, & ad illam distributionem reducantur, vt Mundus sit, vel à *Mercurio*; vel à *Penelope* & *Procis* omnibus. Tertia autem *Generatio Panis*, eiusmodi est, vt videantur Græci aliquid de Hebræis Mysterijs, vel per Ægyptios Internuncios, vel vtcunque, inaudiuisse. Pertinet enim ad Statum Mundi, non in meris Natalibus suis, sed post Lapsum Adami, Morti & Corruptioni expositum, & obnoxium factum. Ille enim Status, Dei, & Peccati (siue Contumeliæ) Proles fuit, ac manet. Fuit enim Peccatum Adami ex genere *Contumeliæ*, cùm *Deo similis fieri vellet.* Itaque triplex ista Narratio de *Generatione Panis*, etiàm vera videri possit, si ritè & Rebus & Temporibus distinguatur. Nam iste *Pan* (qualem eum nunc intuemur & complectimur) ex *Verbo Diuino*, mediante confusâ *Materiâ* (quæ tamen ipsa Dei Opus erat) & subintrante *Præuaricatione*, & per eam Corruptione, Ortum habet.

Naturæ rerum, *Fata rerum* sorores verè perhibentur, & ponuntur. *Fata* enim vocantur, Ortus rerum, & Durationes, & Interitus; atque Depressiones etiàm, & Eminentiæ, & Labores, & Felicitates, denique Conditiones quæcunque Indiuidui: quæ tamen nisi in Indiuiduo nobili (vtpote Homine, aut Vrbe, aut Gente) ferè non agnoscuntur. Atqui ad istas Conditiones tam varias, deducit Indiuidua illa singula *Pan*, Rerum scilicet Natura; vt tanquam eadem sit res (quatenùs ad Indiuidua) Catena Naturæ, & Filum Parcarum. Ad hæc insupèr finxerunt Antiqui, *Panem* semper sub Dîo morari, sed *Parcas* sub Specu ingenti sub-

ſubterraneo habitare, atque inde maximâ pernicitate ad Homines ſubitò aduolare: quia *Natura*, atque Vniuerſi facies, ſpectabilis eſt & aperta; at *Fata* Indiuiduorum occulta, & rapida. Quod ſi *Fatum* accipiatur largiùs, vt omnem prorsùs euentum, non illuſtriores tantùm denotet, tamen vtique & eo ſenſu optimè conuenit cum Vniuerſitate Rerum; cùm ex ordine Naturæ, nil tam exiguum ſit, quod ſine cauſsâ fiat; & rursùs nil tam magnum, vt non aliunde pendeat; adeò vt Fabrica ipſa Naturæ, ſuo ſinu & gremio, omnem euentum & minimum & maximum complectatur; & ſuo tempore certâ Lege prodat. Itaque nil mirum, ſi *Parcæ* vt *Panis* Sorores introductæ ſint, & certè legitimæ. Nam *Fortuna* Vulgi Filia eſt, & leuioribus tantùm Philoſophis placuit. Sanè *Epicurus*, non ſolùm profanum inſtituere ſermonem, ſed etiàm deſipere videtur, cùm dixit, *Præſtare credere Fabulam Deorum, quam Fatum aſſerere*, acſi quicquam in vniuerſo eſſe poſſit inſtar Inſulæ, quod à Rerum nexu ſeparetur. Verùm *Epicurus* Philoſophiam ſuam Naturalem (vt ex ipſius verbis patet) Morali ſuæ accommodans & ſubijciens, nullam opinionem admittere voluit, quæ Animum premeret & morderet, atque *Euthymiam* illam (quam à *Democrito* acceperat) laceſſeret aut turbaret. Itaque ſuauitati Cogitationum indulgens, potiùs quàm Veritatis patiens, planè iugum iactauit, & tam Fati Neceſſitatem, quàm Deorum Metum repudiauit. Verùm de *Parcarum* Germanitate cum *Pane* ſatis dictum eſt.

Cornua autem Mundo attribuuntur, ab imo latiora, ad Verticem acuta. Omnis enim Rerum Natura inſtar Pyramedis acuta eſt. Quippe Indiuidua, in quibus Baſis Naturæ exporrigitur, infinita ſunt; Ea colliguntur in Species, & ipſas multiplices; Species rursùs inſurgunt in Genera, atque hæc quoque aſcen- 2

dendo in magis Generalia contrahuntur; vt tandem Natura, tanquam in vnum coire videatur; Quod *Figurâ* illâ *Pyramidali Cornuum Panis* ſignificatur. Mirum verò minimè eſt, *Panis* Cornua etiàm Cœlum ferire; cùm Excelſa Naturæ, ſiue Ideæ Vniuerſales, ad Diuina quodam modo pertingant. Itaque & Catena illa *Homeri* decantata, (cauſſarum ſcilicet Naturalium) ad Pedem Solij Iouis fixa memorabatur; neque quiſquam (vt videre eſt) Metaphyſicam, & quæ in Naturâ æterna, & immobilia ſunt, tractauit, atque Animum à fluxu Rerum pauliſpèr abduxit; qui non ſimul in Theologiam Naturalem inciderit; adeò paratus & propinquus eſt tranſitus, à Vertice illâ Pyramidis, ad Diuina.

Corpus autem *Naturæ* elegantiſſimè & veriſſimè depingitur *Hirſutum*, propter Rerum Radios. Radij enim ſunt tanquam Naturæ Crines, ſiue Villi: Atque omnia ferè vel magis vel minùs Radioſa ſunt: Quod in facultate Viſûs manifeſtiſſimum eſt; Nec minùs in omni Virtute Magneticâ, & Operatione ad diſtans. Quicquid enim operatur ad Diſtans, id etiàm Radios emittere rectè dici poteſt. Sed maximè omnium prominet *Barba Panis*, quia Radij Corporum Cœleſtium, & præcipuè Solis, maximè ex longinquo operantur & penetrant; Adeò vt Superiora Terræ, atque etiàm Interiora, ad diſtantiam nonnullam planè verterint & ſubegerint, & Spiritu impleuerint. Elegantior autem eſt Figura de *Barbâ Panis*, quod & Sol ipſe, quando Parte ſuperiore eius Nube obuolutâ, Radij inferiùs erumpunt, ad aſpectum *Barbatus* cernitur.

Etiàm Corpus Naturæ rectiſſimè deſcribitur *Biforme*, ob differentiam Corporum Superiorum, & Inferiorum. Illa enim ob Pulchritudinem, & Motûs Æqualitatem & Conſtantiam, nec-non Imperium in Terram

Terram & Terrestria, meritò sub Humanâ Figurâ repræsentantur; cùm Natura Humana Ordinis & Dominationis particeps sit: Hæc autem ob Perturbationem, & Motus incompositos, & quod à Cœlestibus in plurimis regantur, Bruti Animalis Figurà contenta esse possunt. Porrò eadem Corporis Biformis Descriptio, pertinet ad Participationem Specierum: Nulla enim Naturæ Species, simplex videri potest, sed tanquam ex duobus participans & concreta. Habet enim Homo nonnihil ex Bruto, Brutum nonnihil ex Plantà, Planta nonnihil ex Corpore Inanimato, omniaque reuerà biformia sunt, & èx Specie Superiore & Inferiore compacta. Acutissima autem est Allegoria de *Pedibus Capræ*, propter Ascensionem Corporum Terrestrium, versus Regiones Aeris & Cœli, vbi etiàm Pensilia fiunt, & inde deijciuntur, magis quàm descendunt. Capra enim Animal scansorium est, eáque è rupibus pendere, atque in præcipitijs hærere amat; Similitèr etiàm Res, licet inferiori Globo destinatæ, faciunt, idque miris modis, vt in Nubibus & Meteôris manifestissimum est. Imò non sine caussâ *Gilbertus*, qui de Magnete laboriosissimè, & secundùm viam experimentalem conscripsit, dubitationem iniecit; Num-non fortè Corpora grauia, post longam à Terrâ distantiam, Motum versus Inferiora paulatìm exuant?

Insignia autem in Manibus *Panis* ponuntur duplicia; Alterum *Harmoniæ*, alterum *Imperij*. *Fistula* enim ex *septem Calamis*, Concentum Rerum & Harmoniam, siue Concordiam cum Discordiâ mistam, (quæ ex septem Stellarum Errantium Motu conficitur,) euidentèr ostendit. Neque enim alij, præterquàm septem Planetarum, inueniuntur in Cœlo errores, siue expatiationes manifestæ; quæ cum æqualitate Stellarum fixarum, earúmque perpetuâ & inuariabili ad se inuicem

inuicem diſtantiâ compoſitæ & temperatæ, tum Conſtantiam Specierum, tum fluxum Indiuiduorum tueri, & ciere poſſint. Si qui verò ſint Planetæ minores, qui non conſpiciuntur; ſi qua etiàm Mutatio in Cœlo maior (vt in Cometis nonnullis Superlunaribus) videntur illa profectò tanquàm Fiſtulæ, aut omninò mutæ, aut ad tempus tantùm ſtreperæ; vtpote quarum Operationes vel ad nos non perlabantur, vel Harmoniam illam ſeptem Fiſtularum *Panis* non diù interturbent. *Pedum* autem illud *Imperij*, nobilis tranſlatio eſt, propter vias Naturæ partìm rectas, partìm obliquas. Atque *Baculum* illud, ſiue *Virga*, verſus ſuperiorem partem præcipuè curua eſt, quia omnia Prouidentiæ Diuinæ Opera in Mundo ferè per Ambages & circuitus fiunt; vt aliud agi videri poſſit, aliud reuerà agatur; ſicut *Ioſephi venditio in Ægyptum*, & ſimilia. Quinetiàm in Regimine humano omni prudentiore, qui ad Gubernacula ſedent, Populo conuenientia, per prætextus & vias obliquas, feliciùs quæ volunt, quàm ex directo ſuperinducunt & inſinuant. Etiàm (quod mirum fortaſſè videri poſſit) in Rebus merè Naturalibus, citiùs Naturam fallas quàm premas: Adeò, quæ ex directo fiunt, inepta ſunt & ſeipſa impediunt; cùm contrà, via obliqua & inſinuans molliter fluat, & effectum ſortiatur. *Veſtis Panis* & Amiculum, ingenioſè admodùm ex *Pelle Pardalis* fuiſſe fingitur, propter Maculas vbique ſparſas. Cœlum enim Stellis, Maria Inſulis, Tellus Floribus conſperguntur; Atque etiàm res particulares ferè variegatæ eſſe ſolent circa Superficiem, quæ veluti *Rei Chlamys* eſt.

Officium autem *Panis*, nullâ aliâ re, tam ad viuum proponi atque explicari potuerit, quam quod *Deus Venatorum* ſit. Omnis enim naturalis Actio, atque adeò Motus & Progreſſio, nihil aliud quàm *Venatio* eſt.

Nam

Nam & Scientiæ & Artes Opera ſua venantur; & Conſilia humana Fines ſuos; atque Res naturales omnes vel Alimenta ſua vt conſeruentur, vel Voluptates & Delicias ſuas vt perficiantur, venantur; (Omnis ſiquidem Venatio eſt aut Prædæ, aut Animi cauſâ;) idque modis peritis & ſagacibus,

Torua Leæna Lupum ſequitur, Lupus ipſe Capellam,
Florentem Cythiſum ſequitur laſciua Capella.

Etiàm *Ruricolarum* in genere *Pan Deus* eſt, quia huiuſmodi Homines magis ſecundùm Naturam viuant, cùm in Vrbibus & Aulis, Natura à cultu nimio corrumpatur, vt illud Poetæ amatorium, verum, propter huiuſmodi Delicias, etiàm de Naturâ ſit

——— *Pars minima eſt ipſa puella ſui.*

Montium autem inprimis *Præſes* dicitur *Pan*, quia in Montibus & Locis editis Natura Rerum panditur, atque Oculis & Contemplationi magis ſubijcitur. Quod alter à *Mercurio Deorum Nuncius* ſit *Pan*, ea Allegoria planè diuina eſt; cùm proximè poſt Verbum Dei, ipſa Mundi Imago, diuinæ Potentiæ & Sapientiæ Præconium ſit. Quod & Poeta Diuinus cecinit, *Cœli enarrant gloriam Dei, atque opera manuum eius indicat Firmamentum.*

At *Pana* oblectant *Nymphæ*, Animæ ſcilicet: Deliciæ enim Mundi Animæ Viuentium ſunt. Hic autem meritò illarum Imperator, cùm illæ Naturam quæque ſuam tanquàm Ducem ſequantur, & circa eum infinitâ cum Varietate, veluti ſingulæ more Patrio, ſaltent, & Chorêas ducant, motu neutiquàm ceſſante. Itaque acutè quidam ex recentioribus, facultates Animæ omnes, ad Motũ reduxit, & nonnullorum ex Antiquis faſtidium & Præcipitationem notauit, qui Memoriam, & Phantaſiam, & Rationem, defixis præproperè oculis intuentes & contemplantes, Vim Cogitatiuam, quæ primas tenet, prætermiſerunt. Nam & qui meminit, aut etiàm remi-

reminiſcitur, cogitat; & qui imaginatur, ſimilitèr cogitat; & qui ratiocinatur, vtique cogitat: Denique Anima, ſiue à Senſu monita, ſiue ſibi permiſſa, ſiue in Functionibus Intellectûs, ſiue Affectuum & Voluntatis, ad modulationem Cogitationum ſaltat; quæ eſt illa Nympharum tripudiatio. Vnà verò perpetuò comitantur *Satyri* & *Sileni*, Senectus ſcilicet & Iuuentus. Omnium enim rerum eſt Ætas quædam hilaris & motu gaudens, atque rursùs Ætas tarda & bibula: Vtriuſque autem Ætatis ſtudia, verè contemplanti fortaſsè ridicula, & deformia videantur, inſtar *Satyri* alicuius aut *Sileni*. De *Panicis* autem *Terroribus* prudentiſſima Doctrina proponitur. Natura enim Rerum omnibus Viuentibus indidit Metum & Formidinem, Vitæ atque Eſſentiæ ſuæ conſeruatricem, ac Mala ingruentia vitantem & depellentem. Veruntamen eadem Natura modum tenere neſcia eſt, ſed *Timoribus* Salutaribus ſemper Vanos & Inanes admiſcet; adeò vt omnia (ſi intùs conſpici darentur) *Panicis Terroribus* pleniſſima ſint; præſertim humana; & maximè omnium apud Vulgum, qui ſuperſtitione (quæ verè nihil aliud quàm *Panicus Terror* eſt) in immenſum laborat & agitatur, præcipuè temporibus duris, & trepidis, & aduerſis. Neque Superſtitio iſta tantummodò in vulgo regnat, ſed ab Opinionibus Vulgi etiàm in Sapientiores aliquandò inſilit, vt diuinè *Epicurus* (ſi cætera quæ de Dijs diſſeruit ad hanc normam fuiſſent) locutus ſit: *Non deos vulgi negare profanum, ſed vulgi opiniones Dijs applicare profanum.*

Quod verò attinet ad *Audaciam Panis*, & *Pugnam* per *prouocationem* cum *Cupidine*; id eò ſpectat, quia Materia non caret Inclinatione & Appetitu ad Diſſolutionem Mundi, & Recidiuationem in illud Châos antiquum, niſi prævalidâ rerum concordiâ (per *Amorem* ſiue *Cupidinem* ſignificatâ) malitia & impetus eius cohi-

cohiberetur, & in ordinem compelletur. Itaque bono admodùm Hominum & Rerum Fato fit (vel potiùs immensâ Bonitate Diuinâ) vt *Pan* illud certamen aduersum experiatur, & victus abſcedat. Eôdem prorsùs pertinet, & illud de *Typhone* in *Retibus* implicato, quia vtcunque aliquandò vaſti, & inſoliti rerum Tumores ſint, (id quod *Typhon* ſonat) ſiue intumeſcant Maria, ſiue intumeſcant Nubes, ſiue intumeſcat Terra, ſiue alia, tamen Rerum Natura huiuſmodi Corporum exuberantias atque inſolentias, Reti inextricabili implicat & coercet, & veluti Catenâ Adamantinâ deuincit.

Quod autem *Inuentio Cereris* huic Deo attribuatur, idque inter Venationem; reliquis autem Dijs negetur, licet ſedulò quærentibus, & illud ipſum agentibus; Monitum habet verum admodùm & prudens: hoc ſcilicet, ne Rerum vtilium ad vitam & Cultum Inuentio, à Philoſophijs Abſtractis, tanquàm Dijs Maioribus expectetur, licet totis viribus in illud ipſum incumbant; ſed tantummodò à *Pane*, id eſt Experientiâ ſagaci, & Rerum Mundi notitiâ vniuerſali; quæ etiàm caſu quodam, ac veluti inter venandum in huiuſmodi Inuenta incidere ſolet. Vtiliſſima enim quæque Inuenta Experientiæ debentur, & veluti Donaria quædam fuere caſu in Homines ſparſa.

Illud autem *Muſices certamen*, eiuſque Euentus, ſalutarem exhibet Doctrinam, atque eam quæ Rationi & Iudicio humano geſtienti, & ſe efferenti, Sobrietatis Vincula inijcere poſſit. Duplex enim videtur eſſe Harmonia, & quaſi *Muſica*, altera Sapientiæ Diuinæ, altera Rationis Humanæ. Iudicio enim Humano, ac veluti Auribus Mortalium, Adminiſtratio Mundi & Rerum, & Iudicia Diuina ſecretiora, ſonant aliquid durum, & quaſi abſonum: Quæ Inſcitia, licet *Aſininis Auribus*, meritò inſigniatur, tamen & illæ ipſæ Aures,

ſecretò non palàm geſtantur. Neque enim huiuſce Rei Deformitas à vulgo conſpicitur aut notatur.

Poſtremò minimè mirum eſt, ſi nulli *Amores Pani* attribuantur; præter *Coniugium Ecchûs*; Mundus enim ſe ipſo, atque in ſe rebus omnibus fruitur: Qui amat autem frui vult, neque in Copiâ Deſiderio locus eſt. Itaque Mundi *Amores* eſſe nulli poſſunt, nec potiundi Cupido, (cùm ſe ipſe contentus ſit,) niſi fortaſſè Amores *Sermonis*. Ij ſunt *Nympha Eccho*, Res non Solida, ſed Vocalis; aut ſi accuratiores ſint, *Syringa*, quandò ſcilicet Verba, & Voces, numeris quibuſdam, ſiue Poeticis, ſiue Oratorijs, & tanquàm Modulamine, reguntur. Inter Sermones autem ſiue Voces, excellentèr ad Coniugium Mundi ſumitur ſola *Eccho*: Ea enim demùm vera eſt Philoſophia, quæ Mundi ipſius voces fideliſſimè reddit, & veluti dictante Mundo conſcripta eſt; & nihil aliud eſt quam eiuſdem Simulachrum & Reflexio; neque addit quicquam de proprio, ſed tantùm iterat, & reſonat. Nam quod *Lunam Pan* in altas Syluas aliquando ſeuocaſſet, videtur pertinere ad Congreſſum Senſûs, cum rebus Cœleſtibus, ſiue Diuinis. Nam alia eſt *Endymionis* ratio, alia *Panis*: Ad *Endymionem* dormientem ſponte ſe demittit *Luna*; ſiquidem ad Intellectum ſopitum, & à ſenſibus abductum, quandóque ſponte influunt Diuina: Quod ſi acceršantur & vocentur à Senſu, tanquam à *Pane*, tum verò non aliud lumen præbent, quam illud,

Quale ſub incertam Lunam ſub luce malignâ
Eſt iter in Syluis ———

Ad Mundi etiàm ſufficientiam & Perfectionem pertinet, quod *Prolem non edat*. Ille enim per Partes generat; per Totum quomodò generare poſſit, cùm Corpus extra ipſum non ſit? Nam de *Mulierculâ* illâ *Iambe, Filiâ Panis* putatiuâ, eſt ſanè ea Adiectio quædam ad Fabulam ſapientiſſima. Per illam enim repræſentantur

ſentantur eæ, quæ perpetuis temporibus paſsìm vagantur, atque omnia implent, vaniloquæ de Rerum Naturà Doctrinæ, re ipsâ infructuoſæ, Genere quaſi ſubdititiæ, garrulitate verò interdùm iucundæ, interdùm moleſtæ & importunæ.

Exemplum alterum Philoſophiæ, ſecundum Parabolas Antiquas, in Politicis. *De Bello, ſecundum Fabulam* Perſei.

PERSEVS, *Orientalis* cùm fuiſſet, miſſus traditur à *Pallade*, ad obtruncandam *Meduſam*, quæ Populis plurimis ad *Occidentem*, in extremis *Iberiæ* partibus, maximæ calamitati fuit. Monſtrum enim hoc,aliàs crudele & immane, etiàm Aſpectu tam dirum atque horrendum fuit, vt eo ſolo Homines in Saxa verteret. Erat autem, è *Gorgonibus* vna, *Meduſa*, ac ſola inter eas Mortalis, cùm reliquæ paſſiuæ non eſſent. *Perſeus* igitur ad tam nobile Facinus ſe comparans, Arma ad Dona à tribus Dijs mutuò accepit; *Alas* à *Mercurio*, talares ſcilicet non axillares; à *Plutone* autem *Galeam*; *Scutum* denique à *Pallade* & *Speculum*. Neque tamen (licet tanto apparatu inſtructus,) ad *Meduſam* rectà perrexit, ſed primùm ad *Græas* diuertit; Eæ Sorores,ex alterâ Parente,*Gorgonibus* erant; Atque *Grææ* iſtæ canæ etiàm à Natiuitate erant, & tanquàm Vetulæ. Oculus autem ijs tantummodò & Dens erat omnibus vnicus; quos prout exire foràs quamque contigerat, viciſsìm geſtabant, reuerſæ autem deponere ſolebant. Hunc itaque Oculum, atque hunc Dentem illæ *Perſeo* commodârunt. Tum demùm, cùm ſe abundè ad deſtinata perficienda inſtructum iudicaret, ad *Meduſam* properauit, impiger & volans. Illam autem offendit dormientem, neque tamen aſpectui eius (ſi forſan euigilaret) ſe commit-

tere audebat, ſed Ceruice reflexâ, & in *Speculum* illud *Palladis* inſpiciens, atque hoc modo ictus dirigens, Caput *Meduſæ* abſcîdit: Ex Sanguine autem eiuſdem, in terram fuſo, ſtatim *Pegaſus* Alatus emicuit: Caput autem abſciſſum *Perſeus* in Scutum *Palladis* tranſtulit & inſeruit, cui etiamnùm ſua manſit vis, vt ad eius intuitum omnes ceu attoniti aut ſyderati obrigerent.

Fabula conficta videtur de *Belligerandi Ratione* & Prudentiâ: Atque primò omnis *Belli Suſceptio* debet eſſe tanquam *Miſsio à Pallade*; non à *Venere* certè (vt Bellum Troianum fuit) aut aliâ leui ex cauſsâ; quippe cùm in Conſilijs ſolidis, Decreta de Bellis fundari oporteat. Deinde de *Genere Belli* eligendo, tria proponit Fabula Præcepta, ſana admodùm & grauia: Primum eſt, vt de *Subiugatione Nationum Finitimarum* quis non magnoperè laboret: Neque enim eadem eſt Patrimonij, & Imperij amplificandi ratio: Nam in Poſſeſſionibus priuatis, Vicinitas Prædiorum ſpectatur, ſed in propagando Imperio, Occaſio, & Belli conficiendi Facilitas, & Fructus, loco Vicinitatis eſſe debent. Itaque *Perſeus*, licet *Orientalis*, tamen tam longinquam Expeditionem, vſque ad extremum *Occidentem*, minimè detrectauit. Huius rei Exemplum inſigne eſt in Belligerandi diuersâ ratione Patris & Filij Regum, *Philippi* & *Alexandri*. Ille enim in Finitimis Bellis occupatus, Vrbes paucas Imperio adiecit, idque non ſine maximâ Contentione & Periculo; quippe qui & aliàs, & præcipuè in *Prælio Chæroneo*, in vltimum diſcrimen adductus fuit: At *Alexander* longinquam Expeditionem benè auſus in *Perſas*, Nationes infinitas ſubiugauit, magis Itineribus quàm Prælijs fatigatus. Hoc ipſum adhùc clariùs cernitur, in Propagatione *Imperij Romanorum*, qui, quo tempore ex parte *Occidentis*, vix vltra *Liguriam* Armis penetrauerant, eodem tempore *Orientis* Prouincias vſque ad

Montem

Montium Taurum Armis & Imperio complexi sunt. Etiàm *Carolus Octauus* Rex *Galliæ*, *Bellum Britannicum* (quod Matrimonio tandem compositum est) non admodùm facile expertus, expeditionem illam *Neapolitanam* longinquam, admirandâ quâdam facilitate & felicitate transegit. Habent certè hoc Bella longinqua, vt cum ijs manus conseratur, qui Militiæ & Armis Inuasoris minimè sint assueti, quod in finitimis secùs se habet. Etiàm & Apparatus in huiusmodi Expeditionibus solet esse diligentior & instructior; & Terror apud Hostes ex ipso ausu & fiduciâ maior. Neque etiàm ferè possit fieri in illis Expeditionibus remotis, per Hostes, ad quos tam longo itinere peruenitur, Diuersio aliqua aut Inuasio reciproca, quæ in Belligerandi ratione cum Finitimis, sæpiùs adhibetur. Caput autem rei est, quod in subiugandis Finitimis, Occasionum Delectus in angusto versatur; at si quis longinquiora non detrectet, poterit pro arbitrio suo eò transferre Bellum, vbi aut Disciplina Militaris maximè est eneruata, aut vires Nationis plurimùm attritæ & consumptæ, aut Dissidia Ciuilia opportunè oborta, aut aliæ huiusmodi Commoditates se ostendant. Secundum est, vt semper subsit *Caussa Belli* iusta, & pia, & honorifica, & fauorabilis: Id enim alacritatem, tum Militibus, tum Populis impensas conferentibus, addit, & Societates aperit & conciliat, & plurimas denique commoditates habet. Inter Caussas autem Belli, admodùm fauorabilis est ea, quæ ducit ad debellandas Tyrannides, sub quibus Populus succumbit, & prosternitur sine Animis & Vigore, tanquam sub *Aspectum Medusæ*; quod etiàm *Herculi* Diuinitatem conciliauit. Romanis certè magna Religio fuit, strenuè & impigrè accurrere ad Socios tuendos, si quoquo modo oppressi fuissent. Etiàm Bella ob Vindictam iustam ferè semper felicia fuerunt, sicut Bellum aduersus

uerſus *Brutum* & *Caſſium*, ad vindicandam Mortem *Cæſaris* ; *Seueri* ad vindicandam Mortem *Pertinacis*; *Iunij Bruti* ad vindicandam Mortem *Lucretiæ* : Denique quicunque Bello Calamitates Hominum & Iniurias, aut leuant aut vindicant, ſub *Perſeo* militant. Tertium vt in omni Bello ſuſcipiendo vera ſit *Æſtimatio virium*; atque rectè perpendatur, vtrùm Bellum ſit tale, quod confici & ad exitum perduci poſſit, ne quis vaſtas & infinitas Spes perſequatur. Prudentèr enim *Perſeus* inter *Gorgonas* (per quas Bella repræſentantur) eam delegit, quæ in ſuâ Naturâ Mortalis erat, neque ad Impoſſibilia Animum adiecit. Atque de ijs, quæ in ſuſcipiendo Bello Deliberationem ſubeunt, hæc præcipit Fabula, reliqua ad Belligerationem ipſam pertinent.

In Bello maximè omnium proſunt illa tria *Dona Deorum*, adeò vt Fortunam ipſam ferè regant & trahant. Accepit enim *Perſeus Celeritatem*, à *Mercurio*, *Occultationem Conſiliorum* ab *Orco*, & *Prouidentiam* à *Pallade*: Neque caret Allegoriâ, eâque prudentiſſimâ, quod *Alæ* illæ *Celeritatis* in rebus conficiendis (cùm Celeritas in Bello plurimum poſſit) *Talares*, non *Axillares* fuerint, atque Pedibus non Humeris additæ; quia non tam in primis Belli agreſſibus, quam in ijs quæ ſequuntur, & primis ſubſidio ſunt, Celeritas requiritur. Nullus enim Error in Bello magis frequens fuit, quam quod Proſecutiones, & ſubſidiarij Impetus, Initiorum Alacritati non reſpondeant. At *Galea Plutonis* (quæ Homines inuiſibiles reddere ſolebat) manifeſta Parabola eſt. Nam *Conſiliorum Occultatio* poſt *Celeritatem*, maximi ad Bellum eſt momenti. Cuius etiàm Celeritas ipſa Pars magna eſt. Celeritas enim Conſiliorum euulgationem præuertit. Ad *Galeam Plutonis* ſpectant, vt vnus Bello præſit, cum Mandatis liberis; Conſultationes enim cum multis, habent aliquid potiùs ex *Criſtis Martis*,

tis, quam ex *Galeâ Plutonis*. Eôdem ſpectant Prætextus Varij, & Deſignationes Ancipites, & Famæ Emiſſinæ, quæ Oculos Hominum aut perſtringunt aut auertunt, atque vera Conſiliorum in obſcuro ponunt. Etiàm Cautiones diligentes & ſuſpicaces, de Literis, de Legatis, de Perfugis, & complura alia *Galeam Plutonis* ornant, & reuinciunt. At non minùs intereſt, *Consilia Hoſtium* explorare, quam ſua occultare. Itaque *Galeæ Plutonis* adiungendum eſt *Speculum Palladis*, per quod Hoſtium vires, Inopia, Occulti Fautores, Diſſidia & Factiones, Progreſſus, Conſilia cernantur. Quoniam verò tantum fortuitorum ſuſcipit Bellum, vt nec in Conſilijs proprijs occultandis, nec in Hoſtium explorandis, nec in Celeritate ipſa, multum fiduciæ ponendum ſit, ideò ante omnia ſumendum *Palladis Scutum*, *Prouidentiæ* ſcilicet, vt quam minimum *Fortunæ* relinquatur. Hùc pertinent, Exploratò vias inire, Caſtra diligentèr munire (quod in Militià modernâ in deſuetudinem ferè abijt; Caſtra verò inſtar Vrbis Munitæ, Romanis ad aduerſos Prælij euentus erant) Acies ſtalis & ordinata, non nimiùm fidendo Cohortibus leuis Armaturæ, aut etiàm Equitum Turmis; denique omnia quæ ad ſolidam & ſollicitam Defenſiuam ſpectant; cùm plus valeat vtique in Bellis *Scutum Palladis*, quam *Gladius* ipſe *Martis*. Verùm *Perſeo* vtcunque Copijs aut Animis inſtructo, reſtat aliud quidpiam, maximi per omnia momenti, antequam Bellum incipiatur: Nimirùm, vt *diuertat ad Græas*. *Grææ* autem *Proditiones* ſunt, Bellorum ſcilicet Sorores, non Germanæ illæ quidem, ſed Generis Nobilitate quaſi impares. Bella enim generoſa, Proditiones degeneres & turpes. Earum Deſcriptio elegans eſt, vt *Canæ* à Natiuitate ſint, & tanquam *Vetulæ*, propter perpetuas Proditorum Curas, & Trepidationes. Earum autem vis (antequam in manifeſtam defectionem erumpant) aut in *Oculo*, aut in *Dente*

Stabilis

Dente est. Omnis enim Factio, à Statu quopiam alienata, & in Proditionem propensa, & *speculatur*, & *mordet*. Atque huiusmodi *Oculus* & *Dens* tanquam *communis* est; nam quicquid didicerunt & nouerunt, ferè per Manus ab vnâ ad alteram transit & percurrit. Et quod ad *Dentem* attinet, vno quasi ore mordent, & eadem Scandala iactant; vt si vnam audias, omnes audias. Itaque *Perseo* sunt istæ *Grææ* conciliandæ, atque in auxilium adducendæ, præsertìm vt *Oculum* & *Dentem* suum ei commodent; *Oculum* ad Indicia; *Dentem* ad Rumores serendos, & Inuidiam conflandam, & Animos Hominum sollicitandos. Postquam verò omnia benè sint ad Bellum præparatè disposita, illud inprimis curandum, quod *Perseus* fecit, vt *Medusa dormiens* inueniatur. Prudens enim Belli Susceptor semper ferè Hostem assequitur imparatum, & securitati propiorem. Denique in ipsis Belli Actionibus atque insultibus, ille *Intuitus* in *Speculum Palladis*, adoperandus est. Plurimi enim ante ipsa Pericula Res Hostium acutè & attentè introspicere possunt; at in ipso Periculi Articulo, aut terrore offunduntur, aut pericula nimiùm præcipites & à fronte spectant; vnde in illa temerè ruunt, Vincendi memores, vitandi obliti. At neutrum horum fieri debet; sed in *Speculum Palladis*, *ceruice reflexâ* inspiciendum, vt impetus rectè dirigatur, absque vel terrore, vel furore.

A Bello perfecto & Victoriâ, sequuntur Effecta duo; *Pegasi* illa *Generatio* & *Exsuscitatio*, quæ satis euidentèr *Famam* denotat, quæ per omnia volat, & Victoriam celebrat, & Reliquias Belli faciles, & in votum cedentes efficit. Secundum, *Gestatio Capitis Medusæ* in *Scuto*; siquidem nullum præsidij genus huic ob præstantiam comparari possit. *Vnicum* enim *Facinus insigne* & memorabile, felicitèr gestum & perpetratum, omnes Hostium Motus

obrigescere

obrigescere facit, atque Maleuolentiam ipsam stupidam reddit.

Exemplum tertium Philosophiæ secundum Parabolas Antiquas, in Moralibus. *De Cupiditate, secundum Fabulam* Dionysi.

NARRANT *Semelem Iouis* Pellicem, postquam Iuramento eum inuiolabili, ad votum indefinitum obstrinxisset, petijsse, vt ad Amplexus suos accederet talis, qualis cum *Iunone* consuesset. Itaque illa ex conflagratione perijt. Infans autem, quem in Vtero gestabat, à Patre exceptus, in Femur eius insutus est, donec Menses Fœtui destinatos compleret. Ex quo tamen onere *Iupiter* interìm nonnihil claudicabat. Itaque Puer, quod Iouem, dum in Femore eius portaretur, grauaret & pungeret, Dionysi nomen accepit. Postquàm autem editus esset; apud *Proserpinam* per aliquot Annos nutritus est;. cùm verò adultus esset, ore ferè Muliebri conspiciebatur, vt Sexûs videretur tanquam ambigui. Etiàm extinctus & sepultus quondam erat ad tempus, & non ita multò post reuixit. Atque primâ Iuuentâ Vitis culturam, atque adeò Vini confectionem & vsum primus inuenit, & edocuit; ex quo celebris factus, & inclytus, orbem Terrarum subiugauit, & ad vltimos Indorum Terminos perrexit. Curru autem vehebatur à Tigribus tracto; circa eum subsultabant *Dæmones* deformes, *Cobali* vocati, *Acratus* & alij. Quin & *Musæ* Comitatui eius se adiungebant. Vxorem autem sibi sumpsit *Ariadnem*, à *Theseo* desertam & relictam. *Arbor* ei sacra erat *Hedera*. Etiàm Sacrorum & Ceremoniarum Inuentor & Institutor habebatur; eius tamen generis, quæ & Fanaticæ erant, & plenæ corruptelarum, atque insupèr crudeles. Furores quoque immitendi pote-

ſtatem habebat. Certè in *Orgyis* eius, à Mulieribus furore percitis, duo viri inſignes diſcerpti narrantur, *Pentheus* & *Orpheus*: Ille dum arbore conſcensâ Spectator eorum, quæ agerentur, curioſus eſſe voluiſſet; Hic cùm Lyram ſuauitèr & peritè pulſaret. Atque huius Dei Res geſtæ, cùm *Iouis* rebus ferè confunduntur.

Fabula videtur ad *Mores* pertinere, vt vix quicquam in Philoſophiâ Morali, melius inueniatur. Deſcribitur autem ſub *Perſonâ Bacchi*, *Natura Cupiditatis*, ſiue Affectuum & Perturbationum Animi. Primùm igitur, quod ad *Natalia Cupiditatis* attinet; *Origo Cupiditatis* omnis, licet nocentiſſimæ, non alia eſt, quam *Bonum Apparens*. Sicut enim Virtutis Mater eſt Bonum Exiſtens, ſimilitèr Cupiditatis Mater eſt Bonum Apparens. Altera *Iouis* (ſub cuius Perſonâ Animâ Humana repræſentatur) Vxor legitima, altera Pellex: quæ tamen *Iunonis* Honoris æmuletur, tanquam *Semele*. Concipitur verò *Cupiditas* in *Voto illicito*, priùs temerè conceſſo, quam ritè intellecto & iudicato. Atque poſtquàm efferueſcere cœperit, *Mater* eius (Natura ſcilicet & Species Boni) ex *nimio incendio* deſtruitur & perit. Proceſſus autem Cupiditatis à conceptu ſuo talis eſt: Illa ab *Animo Humano* (qui eius eſt Genitor) & nutricatur, & occultatur, præcipuè in *Inferiori parte* eius, tanquam *Femore*; atque Animum pungit, & conuellit, & deprimit, adeò vt Actiones & Decreta ab eâ impediantur, & claudicent. Quinetiàm poſtquàm conſenſu & tempore confirmata eſt, & in Actus erumpit, vt iam quaſi *Menſes compleuerit*, & edita planè ſit atque nata, primò tamen ad tempus nonnullum apud *Proſerpinam* educatur, id eſt, *Latebras quærit*, atque clandeſtina eſt, & quaſi ſubterranea; donec remotis *Pudoris* & *Metûs Frœnis*, & coalitâ audaciâ, aut Virtutis alicuius Prætextum ſumit, aut Infa-

Infamiam ipſam contemnit. Atque illud veriſſimum eſt, omnem Affectum vehementiorem tanquàm *ambigui Sexûs* eſſe. Habet enim *Impetum Virilem*, *Impotentiam* autem *Muliebrem*. Etiàm illud præclarè, *Bacchum mortuum reuiuiſcere*: Videntur enim Affectus quandoque ſopiti, atque extincti, ſed nulla fides habenda eſt eis, ne ſepultis quidem: ſiquidem præbitâ Materiâ, & Occaſione, reſurgunt.

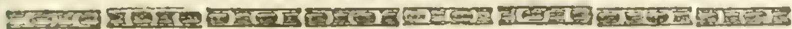
De *Inuentione Vitis* Parabola prudens eſt: Omnis enim Affectus ingenioſus eſt admodùm & ſagax, ad inueſtigandum ea, quæ ipſum alant & foueant. Atqui ante omnia, quæ Hominibus innotuere, *Vinum* ad perturbationes cuiuſcunque generis, excitandas & inflammandas, potentiſſimum eſt, & maximè efficax; atque eſt Cupiditatibus in genere, inſtar *Fomitis communis*. Elegantiſſimè autem ponitur *Affectus* ſiue *Cupiditas*, *Prouinciarum Subiugator*, & Expeditionis infinitæ Suſceptor: Nunquàm enim partis acquieſcit, ſed Appetitu infinito, neque ſatiabili, ad Vlteriora tendit, & Nouis ſempèr inhiat. Etiàm *Tigres* apud *Affectus ſtabulant*, & ad *Currum* eorum ſubinde *iugantur*. Poſtquàm enim *Affectus Curulis* eſſe cœperit, non *Pedeſtris*, ſed Victor Rationis, & quaſi Triumphator factus ſit, in omnes qui aduerſantur aut ſe opponunt, crudelis eſt, & indomitus, ac immitis. Facetum autem eſt, quod circa *Currum Bacchi* ſubſultant illi *Dæmones* deformes & ridiculi. Omnis enim Affectus vehementior progignit motus, in Oculis, & Ore ipſo, & Geſtu, indecoros & inconditos, ſubſultorios & deformes; adeò vt qui ſibi ipſi fortaſsè in aliquo Affectu (veluti Irâ, Arrogantiâ, Amore) videatur magnificus & tumidus, alijs tamen appareat turpis & ridiculus. Conſpiciuntur autem in *Cupiditatis Comitatu Muſæ*. Neque enim reperitur vllus ferè Affectus, tam prauus & vilis, cui non blandiatur aliqua Doctrina.

Hâc enim in re, Ingeniorum Indulgentia & Procacitas, Musarum Maiestatem in immensum minuit; vt cùm Duces Vitæ, & Signiferi esse debeant, sint non raro Cupiditatum Pedissequæ, & Oblectatrices.

Inprimis verò nobilis est illa Allegoria, *Bacchum Amores* suos in eam effudisse, quæ ab alio *Relicta* erat & Fastidita. Certissimum enim est, Affectus id petere atque ambire, quod *Experientia* iam pridèm repudiauit. Atque nôrint omnes, qui Affectibus suis seruientes & indulgentes, Pretium potiundi in immensum augent (siue Honores appetant, siue Amores, siue Gloriam, siue Scientiam, siue alia quæcunq;) se *Res Relictas* petere, & à compluribus, per omnia ferè Secula, post Experimentum, dimissas & repudiatas. Neque Mysterio caret, quod *Hedera Baccho* sacra fuerit, hoc enim duplici modo conuenit; primùm, quod *Hedera hyeme virescat*; deinde, quod circa tot *Res* (Arbores, Parietes, Ædificia) *serpat*, ac circumfundatur, & se attollat. Quod ad primum enim attinet, omnis *Cupiditas* per *Renitentiam*, & Vetitum, & tanquàm Antiperistasin (veluti per frigora Brumæ *Hedera*) virescit, ac vigorem acquirit: Secundò, *Affectus* aliquis in Humanâ Animâ prædominans, omnes eius Actiones & Decreta, tanquàm *Hedera circumsepit*; neque ferè quicquam purum inuenias, quo illa Clauiculas suas non imprimat. Neque mirum est, si *Superstitiosi Ritus Baccho* attribuantur, cùm omnis ferè *male-sanus Affectus* in *prauis Religionibus* luxurietur, adeò vt Hæreticorum Colluuies Bacchanalia Ethnicorum superârit; quorum etiàm Superstitiones, non minùs cruentæ quam turpes extiterunt. Neque itidem mirum est, si *Furores à Baccho* immitti putentur, cùm & omnis *Affectus in excessu suo*, veluti *Furor breuis* sit, & si vehementiùs obsideat & incumbat, in Insaniâ sæpiùs terminetur. Illud autem de *Pentheo* & *Orpheo*

pheo inter *Orgya Bacchi* laceratis, euidentem Parabolam habet; cùm Affectus quiſque prævalidus erga duas res ſit aſperrimus atque infenſiſſimus; quarum altera eſt *Inquiſitio in eum curioſa*, altera *Admonitio ſalutaris* & libera. Neque auxilio fuerit, ſi illa Inquiſitio fiat tantùm Contemplationis aut Spectandi gratiâ, tanquàm Arbore conſcenſâ, abſque omni Animi Malignitate: Neque rurſùs ſi Admonitio illa, multâ cum ſuauitate & dexteritate adhibeatur; Verùm vtcunque non tolerant *Orgya* aut *Pentheum* aut *Orpheum*. Poſtremò, illa *Confuſio Perſonarum Iouis* & *Bacchi*, ad Parabolam rectè traduci poteſt; quandoquidem *Res geſtæ nobiles*, & claræ, atque Merita inſignia & glorioſa, interdùm à *Virtute* & Rectâ Ratione & Magnanimitate, interdùm autem à *latente Affectu* & occultâ Cupiditate (vtcunque Famæ & Laudis celebritate vtraque res paritèr gaudeat) proueniant; vt non facile ſit diſtinguere Facta *Dionyſi* à Factis *Iouis*.

Verùm in Theatro nimis diù moramur; tranſeamus ad Palatium Animi; cuius Limina maiori cum Veneratione & curâ, ingredi conuenit.

FRANCISCI BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER TERTIVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Scientiæ in Theologiam *&* Philosophiam. *Partitio* Philosophiæ *in* Doctrinas *tres*; *De* Numine, *de* Naturâ, *de* Homine. *Constitutio* Philosophiæ Primæ, *vt Matris Communis omnium.*

ISTORIA omnis (Rex optime) humi incedit, & Ducis potiùs officio, quam Lucis perfungitur: *Poesis* autem Doctrinæ tanquàm Somnium: Res dulcis, & varia, & volens videri aliquid in se habere Diuini; quod etiàm Somnia vendicant. Verùm iam tempus est

est mihi, vt euigilem, & me humo attollam, *Philosophiæ* & *Scientiarum* liquidum Æthera secans.

Scientia Aquarum similis est: Aquarum aliæ descendunt cœlitùs, aliæ emanant è Terrâ. Etiàm *Scientiarum* primaria Partitio sumenda est ex Fontibus suis: Horum alij in alto siti sunt, alij hic infrà. Omnis enim *Scientia* duplicem sortitur Informationem. Vna inspiratur diuinitùs, altera oritur à Sensu. Nam quantum ad illam, quæ *Docendo* infunditur Scientiam; Cumulatiua ea est, non Originalis; sicut etiàm fit in Aquis, quæ præter Fontes primarios, ex alijs Riuulis in se receptis, augescunt. Partiemur igitur Scientiam, in *Theologiam*, et *Philosophiam*. *Theologiam* hîc intelligimus *Inspiratam* siue Sacram, non *Naturalem*, de qua paulò post dicturi sumus. At illam (*Inspiratam* nimirùm) ad vltimum locum reseruabimus, vt cum eâ Sermones nostros claudamus; cùm sit Portus, et Sabbathum Humanarum Contemplationum omnium.

Philosophiæ autem Obiectum triplex, *Deus*, *Natura*, *Homo*: Et triplex itidèm *Radius* Rerum: *Natura* enim percutit Intellectum *Radio directo*; *Deus* autem, propter Medium inæquale (Creaturas scilicet) *Radio refracto*; *Homo* verò, sibi ipsi monstratus et exhibitus, *Radio reflexo*. Conuenit igitur partiri *Philosophiam* in *Doctrinas* tres; *Doctrinam* de *Numine*, *Doctrinam* de *Naturâ*, *Doctrinam* de *Homine*. Quoniam autem Partitiones *Scientiarum*, non sunt Lineis diuersis similes, quæ coeunt ad vnum Angulum; sed potiùs Ramis Arborum, qui coniunguntur in vno Trunco, (qui etiàm Truncus ad spatium nonnullum integer est et continuus, antequàm se partiatur in Ramos;) idcircò postulat res, vt priusquàm prioris Partitionis Membra persequamur, constituatur vna *Scientia Vniuersalis*, quæ sit Mater reliquarum, et habeatur in progressu Doctrinarum, tanquam Portio viæ communis, antequàm

antequàm viæ se separent, & disiungant. Hanc *Scientiam, Philosophiæ primæ*, siue etiàm *Sapientiæ* (quæ olìm *Rerum Diuinarum atque Humanarum Scientia* diffiniebatur) nomine insignimus. Huic autem *Scientiæ* nulla alia opponitur; cùm ab alijs Scientijs, potiùs Limitibus in quos continetur, quam Rebus & subiecto differat, Fastigia scilicet Rerum tantummodò tractans. Hanc ipsam vtrùm inter *Desiderata* reponere oporteat, hæsito; sed arbitror tamen poni debere. Equidem inuenio Farraginem quandam, & Massam inconditam Doctrinæ, ex *Theologiâ Naturali*; ex *Logicâ*; ex partibus quibusdam *Physicæ* (veluti de *Principijs*, & de *Animâ*) compositam, & congestam; & sublimitate quâdam sermonis, Hominum qui seipsos admirari amant, tanquàm in Vertice Scientiarum collocatam. Nos verò, misso fastu, id tantùm volumus, vt designetur aliqua *Scientia*, quæ sit Receptaculum *Axiomatum*, quæ Particularium Scientiarum non sint propria, sed pluribus earum in commune competant.

Plurima autem id genus *Axiomata* esse nemo ambigat. Exempli gratiâ, *Si inæqualibus æqualia addas, omnia erunt inæqualia:* Regula est ex *Mathematicis*; Eadem & in *Ethicis* obtinet, quatenùs ad Iustitiam Distributiuam; Siquidem in Iustitiâ Commutatiuâ, vt Paria Imparibus tribuantur, Ratio Æquitatis postulat; at in Distributiuâ, nisi Imparia Imparibus præstentur, Iniquitas fuerit maxima. *Quæ in eodem tertio conueniunt, & inter se conueniunt:* Regula est itidem ex *Mathematicis*; Verùm simul tam potens in *Logicâ*, vt Syllogismi sit Fundamentum. *Natura se potissimùm prodit in minimis:* Regula est in *Physicis*, tam valida, vt etiàm *Democriti Atomos* produxerit; Veruntamèn eam rectè adhibuit Aristoteles in *Politicis*, qui Contemplationem Reip. orditur à Familiâ. *Omnia mutantur, nil interit:* Regula itidem in *Physicis*; hoc modo prolata;

Quantum Naturæ, nec minuitur, nec augetur; Eadem competit *Theologiæ Naturali*, ſic variata; *Omnipotentiæ ſunt Opera; Aliquid ex nihilo facere, & Aliquid in nihilum redigere:* Quod etiàm Scriptura teſtatur, *Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerent in perpetuum, non poſſumus eis quicquam addere, nec auferre. Interitus rei arcetur per Reductionem eius ad principia:* Regula eſt in *Phyſicis*; Eadem valet in *Politicis*, (vt rectè notauit Machiauellus) cùm illa quæ Interitum Rerump. maximè prohibent, nihil aliud ferè ſint, quàm Reformatio earum, & Reductio ad antiquos mores. *Putredo ſerpens, magis contagioſa eſt, quàm matura:* Regula eſt in *Phyſicis*; eadem inſignis etiàm in *Moralibus*; cùm Homines profligatiſſimi, & maximè facinoroſi, minus corruptelæ inferant publicis Moribus, quam qui aliquid videntur habere Sanitatis & Virtutis, & ex parte tantùm mali ſunt. *Quod conſeruatiuum eſt Formæ maioris, id actiuitate potentius:* Regula eſt in *Phyſicis:* Etenìm, vt non abſcindatur ipſe Rerum Nexus, nec detur (vt loquuntur) vacuum, facit ad conſeruandam Fabricam Vniuerſi: Vt verò Grauia congregentur ad Maſſam Terræ, facit ad conſeruandam tantùm Regionem Denſorum. Itaque prior Motus poſteriorem domat. Eadem tenet in *Politicis:* Nam quæ faciunt ad conſeruandam ipſam Politiam in ſuâ Naturâ, validiora ſunt, quam quæ ad Bene eſſe Particularium in Rep. Membrorum conducunt. Similiter eadem locum habet in *Theologiâ*. Etenim in Theologicis Virtutibus, Charitas, quæ eſt Virtus maximè communicatiua, præ reliquis omnibus eminet. *Augetur vis Agentis per Antiperiſtaſin Contrarij:* Regula eſt in *Phyſicis*; Eadem mira præſtat in *Politicis*; cùm omnis Factio, ex contrariâ ingruente, vehementèr irritetur. *Tonus diſcors in concordem actutùm deſinens, Concentum commendat:* Regula eſt *Muſicæ*; Eadem in *Ethicis*, & *Affectibus* obtinet.

tinet. Tropus ille Musicus, *à clausulà* aut *Cadentià* (quam vocant) cùm iam-iam *adesse videatur*, *placide elabendi*; conuenit cum Tropo Rhetorico *Expectationem eludendi*. *Fidium sonus tremulus*, eandem affert auribus voluptatem, quam Lumen, Aquæ aut Gemmæ insiliens, Oculis;

——— *Splendet tremulo sub lumine Pontus.*

Organa Sensuum cum Organis Reflexionum conueniunt: Hoc in *Perspectiuà* locum habet; Oculus enim similis Speculo, siue Aquis; Et in *Acousticâ*; Instrumentum enim Auditûs obici intra Cauernam simile. Hæc pauca enumerasse sufficiet ad Exempla. Quinimò *Magia Persarum* (quæ in tantum est celebrata) in eo potissimùm versabatur, vt Architecturas & Fabricas, Rerum Naturalium, & Ciuilium, symbolizantes notaret. Neque hæc omnia quæ diximus, & alia huius generis, Similitudines meræ sunt (quales Hominibus fortasse parùm perspicacibus videri possint) sed planè vna, eademque Naturæ Vestigia aut Signacula, diuersis Materijs, & Subiectis impressa. Atque hæc Res adhùc sedulò tractata non est. Inuenias fortasse in Scriptis, quæ ab Ingenijs celsioribus, promanârunt, huiusmodi *Axiomata* raro & sparsim inserta, ex vsu Argumenti quod tractant: Corpus verò aliquod talium *Axiomatum*, quæ vim habeant quandam Primitiuam, & summariam ad *Scientias*, nemo composuit; cùm tamen sit Res eiusmodi, quæ insignitèr Naturam vnam faciat; quod *Philosophiæ Primæ* Munus esse autumant.

Est & alia huius *Philosophiæ Primæ* pars, quæ, si ad vocabula respicias, vetus est; si ad rem quam designamus, noua. Est autem Inquisitio de *Conditionibus aduentitijs Entium*, (quas *Transcendentes* dicere possumus) *Pauco*, *Multo*; *Simili*, *Diuerso*; *Poßibili*, *Impoßibili*; etiàm *Ente*, & *Non Ente*; atque eiusmodi. Quandoquidem enim ista sub *Physicâ* propriè non

cadant; Diſſertatio autem Dialectica circa ea, magis ad Argumentandi Rationes, quam ad Rerum Exiſtentiam ſit accommodata; conſentaneum omninò eſt, vt hæc Contemplatio (in quâ non parum eſt Dignitatis & Vtilitatis) haud deſeratur prorsùs, ſed in Scientiarum Partitionibus, nonnullum ſaltèm inueniat locum: Veruntamen hoc intelligimus fieri debere, longè alio, quam quo tractari ſolet, modo. Exempli gratiâ; Nemo, qui de *Multo* & *Pauco* verba fecit, hoc egit, vt cauſſa reddatur, cur alia in Naturâ, tam numeroſa & ampla ſint, & eſſe poſſint, alia tam rara & modica: Nam certè fieri non poteſt, vt in Rerum Naturâ, tanta ſit copia Auri, quanta Ferri; tanta Roſæ, quanta Graminis; tanta Specificati, quanta non Specificati. Similitèr, Nemo, qui de *Simili* & *Diuerſo* diſſeruit, ſatis explicauit, cur quaſi perpetuò inter *Species diuerſas*, interponantur *Participia* quædam, quæ ſunt Speciei ambiguæ; veluti Muſcus inter Putredinem & Plantam; Piſces qui hærent & loco non mouentur, inter Plantam & Animal; Sorices, & Mures, & alia nonnulla, inter Animalia ex Putredine & ex Semine prognata; Veſpertiliones inter Aues & Quadrupedes; Piſces volantes, (qui iam notiſſimi ſunt) inter Aues & Piſces; Phocæ inter Piſces & Quadrupedes; & alia huiuſmodi. Neque rursùs cauſſam indagauit quiſpiam, cur cùm *Similia Similibus gaudeant*, Ferrum Ferrum non trahat, quod Magnes facit; neque Aurum ipſum Aurum, licet Argentum viuum alliciat: Circa hæc, & ſimilia, in Diſceptatione de *Tranſcendentibus* illis, altum eſt Silentium: Orationis enim Apices, non Rerum Subtilitates ſecuti ſunt Homines. Quamobrem horum *Tranſcendentium*, ſiue *Conditionum Entium aduentitiarum* Inquiſitionem veram, & ſolidam, ſecundum Naturæ non Sermonis leges, *Philoſophiam Primam* recipere volumus. Atque de *Philoſophia primâ* (ſiue de *Sophiâ*)

quam

quam inter *Desiderata* haud immeritò retulimus, hæc dicta sint.

CAPVT II.

De Theologiâ Naturali: *&* Doctrina *de* Angelis *&* Spiritibus, *quæ eiusdem est* Appendix.

Ollocatâ igitur suâ in sede, *Communi Scientiarum Parente*, instar Berecynthiæ tantâ gaudentis cœlesti sobole;

Omnes Cœlicolas, omnes Supera alta tenentes;

Reuertamur ad Partitionem illam trium *Philosophiarum, Diuinæ, Naturalis, & Humanæ.* Nam *Theologia Naturalis, Philosophia* etiam *Diuina* rectè appellatur. Diffinitur autem hæc, vt sit talis *Scientia*, seu potiùs *Scientiæ* Scintilla, qualis de Deo haberi potest, per lumen Naturæ, & Contemplationem Rerum creatarum; & ratione Obiecti, sanè Diuina, ratione Informationis, Naturalis censeri potest. Huius *Scientiæ* limites ita verè signantur, vt ad Atheismum confutandum, & conuincendum, & ad Legem Naturæ informandam, se extendant; ad Religionem autem astruendam non proferantur. Quamobrèm nec Deus vnquam edidit Miraculum, quo conuerteretur Atheus; quia poterat ipso Naturæ Lumine ad notitiam Dei perduci; verùm Miracula ad conuertendos Idolatras & Superstitiosos designata sunt, qui Numen agnouerunt, sed in Cultu eius aberrarunt; quoniam non sufficit Lumen Naturæ, Dei voluntati declarandæ, aut Cultui eius legitimo prodendo. Sicut enim Opificis potentiam & peritiam ostendunt Opera eius, Imaginem autem minimè; sic Opera Dei,

Dei, Conditoris omni-potentiam & Sapientiam ostendunt, Imaginem eius haudquaquàm depingunt. Atque hâc in re, Ethnicorum Opinio à sacrâ Veritate recedit. Illi siquidem Mundum Imaginem Dei statuebant, Hominem Mundi. At Sacræ Literæ haud tali honore Mundum dignantur, vt Dei vspiam Imago dicatur, sed solummodò Opus Manuum eius; Hominem vero Imaginem Dei immediate substituunt. Quocircà, quod sit Deus, quod Rerum Habenas tractet, quod summè Potens, quod Sapiens & Præscius, quod Bonus, quod Remunerator, quod Vindex, quod Adorandus, etiam ex Operibus eius demonstrari, & euinci potest: & Admirabilia complura Secreta circa Attributa eius, & multò magis circa Regimen, & Dispensationem super vniuersum, etiàm sobriè ex ijsdem elici & manifestari queunt; estque istud Argumentum à nonnullis vtilitèr pertractatum. Verùm ex intuitu Rerum Naturalium, atque humanæ Rationis Principijs, de Fidei Mysterijs vel ratiocinari, vel etiàm suadere vehementiùs; aut rursùs ea curiosiùs introspicere, & ventilare, & de modo Mysterij inquirere; haud tutum meo iudicio fuerit. *Da Fidei quæ Fidei sunt.* Nam vel Ethnici, in illustri illâ & diuinâ, de Aureâ Catenâ, Fabulâ, hoc ipsum concedunt, *quod Iouem de Cœlo ad Terras deducere nec Homines potuerunt, nec Dij; è contrario, quod Iupiter pertrahere eos potuerit è Terrâ ad Cœlum.* Quare frustrà sudauerit, qui cœlestia Religionis Arcana, nostræ Rationi adaptare conabitur: Decebit potiùs Mentes nostras ad cœlestis Veritatis Thronum adorandum attollere. In hâc igitur parte *Theologiæ Naturalis*, tantùm abest vt Defectum aliquem obseruem, vt Excessum potiùs reperiam; ad quem subnotandum paulùm sum digressus, propter maxima Incommoda & Pericula, quæ ex eo tum Religioni, tum Philosophiæ impendent; vtpote qui & Religionem Hæreticam procudet,

cuder, & Philosophiam Phantasticam & Superstitiosam.

Secus est, quod ad *Angelorum* & *Spirituum* Naturam attinet, quæ nec inscrutabilis est, nec interdicta; Ad quam etiam, ex Affinitate, quam habet cum Animâ humanâ, Aditus magnâ ex parte est patefactus. Præcipit certè Sacra Scriptura, *Nemo vos decipiat in sublimitate sermonum, & religione Angelorum, ingerens se in ea quæ non nouit.* Attamen si hoc Monitum diligentèr perpendas, duo duntaxat in eo vetita reperies; Adorationem scilicet, qualis Deo debetur, Angelorum; & fanaticas de ijs Opiniones, vel vltra Creaturæ sortem eos efferentes, vel ampliorem de ijs cognitionem, quam quis reuerà adeptus sit, venditantes. Cæterùm sobria circa illos Inquisitio, quæ vel per Rerum Corporearum Scalam, ad eorum Naturam pernoscendam ascendat; vel in Animâ Humanâ, veluti in Speculo, eam intueatur, neutiquàm prohibetur. Idem de *Spiritibus* statuendum *Immundis*, qui à Statu suo deciderunt. Consortium cum ijs, atque vsus operæ eorum, illicitus est, multò magis qualiscunque Cultus vel Veneratio. At Contemplatio & Cognitio illorum Naturæ, Potestatis, Illusionum, non solùm ex locis Scripturæ Sacræ, sed ex Ratione, aut Experientiâ, haud postrema pars est Sapientiæ Spiritualis. Sic certè Apostolus, *Stratagematum eius non ignari sumus.* Ac non minùs *Dæmonum* Naturam inuestigare in *Theologiâ Naturali* conceditur, quàm *Venenorum* in *Physicâ*, aut *Vitiorum* in *Ethicâ*. Hanc autem *Scientiæ* partem de *Angelis* & *Dæmonibus*, inter *Desiderata* numerare non licet, quippe quæ ab haud paucis sit tentata: Æquius esset, vt Scriptorum in hoc genere Pars haud parua, aut Vanitatis, aut Superstitionis, aut Subtilitatis inutilis, arguantur.

CAPVT

Capvt III.

Partitio Naturalis Philoſophiæ *in* Speculatiuam *&* Operatiuam : *quodque illæ duæ, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, ſegregari debeant.*

MIſſâ igitur *Theologiâ Naturali* (cui Inquiſitionem de *Spiritibus*, vt *Appendicem* attribuimus) accedamus ad ſecundam Partem ; videlicet illam de *Naturâ*, ſiue *Philoſophiam Naturalem.* Optimè Democritus ; *Scientiam de Naturâ, in profundis Mineris, ſiue Puteis latere demerſam.* Non malè Chymici ; *Vulcanum alteram Naturam eſſe* ; *quinetiàm id celeritèr perficere, quod Natura per ambages, & temporis moras ſolet.* Quidni igitur *Philoſophiam* in duas Partes ſecemus, *Fodinam* & *Fornacem* ; & duo conſtituamus *Philoſophorum Munera, Operarios in Mineris, & Fabros ?* Sanè vtcunque videamur hæc per luſum loqui ; tamen huius generis Partitionem vtiliſſimam eſſe cenſemus, cùm proponetur Vocabulis Familiaribus & Scholaſticis ; hoc eſt, vt diuidatur *Doctrina de Naturâ*, in *Inquiſitionem Cauſarum*, & *Productionem Effectuum* ; *Speculatiuam* & *Operatiuam.* Altera Naturæ Viſcera perſcrutatur ; altera Naturam veluti ſuper Incudem efformat. Neque me fugit quam arcto copulentur vinculo, *Cauſſæ* & *Effectus*, vt Explicationem eorum aliquatenùs coniungi ſit neceſſe. Attamen quandoquidèm omnis ſolida & fructuoſa *Naturalis Philoſophia*, duplicem adhibeat Scalam, eamque diuerſam ; *Aſcenſoriam* & *Deſcenſoriam* ; Ab *Experientiâ* ad *Axiomata*, & ab *Axiomatibus* ad *noua Inuenta* ; conſultiſſimum iudico, vt hæ duæ Partes, *Speculatiua* & *Operatiua*, & in Intentione Tractantis, & in Corpore Tractatûs, ſeparentur.

CAPVT IV.

Partitio Doctrinæ Speculatiuæ *de* Naturâ, *in* Physicam Specialem, *&* Metaphysicam: *quarum* Physica Causam Efficientem *&* Materiam; Metaphysica Caussam Finalem *&* Formam *inquirit*. *Partitio* Physicæ *in* Doctrinas de Principijs Rerum, De Fabricâ Rerum *siue de* Mundo, *&* De Varietate Rerum. *Partitio* Physicæ de Varietate Rerum, *in* Doctrinam de Concretis, & Doctrinam de Abstractis. *Partitio* Doctrinæ de Cōcretis, *reijcitur ad easdem Partitiones, quas suscipit* Historia Naturalis. *Partitio* Doctrinæ de Abstractis *in* Doctrinam de Schematismis Materiæ, *&* Doctrinam de Motibus. *Appendices duæ* Physicæ Speculatiuæ, Problemata Naturalia, Placita Antiquorum Philosophorum. *Partitio* Metaphysicæ, *in* Doctrinam de Formis, *&* Doctrinam *de* Caussis Finalibus.

Aturalis Philosophiæ Partem, quæ *Speculatiua* est, & Theorica, in *Physicam Specialem*, & *Metaphysicam* diuidere placet. Atque in hâc Partitione attendant Homines, nos Vocabulum *Metaphysicæ* vsurpare, Sensu, à recepto &

vulgato, discrepanti. Hic autem Locus admonendi videtur, de nostro, in genere, circa vsum Vocabulorum, instituto. Id huiusmodi est, vt tam in præmisso Vocabulo *Metaphysicæ*, quam in alijs, vbi Conceptus & Notiones nostræ nouæ sunt, & à receptis recedunt, maximâ certè cum Religione Antiqua Vocabula retineamus. Cùm enim futurum speremus, vt Ordo ipse, & dilucida rerum Explicatio, quam subiungere conamur, nos à prauâ vocabulorum (quibus vtimur) intelligentia liberent; in cæteris omninò auemus (quatenùs sine Veritatis ac Scientiarum dispendio fieri possit) vel minimùm, ab Antiquorum aut Opinionibus, aut Loquendi More deflectere. Quâ in re Aristotelis confidentiam proinde subit mirari, qui impetu quodam percitus Contradictionis, & Bellum vniuersæ Antiquitati indicens, non solùm noua Artium Vocabula pro libitu cudendi licentiam vsurpauit; sed etiàm priscam omnem Sapientiam extinguere & delere annisus est. Adeò vt neque nominet vspiam Authores Antiquos, neque Dogmatum eorum mentionem vllam faciat, nisi quò aut Homines perstringeret, aut Placita redargueret. Sanè si famam Nomini suo, ac Sequacium Turbam affectauerit, hoc rationibus suis inprimis accommodatum. Siquidem in Veritate Philosophicâ asserendâ, & recipiendâ, idem contingit, quod in Veritate diuinâ; *Veni in nomine Patris, nec recipitis me*; *si quis venerit in nomine suo, eum recipietis.* Sed ex hoc cœlesti Aphorismo, si quem præcipuè designauerit spectemus; (nempe Antichristum omnium seculorum Impostorem maximum) colligere licet, istud ipsum, *Venire in nomine suo*, nullâ Antiquitatis, aut (si ita loqui liceat) Paternitatis habitâ ratione, Rem mali Ominis esse ad Veritatem; vtcunque eam sæpenumerò comitetur illa Fortuna, *Eum recipietis.* Cæterùm de Viro tam eximio certè, & ob Acumen Ingenij mirabili, Aristotele, crediderim

derim facilè hanc Ambitionem eum à Discipulo suo accepisse, quem fortassè æmulatus est; vt si ille omnes Nationes, hic omnes Opiniones subigeret, & Monarchiam quandam in Contemplationibus sibi conderet. Quanquàm fieri possit, vt apud aliquos tetricos, & linguæ acerbæ, simili cum Discipulo suo titulo insigniretur.

Fœlix terrarum prædo, non vtile mundo
Editus exemplum: ——

Eodem modo,

Fœlix Doctrinæ prædo &c.

Nobis verò ex alterâ parte, (quibus, quantum calamo valemus, inter vetera & noua in Literis, fœdus & commercium contrahere, cordi est) decretum manet, Antiquitatem comitari *Vsque ad aras*; atque Vocabula Antiqua retinere, quanquam Sensum eorum & Diffinitiones sæpiùs immutemus; Secundùm moderatum illum & laudatum, in Ciuilibus, nouandi modum, quo Rerum Statu nouato, Verborum tamen Solennia durent; quod notat Tacitus; *Eadem magistratuum Vocabula.*

Redeamus igitur ad Acceptionem Vocabuli *Metaphysicæ*, nostro sensu. Patet ex ijs, quæ suprà disseruimus, disiungere nos *Philosophiam primam* à *Metaphysicâ*, quæ hactenùs pro Re eâdem habitæ sunt. Illam *Communem Scientiarum parentem*, hanc *Naturalis Philosophiæ portionem* posuimus. Atqui *Philosophiæ primæ* communia & promiscua *Scientiarum Axiomata* assignauimus. Etiàm *Relatiuas*, & *Aduentitias Entium Conditiones* (quas *Transcendentes* nominauimus) *Multum, Paucum*; *Idem, Diuersum*; *Possibile, Impossibile*; & hoc genus reliqua, eidem attribuimus; id solummodò cauendo, vt Physicè, non Logicè tractentur. At Inquisitionem de *Deo, Vno, Bono, Angelis, Spiritibus*, ad *Theologiam Naturalem* retulimus. Meritò igitur quæri possit, quid tandem sit, quod *Metaphysicæ* relinquatur? Certè

vltra Naturam nihil; ſed ipſius Naturæ Pars multò præſtantiſſima. Atque profectò, citra Veritatis diſpendium, huc vſque de Veterum Sententiâ reſpondere liceat, *Phyſicam* ea tractare, quæ penitùs in Materiâ merſa ſunt, & Mobilia; *Metaphyſicam* Abſtracta magis, & Conſtantia. Rursùs *Phyſicam* in Naturâ ſupponere Exiſtentiam tantùm & Motum & Naturalem Neceſſitatem: At *Metaphyſicam* etiàm Mentem & Idæam. Nam hùc fortè redit ea, quam dicemus, Res. Verùm nos eam, miſsâ Sermonis Sublimitate, perſpicuè & familiaritèr proponemus. Partiti ſumus *Naturalem Philoſophiam*, in *Cauſſarum Inquiſitionem*, & *Productionem Effectuum. Inquiſitionem Cauſſarum* in *Theoricam* coniecimus. Eam in *Phyſicam* & *Metaphyſicam* partiti ſumus. Ergo neceſſe eſt, vt vera Differentia harum ſumatur ex naturâ Cauſſarum, quas inquirunt. Itaque abſque aliquâ obſcuritate, aut circuitione, *Phyſica* eſt quæ inquirit de *Efficiente* & *Materiâ*; *Metaphyſica* quæ de *Formâ* & *Fine.*

Phyſica igitur, *Cauſſarum* Vaga, & Incerta, & pro modo Subiecti, Mobilia complectitur; *Cauſſarum* Conſtantiam non aſſequitur.

Limus vt hic dureſcit, & hæc vt cera liqueſcit,
Vno eodemq; igne. ———

Ignis duritiei Cauſſa, ſed in Limo; Ignis Colliquationis Cauſſa, ſed in Cerâ. Partiemur autem *Phyſicam* in *Doctrinas* tres. *Natura* enim aut *collecta in vnum*; aut *fuſa & ſparſa* eſt. Colligitur verò in vnum *Natura*, aut propter *Communia Rerum omnium Principia*; aut propter *vnicam integralem vniuerſi Fabricam.* Itaque hæc *Vnio Naturæ* duas peperit *Phyſicæ* Partes: vnam de *Principijs Rerum*; alteram de *Fabrica Vniuerſi* ſiue de *Mundo*, quas etiàm *Doctrinas de Summis* appellare conſueuimus. Tertia Doctrina (quæ de *Naturâ ſparſâ* ſiue *fuſâ* tractat) *omnimodam Rerum Varietatem*, & *Summas*

minores

minores exhibet. Ex his igitur patet tres omninò reperiri *Doctrinas physicas*. De *Principijs Rerum*; De *Mundo* siue de *Fabricâ Rerum*; & de *Naturâ multiplici* siue *sparsâ*; Quæ postrema (vt diximus) omnimodam Rerum varietatem continet; estque veluti Glossa prima, aut Paraphrasis circa Naturæ Interpretationem. Harum trium Partium *desideratur* totalitèr nulla; Cæterùm quam verè & solidè tractentur, non est hic diffiniendi Locus.

At *Physicam Sparsam* siue de *Varietate Rerum*, rursùs in duas Partes diuidemus; *Physicam* de *Concretis*, & *Physicam* de *Abstractis*; siue *Physicam* de *Creaturis*, & *Physicam* de *Naturis*. Altera (vt Logicis Vocabulis vtamur) inquirit de Substantijs, cum omni varietate suorum Accidentium: Altera de Accidentibus, per omnem varietatem Substantiarum. Veluti, si inquiratur de Leone, aut Quercu, illa complura diuersa Accidentia suffulciunt: Contrà, si inquiratur de Calore aut Grauitate, illa plurimis distinctis Substantijs insunt. Cùm verò omnis *Physica*, sita sit in medio, inter *Historiam Naturalem* & *Metaphysicam*; Prior Pars (si rectè aduertas) *Historiæ Naturali propior* est, *posterior Metaphysicæ*. *Physica* autem *Concreta* eandem subit Diuisionem, quam *Historia Naturalis*; vt sit vel circa *Cœlestia*; vel circa *Meteôra*; vel circa *Globum Terræ* & *Maris*; vel circa *Collegia Maiora*, quæ *Elementa* vocant; vel circa *Collegia Minora*, siue *Species*; etiàm circa *Præter-generationes*; & circa *Mechanica*. Etenìm in hisce omnibus, *Historia Naturalis* Factum ipsum perscrutatur & refert; at *Physica* itidem Caussas: sed intellige hoc de *Caussis Fluxis*, *Materiâ* scilicet & *Efficiente*. Inter hasce *Physicæ* Portiones, manca prorsùs & imperfecta est ea, quæ inquirit de *Cœlestibus*, cùm tamen propter Nobilitatem Subiecti præcipuæ Hominibus curæ esse deberet. Etenìm *Astronomia* fundata est in

in Phœnomenis non malè; ſed humilis eſt, & minimè etiàm ſolida: At *Aſtrologia* in plurimis etiàm Fundamento caret. Certè *Aſtronomia* talem offert Humano Intellectui Victimam, qualem Prometheus olìm, cùm fraudem Ioui fecit: Adduxit ille, loco Bouis veri, Pellem Bouis, grandis & pulchri, Stramine, & Folijs, & Viminibus ſuffarcinatam. Exhibet ſimilitèr & *Aſtronomia*, Exteriora Cœleſtium (Aſtrorum dicimus Numerum, Situm, Motus, Periodos) tanquam Pellem Cœli, pulchram, & in Syſtemata fabrè concinnatam: At Viſcera deſunt (*Rationes* nempe *Phyſicæ*) ex quibus (*Hypotheſibus Aſtronomicis* adiunctis) eruatur Theoria; non quæ Phœnomenis tantùm ſatisfaciat, (cuius generis complures ingenioſè confingi poſſent;) ſed quæ Subſtantiam, & Motum, & Influxum Cœleſtium, prout reuerà ſunt, proponat. Exploſa enim ferè iam pridem ſunt illa; *Raptus Primi Mobilis*; & *Soliditas Cœli* (ſtellis in Orbibus ſuis tanquam Clauis in Laquearibus infixis.) Nec multò meliùs aſſeritur; Quod ſint *diuerſi Poli* Zodiaci & Mundi; Quod ſit *Secundum Mobile* Renitentiæ in aduerſum Primi Mobilis Raptûs; Quod omnia in Cœlo ferantur per *Circulos perfectos*; Quod ſint *Eccentrici*, & *Epicycli*, quibus Motuum in Circulis perfectis Conſtantia ſeruetur; Quod à Lunâ in ſuperius nulla ſit *Mutatio* aut *Violentia*; & huiuſmodi. Atque harum Suppoſitionum Abſurditas, in Motum Terræ Diurnum (quod nobis conſtat falſiſſimum eſſe) Homines impegit. At vix quiſquam eſt, qui inquiſiuit Cauſſas Phyſicas, tum de *Subſtantiâ Cœleſtium* tam Stellari quam interſtellari; tum de *Celeritate & Tarditate* Corporum Cœleſtium ad inuicem; tum de *Incitatione Motûs diuersâ* in eodem Planetâ; tum de *Motuum Conſecutione* ab Oriente in Occidentem, aut è contrà; deque *Progreſſionibus, Stationibus, & Retrogradationibus*; tum de *Motuum Sublatione, & Caſu*, per Apogæa & Perigæa;

rigæa; tum de *Motuum Obliquatione*, vel per Spiras se versùs Tropicos texendo & retexendo, vel per Sinuationes, quas Dracones vocant; tum de *Polis Rotationum*, cur magis in tali Parte Cœli siti sint, quam in aliâ; tum de *Alligatione quorundam Planetarum* ad Distantiam certam à Sole: Huius (inquam) generis Inquisitio vix tentata est, sed in *Mathematicis* tantùm *Obseruationibus* & *Demonstrationibus* insudatur. Eæ autem ostendunt, quomodò hæc omnia ingeniosè concinnari & ex ricari possint, non quomodò verè in Naturâ subsistere; Et Motus tantùm Apparentes, & Machinam ipsorum Fictitiam, & ad placitum dispositam, non Caussas ipsas, & Veritatem Rerum indicant. Quocircà non malè *Astronomia* (qualis nunc habetur) inter *Artes Mathematicas*, non sine Dignitatis suæ dispendio numeratur; cùm debeat potiùs (si proprias Partes tueri velit) constitui *Physicæ* pars quasi nobilissima Quicunque enim *Superlunarium* & *Sublunarium* conficta Diuortia contempserit; & *Materiæ Appetitus* & *Passiones* maximè *Catholicas*, (quæ in vtroque Globo validæ sunt, & Vniuersitatem Rerum transuerberant) benè perspexerit; is ex illis, quæ apud nos cernuntur, luculentam capiet de *Rebus Cœlestibus* Informationem; & ab ijs è contrà, quæ in Cœlo fiunt, haud pauca de *Motibus Inferioribus* (qui nunc latent) perdiscet; non tantùm quatenùs hi ab illis regantur, sed quatenùs habeant Passiones communes. Quamobrèm hanc Partem *Astronomiæ*, quæ *Physica* est, *desiderari* statuimus. Eam *Astronomiam Viuam* nominabimus, ad Differentiam Bouis illius Promethei, Suffarcinati, & solummodò Figurâ tenus Bouis.

At *Astrologia* multâ Superstitione referta est, vt vix aliquid sanum in eâ reperiatur. Attamen eam potiùs expurgandam, quam prorsùs abijciendam esse censemus. Quod si quis hanc Scientiam, non in Ratione, aut

aut *Contemplationibus Physicis*; ſed in *cœcâ Experientiâ*, & complurium Seculorum Obſeruatione, fundatam eſſe contendat; ideóque *Rationum Physicarum* Examen reijciat (quod iactabant Chaldæi) is eâdem operâ & Auguria reuocet, & Aruſpicinam, & Exta, & omnigenas Fabulas deglutiat; Nam & hæc omnia, vt diutinæ Experientiæ, & per Manus traditæ Diſciplinæ, Dictamina fuiſſe aſſerebantur. Nos verò, & vt *Physicæ* Portionem *Aſtrologiam* recipimus, & non plus ei, quam Ratio & Rerum Euidentia concedit, tribuimus; demptis Superſtitionibus & Commentis. Vt verò Rem paulò attentiùs introſpiciamus; Primò, quam inane illud Commentum; Quod ſinguli *Planetæ viciſſim per Horas* regnent, vt Spatio viginti quatuor Horarum, Regna ſua ter repetant, præter Horas tres ſupernumerarias? Attamen hoc Commentum nobis Diuiſionem Hebdomadæ (Rem tam Antiquam, & tam latè Receptam) peperit; vt ex Alternatione Dierum manifeſtiſſimè patet; cùm in Principio Diei ſequentis, regnet ſempèr Planeta, à Planetâ prioris Diei, Quartus; propter tres illas Horas, quas diximus ſupernumerarias. Secundò, pro Commento vano reijcere non dubitamus, *Doctrinam* de *Thematibus Cœli*, ad *Puncta Temporis certa*, cum *Diſtributione Domorum*; ipſas ſcilicet *Aſtrologiæ* Delicias, quæ Bacchanalia quædam in Cœleſtibus exercuerunt: Nec ſatis mirari poſſumus, Viros quoſdam egregios, & in *Aſtrologiâ* Principes, tam leui ad iſta aſtruenda Argumento innixos eſſe: Aiunt enim, quandò illud prodat Experientia ipſa, *Solſtitia*, *Æquinoctia*, *Nouilunia*, *Plenilunia*, & huiuſmodi ſtellarum *Reuolutiones maiores*, manifeſtò & inſignitèr operari ſuper Corpora Naturalia; neceſſe eſſe vt *Poſituræ Stellarum magis exactæ & ſubtiliores*, Effectus quoque magis exquiſitos & occultiores producant. Illi verò ſeponere primò debuerant, *Operationes Solis* per *Calorem*

mani-

manifestum; & similitèr *Lunæ vim quandam Magneticam*, super Incrementa Æstuum semimenstrua: (Nam Fluxus & Refluxus Maris quotidianus alia Res est:) His verò sepositis, *reliquas Planetarum vires* super Naturalia (quatenùs Experientià comprobantur) tenues admodùm, & infirmas, & quasi latitantes reperient, etiàm in *Reuolutionibus Maioribus*. Quare contrario prorsùs modo concludere debuerant; nimirùm cùm *Reuolutiones illæ Maiores* tam parùm possint; *Exactas* illas & *Minutas Positurarum Differentias* nihil omninò virium obtinere. Tertiò *Fatalia* illa, quod Hora Natiuitatis aut Conceptionis Fortunam Fœtûs regat, Hora Inceptionis Fortunam Incæpti, Hora Quæstionis Fortunam Rei Inquisitæ, atque (vt verbo dicamus) *Doctrinas* de *Natiuitatibus*, *Electionibus*, & *Quæstionibus*, & istiusmodi Leuitates, maximà ex Parte, nihil certi aut solidi habere, & Rationibus Physicis planè redargui & euinci, iudicamus. Illud igitur magis attinet dicere, quid tandem in *Astrologicis* retineamus, aut probemus? Atque in ijs quæ probamus, quid *desideremus*? Nam huius postremæ Rei gratià (nempe eius quod *desideratur*) sermonem hunc instituimus, cùm aliàs Censuris (vt sæpè diximus) non vacemus. Atque inter recepta certè, *Doctrinam de Reuolutionibus*, plus Sanitatis quam reliqua habere censemus. Verùm id optimum factu foret, si *Regulas* quasdam præscribamus, ad quarum Trutinam & Normam, *Astrologica* examinentur; vt vtilia retineantur, reijciantur inania. Prima ea sit, de quâ iam antè monuimus. *Reuolutiones Maiores retineantur, valeant Minores Horoscoporum & domorum*. Illæ instar Tormentorum grandium ictus suos à longinquo iacere queant, hæ tanquam Arcus Minores Spatia euadere & vires deferre non possunt. Secunda est; *Operatio Cœlestium in Corpora omnigena non valet, sed tantum in teneriora*, qualia sunt Humores, Aer, &

Spiritus: Atque hic tamen excipimus Operationes Caloris, Solis & Cœlestium, qui & ad Metalla, & ad plurima Subterranea proculdubiò penetrat. Tertia est; *Omnis Operatio Cœlestium, potiùs ad Massas Rerum extenditur, quam ad Indiuidua:* Obliquè tamen peruenit etiàm ad Indiuidua nonnulla: Illa scilicet, quæ ex Indiuiduis eiusdem Speciei sunt maximè Passibilia, & tanquam Cera mollior; veluti cùm Constitutio Aeris pestilens, Corpora minùs resistentia occupat; magis resistentia præterit. Quarta est præcedenti non dissimilis; *Omnis Operatio Cœlestium, non in Puncta Temporum, aut Angustias minutas; sed in Spatia Maiora defluit & dominatur:* Itaque Prædictiones de Temperaturis Anni, veræ esse possint; de Diebus singulis, pro vanis meritò habentur. Postrema est; (quæ etiàm prudentioribus Astrologis semper placuit) quod *Nulla insit Astris Fatalis Necessitas*; sed quod inclinent ea potiùs quam cogant. Addimus & illud, (in quo in Partes *Astrologiæ*, si fuerit emendata, non obscurè venire videbimur) nimirùm quod nobis pro certo constet, Cœlestia in se habere alios quosdam Influxus, præter *Calorem* & *Lumen.* Qui tamen ipsi, secundùm Regulas illas, quas iam posuimus, & non alitèr, valent. Verùm illi in intimâ *Physicâ* latent, & longiorem Dissertationem postulant. Visum est igitur nobis (his quæ diximus ritè perpensis) inter *Desiderata* reponere *Astrologiam* his Principijs nostris consentaneam; Atque sicut *Astronomiam*, quæ Physicis Rationibus nitatur, *Astronomiam Viuam* nominauimus; ita & *Astrologiam*, quæ per easdem regitur, *Astrologiam Sanam* appellare placet. Circa quam rectè conficiendam, licet ea quæ diximus non parùm profutura sint; pauca tamen addemus, more nostro, quæ liquidò proponent, & ex quibus sit *coagmentanda*; & ad quæ *adhibenda.* Primò in *Astrologiam Sanam* recipiatur *Doctrina* de *Commixtionibus Radiorum*, Con-

Coniunctionibus ſcilicet & Oppoſitionibus, & reliquis Syzygijs, ſiue Aſpectibus Planetarum inter ſe: *Planetarum* autem, per *Signa Zodiaci Pertranſitum*, & *Locationem* ſub *ijſdem Signis*, etiàm huic Parti, de Commixtionibus Radiorum, aſſignamus: Locatio enim Planetæ ſub Signo, eſt Coniunctio quædam eiuſdem cum Stellis Signi: Quinetiàm ſicut Coniunctiones, ita & *Oppoſitiones*, & reliquæ *Syzygiæ Planetarum* erga *ſtellas Signorum* notandæ ſunt, quod adhùc plenè factum non eſt. At Commixtiones Radiorum Stellarum Fixarum ad inuicem, vtiles quidem ſunt ad Contemplationem de Fabricâ Mundi, & Regionum ſubiacentium Naturâ; ad Prædictiones minimè, quia ſempèr eodem modo ſe habent. Secundò recipiantur *Acceſſiones* ſingulorum Planetarum propiùs *ad Perpendiculum*, aut *Receſſiones* ab ipſo, ſecundum Regionum Climata: Habent enim Planetæ ſinguli, non minùs quam Sol, ſuas Æſtates, ſuas Hyemes; in quibus fortiùs aut infirmiùs Radios iaciant, propter rationem Perpendiculi. Etenìm nobis dubium non eſt, quin Luna poſita in Leone, fortiùs operetur ſuper Corpora Naturalia, apud nos, quam poſita in Piſcibus: Non quod Luna ſub Leone ad Cor reſpiciat, ſub Piſcibus ad Pedes (ſicut fabulantur;) ſed propter Eleuationem verſus Perpendiculum, & Approximationem ad Stellas maiores, eàdem prorsùs ratione quâ & Sol. Tertiò recipiantur *Apogæa* & *Perigæa Planetarum*, cum debitâ diſquiſitione, ad quæ pertineat *Planetæ Vigor* in ſeipſo, ad quæ *Vicinitas* ad nos. Planeta enim in Apogæo, ſiue Exaltatione ſuâ, magis alacer eſt; in Perigæo autem, ſiue Caſu ſuo, magis communicat. Quartò recipiantur (vt ſummatìm dicamus) omnia reliqua *Accidentia Motùs Planetarum*; quales ſingulorum in Itinere ſuo *Accelerationes*, *Retardationes*, *Progreſſus*, *Stationes*, *Retrogradationes*; quales *Diſtantiæ à Sole*, *Combuſtiones*,

Augmenta & *Diminutiones Luminis*, *Ecclipses*, & si quæ sint alia? Etenim faciunt hæc omnia, vt Planetarum Radij, vel fortiùs, vel debiliùs, diuersis denique modis & virtutibus, operentur. Atque quatuor ista ad *Radiationes Stellarum* spectant. Quintò recipiantur, quæ Naturas Stellarum, siue Erraticarum, siue Fixarum, in propriâ suâ Essentiâ, & Actiuitate, referare & detegere vllo modo queant; Qualis *Magnitudo*; Qualis *Color* & *Aspectus*; Qualis *Scintillatio* & Vibratio Luminis; Qualis *Situs versus Polos* aut *Æquinoctium*; Quales *Asterismi*; Quæ alijs *Stellis magis immixtæ*, quæ magis *solitariæ*; Quæ *superiores*, quæ *inferiores*; Quæ ex Fixis intra *vias Solis* & *Planetarum* (*Zodiacum* scilicet,) quæ *extra*; Quis ex Planetis *velocior*, quis *tardior*; Quis *moueatur in Eccliptica*, quis *peruagetur in Latitudine*; Quis possit esse *retrogradus*, quis *minimè*; Quis *patiatur omnimodam distantiam à Sole*, quis *alligetur*; Quis moueatur *celeriùs in Apogæo*, quis in *Perigæo*; Denique *Anomalia Martis*, *Expatiatio Veneris*, & *Labores* siue *Paßiones* admirandæ, quæ non semel & in *Sole*, & in *Venere* deprehensæ sunt, & si quæ sint alia? Postremò recipiantur etiàm ex traditione, *Naturæ* & *Inclinationes Planetarum* particulares; atque etiàm *Stellarum Fixarum*; quæ, quandoquidèm magno consensu tradantur, non leuitèr (præterquàm vbi cum *Physicis Rationibus* planè discordant) reijciendæ sunt. Atque ex talibus Obseruationibus coagmentatur *Astrologia sana*; & secundum eas tantùm, Schemata Cœli & componere & interpretari, oportet.

Adhibetur autem *Astrologia sana*; Ad *Prædictiones* fidentiùs, ad *Electiones* cautiùs, ad vtraque autem intra Terminos debitos. *Prædictiones* fieri possint, de *Cometis* futuris, qui (vt nostra fert Coniectura) prænunciari possunt; & de omni genere *Meteororum*, de *Diluuijs*, *Siccitatibus*, *Ardoribus*, *Conglaciationibus*, *Terræ Motibus*, *Irruptionibus*

ruptionibus Aquarum, Eruptionibus Ignium, Ventis & Pluuijs maioribus, Anni varijs tempestatibus, Pestilentijs, Morbis grassantibus, Vbertate & Caritate Frugum, Bellis, Seditionibus, Sectis, Transmigrationibus Populorum, denique de omnibus Rerum vel Naturalium vel Ciuilium *Motibus*, aut *Innouationibus maioribus* : Ad magis autem *Specialia*, & fortè *Singularia*, *Prædictiones* istæ (licet minore certitudine) deduci possint, si repertis primò huiusmodi Temporum Inclinationibus generalibus, acri iudicio vel Physico vel Politico, applicentur illis Speciebus aut Indiuiduis, quæ huiusmodi Accidentibus maximè sint obnoxia ; veluti si quis ex præcognitione Tempestatum Anni, eas reperiet (exempli gratia) magis Oleis quam Vitibus, magis Phthisicis quam Hepaticis, magis Incolis Collium quam Vallium, magis Monachis quam Aulicis (propter Victûs rationem diuersam) propitias aut perniciosas. Aut si quis ex Cognitione Influxûs, quem Cœlestia habent super Spiritus humanos, reperiat eum talem esse, vt magis Populis quàm Regibus, magis Viris Doctis & Curiosis, quam Animosis & Militaribus, magis Voluptarijs, quam Negotiosis aut Politicis, faueat aut aduersetur. Huiusmodi autem innumera sunt, sed (quemadmodùm diximus) non tantùm Cognitionem illam generalem, quæ sumitur ex Astris (quæ sunt Agentia) verùm etiàm particularem Subiectorum (quæ sunt Passiua) requirunt. Neque *Electiones* prorsùs reijciendæ sunt; sed parciùs illis quam *Prædictionibus* fidendum. Videmus enim in Plantationibus, & Seminationibus, & Insitionibus, Ætatum Lunæ Obseruationes, non esse res omninò friuolas. Sunt & multa eius generis. Verùm & *Electiones* istæ, etiàm magis quam *Prædictiones*, per nostras Regulas cohibendæ sunt. Atque illud semper attendendum ; valere *Electiones*, in illis tantùm casibus, vbi & Virtus Cœlestium

lestium talis sit, quæ non subitò transeat; & Actio Inferiorum similitèr talis, quæ non statim absoluatur; quemadmodùm fit in illis Exemplis quæ memorauimus: Nam nec Incrementa Lunæ subitò transiguntur, nec Incrementa Plantarum. Punctualitas verò temporis omninò repudianda. Inueniuntur autem & talia complura (quod quis minùs putet) in *Electionibus circa Ciuilia.* Quod si quis nos compellat eo nomine, quod ex quibus ista *Astrologia* emendata *elici* possit; & rursùs ad quæ vtilitèr *adhiberi*, aliquid monstrauimus; quis verò sit eliciendi Modus, neutiquàm docuimus; ille minùs æquus fuerit, cùm Artem ipsam (cuius Debitores non sumus) à nobis exigat. Hoc tamen circa illud ipsum, quod petit, monebimus; Quatuor tantùm esse Modos, quibus ad hanc Scientiam Via sternatur. Primò per *Experimenta Futura;* Dein per *Experimenta præterita*; Rursùs per *Traditiones*; vltimò per *Rationes Physicas.* Atque quod ad *Experimenta Futura*, quid attinet dicere? cùm illa Seculis compluribus ad eorum Copiam comparandam indigeant, vt de ijsdem Cogitationem suscipere frustrà fuerit? Quod verò ad *Experimenta Præterita*; Ea certè in Manu Hominum sunt; licet Res sit laboriosa, & multi otij. Possint enim *Astrologi* (si sibi non desint) omnes *Casus Maiores*, (veluti Inundationes, Pestilentias, Prælia, Seditiones, Mortes Regum (si placet,) & similia) ex Historiæ fide depromere; & Situm Cœlestium, non secundum Thematum subtilitatem, sed iuxta Regulas eas Reuolutionum, quæ à nobis adumbratæ sunt, qualis fuerit sub ijsdem temporibus, intueri; vt vbi manifestus fuerit Euentuum Consensus & Conspiratio, ibi *Prædictionis* Norma probabilis constituatur. Quatenùs ad *Traditiones*; Eas ita ventilare oportet, vt quæ cum *Rationibus Physicis* manifestò pugnent, è medio tollantur; quæ verò cum ijs benè consentiant, etiàm

Aucto-

Auctoritate suâ valeant. Quantum denique ad *Physicas Rationes*; Illæ maximè huic Inquisitioni accommodatæ sunt, quæ de Catholicis Materiæ Appetitibus, & Passionibus; & de Motibus Corporum simplicibus & genuinis inquirunt. His enim Alis ad Cœlestia ista Materiata ascenditur tutissimè. Atque de *Astrologiâ sanâ* hactenùs.

Insaniæ autem *Astrologicæ*, (præter ea quæ à principio notauimus Commenta) alia quædam Portio superest non prætermittenda; quæ tamen ab *Astrologiâ* secludi solet, & in *Magiam*, quam vocant, *Cœlestem* transferri. Ea nacta est mirum Commentum Ingenij humani, nimirùm, vt *Beneuolus aliquis Situs Astrorum*, in *Sigillis* aut *Signaculis* (puta Metalli, aut Gemmæ alicuius ad Intentionem propriæ) excipiatur, quæ Horæ eius Fœlicitatem aliàs præteruolaturam detineant, & quasi volatilem figant. Quemadmodùm grauitèr ille conqueritur, de tam Nobili apud Antiquos Arte, iampridèm amissâ.

Annulus infuso non viuit mirus Olympo,
Non magis ingentes humili sub lumine Phœbos
Fert Gemma, aut celso diuulsas cardine Lunas.

Certè Reliquias Sanctorum, earúmque Virtutes, recepit Ecclesia Romana (neque enim in Diuinis & Immateriatis Fluxus temporis obest) verùm vt condantur Reliquiæ Cœli, quò Hora, quæ recessit, & tanquam mortua est, reuiuiscat & continuetur, mera est Superstitio. Missa igitur hæc faciamus, nisi fortè Musæ Aniculæ iam factæ sint.

Physicam Abstractam in duas Partes rectissimè diuidi posse statuimus; *Doctrinam* de *Schematismis Materiæ*, & *Doctrinam de Appetitibus & Motibus*. Vtrosque cursim enumerabimus, vnde veræ *Physicæ de Abstractis* Adumbratio quædam deduci possit. *Schematismi Materiæ* sunt, *Densum, Rarum*; *Graue, Leue*; *Calidum, Frigidum*; *Tangibile,*

Tangibile, Pneumaticum; *Volatile, Fixum*; *Determinatum, Fluidum*; *Humidum, Siccum*; *Pingue, Crudum*; *Durum, Molle*; *Fragile, Tensile*; *Porosum, Vnitum*; *Spirituosum, Ieiunum*; *Simplex, Compositum*; *Absolutum, imperfectè Mistum*; *Fibrosum atque venosum, simplicis positura siue æquum*; *Similare, Dissimilare*, *Specificatum, non Specificatum*; *Organicum, Inorganicum*; *Animatum, Inanimatum*; neque vltrà rem extendimus. *Sensibile* enim & *Insensibile, Rationale* & *Irrationale*, ad *Doctrinam de Homine* reijcimus. *Appetituum* verò & *Motuum* duo genera sunt: Sunt enim vel *Motus Simplices*, in quibus Radix omnium Naturalium Actionum continetur, pro ratione tamen *Schematismorum Materiæ*; vel *Motus Compositi* siue Producti; à quibus vltimis recepta *Philosophia*, (quæ parùm de Corpore Naturæ stringit) auspicatur. Debent autem haberi huiusmodi *Motus Compositi*, (quales sunt *Generatio*, Corruptio, & reliqui) pro Pensis quibusdam, aut *Summis Motuum Simplicium*, potiùs quam pro Motibus Primitiuis. *Motus simplices* sunt, *Motus Antitypiæ*, quem vulgò Motum, ne fiat Penetratio Dimensionum, vocant; *Motus Nexûs*, quem Motum ex Fugâ Vacui appellant; *Motus Libertatis*, ne detur Compressio aut Extensio Præternaturalis; *Motus in Sphæram nouam*, siue ad Rarefactionem & Condensationem; *Motus Nexûs secundi*, siue ne detur solutio Continuatis; *Motus Congregationis Maioris*, siue ad Massas Connaturalium suorum, qui vulgò dicitur Motus Naturalis; *Motus Congregationis Minoris*, qui vulgò dicitur Sympathiæ & Antipathiæ; *Motus Disponens*, siue vt Partes benè collocentur in Toto; *Motus Assimilationis* siue Multiplicationis Naturæ suæ super aliud; *Motus Excitationis*, vbi Agens nobilius Motum in alio latentem & sopitum excitat; *Motus Sigilli* siue *Impressionis*, Operatio scilicet absque communicatione Substantiæ; *Motus Regius*, siue Cohibitio reliquorum

rum Motuum à Motu prædominante; *Motus absque termino*, siue Rotatio spontanea; *Motus Trepidationis*, siue Systoles & Diastoles, Corporum scilicet, quæ locantur inter Commoda & Incommoda; Postremò *Decubitus*, siue *Exhorrentia Motus*, quæ etiam plurimarum Rerum est Caussatiua. Huiusmodi sunt *Motus Simplices*, qui ex Penetralibus Naturæ verè prodeunt; quíque Complicati, Continuati, Alternati, Frænati, Repetiti, & multis modis aggregati, *Motus* illos *Compositos*, siue *Summas Motuum*, quæ receptæ sunt, aut illis similes constituunt. *Summæ Motuum*, sunt decantati illi Motus, *Generatio*, *Corruptio*; *Augmentatio*, *Diminutio*; *Alteratio*, & *Latio*; Etiàm *Mixtio*, *Separatio*; *versio*. Supersunt tantùm tanquàm *Appendices Physicæ*, *Mensuræ Motuum*; Quid possit *Quantum*, siue *Dosis Naturæ*? Quid possit *Distantia*, id quod Orbis Virtutis siue Actiuitatis non malè vocatur? Quid possint *Incitatio* & *Tarditas*? Quid breuis aut longa *Mora*? Quid *Vis* aut *Hebitudo rei*? Quid *Stimulus Peristaseos*? Atque hæ sunt *Physicæ veræ de Abstractis* Partes genuinæ. Etenim, in *Schematismis Materiæ*, in *Motibus Simplicibus*, in *Summis* siue *Aggregationibus Motuum*, & in *Mensuris Motuum*, *Physica* de *Abstractis* absoluitur. Nam *Motum voluntarium in Animalibus*; *Motum qui fit in Actionibus Sensuum*; *Motum phantasiæ*, *Appetitûs* & *Voluntatis*; *Motum Mentis*, *Decreti*, & *Intellectualium*; ad proprias *Doctrinas* amandamus. Illud tamen iteratò monemus; Vniuersa hæc quæ diximus, in *Physicâ* non vlteriùs tractari, quam vt inquirantur *Materia* & *Efficiens* ipsorum: Retractantur enim in *Metaphysicâ*, quoad *Formas* & *Fines*.

Physicæ subiungemus *Appendices* insignes duas, quæ non tam ad Materiam, quam ad Modum Inquisitionis spectant; *Problemata Naturalia*, & *Placita Antiquorum Philosophorum*. Prior *Naturæ multiplicis* siue *Sparsæ Ap-*

 pendix

pendix est; Secunda *Naturæ vnitæ* siue *Summarum:* Vtraque ad solertem *Dubitationem* pertinet, quæ *Scientiæ* Pars est non contemnenda: Nam *Problemata Particulares Dubitationes* complectuntur; *Placita generales;* circa *Principia & Fabricam. Problematum* Exemplum nobile est in Libris Aristotelis: Quod genus Operis meruit certè, non solùm vt Posterorum laudibus celebraretur, verùm etiam vt eorum Laboribus continuaretur; cùm *Dubitationes* indies oriantur nouæ. Attamen in hâc re adhibenda est Cautio, magni vtique momenti. *Dubiorum Commemoratio* & Propositio duplicem in se habet fructum; Vnum quod *Philosophiam* muniat contra Errores; quando id quod non planè liquet, non iudicatur, aut asseritur, (ne Error Errorem gigneret) sed suspenditur de eo iudicium, & non fit positiuum: Alterum, quod *Dubitationes*, in codicillos relatæ, totidem Spongiæ sunt, quæ Incrementa Scientiæ perpetuò ad se sugant, & alliciant; vnde fit vt illa, quæ, nisi præcessissent *Dubitationes*, leuitèr, & sicco pede transmissa fuissent, *Dubitationum* admonitu attentè & studiosè obseruentur. Verùm hæ duæ Vtilitates vix vnum compensant Incommodum, quod, nisi sedulò prohibeatur, se ingeret; Nimirùm quod *Dubitatio*, si semel admittatur tanquam iusta, & fiat quasi Authentica, statìm Defensores in vtramque partem suscitabit, qui etiam posteris eandem Licentiam *Dubitandi* transmittant; adeò vt Homines Ingenia sua intendant & applicent ad hoc, vt alatur potiùs *Dubitatio*, quam terminetur aut soluatur. Cuius quidem Rei Exempla, & in Iurisperitis, & in Academicis, vbique occurrunt; quibus moris est, vt *Dubitationem* semel admissam, perpetuam esse velint, nec minùs *Dubitandi*, quam *Asserendi* Auctoramenta amplectantur: Cùm tamen ille demùm sit Ingenij Vsus legitimus, qui ex Dubijs Certa faciat, non qui Certa in Dubium vocet. Quare *Kalendarium*

rium Dubitationum, siue *Problematum* in Naturâ, & *desiderari* assero, & suscipi probo; Modò curæ sit, vt auctâ *Scientiâ* indies (quod fiet proculdubiò si nos audiant Homines) quæ clarè discussæ sint *Dubitationes*, ex Albo deleantur. Huic *Kalendario* aliud addi cuperem, non minùs vtile; Cùm enim in omni Inquisitione inueniantur hæc tria, *perspicuè Vera*, *Dubia*, *perspicuè Falsa*; vtilissimum foret *Kalendario Dubiorum*, *Kalendarium Falsitatum*, & Errorum popularium, vel in Historià Naturali, vel in Dogmatibus grassantium, adiungere; ne illæ ampliùs Scientijs molestæ sint.

Quod ad *Placita Antiquorum Philosophorum*, qualia fuerunt *Pythagoræ*, *Philolai*, *Xenophanis*, *Anaxagoræ*, *Parmenidis*, *Leucippi*, *Democriti*, aliorum; (quæ Homines contemptìm percurrere solent;) non abs re fuerit paulò modestiùs in ea Oculos conijcere. Etsi enim Aristoteles, more Ottomanorum, regnare se haud tutò posse putaret, nisi Fratres suos omnes contrucidasset; tamen ijs, qui non Regnum aut Magisterium, sed Veritatis inquisitionem atque illustrationem sibi proponunt, non potest non videri Res vtilis, diuersas Diuersorum, circa Rerum naturas, Opiniones, sub vno aspectu intueri. Neque tamen subest spes quòd Veritas aliqua purior, ex illis, aut similibus Theorijs, speranda vllo modo sit. Quemadmodùm enim eadem Phœnomena, ijdem Calculi, & Ptolomæi principijs Astronomicis, & Copernici competunt: ita Experientia ista vulgaris, quâ vtimur, atque obuia Rerum Facies, pluribus diuersis Theorijs se applicare potest; Vbi ad rectam Veritatis Indagationem longè aliâ Seueritate opus fuerit. Elegantèr enim Aristoteles; *Infantes primo balbutientes, quasuis Mulieres appellare Matres; post autem propriam Matrem discernere:* sic certè puerilis Experientia, omnem *Philosophiam* appellabit Matrem; Adulta verò Matrem veram internoscet. Intereà iuuabit *Philosophias*

discrepantes, veluti diuersas *Naturæ Glossas*, (quarum vna fortasse vno loco, alia alio est emendatior;) perlegere. Optarim igitur ex Vitis Antiquorum Philosophorum, ex Fasciculo Plutarchi de Placitis eorum, ex Citationibus Platonis, ex Confutationibus Aristotelis, ex sparsâ Mentione, quæ habetur in alijs libris, tam Ecclesiasticis quam Ethnicis, (Lactantio, Philone, Philostrato, & reliquis) Opus confici, cum diligentiâ & iudicio, de *Antiquis Philosophijs*. Tale enim Opus nondùm extare video. Attamen hìc moneo, vt hoc fiat distinctè; ita vt singulæ *Philosophiæ* seorsùm componantur, & continuentur; non per Titulos & Fasciculos (quod Plutarchus fecit) excipiantur. Quæuis enim *Philosophia* integra seipsam sustentat; atque Dogmata eius, sibi mutuò, & Lumen & Robur, adijciunt: quod si distrahantur, peregrinum quiddam & durum sonant. Certè quando apud Tacitum lego, Facta Neronis aut Claudij, circumstantijs Temporum, Personarum, & Occasionum vestita; nil video quod à probabilitate prorsùs abhorreat: cùm verò eadem lego in Suetonio Tranquillo, per Capita, & Communes locos, miniméque in Serie Temporis repræsentata, Portenta quædam videntur, & planè Incredibilia. Neque absimilis est ratio *Philosophiæ*, quando proponitur integra, & quando in Frusta concisa & dissecta. Neque verò, ex hoc *Placitorum Philosophiæ Kalendario*, nuperas Theorias & Dogmata excludo; Sicut illam *Theophrasti Paracelsi*, eloquentèr, in Corpus quoddam, & Harmoniam Philosophiæ, redactam, à Seuerino Dano; Aut *Telesij Consentini*, qui Parmenidis Philosophiam instaurans, Arma Peripateticorum in illos ipsos vertit; Aut *Patricij Veneti*, qui Platonicorum Fumos sublimauit; Aut *Gilberti* Popularis nostri, qui Philolai Dogmata reposuit; Aut alterius cuiuscunque, si modò dignus sit. Horum verò (quoniam Volumina integra extant) Summæ

tantùm

tantùm inde conficiendæ, & cum cæteris coniungendæ. Atque de *Physica* cum *Appendicibus* hæc dicta sint.

Quantùm ad *Metaphysicam*, assignauimus iam ei Inquisitionem *Caussarum Formalium & Finalium*; Quæ Assignatio, quatenus ad *Formas*, in cassum facta videatur. Inualuit siquidem Opinio atque inueterauit, *Rerum formas essentiales*, seu *Veras differentias*, nullâ humanâ inueniri diligentiâ posse. Quæ Opinio interìm nobis elargitur, atque concedit, *Inuentionem Formarum* ex omnibus Scientiæ Partibus dignissimam esse, quæ inuestigetur, si modò fieri possit vt reperiantur. Ad Inuentionis Possibilitatem verò quod attinet, sunt certè ignaui Regionum Exploratores, qui vbi nil nisi Cœlum & Pontum vident, Terras vltrà esse prorsùs negant. At manifestum est, Platonem Virum sublimis Ingenij, (quique veluti ex rupe excelsâ omnia circumspiciebat) in suâ de Ideis Doctrinâ; *Formas esse verum Scientiæ obiectum*, vidisse; vtcunque Sententiæ huius verissimæ, fructum amiserit, *Formas* penitùs à Materiâ Abstractas, non in Materiâ determinatas contemplando & prensando: Vnde factum est, vt ad Speculationes Theologicas diuerteret, quod omnem Naturalem suam Philosophiam infecit & polluit. Quod si diligentèr, seriò, & sincerè, ad Actionem & vsum oculos conuertamus; non difficile erit disquirere, & notitiam assequi, quæ sint illæ *Formæ*, quarum Cognitio res humanas miris modis locupletare, & beare possit. Substantiarũ enim *Formæ* (vno *Homine* excepto, de quo Scriptura, *Formauit hominem de limo terræ, & spirauit in faciem eius spiraculum vitæ*; non vt de cæteris Speciebus, *Producant Aquæ, producat Terra*) Species inquam creaturarum (prout nunc per compositionem & transplantationem inueniuntur multiplicatæ) ita perplexæ sunt & complicatæ, vt aut omninò de ijs inquirere frustrà sit; aut Inquisitio earum, qualis esse potest, seponi ad tempus;

pus; & postquàm *Formæ* simplicioris Naturæ ritè exploratæ sint, & inuentæ, tum demùm institui debeat. Quemadmodùm enim nec facile esset, nec vllo modo vtile, *Formam* Soni inuestigare eius, qui verbum aliquod constituat; cùm Verba, compositione & transpositione Literarum, sint infinita: at Soni, qui Literam aliquam simplicem exprimat, *Formam* inquirere (quali scilicet collisione, quali Instrumentorum vocis applicatione, constituatur) comprehensibile est, imò facile: (Quæ tamen Formæ Literarum cognitæ ad *Formas* Verborum illicò nos deducent:) Eâdem prorsùs ratione. *Formam* inquirendo *Leonis*, *Quercûs*, *Auri*; imò etiam *Aquæ*, aut *Aeris*, Operam quis luserit: *Formam* verò inquirere *Densi*, *Rari*; *Calidi*, *Frigidi*; *Grauis*, *Leuis*; *Tangibilis*, *Pneumatici*; *Volatilis*, *Fixi*; & similium, tam *Schematismorum*, quam *Motuum*, quos in *Physicâ* tractandâ, magnâ ex parte, enumerauimus (& *Formas primæ Classis* appellare consueuimus) quique (veluti Literæ Alphabeti) numero haud ita multi sunt, & tamen *Essentias* & *Formas* omnium substantiarum conficiunt & sustinent; hoc est, inquam, illud ipsum, quod conamur; quódque eam partem *Metaphysicæ*, de quâ nunc inquirimus, constituit & diffinit. Neque hæc officiunt, quò minùs *Physica* easdem Naturas consideret quoque (vt dictum est) sed tantùm quoad *Caussas Fluxas*. Exempli gratiâ, si de *Caussâ* inquiratur *Albedinis* in Niue, vel Spumâ; rectè redditur, quod sit subtilis Intermixtio Aeris cum Aquâ. Hæc autem, longè abest, vt sit *Forma Albedinis*, cùm Aer etiam Pulueri Vitri aut Crystalli intermixtus, *Albedinem* similitèr procreet, non minùs quam si admisceatur Aquæ; verùm *Caussa Efficiens* illa tantùm est, quæ nihil aliud quàm Vehiculum est *Formæ*. At in *Metaphysicâ*, si fiat Inquisitio, huiusmodi quidpiam reperies; Corpora duo Diaphana intermixta, Portionibus eorum Opticis, simplici

ſimplici ordine ſiue æqualitèr collocatis, conſtituere Albedinem. Hanc *Metaphyſicæ* partem *deſiderari* reperio. Nec mirum; quia illo inquirendi modo, qui hucuſque in vſum venit, nunquàm in Seculum comparebunt *Rerum Formæ*. Radix autem Mali huius, vt & omnium, ea eſt; Quod Homines & properè nimis, & nimis longè, ab Experientià & Rebus Particularibus, Cogitationes ſuas diuellere & abſtrahere conſueuerunt, & ſuis Meditationibus & Argumentationibus ſe totos dedere.

Vſus autem huius *Partis Metaphyſicæ*, quam *Deſideratis* annumero, duas ob Cauſſas vel maximè excellit. Prima eſt, quod Scientiarum omnium Officium ſit, & propria virtus, vt Experientiæ Ambages, & Itinera longa (quantum Veritatis ratio permittit) abbreuient; ac proinde remedium veteri querimoniæ afferant, de *Vitâ breui*, & *Arte longâ*. Illud verò optimè præſtatur, *Axiomata* Scientiarum in magis generalia, & quæ omni Materiæ Rerum indiuiduarum competant, colligendo & vniendo. Sunt enim *Scientiæ* inſtar Pyramidum, quibus *Hiſtoria* & *Experientia*, tanquam Baſis vnica ſubſternuntur; Ac proinde Baſis *Naturalis Philoſophiæ* eſt *Hiſtoria Naturalis*: Tabulatum primum à Baſi eſt *Phyſica*; Vertici proximum *Metaphyſica*: Ad Conum quod attinet & punctum Verticale (*Opus quod operatur Deus à principio vſque ad finem*; *Summariam* nempe *Naturæ legem*) hæſitamus meritò, an Humana poſſit ad illud Inquiſitio pertingere. Cæterùm hæc tria, veræ ſunt Scientiarum contabulationes, ſuntque apud Homines propriâ Scientiâ inflatos, & Theomachos, tanquam tres Moles Giganteæ,

Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam,
Scilicet atque Oſſæ frondoſum inuoluere Olympum.

Apud eos verò, qui ſeipſos exinanientes, omnia ad Dei gloriam referunt, tanquam trina illa Acclamatio, *San-*

cte,

cte, Sancte, Sancte. Sanctus enim Deus in Multitudine Operum suorum, Sanctus in Ordine eorum, Sanctus in Vnione. Quare Speculatio illa Parmenidis & Platonis, (quamuis in illis nuda fuerit Speculatio) excelluit tamen; *Omnia per Scalam quandam ad vnitatem ascendere.* Atq; illa demùm Scientia cæteris est præstantior, quæ Humanũ Intellectum minimùm multiplicitate onerat; quam liquet esse *Metaphysicam*, quippe quæ contemplatur præcipuè, *simplices illas rerum Formas*; (quas superiùs *Formas primæ Classis* nominauimus) quandoquidẽ licet numero paucæ, tamen commensurationibus & coordinationibus suis omnem varietatẽ constituunt. Secunda Res, quæ hanc *Metaphysicæ* partem de *Formis* nobilitat, hæc nimirum est; Quod Potestatem humanam emancipet maximè, & liberet; eámque in amplissimum & apertissimum Operandi Campum educat. Nam Physica per angustas, & impeditos calles, humanam operam dirigit, Naturæ ordinariæ flexuosos tramites imitata; sed *latæ vndique sunt sapientibus viæ*; *Sapientiæ* nimirùm (quæ à Veteribus *Rerum diuinarum & humanarum scientia* diffiniebatur) Mediorum Copia & Varietas sempèr suppetit. *Caussæ* enim *Physicæ*, nouis Inuentis, *in simili materiâ*, lucem & ansam præbent; At qui Formam aliquam nouit, nouit etiam *Vltimam possibilitatem superinducendi Naturam illam in omnigenam Materiam*; eóque minùs inter operandum restringitur, & alligatur, vel ad *Materiæ Basim*, vel ad *Conditionem Efficientis.* Quod genus Scientiæ elegantèr describit etiàm Solomon, etsi sensu magis diuino, *Non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.* Intelligit scilicet *Sapientiæ* vias, nec Angustijs, nec Obicibus obnoxias esse.

Metaphysicæ Pars secunda est *Finalium Caussarum* Inquisitio, quam non vt *prætermissam*, sed vt *malè collocatam* notamus. Solent enim inquiri inter *Physica*, non inter

inter *Metaphysica*. Quanquam si Ordinis hoc solùm vitium esset, non mihi fuerit tanti. Ordo enim ad Illustrationem pertinet, neque est ex substantiâ Scientiarum. At hæc Ordinis Inuersio, defectum insignem peperit, & maximam Philosophiæ induxit calamitatem. Tractatio enim *Caussarum Finalium* in *Physicis*, Inquisitionem *Caussarum physicarum* expulit & deiecit; effecitque vt Homines in istiusmodi speciosis & vmbratilibus *Caussis* acquiescerent, nec Inquisitionem *Caussarum* Realium, & verè *Physicarum* strenuè vrgerent; ingenti Scientiarum detrimento. Etenìm reperio hoc factum esse, non solùm à Platone, qui in hoc Littore sempèr Anchoram figit, verùm etiam ab Aristotele, Galeno, & alijs, qui sæpissimè etiàm ad illa vada impingunt. Etenim qui Caussas adduxerit huiusmodi, *Palpebras cum pilis, pro sepi & vallo esse, ad munimentum oculorum*; Aut *Corij in Animalibus firmitudinem esse ad propellendos calores & frigora*; Aut *Ossa pro columnis & trabibus à naturâ induci, quibus fabrica corporis innitatur*; Aut *Folia arborum emitti, quo fructus minùs patiantur à Sole & Vento*; Aut *Nubes in sublimi fieri, vt terram imbribus irrigent*; Aut *Terram densari & solidari, vt statio & mansio sit Animalium*; & alia similia; is in *Metaphysicis* non malè ista allegârit; in *Physicis* autem nequaquàm. Imò, quod cœpimus dicere, huiusmodi Sermonum discursus (instar Remorarum (vti fingunt) nauibus adhærentium) *Scientiarum* quasi velificationem & Progressum retardârunt, ne Cursum suum tenerent, & vlteriùs progrederentur; & iam pridèm effecerunt, vt *Physicarum Caussarum* Inquisitio, neglecta deficeret, ac silentio præteriretur. Quapropter *Philosophia Naturalis* Democriti, & aliorum, qui Deum & Mentem à fabricâ Rerum amouerunt; & Structuram Vniuersi infinitis Naturæ Prælusionibus & Tentamentis, (quas vno nomine *Fatum* aut *Fortunam* vocabant)

attribuerunt; & Rerum particularium *Caussas* Materiæ necessitati, sine intermixtione *Caussarum Finalium*, assignârunt; nobis videtur, (quantum ex Fragmentis & Reliquijs Philosophiæ eorum, conijcere licet) quatenùs ad *Caussas Physicas*, multò solidior fuisse, & altiùs in Naturam penetrasse, quam illa Aristotelis, & Platonis: Hanc vnicam ob Caussam, quod illi in *Caussis Finalibus* nunquàm operam triuerunt; hi autem eas perpetuò inculcârunt. Atque magis in hâc parte accusandus Aristoteles quàm Plato, quandoquidem Fontem *Caussarum Finalium*, *Deum* scilicet, omiserit, & *Naturam* pro *Deo* substituerit; *Caussasque* ipsas *Finales* potiùs vt Logicæ Amator, quam Theologiæ, amplexus sit. Neque hæc eò dicimus, quod *Caussæ* illæ *Finales* veræ non sint, & Inquisitione admodùm dignæ, in Speculationibus *Metaphysicæ*; sed quia dum in *Physicarum Caussarum* possessiones excurrunt, & irruunt, miserè eam Prouinciam depopulantur, & vastant. Alioquìn, si modò intra terminos suos coerceantur; magnoperè hallucinantur, quicunque eas *Physicis Caussis* aduersari aut repugnare putent. Nam Caussa reddita, quod *Palpebrarum pili oculos muniant*, nequicquàm sanè repugnat alteri illi, *quod pilositas soleat contingere humiditatum orificijs*.

Muscosi fontes, &c.

Neque Caussa reddita, quod *Coriorum in Animalibus firmitudo pertinet ad cœli iniurias propulsandas*, aduersatur illi alteri, *quod illa firmitudo fit ob contractionem pororum, in extimis corporum, per frigus, & deprædationem Aeris*: & sic de reliquis: Conspirantibus optimè vtrisque Caussis; nisi quod altera Intentionem, altera simplicem Consecutionem denotet. Neque verò ista res in dubium vocat Prouidentiam Diuinam, aut ei quicquam derogat; sed potiùs eandem miris modis confirmat, & euehit. Nam sicut in Rebus Ciuilibus, Prudentia Politica fuerit multò altior, & mirabilior, si

quis operâ aliorum, ad ſuos fines & deſideria, abuti poſſit, quibus tamen nihil conſilij ſui impertit; (vt interim ea agant, quæ ipſe velit, neutiquàm verò ſe hoc facere intelligant;) quam ſi Conſilia ſua cum Adminiſtris Voluntatis ſuæ communicaret: Sic Dei Sapientia effulget mirabiliùs, cùm Natura aliud agit, Prouidentia aliud elicit; quàm ſi ſingulis Schematibus, & Motibus naturalibus, Prouidentiæ Characteres eſſent impreſſi. Scilicet Ariſtoteli, poſtquàm Naturam *Finalibus Cauſſis* impregnaſſet; *Naturamque nihil fruſtra facere; ſuiq́; voti ſempèr eſſe compotem, (ſi impedimenta abeſſent;)* & huiuſmodi multa eò ſpectantia poſuiſſet; ampliùs Deo non fuit opus: At Democritus & Epicurus, cùm Atomos ſuos prædicabant, eòuſque à ſubtilioribus nonnullis tolerabantur; verùm cùm ex eorum fortuito concurſu, Fabricam ipſam rerum, abſque Mente coaluiſſe aſſererent; ab omnibus riſu excepti ſunt. Adeò vt tantum abſit, vt *Cauſſæ Phyſicæ* Homines à Deo & Prouidentiâ abducant, vt contrà potiùs Philoſophi illi, qui in ijſdem eruendis occupati fuerunt, nullum exitum Rei reperiant, niſi poſtremò ad Deum & Prouidentiam confugiant. Atque hæc de *Metaphyſicâ* dicta ſint, cuius Partem de *Cauſsis Finalibus*, in Libris & *Phyſicis*, & *Metaphyſicis* tractatam non negauerim; in his rectè, in illis perperàm propter Incommodum inde ſecutum.

CAPVT V.

Partitio Operatiuæ Doctrinæ *de* Naturâ, *in* Mechanicam, *&* Magiam: *Quæ respondent Partibus* Speculatiuæ; Physicæ Mechanica, Metaphysicæ Magia: *&* *Expurgatio Vocabuli* Magiæ. Appendices *duæ* Operatiuæ; Inuentaria Opum Humanarum, *&* Catalogus Polychrestorum.

OPeratiuam de *Naturâ* similitèr in duas Partes diuidemus, idque ex necessitate quâdam. Subijcitur enim hæc diuisio, Diuisioni priori *Doctrinæ Speculatiuæ. Physica* siquidem, & Inquisitio *Caussarum Efficientium*, & *Materialium*, producit *Mechanicam*; At *Metaphysica*, & Inquisitio *Formarum*, producit *Magiam*: Nam *Caussarum Finalium* Inquisitio sterilis est, & tanquam Virgo Deo consecrata, nihil parit. Neque nos fugit, esse & *Mechanicam* sæpiùs merè Empyricam, & Operariam, quæ à *Physicâ* non pendeat; Verùm hanc in *Historiam Naturalem* coniecimus; à *Philosophiâ Naturali* segregamus. Loquimur tantùm de eâ *Mechanicâ*, quæ cum *Caußis Physicis* coniuncta est. Veruntamèn interuenit quædam *Mechanica*, quæ nec prorsùs Operaria est, neque tamen Philosophiam propriè attingit. Operum enim Inuenta omnia, quæ in Hominum notitiam venerunt; Aut Casu occurrerunt, & deinceps per Manus tradita sunt; Aut de industriâ quæsita: Quæ autem intentionalitèr inuenta sunt; Illa aut per Caussarum, & Axiomatum lucem eruta sunt; Aut per Extensionem quandam,

quandam, vel translationem, vel compositionem Inuentorum priorum deprehensa; quæ magis ingeniosa quædam res est, & sagax, quam Philosophica. Hanc verò Partem, quam neutiquàm contemnimus, non multò post, cùm de *Experientiâ Literatâ* inter *Logica* tractabimus, cursim perstringemus. Enimuerò *Mechanicam*, de quâ nunc agimus, tractauit Aristoteles promiscuè; Hero in Spiritalibus; etiàm Georgius Agricola, Scriptor recens, diligentèr admodùm in Mineralibus; Alijque quamplurimi in subiectis particularibus; adeò vt non habeam quod dicam de *Omissis* in hâc parte; nisi quod *Mechanica* promiscua, secundum Exemplum Aristotelis, diligentiùs debuissent continuari, per labores Recentiorum; præsertìm cum delectu eorum Mechanicorum, quorum aut Caussæ magis obscuræ, aut Effectus magis nobiles. Verùm qui in hisce insistunt, quasi Oras tantùm maritimas perreptant,

——*Premendo littus iniquum*;

Meo siquidem iudicio, vix possit aliquid in Naturâ radicitùs verti, aut innouari, vel per Casus aliquos fortuitos, vel per Tentamenta Experimentorum, vel ex luce Caussarum Physicarum; sed solummodò per *Inuentionem Formarum*. Si igitur desiderari eam partem *Metaphysicæ*, quæ de *Formis* agit, posuimus, sequitur vt *Naturalis* etiàm *Magia*, quæ ad eam est Relatiua, similitèr desideretur. Verùm hoc loco postulandum videtur, vt Vocabulum istud *Magiæ*, in deteriorem partem iam pridem acceptum, Antiquo & Honorifico Sensui restituatur. Etenìm *Magia* apud Persas, pro Sapientiâ sublimi, & Scientiâ consensuum rerum Vniuersalium, accipiebatur; atque etiam tres illi Reges, qui ab Oriente ad *Christum* adorandum venerunt, *Magorum* nomine vocabantur. Nos verò eam, illo in sensu intelligimus, vt sit Scientia, quæ cognitionem *Formarum Abditarum* ad Opera admiranda deducat; atque, quod dici

solet,

ſolet, *Actiua cum Paſsiuis coniungendo*, Magnalia Naturæ manifeſtet. Nam quantum ad *Naturalem Magiam* (quæ in Libris plurimorum volitat) credulas quaſdam & ſuperſtitioſas Traditiones, & obſeruationes, de *Sympathijs & Antipathijs rerum*, atque de *Occultis & ſpecificis proprietatibus* complectentem, cum friuolis vt plurimùm Experimentis, potiùs occultandi artificio, & laruâ, quam re ipsâ admirandis: non errauerit ſanè, qui eam dixerit, à Scientiâ quam quærimus, tantùm diſtare, quoad Veritatem Naturæ, quantum Libri Rerum geſtarum Arthuri ex Britanniâ, aut Hugonis Burdegalenſis, & huiuſmodi Herôum vmbratilium, differunt à Cæſaris Commentarijs, quoad Veritatem Hiſtoricã. Manifeſtũ enim eſt, Cæſarem maiora reuerâ perpetraſſe, quam illi de Heroibus ſuis confingere auſi ſunt; ſed Modis faciendi minimè fabuloſis. Huiuſmodi Doctrinas benè adumbrauit *Fabula de Ixione*; Qui cùm Iunonis, Potentiæ Deæ, Concubitum animo ſibi deſignaret, cum euanidâ nube rem habuit; ex quâ Centauros & Chimæras progenuit. Sic qui inſanâ & impotenti cupiditate feruntur, ad ea, quæ per imaginationis tantùm Fumos, & Nebulas cernere ſe putant, loco Operum, nil aliud quam Spes inanes, & deformia quædam ac Monſtroſa Spectra, ſuſcipient. Huius autem *Magiæ Naturalis*, leuis & degeneris, Operatio ſuper Homines, ſimilis eſt ſoporiferis quibuſdam Medicamentis; quæ Somnum conciliant, atque inſupèr inter dormiendum, læta & placentia Somnia immittunt. Primò enim Intellectum humanum in Soporem conijcit; canendo Proprietates Specificas, & Virtutes occultas, & tanquam cœlitùs demiſſas, & per Traditionum ſuſurros ſolummodò perdiſcendas; vnde Homines ad veras Cauſſas eruendas, & indagandas, non ampliùs excitantur, & euigilant; ſed in huiuſmodi otioſis, & credulis opinionibus acquieſcunt: Deinde

de verò innumera Commenta grata, & qualia quis optaret maximè, instar somniorum, insinuat. Atque Operæ-pretium est notare, in illis Scientijs, quæ nimium trahunt ex Phantasiâ & Fide, (quales sunt, *Magia* ista leuis, de quâ nunc loquimur, *Alchymia*, *Astrologia*, & aliæ consimiles) Media sua, & Theoriam, solere esse magis monstrosa, quam Finis ipse est, & Actio quò tendunt. Versio Argenti, aut Argenti viui, aut alicuius alterius Metalli in Aurum, Res creditu dura: Attamen longè verisimilius est, ab Homine, qui *Ponderis*, *Coloris flaui*, *Malleabilis* & *Extensibilis*, *Fixi* etiàm & *Volatilis*, Naturas cognitas & perspectas habuerit; quique similitèr prima Mineralium Semina & Menstrua diligentèr introspexerit; posse Aurum multâ & sagaci molitione taudèm produci; quam quod pauca *Elixiris* Grana, paucis momentis, alia Metalla in Aurum vertere valeant, per Actiuitatem eiusdem *Elixiris*, quæ Naturam scilicet perficere, & omni impedimento liberare possit. Similitèr, Senectutis retardatio, aut Gradûs alicuius Iuuentutis instauratio, non facilè fidē reperiat: Attamen longè verisimilius est, ab Homine, qui Naturá *Arefactionis*, & *Spirituum super solida corporis deprædationes*, benè nôrit; quique Naturam *Aßimilationis*, atque *Alimentationis*, vel perfectioris vel prauioris, perspexerit; *Naturam* etiàm *Spirituum*, & quasi *Flammæ Corporis*, aliàs ad consumendum appositæ, aliàs ad reparandum, notârit; posse per Diætas, Balnea, Vnctiones, Medicinas proprias, accommodata etiàm Exercitia, & similia, Vitam prolongari, aut vigorem Iuuentutis, aliquâ ex parte, renouari: quam quod hoc fieri possit, per Guttas pauculas, aut Scrupulos alicuius *Pretiosi Liquoris*, aut *Quintessentiæ*. Rursùs, ex Astris Fata elici posse, non statim aut facilè Homines consenserint; Illa verò; Quod Hora Natiuitatis, (quæ sæpissimè ex pluribus Accidentibus Naturalibus, vel acceleratur, vel differtur,)

Vitæ

Vitæ totius Fortunam regat; Aut quod Hora Quæſtionis, ſit cum Re ipsâ, quæ quæritur, confatalis; meras nugas dixeris. Attamen tanta exercet Humanum Genus Impotentia & Intemperies, vt non ſolùm, quæ fieri non poſſunt, ſibi ſpondeant, ſed etiàm maximè ardua, ſine moleſtiâ aut ſudore, tanquam feriantes, ſe adipiſci poſſe confidunt. Verùm de *Magiâ* hactenùs; cuius & Vocabulum ipſum ab Infamiâ vindicauimus; & Speciem veram à falſâ, & ignobili, ſegregauimus.

Huius verò Partis, *Operatiuæ* ſcilicet de *Naturâ*, duæ ſunt *Appendices*, magni vtraque Pretij. Prima eſt, vt fiat *Inuentarium Opum Humanarum*, quo excipiantur & breuitèr enumerentur omnia Hominum Bona, & Fortunæ (ſiue ſint ex Fructibus & Prouentibus Naturæ, ſiue Artis) quæ iam habentur, & quibus Homines fruuntur; adiectis ijs, quæ olìm innotuiſſe conſtat, nunc autem perierunt; ad hunc finem, vt qui ad noua Inuenta accingitur, de iam inuentis, & extantibus, negotium ſibi non faceſſat. Hoc verò *Inuentarium* magis erit artificioſum, magiſque etiàm vtile; ſi quæ communi Hominum opinione *Impoßibilia* reputantur, in vnoquoque genere adiunxeris; atque vnà *Proxima Impoßibilibus*, quæ tamen habentur, copules; vt alterum Humanam Inuentionem acuat; alterum quadantenùs dirigat; vtque ex his *Optatiuis*, & *Potentialibus*, *Actiua* promptiùs deducantur. Secunda eſt, vt fiat *Kalendarium eorum Experimentorum*, quæ maximè *Polychreſta* ſunt, & ad aliorum Inuentionem faciunt, & ducunt. Exempli gratiâ, *Experimentum Artificialis Conglaciationis Aquæ*, per Glaciem cum Sale nigro, ad infinita pertinet: Hoc enim modum Condenſationis ſecretum reuelat, quo Homini nihil eſt fructuoſius. Præſtò enim eſt Ignis ad Rarefactiones; verùm in Condenſationibus laboratur. Plurimùm au-

tem facit, ad inueniendi Compendium, si huiusmodi *Polychresta* proprio Catalogo excipiantur.

CAPVT VI.

De Magnâ Philosophiæ Naturalis, *tam* Speculatiuæ *quàm* Operatiuæ, *Appendice* Mathematicâ: *quódque inter* Appendices *potiùs poni debet, quàm inter* Scientias Substantiuas. *Partitio* Mathematicæ, *in* Puram; *&* Mixtam.

OPtimè Aristoteles, *Physicam & Mathematicam generare Practicam siue Mechanicam.* Quare, cùm iam, tam *Speculatiuam*, quam *Operatiuam* Partem *Doctrinæ* de *Naturâ*, tractauerimus, locus est, vt de *Mathematicâ* dicamus, quæ ad vtramque est Scientia Auxiliaris. Hæc siquidem in Philosophiâ receptâ, *Physicæ* & *Metaphysicæ* pars tertia adiungitur; At nobis ista retractantibus & recolentibus, si eam vt *Scientiam Substantiuam*, & principalem, designare in Animo esset, magis consentaneum videretur, & Rei ipsius Naturæ, & Ordinis perspicuitati, vt constitueretur tanquam Portio *Metaphysicæ*. *Quantitas* enim (quæ subiectum est *Mathematicæ*) Materiæ applicata, veluti Dosis Naturæ est; & plurimorum Effectuum in Rebus Naturalibus caussatiua: ideoque inter *Formas Essentiales* numeranda est. *Figuræ* autem & *Numerorum* Potentia, in tantum apud Antiquos valere visa est, vt Democritus *principia Varietatis Rerum*, in *Figuris Atomorum* præcipuè collocauerit: Ac Pythagoras *Naturam rerum ex numeris* constitui asseruerit.

Illud interim verum est, Quantitatem inter *Formas Naturales*, (quales nos eas intelligimus) omnium maximè esse Abstractam, & à Materiâ Separabilem: Quod ipsum in Caussâ fuit, cur & diligentiùs exculta, & acriùs inquisita ab Hominibus fuerit, quam Aliæ quæcunque *Formæ*, quæ omnes in Materiâ magis sunt immersæ. Cùm enim id Hominum Animis planè insitum sit (plurimo certè cum Scientiarum detrimento) vt *Generalium* quasi *Campis liberis*, magis quam *Particularium Syluis & Septis* delectentur, nil repertum est *Mathematicis* gratius, & iucundius, quo Appetitus iste expatiandi & Meditandi expleretur. Etsi autem hæc vera sint, nobis tamen, qui non tantùm Veritati & Ordini, verum etiam Vsui & Commodis Hominum consulimus, satius demùm visum est, *Mathematicas*, cùm & in *Physicis*, & in *Metaphysicis*, & in *Mechanicis*, & in *Magicis*, plurimùm polleant, vt omnium *Appendices*, & Copias auxiliares designare. Quod etiàm quodammodo facere compellimur, propter delicias & Fastum Mathematicorum, qui hanc Scientiam *Physicæ* ferè imperare discupiant. Nescio enim quo Fato fiat, vt *Mathematica* & *Logica*, quæ Ancillarum loco erga Physicam se gerere debeant, nihilominùs Certitudinem suam præ eâ iactantes, Dominatum contrà exercere præsumant. Verùm de Loco, & Dignitate huius Scientiæ minùs curandum, de Re ipsâ videamus.

Mathematica aut *Pura* est, aut *Mixta*. Ad *Puram* referuntur Scientiæ, quæ circa *Quantitatem* occupatæ sunt, à *Materiâ & Axiomatibus Physicis* penitùs *Abstractam*. Eæ duæ sunt, *Geometria* & *Arithmetica*: *Quantitatem* altera *Continuam*, altera *Discretam* tractans. Quæ duæ Artes, magno, certè cum acumine & industriâ, inquisitæ & tractatæ sunt: veruntamen & *Euclidis Laboribus*, in *Geometricis*, nihil additum est à sequentibus, quod interuallo tot Seculorum dignum sit;

&

& *Doctrina* de *Solidis*, nec à veteribus, nec à Modernis, pro Rei Vſu & Excellentià, inſtructa & aucta eſt. In *Arithmeticis* autem, nec ſatis varia & commoda inuenta ſunt *Supputationum* Compendia, præſertim circa *Progreſſiones*, quarum in *Phyſicis* Vſus eſt non mediocris: nec *Algebra* benè conſummata eſt; atque *Arithmetica* illa *Pythagorica* & *Myſtica*, quæ ex Proclo, & reliquijs quibuſdam Euclidis cœpit inſtaurari, expatiatio quædam Speculationis eſt. Hoc enim habet Ingenium humanum, vt cùm ad Solida non ſufficiat, in Superuacaneis ſe atterat. *Mixta* habet pro Subiecto *Axiomata* & *Portiones Phyſicas*: *Quantitatem* autem conſiderat, quatenùs eſt ad ea elucidanda, & demonſtranda, & actuanda, Auxiliaris. Multæ ſiquidèm Naturæ Partes, nec ſatis ſubtilitèr comprehendi, nec ſatis perſpicuè demonſtrari, nec ſatis dextrè & certò ad Vſum accommodari poſſint, ſine ope & interuentu *Mathematicæ*. Cuius generis ſunt *Perſpectiua*, *Muſica*, *Aſtronomia*, *Coſmographia*, *Architectura*, *Machinaria*, & nonnullæ Aliæ. Cæterùm in *Mathematicis Mixtis* integras aliquas Portiones *Deſideratas* iam non Reperio, ſed multas in poſterum prædico, ſi Homines non ferientur. Prout enim *Phyſica*, maiora indies Incrementa capiet, & noua *Axiomata* educet; eò *Mathematicæ* operâ nouâ in multis indigebit, & plures demùm fient *Mathematicæ Mixtæ*.

Iam autem *Doctrinam* de *Naturâ* pertranſiuimus, & *Deſiderata* in ipsâ notauimus. Quâ in re, ſi à priſcis, & receptis Opinionibus diſceſſerimus, eoque nomine contradicendi anſam cuiquam præbuerimus; quod ad nos attinet, vt Diſſentiendi Studium longè à nobis abeſt, ita etiàm & Contendendi Conſilium. Si hæc vera ſunt;

Non Canimus ſurdis, reſpondent omnia Syluæ;

Vox Naturæ ingeminabit, etſi Vox Hominum reclamet. Quemadmodùm autem Alexander Borgia dicere

ſolebat, de Expeditione Gallorum Neapolitanâ, *Eos venisse cum Cretâ in Manibus, quò Diuerſoria ſua notarent, non cum Armis, vt perrumperent*; Sic nobis magis Cordi eſt, Pacificus Veritatis Ingreſſus; vbi quaſi Cretâ conſignentur Animi, qui tantam Hoſpitem excipere poſſint; quam qui pugnax eſt, viamque ſibi per Contentiones, & Lites Sternat. Abſolutis igitur duabus Partibus *Philoſophiæ*, De *Numine*, & de *Naturâ*, reſtat tertia De *Homine*.

FRANCISCI BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI,

DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER QVARTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Doctrinæ *de* Homine, *in* Philosophiam Humanitatis, *&* Ciuilem. *Partitio* Philosophiæ Humanitatis, *in* Doctrinam *circa* Corpus Hominis, *&* Doctrinam *circa* Animam Hominis. *Constitutio vnius* Doctrinæ generalis *de* Naturâ, *siue de* Statu Hominis. *Partitio* Doctrinæ *de* Statu Hominis, *in* Doctrinam *de* Personâ

nâ Hominis, *&* *de* Fœdere Animi *&* Corporis. *Partitio* Doctrinæ *de* Personâ Hominis, *in* Doctrinam *de* Miserijs Hominis, *&* *de* Prærogatiuis. *Partitio* Doctrinæ *de* Fœdere, *in* Doctrinam *de* Indicationibus, *&* *de* Impressionibus. *Assignatio* Physiognomiæ, *&* Interpretationis Somniorum Naturalium, Doctrinæ *de* Indicationibus.

SI quis me (Rex optime) ob aliquid eorum, quæ proposui, aut deinceps proponam, impetat aut vulneret, (præterquàm quod intra Præsidia Maiestatis tuæ tutus esse debeam,) sciat is, se contra Morem & Disciplinam Militiæ facere. Ego enim Buccinator tantùm, pugnam non ineo; Vnus fortassè ex ijs, de quibus Homerus;

Χαίρετε κήρυκες, Διὸς ἄγγελοι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν:

Hi enim inter Hostes, etiàm infensissimos & acerbissimos, vltrò citróque inuiolati vbique commeabant. Neque verò nostra Buccina Homines aduocat & excitat, vt se mutuò Contradictionibus proscindant, aut secum ipsi prælientur & digladientur; sed potiùs vt pace inter ipsos facta, coniunctis viribus, se aduersus *Naturam Rerum* comparent, eiusque Edita & Munita capiant & expugnent; atque Fines Imperij Humani (quantum Deus Opt. Max. pro Bonitate suâ indulserit) proferant.

Veniamus nunc ad eam *Scientiam*, ad quam nos ducit Oraculum Antiquum; Nempe ad *Scientiam nostri*. Cui, quò magis nostrâ intersit, eò incumbendum est diligentiùs. Hæc Scientia *Homini* pro *fine* est *Scientiarum*; at *Naturæ ipsius Portio* tantùm. Atque hoc pro Regulà ponatur Generali; Quod omnes Scientiarum Partitiones ita intelligantur, & adhibeantur, vt Scientias potiùs signent, aut distinguant, quam secent & diuellant; vt perpetuò euitetur *Solutio Continuitatis* in *Scientijs*. Huius etenim Contrarium Particulares Scientias steriles reddidit, inanes, & erroneas, dum à Fonte, & Fomite communi non aluntur, sustentantur, & rectificantur. Sic videmus Ciceronem Oratorem, de Socrate, & eius Scholâ conquerentem, quod hic primus *Philosophiam* à *Rhetoricâ* disiunxerit; vnde facta sit *Rhetorica*, Ars loquax & inanis. Constat similitèr Sententiam Copernici de *Rotatione Terræ* (quæ nunc quoque inualuit) quia Phænomenis non repugnat, ab *Astronomicis Principijs* non posse reuinci; à *Naturalis* tamen *Philosophiæ Principijs*, rectè positis, posse. *Artem* denique *Medicam* videmus, si à *Naturali Philosophia* destituatur, Empyricorum Praxi haud multum præstare. Hoc igitur posito, accedamus ad *Doctrinam de Homine*. Ea duplex est. Aut enim contemplatur *Hominem segregatum*; aut *Congregatum*, atque in *Societate*. Alteram harum *Philosophiam Humanitatis*; Alteram *Ciuilem* vocamus. *Philosophia Humanitatis* siue *Humana*, ex Partibus similibus illis, ex quibus Homo ipse, consistit; Nempe ex *Scientijs* quæ *circa Corpus*; & ex *Scientijs* quæ circa *Animam* versantur. Verùm priusquàm Distributiones Particulares persequamur; constituamus Scientiam vnam Generalem, de *Naturâ* & *Statu Hominis*: Digna enim certè Res est, vt emancipetur hæc *Scientia*, & in *Scientiam* seorsùm redigatur. Conficitur autem illa ex

ijs

ijs rebus, quæ ſunt tam *Corpori* quàm *Animæ* communes. Rursùs, hæc Scientia de *Naturâ*, & *Statu Hominis*, diſtribui poteſt in duas Partes; Attribuendo alteri *Naturam Hominis indiuiſam*; alteri *Vinculum ipſum Animæ & Corporis:* Quarum primam, *Doctrinam de Perſonâ Hominis*; Secundam, *Doctrinam de Fœdere* vocabimus. Liquet autem hæc omnia, cùm ſint Communia & Mixta, primæ illi Diuiſioni *Scientiarum* circa *Corpus*, & *Scientiarum* circa *Animam* verſantium, aſſignari non potuiſſe.

Doctrina de *Perſonâ Hominis* duas res præcipuè complectitur; Contemplationes ſcilicet de *Miſerijs Humani Generis*; & de eiuſdem *Prærogatiuis*, ſiue *Excellentijs*. Atque Deploratio *Humanarum Ærumnarum*, elegantèr & copioſè, à compluribus adornata eſt, tam in Scriptis Philoſophicis, quam Theologicis. Eſtque Res & dulcis ſimul, & ſalubris.

At illa altera de *Prærogatiuis*, digna viſa res nobis, quæ inter *Deſiderata* proponatur. Elegantiſſimè certè Pindarus (vt plerunque ſolet) inter laudandum Hieronem ait, *Eum decerpere ſummitates ex omnibus virtutibus*. Equidem plurimùm ad Magnanimitatem, & Humanum Decus conferre poſſe putarem; ſi *Vltimitates* (vt loquuntur Scholaſtici) ſiue *Summitates* (vt Pindarus) Humanæ Naturæ, colligerentur; præcipuè ex Hiſtoriæ fide; Illud eſt, quid *Vltimum*, & *Supremum* fuerit, quò vnquam Humana Natura per ſe aſcenderit, in ſingulis & Corporis & Animi Dotibus. Quanta Res, quæ de Cæſare narratur, quod Amanuenſibus quinque ſimul *dictare* ſuffecerit? Quin & Exercitationes illæ antiquorum Rhetorum, Protagoræ, Gorgiæ; Etiàm Philoſophorum, Calliſthenis, Poſſidonij, Carneadis; vt de quouis Themate, in vtramque partem ex-tempore diſſerere elegantèr & copioſè potuerint, *Ingenij Humani Vires* haud parùm nobilitant. Res autem

rem Vſu minor, at Oſtentatione & Facultate fortaſsè maior; quam de Archiâ Magiſtro ſuo memorat Cicero; *Eum magnum numerum optimorum Verſuum, de ijs rebus quæ tum agerentur, potuiſſe dicere ex tempore.* Tot Millibus Hominum, Nomina reddere potuiſſe Cyrum aut Scipionem, magnum *Memoriæ* Decus. At *Virtutum Moralium* Palmæ non minùs celebres, quàm *Intellectualium.* Quantam rem, in Exercitio *Patientiæ*, exhibet Hiſtoria illa vulgata de Anaxarcho, qui quæſtioni & Tormentis ſubiectus, Linguam (indicij ſpem,) dentibus præſcidit, & in os Tyranni expuit? Neque Tolerantiâ cedit, (licet dignitate plurimum,) quod ſeculo noſtro accidit in Burgundo quodam, Principis Auraſionenſis Interfectore; Is virgis Ferreis flagellatus, & Forcipibus Ignitis laceratus, nullum prorsùs gemitum edidit: Quinetiàm cùm fortè fractum aliquid deſupèr in Caput Aſtantis cuiuſpiam incideret, vſtulatus iam Nebulo, & in medijs tormentis, riſit; Qui tamen paulò ante, cum Cincinni Capillitij, quos geſtabat, tonderentur, fleuerat. *Animi* quoque mira *Serenitas*, & *Securitas*, ſub ipſum *Tempus Mortis*, in pluribus enituit; qualis fuit illa Centurionis apud Tacitum: Is, cùm a Milite, qui eum ex Imperato occiſurus eſſet, iuberetur, vt Ceruices porrigeret fortitèr, *Vtinam* (inquit ille) *tu tam fortitèr ferias.* At Ioannes Dux Saxoniæ, cùm inter Ludum Scacchorum, Diplôma, quo Nex eius in poſterum diem mandabatur, allatum eſſet, Aſtantem quendam ad ſe vocauit, & ſubridens; *Specta*, inquit, *num non potiores partes Ludi huius teneam. Iſte enim* (ad Colluſorem innuens) *me mortuo, iactabit ſuas potiores partes fuiſſe.* Noſter verò Morus, Angliæ Cancellarius, cùm pridiè quo moriturus eſſet, Tonſor ad eum veniret (miſſus ſcilicet ad hoc, ne fortè Capillitio promiſſo eſſet apud Populum in ſpectaculo miſerabilior,) cumque interrogaret, nùm tonderi placeret; re-

nuit; atque ad Tonsorem versus, *Mihi*, inquit, *cum Rege de capite meo controuersia est; Antequàm vero illa terminata fuerit, sumptus in illud non faciam.* Quin & idem, sub ipsum Mortis Articulum, postquàm iam caput in Truncum fatalem reclinasset, rursùs se paululùm erexit, & Barbâ, quæ ei erat promissior, lenitèr amotâ; *At certè hæc* (inquit) *non offendit Regem.* Verùm, ne hoc loco longiores simus, satis patet quid velimus; nempe vt *Miracula Naturæ Humanæ*, Viresque eius et Virtutes vltimæ, tam animi quam Corporis, in Volumen aliquod colligantur; quod fuerit instar Fastorum de Humanis Triumphis. Quâ in re, institutum Valerij Maximi, et C. Plinij probamus, diligentiam et iudicium eorum requirimus.

Quantum ad *Doctrinam de Fœdere*, siue de *Communi Vinculo Animæ & Corporis*; Ea in duas partes tribui possit. Quemadmodùm enim, inter Fœderatos intercedunt, & mutua Rerum suarum Communicatio, & mutua Officia; sic Fœdus istud Animæ & Corporis, duabus similitèr rebus continetur; Nimirum vt descr batur, *quomodò hæc duo* (*Anima* scilicet & *Corpus*) *se inuicem detegant; & quomodò inuicem in se agant; Notitia* siue *Indicatione*; & *Impressione.* Harum prior, (Descriptio scilicet, qualis possit haberi Notitia de Animâ, ex Habitu Corporis; Aut de Corpore, ex Accidentibus Animi) duas nobis peperit *Artes*; vtramque *Prædictionis*; Inquisitionibus alteram Aristotelis, alteram Hippocratis decoratam. Quanquam autem Tempora recentiora, has Artes, superstitiosis & phantasticis mixturis, polluerint; repurgatæ tamen, ac in integrum restitutæ, & Fundamentum habent in Naturâ solidum, & Fructum edunt, ad Vitam communem, vtilem. Prima est *Physiognomia*; quæ per Corporis Lineamenta, Animi indicat Propensiones: Altera *Somniorum Naturalium Interpretatio*; quæ Corporis Statum, & Dispositionem, ex Animi

Animi Agitationibus detegit. In harum priore, Partem nonnullam desiderari perspicio. Siquidem Aristoteles ingeniosè & solertèr, Corporis Fabricam, dum quiescit, tractauit; eandem in Motu, (nimirùm Gestus Corporis,) omisit; qui tamen non minùs Artis obseruationibus subijciuntur, & maioris sunt vsûs. Etenim Lineamenta Corporis, Animi Inclinationes & Propensiones generales, ostendunt; Oris autem, & Partium Motus & Gestus, insupèr Aditus, & Tempora, & præsentis Dispositionis & Voluntatis Signa declarant. Vt enim âptissimis atque elegantissimis Maiestatis tuæ Verbis vtar, *Lingua Aures ferit, Gestus verò oculos alloquitur.* Hoc verò benè nôrunt Veteratores complures, & astuti Homines, quorum Oculi in aliorum Vultu & Gestibus habitant; idque in commodum suum trahunt; vtpote in quo Facultatis, & Prudentiæ suæ Pars maxima vertatur. Nec sanè negari potest, hoc ipsum, Simulationis in altero, Indicem esse mirificum, & monere Homines optimè, de Electionibus Temporum et opportunitatum, adeundi Personas; quæ Ciuilis Prudentiæ pars est non parua. Nemo autem putet, huiusmodi Solertiam, aliquid quidem valere, circa Homines Indiuiduos; Sub Regulâ autem non cadere: Nam ad vnum ferè modum omnes ridemus, et ploramus, et erubescimus, et Frontem contrahimus; et sic (vt plurimùm) de Motibus subtilioribus. Si quis autem hîc *Chiromantiæ* meminit; sciat Rem esse prorsùs vanam; et in huiusmodi Sermonibus, quos tractamus, nec dignam quidem quæ nominetur. Quod verò ad *Somniorum Naturalium Interpretationem* attinet; Res est quorundam Laboribus pertractata, sed plurimis Ineptijs scatens. Illud tantùm in præsentiâ innuo, Basim illam huic Rei, quæ maximè est solida, non substerni. Ea huiusmodi est; vbi idem fit ab internâ Causâ, quod fieri quoque sólet ab externâ,

Actus ille externus transit in somnium. Similis est Stomachi oppressio, ex crasso Vapore, atque incubitu ponderis externi: Itaque qui Incubo laborant, pondus sibi superimponi, magno cum Apparatu Circumstantiarum, somniant. Similis viscerum Pensilitas, ex Fluctuum agitatione in Mari, & ex Flatu circa Præcordia collecto: Itaque Hypocondriaci sæpiùs Nauigationes, & Agitationes super Aquas somniant: Sunt & innumera id genus.

Posterior Pars *Doctrinæ Fœderis*, (quam *Impreßionem* nominauimus) in Artem nondùm redacta est; sed obitèr tantùm, & carptìm, inter alios Tractatus, aliquàndò interuenit. Illa eandem Antistrophen cum priori habet. Quippe duo considerat: *Aut quomodo, & quousq; Humores & Temperamentum Corporis immutent Animam, in eamque agant; Aut rursùs, quomodò & quousque, Animæ Paßiones, vel Apprehensiones, immutent Corpus, & in illud agant?* Horum prius, in re Medicâ, interdùm tractari videmus; at id ipsum se miris modis Religionibus inseruit. Pharmaca enim præscribunt Medici, quæ *Morbis Animæ* persanandis inseruiant, vt in Curationibus Maniæ, & Melancholiæ; quinetiàm Medicinas porrigunt, ad Animum exhilarandum, ad Cor muniendum, atque inde Fortitudinem augendam, ad Ingenium acuendum, ad Memoriam roborandam, & similia. At Diætæ, & delectus Ciborum & Potuum, & Ablutiones, & aliæ circa Corpus Obseruantiæ, in Sectâ Pythagoræorum, & in Hæresi Manichæorum, & in Lege Mahometi, omnem modū superant. Ordinationes quoque Legis Cæremonialis, *Sanguinis* & *Adipis* esum prohibentes, ac *Animalia Munda* ab *Immundis* distinguentes, (quatenus ad Cibi vsum) & plurimæ sunt, & præcisæ. Imò Christiana Fides ipsa, (quamuis à Cæremoniarum Nube libera & serena) vsum tamen retinet Ieiuniorum, Abstinentiarum, & aliarum rerum, quæ ad Corporis

Corporis Maccrationẽ & Humiliationẽ ſpectant, tanquam Rerum non merè Ritualium, ſed etiàm Fructuoſarum. Atqui Radix omnium huiuſmodi Præceptionum (præter ipſam Cæremoniam, & Exercitium Obedientiæ) in hâc re conſiſtit, de quâ loquimur; Nimirùm quod Anima compatiatur Corpori. Si quis autem iudicio infirmior exiſtimet, iſtas Corporis in Animam Impreſſiones, aut Immortalitatem Animæ in dubium reuocare, aut Imperio Animæ in Corpus derogare; leui Dubitationi leue Reſponſum ſuffecerit. Exempla petat, vel ab Infante in Vtero Matris; qui ſimul cum Matris Affectibus compatitur, & tamen è corpore Matris ſuo tempore excluditur: vel à Monarchis, qui licet potentes, à ſeruorum impetu quandoque flectuntur, ſaluâ interim Maieſtate ſuâ Regiâ.

Iam quod ad Partem reciprocam, (de *Animâ*, & *Affectibus* eius in *Corpus* agentibus) illa quoque in Medicinâ locum inuenit. Nemo enim Medicus eſt paulò prudentior, quin *Accidentia Animi*, vt rem maximi ad Sanationes ſuas momenti, quæque omnia alia Remedia plurimùm vel adiuuet, vel impediat, conſideret & tractet. At aliud quippiam, quod hùc pertinet, parcè admodùm, nec pro Rei vel ſubtilitate, vel vtilitate, inquiſitum eſt; quatenùs ſcilicet (miſſis Affectibus) *ipſa Imaginatio Animæ, vel cogitatio perquàm fixa, & veluti in Fidem quandam exaltata, valeat ad immutandum corpus Imaginantis?* Quamuis enim vim habeat ad Nocendum manifeſtam; haud tamen inde ſequitur pari potentiâ præditum eſſe ad Subueniendum. Non magis herclè, quam ſi quis concluſerit, quoniam reperitur aliquis Aer ita peſtilens, vt ſubitò interimat; debere quoque eſſe aliquem Aerem ita ſalubrem, vt Decumbentem ſubitò reſtituat. Atque hæc Inquiſitio nobilis profectò eſſet vſûs; verùm (vt ait Socrates) *Natatore Delio* indiget, quia mergitur in Profundo.

Rursùs

Rursùs inter has *Doctrinas* de *Fœdere*, siue Consensibus Animæ & Corporis, non alia fuerit magis necessaria, quam illa Disquisitio de *Sedibus proprijs* & *Domicilijs*, quæ singulæ *Animæ Facultates* habent in *Corpore*, eiusque *Organis*. Quod genus *Scientiæ*, qui sectati fuerint, non desunt; sed quæ habentur in plerisque, aut controuersa sunt, aut leuitèr inquisita; vt maiori Diligentiâ & Acumine opus sit. Nam Sententia introducta à Platone; quâ *Intellectus in Cerebro*, tanquam in Arce collocatus est; *Animositas* (quam ille satis imperitè *Iracundiam* vocauit, cùm *Tumori* & *Superbiæ* sit propior) *in Corde*; *Concupiscentia autem & Sensualitas in iecinore*; neque prorsùs contemnenda est, neque cupidè recipienda. Rursùs nec Collocatio *Facultatum illarum intellectualium* (*Phantasiæ*, *Rationis*, *Memoriæ*) secundum *Ventriculos Cerebri*, Erroris expers est. Atque *Doctrinam* de *Naturâ Hominis indiuisâ*, ac etiàm de *Fœdere Animi & Corporis*, explicauimus.

CAPVT II.

Partitio Doctrinæ *circa* Corpus Hominis, *in* Medicinam; Cosmeticam; Athleticam; *&* Voluptariam. *Partitio* Medicinæ *in Officia tria, viz. in* Conseruationem Sanitatis; Curationem Morborum; *&* Prolongationem Vitæ: *Quodque Pars postrema de* Prolongatione Vitæ *disiungi debeat à duabus reliquis.*

Doctrina

DOctrina circa *Corpus Hominis* eandem recipit Diuiſionem, quam *Bona Corporis* ipſius, quibus inſeruit. *Bona Corporis Humani* quatuor ſunt: *Sanitas*; *Forma* ſiue *Pulchritudo*; *Vires*; *Voluptas*. Totidem igitur *Scientiæ*: *Medicina*; *Coſmetica*; *Athletica*; & *Voluptaria*, quam Tacitus appellat *Eruditum luxum*.

Medicina Ars inprimis nobilis, & ex generoſiſſimâ Proſapiâ ſecundum Poetas. Illi enim introduxerunt Apollinem primarium Medicinæ Deum; cui Filium dederunt Æſculapium, Deum itidem, & Medicinæ Profeſſorem: Quippe cùm Sol in Naturalibus ſit Vitæ Author, & Fons; Medicus eiuſdem Conſeruator, & tanquam Scaturigo altera. At Decus longè illuſtrius accedit Medicinæ, ex Operibus Seruatoris, qui & Animæ & Corporis Medicus fuit; Et ſicut Animam Doctrinæ ſuæ Cœleſtis, ita Corpus Miraculorum ſuorum, Obiectum veluti proprium conſtituit. Nuſquam enim legimus Miraculum aliquod ab eo patratum, circa Honores, aut Pecunias (præter vnicum, quò Tributum redderetur Cæſari) ſed tantùm circa Corpus Humanum, aut conſeruandum, aut ſuſtentandum, aut perſanandum.

Subiectum iſtud *Medicinæ* (*Corpus* nimirùm *Humanum*) ex omnibus, quæ Natura procreauit, maximè eſt capax Remedij; ſed viciſſim illud Remedium, maximè eſt obnoxium Errori. Eadem namque ſubiecti ſubtilitas & Varietas, vt magnam Medendi Facultatem præbet, ſic magnam etiàm Aberrandi Facilitatem. Quocircà quemadmodùm Ars iſta (præſertìm quo nunc habetur modo) inter præcipuè Coniecturales; ita Inquiſitio eius reponenda eſt inter ſummè arduas, & accuratas. Neque propterea, cum Paracelſo & Alchymiſtis ita deſipimus, vt putemus inueniri in Corpore

humano,

humano, quæ ſingulis Vniuerſitatis Rerum Speciebus (*Stellis, Mineralibus*, & alijs) reſpondeant, ſicut illi fabulantur, leuitèr & craſsâ Mineruâ traducentes, Emblema illud Veterum (quod Homo eſſet *Microcoſmus*, ſiue Epitome totius Mundi) ad hoc Commentum ſuum. Verùm nihilominùs hùc res redit, vt (quod occœpimus dicere) non inueniatur inter Corpora Naturalia, aliquod tam multiplicitèr compoſitum, quam *Corpus Humanum*. Videmus enim Herbas & Plantas ex Terrâ & Aquâ nutriri; Animalia ex Herbis & Fructibus: Hominem verò ex Carnibus ipſorum Animalium, (Quadrupedum, Auium, Piſcium;) Etiàm ex Herbis, Granis, Fructibus, Succis & Liquoribus varijs; non ſine multiplici commixtione, conditurâ, & præparatione horum Corporum, priuſquàm Homini ſint in Cibum. Adde quod Animalibus viuendi Modus ſit ſimplicior, Affectuſque, qui in Corpus agant, pauciores, & ad vnum ferè modum operantes; vbi Homo, locis Habitationum, Exercitationibus, Affectibus, Somno & Vigilijs, vices propè infinitas variarum Mutationum ſubit. Vſque adeò verum eſt, vnam, inter res cæteras, *Corporis Humani* Maſſam, maximè fermentatam, & ex plurimis coagmentatam eſſe. At *Anima* contrà Subſtantiarum eſt ſimpliciſſima, vt non malè cecinerit ille;

——Purumq; reliquit
Æthereum ſenſum, atque Auraï ſimplicis ignem.

Vnde minimè eſt mirandum, *Animam* ſic collocatam, Requiem non inuenire, iuxta Axiôma illud, *Motum rerum extra Locum eſſe rapidum, placidum in Loco.* Verùm vt ad rem redeamus. Varia iſta & ſubtilis *Corporis Humani* Compoſitio & Fabrica effecit, vt ſit inſtar Organi Muſici operoſi & exquiſiti, quod Harmoniâ ſuâ facilè excidit. Quare apud Poetas, ſummâ ratione, Muſica cum Medicinâ in Apolline coniungitur; quia ſimilis

ferè

ferè ſit vtriuſque Artis Genius; Atque in eo conſiſtat planè Medici officium, vt ſciat Humani Corporis Lyram, ita tendere & pulſare, vt reddatur Concentus minimè diſcors, & inſuauis. Ergò demùm iſta Subiecti Inconſtantia & Varietas, Artem reddidit magis Coniecturalem: Ars autem tam Coniecturalis cùm ſit, locum ampliorem dedit non ſolùm Errori, verùm etiàm Impoſturæ. Siquidem omnes aliæ propemodùm Artes, & Scientiæ, Virtute ſuâ & Functione, non Succeſſu aut Opere, iudicantur. Aduocatum ipſa Agendi & Dicendi Facultas, non Exitus Cauſſæ commendat; Gubernator Nauis, Claui tenendi peritiâ, non Expeditionis Fortunâ, ſe probat. At *Medicus*, & fortaſsè Politicus, vix habent Actiones aliquas proprias, quibus Specimen Artis, & Virtutis ſuæ, liquidò exhibeant; ſed ab Euentu præcipuè Honorem aut Dedecus reportant, iniquiſſimo prorsùs Iudicio. Quotus enim quiſque nouit, Ægroto mortuo aut reſtituto, item Rep. ſtante vel labante, vtrùm ſit Res Caſûs, an Conſilij? Fit itaque ſæpiſſimè, vt Impoſtor Palmam, Virtus Cenſuram referat. Quid ea eſt Hominum infirmitas, & credulitas, vt ſæpenumerò Agyrtam, aut Sagam, docto Medico præponant: Quare Poetæ oculati planè & perſpicaces fuiſſe videntur; cùm Æſculapio Circem Sororem dederunt, vtrunque è Sole prognatum; ſicut habetur in Verſibus; De Æſculapio Phœbigenâ,

Ille repertorem Medicinæ talis, & Artis,
Fulmine Phœbigenam Stygias detruſit ad vndas.

Et ſimilitèr de Circe Solis Filiâ,

Diues inacceſſis vbi Solis Filia lucis
Vrit odoratam nocturna in Lumina cedrum.

Omnibus enim Temporibus, Famâ & Opinione vulgi, Sagæ, & Aniculæ, & Impoſtores, Medicorum quodammodò Riuales fuere; & de Curationum celebritate cum iiſdem ferè certârunt. Ex hoc dic ſodes

quid ſequitur? Nempe vt Medici ita ſecum, quemadmodùm Salomon in re grauiori; *Si vnus & ſtulti & meus euentus erit, quid mihi prodeſt quod maiorem Sapientiæ dedi operam?* Equidem Medicis minùs ſuccenſeo, ſi ſæpenumerò vacent alicui alteri ſtudio, quod adamant, magis quam Arti ſuæ propriæ. Inuenies etenim inter eos, Poetas, Antiquarios, Criticos, Rhetores, Politicos, Theologos, atque in ijs Artibus magis quàm in profeſſione propriâ eruditos. Neque hoc fit, vt arbitror, quia (vt quidam Declamator contra Scientias Medicis obijcit) habeant quæ ſibi obuerſentur Obiecta tam fœda & triſtia, vt Animum ad alia abducere ijs omninò ſit opus; (Nam qui Homines ſint, *Nihil Humani à ſe alienum putent*;) Sed ob hoc ipſum, de quo nunc agimus; Nempe quod arbitrentur parùm ipſis intereſſe, vel ad Exiſtimationem, vel ad Lucrum, vtrùm Artis ſuæ Mediocritatem, an Perfectionem in eâ maiorem aſſequantur. Morbi enim tædia, Vitæ dulcedo, Spei fallacia, & Amicorum commendatio, efficiunt, vt Homines facilè in Medicis qualibuſcunque fiduciam collocent: Verùm ſi quis hæc attentiùs perpendat, ea potiùs ad culpam Medicorum, quàm ad culpæ excuſationem ſpectant. Neque enim ſpem abijcere, ſed vires potiùs intendere debuerant. Nam ſi cui placet obſeruationem expergefacere ſuam, & paulatìm circumſpicere, etiàm ex Exemplis obuijs, & familiaribus, facilè deprehendet; quantum obtineat imperij, *Intellectûs Subtilitas & Acumen*, in Varietatem ſiue *Materiæ*, ſiue *Formæ rerum*. Nil magis varium, quàm Hominum Facies & Vultus; Eorum tamen Diſcrimina infinita retinet Memoria: Imò Pictor ex pauculis Colorum teſtis, acie Oculi vſus, & vi Phantaſiæ, & Manûs conſtantiâ, omnium Facies, qui ſunt, fuerunt, atque etiàm (ſi coràm repræſentarentur) qui futuri ſunt, penicillo imitari ac deſcribere poſſet. Humanâ

Voce nil magis varium; Huius tamen discrimina in singulis Personis facilè internoscimus: Quinetiàm non desunt Moriones & Pantomini quidam, qui, quotquot libuerit, reddere sciunt, & ad viuum exprimere. Nil magis varium quam Soni Articulati, Verba scilicet; Via tamen inita est, ea reducendi ad paucas Literas Alphabeti. Atque illud verissimum est, non ex eo, quod Mens humana sit minùs subtilis aut capax, Perplexitates & Acatalepsias in Scientijs plerunque prouenire; sed ex eò potiùs, quod Obiectum nimis in remotò collocatum sit. Sicut enim Sensus, procul ab Obiecto dissitus, plurimùm fallitur; debitè appropinquatus, non multùm errat; ita fit in Intellectu. Solent autem Homines Naturam, tanquam ex prælta Turri, & à longè despicere, & circa Generalia nimiùm occupari; quando si descendere placuerit, & ad Particularia accedere, Resque ipsas attentiùs & diligentiùs inspicere, magis vera & vtilis fieret Comprehensio. Itaque huius Incommodi Remedium, non in eo solùm est, vt Organum ipsum vel acuant, vel roborent, sed simul vt ad Obiectum propiùs accedant. Ideóque dubitandum non est, quin si Medici, missis paulispèr istis Generalibus, Naturæ obuiam ire vellent; compotes eius fierent, de quo ait Poëta,

Et quoniam variant Morbi, variabimus Artes;
Mille Mali Species, mille Salutis erunt.

Quod eò magis facere debent, quia Philosophiæ ipsæ, quibus innituntur Medici, siue Methodici, siue Chymici, (Medicina autem in Philosophiâ non fundata, Res infirma est;) parui reuerà sunt. Quare si nimis Generalia (licet vera forent) hoc vitium habeant, quod non benè Homines ad Actionem deducant; certè maius est periculum ab illis Generalibus, quæ in se falsa sunt; atque, loco deducendi, seducunt.

Medicina igitur (vti perspeximus) adhuc talitèr

comparata est, vt fuerit magis Ostentata, quam Elaborata; etiàm magis Elaborata, quam Amplificata; cùm labores in eam insumpti, potiùs in Circulo, quam in Progressu se exercuerint. Plurima enim in eâ video à Scriptoribus iterata, addita pauca. Eam in tres Partes diuidemus, quæ tria eius Officia nominabimus. Primũ est *Conseruatio Sanitatis*; secundum *Curatio Morborum*; tertium *Prolongatio Vitæ*. At istud postremum, non videntur Medici, tanquàm Partem Principalem Artis suæ agnouisse, verùm idem reliquis duobus satis imperitè immiscuisse. Putant enim, si propulsentur Morbi antequàm ingruant, & curentur postquàm inuaserint; Prolongationem Vitæ vltrò sequi. Quod licet minimè dubium sit, tamen parùm acutè prospiciunt, horum vtrunque ad Morbos tantùm pertinere, & ad eam solummodò *Vitæ Prolongationem*, quæ à Morbis abbreuiatur & intercipitur: Atqui Filum ipsum Vitæ producere, ac Mortem, per Resolutionem Simplicem, & Atrophiam Senilem, sensìm obrepentem, ad tempus summouere; Argumentum est, quod nemo ex Medicis pro dignitate tractauit. Neque verò subeat animos Hominum ille Scrupulus, ac si hæc Res Fato & Diuinæ Prouidentiæ commissa, in Artis Officium & Munus iam primùm à nobis reuocaretur: Prouidentia enim proculdubiò Mortes quascunque, siue ex violentiâ, siue ex Morbis, siue ex Decursu ætatis, paritèr regit; Neque tamen ideò Præuentiones & Remedia excludit. Ars autem & Industria Humana, Naturæ & Fato, non imperant, sed subministrant. Verùm de hâc Parte, paulò post dicemus; hæc tantùm intereà præfati; ne quis tertium istud Officium Medicinæ, cum duobus prioribus, (quod ferè adhùc factum est,) imperitè confundat.

Quod ad Officium *tuendæ Sanitatis* attinet, (ex Officijs prædictis Medicinæ primum) multi de eo scripserunt,

ſerunt, cùm in alijs rebus ſatis imperitè, tùm nimiùm (vt arbitramur) Delectui Ciborum, minùs quàm par eſt, Quantitati eorum tribuentes. Quin & in Quantitate ipsâ, tanquam Philoſophi Morales, Mediocritatem nimis laudarunt; Cùm & Ieiunia in conſuetudinem verſa, & Victus liberalis, cui quis aſſueuerit, meliùs Sanitatem tueantur, quam iſtæ Mediocritates, quæ Naturam ignauam ferè reddunt, neque Exceſsûs neque Indigentiæ, cùm opus fuerit, patientem. Exercitationum autem Species, quæ in Sanitate tuendâ plurimùm pollent, nemo ex Medicis benè diſtinxit, aut annotauit; cùm vix inueniatur aliqua Inclinatio in Morbum, quæ non Exercitatione quâdam propriâ corrigi poſſit. Morbis Renum Globorum Luſus conuenit, Pulmonum Sagittatio, Stomachi Deambulatio & Geſtatio, atque alijs aliæ. Verùm cùm hæc Pars, de *Valetudinis Conſeruatione*, ſecundum totum tractata ſit, Defectus minores perſequi non eſt noſtri Inſtituti.

Quod verò ad *Curationem Morborum* attinet, Illa demùm pars eſt *Medicinæ*, in quâ plurimum Laboris inſumptum eſt, licet Fructu ſatis tenui. Continet autem *Doctrinam* de *Morbis*, quibus Corpus humanum ſubijcitur; vnà cum eorundem *Cauſſis*, *Symptomatibus*; & *Medelis*. In hoc ſecundo Officio *Medicinæ*, multa ſunt quæ deſiderantur; Ex his pauca ſed maximè inſignia, proponemus, quæ enumeraſſe ſatis duxerimus, abſque aliquâ Ordinis, aut Methodi lege.

Primum eſt, *Intermiſsio Diligentiæ* illius *Hippocratis*, vtilis admodùm & accuratæ; cui moris erat Narratiuam componere, Caſuum circa Ægrotos ſpecialium; referendo qualis fuiſſet Morbi Natura, qualis Medicatio, qualis Euentus. Atque huius rei nactis nobis iam Exemplum, tam proprium atque inſigne, in eo ſcilicet viro, qui tanquàm Parens Artis habitus eſt; minimè opus erit Exemplum aliquod forinſecum, ab alienis

Artibus

Artibus petere; Veluti à Prudentiâ Iuriſconſultorum, quibus nihil antiquius, quàm illuſtriores Caſus, & nouas Deciſiones, ſcriptis mandare; quò meliùs ſe ad futuros Caſus muniant, & inſtruant. Iſtam proinde *Continuationem Medicinalium Narrationum deſiderari* video; præſertìm in vnum Corpus cum diligentiâ & iudicio digeſtam; Quam tamen non intelligo ita fieri debere amplam, vt planè Vulgata, & quæ quotidiè obueniant, excipiat, (Id enim infinitum quiddam eſſet, neque ad rem;) Nec rursùs tam anguſtam, vt ſolummodò Mirabilia & Stupenda (Id quod à nonnullis factum eſt) complectatur. Multa enim in Modo rei, & Circumſtantijs eius, noua ſunt, quæ in *Genere* ipſo, noua non ſunt: Qui autem ad obſeruandum adijciet Animum, ei etiàm, in rebus quæ vulgares videntur, multa obſeruatu digna occurrent.

Item in *Diſquiſitionibus Anatomicis* fieri ſolet, vt quæ *Corpori Humano* in *vniuerſum* competant, ea diligentiſſimè, vſque ad curioſitatem, & in minimis quibuſque, notentur: At circa *varietatem*, quæ in *diuerſis Corporibus* reperitur, Medicorum diligentia fatiſcit. Ideóque *Anatomiam Simplicem* luculentiſſimè tractari aſſero; *Anatomiam Comparatam deſiderari* ſtatuo. *Partes* enim ſingulas rectè perſcrutantur Homines, earumque *Conſiſtentias, Figuras, Situs*; ſed *illarum Partium diuerſam in diuerſis Hominibus Figuram & Conditionem*, minùs obſeruant. Atque huius Omiſſionis cauſſam, non aliam eſſe arbitramur, quàm quod ad primam Inquiſitionem, inſpectio vnius aut alterius *Anatomiæ* ſufficere poſſit; ad poſteriorem verò, (quæ Comparatiua eſt, & caſum recipit,) neceſſe eſt, vt plurimarum Diſſectionum attenta & perſpicax Obſeruatio adhibeatur; Prior etiàm res eſt, in quâ Homines docti, in prælectionibus ſuis, & in cœtu Aſtantium, ſe iactare poſſunt: at ſecunda ea eſt, quæ tacitâ & diutinâ Experientiâ tantùm, acquiri poteſt.

Illud

Illud intereà minimè dubium eſt, quod internarum Partium Figura & Structura, parùm admodùm Externorum Membrorum Varietati & Lineamentis cedat; Quodque Corda, aut Iecinora, aut Ventriculi, tam diſſimilia ſint in Hominibus, quàm aut Frontes, aut Naſi, aut Aures. Atque in his ipſis differentijs Partium Internarum, reperiuntur ſæpiùs *Cauſſæ continentes* multorum Morborum; quod non attendentes Medici, Humores interdùm minimè delinquentes criminantur; cùm ipſa Mechanica Partis alicuius Fabrica in culpâ ſit. In quorum Morborum Curâ, opera luditur, ſi adhibeantur Medicinæ alterantes, (quia Res Alterationem non recipit) ſed emendanda Res eſt, & accommodanda, ſeu palliand a, per Victûs Regimen, & Medicinas familiares. Similitèr, ad *Anatomiam comparatam* pertinent, accuratæ Obſeruationes, tam *Humorum omnigenûm*, quam *Veſtigiorum & Impreſſionum Morborum*, in Corporibus varijs diſſectis; Etenìm *Humores* in *Anatomijs*, tanquàm Purgamenta & Faſtidia ferè prætermitti ſolent, cùm tamen inprimis neceſſarium ſit notare, *quales* & *quàm multiplices* ſint *Humorum* differentium *Species* (non nimiùm in hâc re tribuendo Diuiſionibus eorum receptis) qui in Corpore Humano aliquando inueniantur; Et in quibus *Cauitatibus*, & *Receptaculis*, quilibet ipſorum, Sedes & Nidulos ſuos figere potiſſimùm ſoleat; quoque iuuamento aut damno; atque his ſimilia. Itidèm *Veſtigia*, & *Impreſſiones morborum*, & *Interiorum Partium* ab ijs *Læſiones* & *Deuaſtationes*, in *diuerſis Anatomijs* cum diligentiâ notanda; Nempe, Apoſtemata, Vlcera, Solutiones Continuitatis, Putrefactiones, Exeſiones, Conſumptiones; Rursùs Contractiones, Extenſiones, Conuulſiones, Luxationes, Diſlocationes, Obſtructiones, Repletiones, Tumores; vnà cum omnibus Materijs Præter-Naturalibus, quæ in Corpore Humano

Humano inueniuntur, (veluti Calculis, Carnositatibus, Tuberibus, Vermibus, & huiusmodi:) Hæc (inquam) omnia, & his similia, per eam, quam diximus, *Anatomiam comparatam*, & multorum Medicorum Experimenta in vnum collata, magnâ cum curâ perquiri & componi debent. At *Varietas* ista *Accidentium* in *Anatomicis* aut perfunctoriè tractatur, aut silentio præteritur.

De illo verò altero Defectu circa *Anatomiam*, (nempe quod non fieri consueuerit in *Corporibus Viuis*) quid attinet dicere? Res enim hæc Odiosa, & Barbara, & à Celso rectè Damnata. Neque tamen illud minùs verum est, (quod annotatum fuit à Priscis) Poros complures, & Meatus, & Pertusiones, quæ sunt ex Subtilioribus, in Anatomicis Dissectionibus non comparere; quippe quæ in Cadaueribus occluduntur & latent; cùm in Viuentibus dilatentur, & possent esse conspicui. Itaque, vt & Vsui consulatur simul & Humanitati, non est omninò reijcienda *Anatomia Viuorum*, neque ad fortuitas Chirurgicorum Inspectiones (quod Celsus fecit) remittenda; cùm hoc ipsum benè expediri possit, per Dissectionem Brutorum Viuorum, quæ, non obstante suarum Partium dissimilitudine ab Humanis, huic Inquisitioni, adhibito iudicio, satisfacere possint.

Item in Inquisitione illorum de *Morbis*, inueniunt *Morbos* complures, quos *Insanabiles* decernunt, alios iam inde à Principio Morborum, alios post talem quampiam Periodum. Ita vt L. Syllæ & Triumuirorum Proscriptiones, Res nihili fuerint, præ Medicorum Proscriptionibus, per quas tot Homines iniquissimis Edictis Morti dedunt; Quorum tamen plurimi minore cum difficultate euadunt, quàm illi olìm inter Proscriptiones Romanas. Neque igitur dubitabo inter *Desiderata* reponere Opus aliquod de *Curationibus Morborum*, qui habentur pro *Insanabilibus*; vt euocentur

centur & excitentur Medici aliqui egregij, & magnanimi, qui huic Operi (quantum largitur Natura rerum) incumbant; quando hoc ipsum, *Istos morbos pronunciare insanabiles*, Neglectum & Incuriam veluti Lege sanciat; & Ignorantiam ab Infamià eximat.

Item vt paulò vlteriùs insistam: Etiàm planè censeo ad officium Medici pertinere, non tantùm vt *Sanitatem restituat*; verùm etiàm vt *Dolores & Cruciatus Morborum* mitiget: Neque id ipsum solummodo, cùm illa Mitigatio Doloris, veluti Symptomatis periculosi, *ad conualescentiam* faciat & conducat; imò verò cùm abiectà prorsùs omni Sanitatis spe, *Excessum* tantùm præbeat *è Vità* magis *lenem & placidum*. Siquidem non parua est Fœlicitatis pars, (quam sibi tantoperè precari solebat Augustus Cæsar) illa *Euthanasia*; Quæ etiàm obseruata est in Excessu Antonini Pij, quandò non tam Mori videretur, quàm dulci & alto Sopore excipi. Scribitur etiàm de Epicuro, quod hoc ipsum sibi procurauerit; cùm enim Morbus eius haberetur pro desperato, Ventriculum & Sensus, Meri largiore haustu, & ingurgitatione obruit; vnde illud in Epigrammate,

—— *Hinc stygias ebrius hausit aquas.*

Vino scilicet Stygij Laticis Amaritudinem sustulit. At nostris Temporibus, Medicis quasi Religio est, Ægrotis, postquàm deplorati sint, assidere; vbi meo iudicio, si Officio suo, atque adeò Humanitati ipsi deesse nolint, & Artem ediscere, & diligentiam præstare deberent, quà Animam agentes, faciliùs & mitiùs è Vitâ demigrent. Hanc autem Partem, Inquisitionem de *Euthanasià exteriori* (ad differentiam eius *Euthanasiæ*, quæ Animæ præparationem respicit) appellamus, eamque inter *Desiderata* reponimus.

Item in *Curationibus Morborum* illud generalitèr *desiderari* reperio; Quod Medici huiusce Æratis, licet *generales Intentiones Curationum* non malè persequantur,

particulares tamen *Medicinas*, quæ ad Curationes Morborum ſingulorum, proprietate quâdam ſpectant, aut non benè nôrunt, aut non religiosè obſeruant. Nam Medici Traditionum & Experientiæ probatæ Fructum, Magiſtralitatibus ſuis deſtruxerunt, & ſuſtulerunt; Addendo, & demendo, & mutando circa Medicinas, prout ijs libitum fuerit; & ferè Pharmacopœorum more, *Quid pro Quo* ſubſtituendo; ita ſuperbè imperantes Medicinæ, vt Medicina non ampliùs imperet Morbo. Demptis enim Theriacâ, & Mithridatio, & fortaſsè Diaſcordio, & Confectione Alkermes, & paucis alijs Medicinis, ad nulla ferè certa Pharmaca ſe religiosè & ſeuerè aſtringunt. Nam Medicamenta illa, quæ in Officinis proſtant venalia, potiùs in promptu ſunt ad Intentiones Generales, quàm accommodata & propria ad Curationes Particulares; Siquidem ſpeciatìm nullum Morbum magnoperè reſpiciunt, verùm generalìm ad Obſtructiones aperiendas, Concoctiones confortandas, Intemperies alterandas pertinent. Atque hinc præcipuè fit, vt Empyrici & Vetulæ ſæpenumerò in curandis Morbis fœliciùs operentur, quàm Medici eruditi; quia Medicinarum Probatarum Confectionem & Compoſitionem fidelitèr & ſcrupulosè retinent. Equidem memini Medicum quendam apud nos in Angliâ, Practicâ celebrem, Religione propè Iudæum, Librorum lectione tanquam Arabem, ſolitum dicere; *Medici veſtri Europæi ſunt quidem viri docti; ſed non nôrunt particulares curationes morborum.* Quinetiam idem ludere ſolebat, parùm decorè, dicendo, *Medicos noſtros ſimiles eſſe Epiſcopis; ligandi & ſoluendi claues habere, & nihil ampliùs.* Sed vt ſeriò quod res eſt dicamus; Plurimùm referre cenſemus, ſi Medici aliqui, & eruditione & practicâ inſigniores, Opus aliquod conficiant, de Medicinis probatis & experimentalibus, ad Morbos Particulares. Nam quod

ſpeciosâ

ſpecioſâ quis ratione nixus, exiſtimet decere Medicum doctum, (habitâ ratione Complexionis Ægrorum, Ætatis, Tempeſtatis anni, Conſuetudinum, & huiuſmodi) potiùs Medicinas ex tempore aptare, quàm certis aliquibus præſcriptis inſiſtere; id fallax Res eſt, & Experientiæ non ſatis attribuit, Iudicio plus nimis. Sanè quemadmodùm in Rep. Romanâ, Ciues erant vtiliſſimi, & optimè compoſiti, qui aut Conſules Populo fauebant, aut Tribuni in Partes Senatûs inclinabant: ita in hâc Materiâ, de quâ agimus, Medicos eos probamus, qui aut in magnâ Eruditione, traditiones Experientiæ plurimùm faciunt; aut in Practicâ inſigni, Methodos & Generalia Artis non aſpernantur. Modificationes verò Medicinarum (ſi quando ſit opus eas adhibere) potiùs in Vehiculis earum exercendæ ſunt, quàm in ipſo Corpore Medicinarum; in quo nil nouandum, abſque euidenti neceſſitate. Hanc igitur Partem, quæ de *Medicinis Authenticis*, & *Poſitiuis* tractet, *deſiderari* ſtatuimus. Res autem eſt, quæ tentari non debet, abſque acri & ſeuero Iudicio, & tanquàm in Synodo Medicorum ſelectorum.

Item, inter Præparationes Medicinarum, mirari ſubit (præſertìm cùm *Medicinæ ex Mineralibus* à Chymicis in tantum euectæ & celebratæ ſint; cúmque tales Medicinæ tutiùs adhibeantur ad Exteriora, quam intrò ſumantur) neminem adhùc inuentum, qui per Artem, *Thermas Naturales*, & *Fontes Medicinales* imitari annixus fuerit; cùm tamen in confeſſo ſit, Thermas illas & Fontes, Virtutes ſuas, ex Venis Mineralium, per quas permeant, nanciſci: Quinetiàm, in manifeſtum huius rei documentum, benè nôrit Humana Induſtria, diſcernere & diſtinguere per Separationes quaſdam, ex quo genere Mineralium, huiuſmodi Aquæ inficiantur; veluti an ex Sulphure, Vitriolo,

 Chalybe,

Chalybe, aut aliquo ſimili? Quæ naturalis Aquarum tinctura, ſi ad Artificioſas compoſitiones reduci poſſet; fuerit in poteſtate Hominis, & plura genera earum (prout vſus poſtulat) efficere; & temperamentum ipſarum pro arbitrio regere. Hanc igitur Partem, de *Imitatione Naturæ in Balneis Artificialibus* (re proculdubiò & vtili, & in promptu) *deſiderari* cenſemus.

Ne verò ſingula ſcrupuloſiùs exequamur, quam vel Inſtituto noſtro, vel huiuſce Tractatûs Naturæ convenit, claudemus hanc Partem, Defectûs alterius cuiuſdam enumeratione, qui maximi nobis videtur momenti; Nimirùm, quod *Medendi ratio*, quæ obtinuit, ſit *nimio plus compendioſa*, quam vt Inſigne aliquid aut Arduum præſtare poſſit. Etenìm iudicio noſtro, opinio fuerit magis blanda, quàm vera, ſi quis exiſtimet Medicamentum aliquod tam potens aut felix fieri poſſe, vt Vſus eius ſimplex, Curationi alicui grandiori ſufficiat. Mirabilis profectò foret Oratio, quæ pronunciata, aut etiàm ſæpiùs repetita, Vitium aliquod Animo penitùs inſitum aut inueteratum, corrigere aut tollere poſſit. Longè certè abeſt. Verùm quæ in Naturâ eximiè poſſunt & pollent, ſunt Ordo, Proſecutio, Series, Viciſſitudo Artificioſa. Quæ, licet maius quoddam in præcipiendo iudicium, maioremque in parendo conſtantiam, requirant; tamen Effectuum magnitudine abundè rem compenſant. Etſi autem ex Opera Medicorum quotidianâ, quam, inuiſendo, aſſidendo, præſcribendo, Ægrotis præſtant, putaret quiſpiam haud ſegnitèr ipſos Curationem perſequi; atque in eâdem, certâ quâdam viâ, inſiſtere: Tamèn ſi quis ea, quæ præſcribere & miniſtrare ſoleant Medici, acutiùs introſpiciat, inueniet pleraque vacillationis & Inconſtantiæ plena, & quæ ex tempore excogitentur, & in Mentem illis veniant, abſque certo aliquo, aut præuiſo Curationis tramite. Debuerant autem

tem etiam ab initio, post Morbum benè perspectum & cognitum, Seriem curandi ordinatam meditari, neque ab eâ, absque graui Causâ, discedere. Atque sciant pro certo Medici, posse (exempli gratia) tria fortassè, aut quatuor Medicamenta, ad Morbum aliquem grauem curandum rectè præscribi, quæ debito ordine, & debito interuallo sumpta, Curationem præstent: quorum singula, si per se tantùm sumerentur, aut si ordo inuerteretur, aut interuallum non seruaretur, fuerint prorsus nocitura. Neque tamen id volumus, vt omnis scrupulosa & superstitiosa curandi Ratio in pretio sit tanquam optima, (non magis quam omnis *Via arcta, via* sit ad *Cœlum:*) verùm vt æquè recta sit Via, ac arcta & difficilis. Hanc autem Partem, quam *Filum medicinale vocabimus, desiderari* ponimus. Atque hæc illa sunt, quæ in *Doctrinâ Medicinæ*, de *Curatione Morborum, desideramus*; nisi quod restet Vnicum, quod pluris est quàm illa omnia. *Desideratur* nimirùm *Philosophia Naturalis Vera & Actiua*, cui *Medicinæ Scientia* inædificetur. Cæterùm illa non est huiusce Tractatûs.

Tertiam Partem *Medicinæ*, posuimus illam de *Prolongatione Vitæ*; quæ noua est, & *desideratur*; Estque omnium Nobilissima. Si enim tale aliquid inueniri possit, non versabitur tantùm Medicina in *Curationum sordibus*, nec Medici ipsi propter *Necessitatem* solummodò *honorabuntur*; sed vtique propter Donum Mortalibus, ex terrenis, quasi maximum; cuius poterint esse, secundùm Deum, Dispensatores & Administri. Licet enim *Mundus* Homini Christiano, ad *Terram promissionis* contendenti, tanquàm *Eremus* sit; tamen in *Eremo* ipso proficiscentibus, Calceos & Vestes (Corpus scilicet nostrum, quod Animæ loco Tegminis est) minùs atteri, Gratiæ Diuinæ Munus quoddam æstimandū. Hâc de re, quia est ex optimis, eámque inter *Desiderata* posuimus, ex more nostro, & Monita dabimus, & Indicia, & Præcepta.

Primò

Primò *monemus*, ex Scriptoribus, circa hoc Argumentum, neminem eſſe, qui aliquid Magni, ne dicamus aliquid Sani, repererit. Ariſtoteles certè Commentarium de hoc edidit perpuſillum, in quo nonnihil ineſt Acuti; quòd Ipſe Omnia eſſe vult, vt ſolet. At Recentiores tam oſcitantèr, & ſuperſtitiosè, de hoc ſcripſerunt, vt Argumentum ipſum ob eorum vanitatem, tanquam vanum & vecors haberi cœperit.

Secundò *monemus*, ipſas Intentiones, quæ hùc ſpectant, Medicorum, Res nihili eſſe; & Cogitationes Hominum à re potiùs abducere, quàm verſus eam dirigere. Sermocinantur enim, Mortem in Deſtitutione Calidi & Humidi conſiſtere: Deberi itaque Calorem Naturalem confortari, Humorem autem Radicalem foueri; Perinde ac ſi hæc res Iuſculis, aut Lactucis & Maluis, aut Amydo, aut Iuiubis, aut rursùs Aromatibus, aut Vino generoſo, aut etiàm Spiritu Vini, & Oleis Chymicis, confici poſſit; Quæ omnia obſunt potiùs, quàm proſunt.

Tertiò *monemus*, vt Homines nugari deſinant, nec tam faciles ſint, vt credant, grande illud opus, quale eſt Naturæ Curſum remorari & retrouertere, poſſe Hauſtu aliquo Matutino, aut Vſu alicuius Pretioſæ Medicinæ, ad exitum perduci; Non Auro potabili, non Margaritarum Eſſentijs, & ſimilibus Nugis; ſed vt pro certo habeant, *Prolongationem Vitæ* eſſe rem operoſam, & quæ ex compluribus Remedijs, atque eorum inter ſe Connexione idoneâ, conſtet: Neque enim quiſquam ita ſtupidus eſſe debet, vt credat, quod nunquàm factum eſt adhùc, id fieri iam poſſe, niſi per modos etiàm nunquàm tentatos.

Quartò *monemus*, vt Homines ritè animaduertant & diſtinguant, circa ea, quæ ad *Vitam ſanam*, & ea, quæ ad *Vitam longam*, conferre poſſunt. Sunt enim nonnulla, quæ ad Spirituum Alacritatem, & Functionum Robur,

bur, & Morbos arcendos, prosunt; quæ tamen de summâ Vitæ detrahunt, & Atrophiam senilem absque Morbis accelerant: Sunt & alia, quæ ad Prolongationem Vitæ, & Atrophiam senilem longiùs summouendam iuuant; sed tamen non vsurpantur absque periculo Valetudinis; Adeò vt qui ijs vtentur ad Prolongationem Vitæ, debeant simul Incommodis occurrere, quæ alioquìn ex eorum vsu superuenire possint. Atque *Monita* hactenùs dedimus.

Quod ad *Indicia* attinet; Tale huius rei (quam Animo metimur) Plasma est. Conseruantur res & durant duobus Modis: Aut in *Identitate suâ*; Aut per *Reparationem*. In *Identitate suâ*; vt *Musca*, aut *Formica in Succino*; *Flos*, aut *Pomum*, aut *Lignum* in *Conseruatorijs Niualibus*; *Cadauer* inter *Balsama*. Per *Reparationem*; vt in *Flammâ*; & in *Mechanicis*. Operanti ad *Prolongationem Vitæ*, vtroque genere vtendum est, (disiuncta minus possunt) Corpusque Humanum conseruandum, quemadmodùm *Inanimata* conseruantur: Ac rursùs quemadmodùm *Flamma* conseruatur; Ac denique quadamtenùs vt *Mechanica* conseruantur. Tres igitur sunt ad *prolongandam Vitam* Intentiones: *Retardatio Consumptionis*; *Probitas Reparationis*; & *Renouatio* eius quod *cœpit veterascere*. *Consumptio* fit à duabus *Deprædationibus*; *Deprædatione Spiritûs Innati*; & *Deprædatione Aeris Ambientis*. *Prohibitio* vtriusque duplex; Aut si *Agentia* illa fiant minùs *Prædatoria*; aut si *Patientia* (*Succi* scilicet Corporis) reddantur minùs *Deprædabilia*. *Spiritus* fit minùs *Prædatorius*, si aut *substantiâ densetur*, vt in vsu *Opiatorum* & *Nitratorum*, & in *Contristationibus*; Aut *Quantitate minuatur*, vt in *Diætis Pythagoricis* & *Monasticis*; Aut *Motu leniatur*, vt in *Otio* & *Tranquillitate*. *Aer* ambiens fit minùs *Prædatorius*, si aut minùs *incalescat* à *Radijs Solis*, vt in *Regionibus frigidioribus*,

gidioribus; in *Speluncis*; in *Montibus*; & in *Columnis Anachoretarum*: Aut *summoueatur à Corpore*, vt in *Cute densâ*, & in *plumis Auium*, & in *vsu Olei* & *Vnguentorum* absque *Aromatibus*. *Succi Corporis* redduntur minùs *deprædabiles*, si aut *Duri* facti sint; aut *Roscidi* siue *oleosi*. *Duri*, vt in *Victu aspero*; *vitâ* in *Frigido*; *Exercitationibus robustis*; *Balneis* quibusdam *Mineralibus*. *Roscidi*, vt in *vsu Dulcium*, & *abstinentiâ* à *Salsis* & *Acidis*, & maximè omnium, in tali *Mistione Potûs*, quæ sit Partium valdè *tenuium* & subtilium, absque tamen omni *Acrimoniâ* aut *Acedine*. *Reparatio* fit per *Alimenta*; *Alimentatio* autem promouetur quatuor Modis: Per *Concoctionem Viscerum* ad *Extrusionem Alimenti*, vt in *confortantibus Viscera principalia*; Per *Excitationem Partium Exteriorum* ad *Attractionem Alimenti*, vt in *Exercitationibus* & *Fricationibus* debitis, atque *Vnctionibus* quibusdam & *Balneis appropriatis*; Per *Præparationem Alimenti* ipsius, vt faciliùs se insinuet, & Digestiones ipsas quadamtenùs anticipet, vt in varijs & artificiosis Modis *Cibi condiendi*, *Potûs miscendi*; *Panis fermentandi*, & horum trium *Virtutes* in *vnum redigendi*; Per *Confortationem* ipsius *vltimi Actûs Assimilationis*, vt in *Somno tempestiuo*, & *Applicationibus* quibusdam *exterioribus*. *Renouatio* eius quod cœpit *veterascere*, fit duobus Modis; vel per *Intenerationem Habitûs Corporis* ipsius, vt in vsu *Malacissationum* ex *Balneis*, *Emplastris*, & *Vnctionibus*; quæ talia sint vt *imprimant*, non *extrahant*: Vel per *Expurgationem Succi veteris*, & *Substitutionem Succi noui*, vt in tempestiuis & *repetitis Purgationibus*, *Sanguinis Missionibus*, & *Diætis attenuantibus*, quæ Florem Corporis restituunt. Atque de *Indicijs* hactenùs.

Præcepta, quanquam ex ipsis *Indicijs* plurima possint deduci; tria tamen veluti præcipua subiungere visum

visum est. *Præcipimus* primò, vt Prolongatio Vitæ expectetur potiùs à Diætis Statis, quàm à Regimine aliquo Victûs familiari; aut etiàm à Medicamentorum Particularium Excellentiâ. Etenìm, quæ tantâ Virtute pollent, vt Naturam retrouertere valeant; fortiora plerunque sunt, & potentiora ad alterandum, quàm vt simul in aliquâ Medicinâ componi, multò minùs in Victu familiari interspergi possint. Superest itaque vt seriatìm, & regularitèr, & ad Tempora certa, & vicibus certis recurrentia, adhibeantur.

Secundò *præcipimus*, vt *Prolongatio Vitæ*, expectetur potiùs ab Operatione in Spiritus, & à Malacissatione Partium, quàm à Modis Alimentandi. Etenìm, cùm Corpus humanum, eiusque Fabrica (missis externis) à tribus patiatur; Spiritibus scilicet; Partibus; & Alimentis; Via Prolongationis Vitæ per Alimentandi Modos longa est; atque per multas ambages & circuitus; At viæ per Operationes super Spiritus, & super Partes, multò breuiores sunt, & quibus citiùs ad Finem desideratum peruenitur; Eò quod Spiritus subitò patiantur, & à Vaporibus, & ab Affectibus, quæ miris modis in eos possunt; Partes item, per Balnea, aut Vnguenta, aut Emplastra, quæ subitas etiàm Impressiones faciunt.

Tertiò *præcipimus*, quod Malacissatio Partium per Exterius, fieri debet, per *Consubstantialia*, *Imprimentia*, & *Occludentia*. *Consubstantialia* enim beneuolo Partium amplexu libentèr excipiuntur, & propriè malacissant. *Imprimentia* autem, & Virtutem Malacissantium, tanquàm Vehicula, faciliùs & altiùs deducunt, atque ipsa Partes nonnihil expandunt. *Occludentia* autem, Virtutem vtrorumque retinent, & paulispèr figunt, & Perspirationem, quæ est res Malacissationi opposita, (quia Humidum emittit,) cohibent. Itaque per hæc tria; (sed potiùs ordine disposita, & succedentia, quàm commixta;) Res absoluitur. Interìm in hâc Parte mo-

 nemus,

nemus, non eam esse Intentionem Malacissationis, vt nutriat Partes per Exterius; sed tantùm vt eas reddat magis idoneas ad Nutriendum. Quicquid enim magis Aridum est, minùs est Actiuum ad Assimilandum. Atque de *Prolongatione Vitæ*, quæ est Pars tertia *Medicinæ* nouitèr ascripta, hæc dicta sint.

Veniamus ad *Cosmeticam*, quæ certè Partes habet Ciuiles, Partes rursùs Effœminatas. Corporis enim Munditia, & Decor honestus, rectè existimatur promanare à Modestiâ quâdam Morum, & à Reuerentiâ; inprimis erga Deum, cuius Creaturæ sumus; tum erga Societatem, in quâ degimus; tum etiam erga nosmetipsos, quos non minùs, imò magis quàm alios reuereri debemus. Verùm Adulterina illa Decoratio, quæ Fucos & Pigmenta adhibet, digna certè est illis Defectibus, qui eam sempèr comitantur; cùm non sit, aut ad fallendum satis ingeniosa, aut ad vtendum satis commoda, aut ad Salubritatem satis tuta & innocua. Miramur autem prauam hanc consuetudinem Fucandi, Leges Censorias, tam Ecclesiasticas quàm Ciuiles (quæ alias in Luxuriam circa Vestes, aut Cultus Capillorum effœminatos, admodùm fuerint seueræ) ita diù fugisse. Legimus certè de *Iezabele*, quod Pigmentis faciem obliuerit; verùm de *Estherâ*, & *Iudithâ*, nil tale perhibetur.

Pergamus ad *Athleticam*; Eam sensu intelligimus paulò largiori, quàm accipi consueuit. Hùc enim referimus, quicquid versatur circa conciliandã qualemcunque (quam Corpus humanum suscipit) *Habilitatem*; siue sit *Agilitatis*, siue *Tolerantiæ*. Quarum *Agilitas* duas habet Partes, *Robur* & *Velocitatem*: Ac *Tolerantia* itidem duas, vel *Indigentiarum Naturalium patientiam*; vel in *Cruciatibus Fortitudinem*. Quorum omnium, videmus sæpenumerò Exempla insignia, in Practicâ Funambulorum; in duro victu Hominum quorundam Barbarorum; in Stupendis viribus Maniacorum; & in

con-

constantiâ nonnullorum inter exquisita Tormenta Imò si aliqua alia reperiatur Facultas, quæ in priorem Partitionem non cadit (qualis in *Vrinatoribus* sæpè conspicitur, qui mirificè Anhelitum cohibere possunt) ad hanc ipsam Artem aggregari volumus. Atque quod talia fieri quandóque possint, manifestissimum est; At Philosophia & inquisitio Caussarum circa eadem ferè neglecta iacet; Hanc arbitramur ob Caussam, quòd Hominibus persuasum sit huiusmodi Magisteria Naturæ, solummodò vel ex peculiari certorum Hominum indole, (quæ sub Disciplinam non cadit,) vel à diutinâ, ab Annis vsque Puerilibus, consuetudine, (quæ potiùs imperari quam doceri solet) obtinere. Quod etsi verum prorsùs non sit; tamen *Defectus* huiusmodi Rerum quid attinet notare? Certamina enim Olympica iam diù cessarunt; Tum etiàm in eiusmodi rebus Mediocritas sufficit ad vsum; Excellentia autem Mercenariæ cuidam Ostentationi ferè inseruit.

Postremò accedimus ad *Artes Voluptarias*. Eæ secundum sensus ipsos dispertitæ sunt: Oculos oblectat præcipuè *Pictoria*, cum alijs Artibus innumeris, (quæ ad Magnificentiam spectant) circa Ædificia, Hortos, Vestes, Vasa, Calices, Gemmas, & similia. Aures demulcet *Musica*, quæ tantâ Vocum, Spiritûs, Chordarum, Varietate, & apparatu, instructa est. Olìm etiam *Hydraulica*, pro Coryphæis quibusdam Artis eius habita sunt, quæ nunc propè obsoleuerunt. Atque Artes, quæ ad Visum, aut Auditum spectant, præ alijs præcipuè Liberales habitæ sunt: Sensus hi duo magis casti; Scientiæ magis eruditæ; quippe qui etiam *Mathematicam*, veluti Ancillam, in Familijs suis habeant: Etiam Altera ad Memoriam & Demonstrationes; Altera ad Mores & Affectus Animi nonnihil respicit. Reliquorum Sensuum Oblectationes, atque Artes circa ipsos, minùs in honore sunt; veluti Luxuriæ quam Magnifi-

centiæ propiores. Vnguenta, Odoramenta, Deliciæ & Cupediæ Mensarum, maximè autem Incitamenta Libidinis, rectiùs Censore quàm Doctore indigent. Optimè sanè à quibusdam annotatum est, nascentibus & crescentibus Rebuspub. Artes Militares florere; in statu & culmine positis Liberales; at ad declinationem & decasum vergentibus Voluptarias. Hæc verò Ætas nostra, vereor ne tanquàm in decasu felicitatis, in Artes voluptarias inclinet. Quare ista missa faciamus. Cum *Artibus Voluptarijs Ioculares* copulo. Deceptiones siquidem Sensuum, inter Delectationes Sensuum reponendæ sunt.

Iam verò transcursis *Doctrinis* illis, circa (*Corpus Humanum*, (*Medicinâ*, *Cosmeticâ*, *Athleticâ*, *Voluptariâ*) illud obitèr monemus; Cùm in *Corpore Humano* tot Res in considerationem veniant; *Partes*, *Humores*, *Functiones*, *Facultates*, *Accidentia*; Cúmque, (si nobis integrum esset) constitui oportuisset Corpus vnicum *Doctrinæ de Corpore Humano*, quæ ista omnia complecteretur (simile illi *Doctrinæ de Animâ*, de quâ mox dicemus) tamen ne Artes nimis multiplicentur, neue Veteres Artium Limites (plusquàm necesse fuerit) transponantur; *Doctrinam* de *Partibus Corporis Humani*, de *Functionibus*, de *Humoribus*, de *Respiratione*, de *Somno*, de *Generatione*, de *Fœtu* & *Gestatione* in *Vtero*, de *Augmentis*, de *Pubertate*, de *Canicie*, de *Impinguatione*, & similibus, in *Corpus Medicinæ* recipimus; licet ad Officia illa tria non propriè pertineant; Sed quia *Corpus* ipsum *Hominis*, sit per omnia *Medicinæ* Subiectum. *Motum* autem *Voluntarium*, & *Sensum*, ad *Doctrinam* de *Animâ* reijcimus; siquidem *Animæ* Partes in his duobus sunt potiores. Atque sic *Doctrinam*, quæ circa *Corpus Hominis* versatur (quod *Animæ* pro Tabernaculo duntaxat est) claudimus.

CAPVT III.

Partitio Philoſophiæ Humanæ *circa* Animam, *in* Doctrinam *de* Spiraculo; *&* Doctrinam *de* Animâ Senſibili *ſiue* Productâ. *Partitio ſecunda eiuſdem* Philoſophiæ, *in* Doctrinam *de* Subſtantiâ *&* Facultatibus Animæ; *&* Doctrinam *de* Vſu, *&* Obiectis Facultatum. *Appendices duæ* Doctrinæ *de* Facultatibus Animæ; Doctrina *de* Diuinatione Naturali; *&* Doctrina *de* Faſcinatione. *Diſtributio* Facultatum Animæ Senſibilis, *in* Motum; *&* Senſum.

VEniamus ad *Doctrinam* de *Animâ Humanâ*; è cuius Theſauris, omnes cæteræ *Doctrinæ* depromptæ ſunt. Eius duæ ſunt Partes; Altera tractat de *Animâ Rationali*, quæ Diuina eſt; Altera de *Irrationali*, quæ communis eſt cum Brutis. Notauimus autem paulò ſuperiùs (vbi de *Formis* loquebamur) differentes illas duas *Animarum* Emanationes, quæ in primâ vtriuſque Creatione, ſe dant conſpiciendas; Nimirùm, quod altera Ortum habuerit à *Spiraculo Dei*; Altera è *Matricibus Elementorum*. Nam de *Animæ Rationalis* Generatione Primitiuâ, ita ait Scriptura, *Formauit Hominem de limo Terræ, & ſpirauit in Faciem eius Spiraculum Vitæ.* At Generatio *Animæ Irrationalis*, ſiue *Brutorum*, facta eſt per Verba illa, *Producat Aqua*; *Producat Terra*; Hæc autem *Anima* (qualis eſt in Homine) *Animæ Rationali* Organum tantum

tantùm est, atque Originem habet, & ipsa quoque, quemadmodùm in Brutis, è Limo Terræ: Neque enim dictum est, *Formauit Corpus Hominis de Limo Terræ*; sed *Formauit Hominem*; integrum scilicet Hominem, excepto illo Spiraculo. Quamobrem Partem primam *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, *Doctrinam de Spiraculo* appellabimus; Secundam verò, *Doctrinam* de *Animâ Sensibili* siue *Productâ*. Neque tamen, cùm hactenùs *Philosophiam* solam tractemus (quippe *Sacram Theologiam* in Fine Operis collocauimus) Partitionem istam à *Theologiâ* mutuaremus, nisi etiàm cum principijs *Philosophiæ* conueniret. Plurimæ enim & maximæ sunt *Animæ Humanæ* præcellentiæ supra *Animas Brutorum*, etiàm Philosophantibus secundum Sensum manifestæ. Vbicunque autem tot & tantarum inuenitur Excellentiarum Symbolum, ibi meritò sempèr constitui debet Differentia specifica. Itaque nobis non nimiùm placet, confusa illa & promiscua Philosophorum de *Animæ Functionibus* Tractatio; ac si *Anima Humana*, Gradu potiùs quàm Specie, discriminata esset ab *Animâ Brutorum*; Non alitèr quàm Sol inter Astra, aut Aurum inter Metalla.

Subiungenda est etiàm Partitio alia *Doctrinæ Generalis* circa *Animam Humanam*, antequàm de Speciebus fusiùs loquamur. Etenìm, quæ de Speciebus posteà dicemus, vtramque Partitionem, tum illam quam iam modò posuimus, tum istam quam nunc proponemus, simul tractabunt. Secunda igitur Partitio sit, in *Doctrinam* de *Substantiâ* & *Facultatibus Animæ*; & *Doctrinam* de *Vsu* et *Obiectis Facultatum*.

Præmissis itaque his Partitionibus geminis, ad Species accedamus. *Doctrina* de *Spiraculo*, eademque de *Substantiâ Animæ Rationalis*, complectitur Inquisitiones illas de Naturâ eius; Vtrum *Natiua sit illa*, an *Aduentitia*; *Separabilis*, an *Inseparabilis*; *Mortalis*, an *Immortalis*;

talis; quatenùs Legibus Materiæ alligata, quatenùs minimè; & similia? Quæ verò huius sunt Generis, licet etiàm in Philosophiâ, & diligentiorem & altiorem Inquisitionem subire possint, quàm adhùc habetur; vtcunque tamen in fine, Religioni determinanda & diffinienda rectiùs transmitti censemus: Alitèr enìm, Erroribus haud paucis, & Sensûs Illusionibus omninò exponentur. Etenìm, cùm *Substantia Animæ*, in Creatione suâ, non fuerit extracta aut deducta, ex Massâ Cœli & Terræ, sed immediatè inspirata à Deo; Cúmque Leges Cœli & Terræ, sint propria Subiecta Philosophiæ; quomodò possit Cognitio de *Substantiâ Animæ Rationalis* ex Philosophiâ peti & haberi? Quinimò ab eâdem Inspiratione Diuinâ hauriatur, à quâ *Substantia Animæ* primò emanauit.

Doctrina verò de *Animâ Sensibili* siue *Productâ*, etiàm quatenùs ad *Substantiam* eius, verè inquiritur: At ea Inquisitio nobis quasi *desiderari* videtur. Quid enim ad *Doctrinam* de *Substantiâ Animæ* faciunt, *Actus vltimus*, & *Forma Corporis*, & huiusmodi Nugæ Logicæ? *Anima* siquidem *Sensibilis* siue *Brutorum*, planè Substantia Corporea censenda est, à Calore attenuata, & facta Inuisibilis; Aura (inquam) ex Naturâ Flammeâ & Aereâ conflata, Aeris mollicie ad Impressionem recipiendam, Ignis vigore ad Actionem vibrandam dotata; partìm ex Oleosis, partìm ex Aqueis nutrita; Corpore obducta, atque in Animalibus perfectis in Capite præcipuè locata, in Neruis percurrens, & Sanguine spirituoso Arteriarum refecta & reparata; quemadmodùm Bernardinus Telesius, & Discipulus eius Augustinus Donius, aliquâ ex parte, non omninò inutilitèr, asseruerunt. Itaque de hâc *Doctrinâ*, diligentior fiat Inquisitio: Eò magis, quod hæc Res non benè intellecta, Opiniones superstitiosas, & planè contaminatas, & Dignitatem *Animæ Humanæ* pessimè conculcantes, de *Metempsuchôsi*, &

& *Luſtrationibus Animarum* per Periodos Annorum, denique de nimis propinquâ *Animæ Humanæ* erga *Animas Brutorum* per omnia *Cognatione*, peperit. Eſt autem hæc *Anima* in Brutis *Anima principalis*, cuius Corpus Brutorum Organum; In Homine autem, Organum tantùm & ipſa *Animæ Rationalis*; & *Spiritûs* potiùs Appellatione, quàm *Animæ* indigetari poſſit. Atque de *Subſtantiâ Animæ* hactenùs.

Facultates autem *Animæ* notiſſimæ ſunt; *Intellectus*, *Ratio*, *Phantaſia*, *Memoria*, *Appetitus*, *Voluntas*, denique vniuerſæ illæ, circa quæ verſantur Scientiæ Logicæ, & Ethicæ: Sed in *Doctrinâ de Animâ*, *Origines* ipſarum tractari debent, idque phyſicè, prout Animæ innatæ ſint, & adhæreant: *Vſus* tantùm ipſarum, & *Obiecta*, illis alteris *Artibus*, deputantur. Atque in hac parte, nihil egregij (vt nobis videtur) adhùc repertum eſt; quanquàm *deſiderari* eam haud ſanè dixerimus. Habet etiàm Pars iſta, *De Facultatibus Animæ*, Appendices duas; quæ & ipſæ, quemadmodùm tractantur, potiùs Fumos nobis exhibuerunt, quàm Flammam aliquam lucidam Veritatis: Altera harum eſt *Doctrina* de *Diuinatione* Naturali; Altera de *Faſcinatione*.

Diuinationem ab Antiquis, nec malè, in duas Partes diuiſam habemus; *Artificialem*, & *Naturalem*: *Artificialis* Ratiocinando, ex Indicatione Signorum, Prædictionem colligit; *Naturalis*, ex ipſâ Animi præſenſione internâ, abſque Signorum Adminiculis, præſagit. *Artificialis* duplex; Altera argumentatur ex *Cauſis*; Altera ex *Experimentis* tantùm, cœcâ quâdam Auctoritate: Quæ poſterior, vt plurimùm, ſuperſtitioſa eſt; quales erant Ethnicorum Diſciplinæ, circa *Inſpectionem Extorum*, *Volatum Auium*, & ſimilia. Etiàm Chaldæorum *Aſtrologia* ſolennior, non multò melior. At *Artificialis Diuinatio* vtraque, inter diuerſas Scientias ſpargitur. Habet *Aſtrologus* Prædictiones ſuas, ex ſitu Aſtrorum.

Habet

Habet etiàm *Medicus* suas, De Morte ingruente; De Conualescentiâ; De Symptomatibus Morborum superuenturis, ex Vrinis, Pulsibus, Aspectu Ægrorum, & similibus. Habet & *Politicus* suas; *O Vrbem Vænalem, & citò perituram, si Emptorem inuenerit:* Cuius Vaticinij fides non diù morata est; impleta primùm in Syllâ, posteà in Cæsare. Huiusmodi igitur Prædictiones, præsentis non sunt Instituti, verùm ad Artes proprias remitti debent. *Naturalis* autem *Diuinatio*, ex vi scilicet internâ Animi Ortum habens, ea demùm est, de quâ nunc agitur. Hæc duplex est; Altera *Natiua*; Altera per *Influxum*. *Natiua* hoc nititur Suppositionis Fundamento; Quod Anima in se reducta, atque collecta, nec in Corporis Organa diffusa, habeat ex vi propriâ Essentiæ suæ, aliquam Prænotionem Rerum futurarum: Illa verò optimè cernitur, in Somnis, Ecstasibus, Confinijs Mortis; rariùs inter Vigilandum, aut cùm Corpus sanum sit ac validum. Huiusmodi verò status Animi, procuratur ferè, aut adiuuatur, ex Abstinentijs, atque illis Rebus, quæ Animam à Muneribus Corporis exercendis maximè seuocant, vt suâ Naturâ absque Impeditionibus Exteriorum gaudere possit. *Diuinatio* verò per *Influxum*, hoc altero suppositionis Fundamento nititur; Quod Anima, veluti Speculum, Illuminationem quandam secundariam, à Præscientia Dei, & Spirituum excipiat; Cui etiàm idem, qui priori, Status & Regimen Corporis confert. Eadem enim Animæ seuocatio efficit, vt & suâ Naturâ impensiùs vtatur; & Diuinorum Influxuum sit magis susceptiua: Nisi quod in *Diuinationibus* per *Influxum*, Anima Feruore quodam, atque tanquàm Numinis præsentis Impatientiâ (quæ apud Priscos *Sacri Furoris* nomine vocabatur) corripiatur; In *Diuinatione* autem *Natiuâ*, Quieti potiùs & Vacationi propior sit.

Fascinatio autem, est Vis & Actus Imaginationis

 inten-

intenſiuus, in Corpus alterius: (Vim enim Imaginationis ſuper Corpus proprium ipſius Imaginantis ſuperiùs perſtrinximus.) In hoc genere Schola Paracelſi, & ementitæ *Naturalis Magiæ* Cultores, tam fuerunt immodici, vt Imaginationis Impetum & Apprehenſionem, *Miracula-patranti Fidei* tantùm non exæquarint. Alij ad Similitudinem Veri propiùs accedentes; cùm occultas Rerum Energias & Impreſſiones, Senſuum Irradiationes, Contagionum de Corpore in Corpus Tranſmiſſiones, Virtutum Magneticarum Delationes, acutiùs intuerentur; in eam opinionem deuenerunt, vt multò magis à Spiritu in Spiritum (cùm Spiritus præ Rebus omnibus ſit, & ad Agendum ſtrenuus, & ad Patiendum tener & mollis) Impreſſiones, & Delationes, & Communicationes fieri poterint. Vnde increbuerunt Opiniones factæ quaſi Populares, De Genio ſuperiori, De Hominibus quibuſdam infauſtis & ominoſis, De Ictibus Amoris & Inuidiæ; & aliæ his ſimiles. Atque huic coniuncta eſt Diſquiſitio, quomodo *Imaginatio intendi & fortificari* poſſit? Quippe ſi Imaginatio fortis tantarum ſit virium, operæ-pretium fuerit noſſe, quibus modis eam exaltari, & ſeipsâ maiorem fieri detur? Atque hic obliquè, nec minùs periculosè, ſe inſinuat Palliatio quædam, & Defenſio maximæ Partis *Magiæ Cæremonialis.* Specioſus enim fuerit Prætextus, Cæremonias, Characteres, Incantationes, Geſticulationes, Amuleta, & ſimilia, non ex aliquo tacito, aut Sacramentali cum malis Spiritibus contractu, vires nanciſci; ſed eò pertinere tantùm, vt Imaginatio illius, qui his vtitur, roboretur & exaltetur: Quemadmodùm etiàm in Religione, vſus Imaginum, ad Mentes Hominum in Rerum Contemplatione defigendas, & Deuotionem Precantium excitandam, inualuit. Attamen mea talis eſt Sententia; Etiamſi detur vim Imaginationis eſſe vtique potentem; atque inſupèr Cæremonias vim illam intendere

intendere & roborare; posito denique, quod adhibeantur Cæremoniæ ad hanc Intentionem sincerè, atque tanquàm Remedium Physicum, absque aliquâ vel minimâ cogitatione, de inuitandis per ipsas auxilijs Spirituum; haberi nihilominùs debent pro illicitis, propterea quod Sententiæ illi Diuinæ, aduersus Hominem propter Peccatum latæ, repugnent & recalcitrent, *In sudore vultûs comedes panem tuum.* Siquidem Magia eius generis, egregios illos Fructus, quibus Deus Pretium Laborem constituit, adipiscendos proponit, per paucas, easque faciles, & minimè operosas Obseruantias.

Supersunt *Doctrinæ* duæ, quæ ad *Facultates Animæ Inferioris* siue *Sensibilis*, præcipuè spectant; vtpote quæ cum Organis Corporeis maximè communicãt. Altera de *Motu Voluntario*; Altera de *Sensu* & *Sensibili.* In priori harũ, etiàm aliàs satis ieiunè inquisitâ, Vnica Pars ferè integra *deest.* Etenim de Officio, & Fabricâ cõmodâ Neruorũ & Musculorũ, & aliorum quæ ad hunc Motũ requiruntur; Quæque Pars Corporis quiescat dum alia moueatur; Tum quod huiusce Motûs Rector & quasi Auriga sit Imaginatio, adeò vt dimissâ Imagine ad quam Motus fertur, statim intercipiatur & sistatur Motus ipse, (vt cùm deambulamus, si alia subeat Cogitatio acris & defixa, continuò consistimus;) & aliæ nonnullæ Subtilitates non malæ, in Obseruationem & Inquisitionem iam pridèm venerunt. Quomodò verò Compressiones, & Dilatationes, & Agitationes Spiritûs, (qui proculdubiò Motûs Fons est) corpoream & crassam Partium Molem, flectat, excitet, aut pellat, adhùc diligenter inquisitum & tractatum non est. Neque mirum, cùm *Anima ipsa Sensibilis*, hactenùs potiùs pro Entelechiâ & Functione quâdam habita sit, quam pro Substantiâ. At quandò iam innotuerit, ipsam esse Substantiam Corpoream & Materiatam, necesse est etiàm, vt quibus nixibus, Aura tam pusilla & tenera, Corpora

tam crassa & dura, in *Motu* ponere possit, inquiratur. De hâc Parte igitur, cùm *desideretur*, fiat Inquisitio.

At de *Sensu* & *Sensibili*, longè vberior & diligentior adhibita est Inquisitio, tam in Tractatibus circa ea generalibus, quam in Artibus specialibus, vtpotè *Perspectiuâ*, *Musicâ*: quam verè, nihil ad Institutum: quandoquidem illa tanquàm *Desiderata* ponere non liceat. Sunt tamen duæ Partes Nobiles & insignes, quas in hâc Doctrinâ *desiderari* statuimus: Altera de *Differentiâ Perceptionis* & *Sensûs*; Altera de *Formâ Lucis*.

Atque Differentiam inter *Perceptionem* & *Sensum*, benè enucleatam, debuerant Philosophi Tractatibus suis de *Sensu* & *Sensibili* præmittere, vt rem maximè fundamentalem. Videmus enim, quasi omnibus Corporibus Naturalibus, inesse vim manifestam *Percipiendi*; Etiàm Electionem quandam Amica amplectendi, Inimica & Aliena fugiendi. Neque nos de subtilioribus *Perceptionibus* tantùm loquimur; veluti cùm Magnes Ferrum allicit; Flamma ad Naphtham assilit; Bulla Bullæ approximata coit; Radiatio ab Obiecto albo dissilit; Corpus Animalis vtilia assimilat, inutilia excernit; Spongiæ Pars (etiam super Aquam eleuata) Aquam attrahit, Aerem expellit; & huiusmodi; Etenìm quid attinet talia enumerare? Nullum siquidem Corpus ad aliud admotum, illud immutat, aut ab illo immutatur, nisi Operationem præcedat *Perceptio* Reciproca. *Percipit* Corpus Meatus quibus se insinuat; *Percipit* Impetum alterius Corporis, cui cedit; *Percipit* Amotionem alterius Corporis, à quo detinebatur, cùm se recipit; *Percipit* Diuulsionem sui Continui, cui ad Tempus resistit; vbique denique est *Perceptio*. Aer verò Calidum & Frigidum tam acutè *percipit*, vt Eius *Perceptio* sit longè subtilior quàm Tactûs Humani; qui tamen pro Calidi & Frigidi Normâ habetur. Duplex igitur deprehenditur circa hanc *Doctrinam* Hominum

Culpa;

Culpa; Alia, quod eam intactam, & intractatam (cùm tamen ſit Res nobiliſſima) plerunque reliquerunt: Alia, quod qui huic Contemplationi fortè Animum adiecerunt, longiùs, quàm par eſt, prouecti ſunt, & *Senſum* Corporibus omnibus tribuerunt: vt piaculum ferè ſit Ramum Arboris auellere, ne fortè inſtar Polydori ingemiſcat. At debuerant illi *Differentiam Perceptionis* & *Senſûs*, non tantùm in Comparatione Senſibilium ad Inſenſibilia, ſecundum Corpus integrum, explorare, (veluti Plantarum & Animalium;) verùm etiàm in Corpore ipſo Senſibili animaduertere, quid in Cauſsà ſit, cur tot Actiones expediantur, abſque omni tamen *Senſu?* Cur Alimenta digerantur, egerantur; Humores & Succi, ſursùm, deorsùm, ferantur; Cor & Pulſus vibrent; Viſcera, ſua quæque Opificia, ſicut Officinæ, producant; & tamen hæc omnia, & complura alia, abſq; *Senſu* fiant? Verùm Homines non ſatis acutè, qualis ſit Actio *Sensûs*, viderunt; atque quod Genus Corporis, quæ Mora, quæ Conduplicatio Impreſſionis ad hoc requirantur, vt Dolor vel Voluptas ſequatur? Denique *Differentiam* inter *Perceptionem* ſimplicem, & *Senſum*, nullo modo noſſe videntur; nec quatenùs fieri poſſit *Perceptio* abſq; *Senſu*. Neque enim hæc Verborum tantùm Controuerſia eſt, ſed de Re magni prorsùs Momenti. De hâc igitur *Doctrinâ* (vt inprimis vtili, & ad plurima ſpectante) meliùs inquiratur. Quandoquidem etiàm circa hanc Rem Inſcitia, tantum apud nonnullos ex Antiquis Philoſophis potuerit, vt omnibus ſine diſcrimine Corporibus Animam infundi putauerint: Neque enim videbant, quomodò *Motus* cum diſcretione fieri potuerit abſque *Senſu*; aut *Senſus* adeſſe abſque *Animâ*.

De *Formâ Lucis*, quod debita non facta fuerit Inquiſitio (præſertìm cùm in *Perſpectiuâ* ſtrenuè elaborârunt Homines) ſtupenda quædam negligentia cenſeri poſſit.

poſſit. Etenìm, nec in *Perſpectiuâ*, nec aliàs, aliquid de Luce, quod valeat, inquiſitum eſt. Radiationes eius tractantur, Origines minimè. Sed Collocatio demùm *Perſpectiuæ* inter *Mathematica*, hunc ipſum Defectum, & alios ſimiles peperit; quia à Phyſicis præmaturè diſceſſum eſt. Tractatio autem de *Luce*, & Cauſſis eius, in Phyſicis rursùs ſuperſtitioſa ferè eſt, tanquàm de Re inter Diuina & Naturalia mediâ; adeò vt quidam ex Platonicis, eam Materiâ ipsâ antiquiorem introduxerint: Cùm enim Spatium eſſet difflatum, id primum Lumine, poſteà verò Corpore impletum fuiſſe, vaniſſimo commento aſſeruerunt: Quando tamen Scripturæ Sacræ, Maſſam Cœli & Terræ, tenebroſam, ante Lucem creatam, diſertè poſuerint. Quæ verò phyſicè, & ſecundum Senſum de eâ tractantur, ea ſtatìm ad Radiationes deſcendunt, vt parùm Phyſicæ Inquiſitionis circa hanc rem extet. Debuerant autem Homines Contemplationes ſuas ſubmittere pauliſpèr, & quid ſit *Corporibus* omnibus *Lucidis* commune inquirere, tanquàm de *Formâ Lucis*. Etenìm quam immenſa eſt corporis Differentia, (ſi ex dignitate conſiderentur) inter Solem & Lignum putridum, aut Squammas etiàm Piſcium putridas? Inquirere etiàm debuerant, quid tandem in cauſsâ ſit, cur aliqua igneſcant, & *Lucem* ex ſe iaciant calefacta, alia minimè? Ferrum, Metalla, Lapides, Vitrum, Ligna, Oleum, Seuum, ab Igne, vel Flammam vibrant, vel ſaltèm rubeſcunt: At Aqua, Aer, acerrimo & tanquàm furenti Calore feruefacta, nihil tamen *Lucis* adipiſcuntur, nec ſplendent. Quod ſi quis hoc eò fieri putet, quod proprium ſit Ignis *lucere*, Aqua autem & Aer Igni omninò inimica ſint; Is ſanè nunquàm per Obſcura Noctis, in Aquâ ſalsâ, tempeſtate calidâ, remigauit; cùm guttulas Aquæ ex Remorum Concuſſione ſubſilientes, micare & luceſcere videre potuiſſet. Quod etiàm fit in Spumâ Maris feruentiore,

uentiore, quam *Pulmonem Marinum* vocant. Quid denique habent commune cum Flammâ & Ignitis, Cicendulæ & Luciolæ; & Musca Indica, quæ Cameram totam illustrat; Et Oculi quorundam Animalium in Tenebris; & Saccharum inter radendum aut frangendum; & Sudor Equi noctè æstuosâ festinantis; & Alia nonnulla? Quin & Homines tam parùm in hâc re viderunt, vt plerique Scintillas è Silice, Aerem attritum putent. Attamen quando Aer Calore non ignescat, & *Lucem* manifestò concipiat, quomodò tandem fit, vt Noctuæ, & Feles, & alia nonnulla Animalia, noctù cernant? Adeò vt ipsi Aeri, (quandò Visio absque *Luce* non transfigatur) necesse est inesse *Lucem* aliquam Natiuam & genuinam, quamuis tenuem admodùm & infirmam, quæ tamen sit Radijs Visiuis huiusmodi Animalium proportionata, ijsque ad videndum sufficiat. Verùm huiusce Mali (vt plurimorum) Caussa est, quod Homines ex Instantijs particularibus, *Formas* Naturarum *Communes* non elicuerunt; Id quod nos tanquàm Subiectum proprium *Metaphysicæ* posuimus, Quæ & ipsa *Physicæ*, siue *Doctrinæ* de *Naturâ* Pars est. Itaque de *Formâ* & *Originibus Lucis* fiat Inquisitio, eáque interìm inter *Desiderata* ponatur. Atque de *Doctrinâ* circa *substantiam Animæ*, tam *Rationalis* quàm *Sensibilis*, cum *Facultatibus suis*; atq; de eiusdem *Doctrinæ Appendicibus*, hæc dicta sint.

FRANCISCI

FRANCISCI BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI,

DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER QVINTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Doctrinæ *circa* Vſum *&* Obiecta Facultatum Animæ Humanæ, *in* Logicam; *&* Ethicam. *Partitio* Logicæ, *in* Artes Inueniendi; Iudicandi; Retinendi; *&* Tradendi.

D*Octrina circa Intellectum*, (Rex optime) atque illa altera *circa Voluntatem Hominis*, in Natalibus ſuis tanquam Gemellæ ſunt. Etenim *Illuminationis Puritas*, & *Arbitrij Libertas*, ſimul incœperunt, ſimul corruerunt. Neque datur in Vniuerſitate Rerũ, tam intima Sympathia, quàm illa Veri & Boni. Quo magis rubori fuerit Viris doctis,

 ſi

ſi Scientiâ ſint tanquàm Angeli Alati, Cupiditatibus verò, tanquàm Serpentes, qui humi reptant; circumgerentes Animas, inſtar Speculi ſanè, ſed Menſtruati.

Venimus iam ad *Doctrinam* circa *Vſum* & *Obiecta Facultatum Animæ Humanæ.* Illa duas habet Partes, eaſque notiſſimas, & conſenſu receptas; *Logicam*, & *Ethicam:* Niſi quod *Doctrinam Ciuilem*, quæ vulgò vt Pars *Ethicæ* collocatur, iam antè emancipauerimus; & in integram *Doctrinam de Homine Congregato*, ſiue in *Societate*, conſtituerimus; hîc tantùm de *Homine ſegregato* tractantes. *Logica* de *Intellectu* & *Ratione*; *Ethica* de *Voluntate*, *Appetitu*, & *Affectibus* diſſerit: Altera *Decreta*, Altera *Actiones* progignit. Verum quidem eſt, quod Phantaſia in vtrâque Prouinciâ, tam Iudiciali quàm Miniſteriali, Legati cuiuſdam, aut Internuncij, aut Procuratoris reciproci, vices gerit. Nam Senſus Idôla omnigena Phantaſiæ tradit, de quibus poſteà Ratio iudicat: At Ratio viciſsìm Idôla electa, & probata Phantaſiæ tranſmittit, priuſquàm fiat Executio Decreti. Siquidem Motum voluntarium perpetuò præcedit, eúmque incitat Phantaſia: adeò vt Phantaſia ſit vtrique tam Rationi quàm Voluntati Inſtrumentum commune: niſi quod Ianus iſte Bifrons ſit, & duas obuertat Facies: Facies enim Rationem aſpiciens, Veritatis habet Effigiem; Facies autem Actionem aſpiciens, Effigiem Bonitatis: Quæ tamen ſint Facies,

—— *Quales decet eſſe ſororum.*

Neque verò merus & nudus Internuncius eſt Phantaſia; ſed Auctoritatem non exiguam, vel accipit, vel vſurpat, præter Delationem ſimplicem Mandati. Rectè enim Ariſtoteles; *Id Imperij habet Anima in Corpus, quod Dominus in Mancipium; Ratio verò in phantaſiam, quod in liberâ Ciuitate Magiſtratus in Ciuem;* Ad quem poſſit ſuâ vice redire Dominatio. Videmus enim quod in ijs, quæ ſunt Fidei & Religionis, Phantaſia ſupra ipſam

Rationem

Rationem ſcandat & euehatur: Non quod Illuminatio Diuina locum habeat in Phantaſiâ; (quin potiùs in ipſâ Arce Mentis & Intellectûs:) verùm quemadmodùm Gratia Diuina in Virtutibus, vtitur Motibus Voluntatis; ita ſimilitèr Gratia Diuina in Illuminationibus vtitur Motibus Phantaſiæ; vnde fit vt Religio ſempèr Aditum ſibi ac Viam ad Animum quæſierit, per *Similitudines*, *Typos*, *Parabolas*, *Viſiones*, *Inſomnia*. Rursùs haud humile eſt Regnum Phantaſiæ in perſuaſionibus, à vi Eloquentiæ inſinuatis. Nam vbi per Orationis Artificia Hominum Animi demulcentur, inflammantur, & in quamcunque Partem pertrahuntur; totum illud fit per Exuſcitationem Phantaſiæ, quæ impotens iam facta, non ſolùm Rationi inſultat, verùm eidem vim quodammodò facit, partìm occœcando, partìm extimulando. Neque tamen Cauſſa videtur, cur à Partitione priore diſcedamus. Nam Phantaſia Scientias ferè non parit: Siquidem Poeſis (quæ à principio Phantaſiæ attributa eſt) pro Luſu potiùs Ingenij, quàm pro Scientiâ, habenda. Poteſtatem autem Phantaſiæ in Naturalibus, Doctrinæ de Animâ paulò antè aſſignauimus. Eam verò quam habet cum Rhetoricâ cognationem, illi ipſi Arti, (de quâ infrà tractabimus) remitti par eſt.

Pars iſta *Humanæ Philoſophiæ*, quæ ad *Logicam* ſpectat, Ingeniorum plurimorum guſtui ac palato minùs grata eſt; & nihil aliud videtur quàm ſpinoſæ Subtilitatis Laqueus ac Tendicula. Nam ſicut verè dicitur, *Scientiam eſſe Animi pabulum*; ita in hoc Pabulo appetendo, & deligendo, plerique Palatum nacti ſunt Iſraelitarum ſimile in Deſerto; quos Cupido inceſſit redeundi ad *Ollas Carnium*, *Mannæ* autem faſtidium cepit: Quæ licet Cibus fuerit cœleſtis, minùs tamen ſentiebatur almus & ſapidus. Eodem modo (vt plurimùm) illæ *Scientiæ* placent, quæ habent Infuſionem nonnullam

Carnium magis esculentam; Quales sunt *Historia Ciuilis*, *Mores*, *Prudentia Politica*, circa quas Hominum Cupiditates, Laudes, Fortunæ vertuntur & occupatæ sunt. At istud *Lumen siccum*, plurimorum mollia & madida Ingenia offendit, & torret. Cæterùm vnamquamque rem, propriâ si placet dignitate metiri, *Rationales Scientiæ* reliquarum omninò Claues sunt. Atque quemadmodùm *Manus Instrumentum Instrumentorum*, *Anima Forma Formarum*, ita & illæ, *Artes Artium* ponendæ sunt. Neque solùm dirigunt, sed & roborant; sicut Sagittandi Vsus & Habitus, non tantùm facit vt melius quis collimet; sed vt Arcum tendat fortiorem.

Artes Logicæ quatuor numero sunt; diuisæ ex Finibus suis, in quos tendunt. Id enim agit Homo in *Rationalibus*; Aut vt *inueniat quod quæsiuerit*; Aut *iudicet quod inuenerit*; Aut *retineat quod iudicauerit*; Aut *tradat quod retinuerit*. Necesse igitur est, vt totidem sint *Artes Rationales*. *Ars Inquisitionis* seu *Inuentionis*; Ars *Examinis* seu *Iudicij*; Ars *Custodiæ* seu *Memoriæ*; & Ars *Elocutionis* seu *Traditionis*. De quibus iam sigillatìm dicemus.

CAPVT

CAPVT II.

Partitio Inuentiuæ, *in* Inuentiuam Artium; & Argumentorum: *Quódque prior harum (quæ eminet) desideretur.* *Partitio* Inuentiuæ Artium, *in* Experientiam Literatam; & Organum Nouum. *Delineatio* Experientiæ Literatæ.

INuentionis duæ sunt Species, valdè profectò inter se discrepantes; Vna *Artium* & *Scientiarum*; altera *Argumentorum* & *Sermonum.* Priorem harum *desiderari* prorsùs pronuncio. Qui quidem talis mihi videtur esse Defectus; ac si quis in Inuentario conficiendo Bonorum alicuius Defuncti ita referat; *Numeratæ pecuniæ nihil.* Vt enim cætera omnia Pecuniâ parantur; ita & per hanc *Artem* reliquæ acquiruntur. Atque sicut India Occidentalis nunquàm nobis inuenta fuisset, nisi præcessisset Acûs Nauticæ Inuentio; licet Regiones illæ immensæ, Versoriæ Motus pusillus sit: Ita non est cur miretur quispiam, in *Artibus* perlustrandis & promouendis, ampliores Progressus factos non esse; quandoquidem *Ars* ipsa *Inueniendi* & *Perlustrandi Scientias* hactenùs ignoretur.

Hanc Scientiæ *desiderari* Partem planè in confesso est. Primò enim *Dialectica* nihil profitetur, imò ne cogitat quidem, de *inueniendis Artibus*, siue *Mechanicis*, siue (quas vocant) *Liberalibus*; Aut etiàm de Illarum *Operibus*, Harum verò *Axiomatibus* eliciendis; sed quasi præteriens Homines alloquitur, & dimittit, edicens, vt *Cuique in suâ Arte credant.* Celsus vir prudens, non solùm Medicus (licet moris sit omnibus in laudes Artis

propriæ

propriæ effundi) grauitèr & ingenuè, de Empyricis & Dogmaticis Medicorum Sectis loquens, fatetur; *Medicamenta & remedia priùs fuisse inuenta, de caussis verò & rationibus posteriùs disceptatum; non ordine conuerso, caussas ex naturâ rerum primò erutas fuisse, easque Inuentioni Remediorum præluxisse.* At Plato non semel innuit, *Particularia infinita esse; maximè rursùs generalia minùs certa documenta exhibere; Medullam igitur Scientiarum, quâ Artifex ab Imperito distinguitur, in medijs propositionibus consistere, quas per singulas Scientias tradidit & docuit experientia.* Quin & illi, qui de Primis Rerum Inuentoribus, aut Scientiarum Originibus verba fecerunt, Casum potiùs quam Artem celebrârunt; Atque Animalia Bruta, Quadrupedes, Aues, Pisces, Serpentes, magis quam Homines, tanquam Scientiarum Doctores, introduxerunt.

Dictamnum Genitrix Dictæâ carpit ab Idâ,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Pupureo, non illa feris incognita Capris
Gramina, cùm tergo volucres hæsere sagittæ.

Adeò vt minimè mirum sit (cùm in more apud Antiquos fuerit Rerum vtilium Inuentores consecrare) apud Ægyptios Gentem priscam, (cui plurimæ *Artes* initia sua debent,) Templa plena fuisse Simulachris Brutorum, Hominum verò Simulachris propè vacua;

Omnigenûmque Deûm monstra, & latrator Anubis,
Contrà Neptunum, & Venerem, contráque Mineruam,
&c.

Quod si malis, ex traditione Græcorum, Artes potiùs Hominibus vt Inuentoribus tribuere; haudquaquàm tamen dixeris Prometheum ad Ignis Inuentionem Contemplationes adhibuisse; Aut cùm Silicem primò percuteret, Scintillas expectasse; sed casu in illud incidisse, atque (vt aiunt) *Furtum Ioui fecisse.* Ita vt ad

Artium

Artium Inuentionem quod attinet, Capræ Syluestri pro Emplastris, Philomelæ pro Modulationibus Musicis, Ibidi pro Lauationibus Intestinorum, Operculo Ollæ quod dissilijt pro Re Tormentariâ, denique (vt verbo dicamus) Casui, aut cuiuis alteri rei plus debeamus, quam Dialecticæ. Nec verò multò alitèr se habet Modus ille Inueniendi, quem rectè describit Virgilius,

Vt varias vsus meditando extunderet Artes
Paulatìm———

Non enim alia hîc proponitur Inueniendi Methodus, quam cuius Bruta ipsa sunt capacia, & quam crebrò vsurpant; nimirùm attentissima circa vnam rem Sollicitudo, eiusque perpetua Exercitatio, quas sui conseruandi necessitas huiusmodi Animantibus imponit. Cicero enim verè admodùm; *Vsus vni rei deditus, & Naturam, & Artem sæpè vincit.* Quare si prædicetur de Hominibus,

———*Labor omnia vincit*
Improbus, & duris vrgens in rebus Egestas:

Etiàm de Brutis similitèr quæritur,

Quis expediuit psittaco suum Χαῖρε?

Coruo quis Auctor fuit, vt magnâ siccitate lapillos immitteret Arbori cauæ, vbi Aquam fortè conspexerit, vt surgentem Laticem rostro posset attingere? Quis viam monstrauit Apibus, qui per Aerem, tanquàm vastum Mare, Agros floridos, licet multùm ab Aluearibus dissitos, solent petere, & Fauos suos denuò repetere? Quis Formicam docuit, vt Grana in colliculo suo reponenda circumroderet priùs, ne reposita germinarent, & Spem suam illuderent? Quod si in Versu illo Virgiliano quis notet Verbum illud *Extundere*, quod Difficultatem Rei; & Verbum illud *Paulatìm*, quod Tarditatem innuit; redibimus vnde profecti sumus, ad Ægyptiorum illos Deos; cùm hactenùs Homines modicè Rationis

Rationis facultate, neutiquàm verò Officio Artis vſi ſint, ad Inuenta detegenda.

Secundò hoc ipſum quod aſſerimus, (ſi aduertatur paulò diligentiùs) demonſtrat *Inductionis* Forma, quam proponit *Dialectica*; quâ ſcilicet Scientiarum Principia inueniantur, & probentur; quæ vitioſa planè eſt, & incompetens, & Naturam, tantùm abeſt, vt perficiat, vt etiàm eam peruertat & detorqueat. Qui enim Modum acutè introſpexerit, quo Ros iſte Æthereus Scientiarum, ſimilis illi de quo loquitur Poeta,

——— *Aerei mellis cœleſtia Dona,*

Colligatur; (Cùm & Scientiæ ipſæ ex Exemplis ſingulis, partìm Naturalibus, partìm Artificialibus, tanquàm Prati floribus & Horti, extrahantur) reperiet profectò Animum ſuapte ſponte, & natiuâ Indole, *Inductionem*, ſolertiùs conficere, quam quæ deſcribitur à Dialecticis: Siquidem ex nudâ Enumeratione Particularium (vt Dialectici ſolent) vbi non inuenitur Inſtantia Contradictoria, vitiosè concluditur; neque aliquid aliud; huiuſmodi *Inductio* producit, quam Coniecturam probabilem. Quis enim in ſe recipiet, cùm Particularia quæ quis nouit, aut quorum meminit, ex vnâ tantùm parte compareant; non deliteſcere aliquod, quod omninò repugnet? Perinde ac-ſi Samuel acquieuiſſet in illis Iſai Filijs, quos coràm adductos videbat in Domo; & minimè quæſiuiſſet Dauidem, qui in Agro aberat. Atque hæc *Inductionis* Forma, (ſi verum omninò dicendum ſit) tam pinguis eſt & craſſa, vt incredibile videatur, tam acuta & ſubtilia Ingenia (qualia in his Rebus Meditationes ſuas exercuerunt) potuiſſe eam Mundo obtrudere; Niſi illud in cauſſa fuiſſet, quod Operâ feſtinatâ ad Theorias & Dogmata contendiſſent; Particularia autem, (præſertìm moram in ijs longiorem) ex faſtu quodam & elatione Animi, deſpexiſſent. Illi enim Exempla, ſiue Inſtantias Particulares

lares, vice Lictorum aut Viatorum adhibuerunt ad summouendam Turbam, vt Dogmatibus suis viam aperirent; neutiquàm autem ea inde ab initio in consilium aduocârunt, vt legitima fieret & matura de Rerum Veritate Deliberatio. Certè perculserit Animos pia & religiosa quædam Admiratio, cùm videamus eadem calcata vestigia, ad Errorem ducentia, in Diuinis & Humanis. Quemadmodum enim in Diuinâ Veritate percipiendâ, ægrè quis in animum inducat, vt fiat tanquàm Paruulus; ita in Humanâ perdiscendâ, Prouectos vtique, Puerorum more, prima Inductionum Elementa adhuc legere & retrâctare, res humilis existimatur, & quasi contemnenda.

Tertiò, si concedatur Principia Scientiarum, ex *Inductione* quâ vtuntur, vel Sensu & Experientiâ, rectè posse constitui; certissimum est tamen, Axiomata inferiora ab ijs per Syllogismum non posse (in rebus Naturalibus, quæ participant ex Materiâ) rectè & tutò deduci. In *Syllogismo* enim fit Reductio Propositionum ad Principia per Propositiones medias. Hæc autem siue *Inueniendi* siue *Probandi* Forma, in *Scientijs Popularibus* (veluti *Ethicis*, *Politicis*, *Legibus*, & huiusmodi) locum habet: Imò & in *Theologicis*; quandoquidèm Deo pro Bonitate suâ placuerit captui Humano se accommodare: At in *Physicis*, vbi Natura Opere, non Aduersarius Argumento constringendus est; elabitur planè Veritas ex Manibus; propter longè maiorem Naturalium Operationum, quàm Verborum subtilitatem: Adeò vt succumbente *Syllogismo*, *Inductionis* (veræ scilicet & Emendatæ) officio vbique opus sit, tam ad Principia magìs generalia, quam ad Propositiones inferiores. Nam Syllogismi ex Propositionibus consistunt; Propositiones ex Verbis; Verba Notionum Tesseræ sunt; Quare si Notiones ipsæ (quæ Verbo-

 rum

rum Animæ ſunt) malè & variè, à rebus abſtrahantur, tota Fabrica corruit. Neque laborioſa vel conſequentiarum Argumentorum, vel Veritatis Propoſitionum Examinatio, rem in integrum vnquam reſtituet; cùm Error ſit (vt loquuntur Medici) in *Digeſtione primâ*; quæ à functionibus ſequentibus non rectificatur. Non igitur abſque magnâ & euidenti cauſſâ euenit, vt complures ex Philoſophis (Aliqui autem eorum maximè inſignes) Academici fuerint & Sceptici, qui Scientiæ Humanæ, & Syllepſium certitudinem ſuſtulerunt; vltra Veriſimilitudinem aut Probabilitatem negantes eam pertingere. Inficias non iuerim, viſum eſſe nonnullis, Socratem, cùm Scientiæ certitudinem à ſe amoueret, per Ironiam tantùm hoc feciſſe; & *Scientiam diſsimulando ſimulaſſe*; Renunciando ſcilicet ijs quæ manifeſtò ſciebat, vt eo modo, etiàm quæ neſciebat, ſcire putaretur. Neque etiàm in Recentiore Academiâ, (quam amplexus eſt Cicero) illa Opinio *Acatalepſiæ* admodùm ſincerè culta fuit. Etenìm qui Eloquentiâ floruerunt, hanc ferè Sectam ſibi deſumpſerunt, vt in vtramque Partem copiosè diſſerendi Gloriam aſſequerentur: vnde à viâ illâ rectâ, per quam ad Veritatem pergere debuiſſent, tanquam ad Deambulationes quaſdam amœnas, Animi cauſſâ inſtitutas, deflexum eſt. Conſtat tamen, nonnullos ſparsìm in vtrâque Academiâ, (veteri & Nouâ) multò magis inter Scepticos, *Acatalepſiam* iſtam ſimpliciter & integrè tenuiſſe. Verùm in hoc maximè ab illis peccatum eſt; quod Senſuum perceptiones calumniabantur; vnde *Scientias* radicitùs euellebant. Senſus verò, licet ſæpenumerò Homines aut fallant, aut deſtituant, poſſint tamen multâ adiuti induſtriâ ad *Scientias* ſufficere; Idque non tam ope Inſtrumentorum (licet & hæc quoque aliquâ ex parte proſint) quam Experimentorum eius generis, quæ Obiecta ſubtiliora,

ra, quam pro Sensûs Facultate, ad Obiecta sensu comprehensibilia, producere queant. Debuerant autem potiùs, Defectum hac in parte, imputasse Mentis tum Erroribus tum Contumaciæ, (quæ Rebus ipsis morigera esse recusat) & prauis Demonstrationibus, & modis ratiocinandi, & concludendi, ex perceptione sensuum, perperàm institutis. Hæc autem loquimur, non quo Intellectui detrahatur, aut Negotium totum deseratur; sed quo Intellectui Auxilia commoda comparentur & subministrentur; quibus Rerum Ardua, & Naturæ Obscuritatem vincere possunt. Nemo enìm tantâ pollet Manûs Constantiâ, aut etiàm Habitu; vt rectam lineam ducere, aut perfectum Circulum circumscribere, manu liberâ possit; quod tamen ope Regulæ, aut Circini, facere in promptu est. Hæc igitur Res ipsa est quam paramus, & ingenti conatu molimur; vt scilicet Mens per Artem fiat Rebus par: Vtque inueniatur *Ars* quædam *Indicij* & *Directionis*, quæ cæteras Artes, earúmque Axiomata, atque Opera detegat, & in conspectum det. Hanc enim meritò *desiderari* posuimus.

Ars ista *Indicij* (ita enìm eam appellabimus) duas habet Partes: Aut enim defertur *Indicium ab Experimentis ad Experimenta*; Aut *ab Experimentis ad Axiomata*, quæ & ipsa *noua Experimenta* designent. Priorem harum *Experientiam Literatam* nominabimus, posteriorem verò *Interpretationem naturæ*, siue *Nouum Organum*: Prior quidem (vt alibi attigimus) vix pro *Arte* habenda est, aut *Parte Philosophiæ*, sed pro *Sagacitate* quâdam; vnde etiàm eam *Venationem Panis* (hoc nomen ex Fabulà mutuati) quandóque appellamus: Attamen quemadmodum possit quis, in viâ suâ, triplici modo progredi; Aut cùm *palpat ipse in tenebris*; Aut cùm *alteri us manu ducatur*, *ipse parùm videns*; Aut denique cùm *Vestigia Lumine adhibito regat*: Similiter cùm quis Experimenta

perimenta omnigena, absque vllâ serie aut Methodo tentet, ea demùm mera est Palpatio: Cùm verò *nonnullâ vtatur in experimentando directione, & Ordine,* perinde est ac si Manu ducatur: Atque hoc illud est quod per *Experientiam Literatam* intelligimus. Nam *Lumen ipsum,* quod tertium fuit, ab *Interpretatione Naturæ,* siue Nouo Organo, petendum est.

Literata Experientia, siue *Venatio Panis* modos Experimentandi tractat: Eam (cùm *desiderari* posuerimus, neque Res sit planè perspicua) pro more & Instituto nostro aliquatenùs adumbrabimus. *Modus Experimentandi* præcipuè procedit, Aut per *Variationem Experimenti*; Aut per *Productionem Experimenti*; Aut per *Translationem Experimenti*; Aut per *Inuersionem Experimenti*; Aut per *Compulsionem Experimenti*; Aut per *Applicationem Experimenti*; Aut per *Copulationem Experimenti*; Aut denique per *Sortes Experimenti.* Vniuersa verò ista cohibita sunt, citra *Terminos Axiomatis* alicuius inueniendi. Illa enim altera Pars de *Nouo Organo,* omnem *Transitionem Experimentorum in Axiomata*; aut *Axiomatum in Experimenta,* sibi vindicat.

Variatio Experimenti fit primò in *Materiâ*; scilicet, quando *Experimentum* in iam cognitis, certæ Materiæ ferè adhæsit; nunc vero in illis, quæ similis sunt Speciei, tentetur: Veluti *Confectio Papyri,* in Pannis Linteis tantùm probata est, in sericis minimè, (nisi fortè apud Chinenses;) Neque rursùs in Filaceis, compositis ex Setis & Pilis, ex quibus conficitur (quod vocamus) Camelotum; Neque denique in Laneis, Gossipio, & Pellibus; quanquam hæc tria postrema magis esse videntur Heterogenea: Itaque admisceri possint potiùs, quam per se vtilia esse. Item *Insitio in Arboribus Fructiferis,* in vsu est; In Arboribus Syluestribus, raro tentata; licet perhibetur Vlmum in Vlmum insitam miras producere Foliorum Vmbras. Insitio etiàm in Floribus,

ribus, rara admodùm eſt; licet hoc iam cœperit fieri in Roſis Muſcatellis, quæ Roſis Communibus feliciter inoculantur. Etiam *Variationem in Parte Rei*, inter *Variationes in Materia* ponimus. Videmus enìm *Surculum in Trunco Arboris inſitum* feliciùs pullulare, quam ſi Terræ indatur. Cur non & Semen Cepæ, Capiti alterius Cepæ viridis inditum, feliciùs germinet, quam ſi nudæ Terræ commiſſum fuerit? Atque hic *Radix pro Trunco* variatur; vt hæc res Inſitio quædam in Radice videri poſſit. *Variatio Experimenti* fit ſecundò in *Efficiente*: *Radij ſolis* per Specula comburentia, calore ita intenduntur, vt Materiam, quæ Ignem facilè concipiat, accendere poſſint: Num & Radij Lunæ, per eadem, ad leniſſimum aliquem Gradum Teporis actuari poſſunt; vt videamus, vtrum Corpora omnia Cœleſtia ſint poteſtate calida? Item *Calores Radioſi*, per Specula ſcilicet, intenduntur: Num etiàm Calores Opaci (quales ſunt Lapidum & Metallorum antequàm candeant) idem patiuntur, an potiùs ſunt Luminis in hâc re Partes nonnullæ? Item *Succinum & Gagates fricata* paleas trahunt: Num etiàm & ad Ignem tepefacta? *Variatio Experimenti* fit tertiò in *Quanto*: circa quod diligens admodùm eſt adhibenda Cura, cùm hoc multi circumſtent Errores. Credunt enìm Homines, auctâ aut multiplicatâ *Quantitate*, pro ratâ augeri aut multiplicari Virtutem. Et hoc ferè poſtulant & ſupponunt, tanquàm Res ſit Mathematicæ cuiuſdam certitudinis: Quod omninò falſiſſimum eſt. *Globus plumbeus* vnius Libræ à Turri demiſſus (puta) decem pulſuum ſpatio, ad Terram deſcendit; Num Globus duarum Librarum (in quo Impetus iſte Motûs (quem vocant) Naturalis, duplicari debet) ſpatio quinque Pulſuum Terram feriet? At ille æquali ferè tempore deſcendet, neque accelerabitur iuxta Rationem *Quanti*. Itèm *Sulphuris* (puta) *Drachma*

Drachma vna, Semilibræ Chalybis admiſta, eam fluere faciet & colliquari: Num igitur Vncia ſulphuris, quatuor Libris Chalybis, ad Colliquationem ſufficiet? At illud non ſequitur. Certum enim eſt, *Obſtinationem Materiæ* in *Patiente*, per Quantitatem, augeri ampliùs; quam *Actiuitatem Virtutis* in *Agente*. Porrò Nimium æquè fallit, ac Parum. Etenìm in *Excoctionibus*, & *Depurationibus Metallorum*, Error eſt familiaris; vt ad Excoctionem promouendam, aut Calorem Fornacis, aut additamenti, quod inijciunt, molem augeant. At illa ſupra Modum aucta Operationem impediunt; propterea quod vi & acrimoniâ ſuâ, multum ex Metallo puro in fumos vertant & aſportent; vt & iactura fiat, & Maſſa, quæ remanet, magis ſit obſtinata & dura. Debent igitur Homines Ludibrium illud Mulieris Æſopi cogitare; quæ ſperârat, ex duplicata Menſurâ Hordei Gallinam ſuam duo Oua quotidiè parituram. At illa impinguata nullum peperit. Prorsùs non tutum fuerit alicui *Experimento Naturali* confidere, niſi facta fuerit Probatio, & in minore, & in maiore *Quanto*. Atque de *Variatione Experimenti* hactenùs.

Productio Experimenti duplex; *Repetitio*, & *Extenſio*; Nimirùm, cùm aut *Experimentum iteratur*, aut ad *ſubtilius quiddam vrgetur*. *Repetitionis* Exemplum tale ſit. *Spiritus Vini* fit ex Vino per Diſtillationem vnicam; eſtque Vino ipſo multò acrior & fortior: Nùm etiàm Spiritus Vini ipſe deſtillatus, ſiue ſublimatus, ſeipſum Fortitudine æquè ſuperabit? At *Repetitio* quoque non abſque Fallaciâ eſt: Etenìm, tum ſecunda Exaltatio, prioris exceſſum non æquat; tum etiàm ſæpenumerò per *Iterationem Experimenti*, poſt Statum ſiue Acmen quandam Operationis, tantùm abeſt vt progrediatur Natura, vt potiùs relabatur. Iudicium igitur in hâc re adhibendum. Item *Argentum Viuum*, in Linteo, aut aliàs, in medio plumbi liquefacti, cùm refrigeſcere cœperit, inſertum,

infertum, ftupefit; nec ampliùs fluit. Nùm & idem Argentum Viuum, fi fæpiùs immiffum fuerit, ita figetur, vt fiat Malleabile? *Extenfionis* exemplum tale fit: *Aqua in fummo pofita*, & penfilis facta, & per roftrum vitri oblongum, in Vinum dilutum immerfa, feparabit Aquam à Vino; Vino in fummum fe paulatìm recipiente, Aquâ in imo fubfidente: Nùm etiàm, quemadmodùm Vinum & Aqua, (Corpora fcilicet diuerfa) hoc ingenio feparantur; poffint quoque Partes Vini, (Corporis nimirum integri,) fubtiliores à craffioribus feparari; vt fiat tanquàm Deftillatio per pondus; & in fummo reperiatur aliquid Spiritui Vini proximum, fed fortè delicatius? Itèm *Magnes Ferrum integrum* trahit: Nùm etiàm Fruftum Magnetis, in Diffolutione Ferri immerfum, Ferrum ad fe alliciet, & fe Ferro obducet? Itèm, *Verforiū Acûs Nauticæ* fe ad Polos Mundi applicat: Nùm etiam eâdem viâ & confecutione quâ Cœleftia? Videlicet, vt fi quis Acum in contrario fitu, hoc eft, in puncto Auftrali ponat, & paulifper teneat, ac deinde vim omittat: Nùm fortè Acus, ad Septentriones fe conferet, eligendo potiùs rotare per Occidentem in Situm defideratum, quàm per Orientem? Itèm, *Aurum Argentum Viuum, iuxtà pofitum, imbibit.* Nùm verò Aurum recipit illud Argentum Viuum intra fe, fine Extenfione Molis fuæ, vt fiat Maffa quædam ipfo Auro ponderofior? Itèm, *Homines Memoriæ feruiunt collocando Imagines Perfonarum in Locis.* Nùm etiàm idem affequentur (miffis Locis) & affingendo Actiones aut Habitus Perfonis? Atque de *Productione Experimenti* hactenùs.

Tranflatio Experimenti triplex; Aut *à Naturâ vel Cafu in Artem*; Aut *ab Arte vel Practicâ aliâ in aliam*; Aut *à Parte alicuius Artis in Partem diuerfam eiufdem*. *Tranflationis à Naturâ aut Cafu in Artem*, innumera funt Exempla: adeò vt omnes ferè Artes Mechanicæ, à tenuibus Initijs, Naturâ aut Cafu præbitis, Ortum habuerint.

erint. Adagio receptum erat, *Botrum contra Botrum citiùs maturescere*: Id quod, de mutuis Amicitiæ Operis & Officijs, increbuit. At Nostri Cydræ (Vini scilicet ex Pomis) Confectores, hoc optimè imitantur. Cauent enìm, ne Poma tundantur, aut exprimantur, antequàm nonnullo tempore in Aceruos coniecta mutuo contactu maturuerint; vnde nimia Potûs aceditas emendetur. Itèm, *Iridum Artificiosarum Imitatio* ex aspersione spissâ Guttularum, ab Iridibus Naturalibus ex Nube roscidâ, facili ductu translata est. Itèm *Modus destillandi*, vel ex alto peti, ex Imbribus scilicet aut Rore; vel ex humili illo Experimento Guttarum, in Patinis, Ollis Aquæ bullientis, superimpositis, adhærentium, desumi potuit. *Tonitrua* autem & *Fulgura* imitari veritus quis esset, nisi Operculum Monachi illius Chymici, magno impetu & fragore, subitò in sublime iactum, submonuisset. Verùm quo hæc Res magis Exemplis abundet, eò pauciora adducere Opus fuerit. Debuerant autem Homines, si illis vtilia inquirere vacaret, Naturalia Opificia & Operationes singulas, attentè, & minutìm, & ex composito intueri; & secum perpetuò & acritèr cogitare, quænam, ex ipsis ad Artes transferri possint. Speculum enìm Artis Natura. Nec pauciora sunt *Experimenta*, quæ *ab Arte in Artem*, seu *à Practicâ in Practicam* transferri possunt; licet hoc rariùs in vsu sit. Natura enim vbique omnibus occurrit; at Artes singulæ Artificibus tantùm proprijs cognitæ sunt. *Specilla Ocularia* ad Visum debilem iuuandum inuenta sunt. Nùm & comminisci quis queat aliquod Instrumentum, quod Auribus appensum, Surdastris ad Audiendum iuuet? Itèm *Imbalsamationes & Mel Cadauera conseruant*; Annon possit aliquid ex his, in Medicinam transferri, quod etiàm viuis Corporibus prosit? Itèm *Sigillorum Practica in Cerâ*, Cæmentis, & Plumbo antiqua fuit: At hæc etiam,

Impressioni

Impressioni in Chartis, siue Arti Typographicæ, viam monstrauit. Item *Sal in Coquinariâ carnes condit*, idque meliùs Hyeme quàm Æstate. Annon hoc ad Balnea vtilitèr transferri possit, eorumque temperamentum, quandò opus fuerit, vel imprimendum, vel extrahendum? Item *Sal*, in nupero *Experimento*, de *Conglaciationibus Artificialibus*, magnas vires ad condensandum obtinere reperitur. Annon possit hoc transferri ad Condensationes Metallorum; cùm iampridèm notum sit, Aquas Fortes, ex nonnullis Salibus, compositas, deijcere & præcipitare Arenulas Auri, ex Metallis aliquibus, Auro ipsò minus densis? Item *Pictoria Imagine Memoriam* rei renouat. Annon hoc traductum est in *Artem* eam, quam vocant, *Memoriæ?* De his in genere monitum sit; Quod nihil ad Imbrem quendam Inuentorum vtilium, eorundemque nouorum, veluti cœlitùs deducendum, tantùm valere possit; quantùm, si Experimenta complurium Artium Mechanicarum, vni Homini, aut paucis, qui se inuicem Colloquijs acuere possint, in notitiam venerint; vt per hanc, quam dicimus, *Experimentorum Translationem*, Artes se mutuò fouere, & veluti commixtione Radiorum, accendere possint. Quamuis enim *Via Rationalis* per Organum longè maiora spondeat; attamen hæc *Sagacitas*, per *Experientiam literatam*, plurima interim ex ijs, quæ in proximo sunt, in Genus Humanum, (tanquàm Missilia apud Antiquos Donatiua,) proijciet & sparget. Superest illa *Translatio de Parte Artis in Partem diuersam*; quæ parùm differt à Translatione de Arte in Artem: Verùm quia *Artes* nonnullæ Spatia magna occupant, vt etiàm *Translationem Experimentorum* ferre intra seipsas possint, hanc etiàm Speciem *Translationis* subiungere visum est. Præcipuè, quia magni prorsùs est in nonnullâ Arte Momenti. Plurimum enim ad *Artem Medicinæ* amplificandam profuerit, si *Experi-*

menta. Partis illius *Medicinæ* de *Curationibus Morborum*, ad Partes illas de *Tuendâ Sanitate*, & *Prolongatione Vitæ* transferantur. Si enim *Opiatum aliquod insigne*, ad Spirituum, in Morbo Pestilenti, furibundam Incensionem reprimendam, suffecerit; non dubitet quispiam, quìn simile aliquod, debitâ Dosi familiare redditum, etiàm Incensionem eam gliscentem, & obrepentem, quæ per Ætatem fit, aliquâ ex parte frænare, & retardare possit. Atque de *Translatione Experimenti* hactenùs.

Inuersio Experimenti fit, cùm contrarium eius, quod *Experimento* constat, probatur. Exempli gratiâ: *Calidum* per *Specula* intenditur: Nùm etiàm Frigidum? Item *Calidum se diffundendo, fertur* tamen potiùs in *Sursum*: Num etiam Frigidum se diffundendo, fertur magis in Deorsùm? Exempli gratiâ, Accipias *Bacillum Ferreum*, illúdque in vno fine calefacias; & deinde erigas Ferrum, parte calefactâ subtùs locatâ, in superiore parte manu appositâ, actutùm manum aduret; parte autem calefactâ suprà locata, & manu subtùs, multò tardiùs aduret. Nùm etiàm, si totum Bacillum calefiat, & Finis alter Niue, vel Spongiâ, in Aquâ frigidâ, tinctâ, madefiat; Si Nix aut spongia superiùs locetur, nùm (inquam) Frigus deorsùm mittet citiùs, quam inferiùs locata, sursùm? Itèm, *Radij solis supra Album* dissiliunt, supra Nigrum congregantur: Nùm etiàm Vmbræ super Nigrum disperduntur, super Album congregantur? Id quod in loco tenebroso, Luce per Foramen exiguum tantùm immissâ, fieri videmus, vbi Imagines Rerum, quæ foras sunt, super Papyrum quæ Alba est excipiuntur, super Nigram minimè. Item, *Vena Frontis* ad *Dolorem Hemicranicum* inciditur: Nùm etiam Hemicranium scarificatur ad Sodam? Atque de *Inuersione Experimenti* hactenùs.

Compulsio Experimenti fit, vbi vrgetur & producitur

Experi-

Experimentum, ad Annihilationem, vel Priuationem Virtutis: In reliquis enim Venationibus, Fera capitur tantùm; At in istâ, occiditur. Exemplum *Compulsionis* tale est. *Magnes Ferrum trahit*: Vrge ergò Ferrum, aut vrge Magnetem, vt ampliùs non fiat Attractio: Veluti, nùm fortè si Magnes vstus fuerit, aut in Aquis Fortibus maceratus, virtutem suam deponet, aut saltèm remittet? Contrà, si Chalybs, aut Ferrum in Crocum Martis redigantur, vel in Chalybem quem vocant Præparatum, vel etiam in Aquâ Forti soluantur, nùm adhùc ea alliciat Magnes? Rursùs, *Magnes Ferrum trahit per Vniuersa*, quæ nouimus, *Media*; Nempe si interponatur Aurum, Argentum, Vitrum: Vrge igitur aliquod Medium, si fieri possit, quod Virtutem intercipiat; Probetur Argentum Viuum; Probentur Oleum, Gummi, Carbo ignitus, & alia, quæ adhùc probata non sunt. Itèm, *Introducta sunt nupèr Perspicilla*, quæ Visibilia Minuta, miris modis multiplicent. Vrge vsum eorum, vel ad Species tam pusillas, vt ampliùs non valeant; vel ita grandiusculas, vt confundantur. Scilicet, Nùm poterint illa in Vrinâ, clarè detegere ea, quæ aliàs non perspicerentur? Nùm poterint in Gemmis, ex omni parte puris, & nitidis, grana aut nubeculas conspicienda dare? Nùm & Puluiscula in Sole (quæ Democrito pro Atomis suis, & Principijs Rerum, falsissimè obijciebantur) tanquam Corpora grandiuscula monstrare? Nùm Puluerem crassiusculum, ex Cinnabari, & Cerussâ, ita ostendere distributum, vt appareant hic Granula Rubra, illic Alba? Nùm rursùs, Imagines maiores (puta Faciem, Oculum, &c.) in tantum multiplicatas ostendere, in quantum, Pulicem, aut Vermiculum? Nùm Byssum, aut huiusmodi Textile Linteum delicatius, & paulò apertius, ita foraminatum ostendere, ac si esset Rete? Verùm in *Compulsionibus Ex-*

 perimentorum

perimentorum minùs moramur, quia ferè extra limites *Experientiæ Literatæ* cadunt, & ad *Caussas*, & *Axiomata*, & *Nouum Organum* potiùs ſpectant. Vbicunque enim fit Negatiua, aut Priuatiua, aut Excluſiua; cœpit iam præberi Lux nonnulla ad *Inuentionem Formarum*. Atque de *Compulſione Experimenti* hactenùs.

Applicatio Experimenti nihil aliud eſt, quàm ingenioſa Traductio eius, ad *Experimentum* aliud aliquod vtile. Exemplum tale ſit. *Corpora quæque ſuas habent Dimenſiones, ſua pondera:* Aurum plus Ponderis, minus Dimenſionis quam Argentum; Aqua quam Vinum. Ab hoc traducitur *Experimentum* vtile; Vt ex Menſurâ impletâ, & pondere excepto, poſſis dignoſcere quantum Argenti fuerit admixtum Auro, vel Aquæ Vino; quod fuit εὕρηκα illud Archimedis. Item, *Carnes in nonnullis Cellis citiùs putreſiunt, quàm in alijs:* Vtile fuerit, *Experimentum* hoc traducere, ad dignoſcendos Aeres, magis aut minùs ſalubres, ad Habitationem; vbi ſcilicet Carnes diutiùs vindicentur à Putredine: Poſſit idem applicari, ad reuelandas Salubriores aut peſtilentiores Tempeſtates Anni. Verùm innumera ſunt eiuſmodi. Euigilent modò Homines, & Oculos perpetuò, aliàs ad Naturam Rerum, aliàs ad Vſus Humanos vertant. Atque de *Applicatione Experimenti* hactenùs.

Copulatio Experimenti eſt Applicationum Nexus & Catena; cùm quæ ſingula profutura non fuiſſent ad vſum aliquem, connexa valeant: Exempli gratiâ; *Roſas aut Fructus ſerotinos habere cupis*; Hoc fiet, ſi Gemmas præcociores auellas; Idem fiet, ſi Radices, vſque ad Ver adultum, denudes, & Aeri exponas; At multò magis ſi copuletur vtrunque. Itèm, *Ad refrigerandum maximè faciunt Glacies, & Nitrum*; *Vtrunque commixtum* multò magis. Verùm & hæc res per ſe perſpicua eſt. Attamen fallacia ei ſæpè ſubeſſe poſſit, (vt & omnibus, vbi deſunt *Axiomata*) Si Copula fiat ex Rebus, quæ diuerſis,

uersis, & quasi pugnantibus modis, operantur. Atque de *Copulatione Experimenti* hactenùs.

Restant *Sortes Experimenti.* Hic verò Experimentandi Modus, planè Irrationalis est, & quasi Furiosus; cùm aliquid experiri velle Animum subeat, non quia aut Ratio, aut aliquod aliud *Experimentum* te ad illud deducat, sed prorsùs, quia similis res adhùc nunquàm tentata fuit. Haud tamen scio, an in hàc ipsâ re (de quà nunc agimus) non aliquid magni lateat : si inquam omnem Lapidem in Naturâ moueas. Magnalia enim Naturæ ferè extra vias tritas, & Orbitas notas iacent, vt etiàm Absurditas rei aliquandò iuuet. At si Ratio simul comitetur; id est, vt & manifestum sit, simile Experimentum nunquàm tentatum fuisse, & tamen Caussa subsit magna cur tentetur; tum verò hæc res ex optimis est, & planè Sinus Naturæ excutit. Exempli gratiâ: In *Operatione Ignis super aliquod Corpus Naturale*, alterum horum hactenùs semper euênit, vt aut aliquid euolet, (veluti Flamma, & Fumus, in Combustione vulgari) aut saltèm fiat Separatio Partium localis, & ad nonnullam distantiam, vt in Destillatione, vbi feces subsident, vapores in Receptacula, postquàm luserint, congregantur. At *Destillationem Clausam*, (ita enim eam vocare possumus) nemo mortalium adhùc tentauit: Verisimile autem videtur vim Caloris, si intra Claustra Corporis, sua in alterando edat facinora; cùm nec iactura fiat Corporis, nec etiàm liberatio; tùm demùm hunc Materiæ Proteum, veluti Manicis detentum, ad complures transformationes adacturam; si modò Calor ita temperetur & alternetur, vt non fiat Vasorum Confractio. Est enim hæc res Matrici similis Naturali, vbi Calor operatur, nihil Corporis aut emittitur, aut separatur : Nisi quod in Matrice coniungatur Alimentatio: Verùm quatenùs ad Versionem eadem res videtur. Tales igitur sunt *Sortes Experimenti*.

Illud

Illud interìm, circa huiusmodi Experimēta, monemus; vt nemo Animo concidat, aut quasi confundatur, si Experimenta, quibus incumbit, Expectationi suæ non respondeant. Etenìm quod succedit, magis complacet; at quod non succedit, sæpenumerò non minùs informat. Atque illud sempèr in Animo tenendum (quod perpetuò inculcamus) *Experimenta Lucifera*, etiàm adhùc, magis quam Fructifera ambienda esse. Atque de *Literatâ Experientiâ* hæc dicta sint, quæ (vt iam ante diximus) *Sagacitas* potiùs est, & Odoratio quædam Venatica, quam *Scientia*. De *Nouo* Organo autem silemus, neque de eo quicquam prælibamus; Quoniàm de eo (cùm sit res omnium maxima) Opus integrum (annuente fauore Diuino) conficere nobis in Animo est.

CAPVT III.

Partitio Inuentiuæ Argumentorum, *in* Promptuariam; *&* Topicam. *Partitio* Topicæ, *in* Generalem; *&* Particularem. *Exemplum* Topicæ Particularis, *in Inquisitione, De* Graui *&* Leui.

Nuentio Argumentorum, Inuentio propriè non est. *Inuenire* enim est ignota Detegere, non antè cognita recipere, aut reuocare. Huiusce autem *Inuentionis* vsus atque Officium non aliud videtur, quam ex Maſsâ Scientiæ, quæ in Animo congesta & recondita est, ea quæ ad rem, aut Quæstionem institutam faciunt, dextrè depromere. Nam cui parùm aut nihil, de Subiecto quod proponitur, innotuit, ei Loci *Inuentionis* non prosunt; Contrà, cui Domi paratum est, quod ad

Rem adduci poſſit; is etiam abſque Arte, & *Locis Inuentionis*, Argumenta tandem (licet non ita expeditè & commodè) reperiet & producet. Adeò vt hoc genus *Inuentionis* (ſicut diximus) *Inuentio* propriè non ſit; ſed Reductio tantùm in Memoriam, ſiue Suggeſtio cum Applicatione. Attamen, quoniàm Vocabulum inualuit, & receptum eſt; vocetur ſanè *Inuentio*; Siquidem etiam Feræ alicuius Venatio, & *Inuentio*, non minus cum illa intra Viuariorum Septa indagetur, quam cùm in Saltibus apertis, dici poſſit. Miſſis verò Verborum ſcrupulis, illud conſtet, Scopum & Finem huiuſce rei, eſſe promptitudinem quandam, & expeditum Vſum Cognitionis noſtræ, potiùs quàm eiuſdem Amplificationem, aut Incrementum.

Atque vt parata ſit ad diſſerendum Copia, duplex Ratio iniri poteſt: Aut vt deſignetur, & quaſi indice monſtretur, ad quas partes Rem indagare oporteat; atque hæc eſt ea, quam vocamus *Topicam*. Aut vt iam anteà compoſita ſint, & in vſum repoſita Argumenta, circa eas res, quæ frequentiùs incidunt, & in Diſceptationem veniunt; atque hanc *Promptuariam* nominabimus. Hæc autem poſterior tanquàm *Scientiæ Pars*, vix dici meretur; cùm in Diligentiâ potiùs conſiſtat, quàm in Eruditione aliquâ artificioſâ. Veruntamèn hâc in Parte Ariſtoteles, ingenioſè quidem, ſed tamen damnoſè, Sophiſtas ſui temporis deridet, inquiens; *Perinde illos facere, ac ſi quis calcearium profeſſus, rationem calcei conficiendi non doceret; ſed exhiberet tantùm calceos complurimos, diuerſæ tam Formæ, quàm Magnitudinis.* Attamen hic regerere liceat; Calcearium, ſi in officinâ nil Calceorum haberet, neque eos conſueret niſi rogatus; egenum prorſùs manſurum, & perpaucos inuenturum Emptores. Sed longè alitèr *Saluator* noſter, de *Diuinâ Scientiâ* verba faciens, inquit, *Omnis Scriba doctus in Regno Cœlorum, ſimilis eſt Homi-*

ni

ni Patrifamiliâs, qui profert, de Thesauro suo, noua & Vetera. Videmus etiam priscos Rhetores Oratoribus præcepisse vt præstò haberent *Locos Communes* varios, iam pridèm adornatos, & in vtramque partem tractatos & illustratos: Exempli gratiâ: *Pro Sententiâ Legis, aduersus Verba Legis; & è contrà: Pro Fide Argumentorum, aduersus Testimonia; & è contrà.* Cicero autem ipse, longâ doctus Experientiâ, planè asserit, posse Oratorem diligentem & sedulum, iam præmeditata & elaborata habere, quæcunque in Disceptationem venient; Adeò vt in Caussæ ipsius Actione, nihil nouum aut subitum inseri necesse fuerit, præter Nomina noua, & Circumstantias aliquas speciales. At Demosthenis Diligentia & Sollicitudo eò vsque processit, vt quoniàm primus ad Caussam Aditus, & Ingressus, ad Animos Auditorũ præparandos, plurimùm virium haberet; operæpretium putaret, complura Concionum & Orationum Exordia, componere, & in promptu habere. Atque hæc Exempla & Auctoritates, meritò Aristotelis Opinioni præponderare possint, qui nobis Auctor foret, vt *Vestiarium* cum *Forfice* commutaremus. Itaque non fuit omittenda hæc Pars *Doctrinæ* circa *Promptuariam*, de quâ hoc loco satis. Cùm enim sit vtrique, tam Logicæ, quam Rhetoricæ communis; visum est eam hic inter Logica cursìm tantùm perstringere; pleniorem eius Tractationem, ad Rhetoricam reijcientes.

Partem alteram *Inuentiuæ*, (nimirum *Topicam*) partiemur in *Generalem*; & *Particularem*: *Generalis* illa est, quæ in *Dialecticâ* diligenter, & abundè tractata est; vt in eius Explicatione morari non sit opus. Illud tamen obitèr monendum videtur, Topicam istam non tantùm in Argumentationibus, vbi cum alijs Manum conserimus; verum & in Meditationibus, cùm quid nobiscum ipsi commentamur, aut reuoluimus, valere. Imò,

neque

neque ſolummodò in hoc ſitam eſſe, vt inde fiat Suggeſtio aut Admonitio, quid *Affirmare* aut *Aſſerere*; verùm etiàm quid *Inquirere*, aut *Interrogare* debeamus At prudens *Interrogatio*, quaſi Dimidium Scientiæ. Rectè ſiquidem Plato, *Qui aliquid quærit, id ipſum quod quærit, generali quâdam notione comprehendit; aliter qui fieri poteſt, vt illud cum fuerit inuentum, agnoſcat?* Idcircò quò amplior & certior fuerit Anticipatio noſtra; eò magis directa & compendioſa erit Inueſtigatio. Iidem igitur illi Loci; qui ad Intellectûs noſtri Sinus intra nos excutiendos, & congeſtam illic Scientiam depromendam, conducent; etiàm ad Scientiam extrinſecùs hauriendam iuuabunt: Ita vt ſi præſtò fuerit quis Rei gnarus & peritus, commodè & prudentèr de eâ interrogari à nobis poſſit; & ſimilitèr Auctores, & Libri, & Partes Librorum, qui nos de jis quæ quærimus, edoceant & informent, vtilitèr deligi & euolui.

At *Topica Particularis*, ad ea quæ dicimus, longè confert magis, & pro Re fructuoſiſſimâ habenda eſt. Illius certè Mentio leuis à nonnullis Scriptoribus facta eſt; ſed integrè, & pro rei dignitate, minimè tractata. Verùm miſſum facientes Vitium illud & Faſtum, quæ nimiùm diù regnarunt in Scholis; Videlicet, vt quæ præſtò ſint, infinitâ Subtilitate perſequantur; quæ paulò remotiora, ne attingant quidèm; Nos ſanè *Topicam Particularem*, tanquam Rem apprimè vtilem amplectimur; hoc eſt, *Locos Inquiſitionis & Inuentionis, Particularibus Subiectis & Scientijs* appropriatos. Illi autem, Mixturæ quædam ſunt, ex *Logicâ*, & *Materiâ ipsâ propriâ* ſingularum *Scientiarum*. Futilem enim eſſe conſtat, & anguſti cuiuſdam Animi, qui exiſtimet *Artem*, de *Scientijs* inueniendis, perfectam iam à Principio, excogitari & proponi poſſe; eandemque poſteà in Opere poni, & exerceri debere. At certò ſciant Homines, *Artes inueniendi ſolidas & veras, adoleſcere & In-*

 crementa

crementa sumere, cum ipsis Inuentis: Adeò vt cùm quis primùm ad perscrutationem *Scientiæ* alicuius accesserit, possit habere *Præcepta Inuentiuæ* nonnulla vtilia; postquàm autem, ampliores in ipsâ *Scientiâ* progressus fecerit, possit etiàm, & debeat, noua *Inuentionis Præcepta* excogitare; quæ ad vlteriora eum feliciùs deducant. Similis est sanè hæc Res Viæ initæ in Planitie: postquàm enim Viæ partem aliquam fuerimus emensi; non tantùm hoc lucrati sumus, vt ad exitum Itineris propiùs accesserimus; verùm etiàm vt, quod restat viæ, clariùs prospiciamus: Eodem modo, in *Scientijs*, gradus Itineris quisque, ea quæ à tergo reliquit, prætervectus, etiàm illa quæ supersunt, propiùs dat in conspectum. Huius autem *Topicæ* Exemplum, quoniàm eam inter *Desiderata* reponimus, subiungere visum est.

Topica Particularis, siue Articuli Inquisitionis de Graui & Leui.

1. I*Nquiratur, qualia sint Corpora, quæ* Motûs Grauitatis *sunt susceptibilia*; *qualia, quæ* Leuitatis; *& si quæ sint Mediæ, siue* Adiaphoræ Naturæ?

2. *Post* Inquisitionem *de* Grauitate *&* Leuitate Simplicem, *procedatur ad* Inquisitionem Comparatam; *Quæ nimirùm ex* Grauibus plus; *quæ* minùs ponderent, *in eodem Dimenso? Etiàm, quæ ex Leuibus* celeriùs feruntur *in altum, quæ* tardiùs?

3. *Inquiratur de eo quod poßit & operetur* Quantum Corporis *ad* Motum Grauitatis. *Atqui videatur hoc primo aspectu quasi superuacuum; quia Rationes* Motûs *debeant sequi Rationes* Quanti: *sed res aliter se habet; Nam licet in Lancibus,* Quantitas Grauitatem Corporis *ipsius compenset (viribus Corporis vndique coeuntibus*

tibus per Repercussionem, siue Resistentiam Lancium vel Trabis) tamen vbi paruâ datur Resistentia (veluti in Decasu Corporum *per Aerem*) Quantum Corporis *parùm valet, ad* Incitationem Descensûs: *Cum viginti pondo Plumbi, & Libra vna, eodem ferè spatio cadant.*

4. *Inquiratur vtrùm* Quantum Corporis *ita augeri posit, vt* Motus Grauitatis prorsùs deponatur; *vt fit in Globo Terræ, qui pensilis est, non cadit? Vtrùm igitur posint esse aliæ Massæ tam grandes, vt se ipsæ sustentent? Nam Latio ad Centrum Terræ Res fictitia est; Atque omnis Massa grandis, Motum Lationis quemcunque exhorret, nisi ab alio Appetitu fortiori vincatur.*

5. *Inquiratur de eo, quod posit & operetur* Resistentia Corporis Medij, *vel occurrentis, ad* Regimen Motùs Grauitatis: *Corpus verò descendens, aut* penetrat *& secat Corpus occurrens; Aut ab eo* Sistitur: *Si* penetret, *fit Penetratio; Aut cum leui Resistentiâ, vt in Aere; Aut cum fortiori, vt in Aquâ: Si* Sistatur, *sistitur aut Resistentiâ dispari, vbi fit Prægrauatio; vt si Lignum superponatur Ceræ; Aut æquâ, veluti si Aqua superponatur Aquæ, aut Lignum, eiusdem generis Ligno; Id quod appellat Schola (Apprehensione quâdam inani)* Non ponderare corpus nisi extra locum suum. *Atque hæc omnia Motum Grauitatis variant: Alitèr enim mouentur Grauia in Lancibus, alitèr in Decasu; Etiàm alitèr (quod mirum videri posit) in Lancibus pendentibus in Aere, alitèr in Lancibus immersis in Aquâ; Alitèr in Decasu per Aquam; alitèr in Natantibus siue Vectis super Aquam.*

6. *Inquiratur de eo, quod posit & operetur* Figura Corporis descendentis, *ad regendum Motum Grauitatis; veluti Figura Lata cum tenuitate, Cubica, Oblonga, Rotunda, Pyramidalis; & quandò se vertant Corpora, quandò eâdem, quâ dimittuntur, positurâ permaneant.*

7. *Inquiratur de eo, quod posit & operetur* Continuatio & Progressio ipsius Casûs siue Descensûs, *ad hoc,*

vt maiori incitatione & impetu feratur: Et quà proportione, & quousque inualescat illa Incitatio? siquidem veteres leui Contemplatione opinati sunt, (cùm Motus Naturalis sit iste) eum perpetuò augeri & intendi.

8. *Inquiratur de eo, quod poßit & operetur* Distantia, aut proximitas Corporis descendentis à Terrâ, *ad hoc, vt celeriùs cadat, aut tardiùs, aut etiàm non omninò, (si modò fuerit extra Orbem Actiuitatis Globi Terræ, quæ Gilberti opinio fuit:) Atque simul de eo quod operetur* Immersio Corporis Descendentis *magis in* profundo Terræ, *aut* Collocatio *eiusdem propiùs ad* Superficiem Terræ: *Etenìm hæc res etiàm Motum variat, vt Operantibus in Mineris perspectum est.*

9. *Inquiratur de eo, quod poßit & operetur* Differentia Corporum, per quæ Motus Grauitatis diffunditur & communicatur: *Atque vtrùm æquè communicetur per Corpora Mollia & Porosa, ac per Dura & Solida: veluti si Trabs Lancis, sit, ex alterâ parte Lingulæ, lignea, ex alterâ, argentea, (licet fuerint reductæ ad idem pondus,) vtrùm non progignat variationem in Lancibus? Similiter, vtrùm* Metallum, Lanæ, *aut* Vesicæ *inflatæ, super-impositum, idem* ponderet, *quod in* Fundo Lancis?

10. *Inquiratur de eo, quod poßit & operetur, in communicatione Motûs Grauitatis,* Distantia Corporis à Libramine; *Hoc est, cita & sera Perceptio Incubitûs, siue Depreßionis: Veluti in Lancibus, vbi altera Pars Trabis est longior (licet reducta ad idem Pondus) an inclinet hoc ipsum Lancem? Aut in Tubis arcuatis, vbi longior pars certè trahet Aquam, licet breuior pars (facta scilicet capacior) maius contineat pondus Aquæ?*

11. *Inquiratur de eo, quod poßit* Intermixtio siue Copulatio Corporis Leuis, cum Corpore Graui, *ad eleuandam Corporis Grauitatem; vt in Pondere Animalium Viuorum, & Mortuorum?*

12. *Inquiratur de* secretis Ascensibus, & Descensibus Parti-

Partium Leuiorum & Grauiorum in vno Corpore integro: *vnde fiant sæpè accuratæ Separationes; Vt in Separatione Vini & Aquæ; in Ascensione Floris Lactis; & similibus?*

13. *Inquiratur*, quæ sit Linea, & Directio Motûs Grauitatis; *& quatenus sequatur vel Centrum Terræ, id est Massam Terræ; vel Centrum Corporis ipsius, id est Nixum Partium eius.* Centra *enim illa ad Demonstrationes apta sunt; in Naturâ nihil valent.*

14. *Inquiratur, de* Comparatione Motûs Grauitatis, cum Motibus alijs; *quos scilicet vincat, quibus cedat? veluti in* Motu (*quem appellant*) violento, *Motus Grauitatis compescitur ad Tempus: Etiàm, cùm Pondus longè maius Ferri, ab exiguo Magnete attollitur, cedit Motus Grauitatis, Motui Sympathiæ.*

15. *Inquiratur* de Motu Aeris, *vtrùm feratur sursùm, an sit tanquam Adiaphorus? Quod difficile est inuentu, nisi per Experimenta aliqua exquisita: Nam Emicatio Aeris in fundo Aquæ, fit potiùs per Plagam Aquæ, quàm per Motum Aeris; cùm idem etiàm fiat in Ligno. Aer autem Aeri commistus nihil prodit, cùm non minùs Leuitatem exhibeat Aer in Aere, quam Grauitatem Aqua in Aquâ: In Bullâ autem, exili obductâ pelliculâ, ad tempus stat.*

16. *Inquiratur*, quis sit Terminus Leuitatis? *Neque enim quemadmodùm Centrũ Terræ posuerunt Centrum Grauitatis, volunt (credo) vt vltima Conuexitas Cœli sit Terminus Leuitatis: An potiùs, veluti Grauia videntur eoúsque ferri, vt decumbant, & tanquàm ad Immobile; ita Leuia eoúsque ferantur, vt rotari incipiant, & tanquàm ad Motum sine Termino?*

17. *Inquiratur, quid in Caußâ sit, cur* Vapores & Halitus *eoúsque in altum, ac sita est Regio (quam vocant) Media Aeris, ferantur; cùm & craßiusculæ sint Materiæ, & Radij solis per Vices (noctù scilicet) cessent?*

18. *Inquiratur de* Regimine Motûs Flammæ in sursum;

ſum; *quod eo abſtruſius eſt, quia ſingulis momentis flamma perit; niſi fortè in medio Flammarum Maiorum: Etenim Flammæ abruptæ à Continuitate ſuâ, parùm durant.*

19. *Inquiratur de* Motu in ſurſum ipſius Actiuitatis Calidi; *veluti cùm Calor in Ferro candente, citiùs gliſcit in ſurſùm, quam in Deorsùm?*

Exemplum igitur *Topicæ Particularis* tale ſit: Illud interim, quod monere occæpimus, iterùm monemus, Nempe vt Homines debeant *Topicas Particulares* ſuas alternare, ita vt poſt maiores progreſſus aliquos, in Inquiſitione factos, aliam & ſubindè aliam inſtituant Topicam; ſi modò Scientiarum Faſtigia conſcendere cupiant. Nos autem *Topicis Particularibus* tantùm tribuimus, vt proprium Opus de ipſis, in ſubiectis Naturalibus dignioribus, & obſcurioribus, conficere in Animo habeamus. Domini enim Quæſtionum ſumus, Rerum non itèm. Atque de *Inuentiuâ* hactenùs.

CAPVT

CAPVT IIII.

Partitio Artis Iudicandi, *in* Iudicium per Inductionem; & per Syllogiſmum. *Quorum prius aggregatur* Organo Nouo. *Partitio prima* Iudicij per Syllogiſmum, *in* Reductionem Rectam; & Inuerſam. *Partitio ſecunda eius in* Analyticam, & Doctrinam De Elenchis. *Partitio* Doctrinæ de Elenchis, *in* Elenchos Sophiſmatum; Elenchos Hermeniæ; & Elenchos Imaginum ſiue Idolorum. *Partitio* Idolorum, *in* Idola Tribus; Idôla Specûs; & Idôla Fori. *Appendix* Artis Iudicandi, *videlicet de* Analogiâ Demonſtrationum pro Naturâ Subiecti.

TRanſeamus nunc ad *Iudicium*, ſiue *Artem Iudicandi*; in quâ agitur de *Naturâ Probationum* ſiue *Demonſtrationum*. In *Arte* autem iſtâ *Iudicandi* (vt etiàm vulgò receptum eſt) aut *per Inductionem*, aut *per Syllogiſmum* concluditur. Nam *Enthymemata*, & *Exempla*, illorum duorum Compendia tantùm ſunt. At quatenus ad *Iudicium*, quod fit per *Inductionem*, nihil eſt quod nos detinere debeat: Vno ſiquidem eodemque Mentis opere, illud quod quæritur, & inuenitur, & iudicatur. Neque enim per Medium aliquod res tranſigitur, ſed immediatè, eodem ferè modo, quo fit in Senſu. Quippe ſenſus in Obiectis ſuis primarijs, ſimul

mul & Obiecti Speciem arripit, & eius Veritati consentit. Alitèr autem fit in *Syllogismo*; cuius Probatio immediata non est, sed per Medium perficitur. Itaque alia res est *Inuentio Medij*, alia *Iudicium* de *Consequentiâ Argumenti*. Nam primò discurrit Mens, posteà acquiescit. At *Inductionis* Formam vitiosam prorsùs valere iubemus; legitimam ad *Nouum Organum* remittimus. Itaque de *Iudicio per Inductionem* hoc loco satis.

De illo altero per *Syllogismum* quid attinet dicere; cùm subtilissimis Ingeniorum Limis, hæc res ferè attrita sit, & in multas minutias redacta? Nec mirum, cùm sit res, quæ cum Intellectu humano magnam habeat Sympathiam. Nam Animus humanus, miris modis ad hoc contendit, & anhelat, vt non pensilis sit, sed nanciscatur aliquid fixum & immobile, cui tanquàm Firmamento, in Transcursibus & Disquisitionibus suis, innitatur. Sanè quemadmodùm Aristoteles probare conatur inueniri in omni Motu Corporum, aliquid quod quiescit; & Fabulam Antiquam de Atlante, qui ipse erectus Cœlum humeris sustinuit, pereleganter ad Polos Mundi traducit, circa quos Conuersiones expediuntur: Similitèr magno studio appetunt Homines, aliquem habere intra se Cogitationum Atlantem, aut Polos, qui Intellectûs Fluctuationes & Vertigines aliquatenùs regant; Timentes scilicet, ne Cœlum ipsorum ruat. Itaque ad Principia Scientiarum constituenda præproperè festinarunt; circa quæ omnis Disputationum varietas verteretur, sine periculo Ruinæ & Casûs: Nescientes profectò eum, qui certa nimis properè captauerit, in dubijs finiturum; qui autem Iudicium tempestiuè cohibuerit, ad certa peruenturum.

Manifestum est igitur, *Artem* hanc *Iudicandi per Syllogismum*, nihil aliud esse, quam Reductionem Propositionum ad Principia, per Medios *Terminos*. Principia autem consensu recepta intelliguntur, atque à Quæstione

one eximuntur. At Terminorum Mediorum Inuentio, libero Ingeniorum Acumini & Inuestigationi permittitur. Est autem *Reductio* illa duplex, *Directa* scilicet; & *Inuersa*. *Directa* est, cùm ipsa Propositio ad ipsum Principium reducitur: Id quod *Probatio Ostensiua* vocatur. *Inuersa* est, cùm Contradictoria Propositionis reducitur ad Contradictorium Principij; quod vocant *Probationem per Incommodum*. Numerus verò Terminorum Mediorum, siue Scala eorum minuitur, aut augetur, pro remotione Propositionis à Principio.

His positis, partiemur *Artem Iudicij* (sicut vulgò ferè solet) in *Analyticam*; & *Doctrinam de Elenchis*: Altera indicat, altera cauet: *Analytica* enim veras Formas instituit, de Consequentijs Argumentorum; à quibus si varietur, siue deflectatur, vitiosa deprehenditur esse Conclusio: Atque hoc ipsum in se Elenchum quendam, siue Redargutionem continet. *Rectum enim* (vt dicitur) *Et sui Index est, & obliqui.* Tutissimum nihilominus est *Elenchos*, veluti Monitores adhibere, quò faciliùs detegantur Fallaciæ, Iudicium alioquìn illaqueaturæ. In *Analytica* verò, nihil desiderari reperimus; quin potiùs oneratur Superfluis, quàm indiget Accessionibus.

Doctrinam de *Elenchis*, in tres Partes diuidere placet: *Elenchos Sophismatum*; *Elenchos Hermeniæ*; & *Elenchos Imaginum* siue *Idolorum*. *Doctrina* de *Elenchis Sophismatum* apprimè vtilis est: Quamuis enim pinguius Fallaciarum Genus, à Senecà, non inscitè comparetur cum Præstigiatorum technis; in quibus quo pacto res geratur nescimus, alitèr autem se habere rem quam videtur, satis nouimus: Subtiliora tamen *Sophismata*, non solùm id præstant, vt non habeat quis, quod respondeat; sed & Iudicium ipsum seriò confundunt.

Hæc Pars de *Elenchis Sophismatum* præclarè tractata

eſt ab Ariſtotele, quoad Præcepta: Etiàm à Platone adhùc meliùs, quoad Exempla: Neque illud tantùm in Perſonâ Sophiſtarum Antiquorum (*Gorgiæ*, *Hippiæ*, *Protagoræ*, *Euthydemi*, & reliquorum) verùm etiam in Perſonâ ipſius Socratis, qui cum illud ſempèr agat, vt nihil affirmet, ſed à Cæteris in medium adducta infirmet, ingenioſiſſimè Obiectionum, Fallaciarum, & Redargutionum Modos expreſſit. Itaque in hâc Parte, nihil habemus quod *deſideremus*. Illud interim notandum; quamuis Vſum huius Doctrinæ probum, & præcipuum, in hoc poſuerimus, vt redarguantur ſophiſmata; liquidò nihilominùs patere, Vſum eius degenerem & corruptum, ad Captiones, & Contradictiones per illa ipſa Sophiſmata ſtruendas & concinnandas ſpectare. Quod genus Facultatis, etiàm pro Eximio habetur, & haud paruas affert Vtilitates. Licet elegantèr introducta ſit à quopiam illa Differentia inter Oratorem, & Sophiſtam; quod alter tanquàm Leporarius Curſu præſtet; Alter tanquàm Lepus ipſe Flexu.

Sequuntur *Elenchi Hermeniæ*; ita enim (vocabulum potiùs quam Senſum ab Ariſtotele mutuantes) eos appellabimus. Redigamus igitur Hominibus in Memoriam, ea quæ à Nobis de *Tranſcendentibus*, & de *Aduentitijs Entium Conditionibus*, ſiue *Adiunctis* (cùm de *Philoſophiâ primâ* ageremus) ſuperiùs dicta ſunt. Ea ſunt, *Maius*, *Minus*; *Multum*, *Paucum*; *Prius*, *Poſterius*; *Idem*, *Diuerſum*; *Potentia*, *Actus*; *Habitus*, *Priuatio*; *Totum*, *Partes*; *Agens*, *Patiens*; *Motus*, *Quies*; *Ens*, *Non Ens*; & ſimilia. Inprimis autem meminerint & notent, differentes eas, quas diximus, harum Rerum Contemplationes; videlicet quod poſſint inquiri vel *Phyſicè*; vel *Logicè*: *Phyſicam* autem circa eas Tractationem, *Philoſophiæ Primæ* aſſignauimus: ſupereſt *Logica*; Ea verò ipſa eſt Res, quam in præſenti, *Doctrinam de Elenchis Hermeniæ* nominamus. Portio certè eſt hæc Doctrinæ

ſana

ſana & bona. Hoc enim habent Notiones illæ Generales & Communes, vt in omnibus Diſputationibus vbique intercurrant; adeò vt niſi accuratè, & anxio cum iudicio, benè iam ab initio diſtinguantur; vniuerſo Diſputationum Lumini, caliginem miris modis offuſuræ ſint; & eò rem ferè deducturæ, vt deſinant Diſputationes in Pugnas Verborum. Etenìm Æquiuocationes, & malæ Acceptiones Verborum, (præſertìm huius generis,) ſunt *Sophiſmata Sophiſmatum*. Quare etiàm melius viſum eſt, iſtarum Tractationem ſeorſùm conſtituere, quam eam, vel in *Philoſophiam primam* ſiue *Metaphyſicam*, recipere; vel ex parte *Analyticæ* ſubijcere, vt Ariſtoteles ſatis confusè fecit. Dedimus autem ei nomen ex vſu, quia verus eius Vſus eſt planè Redargutio,& Cautio circa vſum Verborum. Quinimò Partem illam de *Prædicamentis*, ſi rectè inſtituatur,circa Cautiones de non confundendis aut tranſponendis Definitionum & Diuiſionum Terminis, præcipuum vſum ſortiri exiſtimamus, & hùc etiàm referri malumus. Atque de *Elenchis Hermeniæ* hactenùs.

Ad *Elenchos verò Imaginum*, ſiue *Idolorum* quod attinet; ſunt quidem *Idôla*, profundiſſimæ Mentis Humanæ Fallaciæ. Neque enim fallunt in Particularibus, vt cæteræ; Iudicio caliginem offundendo, & tendiculas ſtruendo: Sed planè ex prædiſpoſitione Mentis prauâ, & perperàm conſtitutâ; quæ tanquàm omnes Intellectùs Anticipationes detorquet & inficit. Nam *Mens Humana* (Corpore obducta & obfuſcata) tantùm abeſt vt Speculo plano,æquali,& claro ſimilis ſit,(quod Rerum Radios ſincerè excipiat & reflectat,) vt potiùs ſit inſtar Speculi alicuius Incantati, pleni Superſtitionibus & Spectris. Imponuntur autem Intellectui *Idôla*, Aut per *Naturam ipſam Generis Humani Generalem*; Aut per *Naturam cuiuſque Indiuidualem*; Aut per *Verba*, ſiue *Naturam communicatiuam*. Primum Genus *Idôla*

Tribûs, Secundum *Idôla Specûs*, Tertium *Idôla Fori* vocare consueuimus. Est & Quartum Genus, quod *Idôla Theatri* appellamus, atque super-inductum est à *prauis Theorijs* siue *Philosophijs*, & *peruersis Legibus Demonstrationum*: Verùm hoc Genus abnegari potest & deponi; Itaque illud in præsentiâ omittemus. At reliqua planè obsident mentem, neque prorsùs euelli possunt. Igitur non est, quod quis in istis, *Analyticam* aliquam expectet; sed *Doctrina de Elenchis* est, circa ipsa *Idôla*, Doctrina primaria. Neque (si verum omninò dicendum sit) *Doctrina de Idôlis*, in Artem redigi possit; sed tantùm adhibenda est, ad ea cauenda, Prudentia quædam Contemplatiua. Horum autem Tractationem plenam & subtilem, ad *Nouum Organum* amandamus; pauca generalitèr tantùm de ijs hoc loco dicturi.

Idolorum Tribûs Exemplum tale sit. *Natura Intellectûs Humani magis afficitur Affirmatiuis & Actiuis, quam Negatiuis & Priuatiuis*; cùm ritè & ordine æquum se vtrique præbere debeat. At ille, si res quæpiam aliquandò existat & teneat; fortiorem recipit de eâ Impressionem, quàm si eadem longè plurièsfallat, aut in contrarium eueniat. Id quod omnis Superstitionis, & vanæ Credulitatis, quasi Radix est. Itaque rectè respondit ille, qui, cùm suspensa Tabula in Templo monstraretur, eorum qui vota soluerant, quod Naufragij Periculum effugissent, atque interrogando premeretur, annon tum demùm Neptuni Numen agnosceret? quæsiuit vicissìm, *At vbi sunt illi depicti, qui post vota nuncupata perierunt?* Atque eadem est ratio Superstitionum similium, sicut in Astrologicis, Insomnijs, Ominibus, & reliquis: Alterum Exemplum est huiusmodi; *Animus Humanus* (cùm sit ipse Substantiâ æqualis & vniformis) *maiorem præsupponit, & affingit in Naturâ Rerum Æqualitatem, & Vniformitatem, quam reuerâ est.* Hinc Commentum

mentum Mathematicorum, *In cœlestibus omnia moueri per Circulos perfectos*, reijciendo Lineas Spirales : Hinc etiàm fit, quod cùm multa sint in Naturâ *Monodica*, & plena Imparitatis, affingat tamen sempèr Cogitatio Humana, *Relatiua, Parallela*, & *Coniugata*; Ab hoc enìm Fonte, Elementum Ignis, cum Orbe suo, introductum est, ad constituendam quaternionem cum reliquis tribus, Terrâ, Aquâ, Aere. Chymici autem fanaticum instruxerunt Rerum vniuersarum Phalangem, inanissimo commento inueniri fingentes, in quatuor illis suis Elementis, (Cœlo, Aere, Aquâ, & Terrâ,) Species singulas parallelas inuicèm, & conformes. Tertium Exemplum est superiori finitimum ; quod *Homo fiat, quasi Norma & Speculum Naturæ :* Neque enìm credibile est, (si singula percurrantur & notentur) quantum Agmen *Idolorum* Philosophiæ immiserit, Naturalium Operationum, ad Similitudinem Actionum Humanarum, Reductio : Hoc ipsum inquam, quod putetur talia Naturam facere, qualia Homo facit. Neque multò meliora sunt ista, quam Hæresis *Anthropomorphitarum*, in Cellis ac Solitudine stupidorum Monachorum orta : Aut Sententia Epicuri huic ipsi in Paganismo respondens ; qui Dijs Humanam Figuram tribuebat. At non opus fuit Velleio Epicureo interrogare, *Cùr Deus Cœlum Stellis & Luminibus, tanquàm Ædilis, ornasset?* Nam si summus ille Opifex, ad modum Ædilis se gessisset, in pulchrum aliquem & elegantem ordinem stellas digerere debuisset, operosis Palatiorum Laquearibus consimilem ; cùm è contrà ægrè quis ostendat, in tam infinito Stellarum numero, Figuram aliquam vel quadratam, vel Triangularem, vel Rectilinearem. Tanta est Harmoniæ discrepantia, inter Spiritum Hominis, & Spiritum Mundi.

Quod ad *Idôla Specûs* attinet, illa ortum habent ex *propriâ cuiusque Naturâ & Animi & Corporis* ; atque etiàm

ex

ex Educatione & Consuetudine, & *fortuitis rebus*, quæ singulis Hominibus accidunt. Pulcherrimum enim Emblema, est illud de *Specu Platonis*. Siquidèm si quis (missâ illâ exquisitâ Parabolæ subtilitate) à primâ Infantiâ, in Antro, aut Cauernâ obscurâ & subterraneâ, ad maturam vsque Ætatem degeret, & tunc derepentè in Aperta prodiret, & hunc Cœli & Rerum Apparatum contueretur; dubium non est, quin animum eius subirent, & perstringerent, quamplurimæ miræ & absurdissimæ Phantasiæ. Nos verò scilicet, sub Aspectu Cœli degimus; intereà tamen Animi in Cauernis Corporum nostrorum conduntur; vt infinitas Errorum & Falsitatum Imagines haurire necesse sit, si è Specu suâ raròtantùm, & ad breue aliquod tempus prodeant; & non in Contemplatione Naturæ perpetuò, tanquàm sub Dîo morentur. Emblemati siquidèm illi *de Specu Platonis*, optimè conuenit Parabola illa Heracliti; Quod *Homines Scientias in Mundis proprijs, & non in Mundo maiore quærant.*

At *Idôla Fori* molestissima sunt, quæ ex *Fœdere tacito inter Homines, de Verbis & Nominibus impositis*, se in Intellectum insinuârunt. Verba autem plerunque ex captu Vulgi induntur; atque per Differentias, quarum Vulgus capax est, res secant; Cùm autem Intellectus acutior, aut Obseruatio diligentior res meliùs distinguere velit, Verba obstrepunt. Quod verò huius Remedium est, (Definitiones scilicet,) in plurimis huic malo mederi nequit; quoniàm & ipsæ Definitiones ex verbis constent, & Verba gignant Verba. Etsi autèm putemus Verbis nostris nos imperare; & illud facile dictu sit, *Loquendum esse vt vulgus, sentiendum vt Sapientes*; Quinetiàm Vocabula Artium (quæ apud peritos solùm valent) huic rei satisfacere videri possint; & Diffinitiones (de quibus diximus) Artibus præmissæ, (secundum Prudentiam Mathematicorum) Vocabulorum

lorum prauas Acceptiones corrigere valeant; attamen hæc omnia non sufficiunt, quo minus Verborum præstigiæ & Incantationes, plurimis modis seducant, & vim quandam Intellectui faciant, & impetum suum, (more Tartarorum sagittationis) retrò in Intellectum (vnde profecta sint) retorqueant. Quare altiore, & nouo quodam remedio, ad hoc Malum opus est: Verùm hæc iam cursìm perstringimus, interìm *desiderari* pronunciantes hanc Doctrinam, quam *Elenchos magnos*, siue de *Idolis Animi humani natiuis & aduentitijs* appellabimus. Eius autem Tractationem legitimam, ad *Organum Nouum* referimus.

Superest *Artis Iudicandi Appendix* quædam insignis; quam etiàm *desiderari* statuimus. Siquidem Aristoteles Rem notauit, Modum Rei nullibi persecutus est. Ea tractat, *quales Demonstrationes ad quales Materias, siue Subiecta, applicari debeant*; vt hæc Doctrina tanquam *Indicationes Iudicationum* contineat. Optimè enim Aristoteles, *Neque Demonstrationes ab Oratoribus, neque Suasiones à Mathematicis requiri debere* monet. Vt si in Probationis genere aberretur, Iudicatio ipsa non absoluatur. Quandò verò sint quatuor Demonstrationum genera, vel per *Consensum immediatum & Notiones communes*; vel per *Inductionem*; vel per *Syllogismum*; vel per eam (quam rectè vocat Aristoteles) *Demonstrationem in Orbem*; (non à Notioribus scilicet, sed tanquàm de Plano;) habent hæ Demonstrationes singulæ certa subiecta, & Materias Scientiarum in quibus pollent; alia, à quibus excludantur. Etenim Rigor & Curiositas, in poscendo Probationes nimiùm seueras, in aliquibus; multò magis Facilitas & Remissio, in acquiescendo Probationibus leuioribus in alijs; inter ea sunt numeranda, quæ Detrimenti plurimum, & Impedimenti Scientijs attulerunt. Atque de *Arte Iudicandi* hæc dicta sint.

CAPVT

u

Capvt V.

Partitio Artis Retinendi *siue* Retentiuæ, *in* Doctrinam de Adminiculis Memoriæ, *&* Doctrinam de Memoriâ ipsâ. *Partitio* Doctrinæ de Memoriâ ipsâ, *in* Prænotionem; *&* Emblema.

Rtem Retinendi siue *Custodiendi*, in duas Doctrinas partiemur. *Doctrinam* scilicet de *Adminiculis Memoriæ*; & *Doctrinam de Memoriâ ipsâ. Adminiculum Memoriæ* planè *Scriptio* est: Atque omninò monendum, quod *Memoria* sine hoc Adminiculo, Rebus prolixioribus & accuratioribus, impar sit; neque vllo modo, nisi de Scripto, recipi debeat. Quod etiàm in *Philosophiâ Inductiuâ*, & *Interpretatione Naturæ*, præcipuè obtinet: Tam enìm possit quis Calculationes Ephemeridis, Memoriâ nudâ, absque Scripto absoluere, quam interpretationi Naturæ per Meditationes, & vires Memoriæ natiuas & nudas, sufficere; nisi eidem Memoriæ, per *Tabulas ordinatas* ministretur. Verum missâ *Interpretatione Naturæ*, quæ Doctrina noua est, etiàm ad Veteres & Populares Scientias, haud quicquam ferè vtilius esse possit; quam Memoriæ Adminiculum solidum & bonum; hoc est; *Digestum* probum, & eruditum, *Locorum Communium.* Neque tamen me fugit; quod Relatio eorum, quæ legimus aut discimus, in *Locos communes*, damno Eruditionis ab aliquibus, imputetur, vt quæ Lectionis Cursum remoretur, & *Memoriam* ad feriandum inuitet. Attamen quoniam Adulterina res est, in Scientijs præcocem esse & promptum; nisi etiàm solidus sis & multipliciter instructus, Diligentiam & Laborem

Laborem in *Locis communibus* congerendis, magni prorsùs rem esse Vsûs, & Firmitudinis, in studijs iudicamus; veluti quæ *Inuentioni* copiam subministret; & Aciem *Iudicij* in Vnum contrahat. Verum est tamen, inter Methodos & Syntaxes *Locorum communium*, quas nobis adhùc videre contigit, nullam reperiri quæ alicuius sit pretij; quandoquidem in Titulis suis, Faciem prorsùs exhibeant, magis Scholæ, quam Mundi; Vulgares & pædagogicas adhibentes Diuisiones, non autem eas, quæ ad Rerum Medullas, & Interiora quouis modo penetrent.

Circa *Memoriam* autem *ipsam*, satis segnitèr & languidè videtur adhùc inquisitum. Extat certè de eâ *Ars* quæpiam; Verùm nobis constat, tum meliora Præcepta de *Memoriâ* confirmandâ & ampliandâ haberi posse, quam illa Ars complectitur; tum Practicam illius ipsius Artis meliorem institui posse, quam quæ recepta est. Neque tamen ambigimus (si cui placet hâc Arte ad Ostentationem abuti) quin possint præstari per eam nonnulla Mirabilia, & Portentosa: Sed nihilominus Res quasi sterilis est, (eo quo adhibetur modo) ad vsus humanos. At illud interim ei non imputamus, quod *Naturalem Memoriam* destruat, & super-oneret, (vt vulgò obijcitur;) sed quod non dextrè instituta sit, ad Auxilia memoriæ commodanda, in Negotijs & Rebus serijs. Nos verò hoc habemus (fortassè ex genere vitæ nostro Politicæ) vt, quæ Artem iactant, vsum non præbent, parui faciamus. Nam ingentem Numerum Nominum, aut Verborum semel recitatorum, eodem ordine statìm repetere; aut Versus complures de quouis Argumento extemporè conficere; aut quicquid occurrit Satyricâ aliquâ similitudine perstringere; aut seria quæque in Iocum vertere; aut Contradictione & Cauillatione quiduis eludere; & similia; (quorum in Facultatibus Animi haud exigua est

Copia; quæque Ingenio & Exercitatione ad Miraculum vſque extolli poſſunt;) hæc certe omnia & his ſimilia nos non maioris facimus, quam Funambulorum & Mimorum Agilitates & Ludicra: Etenìm eadem fermè Res ſunt; cùm hæc Corporis, illa Animi viribus abutantur; & Admirationis forſitàn aliquid habeant, Dignitatis parùm.

Ars autem *Memoriæ*, duplici nititur Intentione; *Prænotione*; & *Emblemate*: *Prænotionem* vocamus Abſciſſionem quandam Inueſtigationis infinitæ. Cùm enim quis aliquid reuocare in memoriam conatur; ſi nullam Prænotionem habeat, aut Perceptionem eius quod quærit; quærit certè, & molitur, & hâc illâc diſcurrit, tanquam in Infinito. Quod ſi certam aliquam prænotionem habeat; ſtatìm abſcinditur Infinitum, & fit Diſcurſus Memoriæ magis in vicino; Vt Venatio Damæ, intra Septa. Itaque & Ordo manifeſtò iuuat *Memoriam*. Subeſt enìm *Prænotio*, id quod quæritur tale eſſe debere, vt conueniat cum Ordine. *Similitèr* Carmina faciliùs diſcuntur memoritèr, quam *Proſa*. Si enim hæretur in aliquo verbo; ſubeſt *Prænotio*, tale debere eſſe Verbum, quod conueniat cum Verſu. Atque iſta *Prænotio* eſt *Artificialis Memoriæ* Pars prima. Nam in *Artificiali Memoriâ Locos* habemus jam antè digeſtos & paratos: *Imagines* extempore, prout res poſtulat, conficimus: At ſubeſt *Prænotiò*, talem eſſe debere *Imaginem*, qualis aliquatenus conueniat cum *Loco*. Id quod vellicat Memoriam, & aliquo modo munit ad rem quam quærimus. *Emblema* verò deducit Intellectuale ad Senſibile: Senſibile autem ſemper fortiùs percutit Memoriam, atque in eâ faciliùs imprimitur, quam Intellectuale. Adeò vt etiàm Brutorum Memoria, per Senſibile excitetur; per Intellectuale, minimè. Itaque faciliùs retineas Imaginem Venatoris Leporem perſequentis, aut Pharmacopæi Pyxides ordinantis, aut Pedantij

Orationem

Orationem habentis, aut Pueri Versus memoritèr recitantis, aut Mimi in Scenâ agentis; quam ipsas Notiones Inuentionis, Dispositionis, Elocutionis, Memoriæ, Actionis. Sunt & alia, quæ pertinent ad *Memoriam* iuuandam (vt modo diximus) sed *Ars* quæ iam habetur ex his duobus iam præmissis consistit. Particulares autem Artium Defectus persequi, fuerit ab Instituto nostro recedere. Igitur de *Arte Retinendi* siue *Custodiæ*, hæc dicta sint. Iam verò, ad quartum Membrum *Logicæ*, quod *Traditionem* & *Elocutionem* tractat, ordine peruenimus.

Artium Defcen

Mentem in Logic

FRANCISCI BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum*

LIBER SEXTVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Traditiuæ, *in* Doctrinam de Organo Sermonis; Doctrinam de Methodo Sermonis; *&* Doctrinam de Illustratione Sermonis. *Partitio* Doctrinæ de Organo Sermonis, *in* Doctrinam de Notis Rerum; De Locutione; *&* De Scriptione: *Quarum duæ posteriores* Grammaticam *constituunt, eiusque* Partitiones *sunt. Partitio* Doctrinæ de Notis Rerum,

Rerum, *in* Hieroglyphica; *&* Characteres Reales. *Partitio Secunda* Grammaticæ, *in* Literariam; *&* Philosophantem. *Aggregatio* Poeseos quoad Metrum, *ad* Doctrinam de Locutione. *Aggregatio* Doctrinæ de Ciphris, *ad* Doctrinam de Scriptione.

Onceditur certè cuiuis (Rex Optime) Seipsum & Sua ridere & ludere. Quis igitur nouit, nùm fortè Opus istud nostrum, non descriptum fuerit, ex Libro quodam Veteri, reperto inter Libros, famosissimæ illius Bibliothecæ *Sancti Victoris*; quorum Catalogum excepit Magister *Franciscus Rabelesius*? Illic enim inuenitur Liber, cui Titulus est, *Formicarium Artium.* Nos sanè pusillum Aceruum Puluisculi congessimus, & sub eo complura Scientiarum & Artium Grana condidimus; quò Formicæ reptare possint, & paulatìm conquiescere, & subinde ad nouos se labores accingere. At Regum Sapientissimus Pigros quoscunque remittit ad Formicas: Nos autem Pigros eos Homines pronunciamus, quibus acquisitis vti tantùm, cordi sit; neque subinde nouas Scientiarum Sementes & Messes facere.

Accedamus nunc ad *Artem Tradendi*, siue *Proferendi*, & *Enunciandi* ea, quæ Inuenta, Iudicata, ac in Memoriâ reposita sunt; quam Nomine Generali *Traditiuam* appellabimus. Ea omnes *Artes* circa *Verba* & *Sermones* complectitur. Quamuis enim Ratio, Sermonis veluti Anima sit; tamen in tractando disiungi debent,

Ratio,

Ratio, & Sermo; non minùs quam Anima, & Corpus. *Traditiuam* in tres Partes diuidemus; *Doctrinam circa Organum Sermonis*; *Doctrinam circa Methodum Sermonis*; & *Doctrinam circa Sermonis Illustrationem*, siue *Ornatum*.

Doctrina de Organo Sermonis vulgò recepta, quæ & *Grammatica* dicitur, duplex est: Altera de *Locutione*; Altera de *Scriptione*: Rectè enim Aristoteles; *Cogitationum Tesseræ verba*, *Verborum literæ*; Vtrunque *Grammaticæ* assignabimus. Verùm vt rem altiùs repetamus, antequàm ad *Grammaticam* & Partes eius iam dictas veniamus, in genere de *Organo Traditiuæ* dicendum est. Videntur enim esse Proles quædam *Traditiuæ* aliæ, præter *Verba* & *Literas*. Hoc igitur planè statuendum est; Quicquid scindi possit in Differentias satis numerosas, ad Notionum varietatem explicandam (modò Differentiæ illæ Sensui perceptibiles sint) fieri posse Vehiculum Cogitationum de Homine in Hominem. Nam videmus Nationes *Linguis* discrepantes, Commercia non malè per *Gestus* exercere. At in Practicâ nonnullorum, qui surdi & muti vsque à Natiuitate fuerant, & aliàs erant ingeniosi, miros vidimus haberi inter eos & Amicos suos, qui eorum *Gestus* perdidicerant, Dialogos. Quinetiàm notissimum fieri iam cœpit, quod in Chinâ, & Prouincijs vltimi Orientis, in vsu hodiè sint, *Characteres* quidam *Reales*, non *Nominales*; qui scilicet nec Literas, nec Verba, sed Res & Notiones exprimunt. Adeò vt Gentes complures, Linguis prorsùs discrepantes, sed huiusmodi Characteribus, (qui apud illos latiùs recepti sunt) consentientes, Scriptis communicent: Eoúsque, vt Librum aliquem huiusmodi Characteribus conscriptum, quæque Gens, Patriâ Linguâ legere, & reddere possit.

Notæ igitur *Rerum*, quæ absque Ope, aut Medio *Verborum*, Res significant, duplicis generis sunt: Quarum prius Genus ex *Congruo*; Alterum ad *Placitum* significat.

significat. Prioris Generis sunt, *Hieroglyphica;* & *Gestus:* Posterioris verò, ij, quos diximus, *Characteres Reales. Hieroglyphicorum* Vsus vetustus admodùm, & in Veneratione quâdam habitus; Præcipuè apud Ægyptios Gentem valdè antiquam: Adeò vt videantur *Hieroglyphica* fuisse *Scriptio* quædam Ante-nata, & senior ipsis *Elementis Literarum*, nisi fortè apud Hebræos. *Gestus* autèm, tanquàm *Hieroglyphica* Transitoria sunt. Quemadmodùm enìm Verba prolata volant, scripta manent; ita & *Hieroglyphica Gestibus* expressa transeunt, depicta durant. Cùm enim Periander, consultus de conseruandâ Tyrannide, Legatum astare iuberet; atque ipse in Horto deambulans, Summitates Florum eminentiorum carperet, ad Sedem Procerum innuens; non minùs vsus est *Hieroglyphico,* quam si id in Chartâ depinxisset. Illud interìm patet, *Hieroglyphica* & *Gestus,* sempèr cum Re significatâ aliquid Similitudinis habere; & Emblemata quædam esse; vnde eas *Notas Rerum ex congruo* nominauimus. At *Characteres Reales,* nihil habent ex Emblemate, sed planè surdi sunt; non minùs quam ipsa Elementa Literarum; & ad *Placitum* tantùm efficti, consuetudine autem tanquàm Pacto tacito recepti. Illud interim liquet, vastâ ipsorum multitudine ad Scribendum opus esse: Tot enim esse debent, quot sunt Vocabula Radicalia. Hæc igitur Portio *Doctrinæ de Organo Sermonis* quæ est de *Notis Rerum*, nobis ponitur pro *Desiderato.* Etsi autem tenuis possit videri esse eius Vsus, cùm Verba & Scriptio per Literas sint Organa *Traditiuæ* longè commodissima; visum est tamen nobis, veluti Rei non ignobilis, aliquam hoc loco Mentionem eius facere. Tractamus enim hìc, veluti Numismata Rerum Intellectualium; nec abs re fuerit nosse, quod sicut Nummi possint confici ex aliâ Materiâ præter Aurum & Argentum, ita & *Notæ Rerum* aliæ possint cudi, præter *Verba* & *Literas.*

Pergamus

Pergamus igitur ad *Grammaticam*. Ea verò, veluti Viatoris locum, erga cæteras Scientias obtinet; non nobilem illum quidem, sed inprimis tamen necessarium; præsertìm cùm Scientiæ, nostris Seculis, ex Linguis Eruditis, non vernaculis, potissimùm hauriantur. Neque tamen Dignitas eius parua censenda est; quandoquidèm Antidoti cuiusdam vicibus fungatur contra Maledictionem illam Confusionis Linguarum. Sanè hoc agit Industria humana, vt se restituat & redintegret in Benedictionibus illis, quibus Culpâ suâ excidit. Atque contra Maledictionem primam Generalem de Sterilitate Terræ, & *Comedendo panem suum in sudore vultûs sui*, reliquis Artibus omnibus se munit & instruit. At contra secundam illam de Confusione Linguarum, aduocat in auxilium *Grammaticam*. Eius, in Linguis quibusque vernaculis, exiguus certè vsus est; In Externis perdiscendis, latior; Amplissimus verò in illis Linguis, quæ vulgares esse desierunt, & in Libris tantùm perpetuantur.

Grammaticam etiàm bipartitam ponemus; vt alia sit *literaria*; alia *Philosophica*: Altera adhibetur simplicitèr ad Linguas, nempe vt eas quis, aut celeriùs perdiscat, aut emendatiùs & puriùs loquatur: Altera verò aliquatenùs Philosophiæ ministrat: Quà in parte occurrit nobis Cæsarem Libros *De Analogia* conscripsisse, Atque Dubitatio subijt, vtrum illi hanc, quam dicimus, *Grammaticam Philosophicam* tractarint? Suspicamur tamen nil admodùm in illis fuisse subtilius, aut sublimius; sed tantùm Præceptiones tradidisse de Oratione castà & integrà, neque à Consuetudine loquendi prauâ, neque ab Affectatione aliquorum, vitiatà & pollutà; in quo genere ipse excelluit. Veruntamen hàc ipsà re moniti, cogitatione complexi sumus *Grammaticam* quandam, quæ non Analogiam Verborum ad inuicem, sed Analogiam inter Verba, & Res, siue Rati-

 onem,

onem, ſedulò inquirat; citra tamen eam, quæ Logicæ ſubſeruit, Hermeniam. Veſtigia certè Rationis Verba ſunt: Itaque Veſtigia etiàm aliquid de Corpore indicant: Huius igitur rei Adumbrationem quandam tenuem dabimus: Primò autem minimè probamus curioſam illam Inquiſitionem, quam tamen Plato Vir eximius non contempſit; nimirùm de Impoſitione & Originali Etymologiâ Nominum; ſupponendo ac ſi illa iam à Principio ad Placitum indita minimè fuiſſent, ſed ratione quâdam & ſignificantèr deriuata & deducta: Materiam certè elegantem, & quaſi ceream, quæ aptè fingi & flecti poſſit; quoniàm verò Antiquitatum Penetralia perſcrutari videtur, etiàm quodammodò Venerabilem; ſed nihilominùs parcè veram, & fructu caſſam. Illa demùm, vt arbitramur, foret nobiliſſima *Grammaticæ* ſpecies, ſi quis in *Linguis* plurimis, tam Eruditis quam Vulgaribus eximiè doctus, de varijs *Linguarum* Proprietatibus tractaret; in quibus quæque excellat, in quibus deficiat, oſtendens. Ita enim & *Linguæ* mutuo commercio locupletari poſſint; & fiet ex ijs quæ in ſingulis *Linguis* pulchra ſunt, (tanquam Venus Apellis) Orationis ipſius quædam formoſiſſima Imago, & Exemplar quoddam inſigne, ad ſenſus Animi ritè exprimendos. Atque vnà etiam hoc pacto capientur ſigna haud leuia, ſed obſeruatu digna (quod fortaſsè quiſpiam non putaret) de Ingenijs & Moribus Populorum & Nationum, ex *Linguis* ipſorum. Equidem libentèr audio Ciceronem notantem, quod apud Græcos deſit Verbum, quod Latinum illud (*Ineptum*) reddat; *Propterea* (inquit) *quod Græcis hoc vitium tam familiare fuit, vt illud in ſe ne agnoſcerent quidem:* Digna certè grauitate Romanâ Cenſura. Quid illud quod Græci in Compoſitionibus Verborum tanta licentiâ vſi ſunt, Romani contrà magnâ in hâc re Seueritatem adhibuerunt? Planè colligat quis, Græcos

fuiſſe

fuisse Artibus, Romanos Rebus gerendis magis idoneos. Artium enim Distinctiones, Verborum Compositionem ferè exigunt; At Res & Negotia, simpliciora Verba postulant. Quin Hebræi tantùm Compositiones illas refugiunt, vt malint Metaphorâ abuti, quam Compositionem introducere. Quinetiàm Verbis tam paucis, & minimè commixtis vtuntur, vt planè ex *Linguâ* ipsâ quis perspiciat, Gentem fuisse illam Nazaræam, & à reliquis Gentibus separatam. Annon & illud Obseruatione dignum (licet nobis Modernis Spiritus nonnihil retundat) antiquas *Linguas* plenas Declinationum, Casuum, Coniugationum, Temporum, & similium fuisse; Modernas his ferè destitutas, plurima per Præpositiones, & Verba Auxiliaria segnitèr expedire. Sanè facilè quis conijciat (vtcunque nobis ipsi placeamus) Ingenia priorum Seculorum nostris fuisse multò acutiora & subtiliora. Innumera sunt eiusmodi, quæ iustum Volumen complere possint. Non abs re igitur fuerit, *Grammaticam Philosophantem*, à *Simplici* & *Literariâ* distinguere, & *Desideratam* ponere.

Ad *Grammaticam* etiam pertinere iudicamus omnia illa, quæ Verbis quoquo modo accidunt, qualia sunt *Sonus*, *Mensura*, *Accentus*. At prima illa Literarum Simplicium Cunabula (nempe quâ percussione Linguæ, quâ Aperturâ Oris, quâ Adductione Labiorum, quo Nisu Gutturis, singularum Literarum Sonus generetur) ad *Grammaticam* non pertinent, sed Portio sunt *Doctrinæ de sonis*, *sub Sensu* & *Sensibili*, tractanda. *Sonus*, de quo loquimur, *Grammaticus*, ad *Euphonias* tantùm pertinet, & *Dysphonias*. Illarum quædam communes sunt: Nulla enim est *Lingua*, quin Vocalium Concurrentium Hiatus, aut Consonantium Concurrentium Asperitates aliquatenùs refugiat. Sunt & aliæ Respectiuæ, quæ scilicet diuersorum Popu-

lorum Auribus gratæ aut ingratæ accedunt. *Græca Lingua* Dipthongis ſcatet; *Latina* longè parciùs. *Lingua Hiſpanica* Literas Tenues odit, eáſque ſtatim vertit in Medias. *Linguæ* quæ *ex Gothis* fluxere, Aſpiratis gaudent: Multa ſunt eiuſmodi: Verùm hæc ipſa fortaſsè plus ſatis.

At *Menſura Verborum* ingens nobis Corpus Artis peperit, *Poeſim* ſcilicet, non quatenùs ad Materiam (de quâ ſuprà) ſed quatenùs ad Stilum & Figuram Verborum; Verſus nimirùm ſiue Carmina. Circa quæ Ars habetur quaſi puſilla, Exempla accedunt grandia, & infinita. Neque tamen Ars illa (quam *Proſodiam Grammatici* appellant) ad Carminum Genera, & Menſuras edocendas tantùm reſtringi debeat: Adijcienda enim ſunt præcepta, quod Carminum Genus, cuique Materiæ, ſiue Subiecto, optimè conueniat? Antiqui Heroica Carmina Hiſtorijs & Encomijs applicauerunt; Elegos Querimonijs; Iambos Inuectiuis; Lyricos Odis & Hymnis. Neque hæc Prudentia recentioribus Poetis in *Linguis Proprijs* defuit: Illud reprehendendum, quod quidam Antiquitatis nimiùm ſtudioſi, *Linguas Modernas*, ad Menſuras Antiquas (Heroicas, Elegiacas, Sapphicas, &c.) traducere conati ſunt; quas ipſarum *Linguarum* Fabrica reſpuit, nec minus Aures exhorrent. In huiuſmodi rebus, Senſûs iudicium, Artis præceptis præponendum; vt ait ille,

——Cœnæ fercula noſtræ
Mallem conuiuis quàm placuiſſe Cocis.

Neque verò Ars eſt, ſed Artis abuſus, cùm illa Naturam non perficiat, ſed peruertat. Verùm quod ad *Poeſim* attinet (ſiue de *Fabulis*, ſiue de *Metro* loquamur) eſt illa (vt ſuperiùs diximus) tanquàm Herba luxurians, ſine Semine nata, ex Vigore ipſius Terræ germinans. Quare vbique ſerpit, & latiſſimè diffuſa eſt; vt ſuperuacuum foret de Defectibus eius ſollici-

tum

tum esse. De illâ igitur Cura est abijcienda. Quod verò ad *Accentus Verborum*, nil opus est de re tam pusillâ dicere; nisi fortè illud quis notatu dignum putet; quod *Accentus Verborum* exquisitè, *Accentus* autem *Sententiarum* neutiquàm in Obseruationem venit. Attamen illud ferè vniuerso Generi humano commune est, vt Vocem in fine Periodi submittant, in Interrogatione eleuent, & alia huiusmodi non pauca. Atque de *Grammaticæ* Parte, quæ ad *Locutionem* spectat, hactenùs.

Quod ad *Scriptionem* attinet, ea aut *Alphabeto Vulgari* perficitur, (quod vbique recipitur,) aut *Occulto & Priuato*, de quo inter singulos conuenit, quod *Ciphras* vocant. At *Orthographia vulgaris* etiàm Controuersiam & Quæstionem nobis peperit; Vtrùm scilicet eodem, Verba scribere oporteat, quo pronunciantur, modo; an potiùs ex more consueto? At illa *Scriptio* quæ reformata videri possit, (vt scilicet *Scriptio Pronunciationi* consona sit) est ex Genere inutilium Subtilitatum. Nam & ipsa *Pronunciatio* quotidiè gliscit, nec constans est; & Deriuationes Verborum, præsertìm ex Linguis extraneis, prorsùs obscurantur; Denique cùm ex more recepto Scripta, morem pronunciandi nullo modo impediant, sed liberam relinquant, quorsùm attinet ista Nouatio?

Ad *Ciphras* igitur veniendum. Earum Genera haud pauca sunt. *Ciphræ simplices*; *Ciphræ Non significantibus Characteribus intermixtæ*; *Ciphræ duplices Literas vno Charactere complexæ*; *Ciphræ Rotæ*; *Ciphræ Clauis*; *Ciphræ verborum*; aliæ. Virtutes autem in *Ciphris* requirendæ tres sunt: Vt sint Expeditæ, non nimis operosæ ad scribendum: Vt sint fidæ, & nullo modo pateant ad Deciphrandum; Addo denique, vt, si fieri possit, suspicione vacent. Si enim Epistolæ in Manus Eorum deuenient, qui in eos qui scribunt,

bunt, aut ad quos ſcribuntur, poteſtatem habeant, tametſi Ciphra ipſa fida ſit, & deciphratu impoſſibilis, tamen ſubijcitur hæc Res Examini & Quæſtioni; niſi Ciphra ſit eiuſmodi, quæ aut ſuſpicione vacet, aut Examinationem eludat. Quod verò ad Eluſionem Examinis attinet, ſuppetit Inuentum ad hoc nouum atque vtile, quod cùm in promptu habeamus, quorsùm attinet illud inter *Deſiderata* referre, ſed potiùs id ipſum proponere? Hoc huiuſmodi eſt; Vt habeat quis duo Alphabeta, Vnum Literarum verarum, alterum Non-ſignificantium; Et ſimul duas Epiſtolas inuoluat, vnam quæ Secretum deferat, alteram qualem veriſimile fuerit Scribentem miſſurum fuiſſe, abſque periculo tamen. Quod ſi quis de Ciphrâ ſeuerè interrogetur, porrigat ille Alphabetum Non ſignificantium, pro veris Literis, Alphabetum autem Verarum Literarum pro Non-ſignificantibus; Hoc modo incidet Examinator in Epiſtolam illam Exteriorem; quam cùm probabilem inueniet, de Interiori Epiſtolâ nihil ſuſpicabitur. Vt vero ſuſpicio omnis abſit, aliud Inuentum ſubijciemus, quod certè, cùm Adoleſcentuli eſſemus Pariſijs, excogitauimus; nec etiàm adhùc, viſa nobis res digna eſt, quæ pereat. Habet enim gradum Ciphræ altiſſimum; nimirùm vt *Omnia per Omnia* ſignificari poſſint: ita tamen, vt Scriptio quæ inuoluitur, quintuplò minor ſit, quam ea cui inuoluatur: Alia nulla omninò requiritur Conditio, aut Reſtrictio. Id hoc modo fiet. Primò, vniuerſæ literæ *Alphabeti* in duas tantummodò Literas ſoluantur, per Tranſpoſitionem earum. Nam Tranſpoſitio duarum Literarum, per Locos quinque, Differentijs triginta duabus, multò magis viginti quatuor (qui eſt Numerus *Alphabeti* apud nos) ſufficiet. Huius *Alphabeti* Exemplum tale eſt.

Exemplum

Exemplum *Alphabeti Biliterarij.*

A	B	C	D	E	F
aaaaa.	aaaab.	aaaba.	aaabb.	aabaa.	aabab.
G	H	I	K	L	M
aabba.	aabbb.	abaaa.	abaab.	ababa.	ababb.
N	O	P	Q	R	S
abbaa.	abbab.	abbba.	abbbb.	baaaa.	baaab.
T	V	W	X	Y	Z.
baaba.	baabb.	babaa.	babab.	babba.	babbb.

Neque leue quiddam obitèr hoc modo perfectum est. Etenìm ex hoc ipso patet Modus, quo ad omnem Loci Distantiam, per Obiecta, quæ vel Visui, vel Auditui subijci possint, Sensa Animi proferre, & significare liceat; si modò Obiecta illa, duplicis tantum Differentiæ capacia sunt; veluti per Campanas, per Buccinas, per Flammeos, per Sonitus Tormentorum, & alia quæcunque. Verùm vt Inceptum persequamur, cùm ad Scribendum accingeris, Epistolam Interiorem in *Alphabetum* hoc *Biliterarium* solues. Sit Epistola interior;

Fuge.

Exemplum *Solutionis.*

F	V.	G.	E.
Aabab.	baabb.	aabba.	aabaa.

Præstò

Præſtò ſimul ſit aliud *Alphabetum Biforme*; nimirùm, quod ſingulas *Alphabeti Communis* Literas, tam Capitales, quam minores, duplici Formâ, prout cuique commodum ſit, exhibeat.

Exemplum *Alphabeti Biformis.*

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
A. A. a. a. B. B. b. b. C. C. c. c. D. D. d. d.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
E. E. e. e. F. F. f. f. G. G. g. g. H. H. h. h.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
I. J. i. i. K. K. k. k. L. L. l. l. M. M. m. m.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a.
N. N. n. n. O. O. o. o. P. P. p. p. Q. Q. q. q. R.

b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
R. r. r. S. S. s. s. T. T. t. t. V. V. v. v. u. u.

a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b. a. b.
W. W. w. w. X. X. x. x. Y. Y. y. y. Z. Z. z. z.

Tum demùm Epiſtolæ Interiori, iam factæ *Biliteratæ*, Epiſtolam Exteriorem *Biformem*, literatim accommodabis, & poſteà deſcribes. Sit Epiſtola Exterior;

Manere te volo donec venero.

Exemplum *Accommodationis.*

F V G F

a ab ab. b aa b b. aa b b a. aa b aa.

Manere te volo donec venero

Appoſuimus etiàm Exemplum aliud largius eiuſdem Ciphræ, *Scribendi Omnia per Omnia.*

Epiſtola Interior, ad quam delegimus *Epiſtolam Spartanam*, miſſam olìm in Scytale.

Perditae Res. Mindarus cecidit. Milites esuriunt. Neque hinc nos extricare, neque hic diutiùs manere possumus.

Epiſtola Exterior, ſumpta ex *Epiſtolâ Primâ Ciceronis*, in quâ *Epiſtola Spartana* inuoluitur.

Ego omni officio, ac potiùs pietate erga te, caeteris satisfacio omnibus: Mihi ipse nunquàm satisfacio. Tanta est enim magnitudo tuorum erga me meritorum, vt quoniam tu, nisi perfectâ re, de me non conquiêsti; ego, quia non idem in tuâ causâ efficio, vitam mihi esse acerbam putem. In causâ haec sunt: Ammonius Regis Legatus apertè pecuniâ nos oppugnat. Res agitur per eosdem creditores, per quos, cùm tu aderas, agebatur. Regis causâ, si qui sunt, qui velint, qui pauci sunt, omnes ad Pompeium rem deferri volunt. Senatus Religionis calumniam, non religione, sed maleuolentia, et illius Regiae Largitionis inuidiâ comprobat. &c.

Doctrina autem de *Ciphris*, aliam secum traxit *Doctrinam* erga ipsam Relatiuam: Illa est de *Deciphratione*, siue Reseratione Ciphrarum; licet quis Alphabetum Ciphræ, aut pactum de Latebrâ penitùs ignoret. Res sanè est illa, laboriosa simul & ingeniosa, & Arcanis Principum, veluti & illa prior, dicata. Attamen præcautione solerti fieri possit inutilis; etsi quomodò Res nunc se habent, magni prorsùs sit vsûs. Etenìm si Ciphræ introductæ essènt bonæ & fideles, plurimæ fuerint, quæ operam Deciphratoris prorsùs eluderent, & excluderent; quæ tamen sint satis commodæ, & expeditæ, ad legendum, aut Scribendum. Verùm Imperitia & Inscitia Secretariorum, & Amanuensium, in Aulis Principum tanta est, vt maxima plerunque Negotia Ciphris infirmis & futilibus, committantur.

Intereà fieri potest, vt suspicetur quispiàm, Nos in Enumeratione, & quasi Censu Artium, id agere, vt Scientiarum Copiæ (quas veluti in aciem adducimus) Auctæ & multiplicatæ, magis sint Admirationi; cùm tamen Numerus earum fortè ostentari, vires tam breui Tractatu vix explicari possint. Verùm Nos Institutum nostrum fidelitèr vrgemus, atque in hoc globo Scientiarum conficiendo, etiam Insulas minores, aut remotiores omitti nolumus. Neque verò (vt arbitramur) perfunctoriè, licet cursìm eas Artes attingimus; sed potiùs Nucleos & Medullas ipsarum, ex multa Materiæ massâ, stilo acuto excerpimus. Cuius rei iudicium ipsis illis, qui in huiusmodi Artibus peritissimi sunt, permittimus: Cùm enim plerique, qui multiscij videri volunt, hoc ferè habeant; vt Vocabula & Exteriora Artium passìm iactantes, illarum ignaris Admirationi, Magistris ludibrio sint; speramus nostra contrarium prorsùs euentum habitura, vt peritissimi cuiusque in Artibus singulis iudicium maximè detineant, cæteris minoris sint. Quod verò ad Artes il-

las, quæ Minorum quasi Gentium videri possunt; si quis existimet nos, nimium quid ipsis tribuere; circumspiciat ille & videbit, Homines in Prouincijs suis, magnos sanè & celebres, cùm ad Metropolim aut Sedem Imperij fortè migrauerint, turbæ ferè immisceri, & inferioris notæ esse: similitèr mirum non est, Artes istas leuiores, iuxta Artes Principales & supremas collocatas, dignitate minui; cùm tamen ijs, qui Operam illis præcipuè impenderint, Res videantur vtique magnæ & præclaræ. Atque de *Organo* Sermonis hæc dicta sint.

Capvt II.

Doctrina *de* Methodo Sermonis *constituitur vt pars* Traditiuæ *Substantiua & Principalis: Nomen ei inditur* Prudentia Traditiuæ. *Enumerantur* Methodi *Genera diuersa; & subiunguntur eorum Commoda & Incommoda.*

Veniamus ad *Doctrinam de Methodo Sermonis.* Ea vt Pars Dialecticæ tractari consueuit. Etiàm Locum in *Rhetoricâ* per Nomen *Dispositionis* reperit. Verùm Collocatio eius in Famulitio aliarum Artium, in Caussâ fuit, vt plurima quæ ad ipsum spectant, cognitu vtilia, prætermissa sint. Visum igitur est nobis, *Doctrinam Substantiuam & Principalem de Methodo*, constituere, quam nomine generali *Prudentiam Traditiuæ* appellamus. Itaque *Methodi* Genera (cùm varia sint,) enumerabimus potiùs, quàm partiemur. Atque de vnicâ *Methodo*, & Dichotomijs

chotomijs perpetuis, nil attinet dicere: Fuit enim Nubecula quædam Doctrinæ, quæ citò transijt: Res certè simul & leuis, & Scientijs damnosissima. Etenìm huiusmodi Homines, cùm *Methodi* suæ Legibus res torqueant; &, quæcunque in Dichotomias illas non aptè cadunt, aut omittant, aut præter Naturam inflectant; hoc efficiunt, vt quasi Nuclei & Grana Scientiarum exiliant, ipsi aridas tantùm & desertas Siliquas stringant. Itaque inania Compendia parit hoc genus *Methodi*, Solida Scientiarum destruit.

Constituatur igitur prima Differentia *Methodi*, vt sit aut *Magistralis*, aut *Initiatiua*. Neque verò Verbum *Initiatiuæ* ita intelligimus, quasi hæc Initia Scientiarum tantùm traderet, illa Doctrinam integram; Verùm contrà (Vocabulum à Sacris mutuantes) eam dicimus *Methodum Initiatiuam*, quæ ipsa Scientiarum Mysteria recludat, & denudet: *Magistralis* siquidèm docet; *Initiatiua* intimat: *Magistralis* poscit, vt fides habeatur ijs quæ dicuntur; *Initiatiua* verò potiùs vt Examen subeant: Altera Scientias Discentium vulgo; Altera tanquàm Filijs Scientiarum tradit: Denique, Altera pro fine habet, Scientiarum (quales iam sunt) Vsum; Altera earundem Continuationem, & vlteriorem Progressum. Harum posterior, Via videtur *Deserta & Interclusa*. Ita enim adhùc Scientiæ tradi consueuerunt, quasi ex pacto, tam docens quam Discens, Errores asciscere cupiant. Etenìm qui docet, eo docet modo, quo maximè dictis suis Fides astruatur, non quo illa commodissimè Examini subijciantur: & qui discit, sibi extemplò satisfieri, non legitimam Disquisitionem præstolari expetit; vt magis sit ei cordi, *Non Dubitare*, quam *Non Errare*. Ita vt & Magister, amore gloriæ infirmitatem Scientiæ suæ prodere caueat, & Discipulus, Laboris odio, Vires proprias experiri nolit. Scientia verò, quæ alijs tanquàm Tela pertexenda traditur,

ditur, *Eâdem Methodo* (ſi fieri poſſit) *animo alterius eſt inſinuanda, quâ primitùs inuenta eſt.* Atque hoc ipſum fieri ſanè poteſt in Scientiâ per *Inductionem* acquiſitâ: Sed in Anticipatâ iſtâ & Præmaturâ Scientiâ (quâ vtimur) non facilè dicat quis, quo itinere, ad eam quam nactus eſt Scientiam, peruenerit. Attamen ſanè ſecundum Maius & Minus, poſſit quis Scientiam propriam reuiſere, & Veſtigia ſuæ Cognitionis ſimul & Conſensûs remetiri; atque hoc pacto, Scientiam ſic tranſplantare in Animum alienum, ſicut creuit in ſuo. Artibus enim idem vſuuenit quod Plantis: Si Plantâ aliquâ vti in animo habeas, de Radice quid fiat nil refert; ſi verò transferre cupias in aliud Solum, tutius eſt Radicibus vti quam Surculis. Sic traditio, (quæ nunc in vſu eſt) exhibet planè tanquàm Truncos (pulchros illos quidèm) Scientiarum; ſed tamen abſque Radicibus, Fabro Lignario certè commodos, at Plantatori inutiles. Quod ſi, Diſciplinæ vt creſcant, tibi Cordi ſit, de Truncis minùs ſis ſollicitus; ad id curam adhibe, vt Radices illæſæ, etiàm cum aliquantulo Terræ adhærentis, extrahantur. Cuius quidem Generis Traditionis, *Methodus* Mathematicorum, in eo Subiecto, Similitudinem quandam habet; generatìm autem non video quod aut in vſu ſit; aut quod quis Inquiſitioni eius dederit operam; proinde eam inter *Deſiderata* numerabimus, eámque *Traditionem Lampadis*, ſiue *Methodum ad Filios* appellabimus.

Sequitur aliud *Methodi* diſcrimen, priori Intentione affine, Reipsâ ferè contrarium. Hoc enim habet vtraque *Methodus* commune, vt Vulgus Auditorum à Selectis ſeparet; Illud oppoſitum, quod prior introducit modum Tradendi ſolito apertiorem, altera, de quâ iam dicemus, occultiorem. Sit igitur Diſcrimen tale, vt altera *Methodus* ſit *Exoterica*, altera *Acroamatica*. Etenìm quam Antiqui adhibuerunt præcipuè in edendis Libris Differen-

Differentiam; eam nos transferemus ad ipsum Modum Tradendi. Quinetiam *Acroamatica* ipsa apud Veteres in vsu fuit; atque prudentèr, & cum iudicio, adhibita. At *Acroamaticum* siue *Ænigmaticum* istud dicendi genus, posterioribus temporibus dehonestatum est, à plurimis, qui eo tanquàm Lumine ambiguo, & falla ci abusi sunt, ad Merces suas Adulterinas extrudendas. Intentio autem eius ea esse videtur, vt Traditionis Inuolucris, Vulgus (profanum scilicet) à Secretis Scientiarum summoueatur; atque illi tantùm admittantur, qui aut per Manus Magistrorum, Parabolarum Interpretationem nacti sunt; aut proprio Ingenij acumine & subtilitate, intra velum penetrare possint.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni prorsùs ad Scientias Momenti; cùm scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Aphorismos*, aut *Methodicè*. Notatu enim inprimis dignum est, in consuetudinem plerunque venisse, vt Homines ex pauculis Axiomatibus & Obseruationibus, in quouismodo Subiecto, Artem constituant quasi completam & solennem, eam Ingenij quibusdam Commentationibus suffarcinando, Exemplis illustrando, & *Methodo* reuinciendo. At illa altera *Traditio* per *Aphorismos*, plurima secum fert Commoda, ad quæ *Traditio Methodica* non attingit. Primùm enim de Scriptore Specimen dat, vtrùm ille leuitèr & perfunctoriè Scientiam hauserit, an penitùs imbiberit. *Aphorismi* enim, nisi prorsùs fòrent ridiculi, necesse est, vt ex Medullis & Interioribus Scientiarum, conficiantur. Abscinditur enim Illustratio & Excursio; Abscinditur Varietas Exemplorum; Abscinditur Deductio & Connexio; Abscinditur Descriptio Practicæ: vt ad Materiem *Aphorismorum* nihil relinquatur, præter copiam Obseruationum benè amplam. Igitur ad *Aphorismos* non sufficiet quispiam, imò de eis nec cogitabit sanè, qui se neutiquàm copiosè & solidè

lidè instructum ad scribendum perspexerit. At in *Methodis*;

——Tantum series iuncturaque pollet,
Tantum de medio sumptis accedit Honoris;

Vt Speciem Artis, nescio cuius, præclaræ, sæpenumerò reportent ea, quæ si soluantur, segregentur, & denudentur, ad nihilum ferè recasura fôrent. Secundò, *Traditio Methodica*, ad Fidem & Consensum valet; Ad Indicationes de Praxi minùs innuit; Siquidèm Demonstrationem quandam in Orbe præ se fert, partibus se inuicèm illuminantibus, ideoque Intellectui satisfacit magis; quia verò Actiones in Vitâ communi sparguntur, non ordine componuntur, ideò magis ijsdem conducunt etiàm sparsa Documenta. Postremò, *Aphorismi*, cùm Scientiarum Portiones quasdam & quasi Frusta tantùm exhibeant, inuitant, vt alij etiàm aliquid adijciant & erogent; Traditio verò *Methodica*, dum Scientiam integram ostentat, securos illicò Homines reddit, quasi iam Summa adeptos.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, magni & illud quoque momenti; cùm scilicet Scientiæ traduntur, aut per *Assertiones adiectis probationibus*, aut per *Quæstiones vnà cum Determinationibus*. Hanc autem posteriorem *Methodum* si immoderatiùs quis persequatur; Scientiarum Profectui non minùs illa officit, quam Fortunis & Progressibus Exercitûs cuiuspiam impedimento & damno fôret, si in minutis quibusque Castellis aut Oppidis expugnandis subindè hæreat. Etenìm si quis in Acie sit superior, & summæ Belli sedulò incumbat, minora illa loca vltrò se submittent: Illud tamen inficias non ierim, Vrbem aliquam magnam & munitam, à tergo relinquere, haudquaquàm sempèr tutum esse: Eodem modo, Confutationibus in Scientiarum Traditione temperandum,

ijsque

iisque parcè vtendum; & ad hoc tantùm, vt maiores Præoccupationes Animorum & Præiudicia frangantur; minimè autem vt leuiores Dubitationes excitentur & prouocentur.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, vt scilicet *Methodus sit subiectæ materiæ quæ tractatur accommoda.* Alio enim modo traduntur Mathematica, (quæ sunt inter Scientias maximè Abstracta & simplicia;) alio Politica (quæ maximè sunt Immersa & Composita.) Neque (vt iam diximus) *Methodus* vniformis in Materiâ multiformi commodè se habere potest. Equidèm quemadmodùm *Topicas particulares* ad Inueniendum probauimus, ita & *Methodos particulares* ad Tradendum similitèr aliquatenus adhiberi volumus.

Sequitur aliud *Methodi* Discrimen, in tradendis Scientijs cum iudicio adhibendum. Illud autem regitur per Informationes, & Anticipationes de Scientiâ (quæ tradenda est) in Animis Discentium prius infusas & impressas. Alitèr enim tradi debet Scientia, quæ ad Animos Hominum noua & peregrina prorsùs accedit; alitèr ea, quæ Opinionibus iam pridèm imbibitis & receptis, est affinis & familiaris. Ideóque Aristoteles Democritum sugillare cupiens, reuerà eum laudat; *Si* (inquit) *seriò disputare velimus, non sectari Similitudines, &c.* Id vitio vertens Democrito, quod in Comparationibus esset nimius. At illi, quorum Documenta in opinionibus Popularibus iam Sedes suas collocârunt, non aliud habent quod agant, nisi vt disputent & probent. Illis contrà, quorum Dogmata Opiniones populares transcendunt, gemino labore opus est: primò vt intelligantur quæ afferunt; deinde vt probentur: Ita vt necessum habeant confugere ad Auxilia Similitudinum & Translationum, quo se captui Hominum insinuent. Videmus igitur sub Infantiâ Doctrinarum, seculis rudioribus,

cùm Syllepſes illæ, quæ iam factæ ſunt vulgares & tritæ, nouæ fuerant & inauditæ, omnia Parabolis & Similitudinibus plena fuiſſe. Aliàs eueniſſet, vt quæ proponebantur, aut abſque notâ ſeu attentione debitâ tranſmiſſa, aut pro Paradoxis reiecta fuiſſent. Etenìm Regula quædam eſt Traditiuæ, *quod Scientia omnis quæ Anticipationibus ſiue præſuppoſitionibus non eſt conſona, à Similitudinibus & comparationibus ſuppetias petere debeat.*

Atque de *Methodorum* diuerſis Generibus, hæc dicta ſint; ijs videlicet, quæ antehac ab alijs notata non fuerunt: Nam quantum ad cæteras illas *Methodos, Analyticam, Syſtaticam, Diæreticam,* etiàm *Crypticam, Homericam,* & ſimiles, rectè ſunt eæ inuentæ & diſtributæ; Neque cauſſa videtur, cur illis immoremur.

At *Methodi Genera* huiuſmodi ſunt, *Partes* autem duæ; Altera de *Diſpoſitione totius Operis vel Argumenti* Libri alicuius; Altera de *Limitatione Propoſitionum.* Etenìm ad Architecturam ſpectat, non ſolum Fabrica totius Ædificij, ſed etiàm Efformatio & Figura Columnarum, Trabium, & ſimilium. *Methodus* verò, veluti Scientiarum Architectura eſt. Atque hâc in Parte meliùs meruit Ramus, in optimis illis Regulis (Καθόλυ πρῶτον, κατὰ πάντος, καθ' ἀυτὸ, &c.) renouandis, quam in Vnicâ ſuâ *Methodo* & *Dichotomijs* obtrudendis. Veruntamen neſcio quo Fato fit, vt in Humanis (ſicut ſæpiùs fingunt Poetæ) *Rebus pretioſiſſimis ſemper adhibeantur pernicioſiſſimi quique Cuſtodes.* Certè Conatus Rami, circa illam Propoſitionum Limam, coniecit eum in Epitomas illas, & Scientiarum Vada. Auſpicatò enim & felicis cuiuſdam Genij ductu proceſſerit oportet, qui *Axiomata* Scientiarum *conuertibilia* facere attentauerit, & non ſimul ea reddiderit *Circularia,* aut in ſemet recurrentia. Conatum nihilo ſeciùs Rami in hâc parte vtilem fuiſſe non inficiamur.

Super-

Superſunt duæ adhùc *Propoſitionum Limitationes*, præter eam vt fiant *Conuertibiles*; Altera de *Extenſione*; altera de *Productione* ipſarum. Sanè habent *Scientiæ*, ſi quis rectè aduertat, præter Profunditatem, alias duas Dimenſiones; Latitudinem ſcilicet, ac Longitudinem ſuam. Ac profunditas quidem ad ipſarum Veritatem & Realitatem refertur: Hæ enim ſunt, quæ Soliditatem conferunt Quantum ad reliquas duas, Latitudo accipi & computari poteſt de Scientiâ in Scientiam; Longitudo verò ſumitur à ſummâ Propoſitione ad imam in eâdem Scientiâ. Altera ſines, & veros Scientiarum Terminos complectitur, vt Propoſitiones propriè, non promiſcuè tractentur; & euitetur Repetitio, Excurſio, denique Confuſio omnis: Altera Normam præſcribit, quouſque & ad quem Particularitatis gradum, Propoſitiones Scientiarum ſint deducendæ. Sanè dubium non eſt, quin aliquid Exercitationi & Practicæ ſit relinquendum; Oportet ſiquidèm *Antonini Pij* vitium euitari, ne ſimus *Cymini Sectores in Scientijs*, neue Diuiſiones ad infima quæque multiplicemus. Itaque qualitèr in hâc Parte, nobis ipſi temperemus, Inquiſitione planè dignum eſt. Videmus enim nimiùm Generalia (niſi deducantur) parùm informare, quin potiùs Hominum Practicorum ludibrio Scientias exponere, cùm nihilo magis ad Practicam faciant, quam Chorographia Ortelij vniuerſalis, ad viam monſtrandam, quæ Londino ducit Eboracum. Certè Regulæ optimæ, Speculis ex Metallo, non inſcitè aſſimulantur, in quibus cernuntur vtique Imagines, ſed non antequàm expolita fuerint; Sic iuuant demùm Regulæ & Præcepta, poſtquàm Exercitationis Limam ſubierint. Quod ſi tamen, vſque à principio, Regulæ illæ fieri poſſint nitidæ, & quaſi Cryſtallinæ, id optimum factu fôret, quandoquidèm Exercitatione aſſiduâ minùs indigebunt. Atque de *Scientiâ Methodi*

(quam *Prudentiam Traditiuæ* nominauimus) hæc dicta ſint.

Neque tamen illud prætermittendum, quod nonnulli, viri magis tumidi quam docti, inſudârunt circa *Methodum* quandam, legitimæ *Methodi* nomine haud dignam, cùm potiùs ſit *Methodus* Impoſturæ; quæ tamen quibuſdam Ardelionibus acceptiſſima proculdubiò fuerit. Hæc *Methodus* ita Scientiæ alicuius guttulas aſpergit, vt quis ſciolus, ſpecie nonullâ Eruditionis ad Oſtentationem poſſit abuti. Talis fuit *Ars Lullij*; Talis *Typocoſmia* à nonnullis exarata; quæ nihil aliud fuerunt, quam Vocabulorum Artis cuiuſque Maſſa & Aceruus; ad hoc, vt qui Voces Artis habeant in promptu, etiàm Artes ipſas perdidiciſſe exiſtimentur. Huius generis Collectanea Officinam referunt Veteramentariam, vbi Præſegmina multa reperiuntur, ſed nihil quod alicuius ſit pretij.

CAPVT III.

De Fundamentis *&* Officio Rhetoricæ. *Appendices tres* Rhetoricæ, *quæ ad* Promptuariam *tantummodò pertinent*; Colores Boni & Mali, tam ſimplicis, quam Comparati: Antitheta Rerum: Formulæ minores Orationis.

VEnimus iam ad *Doctrinam de Illuſtratione Sermonis*: Ea eſt, quæ *Rhetorica* dicitur, ſiue *Oratoria*. *Scientia* certè & in ſe egregia, & egregiè à Scriptoribus exculta. Eloquentia autem, ſi quis verè rem æſtimet, Sapientiâ proculdubiò eſt

est inferior. Videmus enim quanto interuallo hæc illam post se relinquat, in Verbis quibus allocutus est Mosem Deus, cùm ille munus sibi delatum, propter Defectum Elocutionis recusasset; *Habes Aaronem, ille erit tibi Vice Oratoris, tu verò ei Vice Dei.* At Fructu, & populari existimatione, Sapientia Eloquentiæ cedit. Ita enim Salomon, *Sapiens corde appellabitur prudens, sed dulcis eloquio maiora reperiet.* Haud obscurè innuens, Sapientiam Famam quandam, & Admirationem cuipiam conciliare; at in rebus gerendis, & Vitâ communi, Eloquentiam præcipuè esse efficacem. Ad *Artis* verò huius Culturam quod attinet; Aristotelis erga Rhetores sui temporis Æmulatio; atque Ciceronis studium acre & vehemens, illi nobilitandæ totis viribus incumbens, cum longo vsu coniunctum; in caussâ fuerunt, vt in Libris suis de hâc *Arte* conscriptis, seipsos vicerint. Dein *Exempla* illa luculentissima huiusce *Artis*, quæ in *Orationibus Demosthenis* & *Ciceronis* habentur, Præceptorum acumini & diligentiæ addita, profectus ipsius geminârunt. Quare, quæ in hâc *Arte desiderari* inuenimus, versabuntur potiùs in *Collectionibus* quibusdam, quæ tanquàm Pedissequæ huic Arti præstò sint, quàm in Disciplinâ & vsu Artis ipsius. Nam etiàm tum, cùm *Promptuariæ* cuiusdam inter *Logica*, mentionem faceremus, vberiora eius rei Exempla in *Rhetoricis* polliciti sumus.

Veruntamen vt more nostro, circa Radices huius *Artis*, Glebam paululùm aperiamus & subigamus; *Rhetorica* certè *Phantasiæ*, quemadmodùm *Dialectica Intellectui* subseruit. Estque, siquis altiùs rem penetret, *Officium* & *Munus Rhetoricæ* non aliud, quam vt *Rationis dictamina phantasiæ applicet & commendet, ad excitandum Appetitum & voluntatem.* Regimen enim Rationis, impeti & perturbari videmus tribus modis; Vel per *Illaqueationem Sophismatum*, quod ad *Dialecticam* pertinet; vel per *Præstigias Verborum*, quod ad *Rhetoricam*;

cam; vel per *Affectuum Violentiam*, quod ad *Ethicam*. Quemadmodùm enim in Negotijs, quæ cum alijs contrahimus, vinci quis & perduci ſolet, vel *Aſtu*, vel *Importunitate*, vel *Vehementiâ*; ita etiam in illâ Negotiatione internâ, quam nobiſcum exercemus, aut *Argumentorum Fallacijs* ſubruimur, aut *Impreſſionum* & *Obuerſationum Aſſiduitate* ſollicitamur & inquietamur, aut *Affectuum Impetu* concutimur & rapimur. Neque verò, tam infelicitèr agitur cum Naturâ Humanâ, vt illæ Artes & Facultates ad Rationem deturbandam valeant, neutiquàm verò ad eandem roborandam & ſtabiliendam: Verùm ad hanc rem longè magis. Finis enim *Dialecticæ* eſt, docere Formam Argumentorum, ad Præſidia Intellectûs, non ad Inſidias. Finis itidèm *Ethicæ*, Affectus ita componere, vt Rationi militent, non autem eam inuadant. Finis denique *Rhetoricæ*, Phantaſiam implere Obuerſationibus & Simulachris, quæ Rationi ſuppetias ferant, non autem eam opprimant. Abuſus enim Artis ex obliquo tantùm interueniunt, ad Cauendum, non ad Vtendum.

Quapropter in Platone ſumma fuit Iniquitas (licet ex non immerito erga *Rhetores* ſui temporis odio orta) cùm *Rhetoricam* inter Artes Voluptarias collocauit: Eam ſimilem eſſe dicens *Coquinariæ*, quæ non minùs Cibos ſalubres corrumperet, quàm inſalubres gratiores redderet, Condimentorum Varietate & Delicijs abutens. Abſit autem, vt Oratio non frequentiùs verſetur, in Rebus honeſtis ornandis, quàm in turpibus oblinendis: Hoc enim vbique præſtò eſt: Siquidèm nemo eſt, quin honeſtiùs loquatur, quam aut ſentiat, aut faciat. Sanè à Thucydide optimè notatum eſt, tale quidpiam ſolitum fuiſſe obijci Cleoni; quòd cùm ſemper deteriorem partem tueretur, in hoc multus eſſet, vt Eloquentiam & Sermonis gratiam carperet: Probè quippe cùm ſciret, de rebus ſordidis & indignis,

non

non posse quempiam pulchrè loqui; At de Rebus honestis, facillimè. Elegantèr enim Plato (licet iam in Triuio decantetur) *Virtus si conspici daretur, ingentes sui Amores concitaret*: At *Rhetorica* Virtutem & Bonum depingit planè, & reddit quasi conspicuum. Cùm enim in Corporeâ Effigie, illa Sensui monstrari nequeant, superest vt per Ornatum Verborum, Phantasiæ, repræsentatione, quantum fieri potest, viuâ, coràm sistantur. Siquidèm Mos Stoicorum, meritò derisus est à Cicerone; qui concisis & argutis Sententijs & Conclusionibus, virtutem Animis Hominum imponere satagebant; quæ res paruum habet cum Phantasiâ & Voluntate Consensum.

Porrò, si Affectus ipsi in ordinem compulsi, & Rationi prorsùs morigeri essent; verum est, nullum magnoperè futurum, Persuasionum & Insinuationum, quæ Aditum ad Mentem præbere possint, vsum; sed satis fòre, si Res ipsæ nudè & simplicitèr proponantur, & probentur. Verùm Affectus contrà, tantas Secessiones faciunt; quinetiàm tantas turbas & Seditiones mouent, (secundum illud,

——*Video meliora, proboq́;*
Deteriora sequor)

Vt Ratio prorsùs in seruitutem & Captiuitatem abrepta fòret, nisi Eloquentiæ Suada efficeret, quo minùs Phantasia à Partibus Affectuum staret; sed potiùs operâ eius, fœdus ineatur inter Rationem, & Phantasiam, contra Affectus. Notandum est enim, Affectus ipsos ad Bonum Apparens sempèr ferri, atque hâc ex parte aliquid habere cum Ratione commune: verùm illud interest; quod *Affectus intuentur præcipuè Bonum in præsentiâ*; *Ratio prospiciens in longum, etiàm futurum, & in summâ*. Ideóque cùm quæ in præsentiâ obuersentur, impleant Phantasiam fortiùs, succumbit plerunque Ratio, & subiugatur. Sed postquàm Eloquentiâ,

quentiâ, & Suasionum vi effectum sit, vt Futura & Remota, constituantur & conspiciantur tanquàm Præsentia, tum demùm abeunte in partes Rationis Phantasiâ, Ratio fit superior.

Concludamus igitur, non deberi magis vitio verti *Rhetoricæ*, quod deteriorem Partem cohonestare sciat; quam *Dialecticæ*, quod Sophismata concinnare doceat. Quis enim nescit, Contrariorum eandem Rationem esse, licet vsu opponantur? Porrò non eò tantùm differt *Dialectica* à *Rhetoricâ*, quod (vt vulgò dicitur) Altera instar Pugni, Altera instar Palmæ sit; (Altera scilicet pressè, Altera fusè tractet;) verùm multò magis, quod *Dialectica* Rationem in suis Naturalibus; *Rhetorica*, qualis in Opinionibus Vulgi sita est, consideret. Prudentèr igitur Aristoteles, *Rhetoricam* inter *Dialecticam*, & *Ethicam cum Politicâ*, collocat, cùm ex vtrisque participet. Siquidèm Probationes & Demonstrationes *Dialecticæ*, vniuersis Hominibus sunt communes; at Probationes & suasiones *Rhetoricæ*, pro ratione Auditorum variari debent; vt quis tanquàm Musicus, Auribus diuersis se accommodans, sit demùm

Orpheus in Syluis, inter Delphinas Arion.

Quæ quidem Applicatio, & Variatio Orationis (si quis eius Perfectionem & Culmen desideret) eò úsque extendi debet; vt si eadem ipsa apud diuersos Homines sint dicenda, apud singulos tamen alijs atque alijs verbis sit vtendum. Quanquam hâc Parte Eloquentiæ (Politicâ scilicet & Negotiosâ, in priuatis Sermonibus) maximos Oratores plerunque destitui certum sit; dum Ornatum & Formulas elegantes Orationis captantes, volubili illâ applicatione, & Characteribus Sermonum, quibus versus singulos vti consultius fôret, excidunt. Certè, non abs re fuerit, circa hoc ipsum, de quo nunc dicimus, nouam instituere Inquisitionem, eámque nomine *Prudentiæ Sermonis priuati* indigetare, atque inter

Desiderata

Desiderata reponere: Rem certè, quam quò attentiùs quis recogitet, eò pluris faciet. Vtrùm verò hæc inter *Rhetorica*, an *Politica* collocetur, haud magni refert.

Descendamus modò ad *Desiderata* in hâc *Arte*, quæ (vt antè diximus) eius sunt generis, vt pro *Appendicibus* potiùs censeri debeant, quam pro *Portionibus Artis* ipsius; & pertinent omnia ad *Promptuariam*. Primò igitur non inuenimus, qui Prudentiam illam, simul & diligentiam Aristotelis, benè persecutus sit, aut suppleuerit. Hic nimirùm cœpit colligere, *Signa popularia*, siue *Colores Boni ac Mali Apparentis, tam simplicis quam comparati*, qui sunt verè *Sophismata Rhetorica*. Sunt autem eximij Vsûs, præsertìm ad Negotia, & Prudentiam Sermonis priuati. Labores verò Aristotelis circa Colores istos in tribus claudicant; Primò, quod cùm multi sint, paucos admodùm recenseat: Secundò, quod *Elenchos* suos non habeant adiunctos: Tertiò, quod videtur ille vsum eorum ex parte ignorasse: Vsus enim eorum, non magis ad Probandum, quam ad Afficiendum & Commouendum subseruit. Complures siquidem loquendi Formulæ, quæ idem significant, variè tamen afficiunt. Nam longè fortiùs penetrat, quod acuminatum est, quàm quod obtusum; licet in ipsâ percussione vires æqualitèr intendantur. Nemo est certè, qui non magis afficiatur, audiens, *Inimici tui de hoc miros triumphos agent.*

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ;

Quam si simplicitèr dicatur, *Hoc rebus tuis incommodabit.* Itaque Mucrones isti, & Aculei Sermonū, minimè sunt negligendi. Cùm verò hanc rem, vt *Desideratam* proponamus, ex consuetudine nostrâ, illam *Exemplis* fulciemus; *Præcepta* enim minùs rem illustrauerint.

Exempla *Colorum Boni & Mali tam Simplicis quam Comparati.*

Sophisma.

1 *Quod laudant Homines & celebrant, Bonum;*

quod vituperant & reprehendunt, Malum.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* quatuor modis; ſcilicet, Aut propter *Ignorantiā*; Aut propter *Malā Fidem*; Aut propter *Studia & Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorū & Vituperatorum.* Propter *Ignorantiam*; Quid Vulgi Iudicium ad Examen Boni & Mali? Meliùs Phocion, qui, cùm populus ei præter ſolitum applauderet, quæſiuit, *Num fortè deliquiſſet?* Propter *Malā Fidē*; Laudantes enim & Vituperantes ſuam Rem ſæpiùs agant, neque loquuntur vt ſentiunt.

Laudat Venales qui vult extrudere Merces.

Itèm, *Malū eſt, malū eſt (inquit Emptor) ſed cùm receſſerit, tum gloriabitur.* Propter *Factiones*; Cuiuis enim patet, conſueſcere Homines, eos qui ſuarum Partium ſunt, immodicis efferre Laudibus; qui autem contrariarum ſunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alij enim Naturâ facti ſunt, & cōpoſiti, ad Adulationē Seruilem; Alij contrà Momi & tetrici; Vt laudando & vituperando, ſuis *Ingenijs* tantùm obſecundent, parū de Veritate ſolliciti.

Sophiſma.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum; quod verò etiàm ab Amicis reprehenditur, magnum malum.*

Sophiſma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratijs, & contra Animi noſtri Affectum, & propenſionem loquimur, ea ipſa, vim veritatis à nobis extorquere, facilè creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* propter *Aſtutiam*, tam *Inimicorum*, quam *Amicorum. Inimici* enim Laudes quandóque tribuunt, non inuitè, nec à vi veritatis coacti; ſed eas tamen deligentes, quæ Inimicis ſuæ inuidiam & pericula conflare poſſint. Itaque apud Græcos, ſuperſtitio quædam inualuit, vt crederent, ſi quis ab altero laudaretur, Animo maleuolo, & propoſito nocendi, *Naribus eius Puſtulam annaſci ſolere.* Fallit iterum, quia Laudes interdum

terdùm impertiunt *Inimici*, tanquàm Præfatiunculas quasdam, vt posteà liberiùs, & maliciosiùs calumniarentur. Ex alterà parte, fallit etiàm hoc Sophisma propter Astutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdùm agnoscere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, sed ea eligentes, quæ minimùm Amicos suos lædere possint: ac si cætera quidem, viri optimi essent. Fallit iterùm, quia *Amici* quoque Reprehensionibus suis (sicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquàm præfatiunculis quibusdam vtuntur, quò pauiò post in laudes effusiùs excurrant.

Sophisma.

3 *Cuius Priuatio bona, id ipsum Malum; cuius Priuatio mala, id ipsum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophisma* duobus modis; Aut propter *Comparationem Boni & Mali*; Aut propter *Successionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum.* Propter *Comparationem*; Si bonum fuerit Generi Humano, priuari Esu Glandium, non sequitur, quod malus ille erat, sed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque si malum fuit Populo Syracusano, Dionysio Seniore priuari, sequitur quod Dionysius ille bonus fuerit, sed minùs malus quam Iunior. Per *Successionem*; Etenim Priuatio Boni alicuius non sempèr dat locum Malo, sed quandoque maiori Bono; vt cùm Flos decidit, Fructus succedit: Nec Priuatio alicuius Mali dat sempèr locum Bono, sed interdùm maiori Malo. Nam sublato Inimico Clodio, Milo simul & Segetem Gloriæ perdidit.

Sophisma.

4 *Quod Bono, aut Malo vicinum est, id ipsum itidèm Bonum, aut Malum: quod verò remotum est à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.*

Habet hoc ferè Rerum Natura, vt quæ Naturâ suâ conueniant, etiàm Locis conueniant; quę verò con-

trariæ Naturæ sunt, etiam Interuallis distent: Cùm singula Amica sibi associare, Inimica summouere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophisma* tribus modis: Primò propter *Destitutionem*; secundò propter *Obscurationem*; tertiò propter *Protectionem*. Propter *Destitutionem*; Fit, vt quæ in suo genere amplissima sunt, & maximè excellunt, omnia, quantum fieri potest, ad se trahant, & in vicino quæque posita destituant, ac quasi inediâ conficiant. Itaque in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquàm læta reperies. Rectè etiàm ille, *Diuitis Serui maximè Serui.* Nec malè cauillatus est qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Festorum vigilijs* comparauit; quæ Festa sua in proximo attingunt, ipsæ autem Ieiunijs addicuntur. Propter *Obscurationem*; Etenìm & hoc habent, quæque, in suo genere, præstantissima; vt licet proxima non extenuent, aut destituant, tamen obscurent, & obumbrent. Quod etiàm de *Sole* notant Astronomi; quod sit scilicet Aspectu bonus, Coniunctione & Approximatu malus. Propter *Protectionem*; Nam non solùm res coeunt & congregantur propter Consortium, & Naturæ similitudinem; sed etiàm Malum (præsertìm in Ciuilibus) confugit ad Bonum, vt lateat, & protegatur. Itaque Scelerati Homines petunt Asyla Diuorum; & Vitium ipsum se in Virtutis Vmbram recipit;

Sæpè latet vitium proximitate Boni.

Contrà & Bonum se aggregat ad Malum, non propter Consortium, sed vt illud conuertat, & reformet in Bonum. Itaque & Medici, magis accedunt ad Ægrotos, quam ad Sanos; & Seruatori nostro obiectum est, quod *Conuersaretur cum publicanis & peccatoribus.*

Sophisma.

5 *Cui cæteræ Partes, vel Sectæ, Secundas vnanimitèr deferunt, (cùm singulæ Principatum sibi vendicent) melior reliquis*

reliquis videtur: Nam primas quæque ex Zelo videtur sumere, secundas autem ex vero & Merito tribuere.

Ita Cicero argumentatur Sectam Academicorum, quæ Acatalepsiam tenuit, Philosophiarum fuisse præstantissimam. *Interroga enim* (inquit) *Stoicum, quæ Secta sit potior; ille suam cæteris anteponet: Deinde quæ secundas teneat, Academicam fatebitur. Age similitèr cum Epicureo (qui Stoici vix aspectum toleráuerit) postquàm suam Sectam collocârit in summo, collocabit Academicam in proximo.* Similitèr, vacante Dignitate aliquâ, Princeps si Competitores singulos interrogaret, quem post se potissimum commendare vellent, Verisimile est, Secunda illorum vota, in eum qui præcipuè dignus, & optimè meritus fuerit, concursura.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* propter *Inuidiam.* Solent enim Homines, proximè post se, & Factionem suam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maximè sint eneruces & imbelles, quique eis minimum molestiæ exhibuerunt; in Odium illorum, qui illis plurimùm insultârunt, aut incommodârunt.

Sophisma.

6 *Cuius Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

Hùc pertinent *Formulæ* illæ vsitatæ; *Ne peruagemur in Generalibus: Conferamus particularem aliquem cum particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophisma* satis neruosum; & magis *Dialecticum* quiddam, quam *Rhetoricum.* Attamen interdum fallit. Primò, quia sunt Res haud paucæ, periculo plurimùm obnoxiæ, quæ tamen, si euadant, cæteris antecellant. Ita vt Genere sint deteriores, quia sæpiùs periclitantur & excidunt; Indiuiduo autem Nobiliores. In hoc numero est *Gemma Martia*, de quâ Gallicum

Gallicum Adagium; *Filius Parisiorum, & Gemma Mensis Martij, si ex illis euadat vnus, erit instar decem aliorũ*. Adeò vt in Genere, Gemma Maij Gemmæ Martij præstet; sed tamen in Indiuiduo, Optima Gemma Martij optimæ Gemmæ Maij præferatur. Fallit secundò, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus *Generibus aut Speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem:* Quemadmodùm in obseruationem venit, Climata Calidiora generalitèr Ingenia producere acutiora; at in Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiàm acutissimis Calidarum Regionum præstare. Similitèr, in Exercitibus compluribus, si Res Duello inter singulos transigeretur, fortassè ad vnam Partem accederet Victoria; si Copijs vniuersis, in alteram. Etenìm Excellentiæ & Exuperantiæ casum recipiunt; at Genera Naturâ aut Disciplinâ reguntur. Quinetiàm in Genere, Metallum Lapide pretiosius; Attamen Adamas præcellit Auro.

Sophisma.

7 *Quod rem integram seruat, Bonum; Quod sine receptu est, Malum: Nam se recipere non posse, Impotentiæ genus est; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit Æsopus Fabulam de duabus Ranis; quæ in magnâ siccitate, cum Aquæ vbique deficerent, deliberârunt, quid sibi demùm agendum esset: Prior autem; *Descendamus* (inquit) *in puteum profundum, neque enim verisimile est ibi Aquam defuturam:* Cui altera ita regerit; *Quin si fortè ibi quoquè Aqua deficiet, quomodò exinde rursùs ascendere poterimus?* Firmamentum autem huius Sophismatis est; Quod Actiones Humanæ adeò sint incertæ, & Periculis expositæ, vt illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Hùc spectant Formulæ illæ, quæ in vsu sunt; *Obligatum planè & Obstrictum te reddes: Non tantum quantum voles, sumes ex Fortunâ*, &c.

Elen-

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, quia in *Actionibus* humanis, fortuna vrget, vt aliquid demùm decernatur. Etenìm vt elegantèr à quopiam dictum est; *Etiàm non Statuere, est aliquid Statuere:* Adeò vt sæpenumerò Consilij Suspensio, pluribus nos implicet Necessitatibus; quam si aliquid statuissemus. Videtur autem iste Morbus quidam Animi, similis ei, qui reperitur in Auaris: Sed translatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Potestatem. Siquidem Auarus frui non vult, ne quid detrahat de Summâ; Ita & huiusmodi Scepticus nil exequi vult, vt omnia ei sint integra. Fallit secundò, quia Necessitas, & illud (quod aiunt) *Iacta est alea*, stimulos addit Animis; sicut inquit ille, *Cæteris pares, necessitate certè superiores estis.*

Sophisma.

8 *Quod quis culpâ suâ contraxit, maius Malum; quod ab externis imponitur, minùs Malum.*

Huius Rei Caussa est, quod Morsus Conscientiæ Aduersa conduplicet: Contrà, Conscium sibi esse, quod culpâ quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solatium. Itaque Poetæ ea Pathemata maximè exaggerant, tanquam Desperationi propiora, vbi quis seipsum accuset, & discruciet;

Seque vnum clamat Caussamque Caputque Malorum.

Contrà Calamitates Virorum insignium, eleuat & diluit Innocentiæ & Meriti Conscientia. Porrò cùm Malum ab alijs intentetur, habet quiuis, quod liberè conqueri possit; vnde Dolores sui exhalent, neque Cor suffocent: Etenim ijs, quæ ab iniuriâ Hominum profecta sunt, indignari solemus, aut vltionem meditari, aut denique Nemesim Diuinam vel implorare, vel expectare: Quinetiàm, si à Fortunâ ipsâ inflictum quid sit, tamen datur quædam cum Fatis ipsis Expostulatio;

Atque Deos, atque Astra vocat crudelia Mater.

Contrà,

Contrà, vbi quis Malum aliquod suâ Culpâ contraxerit, stimuli Doloris intrò vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit istud *Sophisma*, primò propter *Spem*; quæ Malorum magnum est Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, sæpè in nostrâ Potestate sita est; Fortunæ verò minimè. Itaque Demosthenes, non semel Ciues suos huiusmodi Verbis affatus est; *Quod ad præterita pessimum, id ad futura optimum est. Quid hoc tandem sit? Hoc ipsum scilicet, quod vestrâ incuriâ & culpâ, res vestræ malè se habeant: Nam si vos officio vestro per omnia perfuncti essetis, & nihilominùs Status vester, vt nunc, laborasset; ne spes quidem reliqua esset, eum futurum aliquandò meliorem. Cùm verò Errores vestri in caussâ potissimùm fuerint; confidendum planè, Vos illis emendatis, pristinum statum vestrum recuperaturos.* Similitèr Epictetus de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, *qui alios accusant*; Superiorem ijs, *qui seipsos*; Supremum verò illis, *qui nec alios, nec seipsos.* Fallit secundò, propter insitam Animis humanis *Superbiam*; quâ ægrè adducuntur Homines, vt Errores proprios agnoscant. Hoc verò vt euitent, Patientiam adhibent longè maiorem, in ijs malis, quæ culpâ suâ contraxerunt. Etenim, quemadmodùm fieri videmus, vt cùm culpa admissa sit, neque de Auctore constiterit, supra modum excandescunt Homines & tumultuantur: Quod si posteà in notitiam peruenerit, culpam illam ad Filium, aut Vxorem, aut Gratiosum aliquem pertinere, statim sedantur turbæ & consilescunt: Eodem modo fit, cùm Res aliqua accidit, propter quam Necessitas incumbit, culpam in nos ipsos recipiendi. Id quod in mulieribus sæpissimè conspicitur, quæ si quid infelicitèr egerunt, contra consensum Parentũ, aut Amicorũ, qualecũq; Infortuniũ sequatur, illud sedulò dissimulabũt.

Sophisma.

Sophiſma.

9 *Gradus Priuationis maior videtur, quàm Gradus Diminutionis; & rursùs, Gradus Incœptionis maior videtur, quàm Gradus Incrementi.*

Canon eſt in Mathematicis; *Nullas eſſe Rationes Nihili ad Aliquid.* Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, maiores videntur Gradibus Incrementi, & Decrementi. Sicut Monoculo durius eſt, vnum perdere Oculum, quam vtrunque Oculum habenti. Similitèr, complures Liberos habenti, grauius eſt, vltimum, qui ſuperſtes fuerit, Filium amittere, quàm reliquos priores. Itaque & Sibylla, cùm duos priores Libros combuſſiſſet, pretium tertij duplicauit: Siquidem illius Amiſſio *Gradus* fuiſſet *Priuationis*, non *Diminutionis.*

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primò, propter eas res, quarum Vſus in Sufficientiâ quadam, ſiue Competentiâ; hoc eſt, Quantitate Determinatâ, conſiſtit. Si quis enim obligetur pœnalitèr, ad Solutionem certæ Pecuniæ Summæ, ad Diem certum; grauius ei fuerit, Nummo vnico Aureo carere, quàm ſi, poſito quod ille vnicus parari non potuerit, deeſſent etiàm decem alij. Similitèr in Decoctionibus Fortunarum, damnoſior videtur Gradus Obærationis, qui primus Sortem minuit; quàm extremus, qui ad Egeſtatem redigit. Hùc ſpectant Formulæ illæ vſitatæ; *Sera in fundo Parſimonia: Parum intereſt, vtrùm nihil habeas, an quòd nihil iuuet, &c.* Fallit ſecundò, propter illud Principium in Naturâ, Quod *Corruptio vnius ſit Generatio alterius.* Adèo vt *Gradus* ipſe *Priuationis* vltimæ, minùs interdùm incommodet, quoniam Anſam & Stimulū præbet, nouæ alicui Rationi ineundæ. Vnde etiam Demoſthenes ſæpiùs conqueritur apud Ciues ſuos; *Conditiones minùs vtiles, & honorificas, quas à Philippo impoſitas ſubibant, nihil aliud eſſe, quàm Alimenta quædam ipſorum Ignauiæ & Socordiæ; vt multò ijs fuiſſet ſatius illis omninò*

carere; propterea quod hoc pacto, Industria illorum meliùs acui poßit ad alia paranda Remedia. Nouimus certè Medicū quendam, qui, Mulierib' delicatis, querentib' se malè habere, sed tamē à Medicamētis omnib' abhorrere, solebat dicere, non minus facetè, quam morosè; *Vobis omninò opus est, vt deteriùs valeatis, quo Medicamenta, etiā quælibet, libentèr toleretis.* Quinetiàm ipse *Gradus Priuationis*, siue Indigētiæ vltimæ, salutaris esse possit, non tantū ad excitandā Industriam, verùm etiàm ad imperandā Patientiā.

Quod ad secundum Membrum huius *Sophismatis*, illud eodem, quo prius, Fundamento, (de Gradibus Quidditatis & Nullitatis,) nititur. Hinc tanta vsurpantur, de Initijs Negotiorum, Præconia.

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet, &c.

Hinc Astrologorum Superstitio, qui iudicium faciunt, de Dispositione aut Fortunâ Hominis, ex Momento siue Articulo Natiuitatis aut Conceptûs.

Elenchus.

Fallit Sophisma primò, quoniàm in nonnullis, primæ Rerum Incœptiones, nihil aliud sunt, quàm quæ Epicurus, in Philosophiâ suâ, appellat *Tentamenta*; id est Rudimenta quædam; quæ nihili sunt, nisi iterentur, aut prouehantur. Itaque in hoc casu, Gradus secundus dignior videtur & potentior, quàm primus: Quemadmodùm in Plaustris, Equus qui penultimus est, plus confert ad Motum Plaustri quàm Primus. Etiàm non ineptè dici solet; *Conuitium regestum, illud esse, quod pugnæ sit reum.* Prius enim fortassè præteruolaturum fuisset. Itaque *prius Malo Principium dedit, sed posterius modum abstulit.* Fallit Sophisma secundò, propter Dignitatem Perseuerantiæ; quæ in progressu, non in Aggressu sita est. Etenim Casus, aut Natura, primum impetum progignere possunt; at Affectus tantummodò maturus, & Iudicium, Constantiam. Fallit tertiò in ijs rebus, quarum Natura & Cursus ordi-

ordinarius in contrarium Rei incœptæ fertur. Ita vt prima Incœptio perpetuò euacuetur, nisi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis vsitatis dicitur; *Non progredi, est regredi* : Et, *Qui non proficit, deficit* : Vt in Cursu in aduersum Montis; Remigatione in aduersum Gurgitis : At contrà, si in decliui Montis Motus incipiat; aut secundo Flumine Remigatio fiat; tum *Gradus Incœptûs* longè potiores Partes tenet. Porrò iste *Color*, non tantùm extenditur ad *Gradum Incœptionis, qui fit à potentiâ ad actum, comparatum cum Gradu, qui fit ab Actu ad Incrementum : Verùm etiàm ad Gradum, qui fit ab Impotentiâ ad potentiam, comparatum cum gradu, qui fit à potentiâ ad Actum. Etenim Gradus, ab Impotentiâ ad Potentiam, maior videtur, quam à Potentiâ ad Actum.*

Sophisma.

10 *Quod ad Veritatem refertur, maius est, quam quod ad Opinionem. Modus autem, & Probatio eius, quod ad Opinionem pertinet, hæc est; quod quis, si clam putaret fore, facturus non esset.*

Ita pronunciant Epicurei, de *Felicitate Stoicorum, in Virtute collocatâ*; quod similis sit *Felicitati* Histrionis in Scenâ; qui si à Spectatoribus, & plausu eorum destitueretur, Animis statìm concideret. Itaque Virtutem per ignominiam, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in Diuitijs, de quibus ille,

Populus me sibilat; At mihi plaudo.

Itidèm in Voluptate,

——Grata sub imo
Gaudia Corde premens, Vultu simulante Pudorem.

Elenchus.

Fallacia huius *Sophismatis* subtilior paulò est; licet Responsio ad Exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim Virtus eligitur, *Propter Auram popularem.*

Cùm etiàm illud præceptum sit, *Vt quis maximè omnium seipsum reuereatur.* Ita vt Vir Bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet fortè intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodùm Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppositionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* verò talis est. Dato, quod Virtus, (præsertìm ea, quæ Labores & Conflictus subit) non eligeretur, nisi quod Laudes & Fama eam comitari soleant; haud inde sequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non sit præcipuè propter se. Siquidem Fama possit esse, Caussa tantùm *Impulsiua*, aut *Sine quâ non*; neutiquàm *Efficiens*, aut *Constituens*. Exempli gratiâ; Si duo fuerint Equi, quorum vnus, Calcaribus non admotis, quæuis haud segnitèr præstaret: At alter, Calcaribus admotis, priorem longè superaret: Posterior iste (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore iudicabitur. Neque quenquam iudicij sani commouerit Formula illa; *Apage istum Equum, cuius Spiritus siti sunt in Calcaribus.* Quandoquidèm enim Instrumentum Ordinarium Equitanti sit Calcar, neque vllo modo oneri aut impedimento ei sit; non minoris propterеà æstimandus est Equus, qui Calcare incitatur: Neque etiàm ille alter, qui absque Calcaribus mira præstet, eo ipso melior, sed delicatior tantùm habendus est Simili ratione, Gloria & Honor, Virtuti, pro Stimulis & Calcaribus, subseruiunt: Ac licet Virtus, sine illis, paulò futura esset languidior; tamen cùm semper illa præstò sint ei, etiàm non inuitata; nil officit, quò minùs Virtus propter se quoque expetatur: Itaque rectè redarguitur illa Positio; *Nota eius rei, quod propter Opinionem, & non propter Veritatem eligitur, hæc est, quod quis si clam putaret fore, facturus non fuisset.*

Rh:

Sophisma.

11 *Quod operâ & virtute nostrâ partum est, maius Bonum;*

num; Quod ab alieno Beneficio, vel ab Indulgentiâ Fortunæ delatum est, minùs Bonum.

Caussæ huius Rei hæ sunt: Primò, propter *Spem de Futuro.* Siquidem in aliorum Gratiâ, aut Fortunæ ipsius Ventis secundis, non multum inest certitudinis; Propria verò Industria, aut Virtus, semper Domi adsunt. Adeò vt, postquàm Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiàm eadem Instrumenta, in nouos vsus parata; quin & consuetudine, & successu reddita validiora. Secundò, quia quod *alieno Beneficio adipiscimur*, eius etiàm *alijs Debitores sumus*; cùm, quæ per nos ipsi comparauerimus, nihil oneris secum trahant. Etiam si quid Indulgentia Diuina in nos cumulauerit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat, quod Homines prauos & improbos mordet; vbi in priore genere illud Prophetæ vsu-veniat, *Lætantur, & exultant, immolant plagis suis, & sacrificant reti suo.* Tertiò, quia *ea, quæ à Virtute nostrâ minimè profecta sunt, nulla sequitur Laus & Existimatio.* Quæ enim Felicitatis sunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minimè. Sicut ait Cicero ad Cæsarem; *Quæ miremur habemus, quæ laudemus expectamus.* Quartò, quia quæ *Industriâ propriâ* acquiruntur, cum *Laboribus & Contentione* ferè coniuncta sunt, quod nonnullam habet in se *Suauitatem*; vti Salomon, *Suauis Cibus à Venatu.*

Elenchus.

At quatuor inueniuntur *Colores oppositi*, qui rem in contrariam partem inclinant, possintque esse prioribus instar *Elenchorum.* Primò, quia *Felicitas* videtur esse *Signum quoddam, & Character Fauoris Diuini*; & proptereà, tum in nobismetipsis Confidentiam & Alacritatem generat, tum apud alios Auctoritatem & Reuerentiam. Felicitas autem ista etiàm Fortuita complectitur, ad quæ Virtus ægrè aspirat; Veluti cùm Cæsar ad Nauis Gubernatorem, Animos addendo, dixit; *Cæsarem*

portas

portas & Fortunam eius. Quod si dixisset, *Cæsarem portas, & virtutem eius*, frigidum prorsùs fuisset Solatium periclitanti in procellâ. Secundò, quia *ea quæ à Virtute, aut Industriâ procedunt, sunt imitabilia*, & alijs patent; cùm Felicitas sit Res inimitabilis, & Prærogatiua quædam Hominis Indiuidui. Itaque, in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile est, potentiâ vulgatum est. Tertiò, quæ ex Felicitate proueniunt, *Bona videntur gratuita, nec laboribus empta*; At quæ virtute propriâ, Pretio veluti acquisita. Itaque elegantèr Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longè Fortunatissimi, cum Rebus Agesilai & Epaminondæ, qui vno æuo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuisse similes, quæ cum aliàs excellant, sponte etiàm fluere videantur, & quasi Genium sapere.* Quartò, quia quod *præter Spem*, aut *præter Expectatum contingit*; *gratiùs*, & *maiore cum Voluptate in Hominum Animos influit.* Illud verò neutiquam competit ijs, quæ propriâ curâ, & ambitu comparantur.

Sophisma.

12 *Quod ex pluribus constat & Diuisibilibus, est maius, quam quod ex paucioribus, & magis vnum; Nam omnia per Partes considerata maiora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ se fert: Fortiùs autem operatur pluralitas partium, si Ordo absit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehensionem.*

Sophisma istud videtur etiàm primo intuitu fallax, & quasi palpabile: Siquidem, non pluralitas Partium tantùm, sed Maioritas earundem poterit constituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipsum *Sophisma* sæpiùs Phantasiam; quinetiàm insidiatur Sensui. Etenim Aspectui ipsi breuior videtur via, in planitie, vbi nihil intercurrat quod Visum frangat; quam in tali Tractu Terræ, vbi simul conspiciuntur Arbores, aut Ædificia,

Ædificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & diuidere possit. Sic homini benè nummato, postquàm Arcas suas, & Marsupia, diuiserit, & digesserit, maior etiàm quàm anteà subit Diuitiarum Phantasia. Habet etiàm vim in Amplificationibus, si Res in plures Portiones diuidatur, atque singulæ seorsùm tractentur. Hoc verò adhùc magis Phantasiam implet, si fiat promiscuè, & sine Ordine. Confusio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine ostenduntur, aut proponuntur, tum ipsa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil esse prætermissum. At contrà, quæ confusè repræsentantur, non solum in se numerosa putantur, sed & Suspicioni locum relinquunt, restare adhùc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophisma* primò, vbi quis ampliorem præceperit de Re aliquâ Opinionem, quàm pro verâ Rei ipsius magnitudine. Enim cùm hoc fit, Distributio falsam illam Opinionem destruet, & rem in Veritate suâ, non autem cum Amplificatione, monstrabit. Itaque si quis Morbo, aut Dolore corripiatur, Horæ longiores ei videbuntur, absque Horologio, aut Clepsidrà, quàm si iisdem mensurentur. Nam si Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quam reuerà est; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & breuius facit, quam Opinio illa falsa conceperat. Etiàm in Planitie, contrà quam superiùs dictũ est, aliquandò euenit. Licet enim visus in Principio viam ostentet breuiorem sensui, quia indiuisa est; tamen si ex eo obrepat opinio, de longè minori Interuallo, quam reperitur; Opinionis eius vanæ Frustratio efficiet, vt videatur demum, etiàm quam reuerà est, productior. Itaque si quis Opinioni alicuius falsæ, de Magnitudine Rei cuiuspiam, velificari cupiat, caueat à Distributionibus, sed rem integram vtique extollat. Fallit *Sophisma* secundò, si

si Distributio ea distrahatur, non autem simul obuersetur, aut vno Aspectu visum feriat. Itaque si Flores in Horto aliquo in plures Torulos distinguantur, maioris Quantitatis Speciem præbebunt, quam si omnes in vno Toro simul crescerent; Modò Toruli illi, oculis simul subijciantur; Alitèr enim Vnio Distributioni distractæ præualebit. Sic Reditus eorum maiores videntur, quibus Prædia & Latifundia sua vicina aut coniuncta sunt. Nam si sparsìm sita sint, non veniunt tam facilè sub Aspectum. Fallit *Sophisma* tertiò, propter Dignitatem Vnitatis, supra Multitudinem. Omnis enim Compositio, Indigentiæ in singulis, Signum est certissimum; vbi illud vsu venit,

Et quæ non prosunt Singula, Multa iuuant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha, Martha, attendis ad plurima, vnum sufficit.* Hinc illa Fabula Æsopi de Vulpe & Feli. Iactabat enim Vulpes, quantas Artes haberet, & Effugia, quibus se à Canibus eriperet; Felis autem se vnico tantùm confidere Auxilio dixit, vtpote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet: Quod tamen reliquis illis vulpinis longè præstantius præsidium fuit: vnde Adagium; *Multa nouit vulpes, sed Felis vnum magnum.* Quin etiàm in huius Fabulæ significatione Morali idem cernitur: Nam potenti & fido Amico niti, plus præsidij habet, quam Artes & Astutiæ complurimæ.

Atque hæc Exempli loco sufficient. Superest autem nobis eiusmodi *Colorum* Numerus etiàm magnus, quos olìm Adolescentes congessimus: attamen sine Illustrationibus suis, atque *Elenchis*; Quos hoc tempore concinnare non vacat: Ideoque *Colores* illos nudos, absque Illustrationibus suis, (cum superiores isti vestiti prodeant,) proponere, minimè nobis consentaneū videtur. Illud interìm monemus, Rem istam, qualiscunque ea videri

videri poſſit, haud parui, iudicio noſtro, eſſe pretij: vtpote quæ ex *Philoſophiâ primâ*, & ex *Politicâ*, & ex *Rhetoricâ* participet. Atque de *Signis Popularibus*, ſiue *Coloribus Boni* ac *Mali apparentis*, tam *Simplicis*, quàm *Comparati*, hactenùs.

Secunda *Collectio*, quæ pertinet ad *Promptuarium*, & *deſideratur*, ea eſt, quam Cicero (vt ſuperiùs in *Logicâ* diximus) innuit; cùm præcipit, vt in promptu habeantur *Loci communes*, in vtramque Partem, diſputati & tractati. Quales ſunt, *Pro verbis Legis*, & *Pro Sententiâ Legis*, &c. Nos verò hoc Præceptum, etiàm ad alia extendimus; vt non ſolùm ad Genus Iudiciale, ſed etiàm ad Deliberatiuum, & Demonſtratiuum adhibeatur. Omninò hoc volumus, *Locos* omnes, quorum frequens eſt vſus, (ſiue ad Probationes & Refutationes; ſiue ad Suaſiones, & Diſſuaſiones; ſiue ad Laudes & Vituperia ſpectent;) meditatos iam haberi; eoſque vltimis Ingenij viribus, & tanquàm improbè, & prorsùs præter Veritatem attolli, & deprimi. Modum autem huius *Collectionis*, tam ad vſum, quam ad Breuitatem, optimum fore cenſemus, ſi huiuſmodi Loci contrahantur, in Sententias quaſdam acutas, & conciſas; tanquàm Glomos quoſdam, quorum Fila in fuſiorem Diſcurſum, cùm res poſtulat, explicari poſſint. Atque ſimilem quandam Diligentiam, in Senecâ reperimus, ſed in Hypotheſibus ſiue Caſibus. Eius generis, cùm plurima parata habeamus, aliqua ad Exemplum proponere viſum eſt. Ea autem *Antitheta Rerum* nominamus.

Exempla Antithetorum.

NOBILITAS. I.

Pro.

Quibus virtus à Genere penitùs insita est; ij iam non mali esse nolunt, sed nequeunt.

Nobilitas Laurea, quâ Tempus Homines coronat.

Antiquitatem etiàm in Monumentis Mortuis Veneramur; quantò magis in Viuis?

Si Nobilitatem Familiarum contemnas, quæ tandem erit Differentia, inter Sobolem Hominum, & Brutorum?

Nobilitas Virtutem Inuidiæ subducit, Gratiæ tradit.

Contra.

Raro ex Virtute Nobilitas; rariùs ex Nobilitate Virtus.

Nobiles Maiorum deprecatione ad Veniàm sæpiùs vtuntur, quam suffragatione ad Honores.

Tanta solet esse Industria Hominum nouorum, vt Nobiles præ illis tanquàm Statuæ videantur.

Nobiles in Stadio respectant nimis sæpè; quod mali Cursoris est.

FORMA. II.

Pro.

Deformes Naturam vlcisci solent.

Et Virtus nil aliud, quam Interna Forma; & Forma nil aliud, quam Externa Virtus.

Deformes se à Contemptu, per Malitiam vtique suam vindicare cupiunt.

Forma Virtutes splendere facit, Vitia rubere.

Con.

Virtus, vt Gemma Nobilis, meliùs inseritur sine multo Auro, & Ornatu.

Quod Vestis lauta Deformi, hoc Forma improbo.

Similitèr plerunque leues sunt, quos Forma ornat, & quos mouet.

IVVENTVS. III.

Pro.

Primæ Cogitationes, & Iuuenum Consilia, plus habent è Numine.

Senes sibi sapiunt magis, alijs & Reip. minùs.

Si conspici daretur, magis deformat Animos quàm Corpora Senectus.

Senes omnia metuunt, præter Deos.

Con.

Iuuentus pœnitentiæ Campus.

Ingenitus est Iuuenibus Senilis Auctoritatis Contemptus; vt quisque suo periculo sapiat.

Tempus, ad quæ Consilia non aduocatur, nec rata habet.

Senibus Veneres mutantur in Gratias.

VALETVDO. IIII.

Pro.

Cura Valetudinis Animum humilem facit, & Corpori supplicem.

Corpus sanum, Hospes Animæ est; Ægrum, Ergastularius.

Nil tam Summas Actionum promouet, quam prospera valetudo; at contrà infirma, feriatur nimis.

Con.

Sæpè Conualescere est sæpè Iuuenescere.

Excusatio Valetudinis Polychresta; ad quam etiàm Sani confugimus.

Nimis arcto fœdere Corpus Animæ iungit Sanitas.

Et Lectus magna Imperia administrauit; & Lectica magnos Exercitus.

VXOR & LIBERI. V.

Pro.

Charitas Reip. incipit à Familiâ.

Vxor & Liberi Disciplina quædam Humanitatis; at Cœlibes tetrici & seueri.

Cœlibatus & Orbitas ad nil aliud

Con.

Qui vxorem duxit & Liberos suscepit, Obsides Fortunæ dedit.

Generare, & Liberi, Humana sunt; Creare, & Opera, Diuina.

aliud conferunt, quam ad Fugam.

Morti sacrificat, qui Liberos non procreat.

Cætera felices, in Liberis ferè infortunati sunt: ne Diuinæ Sorti nimiùm appropinquent Homines.

Brutorum Æternitas Soboles; Virorum Fama, Merita, & Instituta.

Oeconomicæ Rationes publicas plerumque euertunt.

Aliquibus Fortuna Priami placuit, qui suis omnibus superstes fuit.

Diuitiae. VI.

Pro.

Diuitias contemnunt, qui desperant.

Inuidia Diuitiarum Virtutem effecit Deam.

Dum Philosophi dubitant, vtrùm ad Virtutem an Voluptatem omnia sint referenda, collige Instrumenta vtriusque.

Virtus per Diuitias vertitur in Commune Bonum.

Cætera Bona Prouincialem habent Administrationem, Diuitiæ solæ Generalem.

Con.

Diuitiarum magnarum, vel Custodia est, vel Dispensatio quædam, vel Fama, at nullus Vsus.

Annon vides Lapillis, & id genus Delicijs, fingi pretia, vt poßit esse aliquis magnarum Diuitiarum Vsus?

Multi dum Diuitijs suis omnia venalia fore crediderunt, ipsi in primis venerunt.

Non aliud Diuitias dixerim, quam Impedimenta Virtutis: Nam Virtuti, & necessariæ sunt, & graues.

Diuitiæ bona Ancilla, pessima Domina.

Honores. VII.

Pro.

Honores non Tyrannorum, (vt loquuntur) sed Pro-

Con.

Dum Honores appetimus, Libertatem exuimus.

Ho-

Prouidentiæ Diuinæ Calculi sunt.

Honores faciunt & Virtutes, & Vitia conspicua: Itaque illas prouocant, hæc refrænant.

Non nouit quispiam, quantum in Virtutis Cursu profecerit; nisi Honores ei Campum præbeant apertum.

Virtutis, vt Rerum aliarum, rapidus Motus est ad Locum, placidus in Loco: Est autem Virtutis Locus Honos.

Honores dant ferè Potestatem earum Rerum; quas optima Conditio est Nolle, proxima non posse.

Honorum Ascensus arduus, Statio lubrica, Regressus præceps.

Qui in Honore sunt, vulgi Opinionem mutuentur oportet, vt seipsos Beatos putent.

IMPERIA. VIII.

Pro.

Felicitate frui, magnum Bonum est; sed eam & alijs impertiri posse, adhuc maius.

Reges non Hominum instar, sed Astrorum sunt: Nam & in Singulos, & in Tempora ipsa, magnum habent influxum.

Qui Dei Vices gerunt, ijs resistere, non tantùm læsæ Maiestatis Crimen est, sed Theomachia quædam.

Con.

Quam miserum habere, nil ferè quod appetas, infinita quæ metuas.

Qui in Imperijs sunt, similes sunt Corporibus Cælestibus, quæ magnam Venerationem habent, Requiem nullâ.

Nemo Humanæ Sortis ad Deorum Conuiuia admittitur, nisi ad Ludibrium.

LAVS, EXISTIMATIO. IX.

Pro.

Virtutis Radij reflexi Laudes.

Laus Honor is est, ad quem liberis

Con.

Fama deterior Iudex, quàm Nuncia.

Quid Viro bono cum Saliuâ

liberis Suffragijs peruenitur.

Honores à diuersis Politijs conferuntur; sed Laudes vbique sunt Libertatis.

Vox Populi habet aliquid Diuinum. Nam quomodò aliter tot Capita in vnum conspirare poßint?

Ne mireris, si Vulgus verius loquatur, quam Honoratiores; quia etiàm tutiùs loquitur.

liuâ vulgi?

Fama veluti Fluuius, leuia attollit, Solida mergit.

Infimarũ Virtutum apud Vulgus Laus est; Mediarum Admiratio; Supremarum Sensus nullus.

Laus magis ex Ostentatione, quàm ex Merito: & Ventosis magis accedit, quàm Realibus.

NATVRA. X.

Pro.

Consuetudinis Progressus est Arithmeticus; Naturæ Geometricus.

Vt in Rebuspublicis, se habent Leges Communes erga Consuetudines; eodem modo in singulis se habet Natura ad Consuetudinem.

Consuetudo contra Naturam, quasi Tyrannis quædam est: & citò, ac leui occasione corruit.

Con.

Cogitamus secundum Naturam; Loquimur secundum Præcepta; sed Agimus secundum Consuetudinem.

Natura Pedantius quidam est; Consuetudo Magistratus.

FORTVNA. XI.

Pro.

Virtutes apertæ Laudes pariunt, occultæ Fortunas.

Virtutes Officiorum Laudes pariunt, Facultatum Fortunas.

Fortuna

Con.

Stultitia vnius, Fortuna alterius.

In Fortunâ illud præcipuè laudauerim, quod cùm non eligat, non tueatur.

Viri

Fortuna veluti Galaxia; hoc est, Nodus quarundam obscurarum Virtutum, sine Nomine.

Fortuna saltem ob Filias suas honoranda est; Confidentiam scilicet, & Auctoritatem.

Viri Magni, dum Inuidiam Virtutum suarum declinarunt; inter Fortunæ Cultores reperti sunt.

VITA. XII.

Pro.

Absurdum est Accidentia Vitæ magis amare, quam Vitam ipsam.

Præstat ad omnia, etiam ad Virtutem, Curriculum longum, quam breue.

Absque Spatijs Vitæ maioribus, nec perficere datur, nec perdiscere, nec pœnitere.

Con.

Philosophi, dum tantum Apparatum, aduersus Mortem colligunt, ipsam magis timendam effecerunt.

Mortem Homines timent, quia nesciunt, vt Pueri Tenebras.

Non inuenias inter Humanos, Affectum tam pusillum, qui si intendatur paulò vehementiùs, non Mortis Metum superet.

Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miser, aut Prudens, sed etiam Fastidiosus potest.

SVPERSTITIO. XIII.

Pro.

Qui zelo peccant, non probandi, sed tamen amandi sunt.

Mediocritates Moralibus deben-

Con.

Vt Simiæ, Similitudo cum Homine, Deformitatem addit; ita Superstitioni, Similitudo cum Religione.

Quale

debentur; Extremitates Diuinis.

Superstitiosus Religiosus Designatus.

Fabulosissima quæque Portenta cuiusuis Religionis, citiùs crediderim, quàm hæc omnia sine Numine fieri.

Quale Odium est Affectationis in Ciuilibus, tale Superstitionis in Diuinis.

Præstat nullam habere de Dijs Opinionem, quàm contumeliosam.

Non Epicuri Schola, sed Stoa, veteres Respublicas perturbauit.

Non cadit in Mentem Humanam, vt sit merus Atheista Dogmate; sed magni Hypocritæ, sunt veri Atheïstæ; qui Sacra perpetuò contrectant, sed nunquàm verentur.

SVPERBIA. XIIII.

Pro.

Superbia etiam Vitijs insociabilis; atque vt Venenum Veneno; ita haud pauca Vitia Superbiâ expelluntur.

Facilis, etiàm alienis vitijs obnoxius est; Superbus tantùm suis.

Superbia, si ab aliorum contemptu, ad sui contemptum ascendet, fiet demùm Philosophia.

Con.

Hedera Virtutum ac Bonorum omnium Superbia.

Cætera Vitia Virtutibus tantùm contraria; Superbia Sola contagiosa.

Superbia optimâ Vitiorum conditione caret; id est, Latebris.

Superbus, cùm cæteros contemnit, se interim negligit.

INGRATITVDO. XV.

Pro.

Crimen Ingrati Animi, nil aliud est, quam perspicacia quædam

Con.

Crimen Ingrati Animi, non Supplicijs coercetur, sed

quædam, in Caussam Beneficij collati.

Dum grati erga quosdam esse volumus; nec cæteris Iusticiam præstamus, nec nobis ipsis Libertatem.

Beneficij gratia eò minùs reddenda est, quod de pretio non constat.

sed Furijs permittitur.

Arctiora sunt Vincula Beneficiorum quam Officiorum: quare, qui ingratus, iniustus, & omnia.

Ea est Conditio Humana. Nemo tam publicâ Fortunâ natus est, quin priuatæ & Gratiæ, & Vindictæ, se omninò debeat.

INVIDIA. XVI.

Pro.

Naturale est Exprobrationem Fortunæ suæ odisse.

Inuidia in Rebuspub. tanquàm salubris Ostracismus.

Con.

Inuidia Festos Dies non agit.

Nemo Virtuti Inuidiam reconciliauerit præter Mortem.

Inuidia Virtutes Laboribus exercet, vt Iuno Herculē.

IMPVDICITIA. XVII.

Pro.

Zelotypiæ debetur, quod Castitas sit facta Virtus.

Multâ Tristiciâ opus est, vt quis Venerem rem seriam putet.

Quid vel Diætæ Partem, vel Munditiæ Speciem, vel Superbiæ Filiam, inter Virtutes collocas?

Amorum, vt Auium Sylvestrium, nulla Proprietas est,

Con.

Pessima Circes Transformatio Impudicitia.

Impudicus prorsùs Reuerentiam sui perdidit; quod Frænum est omnium Vitiorum.

Omnes vt Paris, qui Formæ Optionem faciunt, Prudentiæ & Potentiæ iacturam faciunt.

In Veritatem non vulga-

est, sed Ius possessione transfertur.

rem incidit Alexander; cùm Somnum & Venerem, Mortis Arrhabones esse dixit.

CRVDELITAS. XVIII.

Pro.

Nulla Virtutum tam sæpe rea est, quam Clementia.

Crudelitas, si à Vindictâ est, Iusticia est, si à periculo, prudentia.

Qui Misericordiam Inimico impertit, sibi denegat.

Non sæpiùs Phlebotomiæ necessariæ sunt in Curationibus, quam Cædes in Ciuilibus.

Con.

Cædibus grassari, aut Feræ, aut Furiæ est.

Crudelitas Viro bono sempèr fabulosa esse videtur, & Fictio Tragica.

GLORIA VANA. XIX.

Pro.

Qui suas Laudes appetit, aliorum simul appetit Vtilitates.

Qui tam Sobrius est, vt nihil alienum curet, vereor ne & publica aliena putet.

Ingenia in quibus aliquid inane est, faciliùs Curam Reipub. recipiunt.

Con.

Gloriosi sempèr Factiosi, Mendaces, Mobiles, Nimij.

Thraso Gnathonis Præda.

Turpe est Proco sollicitare Ancillam: est autem Virtutis Ancilla Laus.

IVSTITIA. XX.

Pro.

Imperia & Politiæ, Iusticiæ tantùm Additamenta sunt: Si enim Iusticia alitèr possit

Con.

Si hoc est iustum esse; Quæ tibi fieri nolis, ea alteri non facere, Clementia demùm Iusticia

possit exerceri, illis minimè fuerit Opus.

Iusticiæ debetur, quod Homo Homini sit Deus, non Lupus.

Iusticia etsi Vitia tollere non possit, tamen hoc efficit, vt non lædant.

Iusticia est.

Si suũ cuique tribuendũ est, certè & Venia Humanitati.

Quid mihi Æquitatem narras, cùm sapienti omnia inæqualia sint?

Considera qualis Reorum Conditio fuerit apud Romanos, & pronuncia Iusticiam è Repub. non esse.

Vulgaris ista Iusticia Politiarum, Philosophus in Aulâ: hoc est, facit tantùm ad Reuerentiam Imperantium.

FORTITVDO. XXI.

Pro.

Nil terribile nisi ipse Timor.

Nil aut in Voluptate solidum, aut in Virtute munitum, vbi Timor infestat.

Qui Pericula apertis Oculis intuetur, vt excipiat, aduertit & vt euitet.

Cæteræ Virtutes nos à Dominatu liberant Vitiorum; Fortitudo sola à Dominatu Fortunæ.

Con.

Præclara virtus velle perire vt perdas.

Præclara Virtus quam etiàm Ebrietas inducit.

Vitæ suæ prodigus, alienæ periculosus.

Virtus Ferreæ Ætatis Fortitudo.

TEMPERANTIA. XXII.

Pro.

Eadem ferè vis Abstinendi & Sustinendi.

Vniformitates, Concordiæ, &

Con.

Negatiuæ istæ Virtutes non placent: nam Innocentiam præstant, non Merita.

& Mensuræ Motuum, cœlestia sunt, & Characteres Æternitatis.

Temperantia, velut Frigora salubria, Animi vires colligit & firmat.

Exquisiti & vagi Sensus, Narcoticis indigent; similitèr & Affectus.

Languet Mens quæ Excessibus caret.

Amo Virtutes, quæ Excellentiam Actionis inducunt, non Hebetudinem Passionis.

Cùm Consonantes Animi Motus ponis, paucos ponis: Nam Pauperis est numerare Pecus.

Ista (Non uti vt non appetas; Non appetere vt non timeas) pusillanimi sunt & diffidentis.

Constantia. XXIII.

Pro.

Basis Virtutum Constantia.

Miser est, qui qualis ipse futurus sit, non nouit.

Imbecillitas Humani Iudicij, rebus ipsis constare non potest; quare saltèm sibi constet.

Etiàm Vitijs decus aspirat Constantia.

Si ad Fortunæ Inconstantiam, accedat etiàm Inconstantia Mentis, in quantis Tenebris viuitur?

Fortuna, tanquàm Proteus, si perseueres, ad Formam redit.

Con.

Constantia, vt Ianitrix morosa, multa vtilia Indicia abigit.

Æquum est, vt Constantia Res aduersas bene toleret, nam ferè inducit.

Stultitia breuißima optima.

Magna-

MAGNANIMITAS. XXIIII.

Pro.

Si Animus ſemel generoſos Fines optauerit, ſtatìm non modò Virtutes circunſtant, ſed & Numina.

Virtutes ex Habitu, aut Præceptis, gregales ſunt; ex Fine, Heroicæ.

Con.

Magnanimitas eſt Virtus poetica.

SCIENTIA, CONTEMPLATIO. XXV.

Pro.

Ea demùm Voluptas eſt ſecundum Naturam, cuius non eſt Satietas.

Dulciſsimus Proſpectus in Errores aliorum ſubiacentes.

Quam bonum eſt Orbes Mentis habere Concentricos Vniuerſo?

Omnes Affectus praui, falſæ æſtimationes ſunt; atque eadem ſunt Bonitas & Veritas.

Con.

Contemplatio, ſpecioſa Inertia.

Benè Cogitare, non multò melius eſt, quam benè Somniare.

Orbem Numen curat, tu Patriam.

Vir Politicus etiàm Contemplationes ſerit.

LITERAE. XXVI.

Pro.

Si de Rebus minutis, Libri ſcripti fôrent, vix vllus eſſet Experientiæ Vſus.

Lectio eſt Conuerſatio cum Prudentibus; Actio ferè cum Stultis.

Non inutiles Scientiæ exiſtimandæ

Con.

In Academijs diſcunt Credere.

Quæ vnquàm Ars docuit, tempeſtiuum Artis Vſum?

Sapere ex Regulâ, & ex Experientiâ, planè contrariæ rationes ſunt; vt qui alteri

istimandæ sunt, quarum in se nullus est vsus, si Ingenia acuant, & ordinent.

teri assuefactus sit, ad alterum sit ineptus.

Artis sæpißimè ineptus vsus est, ne sit nullus.

Hoc ferè omnes Academici habent, vt ex qualibet re, soleant agnoscere, quod sciant, & non addiscere, quod nesciant.

PROMPTITVDO. XXVII.

Pro.

Opportuna Prudentia non est, quæ celeris non est.

Qui citò errat, citò Errorem emendat.

Qui ex composito, & non obitèr prudens est, nil magni facit.

Con.

Prudentia non altè petitur, quæ præstò est.

Prudentia, vt vestis, leuis, quæ expedita.

Cuius Consilia non maturat Deliberatio, nec Prudentiam Ætas.

Quæ ad breue Tempus excogitantur, ad breue Tempus placent.

TACITVRNITAS IN SECRETIS. XXVIII.

Pro.

Taciturno nil reticetur; quia Omnia tutò communicantur.

Qui facilè loquitur quæ scit, loquitur & quæ nescit.

Secretis etiàm Mysteria debentur.

Con.

Varietas Morum optimè Animum collocat in Secreto.

Taciturnitas Confessoris Virtus.

Taciturno omnia reticentur; quia Silentiū rependitur.

Tectus, ignoto proximus.

FACILITAS. XXIX.

Pro.

Amo Virum alieno Affectui

Con.

Facilitas, Iudicij quædam inepta

ctui obnoxium, sed tamen Iudicium ab obsequio reuocantem.

Flexibilem esse, ad Naturam Auri proximè accedit.

inepta Priuatio.

Facilium Beneficia, Debita videntur, Negationes, Iniuriæ.

Sibi gratiam habet, qui à Facili aliquid impetrat.

Facilem omnes Difficultates premunt, nam omnibus se implicat.

Facilis ferè se recipit cum pudore.

POPVLARITAS. XXX.

Pro.

Prudentibus eadem ferè placent, at Stultorum varietati occurrere, prudentiæ est.

Colere populum, est Coli.

Qui ipsi magni Viri sunt, neminem vnum ferè habent, quem vereantur, sed Populum.

Con.

Qui valdè cum stultis congruit, ipse suspectus esse potest.

Qui Turbæ placet, ferè & Turbas miscet.

Nil moderatum Vulgo gratum est.

Infima Assentatio est Assentatio vulgi.

LOQVACITAS. XXXI.

Pro.

Qui silet, aut alios habet pro suspectis, aut suspectus est ipse sibi.

Custodiæ omnes infelices, miserrima Silentij.

Silentium stultorum Virtus: Itaque rectè ille Silenti: Si Prudens es, stultus es; si stultus, Prudens.

Silentium, veluti Nox, Insidijs

Con.

Silentium Verbis, & Gratiam addit, & Auctoritatem.

Silentium, veluti Somnus quidam, alit Prudentiam.

Silentium Fermentatio Cogitationum.

Stilus Prudentiæ Silentium.

Silentium ambit Veritatem.

Cùm

Insidijs opportunum.

Cogitationes in Profluente saniſsimæ.

Silentium Solitudinis Genus.

Opinioni se venditat, qui silet.

Silentium, nec prauas Cogitationes egerit, nec bonas distribuit.

DISSIMVLATIO. XXXII.

Pro.

Diſsimulatio compendiaria Sapientia.

Non idem dicere, sed idem spectare debemus.

Etiàm in Animo deformis Nuditas.

Diſsimulatio & Decori est, & Præsidio.

Sepes Consiliorum Diſsimulatio.

Aliqui Bono suo falluntur.

Qui indiſsimulantèr omnia agit, æquè decipit: nam plurimi, aut non capiunt, aut non credunt.

Indiſsimulatio nihil aliud, quam Animi Impotentia.

Con.

Cùm cogitare secundum Rerum Veritatem non poſsimus; at loquamur secundum cogitationem.

Quibus Artes Ciuiles supra Captum Ingenij sunt, ijs Diſsimulatio pro Prudentiâ erit.

Qui diſsimulat, præcipuo ad Agendum Instrumento se priuat; i. Fide.

Diſsimulatio Diſsimulationem inuitat.

Qui diſsimulat, liber non est.

AVDACIA. XXXIII.

Pro.

Docet improbare qui verecundatur.

Quod Actio Oratori, id Audacia

Con.

Audacia Stultitiæ Viator.

Inuerecundia inutilis nisi ad Imposturam.

Confiden-

Audacia Viro Ciuili; Primum, Secundum, Tertium.

Confitentem Verecundiam amo, accusantem odi.

Confidentia Morum Animos promptiùs sociat.

Placet obscurus Vultus, & perspicua Oratio.

Confidentia Stultorum Imperatrix, Prudentium Scurra.

Audacia est Stupor quidam Sensûs, cum Malitiâ voluntatis.

Ceremoniæ. Puntos. Affectatio. XXXIIII.

Pro.

Vultûs & Gestûs decora Moderatio, verum Condimentum Virtutis.

Si & in Verbis vulgo paremus, quid ni in Habitu, & Gestu?

Qui in Leuibus, & quotidianâ Consuetudine, decus non retinet, sit licet Vir magnus, nôris tamen hunc tantùm certis Horis sapere.

Virtus, & Prudentia sine Punctis, velut peregrinæ Linguæ sunt; nam vulgò non intelliguntur.

Qui vulgi Sensum, per Congruitatem non nouit, is si nec per Obseruationem nouerit, omnium Stultißimus est.

Puncti, Translatio sunt Virtutis in Linguam Vernaculam.

Con.

Quid deformius, quam Scenam in Vitam transferre.

Ex ingenuitate Decorum, ex Arte Odium.

Magis placent Cerussatæ Buccæ, & Calamistrata Coma, quam Cerussati & Calamistrati Mores.

Qui Animum ad tam exiles Obseruationes applicat, magnæ Cogitationis Capax non est.

Affectatio, Ingenuitatis Putredo lucens.

Ioci. XXXV.

Pro.

Oratorum Ara Iocus.

Qui in omnibus modestum Leporem miscet, Libertatem Animi retinet.

Res est supra Opinionem Politica; facilè transire à Ioco ad Serium, à Serio ad Iocum.

Veritatis aliàs non peruenturæ sæpè vehiculum Iocus.

Con.

Istos Deformitatum ac Concinnitatum Aucupes, quis non contemnat?

Rerum Magnitudinẽ eluere ioco, improbum Artificiũ est.

Iocos tum considera, cùm Risu destituti sunt.

Faceti isti ferè non penetrant vltra superficiem Rerum; vbi Ioci Sedes est.

Vbi Iocus ad Seria Momenti aliquid habet, ibi Leuitas puerilis est.

Amor. XXXVI.

Pro.

Annon vides omnes se quærere? at Amans solus se inuenit.

Non est melior Ordinatio Animi, quam ex Imperio Affectûs alicuius insignis.

Qui sapit, Desiderium quærat: nam qui non aliquid insignitèr appetit, ei omnia ingrata sunt, & tædio plena.

Quidni in Vnitate acquiescat Vnus?

Con.

Amori multum debet Scena, nihil Vita.

Nil tam varij Nominis est quàm Amor: Nam Res, aut tam Stulta est, vt se nesciat, aut tam turpis, vt se fuco condat.

Odi istos Mono-Phrontistas.

Angusta admodùm Contemplatio Amor.

Amicitia. XXXVII.

Pro.

Eadem facit Amicitia, quæ Fortitudo, sed suauiùs.

Suaue

Con.

Qui amicitias arctas copulat, nouas Necessitates sibi im-

Suaue Condimentum omnium Bonorum Amicitia.

Pessima Solitudo, non veras habere Amicitias.

Digna malæ Fidei Vltio, Amicitijs priuari.

imponit.

Animi imbecilli est, Partiri Fortunam.

ADVLATIO. XXXVIII.

Pro.

Adulatio magis ex More, quam ex Malitiâ.

Laudando instituere, sempèr Formula fuit, debita Potentioribus.

Con.

Adulatio Stilus Seruorum

Adulatio Calx Vitiorum.

Adulatio Aucupij illud genus, quod similitudine vocis, Aues fallit.

Adulationis Deformitas Comica, Nocumentum Tragicum.

Auribus mederi difficillimum.

VINDICTA. XXXIX.

Pro.

Vindicta Priuata Iusticia agrestis.

Qui vim rependit, Legem tantum violat, non Hominem.

Vtilis Metus vltionis priuatæ; Nam Leges nimiùm sæpè dormiunt.

Con.

Qui Iniuriam fecit, Principium Malo dedit; qui reddidit, Modum abstulit.

Vindicta, quò magis Naturalis, eò magis coercenda.

Qui facilè Iniuriam reddit, is fortassè tempore, non voluntate posterior erat.

INNOVATIO. XL.

Pro.

Omnis Medicina Innouatio.

Qui

Con.

Noui Partus deformes sunt.

Nullus

Qui noua Remedia fugit, noua Mala opperitur.

Nouator maximus Tempus: quidni igitur Tempus imitemur?

Exempla remota inepta sunt; Recentia corrupta & ambitiosa.

Imperitis & Contentiosis permitte, vt ad Exempla Res agant.

Sicut qui nobilitatem in Familiam introducunt, digniores ferè sunt Posteris: ita Nouationes Rerum plerunque præstant ijs, quæ ad Exempla fiunt.

Morosa Morum retentio, res turbulenta est, æq; ac Nouitas.

Cùm per se Res mutentur in deterius, si Consilio in melius non mutentur, quis finis erit Mali?

Moris Serui, Temporis Ludibria.

Nullus Auctor placet, præter Tempus.

Nulla Nouitas absque Iniuriâ; nam præsentia conuellit.

Quæ vsu obtinuere, si non bona, at saltem apta inter se sunt.

Quis Nouator Tempus imitatur; quod Nouationes ita insinuat, vt sensus fallant?

Quod præter Spem euenit, cui prodest, minus acceptum, cui obest, magis molestum.

MORA. XLI.

Pro.

Fortuna multa festinanti vendit, quibus morantem donat.

Dum Initia Rerum amplecti properamus, vmbras prensamus.

Fluctu-

Con.

Occasio primùm Ansam Vasis porrigit, deinde Ventrem.

Occasio instar Sibyllæ minuit Oblatum, pretium auget.

Celeritas Orci Galea.

Quæ

Fluctuantibus rebus aduertendum, inclinantibus agendum.

Prima Actionum Argo committenda sunt, extrema Briareo.

Quæ maturè fiunt, indicio fiunt, quæ serò, per ambitum.

PRAEPARATIO. XLII.

Pro.

Qui paruis Copijs rem magnam aggreditur, fingit Opportunitatem, vt speret.

Paruis Apparatibus non Fortuna, sed Prudentia emitur.

Con.

Optimus Terminus parandi, prima Occasio agendi.

Nemo speret se Fortunam Apparatu ligare posse.

Alteratio Apparatûs & Actionis, Politica sunt: Distinctio tumida & infelix.

Magnus Apparatus prodigus & Temporis, & Rerum.

PRINCIPIIS OBSTARE. XLIII.

Pro.

Plura Pericula fallunt, quàm vincunt.

Minùs Operis est Periculo Remedium adhibere, quàm Progressum eius obseruare & custodire.

Non iam leue est Periculum, si leue videatur.

Con.

Docet Periculum progredi, qui accingitur, & periculum figit remedio.

Etiàm in remedijs Periculorum, leuia Pericula subsistunt.

Præstat cum paucis Remedijs, quæ inualuerunt, rem habere; quàm cum Minis singulorum.

periculis

CON-

Consilia Violenta. XLIIII.

Pro.

Qui lenem istam Prudentiam amplectuntur, ijs Augmenta Mali salubria sunt.

Necessitas, quæ violenta consulit, eadem exequitur.

Con.

Omne Remedium Violentum, prægnans noui Mali.

Violenta Consilia Nemo dat, præter Iram & Metum.

Suspicio. XLV.

Pro.

Diffidentia Nerui Prudentiæ; at Suspicio Medicamentum arthriticum.

Meritò eius fides suspecta est, quam Suspicio labefacit.

Suspicio fragilem fidem soluit, fortem intendit.

Con.

Suspicio fidem absoluit.

Suspicionum Intemperies est Mania quædam Ciuilis.

Verba Legis. XLVI.

Pro.

Non est Interpretatio, sed Diuinatio, quæ recedit à literâ.

Cum receditur à literâ, Iudex transit in Legislatorem.

Con.

Ex omnibus Verbis eliciendus est Sensus, qui interpretetur singula.

Pessima Tyrannis Lex in Equuleo.

Pro Testibus contra Argumenta. XLVII.

Pro.

Secundum Oratorem, non secundum Caussam pronunciat, qui Argumentis nititur.

Qui Argumentis potiùs Credit, quam Testibus, etiàm Ingenio,

Con.

Si Testibus credendum sit contra Argumenta, sufficit tantùm Iudicem esse, non surdum.

Argumenta Antidotum contra

genio, magis debet fidere, quam Sensui.

Tutum foret Argumentis credere, si Homines nihil absurdi facerent.

Argumenta, cùm sint contra Testimonia, hoc præstant; vt res mira videatur, non autem vt vera.

tra Venena Testimoniorum.

Ijs probationibus tutissimò creditur, quæ rarissimè mentiuntur.

Atque hæc *Antitheta,* (quæ nunc proposuimus) fortassè tanti non fuerint; sed cùm iam olìm parata & collecta à nobis essent, noluimus Diligentiæ nostræ Iuuenilis Fructum perire: Præsertìm cùm, (si quis acutiùs introspiciat) *Semina* sint, non *Flores.* In illo autem Adolescentiam planè spirant, quod sint in *Morali,* siue *Demonstratiuo Genere,* vberiora; in *Deliberatiuo,* & *Iudiciali,* perpauca.

Tertia *Collectio,* quæ pertinet ad *Promptuariam,* atque etiàm *desideratur,* est ea, quam vocare placet, *Formularum Minorum.* Illæ autem sunt, veluti Vestibula, Posticæ, Ante-Cameræ, Re-Cameræ, Transitus, &c. Orationis; quæ indiscriminatìm omnibus Subiectis competere possint. Quales sunt *Præfationes*, *Conclusiones*, *Digressiones*, *Transitiones*, *Promissiones*, *Declinationes*, & plurima eiusmodi. Quemadmodùm enìm in Ædificijs, plurimùm facit, & ad Voluptatem, & ad Vsum, vt Frontispicia, Gradus, Ostia, Fenestræ, Aditus, Transitus, & huiusmodi, commodè distribuantur; eodem modo, etiàm in Oratione fit, vt Additamenta & Interpositiones istæ, (si decorè, & peritè formentur & collocentur) plurimum tum gratiæ, tum commoditatis, vniuersæ Orationis Structuræ adijciant. Harum *Formularum* Exemplum vnum aut alterum proponemus, neque diutiùs ijsdem immorabimur. Etsi enim sint Res haud exigui

igui vsûs, tamen cum nihil in his addamus de nostro, sed tantùm *Formulas* nudas, ex Demosthene, aut Cicerone, aut alio quopiam selecto Auctore, describamus, inferius quiddam videntur, quam vt in eo Tempus teramus.

Exempla *Formularum Minorum*.

Conclusio Deliberatiuæ.

Sic & culpam præteritam, fas erit redimere, & futuris incommodis eâdem operâ prospicere.

Partitionis Accuratæ Corollarium.

Vt omnes intelligant, nihil me & subterfugere voluisse reticendo, aut obscurare dicendo.

Transitio cum Monito.

Verùm hæc ita prætereamus, vt tamen intuentes, & respectantes, relinquamus.

Præoccupatio contra Opinionem inueteratam.

Faciam, vt intelligatis in totâ caussâ, quid res ipsa tulerit, quid Error affinxerit, quid inuidia conflauerit.

Hæc pauca enumerasse, ad Exempla, satis fuerit; cum quibus, *Appendices Rhetoricæ*, quæ ad *Promptuariam* spectant, concludimus.

CAPVT IIII.

Appendices generales duæ Traditiuæ; Critica; & Pædagogica.

Vpersunt duæ Appendices *Traditiuæ* in genere; Altera *Critica*, Altera *Pædagogica*. Sicut enim Pars *Traditiuæ* præcipua in *Scriptione Librorum* consistit, ita Pars eius Relatiua in *Librorum* versatur *Lectione*: *Lectio* autem, vel Magistrorum

Magiſtrorum ope regitur, vel induſtriâ cuiuſque propriâ perficitur; Atque huic rei inſeruiunt *Doctrinæ* illæ, quas diximus, duæ.

Ad *Criticam* ſpectant, primò *Authorum probatorum limata Correctio, & emendata Editio*; quibus & ipſorum Authorum Honor vindicatur, & Studioſis Lumen præfertur. Quâ tamen in re, ſtudijs haud parùm Detrimenti intulit, quorundam Hominum Diligentia temeraria. *Criticis* enim haud paucis mos eſt, vbi incidunt in quidpiam, quod non intelligunt, Vitium ſtatìm in Exemplari ſupponere; Veluti in illo loco Taciti: Cùm quædam Colonia ius Aſyli apud Senatum aſſereret, narrat Tacitus, non æquis admodùm Auribus, quæ ab ijs proferebantur, fuiſſe ab Imperatore & Senatu audita: Itaque Legati cauſsâ diffiſi, bonam Pecuniæ ſummam Tito Vinio dederunt, vt eis patrocinaretur; hoc itaque pacto res obtinuit: *Tum* (inquit Tacitus) *Dignitas & Antiquitas Coloniæ valuit*: quaſi Argumenta, quæ anteà leuia videbantur, accedente pretio nouum tum pondus accepiſſent. At *Criticus* quidam, non ex infimis, Verbum *Tum* expunxit, & *Tantùm* repoſuit. Atque hâc prauâ *Criticorum* conſuetudine factum eſt, vt (Quod non-nemo prudentèr notauit) *Exemplaria maximè caſtigata ſint ſæpenumerò minimè omnium caſta.* Quinimò, vt verum dicamus, niſi *Critici* fuerint eruditi in Scientijs illis, de quibus Libri ab ipſis editi tractant, periculo Diligentia eorum non vacat.

Secundò ad *Criticam* ſpectant, *Authorum Interpretatio & Explicatio, Commentarij, Scholia, Notæ, Spicilegia*, & ſimilia. In iſtiuſmodi autem Laboribus, peſſimus ille *Criticorum* nonnullos quaſi Morbus inuaſit, vt multa ex obſcurioribus tranſiliant, in ſatis verò perſpicuis ad faſtidium vſque immorentur, & expatientur. Scilicet, non tam illud agitur, vt Author ipſe illuſtretur, quam vt *Criticus* ille, multiplicem ſuam Eruditionem, & variam

 Lectionem,

Lectionem, vbique arreptâ occasione, ostentet. Optandum inprimis foret (licet hæc res ad Traditiuam principalem, non ad Appendices pertineat) vt qui Argumenta Obscuriora, & Nobiliora pertractet Scriptor, suas ipse Explicationes subiungat; vt & Textus ipse Digressionibus aut Explicationibus non abrumpatur; & Notæ à Scriptoris Mente non recedant. Cuiusmodi quidpiam suspicamur de *Theone Euclidis*.

Tertiò, ad *Criticam* spectat (quod etiàm Nomen eidem indidit) *de Authoribus quos edunt, breue aliquod iudicium interponere*; Et illos cum cæteris Scriptoribus, qui eadem tractant, comparare; vt per huiusmodi censuram, Studiosi, & de Librorum delectu, moneantur, & ad ipsam Lectionem eorum instructiores accedant. Atque hoc vltimum, est *Criticorum* tanquàm Cathedra, quam certè nostrâ ætate nobilitârunt Viri nonnulli magni, maiores certè, nostro iudicio, quàm pro Modulo *Criticorum*.

Ad *Pædagogicam* quod attinet, breuissimum foret dictu; *Consule Scholas Iesuitarum*: Nihil enim, quod in vsum venit, his melius. Nos tamen pauca more nostro monebimus, tanquam spicas legentes. Omninò *Institutionem Pueritiæ & Iuuentutis Collegiatam probamus*; Non in Ædibus priuatis; Non sub Ludi-magistris tantùm. Adest Adolescentulis in *Collegijs* Æmulatio maior ergà Æquales; Adest quoque ipse vultus & Aspectus virorum grauium, quod facit ad Verecundiam, & teneros Animos etiàm à Principio conformat ad Exemplar: Denique sunt quidẽ plurima *Educationis Collegiatæ* Commoda. In *Ordine* autem & *Modo* Disciplinæ, illud inprimis consuluerim; vt *caueatur à Compendijs*; & à *Præcocitate quâdam Doctrinæ*, quæ Ingenia reddat audacula; & magnos Profectus potiùs ostentet, quàm faciat. Quin & *fauendum nonnihil Ingeniorum Libertati*, vt si quis, quæ ex more Disciplinæ sunt, faciat, & simul tempus ad alia, in quæ propensus

est,

eſt, ſuffuretur, ne vtique cohibeatur. Porrò Operæ-pretium fuerit diligentèr animaduertere (quod fortaſsè adhùc non fuerit notatum) eſſe duos *Aſſuefaciendi*, & *Exercendi*, & *Præparandi Ingenia* Modos, eoſque tanquàm Antiſtrophos. Alter *incipit à Facilioribus*, & ad *magis Ardua paulatim deducit*; Alter *ab initio*, *duriora imperat & vrget*, vt ijs obtentis, facilioribus quis etiàm ſuauitèr perfungi poſſit. Alia enim eſt *Methodus*, Incipere Natare cum vtribus, qui ſubleuent; Alia, Incipere Saltare cum Calceis ponderoſis, qui aggrauent. Neque facile eſt dictu, quantum harum *Methodorum* prudens Intermixtio, conferat ad promouendas, tam Animi, quam Corporis, Facultates. Itèm *Applicatio & Delectus Studiorum*, pro naturâ Ingeniorum quæ erudiuntur, res eſt ſingularis & vsûs & iudicij; quam etiàm benè & verè notatam & perſpectam Magiſtri Parentibus Adoleſcentium debent; vt de genere Vitæ, cui Filios ſuos deſtinent, conſulere poſſent. Verùm & illud attentiùs paulò obſeruandum, non tantùm in ijs, ad quæ Naturâ quiſque ſuâ fertur, longè maximos fieri Profectus; ſed etiàm ad ea, ad quæ vitio Naturæ quis maximè fuerit inhabilis, reperiri in Studijs ad hoc propriè delectis, Remedia & Curationes. Exempli gratiâ; Si cuipiam Ingenium tale ſit, quale eſt Auium, vt facilè abripiatur, nec per moram (qualem oportet) intentum eſſe ſuſtineat; Remedium huic rei præbebunt *Mathematica*, in quibus ſi euagetur paulò Mens, de integro renouanda eſt Demonſtratio. Etiàm *Exercitiorum*, in erudiendo, Partes liquet eſſe vel maximas. At illud à paucis notatum eſt, quod *Exercitiorum* debeat eſſe, non ſolùm prudens Inſtitutio, ſed etiàm prudens Intermiſſio. Optimè ſiquidem Cicero notauit, *Quod in Exercitijs, plerunq; exerceri contingat, non minùs Vitia, quam Facultates*; adeò vt malus Habitus, quandoque ſimul acquiratur, & ſe inſinuet cum bono. Itaque tutius eſt inter-

mittere *Exercitia*, & ſubinde repetere, quam aſſiduè continuare & vrgere. Verùm de his ſatis. Sunt certè hæ res, primo aſpectu, minùs grandes & ſolennes, ſed fructuoſæ tamen & efficaces. Quemadmodùm enim in Plantis, ad felicitatem vel infelicitatem ipſarum, plurimum faciunt Iniuriæ aut Auxilia, quæ ijſdem cùm teneræ fuiſſent interuenerint; quemadmodùm etiàm Incrementa illa immenſa Imperij Romani, meritò à quibuſdam attribuuntur, Virtuti & Prudentiæ Sex illorum Regum, qui eidem in Pueritiâ ſuâ, veluti Tutores fuerunt aut Nutritij: Sic certè, Cultura & Inſtitutio Annorum Puerilium aut teneriorum, eas habet vires, licet latentes, & minimè in cuiuſuis obſeruationem incurrentes, quas neque Temporis Diuturnitas, neque Laborum Aſſiduitas & Contentio, poſteà, Ætate maturiore, poſſint vllo modo æquiparare. Non abs re fuerit etiàm notare, Facultates vel mediocres, ſi in magnos Viros, aut Res magnas inciderint, graues & inſignes interdùm producere effectus. Eius rei ponemus Exemplum Memorabile; Quod eò magis adducimus, quia Ieſuitæ eandem Diſciplinam non videntur aſpernari; Sano (vt nobis videtur) iudicio. Atque eſt res, quæ ſi ſit Profeſſoria, infamis eſt: Verùm Diſciplinaria facta, ex optimis eſt. Intelligimus autem *Actionem Theatralem*. Quippe quæ Memoriam roborat; Vocis & Pronunciationis Tonum atque Efficaciam temperat; Vultum & Geſtum ad Decorum componit; Fiduciam non paruam conciliat; denique Oculis Hominum Iuuenes aſſuefacit. Erit autem Exemplum, è Tacito deſumptum, *Vibuleni* cuiuſdam, olim Hiſtrionis, tunc temporis autem Militantis, in Legionibus Pannonicis. Ille, ſub exceſſu Auguſti, Seditionem mouerat, ita vt Blæſus præfectus, aliquos ex ſeditioſis in Carcerem conijceret. Milites verò, Impreſſione factâ, illos effractis Carceribus liberârunt: At Vibulenus, apud Milites concionabundus, ſic

ſic orſus eſt: *Vos (inquit) his innocentibus & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis: Sed quis Fratri meo vitam, quis Fratrem mihi reddit? quem miſſum ad vos à Germanico Exercitu, de communibus commodis, nocte proxima iugulauit per Gladiatores ſuos, quos in Exitium Militum habet atque armat. Reſponde Blæſe, vbi cadauer abieceris? Ne hoſtes quidem Sepulturam inuident. Cùm oſculis, cùm lachrymis dolorem meum impleuero, me quoque trucidari iube; dum interfectos, nullum ob ſcelus, ſed quia vtilitati Legionum conſulebamus, hi ſepeliant.* Quibus verbis Inuidiæ ac Conſternationis nimium quantum conciuit; Adeò vt niſi breui poſteà innotuiſſet, nihil horum fuiſſe, quinetiàm Fratrem eum nunquàm habuiſſe, vix à Præfecto Milites manus abſtinuiſſent: Ille verò rem totam, tanquàm Fabulam, in Scenâ peregit.

Nunc verò, ad Colophonem peruenimus, Tractatû noſtri, de *Doctrinis Rationalibus*. In quibus, licet à *Partitionibus* receptis interdùm receſſerimus, nemo tamen exiſtimet, nos illas omnes improbare *Partitiones*, quibus vſi non ſumus. Duplex enim nobis imponitur Neceſſitas partitiones mutandi: Vna, quia hæc duo, nimirùm, Res Naturâ proximas, in vnam Claſſem redigere; & Res ad vſum promendas, conijcere in vnum Cumulum, Fine ipſo & intentione, ſunt omninò diuerſa. Exempli gratiâ; Secretarius aliquis Regis, aut Reip. in Muſæo, Chartas ſuas ita proculdubiò diſtribuit, vt quæ ſimilis ſint Naturæ, ſimul componat; Veluti Fœdera ſeorsùm, ſeorsùm Mandata, Literas ab Exteris, Literas Domeſticas, & ſimilia, ſeorsùm omnia: Contrà, in Scrinio aliquo particulari, illas ſimul componit, quas, licet diuerſi generis ſunt, ſimul tamen vſui fore exiſtimet: Sic nimirùm, in hoc vniuerſali Scientiæ Repoſitorio, nobis pro Naturâ Rerum ipſarum, *Partitiones* erant inſtituendæ; cùm tamen, ſi particularis aliqua Scientia fuiſſet pertractanda, *Partitiones* fuiſſemus

issemus secuti, vsui & Praxi potiùs accommodatas. Altera Necessitas Partitiones mutandi est, quia *Desideratorum* ad Scientias Adiectio, & eorum cum reliquis in integrum Corpus Redactio, etiàm, per consequentiam, *Scientiarum* ipsarum Partitiones transtulit. Nam (Demonstrationis gratiâ) esto quod Artes quæ habentur rationem habeant Numeri 15. adiectis autem *Desideratis* Numeri 20. Dico quod Partes Numeri 15. non sunt eædem partes quæ Numeri 20. Nam Partes Numeri 15. sunt 3. & 5. Partes verò Numeri 20. sunt 2. 4. 5. & 10. Itaque patet quod hæc alitèr fieri non potuerint. Atque de *Scientijs Logicis* hæc dicta sint.

FRANCISCI

FRANCISCI BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI, DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER SEPTIMVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Ethicæ, *in* Doctrinam de Exemplari; *&* Georgica Animi. *Partitio* Exemplaris, (*scilicet* Boni) *in* Bonum Simplex; *&* Bonum Comparatum. *Partitio* Boni Simplicis, *in* Bonum Indiuiduale; *&* Bonum Communionis.

Peruen-

Eruentum eſt (Rex optime) ad *Ethicam*, quæ *Voluntatem Humanam* intuetur & tractat. Voluntatem gubernat Recta Ratio, ſeducit Bonum Apparens; Voluntatis Stimuli Affectus, Miniſtri Organa & Motus voluntarij. De hâc Salomon, *Ante omnia* (inquit) *cuſtodi Fili cor tuum; nam inde procedunt Actiones Vitæ.* In huius *Scientiæ* pertractatione, qui de eâ ſcripſerunt, perinde mihi feciſſe videntur, ac ſi quis *Scribendi Artem* tradere pollicitus; pulchra tantùm exhibeat *Exemplaria*, Literarum tam Simplicium, quam Copulatarum; de *Calamo* verò *ducendo*, aut modis Characteres efformandi, nihil præcipiat: Ita & iſti propoſuerunt nobis Exemplaria bella, & luculenta, atque Deſcriptiones ſiue Imagines accuratas, *Boni, virtutis, officiorum, Felicitatis*, tanquàm vera Obiecta, & Scopos Voluntatis & Appetitûs Humani: Verùm quomodò quis poſſit optimè, ad hos Scopos, (excellentes ſanè, & benè ab illis poſitos) collimare; hoc eſt, quibus Rationibus & Inſtitutis, Animus ad illa aſſequenda ſubigi & componi poſſit; aut nihil præcipiunt, aut perfunctoriè, & minùs vtilitèr. Diſſeramus, quantùm libuerit, Virtutes Morales in Animo Humano eſſe habitualitèr, non naturalitèr: Diſtinguamus ſolennitèr, inter Spiritus generoſos, & Vulgus ignobile; quod illi Rationum Momentis, hi Præmio aut Pœnâ, ducantur: Præcipiamus ingenioſè, Animum Humanum, vt rectificetur, inſtar Bacilli, in contrariam Partem Inclinationis ſuæ flecti oportere: Aliaque inſupèr huiuſmodi hinc inde ſpargamus: Longè tamen abeſt, vt hæc & alia id genus, Abſentiam Rei excuſent, quam modò requirimus.

Huiuſce

Huiusce Neglectùs Caussam, haud aliam esse reor, quam latentem illum Scopulum, ad quem tot *Scienti*- Nauiculæ impingentes, Naufragia passæ sunt: Nimirùm, quod fastidiant Scriptores versari in Rebus vulgatis & Plebeijs; quæ nec satis subtiles sint ad Disputandum, nec satis illustres ad Ornandum. Sanè haud facilè quis Verbis assequatur, quantam Calamitatem attulerit hoc ipsum, quod dicimus; quod Homines ingenità superbia, & gloriâ vanâ, eas Materias Tractationum, eosque Modos Tractandi sibi delegerint, quæ Ingenia ipsorum potius commendent, quàm Lectorum Vtilitatibus inseruiant. Optimè Seneca, *Nocet illis Eloquentia, quibus non Rerum facit cupiditatem, sed sui*: Siquidem Scripta talia esse debent, vt Amores Documentorum ipsorum, non Doctorum excitent. Ij igitur rectâ incedunt viâ, qui de Consilijs suis id prædicare possint, quod fecit Demosthenes, atque hâc clausulâ ea concludere; *Quæ si feceritis, non Oratorem duntaxat in præsentiâ laudabitis, sed Vosmetipsos etiàm non ita multo post, statu rerum vestrarum meliore.* Ego certè, (Rex optime) vt de meipso, quod res est, loquar; & in ijs quæ nunc edo, & in ijs quæ in posterum meditor, Dignitatem Ingenij & Nominis mei, (si qua sit) sæpiùs sciens & volens projicio, dum Commodis Humanis inseruiam: Quique Architectus fortassè in Philosophiâ & Scientijs esse debeam, etiàm Operarius & Baiulus, & quiduis demùm fio, cùm haud pauca, quæ omninò fieri necesse sit, alij autem ob innatam Superbiam subterfugiant, ipse sustineam & exequar. Verùm (vt ad rem redeamus) quod cœpimus dicere, delegerunt sibi Philosophi in *Ethicis*, Massam quandam Materiæ splendidam & nitentem, in quâ potissimùm, vel Ingenij Acumen, vel Eloquentiæ Vigorem venditare possint. Quæ verò Practicam maximè instruunt, quandoquidèm tam bellè ornari non possint, maximâ ex parte omiserunt.

Neque tamen debuerant, Viri tam eximij, desperasse de Fortunâ, simili ei, quam Poeta Virgilius, & sibi spondere ausus, & reuerà consequutus est; qui non minorem, Eloquentiæ, Ingenij, & Eruditionis, gloriam adeptus est, in explicando Obseruationes Agriculturæ, quam Æneæ Res gestas Heroicas enarrando.

Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum,
Quam sit & angustis his addere rebus Honorem.

Certè, si seriò Hominibus cordi sit, non in otio scribere, quæ per otium legantur, sed reuerà vitam Actiuam instruere & subornare; *Georgica* ista *Animi Humani*, non minore in pretio apud Homines haberi debeant, quam Heroicæ illæ Effigies *Virtutis*, *Boni*, & *Felicitatis*, in quibus tam operosè est insudatum.

Partiemur igitur *Ethicam*, in Doctrinas Principales duas: Alteram de *Exemplari* siue *Imagine Boni*; Alteram de *Regimine* & *Culturâ Animi*, quam etiam Partem *Georgica Animi* appellare consueuimus: Illa *Naturam Boni* describit, hæc *Regulas de Animo ad illam conformando* præscribit.

Doctrina de *Exemplari* (quæ *Boni Naturam* intuetur & describit) *Bonum* considerat, aut *Simplex*; aut *Comparatum*; aut *Genera* (inquam) *Boni*; aut *Gradus*. In posteriore horum, Disputationes illas infinitas, & Speculationes circa *Boni supremum Gradum*, quem *Felicitatem*, *Beatitudinem*, *summum Bonum* vocitarunt (quæ Ethnicis instar Theologiæ erant) Christiana tandem Fides sustulit, & missas fecit. Quemadmodùm enim Aristoteles ait, *Adolescentes posse etiàm beatos esse, sed non alitèr quam spe*; eodem modo, à Christianâ Fide edocti, debemus nos omnes Minorum & Adolescentum loco statuere, vt non aliam Felicitatem cogitemus, quam quæ in Spe sita est.

Liberati igitur (bonis Auibus) ab hâc *Doctrinâ*, tanquàm de Cœlo Ethnicorum; (Quâ in Parte proculdubiò

biò Eleuationem Naturæ Humanæ, attribuerunt maiorem, quam cuius illa esset capax: Videmus enim quasi Cothurno Seneca, *Verè magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei*) Reliqua certè ab illis, circa *Doctrinam Exemplaris*, tradita, minore aut Veritatis aut Sobrietatis iacturà, magnâ ex Parte recipere possumus. Etenìm, quod ad *Naturam Boni Positiui & Simplicis* spectat, illam certè pulcherrimè, & ad viuum, veluti in Tabulis eximijs depinxerunt; *Virtutum & Officiorum Figuras, Posituras, Genera, Affinitates, Partes, Subiecta, Prouincias, Actiones, Dispensationes*, diligentissimè sub Oculos repræsentantes. Neque hic Finis: Nam hæc omnia Animo Humano, magno quoque Argumentorum Acumine & Viuacitate, & Suasionum Dulcedine, commendârunt atque insinuârunt: Quinetiàm (quantum Verbis præstari possit) eadem contra prauos & populares Errores, & Insultus, fidelissimè muniuerunt. Quatenùs verò ad *Naturam Boni comparati*, huic rei etiàm nullo modo defuerunt; *In constituendis trinis illis Ordinibus Bonorum; In Collatione Vitæ Contemplatiuæ cum Actiuâ; In Discriminatione Virtutis cum Reluctatione, & Virtutis iam Securitatem nactæ, & confirmatæ; In Conflictu & Pugnâ Honesti & Vtilis; In virtutum inter se libramine, nimirùm cui quæque præponderet*; & similibus. Adeò vt hanc Partem de *Exemplari*, insignitèr excultam iam esse, & Antiquos, in eâ re, mirabiles se viros præstitisse, reperiam: Ita tamen, vt Philosophos longo post se interuallo reliquerit, pia & strenua Theologorum Diligentia; in *Officijs, & Virtutibus Moralibus*, & *Casibus Conscientiæ*, & *Peccati Circumscriptionibus* pensitandis & determinandis, exercitata.

Nihilò seciùs (vt ad Philosophos redeamus) si illi (antequàm ad Populares & receptas Notiones, *Virtutis, Vitij, Doloris, Voluptatis*, & cæterorum, se applicassent) superſedissent paulispèr, & Radices ipsas Boni & Mali,

Mali, & Radicum illarum Fibras indagassent; ingentem, meo iudicio, Lucem illis omnibus, quæ postea in Inquisitionem ventura fuissent, affudissent: Ante omnia, si *Naturam Rerum*, non minùs quam *Axiomata Moralia*, consuluissent, *Doctrinas* suas minùs prolixas, magis autem profundas reddidissent. Quod cùm ab illis, aut omninò omissum, aut confusè admodùm tractatum fuerit, nos breuitèr retractabimus; & *Fontes* ipsos *Rerum Moralium* aperire, & purgare conabimur; antequàm ad *Doctrinam* de *Culturâ Animi*, quam ponimus vt *Desideratam*, perueniamus. Hoc enim (vt arbitramur) *Doctrinam de Exemplari*, nouis quodammodò viribus donabit.

Inditus est atque impressus, vnicuique Rei Appetitus, ad duplicem *Naturam Boni*: Alteram, qua *Res Totum quiddam est in seipsâ*; Alteram, quâ est *Pars Totius alicuius Maioris*. Atque posterior hæc illâ alterâ dignior est, & potentior; cùm tendat ad Conseruationem *Formæ Amplioris*. Nominetur prima, *Bonum Indiuiduale*, *siue Suitatis*; posterior, *Bonum Communionis*. Ferrum Sympathiâ particulari fertur ad Magnetem: at si paulò ponderosius fuerit, Amores illos deserit, & tanquàm Bonus Ciuis, & Amator Patriæ, Terram petit, Regionem scilicet Connaturalium suorum. Vlteriùs paulò pergamus; Corpora Densa & Grauia Terram petunt, Congregationem magnam Corporum Densorum: Attamen, potiùs quam Natura Rerum Diuulsionem patiatur, & detur (vt loquuntur) *Vacuum*, Corpora huiusmodi in sursùm ferentur; & cessabunt ab Officio suo erga *Terram*, vt præstent Officium suum *Mundo* ipsi debitum. Ita quasi perpetuò obtinet, vt Conseruatio *Formæ* magis *Communis*, minores Appetitus in ordinem redigat. At Prærogatiua ista *Boni Communionis* signatur præcipuè in Homine, si non degenerauerit; iuxta memorabile illud Pompeij Magni dictum; Qui, quo tempore

Romam

Romam Fames premeret, Annonæ importandæ Præpositus, vehementissimè autem ab Amicis interpellatus, ne Mari, atroce Tempestate ingruente, se committeret, illud tantùm respondit, *Necesse est vt eam, non vt viuam:* Adeò vt Vitæ Desiderium, (quod in Indiuiduo maximum est) Amore & Fide in Rempub. apud eum non præponderaret. Sed quid moramur? Nulla, omnibus Seculis, reperta est vel Philosophia, vel Secta, vel Religio, vel Lex aut Disciplina, quæ in tantum Communionis Bonum exaltauit, *Bonum* verò *Indiuiduale* depressit, quantum *Sancta Fides Christiana;* Vnde liquidò pateat, vnum eundemque *Deum* fuisse, qui Creaturis Leges illas Naturæ, Hominibus vero Legem Christianam dedisset. Propterea legimus nonnullos ex Electis, & Sanctis Viris, optasse se potiùs erasos ex *Libro Vitæ*, quàm vt Salus ad Fratres suos non perueniret; Ecstasi quàdam Charitatis, & impotenti Desiderio *Boni Communionis*, incitati.

Hoc posito, ita vt immotum maneat & inconcussum, nonnullis ex grauissimis in *Morali Philosophia* Controuersijs, finem imponit. Primò enim *Quæstionem* illam determinat, de *Vita Contemplatiuà Actiuæ præferenda;* idque contra Sententiam Aristotelis. Omnes siquidem Rationes, quæ ab illo pro *Contemplatiuà* afferuntur, *Bonum priuatum* respiciunt, atque *Indiuidui* tantùm ipsius Voluptatem, aut Dignitatem; quibus in rebus *Contemplatiua* Palmam haud dubiè reportat. Etenim *Contemplatiua* non absimilis est Comparationi, quâ vsus est Pythagoras, vt Philosophiæ & Contemplationi Honorem ac Decus assereret. Qui ab Hierone, quisnam esset, interrogatus, respondit; *Hieronem non latere (si fortè vnquàm Olympicis Certaminibus interfuisset) id ibi loci contingere, vt veniant eò Alij Fortunæ suæ in agonibus periculum facturi; Alij verò vt Mercatores, ad Merces distrahendas; Alij vt Amices vndique*

vndique confluentes conuenirent, & Epulis ac Hilaritati indulgerent; Alij denique vt cæterorum essent Spectatores: Se autem vnum esse ex illis, qui Spectandi gratiâ venerit. Verùm Homines nosse debent, in hoc humanæ Vitæ Theatro, Deo & Angelis solùm conuenire, vt *Spectatores* sint. Neque sanè fieri potuit, vt hâc de re Dubitatio in Ecclesiâ vnquàm suscitaretur; (vtcunque plurimis in ore fuerit Dictum illud, *Pretiosa in Oculis Domini Mors Sanctorum eius*; Ex quo loco, Mortem illam Ciuilem, & Instituta Vitæ Monasticæ & Regularis attollere soleant;) nisi illud etiàm vnà subesset, quod Vita illa Monastica merè Contemplatiua non sit; verùm planè in Officijs Ecclesiasticis versetur; Qualia sunt iugis Oratio; & Votorum Sacrificia Deo oblata; Librorum itèm Theologicorum, multo in otio, conscriptio, ad Legis Diuinæ Doctrinam propagandam; quemadmodùm & Moses fecit, cùm per tot Dies, in Montis secessu moratus esset. Quinetiàm Henoch, *ab Adamo Septimus*, qui videtur fuisse Princeps *Vitæ contemplatiuæ* (etenìm *cum Deo ambulasse* perhibetur) nihilominùs Ecclesiam, *Prophetiæ Libro* (qui etiàm à Sancto Iudâ citatur) dotauit. *Contemplatiuam* verò quod attinet meram, & in seipsâ Terminatam; quæque Radios nullos siue Caloris siue Luminis, in Societatem Humanam diffundat; nescit eam certè Theologia.

Determinat etiam Quæstionem, tantâ contentione agitatam, inter *Scholas Zenonis & Socratis* ex vnâ parte; qui Felicitatem in Virtute, aut solâ, aut adornatâ (cuius semper in Officijs Vitæ Partes potissimæ) collocârunt: & reliquas complures Sectas & Scholas, ex alterâ parte; veluti *Scholas Cirenaicorum & Epicuræorum*, qui eam in Voluptate constituerunt; Virtutem autem (sicut fit in Comœdijs aliquibus, vbi Hera cum Famulâ Vestem mutet) planè Ancillam statuerunt; vtpote sine quâ Voluptati commodè ministrari non posset: Nec minùs illam

illam alteram *Epicuri Scholam*, quasi *Reformatam*; quæ Felicitatem nihil aliud esse prædicabat, quam Animi Tranquillitatem & Serenitatem, à Perturbationibus liberi & vacui; Ac si Iouem de Solio deturbare vellent, & Saturnum cum Aureo Seculo, reducere: quandò neque Æstas, nec Bruma fuissent; Non Ver, nec Autumnus, sed vna & æquabilis Aeris temperies; Denique & illam explosam *Pyrrhonis & Herilli Scholam*, qui sitam autumauerunt Felicitatem, in Scrupulis quibusque Animi prorsùs eliminandis; nullam statuentes fixam & constantem Boni aut Mali Naturam, sed Actiones pro Bonis aut Malis habentes, prout ex Animo, motu puro & irrefracto, aut contrà, cum Auersatione & Reluctatione, prodirent; Quæ tamen Opinio in *Hæresi Anabaptistarum* reuixit; qui cuncta metiebantur iuxta Motus & Instinctus Spiritûs, & Constantiâ vel Vacillatione Fidei. Liquet autem ista, quæ recensuimus, omnia, ad priuatã Animorum Tranquillitatẽ, & Complacentiã, nullo modo autem ad *Bonum Communionis*, spectare.

Porrò redarguit etiàm *Philosophiam Epicteti*, qui hoc vtitur Præsupposito; Felicitatem, in ijs poni debere, quæ in Potestate nostrâ sunt; ne scilicet Fortunæ & Casibus simus obnoxij; quasi verò, non multò fuerit felicius, in rectis & generosis Intentionibus & Finibus, qui publicum Bonum amplectantur, successu destitui, & frustrari, quam in omnibus, quæ ad priuatam tantùm Fortunam nostram referuntur, Voti perpetuò compotes fieri. Sicut Consaluus, Neapolim digito Militibus indicans, generosâ voce testatus est, *Multò sibi optatius fore, vnum Pedem promouendo, ad Interitum certum ruere; quam vnius Pedis recessu, Vitam in multos Annos producere.* Cui etiàm concinit Cœlestis Dux & Imperator, qui pronunciauit *Conscientiam bonam iuge esse Conuiuium*; Quibus verbis apertè significat, Mentem bonarum Intentionum sibi consciam, vtcunque successu careat, verius

rius & purius, & Naturæ magis consentaneum præbere gaudium; quàm vniuersum illum Apparatum, quo instrui possit Homo, vel vt Desiderijs suis fruatur, vel vt Animo conquiescat.

Redarguit itidèm *Philosophiæ Abusum illum*, circa Epicteti tempora grassari cœptum: Nempe quod Philosophia versa fuerit in genus quoddam Vitæ Professorium, & tanquàm in Artem; Quasi scilicet Institutum Philosophiæ esset, non vt Perturbationes compescerentur & extinguerentur; sed vt Caussæ & Occasiones ipsarum euitarentur & summouerentur: Ideoque particularis quædam Vitæ Ratio, ad hoc obtinendum ineunda esset: Introducendo sanè, tale genus Sanitatis in Animum, quale fuit Herodici in Corpore, cuius meminit Aristoteles; Illum scilicet nihil aliud per totam vitam egisse, quam vt Valetudinem curaret; & proinde ab infinitis rebus abstineret, Corporis interim vsu quasi multatus: Vbi si Hominibus Officia Societatis consectari Cordi sit, illa demùm Valetudo maximè est expetenda, quæ quaslibet Mutationes, & Impetus quoscunque ferre & vincere queat: Eodem modo & Animus ille demùm verè & propriè sanus & validus censendus est, qui per plurimas, & maximas Tentationes & Perturbationes perrumpere potest. Ita vt optimè Diogenes dixisse visus sit; qui eas vires Animi laudârit, *quæ non ad cautè Abstinendum, sed ad fortitèr Sustinendum valerent*: Quæque Animi Impetum, etiàm in maximis præcipitijs cohibere possint; Quæque (id quod in Equis benè subactis laudatur) præstent, vt breuissimo spatio, & sistere se, & vertere possint.

Postremò, redarguit idem *Teneritudinem quandam, & Ineptitudinem ad Morigerandum*, in nonnullis ex Antiquissimis Philosophis, & maximè in Veneratione habitis, notatam; Qui nimis facilè se à rebus Ciuilibus subduxerint, vt Indignitatibus & perturbationibus se exuerent;

rent; atque magis, suâ Opinione, illibati, & tanquàm Sacrosancti viuerent: Vbi consentaneum esset, Constantiam Hominis verè Moralis, talem fore, qualem idem Consaluus in Homine Militari requirebat; Nimirùm vt Honor eius contexeretur tanquàm è *Telâ crassiore*; minimeque tam tenui, vt quiduis illud vellicare & lacerare possit.

CAPVT II.

Partitio Boni Indiuidualis, *vel* Suitatis, *in* Bonum Actiuum; *&* Bonum Pasiuum. *Partitio* Boni Pasiui, *in* Bonum Conseruatiuum; *&* Bonũ perfectiuum. *Partitio* Boni Communionis, *in* Officia Generalia; *&* Respectiua.

REpetamus igitur iam, & persequamur primùm, *Bonum Indiuiduale*, & *Suitatis*. Illud partiemur, in *Bonum Actiuum*; & *Bonum Paßiuum*. Etenìm hæc quoque Differentia *Boni* (non absimilis certè illis Appellationibus, quæ Romanis in Oeconomicis erant familiares, *Promi* scilicet, & *Condi*) in vniuersâ Rerum Naturâ impressa reperitur: Præcipuè autem se prodit, in duplici Rerum Creatarum Appetitu; Altero se *Conseruandi* & *Muniendi*; Altero se *Multiplicandi* & *Propagandi*: Atque hic posterior, qui *Actiuus* est, & veluti *Promus*, potentior videtur & dignior; Ille autem prior, qui *Paßiuus* est, & veluti *Condus*, inferior censeri potest. Etenìm in Vniuersitate Rerum, Natura Cœlestis præcipuè *Agens* est; At Natura Terrestris, *Patiens*. Etiàm in Delectationibus

Animantium, maior Voluptas eſt Generandi, quam Paſcendi. In Oraculis quoque Diuinis pronunciatur, *Beatius eſſe Dare, quam Accipere.* Quin & in Vitâ Communi, nemo inuenitur Ingenio tam molli & effœminato, quin pluris faciat, aliquid, quod ei in Votis erat, perficere, & ad Exitum perducere, quam Senſualitatem aliquam aut Delectamentum. Atque iſta quidem *Boni Actiui* Præeminentia, in immenſum exaltatur ex Intuitu Conditionis Humanæ, quod ſit & Mortalis, & Fortunæ Ictibus expoſita. Nam ſi in Voluptatibus Hominum, poſſet obtineri Perpetuitas atque Certitudo, magnum Pretium eis accederet, propter Securitatem & Moram. Quandoquidèm autem videmus hùc rem recidere; *Magni æſtimamus mori tardiùs*; & *Ne glorieris de Craſtino*; *Neſcis partum Diei*; mirum minimè eſt, ſi omni contentione feramur ad ea, quæ Temporis Iniurias non reformident. Ea verò nulla eſſe poſſunt, præter opera noſtra; ſicut dicitur, *Opera eorum ſequuntur eos.* Eſt & altera Præeminentia *Boni Actiui* haud exigua, indita & ſuſtentata ex eo affectu, qui Humanæ Naturæ, vt Comes Indiuiduus, lateri adhæret; Amor ſcilicet Nouitatis, aut Varietatis. Ille verò in Senſuum Voluptatibus (quæ *Boni Paſſiui* Pars ſunt vel maxima) anguſtus admodùm eſt, nec Latitudinem habet aliquam inſignem: *Cogita quamdiù eadem feceris; Cibus, Somnus, Ludus; per hunc Circulum curritur; Mori velle, non tantùm Fortis, aut Miſer, aut Prudens, ſed etiàm Faſtidioſus poteſt.* At in Actis vitæ noſtræ, & Inſtitutis, & Ambitionibus, inſignis eſt Varietas; Eaque multâ cum Voluptate percipitur, dùm Inchoamus, Progredimur, Interquieſcimus, regredimur vt Vires augeamus, Appropinquamus, denique Obtinemus, & huiuſmodi; Vt verè admodùm dictum ſit, *Vita ſine propoſito, Languida & Vaga eſt.* Quod ſimul & Prudentibus & Stultiſſimis competit, vt ait Salomon; *Pro Deſiderio quærit*

Cerebroſus,

Cerebrosus, omnibus immiscet se. Quinetiàm videmus Reges potentissimos, ad cuius nutum, quæcunque sensibus grata sunt, parari possent, nihilominùs procurasse sibi interdùm Desideria Humilia & inania (quemadmodùm Cythara fuit Neroni, *Gladiatoria Commodo*, *Antonino Aurigatio*, & alia alijs) Quæ tamen ipsis fuerint, omni affluentià Voluptatum Sensualium potiora. Tantò Voluptatem maiorem affert, vt Aliquid Agamus, quam vt Fruamur.

Illud interìm paulò attentiùs notandum est, *Bonum Actiuum, Indiuiduale*, à *Bono Communionis*, prorsùs differre, quanquàm nonnunquàm Ambo coincidant. Quamuis enim *Bonum istud Indiuiduale, Actiuum*, sæpè Opera Beneficentiæ, (quæ ex *Virtutibus Communionis* est) pariat & producat; illud tamen interest, quòd illa Opera ab Hominibus plurimis fiant, non Animo alios Iuuandi, aut Beandi, sed planè propter se, atque potentiam & Amplitudinem propriam. Id quod optimè cernitur, quandò *Bonum Actiuum* in aliquid impingit, quod sit *Bono Communionis* contrarium. Siquidèm Gigantea illa Animi Conditio, quâ abripiuntur magni isti Orbis Terrarum Perturbatores (qualis fuit L. Sylla, & plurimi alij, (licet in Modulo longè minore) qui videntur ad hoc anhelare, vt omnes felices & ærumnosi sint, prout sibi fuerint Amici, vel Inimici; atque vt Mundus tanquàm ipsorum præferat Imaginem; quæ vera est *Theomachia*) hæc inquam ipsa aspirat ad *Bonum Actiuum*, Indiuiduale, saltèm *Apparens*; etsi à *Bono Communionis*, omnium maximè recedat.

At *Bonum Passiuum* partiemur, in *Bonum Conseruatiuum*; & *Bonum Perfectiuum*. Etenìm inditus est vnicuique Rei triplex Appetitus, quatenùs ad *Bonum Suitatis*, siue *Indiuidui*. Primus, vt se *Conseruet*; Secundus, vt se *Perficiat*; Tertius, vt se *Multiplicet* siue *Diffundat*. Atque hic postremus Appetitus, ad *Bonum Actiuum* refer-

 tur,

tur, de quo iam modò diximus. Superſunt igitur reliqua tantùm duo, quæ diximus, *Bona*; Ex quibus præcellit *Perfectiuum*. Minus enim quiddam eſt, Conſeruare Rem in ſuo Statu; Maius verò, eandem ad Naturam Sublimiorem euehere. Reperiuntur ſiquidem per Res vniuerſas, Naturæ aliquæ Nobiliores, ad quarum Dignitatem & Excellentiam, Naturæ Inferiores aſpirant; veluti ad Origines & Fontes ſuos. Sic de Hominibus, non malè cecinit ille;

Igneus eſt ollis Vigor, & cæleſtis Origo.

Homini enim, Aſſumptio, aut Approximatio ad Diuinam, aut Angelicam Naturam, eſt Formæ ſuæ Perfectio. Cuius quidem *Boni Perfectiui*, praua & præpoſtera Imitatio, Peſtis eſt ipſa Vitæ Humanæ, & Turbo quidam rapidus, qui omnia abripit, & ſubuertit. Nimirùm, dum Homines, Exaltationis vice Formalis atque Eſſentialis, cœcâ Ambitione aduolent, ad Exaltationem tantummodò Localem. Quemadmodùm enim Ægri, Remedium Mali ſui non inuenientes, de Loco in Locum, Corpus agitant & voluunt; quaſi ex Mutatione Loci, à ſeipſis abſcedere, & Internum Malum effugere poſſint: Eodem modo euenit in Ambitione, vt Homines, Simulachro quodam falſo, Naturæ ſuæ Exaltandæ, abrepti, nihil aliud adipiſcantur, quam Loci quandam Celſitudinem & Faſtigium.

Bonum verò *Conſeruatiuum*, nihil aliud eſt, quàm *Receptio & Fruitio Rerum Naturæ noſtræ congruentium.* Hoc verò *Bonum*, licet maximè ſit Simplex, & Natiuum, tamen ex *Bonis* videtur Molliſſimum atque Infimũ. Quin & hoc ipſum *Bonum* recipit Differentiam nonnullã; circa quam partìm vacillauit Iudicium Hominũ, partìm omiſſa eſt Inquiſitio. *Boni* ſiquidẽ *Fruitionis*, ſiue, quod vulgò dicitur, *Iucundi* Dignitas, & Cõmendatio, aut in *Sinceritate Fruitionis* ſita eſt; aut in eiuſdem *Vigore:* Quorum alterum inducit & præſtat *Æqualitas;* alterum

autem

autem *Varietas* & *Viciſsitudo*: Alterum minorem habet Mixturam Mali; Alterum Impreſſionem magis fortem, & Viuidam *Boni*. Cæterùm, Horum Vtrum Melius, *Ambigitur*; Dein, Num Natura Humana vtrunque ſimul apud ſe retinere poſſit, *Non Inquiritur*.

Atque quantum ad id, de quo *Ambigitur*, Ventilari cœpit illa Controuerſia, inter Socratem & Sophiſtam quendam. Ac Socrates quidem aſſerebat, *Felicitatem ſitam eſſe, in Animi Pace conſtante, & Tranquillitate*; Sophiſta verò in hoc, *Vt quis multùm Appetat, & multùm Fruatur*. Quin & ab Argumentis delapſi ſunt ad Conuitia; Dicente Sophiſtâ, *Felicitatem Socratis, Stipitis, vel Lapidis eſſe Felicitatem*; è contrà Socrate, *Sophiſtæ Felicitatem, Felicitatem eſſe Scabioſi, qui perpetuò pruriret & Scalperet*. Neque tamen deſunt vtrique Sententiæ ſua Firmamenta. Nam *Socrati* aſſentitur vel *Epicuri Schola* ipſa, quæ Virtutis, ad Felicitatem, Partes eſſe maximas, non diffiteatur. Quod ſi ita ſit, certo certius eſt, Virtutis maiorem eſſe Vſum, in Perturbationibus ſedandis, quàm in Rebus cupitis adipiſcendis. *Sophiſtæ* autem nonnihil ſuffragari videtur *Aſſertio* illa, cuius à nobis Mentio modò facta eſt, quod videlicet, *Bonum perfectiuum, Bono Conſeruatiuo ſit ſuperius*; Quippe quia Cupitarum Rerum Adeptiones Naturam videantur ſensìm perficere: Quod licet verè non faciant, tamen & Motus ipſe in Circulo, Speciem nonnullam præ ſe fert *Motûs Progreſsiui*.

At Secunda *Quæſtio* (*Num*, ſcilicet, *Natura Humana, non poſsit & Animi Tranquillitatem, & Fruendi vigorem, ſimul retinere*) ritè diffinita, priorem illam reddit otioſam & ſuperuacaneam. Annon enim videmus haud rarò, Animos nonnullorum, ita factos & compoſitos, vt Voluptatibus afficiantur vel maximè cùm adſint, & tamen earum iacturam non grauatè ferant? Ita vt Series illa Philoſophica; *Non vti, vt non appetas; Non appetere,*

petere,

petere, vt non metuas; videatur esse Pusilli cuiusdam Animi, & Diffidentis. Sanè, *Doctrinæ* pleræque Philosophorum, videntur esse paulò timidiores, & cauere Hominibus, plusquam Natura Rerum postulat. Veluti, cùm Mortis Formidinem Medendo augent. Etenìm, cùm nihil aliud ferè, Vitam Humanam faciant, quam Mortis quandam Præparationem & Disciplinam, quomodò fieri possit, vt ille Hostis mirum in modum non videatur terribilis, contra quem Muniendi nullus sit Finis? Meliùs Poeta, (vt inter Ethnicos;)

Qui finem Vitæ extremum, inter munera ponat
Naturæ. ———

Similitèr & in omnibus annisi sunt Philosophi, Animum Humanum reddere nimis Vniformem & Harmonicum: Eum Motibus contrarijs & Extremis minimè assuefaciendo. Cuius Caussam arbitror fuisse, quod ipsi Vitæ se priuatæ dedicârunt, à Negotijs, & aliorum Obsequijs, immuni & liberæ. Quin potiùs imitentur Homines Prudentiam Gemmariorum; qui, si fortè in Gemmâ inueniatur Nubecula aliqua, aut Glaciecula, quæ ita posset eximi, vt Magnitudini Lapidis non nimium detrahatur, eam tollunt; Alitèr verò intactam eam relinquunt: Pari ratione, Serenitati Animorum ita consulendum est, vt non destruatur Magnanimitas. Atque de *Bono Indiuiduali*, hactenùs.

Postquàm igitur de *Bono Suitatis* (quod etiàm *Particulare, Priuatum, Indiuiduale*, appellare solemus) iam dixerimus; repetamus *Bonum Communionis*, quod *Societatem* intuetur. Istud nomine *Officij* vocari consueuit: Siquidèm Vocabulum *Officij* magis propriè attribuitur Animo benè disposito erga alios: Vocabulum *Virtutis* Animo intra se rectè formato & composito. Verùm ista Pars, primo intuitu, *Scientiæ Ciuili* deberi videtur: Attamen, si diligentiùs attendas, non ita: Siquidem tractat Regimen & Imperium Vniuscuiusque in Seipsum, neutiquàm

tiquàm verò in Alios. Atque ſicut in Architecturâ, alia res eſt, Poſtes, Trabes, & cæteras Ædificij Partes efformare, & ad Ædificandi vſum præparare; alia autem eaſdem ad inuicem aptare & compaginare: Sicut etiàm in Mechanicis, Inſtrumentum aut Machinam fabricare & conficere, non idem eſt, quod Fabricatum erigere, mouere, & in opere ponere: Sic *Doctrina* de *Coniugatione ipsâ Hominum in Ciuitate*, ſiue *Societate*, differt ab eâ, quæ eos reddit ad huiuſmodi *Societatis* Commoda, conformes, & benè affectos.

Iſta *Pars de Officijs*, etiàm in duas Portiones tribuitur; quarum Altera tractat de *Officio Hominis in Communi*; Altera de *Officijs Specialibus & Reſpectiuis*, pro ſingulorum Profeſſione, Vocatione, Statu, Perſonâ, & Gradu. Harum primam ſatis excultam, diligenterque à veteribus & alijs explicatam, iam anteà retulimus: Alteram quoque, ſparsìm quidem tractatam, licet non in Corpus aliquod integrum Scientiæ digeſtam reperimus. Neque tamen hoc ipſum, quod ſparsìm tractetur, reprehendimus; quinimò de hoc Argumento, per Partes ſcribi longè conſultius exiſtimamus. Quis enim tantâ fuerit, vel perſpicaciâ, vel confidentiâ, vt de *Officijs Peculiaribus & Relatiuis*, ſingulorum Ordinum & Conditionum, peritè, & ad viuum diſceptare, & diffinire poſſit, aut ſuſtineat? Tractatus autem, qui Experientiam non ſapiunt, ſed ex Notitiâ Rerum generali, & Scholaſticâ, tantummodò deprompti ſunt, de Rebus huiuſmodi, inanes plerunque euadunt & inutiles. Quamuis enim aliquandò contingat, Spectatorem ea animaduertere, quæ Luſorem fugiant; Atque iactetur Prouerbium quoddam magis audaculum, quam ſanum, de Cenſurâ Vulgi circa Actiones Principum, *Stantem in Valle optimè perluſtrare Montem*; Optandum tamen inprimis eſſet, vt non niſi expertiſſimus & verſatiſſimus quiſque, ſe huiuſmodi Argumentis immiſceret. Hominum

num enim Speculatiuorum, in Materijs Actiuis, Lucubrationes, ijs, qui in agendo fuerint exercitati, nihilò meliores videntur, quam Dissertationes Phormionis de Bellis æstimatæ sunt ab Hannibale, qui eas habuit pro Somnijs & Delirijs. Vnum duntaxat Vitium illos occupat, qui de Rebus, ad suum Munus, aut Artem, pertinentibus, Libros conscribunt; quod scilicet in illis ipsis *Spartis* suis ornandis, atque attollendis, modum tenere nesciant.

In hoc genere Librorum, piaculum fôret, non meminisse (Honoris causâ) excellentissimi illius Operis, à Maiestate tuâ elucubrati, *De Officio Regis.* Scriptũ enim hoc plurimos intra se cumulauit ac recondidit Thesauros, tam conspicuos, quàm occultos, *Theologiæ*, *Ethicæ*, & *Politicæ*; insigni cum aspersione aliarum Artium: Estque, meo iudicio, inter Scripta, quæ mihi perlegere contigerit, præcipuè sanum, & solidum. Non illud vllo loco, aut Inuentionis Feruore æstuat, aut Indiligentiæ Frigore torpet aut dormitat: Non vertigine aliquandò corripitur, vnde in Ordine suo seruando confundatur aut excidat: Non Digressionibus distrahitur, vt illa, quæ nihil ad Rhombum sunt, expatiatione aliquâ flexuosâ complectatur: Non Odoramentorum aut Pigmentorum fucis adulteratur, qualibus illi vtuntur, qui Lectorum potiùs Delectationi, quam Argumenti Naturæ inseruiunt: Ante omnia verò, Spiritu valet istud Opus, non minùs quam Corpore; vtpote, quod & cum Veritate optimè consentiat, & ad Vsum sit accommodatissimum. Quinetiàm Vitio illo, de quo paulò antè diximus (quod si in alio quopiam, in Rege certè, & Scripto de Maiestate Regiâ, tolerandum fuerit) omninò caret; Nempe, quod Culmen & Fastigiũ Regium, non immodicè, aut inuidiosè extollat. Siquidem Maiestas tua, Regem non depinxit aliquem, *Assyriæ* aut *Persiæ*, gloriâ, & externo fastu nitentem, & coruscantem; sed verè *Mosem,*

ſem, aut *Dauidem*, Paſtores ſcilicet Populi ſui. Neque verò mihi vnquàm Memoriâ excidet, Dictum quoddam verè Regium, quod in Lite grauiſſimâ terminandâ, Maieſtas tua, pro ſacro illo, quo præditus es, Spiritu, ad Populos regendos pronunciauit; Nimirùm, *Reges iuxta Leges Regnorum ſuorum gubernacula tractare, quemadmodùm & Deus iuxta Leges Naturæ: & æquè rarò prærogatiuam illam ſuam, quæ Leges tranſcendit, ab illis Vſurpandam, ac à Deo videmus vſurpari poteſtatem Miracula patrandi.* Nihilò tamen ſeciùs, ex Libro illo altero, à Maieſtate tuâ conſcripto, de *Libera Monarchia*, ſatis omnibus innoteſcit, non minùs Maieſtati tuæ cognitam eſſe, & perſpectam Plenitudinem Poteſtatis Regiæ, atque *Vltimitates* (vt Scholaſtici loquuntur) Iurium Regalium, quam Officij, & Muneris Regij Limites & Cancellos. Non dubitaui igitur in medium adducere, Librum illum, à Maieſtatis tuæ Calamo exaratū, tanquàm Exemplum primarium & maximè illuſtre, *Tractatuum de peculiaribus & reſpectiuis officijs.* Quo de Libro, quæ à me iam dicta ſunt, dixiſſem profectò, ſi ante Annos mille à Rege quopiam conſcriptus fuiſſet. Neque verò me mouet, Decorum illud, quod vulgò præſcribitur, ne quis coràm laudetur: modò Laudes illæ, nec modum excedant, nec intempeſtiuè, aut nullâ datâ occaſione, tribuantur. Cicero certè, in luculentiſſimâ illâ Oratione ſuâ, pro M. Marcello, nihil aliud agit, quam vt exhibeat Tabulam quandam, ſingulari Artificio depictam, de Laudibus Cæſaris, licet coram ipſo Oratio illa haberetur. Quod & Plinius Secundus fecit erga Traianum. Itaque iam ad Propoſitum reuertamur.

Pertinet porrò ad hanc *Partem de Officijs Reſpectiuis Vocationum, & Profeſſionum ſingularum, Doctrina* alia, tanquam priori Relatiua, ſiue Oppoſita; nimirùm de *Fraudibus, Cautelis, Impoſturis,* & *Vitijs* ipſarum: Siquidem Deprauationes & Vitia, Officijs & Virtutibus, opponuntur.

tur. Neque omninò de his, in plurimis Scriptis & Tractatibus, siletur; sed sæpè ad illa notanda, saltèm obitèr excurritur. At quo tandem modo? Per Satyram scilicet, & Cynicè, (more Luciani) potiùs quam seriò, & grauitèr. Etenìm, plus operæ impenditur, vt pleraque in Artibus, etiàm vtilia & sana, maligno dente vellicentur, & ad Ludibrium Hominibus exponantur; quam vt quæ, in ijsdem corrupta sunt & vitiosa, secernantur à Salubribus & incorruptis. At optimè Salomon; *Quærenti Derisori Scientiam, ipsa se abscondit, sed studioso fit obuiàm.* Quicunque enim ad Scientiam accedat, animo Irridendi & Aspernandi, inueniet proculdubiò quæ cauilletur plurima, ex quibus verò doctior fiat, perpauca. Verùm, Tractatio huius, de quo loquimur, Argumenti, grauis & prudens, atque cum integritate quâdam, & sinceritate coniuncta, inter munitissima Virtutis ac Probitatis Propugnacula, videtur numeranda. Nam sicut fabulosè perhibetur de *Basilisco*, si primus quempiam conspexerit, illicò Hominem perimit; si quis illum prior, Basiliscus perit: pari ratione, Fraudes, Imposturæ, & malæ Artes, si quis eas prior detexerit, nocendi Facultate priuantur; quod si illæ præuenerint, tum verò, non aliàs, periculum creant. Est itaque quod gratias agamus *Macciauello*, & huiusmodi Scriptoribus, qui apertè & indissimulantèr proferunt, quid Homines facere soleant, non quid debeant. Fieri enim nullo modo potest, vt coniungatur *Serpentina* illa *Prudentia* cum *Innocentiâ Columbinâ*, nisi quis Mali ipsius Naturam penitùs pernoscat. Absque hoc enim, deerunt Virtuti sua Præsidia & Munimenta. Imò, neque vllo modo possit Vir bonus & probus, malos & improbos corrigere & emendare, nisi ipse priùs omnia Malitiæ Latibula & Profunda explorauerit. Etenim, qui iudicio planè corrupto sunt, & deprauato, hoc habent, vt præsupponant, Honestatem in Hominibus,

nibus, ab Inſcitiâ,& Simplicitate quâdam Morum oriri: atque ab eo tantùm,quod fides habeatur Concionatoribus, & Pædagogis; item Libris, Præceptis Moralibus, & ijs, qui vulgò prædicantur & decantantur, Sermonibus. Adeò vt, niſi planè perſpiciant, Opiniones ſuas prauas, ac corrupta & detorta Principia, non minùs illis, qui hortantur & admonent, quam ſibi ipſis, eſſe explorata, & cognita; Probitatem omnem Morum & Conſiliorũ aſpernentur: Iuxta Oraculum illud Salomonis mirabile; *Non recipit Stultus Verba Prudentiæ, niſi ea dixeris, quæ verſantur in Corde eius.* Hanc autem Partem, de *Cautelis*, & *Vitijs Reſpectiuis*, inter *Deſiderata* numeramus; eamque nomine *Satyræ Seriæ*, ſiue *Tractatûs de Interioribus Rerum*, appellabimus.

Etiàm ad *Doctrinam De Officijs reſpectiuis*, pertinent *Officia Mutua*, inter Maritum & Vxorem, Parentes & Liberos, Dominum & Seruum: Similitèr Leges Amicitiæ, & Gratitudinis: Nec-non Ciuiles Obligationes Fraternitatum, Collegiorum; etiàm Vicinitatis; ac Similium: Verùm intelligatur hoc ſempèr, illa iſtic tractari, non quatenùs ſunt Partes *Societatis Ciuilis*, (Id enim ad *Politicam* refertur,) ſed quatenùs Animi ſingulorum, ad illa *Societatis Vincula* tuenda, inſtrui & prædiſponi debeant.

At *Doctrina de Bono Communionis* (quemadmodùm & illa de *Indiuiduali*) *Bonum* tractat, non tantùm ſimplicitèr, ſed & comparatè: Quò ſpectat Officia perpendere, inter Hominem & Hominem; inter Caſum & Caſum; inter Priuata & Publica; inter Tempus præſens & futurum. Sicut videre eſt, in Animaduerſione illâ ſeuerâ, & atroci L. Bruti, contra Filios ſuos, illam à pleriſque in Cœlum laudibus efferri; At alius quiſpiam dixit;

Infelix, vtcunque ferent ea Fata Minores.

Idipſum licet intueri, in Cœnâ illâ, ad quam inuitati

ſunt M. Brutus, C. Caſſius, & alij. Illic enim, cùm ad Animos explorandos, circa Conſpirationem in Caput Cæſaris intentatam, Quæſtio aſtutè mota eſſet, (*Num licitum foret Tyrannum occidere?*) Ibant Conuiuæ in Opiniones diuerſas; Dum Alij dicerent, planè licere, *Quod Seruitus vltimum eſſet Malorum:* Alij minimè, *Quod Tyrannis minùs exitialis eſſet, quam Bellum Ciuile.* Tertium autem Genus, veluti ex Scholâ Epicuri aſſerebat, *Indignum eſſe Prudentes periclitari pro Stultis.* Verùm plurimi ſunt Caſus de *Officijs Comparatis*; inter quos frequentèr ille interuenit; *Vtrùm, à Iuſticiâ deflectendum ſit, propter ſalutem Patriæ, aut huiuſmodi aliquod inſigne Bonum in futuro?* Circa quam Iaſon Theſſalus dicere ſolebat; *Aliqua ſunt iniuſtè facienda, vt Multa iuſtè fieri poßint:* Verùm Replicatio in promptu eſt; *Authorem præſentis Iuſticiæ habes; Sponſorem futuræ non habes.* Sequantur Homines, quæ in præſentiâ bona & iuſta ſunt; futura Diuinæ Prouidentiæ remittentes. Atque circa *Doctrinam de Exemplari*, ſiue de *Bono*, hæc dicta ſint.

CAPVT

CAPVT III.

Partitio Doctrinæ de Culturâ Animi; *in* Doctrinam de Characteribus Animorum; De Affectibus; *&* De Remedijs *siue* Curationibus. *Appendix* Doctrinæ *eiusdem, de* Congruitate inter Bonum Animi, & Bonum Corporis.

Vnc igitur, postquàm de *Fructu Vitæ*, (Sensu intelligimus Philosophico) verba fecerimus; superest, vt de *Culturâ Animi*, quæ ei debetur, dicamus: Sine quâ, Pars prior, nihil aliud videtur, quàm Imago quædam, aut Statua, pulchra quidem Aspectu, sed Motû & Vitâ destituta. Cui Sententiæ Aristoteles ipse disertis Verbis suffragatur; *Necesse est igitur de Virtute dicere, & quid sit, & ex quibus gignatur. Inutile enim ferè fuerit, Virtutem quidem nosse, acquirendæ autem eius modos & vias ignorare. Non enim de virtute tantùm, quâ specie sit, quærendum est, sed & quomodò sui copiam faciat; vtrunque enim volumus, & rem ipsam nosse, & eius compotes fieri: Hoc autē ex voto non succedet, nisi sciamus, & ex quibus, & quo modo.* Verbis adeò expressis, atque etiàm iteratò, hanc Partem inculcat; quam tamē ipse non persequitur. Hoc similitèr illud est, quod Cicero Catoni Iuniori, veluti Laudem non vulgarem, attribuit; quod scilicet, Philosophiā amplexus esset, *Non disputandi caussâ, vt magna pars, sed ita viuendi:* Quamuis autem, pro temporum, in quibus viuimus, socordiâ, paucis curæ sit, vt Animum sedulò colant, & componant; & Vitæ Rationem, ad Normam aliquam instituant (secundum illud Senecæ, *De partibus*

bus Vitæ quiſque deliberat; de Summâ nemo; Adeò vt hæc Pars cenſeri poſſit ſuperuacua) illud tamen minimè nos mouet, vt eam intactam relinquamus, quin potiùs cum illo Hippocratis Aphoriſmo concludimus; *Qui graui Morbo correpti, dolores non ſentiunt, ijs Mens ægrotat.* Medicinâ illis Hominibus opus eſt, non ſolùm ad curandum Morbum, ſed ad Senſum expergefaciendum. Quod ſi quis obijciat, Animorum Curationem, Theologiæ Sacræ Munus eſſe, veriſſimum eſt quod aſſerit; Attamen *Philoſophiam Moralem* in Famulitium Theologiæ recipi, inſtar Ancillæ Prudentis, & Pediſſequæ fidelis, quæ ad omnes eius nutus præſtò ſit, & miniſtret, quid prohibeat? Etenim quemadmodùm in Pſalmo habetur, quod *Oculi Ancillæ perpetuò ad manus Dominæ reſpiciunt*; cùm tamen minimè dubium ſit, quin haud pauca Ancillæ Iudicio & Curæ relinquantur; Eodem modo & *Ethica* obſequium *Theologiæ* omninò præſtare debet, ejuſque Præceptis morigera eſſe; ita tamen vt & ipſa, intra ſuos limites, haud pauca ſana & vtilia Documenta, continere poſſit.

Hanc igitur Partem, (quandò Præſtantiam eius in Animo recolo) in *Corpus Doctrinæ* nondùm redactam, non poſſum non vehementer mirari. Eam igitur, ex more noſtro, cùm inter *Deſiderata* collocemus; aliquâ ex parte adumbrabimus.

Ante omnia igitur in hâc re (ſicut & in vniuerſis, quæ ſpectant ad Practicam) ratio nobis eſt ſubducenda, quid in noſtrâ ſit Poteſtate, quid non. In altero enim datur Alteratio, in altero verò Applicatio tantùm. Agricolæ nullum eſt Imperium, aut in Naturam Soli, aut in Aeris Temperies; Itidèm nec Medico, aut in Craſin & Conſtitutionem Naturalem Ægri, aut in Accidentium Varietatem. At in *Culturâ Animi*, & Morbis eius perſanandis, tria in Conſiderationem veniunt; *Characteres diuerſi Diſpoſitionum; Affectus; & Remedia:* Quemadmodùm

admodùm & in Corporibus medicandis proponuntur illa tria; *Complexio*, siue *Constitutio Ægri*; *Morbus*; & *Curatio*. Ex illis autem tribus, postremum tantùm in nostrâ potestate situm est; priora duo non item. Verùm & in illis ipsis, quæ in Potestate nostrâ non sunt, non minùs diligens facienda est Inquisitio, quam in illis, quæ potestati nostræ subijciuntur. Etenim illorum perspicax, & accurata Cognitio, substernenda est *Doctrinæ de Remedijs*, vt eadem commodiùs & feliciùs applicentur. Neque enim Vestis Corpori aptari possit, nisi Mensura Corporis antè excipiatur.

Primus igitur Articulus, *Doctrinæ de Culturâ Animi*, versabitur circa *diuersos Characteres Ingeniorum* siue *Dispositionum*. Neque tamen loquimur de vulgatis illis Propensionibus in Virtutes & Vitia; aut etiàm in Perturbationes, & Affectus: sed de magis Intrinsecis, & Radicalibus. Sanè subijt Animum, etiàm in hâc Parte, nonnunquàm Admiratio, quod à *Scriptoribus*, tam *Ethicis*, quam *Politicis*, vt plurimùm neglecta, aut prætermissa sit; cùm vtrique Scientiæ, clarissimum Luminis Iubar affundere possit. In *Traditionibus Astrologiæ*, non inscitè omninò distincta sunt Ingenia, & Dispositiones Hominum, ex Prædominantijs Planetarum; quod Alij à Naturâ facti sint *ad Contemplationes*; Alij ad *Res Ciuiles*; Alij *ad Militiam*; Alij *ad Ambitum*; Alij *ad Amores*; Alij *ad Artes*; Alij *ad Genus Vitæ varium*. Itèm apud *Poetas* (Heroicos, Satyricos, Tragicos, Comicos) sparguntur vbique Simulachra Ingeniorum, licet ferè cum excessu, & præter modum Veritatis. Quin & hoc ipsum Argumentum, de *Diuersis Characteribus Ingeniorum*, est ex ijs rebus, in quibus Sermones Hominum Communes (quod valdè raró, interdùm tamen contingit) Libris ipsis sunt prudentiores. At longè optima huius Tractatûs Supellex & Sylua, peti debet ab *Historicis* prudentioribus; Neque tamen ab

Elogijs

Elogijs tantùm, quæ sub Obitum Personæ alicuius illustris, subnectere solent; sed multò magis ex Corpore integro *Historiæ*, quoties huiusmodi Persona, veluti Scenam conscendat. Illa enim intertexta Imago, potior videtur Descriptio, quam Elogij Censura: Qualis habetur apud T. Liuium, *Africani*, & *Catonis Maioris*; Apud Tacitum, *Tiberij, Claudij*, & *Neronis*; Apud Herodianum, *Septimij Seueri*; Apud Philippum Comineum, *Lodouici vndecimi* Gallorum Regis; Apud Franciscum Guicciardinum, *Ferdinandi Hispani*, *Maximiliani Cæsaris*, & *Leonis*, & *Clementis*, Pontificum. Isti enim Scriptores, harum Personarum, quas sibi depingendas delegerunt, Effigies, quasi perpetuò intuentes, nunquam ferè Rerum Gestarum ab ipsis Mentionem faciunt, quin & aliquid insupèr de Naturâ ipsorum inspergant. Etiàm nonnullæ, in quas incidimus, *Relationes de Conclauibus Pontificum*, Characteres de Moribus Cardinalium bonos exhibuerunt: sicut & Literæ Legatorum, de Consiliarijs Principum. Fiat itaque ex eâ, quam diximus, Materiâ, (quæ certè fertilis est & copiosa) Tractatus diligens, & plenus. Neque verò volumus, vt *Characteres* isti in Ethicis (vt fit apud Historicos, & Poetas, & in Sermonibus Communibus,) excipiantur, tanquàm Imagines Ciuiles integræ; sed potiùs vt Imaginum ipsarum Lineæ, & Ductus magis simplices; quæ inter se compositæ & commixtæ quascunque Effigies constituunt; Quot & quales eæ sint, & quomodò inter se connexæ, & subordinatæ; vt fiat tanquam artificiosa & accurata Ingeniorum & Animorum Dissectio; atque vt Dispositionum, in Hominibus Indiuiduis, Secreta prodantur, atque ex eorum Notitiâ, Curationum Animi Præcepta rectiùs instituantur.

Neque verò *Characteres Ingenioru͂*, ex Naturâ impressi, recipi tantùm in hunc Tractatum debent; sed & illi, qui aliàs Animo imponuntur, ex *Sexu*, *Ætate*, *Patriâ*, *Valetudine*,

letudine, *Forma*, & similibus: Atque insupèr illi, qui ex *Fortuna*; veluti *Principum*, *Nobilium*, *Ignobilium*, *Diuitum*, *Pauperum*, *Magistratuum*, *Idiotarum*, *Felicium*, *Ærumnosorum*, & huiusmodi. Videmus enim Plautum, Miraculi loco habere, quod Senex quis sit Beneficus; *Benignitas huius*, *vt Adolescentuli est*. D. autem Paulus, Seueritatem Disciplinæ erga Cretenses præcipiens (*Increpa eos durè*) Ingenium Gentis ex Poetà accusat, *Cretenses sempèr Mendaces*, *malæ Bestiæ*, *Ventres pigri*. Salustius, id in Regum Ingenijs notat, quod apud eos frequens sit, Contradictoria appetere; *plerumq; Regiæ voluntates*, *vt vehementes sunt*, *sic mobiles*, *sæpeq; ipsæ sibi aduersæ*. Tacitus obseruat Honores & Dignitates Ingenia Hominũ in deterius sæpiùs flectere, quam in melius; *Solus Vespasianus mutatus est in melius*. Pindarus illud animaduertit; Fortunam subitam & indulgentẽ, Animos plerunque eneruare, & soluere; *Sunt*, *qui magnã felicitatem concoquere non possunt*. Psalmus innuit, facilius esse Modum adhibere & Temperamentum, in Fortunæ Statu, quam in Incremento; *Diuitiæ si affluant*, *nolite Cor apponere*. De similibus quibusdam Obseruationibus, ab Aristotele in *Rhetoricis*, Mentionem obitèr factam, non inficior; Necnon in aliorum Scriptis nonnullis sparsìm; Verùm nunquàm adhùc incorporatæ fuerunt in *Moralem Philosophiam*; Ad quam principalitèr pertinent; Non minùs certè quam ad *Agriculturam*, Tractatus de Diuersitate Soli & Glebæ; Aut ad *Medicinam*, Tractatus de Complexionib' aut Habitibus Corporum diuersis. Id autem nunc tandem fieri oportet, nisi fortè imitari velimus Temeritatem Empiricorum, qui ijsdem vtuntur Medicamentis, ad Ægrotos omnes, cuiuscunque sint Constitutionis.

Sequitur *Doctrinam de Characteribus*, *Doctrina de Affectibus*, *& perturbationibus*; qui loco Morborum Animi sunt, vt iam dictum est. Quemadmodùm enim Politici prisci, de Democratijs dicere solebant; Quod

Populus esset Mari ipsi similis, Oratores autem Ventis; Quia sicut *Mare* per se placidum foret & tranquillum, nisi à *Ventis* agitaretur & turbaretur; sic & *Populus* esset Naturâ suâ pacatus & tractabilis, nisi à *seditiosis Oratoribus* impelleretur, & incitaretur: Similitèr verè affirmari possit, *Naturam Mentis Humanæ*, sedatam fore, & sibi constantem; si *Affectus* tanquàm *Venti*, non tumultuarentur, ac omnia miscerent. Et hîc rursùs subijt noua Admiratio, Aristotelem, qui tot Libros de *Ethicis* conscripsit, *Affectus*, vt membrum *Ethicæ* Principale, in illis non tractasse; In *Rhetoricis* autem, vbi tractandi interueniunt secundariò (quatenùs scilicet Oratione cieri aut commoueri possint) locum illis reperisse: (In quo tamen loco, de ijs, quantum tam paucis fieri potuit, acutè & benè disseruit:) Nam Disceptationes eius de *Voluptate* & *Dolore*, huic Tractatui nullo modo satisfaciunt: Non magis, quam qui de Luce & *Lumine tantùm* scriberet, de *Particularium Colorum Naturâ* scripsisse diceretur: Siquidem *Voluptas* & *Dolor* erga *Affectus particulares* ita se habent, vt *Lux* erga *Colores*. Meliorem certè in hoc Argumento (quatenùs ex his quæ nunc extant conijcere liceat) diligentiam adhibuerunt Stoici; attamen talem, quæ potiùs in Diffinitionum Subtilitate, quam in Tractatu aliquo pleno, & fuso, consisteret. Equidem reperio etiàm Libellos quosdam elegantes, de nonnullis ex *Affectibus*; veluti de *Irâ*, *de inutili verecundiâ*, & alijs perpaucis. Sed si verum omninò dicendum sit, Doctores huius *Scientiæ* præcipui sunt *Poetæ*, & *Historici*; In quibus ad viuum depingi & dissecari solet, Quomodò *Affectus* excitandi sunt & accendendi? Quomodò leniendi & sopiendi? Quomodò rursùs continendi ac refrænandi, ne in Actus erumpant? Quomodò itidem se, licet compressi & occultati, prodant? Quas Operationes edant? Quas Vices subeant? Qualitèr sibi mutuò implicentur? Qualitèr inter se digladientur & oppo-

opponantur? & innumera huius generis. Inter quæ hoc vltimum plurimi est vsûs, in *Moralibus & Ciuilibus; Qualitèr* (inquam) *Affectus Affectum in ordinem cogat; & alterius auxilio, ad alterum subiugandum, vti liceat:* Venatorum & Aucupum more, qui Bestiæ operá ad Bestias, Volucris alicuius ad Volucres capiendas, vtuntur: Quod fortasse alitèr ex sese, absque Brutorum Auxilio, Homo tam facilè præstare non possit. Quin & hoc Fundamento nititur, excellens ille, & per omnia patens, vsus in Ciuilibus, *Præmij & Pœnæ*; quæ Rerumpub. Columen sunt; cùm *Affectus* illi prædominantes, *Formidinis & Spei*, alios omnes *Affectus* noxios coerceant & supprimant. Etiàm, sicut in Regimine Status, non rarò fit, vt Factio Factione in Officio contineatur; similitèr fit & in Regimine Mentis interno.

Peruenimus nunc ad illa, quæ in nostrâ sunt potestate; quæque operantur in Animum; Voluntatemque & Appetitum afficiunt, & circumagunt; ideòque ad immutandos Mores plurimùm valent. Quâ in Parte debuerant Philosophi strenuè & gnauitèr inquirere, *De Viribus & Energia Consuetudinis, Exercitationis, Habitûs, Educationis, Imitationis, Æmulationis, Conuictûs, Amicitiæ, Laudis, Reprehensionis, Exhortationis, Famæ, Legum, Librorum, Studiorum*, & si quæ sunt alia. Hæc enim sunt illa, quæ regnant in *Moralibus*; Ab istis Agentibus Animus patitur & disponitur; Ab istis, veluti Ingredientibus, conficiuntur Pharmaca, quæ ad conseruandam, & recuperandam Animi Sanitatem conducant; quatenùs Remedijs Humanis, id præstari possit. Ex quorum Numero vnum aut alterum seligemus, in quibus paululùm immoremur, vt reliquis sint Exemplo. *De Consuetudine* igitur, & *Habitu*, pauca delibabimus.

Opinio illa Aristotelis, planè mihi videtur, Angustias quasdam Contemplationis, & Negligentiam sapere: cùm asserit, in illas Actiones, quæ Naturales sunt, *Con-*

ſuetudinem nihil poſſe: Exemplo vſus; *Quod ſi Lapis millies proijciatur in altum, ne Inclinationem quidem ſponte aſcendendi acquirit*: Quinetiàm, quod *Sæpiùs videndo, aut Audiendo, nihilò meliùs aut videmus, aut audimus.* Quamuis enim hoc teneat in aliquibus, vbi Natura eſt peremptoria (cuius Rei Cauſſas reddere in præſentiâ non vacat) alitèr tamen in illis fit, in quibus Natura, ſecundum Latitudinem quandam, patitur Intentionem & Remiſſionem. Sanè videre potuit, *Chirothecam* paulò arctiorem, manui ſæpiùs inducendo, laxiorem reddi; *Baculum* vſu & morâ in Contrarium Flexûs ſui Naturalis incuruari, & in eodem Statu paulò poſt durare; *Vocem* exercitando, magis fieri robuſtam & ſonoram; *Frigora, Æſtúmque conſuetudine* tolerari; & eiuſdem generis complura. Quæ quidem poſteriora duo Exempla propiùs accedunt ad rem, quam quæ ab ipſo adducta ſunt. Attamen, vtcunque hoc ſe habeat, quò magis verum fuerit, *Tam virtutes, quam vitia, in Habitu conſiſtere*; eò magis ei contendendum fuerat, vt Normas præſcriberet, quomodò huiuſmodi Habitus fuerint acquirendi, aut amouendi. Plurima ſiquidem confici poſſint Præcepta, de prudenti Inſtitutione Exercitationum Animi, non minùs quam Corporis. Illorum paucula recenſebimus.

Primum erit, vt iam à Principio caueamus, à *Penſis, vel magis arduis, vel magis puſillis*, quam res poſtulat: Nam ſi Oneris nimium imponatur, apud Ingenium mediocre, benè Sperandi Alacritatem obtundes; apud Ingenium fiduciæ plenum, Opinionem concitabis, quâ plus ſibi polliceatur, quam præſtare poſſit; Quod ſecum trahit Socordiam. In vtroque autem Ingenij Temperamento, fiet vt Experimentum Expectationi non ſatisfaciat: Id quod Animum ſempèr deijcit, & confundit. Quod ſi penſa leuiora fuerint, magna inducitur, in progreſſionis Summâ, Iactura.

Secundum

Secundum erit, vt ad *exercendam Facultatem aliquam, quò Habitus comparetur, duo* inprimis *Tempora obseruentur*: Alterum, quandò Animus optimè fuerit ad Rem dispositus; Alterum, quandò pessimè: Vt ex priore, plurimùm in viâ promoueamus; ex posteriore, Nodos Obicesque Animi contentione strenuâ deteramus: vnde Tempora Media facilè & placidè labentur.

Tertium erit illud Præceptum, cuius Aristoteles obitèr meminit; *Vt totis viribus* (citra tamen Vitium) *nitamur in contrarium illius, ad quod Naturâ maximè impellimur*; Sicut cùm in aduersum Gurgitis remigamus; Aut Baculum incuruum, vt rectum fiat in contrarium flectimus.

Quartum Præceptum ex illo Axiomate pendet, quod verissimum est; *Animum ad quæcunque feliciùs trahi & suauiùs, si illud, quò tendimus, in Intentione operantis, non sit principale, sed tanquàm Aliud Agendo superetur*; quoniàm ita fert Natura, vt Necessitatem & Imperium durum fermè oderit. Sunt & alia multa, quæ vtilitèr præcipi possint, de Regimine *Consuetudinis*: *Consuetudo* enim, si prudentèr & peritè inducatur, fit reuerà (vt vulgò dicitur) *Altera Natura*: Quod si imperitè, & fortuitò administretur, erit tantùm *Simia* Naturæ; quæ nihil ad viuum imitetur, sed inscitè tantùm, & defor-mitèr.

Similitèr, si de *Libris* & *Studijs*, eorumque ad *Mores* Virtute & Influentiâ, verba facere vellemus; num-nam desunt plurima Præcepta, & Consilia fructuosa, eò spectantia? Annon vnus ex Patribus, magnâ cum Indignatione, *Poesim* appellauit *Vinum Dæmonum*; cùm reuerà progignat, plurimas Tentationes, Cupiditates, & Opiniones vanas? Annon prudens admodùm, & digna, quæ benè perpendatur, est Sententia Aristotelis, *Iuuenes non esse idoneos Moralis philosophiæ Auditores*; quia in illis Perturbationum Æstuatio nondùm sedata est, nec

Tempore

Tempore & Rerum Experientiâ consopita? Atque vt verum dicamus, Annon ideò fit, vt Scriptorum prisco-rum præstantissimi Libri, & Sermones (quibus ad Virtutem Homines efficacissimè inuitati sunt; tam *Augustam* eius *Maiestatem* omnium Oculis repræsentando; quam Opiniones populares, in Virtutis Ignominiam, tanquàm *Habitu Parasitorum* indutas, derisui propinando) tam parum prosint, ad Vitæ Honestatem, & Mores prauos corrigendos, quia perlegi & reuolui non consueuerunt, à Viris Ætate & Iudicio maturis, sed pueris tantùm & Tyronibus relinquuntur? Annon & hoc verum est, Iuuenes multò minùs *Politicæ*, quam *Ethicæ*, Auditores idoneos esse, antequàm *Religione*, & *Doctrinâ de Moribus* & *Officijs*, planè imbuantur; ne fortè Iudicio deprauati & corrupti, in eam Opinionem veniant, non esse Rerum Differentias Morales veras & solidas; sed Omnia ex Vtilitate, aut Successu metienda? Sicut Poeta canit;

Prosperum & felix Scelus Virtus Vocatur.

Et rursùs,

Ille Crucem pretium Sceleris tulit, hic Diadema.

Ac Poetæ quidem hæc Satyricè, & per Indignationē loqui videntur: At *Libri* nonnulli *politici*, idem seriò & positiuè supponunt. Sic enim Macciauello dicere placet, *Quod si contigisset Cæsarem Bello superatum fuisse, Catilinâ ipso fuisset odiosior*: Quasi verò nihil interfuisset, præter fortunam solam, inter Furiam quandam, ex Libidine & Sanguine conflatam; atque Animum excelsum, & inter Homines Naturales, maximè omnium (si Ambitio abfuisset) suspiciendum. Videmus etiàm, ex hoc ipso, quam necessarium sit, Homines, *Doctrinas pias* & *Ethicas*, antequàm *Politicam* degustent, plenis faucibus haurire: Nimirùm, quod qui in Aulis Principum, & Negotijs Ciuilibus, à teneris (vt aiunt) Vnguiculis innutriti sunt, nunquàm ferè sinceram & internam Morum

rum Probitatem assequantur; quantò minùs si accesserit etiàm Librorum Disciplina? Porrò, & in Documentis ipsis Moralibus, vel saltem aliquibus eorum, annon Cautio paritèr est adhibenda, ne inde fiant Homines pertinaces, arrogantes, & insociabiles, iuxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc Bona, quæ videmus, diuina & egregia, ipsius scitote esse Propria; quæ nonnunquàm requirimus, Ea sunt omnia, non à Naturâ, sed à Magistris.* Sunt & Axiomata alia complura, de ijs, quæ à *Studijs* & *Libris*, Hominum Animis ingenerantur. Verum est enim quod dicit ille, *Abeunt Studia in Mores*: Quod paritèr affirmandum, de cæteris illis Rebus, *Conuictu*, *Famâ*, *Legibus patrijs*, & reliquis, quas paulò antè recensuimus.

Cæterùm *Animi* quædam est *Cultura*, quæ adhùc magis accurata, & elaborata videtur, quam reliquæ. Nititur autem hoc Fundamento; *Quod omnium Mortalium Animi, certis temporibus, reperiantur in statu perfectiore; alijs, in statu magis deprauato.* Huius igitur Culturæ Intentio fuerit & Institutum, vt *Bona* illa *tempora* foueantur; *Praua* verò, tanquàm ex Kalendario deleantur, & expungantur. Ac *bonorum* quidem *Temporum Fixatio* duobus modis procuratur; *Votis*, aut saltèm *Constantissimis Animi Decretis*; & *Obseruantijs*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in se valent, quantum in hoc, quod Animum in Officio, & Obedientiâ iugitèr contineant. *Malorum Temporum Obliteratio*, duplici itidèm ratione perfici potest; *Redemptione aliquâ*, vel *Expiatione præteritorum*; & *Nouo Vitæ Instituto*, veluti *de Integro*. Verùm hæc Pars, ad Religionem planè spectare videtur; Nec mirum, cùm *Moralis Philosophia* vera & genuina (sicut antè dictum est) Ancillæ tantùm vices erga Theologiam suppleat.

Quamobrem, concludemus hanc Partem de *Culturâ Animi*, cum eo *Remedio*, quod omnium est maximè Compen-

Compendiosum, & Summarium; & rursùs maximè Nobile & Efficax, quo Animus ad Virtutem efformetur, & in Statu collocetur Perfectioni proximo. Hoc autem est, *Vt Fines Vitæ Actionumque deligamus, & nobis ipsis proponamus, rectos, & Virtuti congruos; qui tamen tales sint, vt eos assequendi nobis aliquatenùs suppetat Facultas.* Si enim hæc duo supponantur; vt & *Fines Actionum sint honesti, & boni*; & *Decretum Animi de ijs assequendis, & obtinendis, fixum* sit & *Constans*; sequetur, vt continuò vertat & efformet se Animus, vnâ operâ, in Virtutes omnes. Atque hæc certè, illa est Operatio, quæ *Naturæ ipsius Opus* referat; cùm reliquæ, quæ diximus, videantur esse solummodò sicut *Opera Manûs.* Quemadmodùm enim *Statuarius*, quandò Simulachrum aliquod sculpit aut incîdit, illius solummodò Partis Figuram effingit, circa quam Manus occupata est, non autem cæterarum: (veluti si Faciem efformet, Corpus reliquum rude permanet & informe Saxum, donec ad illud quoque peruenerit;) Econtrà verò *Natura*, quandò Florem molitur, aut Animal, Rudimenta Partium omnium simul parit, & producit: Eodem modò, quandò Virtutes Habitu acquiruntur, dum Temperantiæ incumbimus, ad Fortitudinem, aut reliquas parùm proficimus: quandò autem *Rectis & honestis Finibus*, nos dedicauerimus penitùs, & deuouerimus, quæcunque fuerit virtus, quam Animo nostro commendauerint, & imperauerint Fines illi, reperiemus nos iamdudùm imbutos, & prædispositos Habilitate & propensione nonnullâ, ad eam assequendam & exprimendam. Atque hic possit esse Status ille Animi, qui egregiè ab Aristotele describitur; & ab eo, non *Virtutis*, sed *Diuinitatis* cuiusdam Charactere insignitur. Ipsa eius Verba hæc sunt; *Immanitati autem consentaneum est, opponere eam, quæ supra Humanitatem est, Heroicam* siue *Diuinam Virtutem.* Et paulò post, *Nam vt Feræ,*

ræ, neque Vitium, neque Virtus est, sic neque Dei. Sed hic quidem Status, altius quiddam Virtute est; ille aliud quiddam à Vitio. Plinius certè Secundus, ex Licentia Magniloquentiæ Ethnicæ, Traiani Virtutem, Diuinæ, non tanquàm Imitamentum, sed tanquàm Exemplar, proponit, cùm ait; *Opus non esse Hominibus, alias ad Deos preces fundere, quam vt benignos æquè & propitios se Dominos Mortalibus præstarent, ac Traianus præstitisset.* Verùm hæc profanam Ethnicorum Iactantiam sapiunt, qui Vmbras quasdam Corpore maiores prensabant. At Religio vera, & Sancta Fides Christiana, rem ipsam petit; Imprimendo Animis Hominum Charitatem, quæ aptissimè *Vinculum perfectionis* appellatur, quia Virtutes omnes simul colligat, & reuincit. Sanè elegantissimè dictum est à Menandro, de *Amore Sensuali*, qui *Diuinum* illum perperàm imitatur; *Amor, melior Sophista Læuo, ad Humanam Vitam.* Quibus innuit, Morum Decus meliùs ab Amore efformari, quam à Sophistà & præceptore inepto, quem *Læuum* appellat. Siquidem vniuersis suis operosis Regulis & Præceptionibus, Hominem tam dextrè & expeditè effingere nequeat, vt seipsum & in pretio habeat, & se bellè in omnibus componat, quam Amor facit. Sic proculdubiò, si Animus cuiuspiam, feruore *Charitatis* veræ, incendatur, ad maiorem Perfectionem euehetur, quam per Vniuersam *Ethicam Doctrinam*; Quæ *Sophistæ* profectò habet Rationem, si cum alterà illà conferatur. Quinetiàm, sicut Xenophon rectè obseruauit, *Cæteros Affectus, licet Animum attollant, eum tamen distorquere & discomponere, per Ecstases & Excessus suos; Amorem verò solum, eum simul & dilatare, & componere:* Sic omnes aliæ Humanæ, quas admiramur, Dotes, dum Naturam in maius exaltant, Excessui interìm sunt obnoxiæ; Sola autem *Charitas* non admittit Excessum. Angeli, dum ad Potentiam, Diuinæ parem, aspirarent, præuari-

cati sunt & ceciderunt: *Ascendam & ero similis Altissimo.* Homo dum ad Scientiam, Diuinæ parem, aspiraret, præuaricatus est, & lapsus: *Eritis sicut Dij, scientes Bonum & Malum.* Verùm ad Similitudinem, Diuinæ *Bonitatis*, aut *Charitatis*, aspirando, nec Angelus, nec Homo, vnquàm in Periculum venit, aut veniet. Imò ad hanc ipsam *Imitationem* etiàm inuitamur; *Diligite Inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis Filij patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super Bonos & Malos, & pluit super Iustos & Iniustos.* Quin & in ipso Archetypo Naturæ Diuinæ, verba sic collocat Religio Ethnica (*Optimus, Maximus;*) Scriptura autem Sacra pronunciat; *Misericordia eius super omnia Opera eius.*

Hanc itaque *Moralis Doctrinæ* Partem, de *Georgicis Animi*, iam absoluimus. In quâ, si ex intuitu Portionum eius, quas perstrinximus, quis existimet, Operam nostram in hoc tantummodò sitam esse, vt ea in *Artem* seu *Doctrinam* redigeremus, quæ ab alijs Scriptoribus prætermissa sint, tanquam vulgata & obuia, & per se satis clara & perspicua; suo Iudicio liberè vtatur. Interìm illud meminerit, quod ab initio monuimus, propositum à Nobis esse, non Rerum Pulchritudinem, sed vsum & Veritatem sectari. Recordetur etiàm paulispèr Commentum illud Parabolæ antiquæ, de *Geminis Somni portis.*

Sunt geminæ Somni portæ, quarum altera fertur
Cornea, quâ veris facilis datur Exitus vmbris;
Altera candenti perfecta nitens Elephanto
Sed falsa ad Cœlum mittunt Insomnia Manes.

Insignis sanè Magnificentia *Portæ Eburneæ*, tamen *Somnia vera* per *Corneam* commeant.

Additamenti vice poni possit circa *Doctrinam Ethicam* Obseruatio illa; Inueniri nimirùm Relationem

&

& Congruitatem quandam, inter *Bonum Animi*, & *Bonum Corporis*. Nam ſicut *Bonum Corporis*, conſtare diximus, ex *Sanitate*, *Pulchritudine*, *Robore*, ac *Voluptate*; Sic *Animi Bona*, ſi iuxta *Moralis Doctrinæ* ſcita illud contemplemur, hùc tendere perſpiciemus; vt Animum reddat *Sanum*, & à Perturbationibus immunem; *Pulchrum*, veríque Decoris Ornamentis excultum; *Fortem*, ac Agilem ad omnia Vitæ Munia obeunda; Denique non *Stupidum*, ſed *Voluptatis* & Solatij Honeſti Senſum viuidè retinentem. Hæc autem, ſicut in *Corpore*, ita & in *Animo*, rarò ſimul omnia coniunguntur. Facile enim videre eſt, Multos, Ingenij Viribus, & Fortitudine Animi, pollentes, quos infeſtant tamen Perturbationes; quorumque etiàm Moribus vix aliquid Elegantiæ aut Venuſtatis aſpergitur: Alios, quibus abundè eſt in Moribus Elegantiæ & Venuſtatis, illis tamen non ſuppetit, aut Probitas Animi vt velint, aut Vires vt poſſint rectè agere: Alios, Animo præditos honeſto, atque à Vitiorum labe repurgato, qui tamen nec ſibi ipſis Ornamento ſunt, nec Reipub. vtiles: Alios, qui iſtorum fortaſsè trium compotes ſunt, ſed tamen Stoicà quàdam triſtitià, & ſtupiditate præditi, Virtutis quidem Actiones exercent, Gaudijs non perfruuntur. Quod ſi contingat, ex quatuor iſtis, duo aut tria aliquandò concurrere, rariſſimè tamen ſit, quemadmodum diximus, vt omnia. Iam verò Principale iſtud Membrum *Philoſophiæ Humanæ*, quæ *Hominem* contemplatur, quatenùs ex *Corpore* conſiſtit atque *Animâ*, ſed tamen *Segregatum*, & citra *Societatem*, à nobis pertractatum eſt.

FRANCISCI BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI,

DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER OCTAVVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitio Doctrinæ Ciuilis, *in* Doctrinam de Conuersatione; Doctrinam de Negotijs; & Doctrinam de Imperio, *siue* Repub.

Etus est Narratio (Rex Optime) conuenisse complures Philosophos solennitèr, coram Legato Regis Exteri; atque singulos pro virili parte, Sapientiam suam ostentasse; vt haberet Legatus, quæ referret, de mirabili Sapientiâ Græcorū. Vnus tamen ex eorū Numero *silebat*,

ſilebat, & nihil adducebat in medium; adeò vt Legatus ad eum conuerſus diceret; *Tu verò quid habes, quod referā?* Cui ille; *Refer* (inquit) *Regi tuo, te inueniſſe apud Græcos aliquem, qui Tacere ſciret.* Equidem oblitus eram, in hâc Artium Synopſi, Artem *Tacendi* interſerere: Quam tamen (quoniàm plerunque *Deſideretur*) Exemplo iam proprio docebo. Etenìm, cùm me tandem Ordo Rerum ad illud deduxerit, vt paulò poſt de *Arte Imperij* tractandum ſit; cúmque ad tantum Regem ſcribam, qui perfectus adeò in eâ Arte ſit Magiſter, ipſamque ab Incunabulis ſuis hauſerit; Nec omninò immemor eſſe poſſim, qualem apud Maieſtatem tuam Locum ſuſtinuerim; conſentaneum magis exiſtimaui, meipſum *Tacendo* de hâc re, apud Maieſtatem tuam, quam Scribendo, probare. Cicero verò, non ſolùm Artis, verùm etiàm Eloquentiæ cuiuſdam, quæ in *Tacendo* reperiatur, meminit. Cùm enim, Sermones nonnullos ſuos, cum alio quodam, vltrò citróque habitos, in Epiſtolâ quâdam ad Atticum commemoraſſet, ſic ſcribit; *Hoc loco, ſumpſi aliquid de tuâ Eloquentiâ, nam Tacui.* Pindarus verò, (cui illud peculiare eſt, Animos Hominum, inopinatò, Sententiolâ aliquâ mirabili, veluti Virgulâ Diuinâ, percutere) huiuſmodi quidpiam eiaculatur; *Interdùm magis afficiunt non Dicta, quam Dicta.* In hac Parte igitur, *Tacere*, aut quod Silentio proximum eſt, *Breuis* admodùm eſſe decreui. Verùm, antequàm ad *Artes Imperij* perueniam, haud pauca; de alijs *Doctrinæ Ciuilis Portionibus* ſunt præmittenda.

Scientia Ciuilis, verſatur circa Subiectum, quod cæterorum omnium, maximè eſt Materiæ immerſum; ideóque difficillimè ad Axiomata reducitur. Sunt tamen nonnulla, quæ hanc Difficultatem leuant. Primò enim, quemadmodùm *Cato* ille *Cenſorius*, de Romanis ſuis, dicere ſolitus eſt; *Ouibus eos ſimiles eſſe, quarum Gregem integrum, minore quis moleſtiâ ageret, quam vnam aliquam:*

quam: quoniàm si paucas ex grege, vt rectam ineant viam, propellere poßis, cæteræ vltrò sequentur: Similitèr, hoc quidem respectu, Ethicæ Munus, est quodammodò illo politicæ, difficilius. Secundò, proponit sibi *Ethica*, vt Animus *Bonitate Internâ* imbuatur, & cumuletur; At *Ciuilis Scientia*, nihil ampliùs postulat, præter Bonitatem Externam; Hæc enim ad *Societatem* sufficit. Itaque non rarò accidit, vt Regimen sit bonum, Tempora mala: Siquidèm in Sacrâ Historiâ, illud non semel occurrit (Cùm de Regibus bonis & pijs narretur) *Sed adhuc Populus non direxerat Cor suum, ad Dominum Deum Patrum suorum*. Itaque, & hoc quoque Respectu, duriores Partes sunt *Ethicæ*. Tertiò, hoc habent Respub. vt tanquàm Machinæ grandiores, tardiùs moueantur, nec sine magno molimine; vnde haud tam citò labefactantur: Sicut enìm in Ægypto, septem Anni Fertiles, Steriles septem sustentàrunt; ita in Rebuspub. priorum Temporum bona Institutio, efficit, vt sequentium Errores non statìm perniciem inferant: At singulorum Hominum Decreta, & Mores, magis subitò subuerti solent. Hoc denique *Ethicam* grauat, *Politicæ* succurrit.

Scientia Ciuilis, tres habet Partes, iuxta tres Societatis Actiones Summarias: *Doctrinam de Conuersatione*; *Doctrinam de Negotijs*; & *Doctrinam de Imperio* siue *Repub.* Tria siquidèm sunt *Bona*, quæ ex *Societate Ciuili*, Homines sibi parare expetunt: *Solamen contra Solitudinem*; *Adiumentum in Negotijs*; & *protectio contra Iniurias*. Suntque istæ tres Prudentiæ, planè inter se diuersæ, & sæpenumerò disiunctæ; *Prudentia in Conuersando*; *Prudentia in Negotiando*; & *Prudentia in Gubernando.*

Enimuerò, quod ad *Conuersationem* attinet, Illa certè affectata esse non debet, at multò minùs neglecta: Cùm Prudentia in eius Moderamine, & Decus quod-

dam

dam Morum in se ipsâ præ se ferat; & ad Negotia, tam publica, quam priuata, commodè administranda, plurimùm iuuet. Etenìm sicut Actio Oratori, tanti habetur, (licet sit Externum quiddam) vt etiàm illis alteris Partibus, quæ grauiores, & interiores videntur, anteponatur; eodem ferè modo, in Viro Ciuili, *Conuersatio*, eiusque Regimen (vtcunque in Exterioribus occupetur) si non summum, at certè Eximium locum inuenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipse, eiusque Compositio? Rectè Poeta;

———*Nec Vultu destrue Verba tuo.*

Poterit enim quis *Vim Orationis*, *Vultu* labefactare, & planè prodere. Quin & *Facta*, non minùs quam *Verba*, *Vultu* paritèr destrui possint, si Ciceroni credamus; Qui, cùm Fratri Affabilitatem commendaret erga Prouinciales; non in hoc eam potissimùm sitam dixit, vt Aditus præberet ad se faciles, nisi etiàm *Vultu* ipso comitèr accedentes exciperet; *Nil interest habere Ostium apertum, vultum clausum.* Videmus quoque Atticum, sub primum Ciceronis cum Cæsare Congressum, Bello adhùc feruente, diligentèr & seriò Ciceronē per Epistolam monuisse, de *Vultu* & *Gestu*, ad Dignitatem & Grauitatem componendis. Quod si tantum possit, *Oris* & *Vultûs* solius Moderatio, quantò magis *Sermo Familiaris*, & alia, quæ ad *Conuersationem* pertinent? Atque sanè Summa, & Compendium Decori, & Elegantiæ Morum, in hoc ferè sita sunt; vt quasi æquâ Lance, & propriam Dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur: Quod etiàm, non malè expressit T. Liuius, (licet alij Rei intentus) eo Personæ Charactere; *Ne* (inquit) *aut arrogans videar, aut obnoxius; quorum alterum est, alienæ libertatis Obliti, alterum, suæ.* Ex contrariâ verò parte, si *Vrbanitati*, & Elegantiæ Morum externæ, impensiùs studeamus, transeunt illæ in Affectationem quandam Deformem, & Adulterinam; *Quid enim deformius, quàm*

Scenam

Scenam in Vitam transferre? Quinetiàm, licet in Excessum illum vitiosum minimè prolabantur, Temporis tamen Nimium in huiusmodi Leuiculis absumitur; Animusque ad curam ipsarum, magis quàm oportet, deprimitur. Ideóque sicut in Academijs, Adolescentes Literarum Studiosi, at Sodalium Congressibus plus satis indulgentes, moneri soleant à præceptoribus: *Amicos esse Fures Temporis*: Sic certè assidua ista, in *Conuersationis* Decorum, Animi Intentio, magnum grauioribus Meditationibus Furtum facit. Deinde, qui Primas adeò in *Vrbanitate* obtinent, & ad hanc rem vnam quasi nati videntur, hoc ferè habent, vt sibi ipsis in illâ solâ complaceant, & ad Virtutes solidiores, & celsiores, vix vnquàm aspirent: Quandò econtrà, qui sibi in hâc parte Defectus sunt conscij, Decus ex bonâ Existimatione quærunt: Vbi enim adest bona Existimatio, omnia ferè decent; vbi verò illa deficit, tum demùm à Commoditate Morum, atque *Vrbanitate*, subsidium petendum est. Porrò, ad res gerendas, vix grauius, aut frequentius reperias Impedimentum, quam huiusce Decori externi Curiosam nimis Obseruationem; atque illud alterum, quod huic ipsi inseruit; nimirùm, anxiam Temporis atque Opportunitatum Electionem. Egregiè enim Salomon; *Qui respicit ad Ventos, non seminat; qui respicit ad Nubes, non metit*: Creanda siquidèm nobis est Opportunitas, sæpiùs quam opperienda. Vt Verbo dicamus, *Vrbana* illa Morum *Compositio*, veluti Vestis Animi est; & proinde Vestis Commoditates referre debet. Primùm enim, talis esse debet, vt sit in vsu communi: Rursùs, vt non sit nimis delicata aut sumptuosa: Deinde, ita conficienda, vt si qua sit in Animo Virtus, eam exhibeat maximè conspicuam; si qua Deformitas, eandem suppleat, & occultet: Postremò, & super omnia, ne sit nimis arcta, atque ita Animum angustiet, vt eiusdem Motus in rebus gerendis, cohibeat & impediat.

impediat. Verum hæc Pars *Scientiæ Ciuilis de Conuersatione*, elegantèr profectò à nonnullis tractata est, neque vllo modo tanquàm *Desiderata* reponi debet.

Capvt II.

Partitio Doctrinæ de Negotijs; *in* Doctrinam de Occasionibus Sparsis; *&* Doctrinam de Ambitu Vitæ. *Exemplum* Doctrinæ, de Occasionibus Sparsis, *ex* Parabolis *aliquibus* Salomonis. *Præcepta*, de Ambitu Vitæ.

Doctrinam de Negotijs, partiemur in *Doctrinam, de Occasionibus Sparsis*, & *Doctrinam de Ambitu Vitæ*; Quarum Altera, vniuersam *Negotiorum* Varietatem complectitur, & Vitæ Communis tanquàm *Amanuensis* est; Altera, ea tantùm, quæ ad *propriam cuiusque Fortunam* amplificandam spectant, excerpit, & suggerit; quæ singulis, pro intimis quibusdam Rerum suarum *Tabellis*, aut *Codicillis* esse possint. Verùm antequàm ad Species descendamus, aliquid, circa *Doctrinam de Negotijs* in genere, præfabimur. *Doctrinam de Negotijs*, pro rei Momento, tractauit adhùc nemo; cum magnâ, tam Literarum, quam Literatorum, Existimationis iacturâ. Ab hâc enim Radice pullulat illud Malum, quod notam Eruditis inussit; Nimirùm, *Eruditionem & Prudentiam ciuilem rarò admodùm coniungi*. Etenim si quis rectè aduertat, ex Prudentijs illis tribus, quas modò diximus ad Vitam Ciuilem spectare; Illa *Conuersationis* ab Eruditis ferè contemnitur, tanquàm Seruile quiddam, atque insupèr Meditationibus inimicum. Quod verò

ad

ad illam de *Repub. Administrandâ*; sanè si quandò Rerum Gubernaculis admoueantur Eruditi, Munus suum non incommodè sustinent; Verùm ea promotio contingit paucis. De *Prudentiâ* autem *Negotiandi* (quâ de nunc loquimur) in quâ Vita Humana plurimùm versatur, nulli omninò Libri conscripti habentur; præter pauca quædam *Monita Ciuilia*, in Fasciculum vnum aut alterum collecta, quæ Amplitudini huius Subiecti, nullo modo respondent: Etenim si Libri aliqui extarent, de hoc Argumento, sicut de cæteris, minimè dubitauerim, quin Viri Eruditi, aliquo Experientiæ Manipulo instructi, Ineruditos, licet diutinâ Experientiâ edoctos, longè superarent, & *proprio illorum* (quod dicitur) *Arcu vsi*, magis è longinquo ferirent.

Neque verò est cur vereamur, ne *Scientiæ* huius, tam varia sit Materia, vt sub Præceptionibus non cadat: Multò siquidèm angustior est, quam illa *Reip. Administrandæ Scientia*; quam tamen apprimè videmus excultam. Huius generis *Prudentiæ*, apud Romanos, optimis temporibus, extitisse videntur nonnulli Professores. Testatur enim Cicero, moris fuisse, paulò ante sua Secula, vt Senatores, Prudentiâ, & Rerum vsu maximè celebres (*Coruncanij, Curij, Lælij*, & alij;) statis Horis, in Foro deambularent; vbi Ciuibus copiam sui facerent, & consulerentur; non de Iure, sed de Negotijs omnigenis; Veluti *de Filiâ elocandâ, siue de Filio educando, siue de prædio coemendo, de Contractu, Accusatione, Defensione*, aut aliâ quacunque re, quæ in Vitâ Communi interueniat. Ex quo liquet, Prudentiam quandam esse, *Consilium dandi*, etiam in Negotijs Priuatis; ex Vniuersali Rerum Ciuilium Cognitione & Experientiâ promanantem; quæ exerceatur quidem in Casibus Particularibus, extrahatur autem ex generali Casuum Consimilium Obseruatione. Sic enim videmus, in eo Libro, quem ad Fratrem conscripsit, Q. Cicero, *de Petitione*

Consulatûs (quem Vnicum à Veteribus habemus, quantum memini, Tractatum, de *Negotio aliquo Particulari*) quanquàm ad Consilium dandum, de re tum præsenti, potissimùm spectaret, plurima tamen contineri Axiomata Politica, quæ non vsum solùm temporarium, sed Normam quandam perpetuam, circa Electiones populares præscribant. In hoc genere autem, nihil inuenitur, quod vllo modo comparandum sit, cum *Aphorismis* illis, quos edidit Rex Salomon: De quo testatur Scriptura, *Cor illi fuisse instar Arenæ Maris*; Sicut enim Arenæ Maris vniuersas Orbis oras circundant; ita & Sapientia eius omnia Humana, non minùs quam Diuina, complexa est. In *Aphorismis* verò illis, præter alia magis Theologica, reperies liquidò, haud pauca Præcepta, & Monita Ciuilia præstantissima; ex profundis quidem Sapientiæ Penetralibus scaturientia, atque in amplissimum Varietatis Campum excurrentia. Quoniàm verò, *Doctrinam de Occasionibus Sparsis* (quæ, *Doctrinæ de Negotijs*, Portio est prior) inter *Desiderata* reponemus, ex more nostro, paulispèr in illâ immorabimur: Atque Exemplum eiusdem, ex *Aphorismis* siue *Parabolis* illis Salomonis, desumptum proponemus. Neque verò quis, vt arbitramur, nos meritò sugillare possit, quod ex Scriptoribus Sacræ Scripturæ aliquem, ad Sensum Politicum trahamus: Equidem existimo, si extarent Commentarij illi, Salomonis eiusdem, de *Naturâ Rerum*, (in quibus de *Omni vegetabili*, *à Musco super Murum*, *ad cedrum Libani*, itemque de *Animalibus* conscripsit) non illicitum esse, eos secundum Sensum Naturalem, interpretari: Quod idem nobis liceat in *Politicis*.

Exemplum

Exemplum Portionis Doctrinæ de Occasionibus sparsis, *ex* Parabolis aliquibus Salomonis.

PARABOLA.

1. *Mollis Responsio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis, vel Superioris aduersus te, & tuæ iam sint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, vt *fiat Responsio*; Alterum, vt *eadem sit mollis*. Prius continet tria præcepta. Primò, vt *caueas à Silentio tristi & contumaci*: Illud enim, Aut culpam totam in te recipit, ac si nihil habeas, quòd respondere possis; Aut Dominum occultè Iniquitatis insimulat, ac si Aures eius, Defensioni, licet iustæ, non paterent. Secundò, vt *caueas à re comperendinandâ*, neque tempus aliud ad Defensionem postules: Hoc enim, Aut eandem Notam inurit, quam prius, (nimirùm Dominum tuum nimiâ Mentis Perturbatione efferri,) Aut planè significat, te Artificiosam quandam Defensionem meditari, cùm in promptu nihil habeas: Adeò vt optimum sempèr fuerit, aliquid in præsentiâ, & è re natâ, in Excusationem tui adducere. Tertiò, vt *fiat prorsùs Responsio*: *Responsio* (inquam) non mera *Confessio*, aut mera *Submissio*, sed aliquid Apologiæ, & Excusationis inspergatur: Neque enim alitèr tutum est facere, nisi apud Ingenia valdè Generosa & Magnanima; quæ rara admodùm sunt. Sequitur posteriore loco, vt *Responsio sit mollis*, minimè præfracta, aut aspera.

PARABOLA.

2. *Seruus prudens dominabitur in Filium stultum; Et partietur hæreditatem inter Fratres.*

EXPLICATIO.

In omni Familiâ, turbatâ & discordi, semper exurgit aliquis

aliquis *Seruus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro Arbitro se gerat, ad Lites Familiæ componendas; cuique, eo nomine, & Familia tota, & Dominus ipse, sunt obnoxij. Ille, si suam rem agat, Familiæ Mala fouet, & aggrauat; sin fidelis reuera fuerit & integer, plurimùm certè meretur: Adeò vt etiàm tanquàm inter *Fratres* haberi debeat, aut saltem *procurationem Hæreditatis* accipere *Fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir Sapiens, si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur sæpiùs, vt *Congressum imparem fugiamus*; eo sensu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minùs vtile est Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum Indigno contendamus*. Iniquâ enim prorsùs sorte, hæc res transigitur. Siquidem, si superiores simus, nulla sequitur victoria; si superemur, magna Indignitas. Neque iuuat etiam, in huiusmodi Contentione exercendâ, si interdùm veluti *per Iocum* agamus, interdùm cum *Fastu & Contemptu*. Nam quocunque nos vertamus, leuiores inde efficiemur, neque commodè nos explicabimus. Pessimè autem fit, si huiusmodi persona, quâcum contendimus, (vt Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc est, si sit Audaculus, & Temerarius.

PARABOLA.

4. *Sed & cunctis Sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes Aurem tuam, ne fortè audias seruum tuum maledicentem tibi.*

EXPLICATIO.

Vix credi possit, vitam quantum perturbet, *inutilis Curiositas*, circa illas res, quæ nostrâ intersunt: Nimirùm, quandò secreta illa rimari satagimus, quæ detecta & inuenta, Ægritudinem quidem Animo inferant, ad Consilia autem expedienda nihil iuuent. Primò enim sequitur

quitur *Animi Vexatio & Inquietudo*, cùm Humana omnia, perfidiæ & Ingratitudinis plena ſint. Adeò vt, ſi cõparari poſſit ſpeculum aliquod Magicum, in quo Odia, & quæcunque contra nos vllibi commouentur, intueri poſſemus, melius nobis fôret, ſi protinùs proijceretur & collideretur. Huiuſmodi enim Res, veluti Foliorum Murmura ſunt, & breui euaneſcunt. Secundò *Curioſitas illa Animum Suſpicionibus nimijs onerat*, quod conſilijs inimiciſſimum eſt, eaque reddit inconſtantia, & complicata. Tertiò eadem, *Mala ipſa ſæpiſſimè figit, alias prætervolatura:* Graue enim eſt Conſcientias Hominum irritare; qui, ſi latere ſe putent, facilè mutantur in melius; ſin deprehenſos ſe ſentiant, Malum Malo pellunt. Meritò igitur Summæ Prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorij Chartas Vniuerſas, nec à ſe perlectas, nec alijs permiſſas, Igni protinùs dediſſet.

PARABOLA.

5 *Aduenit veluti Viator Pauperies; & Egeſtas quaſi Vir Armatus.*

EXPLICATIO.

Elegantèr deſcribitur in Parabolâ, quomodò *Prodigis*, & circa Rem Familiarem Incurioſis, ſuperueniant *Naufragia Fortunarum.* A Principio enim pedetentìm, & Paſſibus lentis, inſtar *Viatoris*, aduenit *Obæratio*, & *Sortis Diminutio*, neque ferè ſentitur: At non multò poſt, inuadit *Egeſtas*, tanquàm *Vir Armatus*, Manu ſcilicet tam forti, & potente, vt ei ampliùs, reſiſti non poſſit; cùm apud Antiquos rectè dictum ſit, *Neceſſitatem ex omnibus rebus eſſe fortiſſimam.* Itaque *Viatori* occurrendum, contra *Armatum* muniendum.

PARABOLA.

6 *Qui erudit Deriſorem, ipſe ſibi Iniuriam facit; & qui arguit impium, ſibi Maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum Præcepto Saluatoris, *Vt non mittamus Mar-*

Margaritas nostras ante Porcos: Distinguuntur autem in hac *Parabolâ*, Actiones *Præceptionis*, & *Reprehensionis*; Distinguuntur itidèm Personæ *Derisoris*, & *Impij*; Distinguitur postremò, *id quod rependitur*: In priore enim, *rependitur Opera lusa*; in posteriore, etiàm & *Macula*. Cùm enim quis erudit, & instituit *Derisorem*; *Iactura* primùm *fit Temporis*; Deinde & Alij *Conatum irrident*, tanquàm rem vanam, & Operam malè collocatam; Postremò, *Derisor* ipse, *Scientiam, quam didicit, Fastidio habet*. At maiore cum periculo, transigitur Res in *Reprehensione Impij*; quia non solùm *Impius* non auscultat, sed & Cornua obuertit, & Reprehensorem, odiosum sibi iam factum, aut confestìm conuitijs proscindit, aut saltem posteà apud alios criminatur.

PARABOLA.

7 *Filius Sapiens lætificat patrem: Filius verò Stultus Mœsticia est Matri suæ.*

EXPLICATIO.

Distinguuntur Solatia atque Ægritudines Oeconomicæ, *Patris* videlicet & *Matris*, circa *Liberos* suos. Etenim *Filius prudens & frugi*, præcipuo *Solatio* est *Patri*, qui *Virtutis* Pretium meliùs nouit quam *Mater*; ac propterea *Filij* sui Indoli, ad virtutem propensæ, magis gratulatur: Quinetiàm Gaudium illi fortassè affert Institutum suum, quod *Filium* tam probè educârit, illique Honestatem Morum, præceptis & Exemplo, impresserit. Econtrà, *Mater Calamitati Filij plus compatitur* & indolet; tùm ob Affectum Maternum magis mollem, & tenerum; tùm fortassè Indulgentiæ suæ conscia, quâ eum corruperit, & deprauauerit.

PARABOLA.

8 *Memoria Iusti cum Laudibus; at Nomen Impiorum putrescet.*

EXPLICATIO.

Distinguitur inter *Famam Virorum Bonorum*, & *Malorum*,

rum, qualis esse soleat post *Obitum*. *Viris* enim *bonis*, extinctâ Inuidiâ (quæ Famam eorum, dum vixerant, carpebat) *Nomen* continuò efflorescit, & *Laudes* magis indies inualescunt: At *Viris malis*, (licet Fama eorum, per Gratiam Amicorum, & Factionis suæ Hominum, ad breue Tempus manserit) paulò post Fastidium *Nominis* oboritur; & postremò *Laudes* illæ *Euanidæ*, in *Infamiam*, & veluti in *Odorem grauem & tetrum*, desinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat Domum suam, poßidebit Ventos.*

EXPLICATIO.

Vtile admodùm Monitum, de *Discordijs*, & *Turbis Domesticis*. Plurimi enim, ex *Dißidijs Vxorum*, aut *Exhæredationibus Filiorum*, aut *Mutationibus frequentibus Familiæ*, magna sibi spondent; ac si inde, vel Animi Tranquillitas, vel Rerum suarum Administratio felicior, sibi obuentura fôret. Sed plerunque abeunt Spes suæ in *Ventos*. Etenim, tum Mutationes illæ, vt plurimùm, non cedunt in melius; tum etiàm, Perturbatores isti Familiæ suæ, Molestias varias, & Ingratitudinem eorum, quos, alijs præteritis, adoptant & deligunt, sæpenumerò experiuntur; Quin & hoc pacto, Rumores sibi progignunt non optimos, & Famas ambiguas: Neque enim malè à Cicerone notatum est; *Omnem Famam à Domesticis manare*. Vtrunque autem Malum, per *Ventorum possessionem* elegantèr à Salomone exprimitur: Nam & *Expectationis Frustratio*, & *Rumorum Suscitatio*, *Ventis* rectè comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior est Finis orationis, quàm principium.*

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* Errorem frequentissimum, non solùm apud eos, qui verbis præcipuè student, verùm

etiàm apud Prudentiores. Is eſt, quod Homines de *Sermonum* ſuòrum *Aditu* atque *Ingreſſu*, magis ſint ſolliciti, quam de *Exitu*; & accuratiùs Exordia & præfatiunculas meditentur, quam Extrema Orationum. Debuerant autem, nec illa negligere, & iſta, vt longè potiora, præparata & digeſta apud ſe habere; reuoluentes ſecum, &, quantum fieri poteſt, Animo proſpicientes, quis tandem *Exitus Sermonis* ſit futurus, & quomodò Negotia inde promoueri, & maturari poſſint. Neque hic Finis. Quinimò non *Epilogos* tantùm, & *Sermonum, qui ad ipſa Negotia ſpectant, Egreſſus*, meditari oportet; verùm etiàm & illorum *Sermonum* Cura ſuſcipienda, *quos ſub ipſum Diſceſſum, commodè & vrbanè inijcere poſſint*; licet à *Negotio prorsùs alienos*. Equidem cognoui Conſiliarios duos, Viros certè magnos, & prudentes, & quibus Onus Rerum tunc præcipuè incumbebat; quibus illud fuit perpetuum, & proprium, vt quoties cum Principibus ſuis, de Negotijs ipſorum communicarent, Colloquia, in rebus ad ipſa Negotia ſpectantibus, nunquam terminarent; verùm ſempèr, aut ad Iocum, aut aliud aliquid, quod Audire erat volupe, Diuerticula quærerent: Atque vt Adagio dicitur, *Sermones marinos Aquâ Fluuiatili ſub extremum abluerent*. Neque hoc illis inter Artes poſtremum erat.

PARABOLA.

11. *Sicut Muſcæ mortuæ fœtere faciunt vnguentum optimum, ſic Hominem pretioſum Sapientiâ, & gloriâ, parua Stultitia.*

EXPLICATIO.

Iniqua admodùm, & miſera eſt Conditio, *Hominum Virtute Præcellentium* (vt optimè notat *Parabola*) quia *Erroribus* eorum, quantumuis leuiſſimis, nullo modo ignoſcitur: Verùm, quemadmodùm in Gemmâ, valdè nitidâ, minimum quodque Granulum, aut Nubecula,

Oculos

Oculos ferit, & molestiâ quâdam afficit; quod tamen si in Gemmâ vitiosiore repertum fôret, vix notam subiret: Similitèr, in *Viris singulari virtute præditis*, minima quæque Vitia, statìm in Oculos, & Sermones Hominum incurrunt, & Censurâ perstringuntur grauiore: quæ in *Hominibus mediocribus*, aut omninò laterent, aut Veniam facilè reperirent. Itaque Viro valdè prudenti, parua Stultitia; valdè probo, paruum peccatum; vrbano, & Moribus eleganti, paululùm Indecori; de Famâ & Existimatione multùm detrahit. Adeò vt, non pessimum foret *Viris Egregijs*, si nonnulla *Absurda* (quod citra vitium fieri possit) Actionibus suis immiscerent; vt Libertatem quandam sibi retineant, & paruorum Defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12 *Homines Derisores Ciuitatem perdunt; Sapientes verò auertunt Calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri possit, quod in descriptione Hominum, qui ad Respub. labefactandas & perdendas, veluti Naturâ comparati & facti sunt, delegerit Salomon Characterem; Non Hominis Superbi & Insolentis; Non Tyrannici & Crudelis; Non Temerarij & Violenti; Non Impij & Scelerati; Non Iniusti & Oppressoris; Non Seditiosi & Turbulenti; Non Libidinosi & Voluptarij; Non denique Insipientis & Inhabilis; Sed *Derisoris*. Verùm hoc, Sapientiâ eius Regis, qui Rerumpub. Conseruationes & Euersiones optimè nôrat, dignissimum est. Neque enim similis ferè est Pestis Regnis & Rebuspub; quam si Consiliarij Regum, aut Senatores, quique Gubernaculis Rerum admouentur, sint ingenio *Derisores*. Huiusmodi enim Homines, Periculorum Magnitudinem, vt fortes videantur Senatores, sempèr extenuant; ijsque, qui pericula prout par

 est,

est, ponderant, veluti Timidis insultant: Consultandi & Deliberandi maturas Moras, & meditatas Disceptationes, veluti Rem Oratoriam, & tædij plenam, & ad Summas Rerum nihil facientem, subsannant: Famam, ad quam Principũ Consilia præcipuè sunt componenda, vt *Saliuam Vulgi*, & Rem citò præteruolaturam, contemnunt: Legum vim & Auctoritatem, vt Reticula quædam, quibus Res maiores minimè cohiberi debeant, nil morantur: Consilia & præcautiones, in longum prospicientes, vt Somnia quædam, & Apprehensiones Melancholicas, reijciunt: Viris reuerà prudentibus, & Rerum peritis, atque magni Animi & Consilij, Dicterijs & Facetijs illudunt: Denique Fundamenta omnia Regiminis Politici simul labefactant. Quod magis attendendum est, quia Cuniculis, & non Impetu aperto, hæc res agitur: Neque cœpit esse inter Homines (prout meretur) suspecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libentèr præbet Aures verbis Mendacij, omnes Seruos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cùm *Princeps* talis fuerit, vt Susurronibus, & Sycophantis, absque iudicio, faciles & credulas Aures præbeat, spirat omninò, tanquam à parte *Regis*, Aura pestilens, quæ omnes *Seruos* eius corrumpit, & inficit. Alij Metus *Principis* rimantur, eosque Narrationibus Fictitijs exaggerant: Alij Inuidiæ Furias concitant, præsertìm in Optimos quosque: Alij Criminationibus Aliorum, proprias Sordes, & Conscientias malas, eluunt: Alij Amicorum suorum Honoribus & Desiderijs velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo: Alij Fabularum Argumenta, contra Inimicos suos, tanquàm in Scenâ, componunt: & innumera huiusmodi. Atque hæc illi, qui ex *seruis Principis* Ingenio sunt magis improbo. At illi etiàm, qui Naturâ

Probiores

Probiores ſunt, & meliùs Morati, poſtquàm, in Innocentiâ ſuâ, parùm Præſidij eſſe ſenſerint, (quoniam *Princeps* vera à falſis diſtinguere non nouit) Morum ſuorum Probitatem exuunt, & Ventos Aulicos captant, ijſque ſeruilem in modum circumferuntur. *Nihil enim* (vt ait Tacitus de Claudio) *tutum eſt apud Principem, cuius Animo omnia ſunt tanquàm indita & iuſſa.* Atque benè Comineus; *Præſtat Seruum eſſe Principis, cuius ſuſpicionum non eſt Finis, quam eius, cuius credulitatis non eſt Modus.*

PARABOLA.

14. *Iuſtus miſeretur Animæ Iumenti ſui; ſed Miſericordiæ Impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus eſt, ab ipsâ Naturâ, Homini, *Miſericordiæ* Affectus nobilis, & excellens; qui etiàm ad *Animalia Bruta* extenditur; quæ ex Ordinatione Diuinâ, eius Imperio ſubijciuntur. Itaque habet iſta *Miſericordia*, Analogiam quandam, cum illâ Principis erga Subditos. Quinetiàm illud certiſſimum eſt, quod quò dignior eſt Anima, eò pluribus compatiatur. Etenìm Animæ anguſtæ & degeneres, huiuſmodi Res, ad ſe nihil pertinere putant: At illa, quæ nobilior eſt Portio Vniuerſi, ex communione afficitur. Quare videmus, ſub Veteri Lege, haud pauca fuiſſe præcepta, non tam merè *Cæremonialia*, quàm *Miſericordiæ Inſtitutiua*: Quale fuit illud, de *non Comedendo Carnem cum ſanguine eius*; & ſimilia. Etiàm in Sectis Eſſæorum, & Pythagoræorum, ab Eſu Animalium, omninò abſtinebant. Quod etiàm hodiè obtinet (ſuperſtitione inuiolatâ) apud Incolas nonnullos Imperij Mogollenſis. Quin & Turcæ, (Gens licet, & Stirpe & Diſciplinâ, crudelis, & Sanguinaria) Brutis tamen Eleemoſynas largiri ſolent; neque Animalium Vexationes & Torturas fieri ſuſtinent. Verùm, ne fortè hæc quæ diximus, omnis generis *Miſericordiæ*,

cordiæ, patrocinari videantur, salubritèr subiungit Salomon, *Impiorum Misericordias esse crudeles.* Eæ sunt, quandò Hominibus Sceleratis & Facinorosis parcitur, Iusticiæ Gladio feriendis: Crudelior enim huiusmodi *Misericordia*, quàm Crudelitas ipsa. Nam Crudelitas exercetur in singulos, at Misericordia illa, vniuersum Facinorosorum Exercitum, concessâ Impunitate, in Homines Innocentes, armat & immittit.

PARABOLA.

15 *Totum spiritum suum profert Stultus; at Sapiens reseruat aliquid in posterum.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipuè (vt videtur) Non Hominum Vanorum Futilitatem, qui, Dicenda, Tacenda, facilè proferunt; Non Parrhesiam illam, quâ absque discrimine & Iudicio, in omnes & omnia inuolant; Non Garrulitatem, quâ ad Nauseam vsque, alijs obstrepunt; sed Vitium aliud magis occultum; Nempe Sermonis Regimen, minimè omnium prudens, & Politicum: Hoc est, cùm quis ita Sermonem, (in Colloquijs priuatis) instituit, ut quæcunque in Animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, simul, & tanquam vno Spiritu, & Oratione continuatâ, proferat: Hoc enim plurimùm Negotijs officit. Siquidèm primò, *Oratio intercisa*, & per Partes infusa, longè magis penetrat, quam Continuata; quoniàm in Continuatâ, pondus Rerum, non distinctè & sigillatìm excipitur, nec per moram nonnullam insidet, sed Ratio Rationem, antequam penitùs insederit, expellit. Secundò, Nemo tam potenti, & felici eloquentiâ valet, vt primo Sermonis Impetu, eum quem alloquitur, *mutum & elinguem planè reddat;* quin & alter aliquid vicissim respondebit, & fortassè obijciet: Tum verò accidit, vt quæ in Refutationem, aut Replicationem reseruanda fuissent, præmissa iam, & anteà delibata, Vires suas & Gratiam, amiserint. Tertiò, si

ſi quis ea, quæ dicenda ſunt, non ſimul effundat, ſed per partes eloquatur, aliud primò, aliud ſubinde inijciens; ſentiet ex eius, quem alloquitur, vultu, & Reſponſo, quomodò ſingula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; vt quæ adhùc reſtant dicenda, cautiùs aut ſupprimat, aut excerpat.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus poteſtatem habentis, aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris; quia Curatio faciet ceſſare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodò ſe quis gerere debeat, cùm Iram, atque Indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primò, *vt non dimittat Locum ſuum;* Secundò, vt *Curationi*, tanquàm in Morbo aliquo graui, diligentèr & cautè, *attendat*. Conſueuerunt enim Homines, poſtquàm commotos contra ſe *Principes* ſuos ſenſerint, partìm ex Dedecoris Impatientiâ, partìm ne vulnus obuerſando refricent, partìm vt triſtitiam & Humilitatem eorum Principes ſui perſpiciant, ſe, a Muneribus & Functionibus ſuis, ſubducere: Quinetiàm interdùm, ipſos Magiſtratus, & Dignitates quas gerunt, in *Principum* Manus reſtituere. At Salomon, hanc medendi Viam, veluti noxiam, improbat; idque ſummâ profectò ratione. Primò enim, *Dedecus ipſum nimis illa publicat;* vnde tum Inimici, atque Inuidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum Amici timidiores ad ſubueniendum. Secundò, hoc pacto fit, vt *Principis Ira*, quæ fortaſsè, ſi non euulgaretur, ſponte concideret, *magis figatur;* & veluti principio iam facto Hominis deturbandi, in præcipitium illius, feratur. Poſtremò, *Seceſſus* iſte, *aliquid ſapit ex maleuolo*, & Temporibus infenſo; Id quod Malum Indignationis, Malo Suſpicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent iſta. Primò, caueat ante omnia, ne *ſtupiditate* quâdam, aut etiàm *Ani-*

mi

mi Elatione, Indignationem Principis minimè sentire, aut inde, prout debeat, affici, videatur: Hoc est, vt & Vultum, non ad Tristitiam contumacem, sed ad Mœstitiam grauem atque modestam componat: & in rebus quibuscunque agendis, se minùs solito hilarem & lætum, ostendat: Quin & in rem suam erit, Amici alicuius operâ, & Sermone, apud *Principem*, vti, qui, quanto Doloris sensu, in intimis excrucietur, tempestiuè insinuet. Secundò, *Occasiones omnes*, vel *minimas*, sedulò *euitet*, per quas aut *Res* ipsa, quæ Indignationi Caussam præbuit, *refricetur*; aut *Princeps* denuò excandescendi, & ipsum, quacunque de caussâ, coram alijs, obiurgandi, Ansam arripiat. Tertiò, perquirat etiàm diligentèr Occasiones omnes, in quibus *Opera eius principi grata esse poßit*; vt & Voluntatem promptam redimendi Culpam præteritam ostendat; & *Princeps* suus sentiat, quali tandem seruo, si eum dimittat, priuari se contigerit. Quartò, *Culpam ipsam*, Aut *sagacitèr in alios transferat*; Aut *Animo* illam non *malo commissam* esse insinuet; Aut etiàm *Malitiam illorum*, qui ipsum Regi detulerunt, vel rem supra Modum aggrauârunt, *indicet*. Denique in omnibus euigilet, & *Curationi* sit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Caussâ suâ Iustus: tum venit altera pars, & inquirit in eum.*

EXPLICATIO.

Prima in vnaquaque *Caussâ Informatio*, si paulispèr Animo Iudicis insederit, altas Radices agit, eumque imbuit, & occupat; Adeò vt ægrè elui possit, nisi aut manifesta aliqua Falsitas, in Materiâ Informationis; aut Artificium aliquod, in eâdem exhibendâ, deprehendatur. Etenìm nuda & simplex Defensio, licet iusta sit & præponderans, vix Præiudicium Informationis Primæ, compensare, aut Libram Iustitiæ semel propendentem, ad Æquilibrium reducere, per se valet. Itaque & Iudici tutissimum,

tiſſimum, vt nihil, quod ad Merita cauſſæ ſpectat, prælibetur, priuſquàm vtraque Pars ſimul audiantur; & Defenſori optimum, ſi Iudicem ſenſerit præoccupatum, in hoc potiſſimùm, (quantum dat Cauſſa) incumbere, vt Verſutiam aliquam, & Dolum malum, ab aduerſâ parte, in Iudicis abuſum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicatè à pueritiâ nutrit Seruum ſuum, poſteà ſentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Seruandus eſt, *Principibus* & *Dominis*, ex Conſilio Salomonis, in Gratiâ & Fauore ſuo, erga *Seruos*, *Modus*. Is triplex eſt; Primò, vt *Promoueantur per Gradus, non per Saltus*: Secundò, vt *interdùm aſſueſiant Repulſæ*: Tertiò, (quod benè præcipit Macciauellus) vt *habeant præ oculis ſuis ſempèr aliquid, quò vlteriùs aſpirare poſſint.* Niſi enim hæc fiant, reportabunt proculdubiò *Principes*, in Fine, à *Seruis* ſuis, Loco Animi grati, & officioſi, Faſtidium & Contumaciam. Etenim, ex Promotione ſubitâ, oritur *Inſolentia*; ex perpetuâ Deſideratorum Adeptione, *Impatientia Repulſæ*; Denique ſi Vota deſint, deerit itidèm Alacritas & *Induſtria.*

PARABOLA.

19. *Vidiſti Virum velocem in Opere ſuo; coram Regibus ſtabit; nec erit inter Ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter Virtutes, quas *Reges*, in Delectu *Seruorum*, potiſſimùm ſpectant & requirunt, gratiſſima eſt præ cunctis *Celeritas*, & in *Negotijs expediendis ſtrenuitas.* Viri profundâ prudentiâ, *Regibus* ſuſpecti; vtpote, qui nimiùm ſint Inſpectores; & Dominos ſuos, inſcios & inuitos, Ingenij ſui viribus, (tanquàm Machinâ) circumagere poſſint. Populares, inuiſi; vtpote qui Regum Luminibus officiunt, & Oculos Populi in ſe conuertunt. Animoſi, pro turbulentis ſæpè habentur, & vltra, quam

par est, ausuris. Probi, & Vitæ integræ, tanquàm difficiles existimantur, nec ad omnes Nutus Heriles apti. Denique non est Virtus alia, quæ non habeat aliquam quasi vmbram, quâ *Regum* Animi offendantur; Sola *Velocitas ad Mandata*, nihil habet, quod non placeat. Insuper, Motus Animorum Regiorum celeres sunt, & Moræ minùs patientes. Putant enim se quiduis efficere posse; Illud tantùm deesse, vt citò fiat. Itaque ante omnia ijs grata est *Celeritas*.

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viuentes, qui ambulant sub Sole, cum Adolescente Secundo, qui consurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* Vanitatem Hominum, qui se agglomerare solent ad *Successores Designatos Principum*. Radix autem huius rei est, Insania illa, Hominum Animis penitùs à Naturâ insita; Nimirùm vt spes suas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis, ijs quæ *Sperat*, quam ijs quæ *Fruitur*. Quinetiàm *Nouitas* Humanæ Naturæ grata est, & auidè expetitur. In *Successore* autem *Principis* ista duo concurrunt; *Spes & Nouitas*. Innuit autem *Parabola* idem, quod olim dictum erat; primò à Pompeio ad Syllam; posteà à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem Orientem, quam Occidentem*. Neque tamen *Imperantes*, multùm hâc re commouentur, aut eam magni faciunt, sicut nec Sylla, nec Tiberius fecit; sed rident potius Hominum Leuitatem, nec pugnant cum Somnijs: *Est autem* (vt aiebat ille) *Spes vigilantis Insomnium.*

PARABOLA.

21. *Erat Ciuitas parua, & pauci in eâ Viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadauit eam, instruxitque Munitiones per Gyrum, & perfecta est Obsidio; inuentusque est in eâ Vir pauper & sapiens, & liberauit eam per Sapi-*

entiam

entiam suam; & nullus deinceps recordatus est, Hominis illius pauperis.

EXPLICATIO.

Describit *Parabola Ingenium Hominum prauum* & *maleuolum.* Ij in Rebus duris, & angustis, confugiunt ferè ad Viros Prudentes, & Strenuos, licet anteà contemptui habitos. Quamprimùm autem Tempestas transierit, ingrati demùm erga Conseruatores suos reperiuntur. Macciauellus verò, non sine Caussâ, instituit Quæstionem, *Vter ingratior esset erga Benemeritos, Princeps, aut populus?* Sed interim vtrunque Ingratitudinis arguit. Attamen hoc, non solùm ex *Ingratitudine Principis,* aut *Populi* oritur, sed accedit plerunque his, *Inuidia Procerum,* qui secretò indolent Euentui, licet felici & prospero, quia ab ipsis profectus non sit: Itaque & Meritum Hominis extenuant, & ipsum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quasi Sepes Spinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantissimè ostendit *Parabola, Pigritiam* in fine *laboriosam* esse. Diligentia enim, & sedula præparatio, id præstant, vt Pes in aliquod Offendiculum non impingat; sed vt complanetur via, antequàm ineatur. At qui piger est, & omnia in extremum Momentum Executionis differt, necesse est vt perpetuò, & singulis passibus, quasi per Rubos & Sentes incedat, qui eum subindè detineant, & impediant. Idem obseruari possit etiàm in Familiâ regendâ; in quâ, si adhibeatur Cura & Prouidentia, omnia placidè, & veluti sponte procedunt, absque Strepitu & Tumultu: Sin hæc desint, vbi maior aliquis Motus interuenerit, omnia simul agenda turmatìm occurrunt; tumultuantur Serui; Ædes personant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoscit in Iudicio faciem, non benè facit; Iste, & prò buccellâ panis, deseret Veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentissimè notat *Parabola*, in *Iudice* magis perniciosam esse, *Facilitatem Morum*, quam *Corruptelam Munerum*. *Munera* enim, haudquaquàm ab omnibus deferuntur; at vix vlla est Caussa, in quâ non inueniatur aliquid, quod flectat Iudicis Animum, si *Personas respiciat*. Alius enim respicietur, vt Popularis; Alius, vt Maledicus; Alius, vt Diues; Alius, vt Gratus; Alius, vt ab Amico commendatus; Denique omnia plena sunt Iniquitatis, vbi dominatur *Respectus Personarum*; & leui omninò de Causâ, veluti pro *Buccellâ Panis*, *Iudicium* peruertetur.

PARABOLA.

24. *Vir Pauper calumnians Pauperes, similis est Imbri vehementi, in quo paratur Fames.*

EXPLICATIO.

Parabola ista antiquitùs expressa & depicta fuit, sub Fabulâ *Hirudinis vtriusque*; nimirùm, Plenæ, & Vacuæ. *Pauperis* enim & *Famelici Oppressio*, longè grauior est, quam *Oppressio*, per *Diuitem* & *Repletum*; quippe quæ omnes Exactionum Technas, & omnes Nummorum Angulos, perquirit. Solebat hoc ipsum etiam Spongijs assimilari; quæ aridæ fortitèr sugunt; madidæ, non item. Monitum autem vtile continet, tum erga Principes, Ne Præfecturas Prouinciarum, aut Magistratus, Viris Indigentibus, & Obæratis, committant; tum erga Populos, ne Reges suos, cum nimiâ Egestate conflictari, permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, est Iustus cadens coram Impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, Rebuspub. ante omnia cauendum esse, de *iniquo* & *infami Iudicio*, in *Caussâ aliquâ celebri* & *graui*; præsertìm vbi non absoluitur Noxius, sed condemnatur

demnatur Insons. Etenim Iniuriæ inter Priuatos grassantes, turbant quidem & polluunt *Latices Iustitiæ*; sed tanquàm in *Riuulis*: Verùm Iudicia iniqua, qualia diximus, à quibus Exempla petuntur, *Fontes* ipsos *Iustitiæ* inficiunt, & inquinant. Postquàm enim Tribunal cesserit in partes Iniustitiæ, Status Rerum vertitur, tanquàm in Latrocinium publicum: Fitque planè, vt *Homo Homini sit Lupus.*

PARABOLA.

26. *Noli esse Amicus Homini Iracundo, nec ambulato cum Homine Furioso.*

EXPLICATIO.

Quantò religiosiùs Amicitiæ Iura inter Bonos seruanda, & colenda sunt; tantò magis cauendum est, iam vsque à principio, de *Prudente Amicorum Delectu.* Atque Amicorum Natura & Mores, quantum ad nos ipsos spectant, omninò ferendi sunt: Cùm verò necessitatem nobis imponunt, qualem erga alios personam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, Amicitiæ Conditio est. Itaque interest inprimis, vt præcipit Salomon, ad Vitæ Pacem, & præsidia, ne Res nostras, cum *Hominibus Iracundis*, & qui facilè Lites & Iurgia prouocant, aut suscipiunt, commisceamus. Istud enim Genus Amicorum, perpetuò nos Contentionibus, & Factionibus implicabit: vt aut Amicitiam abrumpere, aut Incolumitati propriæ deesse, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat Delictum, quærit Amicitiam; sed qui altero sermone repetit, separat Fœderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, Concordiam Tractandi, & Animos Reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *Amnestiâ*; Altera, quæ à *Repetitione Iniuriarum*, subiungendo Apologias, & Excusationes. Equidem memini sententiam viri admodùm prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis*

repetitis Conditionibus Dißidij, is magis Animos, Dulcedine Concordiæ fallit, quam Æquitate componit. Verùm Salomon, illo ſcilicet prudentior, in contrariâ Opinione eſt; & *Amneſtiam* probat, *Repetitionem* prohibet. Etenim in *Repetitione* hæc inſunt Mala; tum quod ea, ſit veluti *Vnguis in vlcere*; tum quod *Periculum impendeat à nouâ Altercatione*, (ſiquidem de Iniuriarum Rationibus, inter partes nunquàm conueniet;) tum denique quod *deducat Rem ad Apologias*; At vtraque pars, malit videri, potiùs offenſam remiſiſſe, quam admiſiſſe Excuſationem.

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit Abundantia; vbi autem verba ſunt plurima, ibi frequentèr Egeſtas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hâc *Parabolâ*, Fructum *Laboris Linguæ*, & *Laboris Manuum*; quaſi ex altero proueniat *Egeſtas*, ex altero *Abundantia.* Etenim fit ferè perpetuò, vt qui multa effutiant, iactent multa, multa promittant, Egeni ſint; nec emolumentum capiant, ex illis Rebus, de quibus loquuntur. Quinetiàm, vt plurimùm, Induſtrij minimè ſunt, aut Impigri ad Opera; ſed tantummodò, Sermonibus ſe, tanquàm Vento, paſcunt & ſatiant. Sanè, vt poeta loquitur; *Qui ſilet eſt firmus.* Is qui conſcius eſt, ſe in opere proficere, ſibi plaudit, & tacet: Qui verò econtrà conſcius eſt, Auras ſe inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior eſt Correptio manifeſta, quam Amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola, Mollitiem Amicorum*, qui Amicitiæ priuilegio non vtuntur, in admonendo liberè & audacter Amicos, tam de Erroribus, quam de Periculis ſuis. *Quid enim faciam* (ſolet huiuſmodi *Mollis Amicus* dicere)

dicere) *aut quo me vertam? Amo illum, quantum quis, maximè; neque, ſi quid illi Aduerſi contigerit, ipſius loco libenter ſubſtituerim; Sed noui Ingenium eius; ſi liberè eum coarguero, Animum illius offendam, ſaltèm contriſtabo; Neque tamen proficiam; Atque citius eum ab Amicitiâ meâ alienabo, quam ab ijs, quæ in Animo fixa habet, abducam.* Huiuſmodi *Amicum*, tanquàm eneruem, & inutilem, redarguit Salomon; atque plus vtilitatis, ab Inimico *manifeſto*, quam ab eius generis *Amico*, ſumi poſſe pronunciat. Siquidem ea fortaſsè audire ei contigerit ab *Inimico* per Contumeliam, quæ *Amicus* muſſat præ nimiâ Indulgentiâ.

PARABOLA.

30. *Prudens aduertit ad Greſſus ſuos; Stultus diuertit ad Dolos.*

EXPLICATIO.

Duæ ſunt *Prudentiæ* Species; Altera vera & ſana; Altera degener & falſa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori ſe dederit, vijs & Veſtigijs proprijs cauet; periculis proſpiciens, meditans Remedia; Proborum Operâ vtens, contra Improbos ſeipſum muniens; cautus Incœptu, Receptu non imparatus; In Occaſiones attentus, contra Impedimenta ſtrenuus; cum innumeris alijs, quæ ad Sui ipſius *Actiones* & *Greſſus regendos* ſpectant. At altera Species, tota eſt conſuta, ex *Fallacijs & Aſtutijs*, Spemque ponit omninò, in alijs circumueniendis, ijſdemque ad libitum effingendis. Hanc meritò reijcit *Parabola*, non tantùm vt Improbam, ſed etiàm, vt *Stultam*. Primò enim, minimè eſt ex ijs Rebus, quæ *in noſtrâ ſunt poteſtate*; nec etiàm aliquâ *conſtanti Regulâ nititur*; Sed noua quotidiè comminiſcenda ſunt Stratagemata, prioribus Fatiſcentibus, & Obſoletis. Secundò, qui Vafri & Subdoli Hominis Famam & Opinionem ſemel incurrerit, præcipuo ſe, ad res gerendas *Inſtrumento*, prorſùs

sùs priuauit; hoc est, *Fide:* Itaque omnia, parum Votis suis consentientia, experietur. Postremò, *Artes istæ, vtcunque Pulchræ videantur, & complaceant;* attamen sæpiùs frustrantur; quod benè notauit Tacitus; *Consilia callida & audacia, expectatione læta, tractatu dura, euentu tristia.*

PARABOLA.

31. *Noli esse Iustus nimiùm, nec Sapientior quam oportet; cur abripiare subitò?*

EXPLICATIO.

Sunt Tempora (vt inquit Tacitus) *in quibus magnis virtutibus, certissimum est exitium.* Atque hoc, Viris Virtute & Iustitiâ egregijs, aliquandò subitò, aliquandò diù antè præuisum, contingit. Quod si adiungatur etiàm Prudentia, hoc est, vt cauti sint, & ad Propriam Incolumitatem euigilent, tum hoc lucrantur, vt Ruina eorum subitò obueniat, ex occultis omninò & obscuris Consilijs; quibus & euitetur Inuidia, & pernicies ipsos imparatos adoriatur. Quod verò ad illud *Nimiùm*, quod in *Parabolâ* ponitur (quandoquidèm non Periandri alicuius, sed Salomonis Verba sunt ista; Qui Mala in Hominum Vitâ sæpiùs notat, nunquàm præcipit) intelligendum est, non de Virtute ipsâ, (in quâ *Nimiùm* non est,) sed de vanâ eius atque inuidiosâ Affectatione, & Ostentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; Miraculi loco ponens, quod nunqàm Seruilis alicuius Sententiæ Auctor fuisset, & tamen tam sæuis temporibus incolumis mansisset; *Subit* (inquit) *Cogitatio, vtrùm hæc Fato regantur, an etiàm sit in nostrâ potestate, cursum quendam tenere, inter deforme Obsequium, & abruptam contumaciam, medium, Periculo simul, & Indignitate vacuum?*

PARABOLA.

32. *Da Sapienti Occasionem, & addetur ei Sapientia.*

EXPLI-

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in Verum Habitum increuerit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantùm in Cerebro & Conceptu, aut Sermone iactatur, sed Radices altas non egerit. Siquidèm prior, oblatà occasione, in quâ exerceatur, illicò excitatur, accingitur, dilatatur; adeò vt seipsà maior videatur: Posterior verò, quæ ante Occasionem alacris erat, occasione datà, fit attonita & confusa; vt etiàm ipsi, qui eà se præditum arbitrabatur, in dubium vocetur; Annon Præceptiones de eà fuerint Insomnia mera, & Speculationes inanes?

PARABOLA.

33. *Qui laudat Amicum voce altà, surgendo manè; erit illi loco Maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempestiuæ, & per Occasionem prolatæ, Famæ Hominum atque etiàm Fortunæ, plurimùm conferunt; At immoderatæ, & Streperæ, & importunè effusæ, nihil prosunt; imo potiùs, ex Sententià *Parabolæ*, impensè nocent. Primò enim, manifestò se produnt, aut ex *nimià Beneuolentià Oriundas*; Aut *ex composito affectatas*; quò *Collaudatum* potiùs falsis Præconijs demereantur, quàm veris Attributis ornent. Secundò, *Laudes parcæ & Modestæ, inuitant* ferè *Præsentes*, vt *ipsis etiàm aliquid adijciant*; Profusæ contrà & immodicæ, vt aliquid demant & detrahant. Tertiò, (quod Caput rei est) Conflatur illi Inuidia, qui *nimiùm laudatur*; cùm *Laudes* omnes *nimiæ*, videantur spectare ad Contumeliam aliorum, qui non minùs merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodò in Aquis resplendent Facies; sic Corda Hominum manifesta sunt Prudentibus.*

EXPLICATIO.

Distinguit *Parabola* inter *Mentes Prudentiũ, & cæterorũ Hominũ*; Illas *Aquis*, aut *Speculis* comparans, quæ Species & Imagines Rerũ recipiunt; cùm alteræ similes sint *Terræ*, aut *Lapidi impolito*, in quibus nihil reflectitur. Atque eò magis aptè comparatur *Animus Hominis Prudentis* ad *Speculum*; quia in *Speculo*, *Imago* propria spectari possit, vnà cum *Imaginibus aliorum*; Id quod *Oculis* ipsis, sine *Sepculo* non conceditur. Quod si *Animus Prudentis*, adeò capax sit, vt innumera Ingenia, & Mores obseruare & internoscere possit; superest, vt detur opera, quò reddatur non minùs *varius Applicatione*, quam *Repræsentatione*;

Qui sapit, innumeris Moribus aptus erit.

ATque his *Salomonis Parabolis*, diutiùs fortasse immorati sumus, quam pro modo Exempli; Dignitate, & Rei ipsius, & Auctoris, longiùs prouecti.

Neque tantùm in vsu erat apud Hebræos, sed alibi etiàm, Priscorum Sapientibus frequentissimum; vt si cuiuspiam Obseruatio, in aliquid incidisset, quod Vitæ Communi conducibile fuisset; id redigeret & contraheret, in breuem aliquam *Sententiam*, vel *Parabolam*, vel etiàm *Fabulam*. Verùm, quod ad *Fabulas* (sicut aliàs dictum est) illæ Exemplorum Vicarij, & Supplementa, olìm extiterunt: Nunc quando Tempora *Historiarum* copiâ abundent, ad Animatum Scopum rectiùs & alacriùs collimatur. At Modus Scribendi, qui optimè conuenit Argumènto tam vario & multiplici (quale est *Tractatus* de *Negotijs* & *Occasionibus sparsis*) aptissimus ille esset, quem delegit Macciauellus, ad tractandas Res Politicas; nimirùm per Obseruationes, siue *Discursus* (vt loquuntur) super *Historiam* & *Exempla*. Nam Scientia, quæ recentèr, & quasi in conspectu nostro, ex Particularibus elicitur, viam optimè nouit, Particularia denuò repetendi: Atque certè ad Practicam longè con-

conducit magis, cùm Discursus siue Disceptatio, sub Exemplo militat, quam cùm Exemplum Disceptationi subiungitur. Neque enim hîc Ordo tantùm spectatur, sed Res ipsa. Cùm enim Exemplum statuitur tanquàm Disceptationis Basis, vniuerso cum Circumstantiarum Apparatu proponi solet; quæ Discursum interdùm corrigant, interdùm suppleant; vnde fit loco Exemplaris ad Imitationem, & Practicam. Vbi econtrà, Exempla in gratiam Disceptationis adducta, succinctè & nudè citantur, & tanquàm Mancipia Nutus tantùm Disceptationis obseruant.

Hoc verò Discriminis, Operæ pretium fuerit obseruasse; quod sicut *Historiæ Temporum*, optimam præbent Materiam, ad *Discursus* super *Politica*, quales sunt illi Macciauelli; ita *Historiæ Vitarum* optimè adhibentur ad *Documenta* de *Negotijs*; Quoniàm omnem Occasionum & Negotiorum, tam grandium quam leuiorum, Varietatem complectuntur. Imò reperire est Basin, ad *Præceptiones* de *Negotijs*, vtrâque illâ *Historiâ*, adhùc commodiorem: Ea est, vt Discursus fiant super *Epistolas*, sed Prudentiores, & magis serias; quales sunt illæ Ciceronis ad Atticum, & aliæ. Siquidèm *Epistolæ* magis in Proximo, & ad Viuum, Negotia solent repræsentare, quam vel *Annales*, vel *Vitæ*. Quare iam, & de Materiâ, & de Formâ, Portionis primæ, *Doctrinæ* de *Negotijs*, quæ tractat *Occasiones sparsas*, diximus; eamque inter *Desiderata* numeramus.

Est & alia Portio eiusdem *Doctrinæ*, quæ tantùm differt ab illâ alterâ, de quâ diximus, quantum *Sapere*, & *Sibi Sapere*. Altera enim mouere videtur, tanquàm à Centro ad Circumferentiam; Altera, tanquàm à Circumferentiâ ad Centrum. Est enim *Prudentia* quædam *Consilij alijs Impertiendi*; est verò & alia *suis Rebus prospiciendi*: Atque hæ nonnunquàm coniunguntur, sæpiùs separantur. Multi siquidem, in suis ipsorum Rationi-

bus instituendis Prudentissimi sunt; qui tamen in Rebuspub. administrandis, aut etiàm Consilijs dandis, nihil valent: Formicæ similes, quæ Creatura sapiens est ad sese tuendum, sed Horto planè noxia. Hæc Virtus *sibi Sapiendi,* Romanis ipsis, licet Patriæ optimis Curatoribus, non ignota fuit: vnde Comicus, *Nam pol Sapiens fingit Fortunam sibi.* Quin & in Adagium apud ipsos versum est, *Faber quisque Fortunæ propriæ.* Et Liuius hanc ipsam Catoni Maiori tribuit; *In hoc viro, tanta vis Animi, & Ingenij inerat, vt quocunque loco natus esset, sibi ipse Fortunam facturus videretur.*

Hoc Genus *Prudentiæ*, si quis ipsum profiteatur, & palàm venditet, semper habitum est, non modò non Politicum, verùm etiàm infaustum quiddam, & inauspicatum: Sicut in Timotheo Atheniensi obseruatum est: Qui, postquam præclara multa Facinora, in Decus & Commodum Ciuitatis suæ, edidisset; atque Administrationis suæ (sicut tùm moris erat) populo rationem redderet; singula conclusit hâc Clausulâ; *Atque in hâc re Fortunæ partes fuerunt nullæ.* Contigit verò, vt post id Temporis, nunquàm ei quicquam feliciter cesserit. Sanè nimis elatum hoc, & altum sapiens; Eôdem spectans, quo Ezechielis illud de Pharaone; *Dicis, Fluuius est meus, & ego feci memetipsum.* Aut illud Habacuc Prophetæ; *Exultant, & sacrificant Reti suo.* Aut illud etiàm Poetæ, de Contemptore Deûm Mezentio;

Dextra mihi Deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint.———

Denique, Iulius Cæsar, nunquàm (quod memini) Impotentiam Cogitationum suarum arcanarum prodidit, nisi simili Dicto: Cùm enim Aruspex ei referret, Exta reperta fuisse non bona, admurmurauit submissè; *Erunt lætiora cùm volo.* Quod etiàm Dictum, Mortis suæ Infortunium, non diù præcessit. Verùm Excessus iste Fiduciæ (vt diximus) res vt profana, ita semper infelix.

Qua-

Quapropter, Viris magnis, & verè Sapientibus, visum, successus quoslibet, Felicitati suæ, non Virtuti aut Industriæ, tribuere: Nam & Sylla, *Felicem* se, non *Magnum* cognominauit; & Cæsar, (meliùs quam suprà,) ad Nauis Gubernatorem; *Cæsarem vehis, & Fortunam eius*.

Attamen istæ Sententiæ; *Faber quisque Fortunæ suæ*; *Sapiens dominabitur Astris*; *Inuia virtuti nulla est Via*; ac similes; si intelligantur & adhibeantur, potiùs pro Calcaribus ad Industriam, quam pro Stapedibus ad Insolentiam; magisque vt progignant in Hominibus Decretorum Constantiam & Robur, quam Arrogantiam & Iactantiam; tanquàm sanæ & salutares meritò habitæ sunt; ac proculdubiò in pectoribus Hominum Magnanimorum Sedem nonnullam occuparunt: eousque vt Cogitationes tales quandoque ægrè dissimulent. Videmus enim Augustum Cæsarem (qui cum Auunculo suo comparatus, potiùs ab illo Diuersus quam Inferior fuit; sed Vir certè paulò moderatior) sub finem Vitæ, petijsse ab Amicis, qui Lectum eius circumstabant, vt postquàm expirasset, sibi *Plauderent*; quasi Conscius sibi fuisset, *Mimum vitæ à se commodè transactum*. Hæc quoque *Doctrinæ* Portio inter *Desiderata* numeranda est: Non quin in Praxi, etiàm nimiò plus quam oportet, vsurpata sit & frequentata; Verùm quod Libri de illâ silent. Quamobrem ex more nostro, sicut in priore, nonnulla eius Capita recensebimus; Eamque *Fabrum Fortunæ*, siue (vt diximus) *Doctrinam de Ambitu vitæ* nominabimus.

Ac primo quidem intuitu, nouum quoddam, & insolitum Argumentum tractare videbor; Docendo Homines, quomodò *Fortunæ suæ Fabri* fieri possint: Doctrinam certè, cui quiuis libentèr se Discipulum addixerit, donec Difficultatem eiusdem habuerit perspectam. Non enim leuiora sunt, aut pauciora, aut minùs ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam

quæ ad *Virtutem*: Resque est, æque difficilis ac seuera, fieri verè *Politicum*, ac verè *Moralem*. At huius *Doctrinæ* Pertractatio, plurimùm ad Literarum, tum *Decus*, tum *Pondus*, pertinet. Interest enim inprimis *Honoris* Literarum, vt Homines isti Pragmatici sciant, Eruditionem haudquaquàm Auiculæ, qualis est Alauda, similem esse, quæ in sublime ferri, & cantillando se oblectare soleat; at nihil aliud: Quinimò ex Accipitris potiùs genere esse, qui & in alto volare, ac subinde, cùm visum fuerit, descendere, & prædam rapere nouit. Deinde, & ad *Perfectionem* Literarum hoc ipsum spectat, quia Legitimæ Inquisitionis vera Norma est, vt *nihil inueniatur in Globo Materiæ, quod non habeat parallelum, in Globo Crystallino, siue Intellectu*. Hoc est, vt nihil veniat in *Practicâ*, cuius non sit etiàm *Doctrina* aliqua & *Theoria*. Neque tamen Literæ, hanc ipsam *Fortunæ Architecturam*, alitèr admirantur, aut æstimant, quam vt Opus quoddam inferioris Generis. Nemini enim, *Fortuna propria*, pro Dono *Esse sui*, à Deo concesso, vllo modo digna Retributio esse possit. Quin & non rarò fit, vt viri Virtutibus egregij, Fortunæ suæ sponte renuncient, vt Rebus sublimioribus vacent. Digna tamen est *Fortuna*, quatenùs Virtutis ac Benemerendi Organum est, suâ quoque *Speculatione*, & *Doctrinâ*.

Ad hanc *Doctrinam* pertinent Præcepta, nonnulla *Summaria*; nonnulla *Sparsa & Varia*. Præcepta *Summaria* versantur, circa veram *Notitiam*, & *Aliorum*, & *Sui*. Primum igitur Præceptum (in quo Cardo *Notitiæ Aliorum*, vertitur) illud constituatur, vt procuremus nobis (quantum fieri possit) *Fenestram* illam, quam olìm requisiuit Momus. Ille, cùm in Humani Cordis Fabricâ, tot Angulos & Recessus conspicatus esset, id reprehendit, quod defuisset *Fenestra*, per quam in obscuros illos & tortuosos Anfractus inspicere quis possit. Hanc autem *Fenestram* obtinebimus, si omni sedulitate

nobis Informationem comparemus, & procuremus, de personis, quibuscum intercedunt Negotia, Particularibus; Earumque Ingenijs, Cupiditatibus, Finibus, Moribus, Auxilijs & Adminiculis quibus præcipuè suffulciuntur & valent; Et rursùs, Defectibus & Imbecillitatibus, quâque ex parte maximè pateant & obnoxij sint; Amicis, Factionibus, Patronis, Clientelis; Rursusque Inimicis, Inuidis, Competitoribus; Etiàm Temporibus & Aditibus:

(Sola viri molles Aditus, & Tempora nôris;)

Denique Institutis, & Normis quas sibi præscripserunt; & similib'. Quinetiam, non solùm Informatio capienda est, de *Personis*, sed insupèr de *Actionibus* Particularibus, quæ de Tempore in Tempus in Motu sunt, & tanquàm sub Incude; Quomodò regantur & succedant, quorum studijs foueantur, à quibus oppugnentur, cuiusque sint ponderis & momenti, & quid secum trahant, & huiusmodi. Etenìm *Actiones* præsentes nosse, & in se plurimùm prodest; & illud insupèr habet, quod absque hoc, etiàm personarum Notitia valdè futura sit fallax & erronea. Mutantur enim Homines simul cum Actionibus: & Alij sunt, dum Actionibus ipsis implicentur & obsideantur; Alij, postquàm redierint ad Ingenium. Atque hæ de Rebus Particularibus Informationes, quæ tam ad *Personas*, quàm ad *Actiones* spectant, sunt tanquàm Propositiones Minores in omni Actiuo Syllogismo. Nulla enim Obseruationum, aut Axiomatum (vnde conficiuntur Maiores Propositiones politicæ) Veritas, aut Excellentia, ad Conclusionis Firmamentum sufficere possit, si in Minore Propositione fuerit erratum. Quod verò huiusmodi *Notitia* comparari possit, Fideiussor nobis est Salomon, qui ait; *Consilium in corde Viri, tanquàm Aqua Profunda; sed vir Prudens exhauriet illud.* Quamuis autem ipsa *Notitia* non cadat sub Præceptum, quoniàm Indiuiduorum est, attamen

Mandata de eâdem eliciendâ vtilitèr dari poſſunt.

Notitia Hominum ſex Modis elici, & hauriri poteſt: per *Vultus* & Ora ipſorum; per *Verba*; per *Facta*; per *Ingenia* ſua; Per *Fines* ſuos; Denique per *Relationes Aliorum.* Quantum ad *Vultus* attinet, minimè nos moueat Vetus Adagium, *Fronti nulla Fides*; Licet enim hoc ipſum non perperàm dictum ſit, de *Vultûs*, & *Geſtus* compoſitione externâ & generali; Attamen ſubſunt ſubtiliores quidam Motus, & Labores *Oculorum*, *Oris*, *Vultûs*, & *Geſtûs*; Ex quibus reſeratur, & patet (vt elegantèr ait Q. Cicero) veluti *Ianua quædam Animi.* Quis Tiberio Cæſare occultior? At Tacitus, notans Charecterem & Modum Loquendi diuerſum, quo vſus eſt Tiberius, in laudando, apud Senatum, Res à Germanico, & à Druſo, geſtas; de Laudibus Germanici ſic; *Magis in ſpeciem adornatis verbis, quam vt penitùs ſentire videretur.* De Laudib' Druſi ſic; *Paucioribus, ſed intentior, & fidâ Oratione.* Iterùm Tacitus, eundem Tiberium, aliàs etiàm vt nonnihil Pellucidum, notans; *In alijs* (inquit) *erat veluti eluctantium Verborum; ſolutiùs verò loquebatur, quandò ſubueniret.* Sanè difficilè reperiatur Simulationis Artifex aliquis, tam peritus & egregius; aut Vultus aliquis ita coactus, &, vt ille loquitur, *Iuſſus*; qui à Sermone artificioſo & ſimulatorio poſſit iſtas Notas ſeiungere, quin Aut Sermo ſit ſolito *Solutior*; Aut *Comptior*; Aut magis *Vagus* & *Oberrans*; Aut magis *Aridus* & quaſi *Eluctans.*

Ad *Verba Hominum* quod attinet; ſunt quidem illa (vt de Vrinis loquuntur Medici) *Meretricia.* Sed iſti *Meretricij Fuci* optimè deprehenduntur duobus Modis; Cùm ſcilicet *proferuntur Verba*, aut *ex improuiſo*; Aut in *Perturbatione.* Sic Tiberius, cùm ex Agrippinæ Verbis aculeatis, ſubitò commotus eſſet, & nonnihil abreptus, extra innatæ Simulationis Terminos pedem protulit; *Audita* hæc (inquit Tacitus) *raram occulti pectoris vo-*

cem

cem elicuere; correptamque, Græco Versu, admonuit, Ideò lædi quia non regnaret. Quare Poeta Perturbationes huiusmodi, non inscitè appellat *Torturas*, quod ab ijs Secreta sua prodere Homines compellantur;

——*Vino tortus & Irâ.*

Ipsa sanè testatur Experientia, paucos admodùm reperiri, qui erga Arcana sua tam fidi sint, Animúmque gerant adeò obfirmatū; quin interdùm ex Iracundiâ; interdùm ex Iactantiâ; interdùm ex intimâ erga Amicū Beneuolentiâ; interdùm ex Animi Imbecillitate, qui se Mole Cogitationum onerari ampliùs non sustineat; interdùm denique ex alio quopiam Affectu; intimas Animi Cogitationes, reuelent & communicent. Ac ante omnia Sinus Animi excutit, si Simulatio Simulationem impulerit; iuxta Adagium illud Hispanorum; *Dic Mendacium, & erues Veritatem.*

Quin & *Factis* ipsis, licet Humani Animi Pignora sint certissima, non prorsùs tamen fidendum; nisi diligentèr ac attentè pensitatis priùs, illorum & *Magnitudine, & Proprietate.* Illud enim verissimum; *Fraus sibi in paruis fidem præstruit, vt maiore emolumento fallat.* Italus verò seipsum, *In ipso stare lapide* putat, *vbi Præco prædicat*, si meliùs solito tractetur, absque Caussâ manifestâ. Etenim, Officia ista Minora, Homines reddunt oscitantes, & quasi consopitos, tam ad Cautionem, quam ad Industriam: Atque rectè à Demosthene appellantur, *Alimenta Socordiæ.* Porro *Proprietatem* & Naturam, nonnullorum *Factorum*, etiàm quæ *Beneficiorum* loco habentur, subdolam & ambiguam, luculentèr cernere licet ex eo, quod Antonio Primo imposuit Mucianus: Qui post reditū cum eo in gratiam, sed Fide pessimâ, plurimos ex Antonij Amicis, ad Dignitates euexit; *Simul Amicis eius Præfecturas & Tribunatus largitur.* Hoc autem Astu, Antonium non muniuit, sed exarmauit penitùs & desolauit, Amicitias eius ad se transferendo.

Certissima autem Clauis, ad Animos Hominum reserandos, vertitur, in rimandis & pernoscendis, vel *Ingenijs* & *Naturis* ipsorum; vel *Finibus* & *Intentionibus*. Atque Imbecilliores certè & Simpliciores, ex *Ingenijs*; Prudentiores autem, & Tectiores, ex *Finibus* suis optimè iudicantur. Certè prudentèr & facetè, (licet meo iudicio minùs verè) dictum fuit à Nuntio quopiam Pontificis, sub Reditu eius à Legatione apud Nationem quandam, vbi tanquàm Ordinarius resederat. Interrogatus, de Delectu Successoris sui, consilium dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximiè Prudens esset, sed potiùs mediocritèr tantùm*; *quoniàm* (inquit) *ex Prudentioribus nemo facilè conijciet, quid Verisimile fòret illius Gentis Homines facturos.* Sanè, non raro interuenit ille Error, & maximè familiaris est Viris Prudentibus, vt ex Modulo Ingenij proprij, alios metiantur; ac proinde vltra Scopum sæpiùs iaculentur, supponendo quod Homines maiora quædam meditentur, & sibi destinent, & subtilioribus Technis vtantur, quam quæ illorum Animos vnquàm subierint. Quod etiàm elegantèr innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentiæ, Fidei, semper minores inueniri rationes, quam quis putaret.* Quare in Leuioris Ingenij Hominibus, quia multa Absurda faciunt, capienda est Coniectura, potiùs ex Propensionibus *Ingeniorum*, quam ex Destinationibus *Finium*. Porrò, *Principes* quoque (sed longè aliam ob Caussam) ab *Ingenijs* optimè iudicantur; *Priuati* autem ex *Finibus*. *Principes* enim Fastigium adepti Humanorum Desideriorum, nullos ferè sibi propositos *Fines* habent, ad quos, præsertim vehementèr & constantèr, aspirant: ex quorum *Finium* Situ & Distantiâ, reliquarum suarum *Actionum*, possit excipi & confici, Directio & Scala: Id quod inter alia, Caussa est vel præcipua, vt *Corda eorum* (quod Scriptura pronunciat) *sint inscrutabilia.* At *Priuatorum* nullus est, qui non sit planè veluti Viator,

&

& proficiſcatur intentè ad aliquam Itineris Metam, vbi conſiſtat; vndè non malè diuinare quis poterit, quid facturus ſit, aut non facturus. Si enim in ordine ſit quidpiam ad Finem ſuum, probabile eſt facturum: Sin ſit in contrarium finis, minimè. Neque de *Finium* aut *Ingeniorum*, in Hominibus Diuerſitate, Informatio capienda eſt ſimplicitèr tantùm, ſed & comparatè: Quid ſcilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat? Sic, vt videmus; Tigellinus, cùm ſe Petronio Turpiliano inferiorem ſentiret, in Voluptatibus Neroni miniſtrandis & prægustandis *Metus* (vt ait Tacitus) *Neronis rimatus eſt*; & hoc pacto Æmulum euertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de Hominum Animis, Secundariam; nimirùm, quæ ab aliorum *Relatione* deſumitur, breuitèr dicere ſufficiet. Defectus & Vitia didiceris optimè ab Inimicis; Virtutes & Facultates ab Amicis; Mores & Tempora à Famulis; Opiniones & Meditationes ab intimis Familiaribus, cum quibus frequentiùs Colloquia miſcent. Fama Popularis leuis eſt; & Superiorum Iudicia minùs certa: Etenim coram illis tectiores incedunt Homines. *Verior Fama è Domeſticis emanat.*

Verùm ad *Inquiſitionem* iſtam Vniuerſam, via maximè Compendiaria, in tribus conſiſtit. Primùm, vt *Amicitias multas* comparemus, cum eiuſmodi *Hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *Rerum*, quam *Perſonarum*, *Notitiam*: Inprimis verò enitendum, vt ſaltem ſingulos habeamus præſtò, qui pro Negotiorum atque Hominum Diuerſitate, nos de vnaquaque re certiores facere, & ſolidè informare poſſint. Secundò, vt *Prudens Temperamentum*, & *Mediocritatem* quandam perſequamur, & in *Libertate Sermonis*, & in *Taciturnitate*: Frequentiùs *Libertatem* vſurpantes; at, cùm Res poſtulat, *Silentium*. *Libertas* ſiquidem in *Sermone*, etiàm alios inuitat & prouocat, vt pari *Libertate* erga nos

vtantur; Et ſic multa deducit ad Notitiam noſtram: At *Taciturnitas* Fidem conciliat,efficitque, vt ament Homines Secreta ſua apud Nos, tanquam in Sinu, deponere. Tertiò, Is nobis paulatim acquirendus eſt *Habitus*,vt vigilante & præſente animo,in Omnibus Colloquijs & Actionibus, ſimul, & rem, *quæ inſtat, geramus*; & alia, *quæ incidunt, obſeruemus.* Nam ſicut Epictetus præcipit, vt *Philoſophus*, in ſingulis ſuis Actionibus, ita ſecum loquatur; *Et hoc volo, & etiàm Inſtitutum ſeruare*; Sic *Politicus* in ſingulis Negotijs,ita ſecum ſtatuat; *Et hoc volo, atque etiàm aliquid, quod in futurum vſui eſſe poßit, addiſcere.* Itaque, qui eo ſunt Ingenio, vt nimiùm *Hoc agant*, & toti ſint in præſente Negotio, quod in Manibus habent, de ijs autem, quæ interueniunt, nec cogitant quidem (Id quod in ſe agnoſcit Montaneus,) Illi certè Miniſtri Regum, aut Rerumpub. ſunt vel optimi, ſed ad proprias Fortunas claudicant. Interim, Cautio ante omnia adhibenda, vt *Impetum Animi*, & *Alacritatem* nimiam cohibeamus; ne multa ſciendo, ad nos multis immiſcendum, feramur. Infelix enim quiddam eſt, & temerarium, *Polypragmoſyne.* Itaque iſta, quam comparandam præcipimus, *Notitiæ Rerum & Perſonarum* Varietas, hùc tandem redit, vt & *Rerum*, quas ſuſcipimus, & *Hominum*, quorum operâ vtimur, magis cum iudicio Delectum faciamus; vnde cuncta, & magis dextrè, & magis tutò, diſponere & adminiſtrare ſciamus.

Notitiam aliorum ſequitur *Notitia Sui.* Etenim non minor Diligentia adhibenda eſt, ſed maior potiùs, vt nos de Nobis ipſis, quam de Alijs, verè & accuratè informemus. Quippe cùm Oraculum illud, *Noſce teipſum*, non tantùm ſit Canon Prudentiæ Vniuerſalis, ſed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optimè enim Homines monet S. Iacobus; *Eum, qui vultum in Speculo conſiderauit, obliuiſci tamen illicò, qualis fuerit*; Vt omninò frequenti inſpectione ſit opus. Idque tenet etiàm in *Politicis*:

liticis: Sed *Specula* ſcilicet ſunt diuerſa: Nam *Speculum Diuinum*, in quo nos contueri debemus, eſt Verbum Dei; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud eſt, quam Status Rerum, & Temporum, in quibus viuimus.

Examen igitur accuratum, nec quale eſſe ſolet, Sui nimiùm Amantis, inſtituendum eſt *Homini*, de Proprijs *Facultatibus, Virtutibus* & *Adminiculis*; necnon de *Defectibus, Inhabilitatibus*, & *Obſtaculis*; Ita rationem ſubducendo, vt hæc perpetuò in maius; Illa autem, minoris potiùs, quam reuerà ſunt, æſtimentur. Ex huiuſmodi autem Examine, in *Conſiderationem* veniant, quæ ſequuntur.

Prima *Conſideratio* ſit, quomodò alicui Homini, Moribuſque & Naturæ ſuæ, cum *Temporibus* conueniat; quæ ſi inuenta fuerint congrua, omnibus in Rebus, magis liberè & ſolutè agere, & ſuo Ingenio vti liceat; ſin ſit aliqua Antipathia, tum demùm in Vniuerſo Vitæ Curſu, magis cautè & tectè eſt incedendum; minúſque in Publico verſandum. Sic Tiberius fecit, qui Morum ſuorum ſibi conſciùs, cum Seculo ſuo, non optimè conuenientium, Ludos publicos nunquàm ſpectauit; Quinetiàm per duodecim continuos Annos poſtremos, nunquàm in Senatum venit; vbi contrà, Auguſtus perpetuò in Oculis Hominum vixit; quod & Tacitus obſeruat; *Alia Tiberio Morum Via.* Eadem & Periclis ratio fuit.

Secunda ſit *Conſideratio*, quomodò alicui conueniat, cum *Profeßionibus* & *Generibus Vitæ*, quæ in vſu & pretio ſunt, quorumque ſibi delectus ſit faciendus; vt ſi iam decretum non ſit de *Genere Vitæ*, maximè aptum, & Ingenio ſuo congruum ſumat; ſin iam pridèm id *Genus* Vitæ, ad quod minùs à Naturâ factus eſt, fuerit ingreſſus, ſub primâ Occaſione ſe ſubducat, & nouam Conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgiâ videmus factum, ad Vitam Sacerdotalem à Patre innutrito,

nutrito, quam tamen posteà eiurauit, suo obsecutus Ingenio, & Vitæ Militari se applicuit: Quanquàm Principatu æque ac Sacerdotio indignus, cùm vtrunque Homo Pestilens dehonestauerit.

Tertia sit *Consideratio*, quomodò se habeat quis, *comparatus ad Æquales & Æmulos suos*; quos verisimile sit eum habiturum in Fortunâ suâ Competitores; eumque Vitæ Cursum teneat, in quo maxima inueniatur Virorum Egregiorum Solitudo; atque in quo probabile sit, seipsum, inter cæteros, maximè posse eniterе. Id quod à C. Cæsare factum est; qui ab initio Orator fuit, & Caussas egit; & in Togâ potissimùm versabatur: Cùm verò vidisset, *Ciceronem, Hortensium, Catulum*, eloquentiæ gloriâ excellere; Rebus verò Bellicis clarum admodùm neminem, præter Pompeium; destitit ab Incœpto, & Potentiæ illi Ciuili, multùm Valedicere iubens, transtulit se ad Artes Militares, & Imperatorias; Ex quibus summum Rerum Fastigium conscendit.

Quarta sit *Consideratio*, vt Naturæ suæ, & Ingenij Rationem, habeat quis, in *deligendis Amicis*, ac *Necessarijs*: Siquidèm diuersis, diuersum Genus *Amicorum* conuenit; Alijs Solenne, & Taciturnum; Alijs Audax, & Iactabundum; & complura id genus. Certè notatu dignum est, quales fuerint *Amici* Iulij Cæsaris (Antonius, Hirtius, Pansa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio, reliqui:) Illi scilicet iurare solebant; *Ita viuente Cæsare moriar*; Infinitum studium erga Cæsarem præ se ferentes; Erga omnes alios Arrogantes & Contemptores: Fueruntque Homines, in Negotijs gerendis, impigri; Famâ, & Existimatione, Mediocres.

Quinta sit *Consideratio*, vt caueat quis sibi *ab Exemplis*; neque ad *Imitationem Aliorum* se ineptè componat; quasi quod alijs fuerit peruium, etiàm sibi patere necesse sit; neutiquàm secum reputans, quantùm fortassè interfuerit, inter suum, & Illorum, quos ad Exemplum

emplum sibi delegit, Ingenium et Mores. In quem Errorem manifestò incidit Pompeius, qui, vt Cicero scriptum reliquit, toties solitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero?* Quâ in re, vehementèr sibi imposuit, cùm Ingenium, & Rationes Agendi Syllæ, à Suis, *Toto Cœlo* (vt aiunt) *distarent*: Cum Alter Ferox esset, Violentus, quísque Factum in omnibus vrgeret; Alter Grauis, Legum Memor, omniaque ad Maiestatem & Famam componens; vnde longè minùs erat, ad perficienda quæ cogitârat, efficax & validus. Sunt & aliæ huius generis *Præceptiones*; verùm hæ ad Exemplum reliquarum sufficient.

Neque verò, *Nosse seipsum*, Homini sufficit; sed ineunda etiàm est Ratio secum, quomodò se *Ostentare*, *Declarare*, denique *Flectere se & Effingere*, commodè & prudentèr, possit. Ad *Ostentandum se* quod attinet, nihil videmus vsuvenire frequentiùs, quam vt qui Virtutis Habitu sit Inferior, Specie Virtutis externâ sit potior. Non parua igitur est Prudentiæ Prærogatiua, si quis Arte quâdam, & decorè, Specimen sui apud alios exhibere possit; *Virtutes* suas, *Merita*, atque *Fortunam* etiàm, (quod sine Arrogantiâ, aut Fastidio fieri possit) commodè *ostentando*; Contrà, *Vitia*, *Defectus*, *Infortunia* & *Dedecora*, artificiosè occultando; Illis immorans, easque veluti ad Lumen obuertens; His subterfugia quærens, aut aptè ea interpretando eluens; & Similia. Itaque, de Mutiano, Viro sui Temporis prudentissimo, & ad Res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, Arte quâdam Ostentator.* Indiget certè Res hæc Arte nonnullâ, ne Tædium, & Contemptum pariat: Ita tamen, vt *Ostentatio* quæpiam, licet vsque ad Vanitatis *primum gradum*, vitium sit potiùs in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici solet de Calumniâ; *Audactèr calumniare, sempèr aliquid hæret*: Sic dici possit de Iactantiâ, (nisi planè deformis fuerit & ridicula;)

la;) *Audactèr te vendita, sempèr aliquid hæret.* Hærebit certè apud Populum, licet Prudentiores subrideant. Itaque Existimatio parta apud Plurimos, Paucorum Fastidium abundè compensabit. Quod si ista, de quâ loquimur, *Sui Ostentatio*, decentèr, & cùm Iudicio, regatur; Exempli gratiâ; Si natiuum quendam Pectoris Candorem, & Ingenuitatem præ se ferat; Aut si illis temporibus adhibeatur, vel cùm Pericula circunstent (vt apud Viros Militares in Bellis;) vel cùm alij Inuidiâ flagrent; Aut si Verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquàm Aliud Agenti, excidisse videantur, minimeque vel seriò, vel prolixè nimis, ijs insistatur; Aut si ita quis se laudibus honestet, vt simul etiàm Censuris & Iocis erga se non abstineat; Aut si denique hoc facit, non sponte, sed tanquàm lacessitus, & aliorum Insolentijs & Contumelijs prouocatus: non paruum certè hæc Res Existimationi Hominis Cumulum adijcit. Neque sanè exiguus est eorum Numerus, qui, cùm Natura sint magis solidi, & minimè ventosi; atque propterea hâc Arte, Honori suo velificandi, careant; Moderationis suæ, nonnullâ cum Dignitatis iacturâ, dant pœnas.

Verùm huiusmodi *Ostentationem virtutis*, vtcunque aliquis infirmiore iudicio, & nimiùm fortassè *Ethicus*, improbauerit; illud nemo negârit, dandam saltem esse Operam, vt Virtus per Incuriam, iusto suo pretio non fraudetur, & minoris, quam reuerà est, æstimetur. Hæc verò, in Virtute æstimandâ, pretij Diminutio, tribus modis solet contingere: Primò, quandò quis, in Rebus gerendis, se, & operam suam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accersitus: Huiusmodi enim officijs, Remunerationis loco esse solet, si non repudientur. Secundò, quandò quis in principio Rei gerendæ, viribus suis nimiùm abutitur; & quod sensìm erat præstandum, vno Impetu effundit; Id quod Rebus benè administratis,

præ-

præproperam conciliat Gratiam, in fine autem Satietatem inducit. Tertiò, quandò quis Virtutis suæ fructum, in Laudibus, Plausu, Honore, Gratiâ, sibi præbitis, nimis citò, & leuitèr sentit, atque in ijs sibi complacet; de quo prudens habetur Monitum; *Caue ne insuetus rebus maioribus videaris, si hæc te res parua, sicuti magna, delectat.*

Defectuum enimuerò sedula *Occultatio*, minoris haudquaquàm momenti est, quam *Virtutum* Prudens, & Artificiosa *Ostentatio*. Defectus autem occultantur, & latent maximè, triplici quâdam Industriâ, & quasi tribus Latebris; *Cautione*; *Prætextu*; & *Confidentiâ*. *Cautionem* dicimus, quandò ijs Rebus prudentèr abstinemus, quibus Pares non sumus: Vbi contra, Ingenia Audacula, & Inquieta, se facilè ingerunt, sine Iudicio, Rebus, quibus non insueuêrunt; & proinde Defectus suos proprios publicant, & quasi proclamant. *Prætextum* dicimus, cùm sagacitèr, & prudentèr, viam nobis sternimus & munimus, quâ benigna & commoda, de *Vitijs*, & *Defectibus* nostris, fiat Interpretatio; quasi aliunde prouenientibus, aut aliò tendentibus, quam vulgò existimatur. Etenìm, de Latebris Vitiorum non malè Poeta;

Sæpè latet Vitium proximitate Boni.

Quarè, si quem *Defectum*, in nobis ipsis perceperimus, opera danda, vt Personam & Prætextum, *Virtutis finitimæ* mutuemur, sub cuius vmbrâ lateat. Verbi gratiâ, *Tardo Grauitas* prætexenda, *Ignauo Lenitas*, & sic de cæteris. Illud etiàm vtile, probabilem aliquam Caussam obtendere, & in Vulgus spargere, quâ adducti, vltimas vires nostras, promere refugiamus; vt quod *Non possimus*, *Nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet, Impudens certè est Remedium, sed tamen certissimum atque efficacissimum; Nempe, vt quis ea omninò contemnere, & vilipendere se profiteatur, quæ reuerà assequi non possit: Mercatorum Prudentium More, quibus solenne est, & proprium, vt Pretium Mercium sua-

rum attollant, Aliorum deprimant. Est tamen & aliud *Confidentiæ* Genus, hoc ipso impudentius; Nimirùm, perfrictâ fronte, *Defectus* suos etiàm Opinioni obtrudere, & venditare; quasi in ijs, quibus maximè destituitur, se eminere credat; Atque vt hoc facilius cæteris imponat, se in ijs Rebus, quibus reuerà plurimùm pollet, fingat diffidentem; Quemadmodùm fieri videmus in Poetis; Poetâ enim Carmina sua recitante, si vnum aliquem Versiculum, non admodùm dixeris probandum, audias illicò; *Atque hic Versus, pluris mihi constitit, quam reliquorum Plurimi.* Tum verò alium quempiam Versum adducet, quasi sibi suspectum, & de eo, quid putes, sciscitabitur, quem satis nôrit, inter plurimos esse optimum, & censuræ minimè obnoxium. Ante omnia verò, ad hoc, quod nunc agitur; vt scilicet, Specimen sui quis edat coram alijs illustre, & Ius suum in omnibus retineat, nil magis interesse iudico, quam ne quis per nimiam suam Naturæ Bonitatem, & Suauitatem, se exarmet, & Iniurijs & Contumelijs exponat: Quin potiùs in omnibus, aliquos Animi Liberi, & Generosi, & non Aculei minus, quam Mellis, intra se gestantis, Igniculos, subinde emittat. Quæ quidē munita Vitæ Ratio, vnà cum prompto & parato, ad se à Cōtumelijs vindicandum, Animo, Aliquib' ex Accidente imponitur, & Necessitate quâdā ineuitabili, propter aliquid infixū, in Persona, aut Fortunâ suâ: veluti fit, in *Deformibus*, & *Spurijs*, & *Ignominiâ aliquâ mulctatis*; vnde huiusmodi Homines, si Virtus non desit, felices plerunque euadunt.

Quod verò, ad se *Declarandum* attinet; Id alia Res omninò est, ab *Ostentatione* sui, de quâ diximus. Neque enim ad *Virtutes*, aut *Defectus* Hominum, refertur; sed ad *Actiones Vitæ Particulares*. Quâ in Parte, nihil inuenitur magis Politicum, quam vt Mediocritas quædam seruetur, prudens & sana, in Sensa Animi, circa Actiones Particulares, Aperiendo, aut Recondendo. Licet enim,

enim, profunda Taciturnitas, & Consiliorum Occultatio, & is Rerum gerendarum Modus, qui Omnia Cæcis, & (vt Modernæ Linguæ potiùs loquuntur) Surdis Artibus, & Medijs, operatur, Res sit & vtilis, & mirabilis; tamen non rarò euenit, vt (quod dicitur) *Dissimulatio Errores pariat, qui Dissimulatorem ipsum illaqueant.* Nam videmus Viros Politicos, maximè omniū insignes, liberè & indissimulantèr, Fines quos peterent, palàm proferre non dubitasse. Sic L. Sylla manifestò præ se tulit, *Se, Omnes Mortales, vel felices, vel infelices fieri cupere, prout sibi essent, vel Amici, vel Inimici.* Sic Cæsar, cùm primùm profectus est in Gallias, nil veritus est profiteri; *Se malle primum esse in villâ obscurâ, quam Secundum Romæ.* Idem Cæsar, cæpto iam Bello, Dissimulatorem minimè egit, si audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæsarem innuens) *non recusat, sed quodammodò postulat, vt (vt est,) sic appelletur Tyrannus.* Similitèr videmus, in Epistolâ quâdam Ciceronis ad Atticum, quam minimè fuerit Augustus Cæsar Dissimulator; qui in ipso ingressu ad Res gerendas, cùm adhuc Senatui esset in Delicijs, solitus tamen erat, in Concionibus apud Populum, iurare, illâ Formulâ; *Ita Parentis Honores consequi liceat.* Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipsa Tyrannis. Verum est, ad Inuidiam paululùm leniendam, solitum eum simul, ad Statuam Iulij Cæsaris, quæ in Rostris posita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter se ita loquebantur; *Quid hoc est? Qualis Adolescens?* Sed tamen nihil Malitiæ in eo suspicabantur, qui tam candidè & ingenuè, quod sentiret, loqueretur. Et isti quidem, quos nominauimus, prospera omnia consecuti sunt; Pompeius contrà, qui ad eosdem tendebat Fines, sed Vijs magis vmbrosis & obscuris (sicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior:* Atque Salustius similitèr idem insimulat; *Ore probo, Animo inuerecundo:*)

id prorsùs agebat, & innumeris Technis moliebatur, vt Cupiditates ſuas,& Ambitionem altè recondendo,interìm Rempub. in Anarchiam & Confuſionem redigeret; quo illa ſe neceſſariò in Sinus eius conijceret; Atque hoc pacto, ſumma Rerum ad eum deferretur, quaſi inuitum & renitentem. Cùm verò hoc ſe putaret conſequutum, factus Conſul ſolus (quod nunquàm cuiquam contigiſſet) nihilò plus ad Fines ſuos proficiebat; eò quod, etiàm illi, qui proculdubiò eum fuiſſent adiuturi, quid vellet non perciperent. Adeò vt tandèm coactus ſit, tritam & vulgarem inire viam; vt ſcilicet, prætextu ſe Cæſari opponendi, Arma & Exercitum compararet. Adeò lenta, Caſibus obnoxia, & plerunque infelicia ſolent eſſe ea Conſilia, quæ profundâ *Diſſimulatione* obteguntur! Quâ de re, idem ſenſiſſe videtur Tacitus, cùm *Simulationis* Artificia, tanquàm Inferioris Subſellij Prudentiam, conſtituit, præ *Artibus Politicis*: Illam Tiberio, has verò Auguſto Cæſari attribuens. Etenìm, de Liuiâ verba faciens, ſic loquitur; Quod fuiſſet illa, *cum Artibus Mariti, & Simulatione Filij, benè compoſita.*

Quod ad Animum *Flectendum*, & *Effingendum* attinet; Totis viribus certè incumbendum, vt Animus reddatur,Occaſionibus &Opportunitatibus obſequens, neque vllo modo, erga eas, durus aut renitens. Neque enim maius fuerit Impedimentum, ad Res gerendas, aut Fortunas Hominum conſtituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, Cùm Homines ijdem ſint, & Naturâ ſuâ vtantur, poſtquàm Occaſiones ſe mutauerint. Benè itaque Liuius,cùm Catonem Maiorem introducit, tanquàm Fortunæ ſuæ Architectum peritiſſimum, illud ſubiungit; quod ei fuerit *Ingenium Verſatile.* Atque hinc fit, quod Ingenia Grauia & Solennia, & Mutare Neſcia, plus plerunque habeant Dignitatis, quam Felicitatis. Hoc verò Vitium, in ali-

quibus à *Naturâ* penitùs insitum est, qui suopte Ingenio sunt, *Viscosi*, & *Nodosi*, & ad Versandum inepti. At in Alijs *Consuetudine* obtinuit (quæ est altera *Natura*) atque Opinione quâdam (quæ in Animos Hominum facilè obrepit;) vt minimè mutandam sibi putent Rerum gerendarum Rationem, quam priùs bonam & prosperam sint experti. Prudentèr enim obseruat Macciauellus in Fabio Maximo, quod *Pristinum suum & inueteratum, Cunctandi, & Belli trahendi, morem, retinere mordicùs voluerit, cùm Natura Belli esset alia, & acriora postularet Consilia.* In Alijs porrò, idem Vitium ex Inopiâ Iudicij progignitur; cùm Homines Periodos Rerum & Actionum, non tempestiuè discernant; sed tum demùm se vertant, postquàm Opportunitas iam elapsa sit: Tale quidpiam in Atheniensibus suis, redarguit Demosthenes, Eos, aiens esse, *Rusticis similes, qui in Ludo Gladiatorio se probantes, sempèr post plagam acceptam, in eam Partem muniendam Scutum transferunt, quâ percussi sunt; non priùs.* In alijs rursùs, hoc ipsum contingit, quia operam, in viâ eâ, quam semel ingressi sunt, collocatam, perdere grauantur, nec receptui canere sciunt; Sed potiùs se Occasionibus superiores fore, Constantiâ suâ, confidunt. Verùm ista Animi *Viscositas*, & *Renitentia*, à quacunque illa tandem Radice pullulârit, Rebus gerendis, & Fortunæ Hominum, est damnosissima: Nihilque magis Politicum, quam Animi Rotas reddere, cum Rotis Fortunæ, Concentricas, & simul Volubiles. Atque de *Præceptis duobus Summarijs*, circa *Fortunæ Architecturam*, hactenus. *Præcepta* autem *Sparsa* haud pauca sunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo Exempli.

Primum *Præceptum* est; *Faber Fortunæ*, Amusse suâ peritè vtatur, eamque ritè applicet; Hoc est, Animum assuefaciat, vt Rerum omnium Pretium & valorem æstimet,

æſtimet, prout ad Fortunam & Fines ſuos, magis aut minùs, conducant; Hocque curet ſedulò, non perfunctoriè. Mira enim Res, ſed veriſſima; Inueniuntur plurimi, quorum Mentis *Pars Logica* (ſi ita loqui liceet) eſt bona, *Mathematica*, peſſima; videlicet, Qui de Rerum Conſequentijs ſatis firmitèr iudicant; de Pretijs verò, imperitiſſimè. Hinc fit, vt Alij, priuata & ſecreta cum Principibus Colloquia, Alij, Auras Populares, tanquàm Magna adepti, admirentur; cùm ſit vtrunque ſæpenumerò Res, & Inuidiâ & Periculo plena: Alij autem Res metiuntur ex Difficultate, atque operâ ſuâ in eis impensâ: Fieri oportere exiſtimantes, vt quantùm mouerint, tantùm etiàm promouerint: Sicut Cæſar de Catone Vticenſi, veluti per Ironiam, dixit; Narrando quam laborioſus fuerit & aſſiduus, & quaſi indefatigabilis, neque tamen multùm ad Rem; *Omnia* (inquit) *magno ſtudio agebat*: Hinc etiã illud accidit, vt Homines ſæpiùs ſeipſos fallant; qui, ſi Magni alicuius, aut Honorati viri operâ vtantur, ſibi omnia proſpera promittant; cùm illud verum ſit, non grandiſſima quæque Inſtrumenta, ſed aptiſſima, citiùs & feliciùs Opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *Animi* informandam, operæ pretium eſt, illud inprimis noſſe, & deſcriptum habere; quid ad cuiuſque Fortunam conſtituendam & promouendam Primum ſtatui debeat, quid Secundum, & ſic deinceps? Primo loco, *Emendationem Animi* pono; *Animi* enim *Impedimenta*, & *Nodos* tollendo & complanando, citiùs viam Fortunæ aperueris, quam Fortunæ Auxilijs, *Animi Impedimenta* ſuſtuleris. Secundo loco, *Opes* pono, & *Pecuniam*; Quam ſummo loco plurimi fortaſsè collocauerint, cùm tanti ſit ad omnia vsûs. Verùm, eam Opinionem, ſimilem ob Cauſſam abiudico, atque Macciauellus fecit, in aliâ re, non multùm ab eâ diſcrepante. Cùm enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam eſſe Neruos Belli*; Ille contrà, non alios

alios esse *Neruos Belli* asseruit, quam *Neruos Virorum Fortium* & *Militarium*; Eodem prorsùs modo, verè asseri possit; *Neruos Fortunæ*, non esse *Pecuniam*, sed potiùs *Animi Vires*; Ingenium, Fortitudinem, Audaciam, Constantiam, Moderationem, Industriam, & similia. Tertio loco, colloco *Famam* & *Existimationem*; Eò magis, quod illa, Æstus quosdam habeant, & Tempora, quibus si non opportunè vtaris, difficile erit rem, in integrum restituere. Ardua enim Res, Famam præcipitantem retrouertere. Postremo loco, pono *Honores*, ad quos certè facilior Aditus, per vnumquodque ex illis tribus, multò magis per Omnia coniuncta datur; quam si ab *Honoribus* auspiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verùm, vt in Ordine Rerum seruando, haud parùm est momenti; ita non multò minùs, in seruando Ordine Temporis; Cuius perturbatione frequentissimè peccatur; dum ad Fines tum properatur, quando Initia essent curanda; Atque, dum ad maxima quæque subitò aduolamus, quæ in medio posita sunt, temerè transilientes. At illud rectè præcipitur; *Quod nunc instat, agamus.*

Secundum *Præceptum* est, vt caueamus, ne Animi quâdam Magnitudine, & Præfidentiâ, ad magis Ardua, quam par est, feramur; neue in aduersum Fluuij remigemus. Optimum enim Consilium circa Fortunas Hominum,

——*Fatis accede, Deisque.*

Circumspiciamus in omnes Partes, & obseruemus quà Res pateant, quà clausæ & obstructæ sint, quà procliues, quà arduæ, neque viribus nostris, vbi non patet Aditus commodus, abutamur. Hoc si fecerimus, & à Repulsâ nos immunes præstabimus; & in Negotijs singulis nimis diù non hærebimus; & Moderationis Laudem reportabimus; & pauciores offendemus; & denique Felicitatis Opinionem acquiremus; dum quæ sponte fortassè euentura fuissent, nostræ Industriæ acceptæ ferentur.

Tertium

Tertium *Præceptum*, cum proximè præcedente nonnihil pugnare videre poſſit; Licet probè intellectum, minimè. Illud huiuſmodi eſt; Vt Occaſiones non ſempèr expectemus, ſed eas quandoque prouocemus, & ducamus. Quod etiàm innuit Demoſthenes, Magniloquentiâ quâdam. *Et quemadmodùm receptum eſt, Vt Exercitum ducat Imperator; ſic à cordatis Viris, res ipſæ ducendæ, vt quæ ipſis videntur, ea gerantur; & non ipſi perſequi Euentus tantùm cogantur.* Etenìm, ſi diligentèr attendamus, duas obſeruabimus, eaſque diſcrepantes Species, eorum, qui Rebus gerendis, & Negotijs tractandis, pares habeantur. Alij ſiquidèm Occaſionibus commodè ſciunt vti, ſed nihil ex ſe moliuntur, aut excogitant; Alij toti ſunt in machinando, qui Occaſiones, quæ opportunè incidunt, non arripiunt. Harum Facultatum altera, alteri non coniuncta, manca omninò & imperfecta cenſenda eſt.

Quartum eſt *Præceptum*; Vt nihil ſuſcipiamus, in quo neceſſe ſit, Temporis plurimum inſumere: verùm vt Verſiculus ille Aurem ſempèr vellicet;

Sed fugit intereà, fugit irreparabile Tempus.

Neque alia ſubeſt Cauſſa, cur ij, qui Profeſſionibus laborioſis, aut Rebus ſimilibus, ſe addixerunt; veluti Iureconſulti, Oratores, Theologi doctiores, Librorum Scriptores, & huiuſmodi; in Fortunâ ſuâ conſtituendâ, & promouendâ, minùs ſint ſolertes; quàm quod Tempore, (aliàs ſcilicet inſumpto,) indigent ad Particularia pernoſcenda; Opportunitates captandas; & Machinas, quæ ad Fortunam ſuam ſpectent, comminiſcendas & meditandas. Quinetiàm, in Aulis Principum, & Rebuſpub. eos reperias, & ad Fortunam ſuam promouendam, & ad aliorum inuadendam, maximè efficaces, qui nullo publico Munere funguntur; ſed in hoc, de quo loquimur, *Ambitu Vitæ*, perpetuò occupantur.

Quintum eſt *Præceptum*; Vt Naturam quodammodò imite-

imitemur, quæ *nihil facit frustrà.* Id quod factu non erit admodùm difficile, si Negotia nostra omnium generum, peritè commisceamus & contexamus. In singulis enim Actionibus, ita Animus est instituendus & præparandus, atque Intentiones nostræ aliæ alijs substernendæ, & subordinandæ; Vt si, in aliquâ re, Voti compotes, in *Summo Gradu*, fieri non possimus, in *Secundo* tamen liceat consistere; imò vel in *Tertio*: Quod si, nec in *aliqua* omninò *Parte Rei* hærere aut consistere possimus, tum verò ad alium quempiam (præter destinatum) Finem, Operam impensam flectamus: Sin nec in *Præsenti*, aliquem Fructum demetere queamus, saltèm aliquid ex eâ extrahamus, quod in *Futurum* prosit: Si verò nihil *Solidi*, nec in *Præsenti*, nec in *Futuro* inde elicere detur, satagamus saltèm, vt aliquid *Existimationi* nostræ inde accrescat: & alia id genus: Rationes sempèr à nobis ipsis exigendo, quibus constet, nos Fructûs aliquid, plus minus, ex singulis Actionibus, & Consilijs nostris percepisse; Neque vllo modo permittendo, vt tanquàm confusi ac consternati Animum illicò despondeamus, si fortè Scopum Principalem non licuerit attingere. Nihil enim minùs conuenit Viro Politico, quam vni Rei, vnicè esse intentum. Qui enim hoc facit, Occasionum innumerarum iacturâ mulctabitur, quæ Rebus agendis ex obliquo interuenire solent: Quæque fortassè magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ posteà vsui futuræ sint, quam ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque benè calleamus illam Regulam; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum est *Præceptum*; Vt nos Rei alicui nimis peremptoriè non astringamus; quanquàm Casui videatur, primo intuitu, minùs obnoxia; Sed sempèr habeamus, vel Fenestram apertam ad Euolandum; vel Posticum aliquod secretum, ad Redeundum.

Septimum *Præceptum*, est Antiquum illud Biantis;

 modò

modò non ad Perfidiam, sed ad Cautionem, & Moderationem, adhibeatur: *Et ames tanquàm Inimicus futurus, & Oderis tanquàm Amaturus.* Nam Vtilitates quasque, mirum in Modum, prodit & corrumpit, si quis nimiùm se immerserit, Amicitijs infelicibus; molestis & turbidis Odijs; aut Puerilibus & futilibus Æmulationibus.

Hæc Exempli loco, circa *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ* sufficient: Illud enim Hominibus in Memoriam subinde reducendum est, longè abesse, vt Adumbrationes istæ, quibus vtimur in Desideratis, loco iustorum Tractatuum ponantur; Sed sint solummodò tanquàm Schedæ aut Fimbriæ, ex quibus, de Telâ integrâ, iudicium fieri possit. Neque rursùs ita desipimus, vt Fortunam, absque tanto, quantum diximus, molimine, minimè parari asseramus. Probè enim nouimus, eam tanquàm sponte in gremium aliquorum defluere: Alij autem eam, Diligentiâ solâ & Assiduitate (cautione nonnullâ aspersâ) absque Arte multâ aut operosâ, adipiscuntur: Verùm sicut Cicero, Oratorem Perfectum depingens, non id vult, vt Causidici singuli tales esse debeant, aut possint: Ac rursùs, sicut in Principe aut Aulico describendo (quod nonnulli tractandum susceperunt) Modulus effingitur, prorsùs secundum Artis Perfectionem, non autem secundum Practicam vulgatam: Idem & nos in *Politico* instruendo præstitimus: *Politico* (inquam) quoad *Fortunam propriam.*

Enimuerò, illud vtique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem, delegimus & proposuimus, omnia, ex genere eorum esse, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Macciauello se dederit in Disciplinam, qui præcipit; *Virtutem ipsam non magnoperè curandam, sed tantùm Speciem eius, in publicum versam: quia Virtutis Fama & Opinio Homini adiumento sit, virtus ipsa Impedimento*; Quique alio loco præcipit;

pit; *Vt Homo Politicus, illud tanquàm Fundamentum Prudentiæ suæ substernat; quod præsupponat, Homines non rectè, nec tutò, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci posse, præterquàm solo metu; ideoque det operam, vt omnes, quantum in se est, Obnoxij sint, atque in Periculis, & Angustijs constituti*; Ita vt Politicus suus, videatur esse, quod Itali dicunt, *Seminator Spinarum*: Aut si quis Axioma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant Amici, dummodò Inimici intercidant*; Sicut Triumuiri fecerunt, qui Inimicorum Interitum, Amicissimorum exitio redimebant: Aut si quis L. Catilinæ Imitator esse velit, vt Rerumpub. Incendiarius fiat & Perturbator, quò meliùs in Aquis turbidis piscari, & Fortunam suam expedire possit; *Ego*, (inquit) *si in Fortunis meis Incendium sit excitatum, id non Aquâ, sed Ruinâ restinguam*: Aut si quis illud Lysandri ad se transferat, qui dicere solebat; *Pueros Placentis, viros Periurijs alliciendos*; Cum alijs eiusdem Farinæ prauis, ac perniciosis Dogmatibus; Quorum (vt fit in cæteris rebus omnibus) maior est Numerus, quam rectorum & sanorum; Si quis (inquam) huiusmodi inquinatâ Prudentiâ delectetur; non ierim inficias, eum (quandoquidem Legibus Charitatis & virtutis omnibus seipsum solutum, Fortunæ solummodò mancipàrit) posse, maiore compendio, & celeriùs, Fortunam suam promouere. Fit verò in *Vitâ*, quemadmodùm & in *viâ*, vt Iter breuius, sit fœdius & cœnosius; neque sanè, vt per Viam meliorem quis incedat, multâ circuitione opus est.

Tantum verò abest, vt Homines ad huiusmodi *Artes Prauas* se applicare oporteat, vt potiùs sanè, (si modò sint apud se, seque sustinere valeant, neque Ambitionis Turbine & Procellâ in aduersum rapiantur) ante Oculos proponere debeant; non solùm Mundi Chorographiam generalem illam, quod *Omnia sint Vanitas, & vexatio Spiritûs*; verùm etiàm & illam magis specia-

lem; videlicet, Quod ipſum *Eſſe*, ſeiunctum à *Benè Eſſe*, Maledictionis loco ſit; & quò grandius ſit *Eſſe*, eò maior ſit Maledictio: Quodque, ampliſſimum Virtutis Præmium, ſit ipſa Virtus; Quemadmodùm & vltimum Vitij Supplicium eſt Vitium ipſum; ſicut egregiè Poeta;

Quæ vobis, quæ digna Viri, pro Laudibus iſtis
Præmia poſſe rear ſolui? Pulcherrima primùm
Dij Moreſque dabunt veſtri.———

Et econtrà, non minùs verè ille de Sceleratis, *Atque eum vlciſcentur Mores ſui.* Quinetiàm, Mortales, dum in omnes Partes, Cogitationes ſuas agitant, & diffundunt, vt Fortunis ſuis rectè proſpectum atque conſultum ſit, interìm in medijs illis Animi Tranſcurſibus, ad Diuina Iudicia, & Prouidentiam æternam, oculos attollere debent; quæ ſæpiſſimè Impiorum Machinationes, & Conſilia Praua, licet profunda, ſubuertit, & ad nihilum redigit; ſecundum illud Scripturæ; *Concepit Iniquitatem, & pariet Vanitatem.* Imò, etſi Iniurijs, & *Malis Artibus*, abſtineant; Attamen hæc iugis, & irrequieta Anhelatio ad Ardua Fortunæ, abſque Ceſſatione, & quaſi ſine Sabbato, Tributum Temporis noſtri Deo debitum minimè ſoluit: Qui, vt videre eſt, Facultatum noſtrarum Decimas, Temporis autem Septimas exigit, & ſibi ſeponit. Quorsùm enim fuerit, Os gerere in Cœli ſublimia erectum; Mentem verò humi proſtratam, & Puluerem inſtar Serpentis comedentem? Quod etiàm Ethnicos non fugit;

Atque affigit humo Diuinæ Particulam Auræ.

Quod ſi in hoc ſibi quiſquam adblandiatur, quod Fortunâ ſuâ, vtcunque eam Malis artibus obtinuerit, rectè vti decreuerit; ſicut de Auguſto Cæſare, & Septimio Seuero, ſolitum erat dici; *Debuiſſe illos aut nunquàm Naſci, aut nunquàm Mori:* Tanta in Ambitu Fortunæ ſuæ patrârunt Mala; tanta rursùs, Summa adepti, contulerunt

Bona;

Bona; intelligat nihilominùs, hanc Malorum per Bona Compensationem, post Factum probari; Consilium autem huiusmodi meritò damnari. Abs re postremò nobis non fuerit, in Cursu isto incitato, & feruido, versus Fortunam nostram, Frigidam paulisper aspergere, haustam è Dicterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Institutionibus suis ad Filium; *Imitari Fortunam Mores Mulierum, quæ procos plus nimiò ambientes, plerumque superbè auersantur.* Verùm hoc vltimum Remedium, pertinet ad eos, quibus Gustus, ex Morbo Animi, corruptus est. Innitantur potiùs Homines *Lapidi* illi, qui *Theologiæ* & *Philosophiæ* est tanquàm *Angularis*; quæ idem ferè asserunt de eo, quod *primum quæri* debeat; Etenim *Theologia* edicit; *Primùm quærite Regnum Dei, & ista omnia adijcientur vobis*; Philosophia autem simile quiddam iubet; *Primùm quærite Bona Animi, cætera aut aderunt, aut non oberunt.* Quamuis autem hoc *Fundamentum*, humanitùs iactum, interdùm locetur super *Arenas*; quemadmodùm videre est in M. Bruto, qui in eam vocem, sub Exitum suum, prorupit;

Te colui Virtus vt Rem, ast tu Nomen inane es.

At idem *Fundamentum*, diuinitùs locatum, firmatur sempèr in *Petra.* Hìc autem *Doctrinam* de *Ambitu Vitæ*, & simul *Doctrinam Generalem* de *Negotijs*, concludimus.

CAPVT

Capvt III.

Partitiones Doctrinæ *de* Imperio, *siue* Repub. *omittuntur*; *Tantùm Aditus fit, ad* Desiderata *duo*; Doctrinam *de* Proferendis Finibus Imperij; *&* Doctrinam *de* Iustitiâ Vniuersali, *siue de* Fontibus Iuris.

Enio iam ad *Artem Imperij*, siue *Doctrinam de Repub. Administrandâ*; Sub quâ etiàm *Oeconomica* continetur, vt *Familia* sub *Ciuitate*. In hâc Parte, sicut iam anteà dixi, Silentium mihi imperaui. Neque tamen prorsùs diffidere debui, quin possim de illâ fortassè non imperitè aut inutilitèr disserere; vtpote, qui longâ Experientiâ edoctus, & per tot Munerum & Honorum Gradus, ad amplissimum Regni Magistratum, Fauore Maiestatis tuæ indulgentissimo, nullo Merito meo, euectus fuerim; eundemque Magistratum, per Annos Quatuor integros gesserim; & quod pluris est, Maiestatis tuæ Mandatis, & Colloquijs, per Annos octodecim continuos assuecuerim; (Quod etiàm è Stipite aliquo Politicum exculpere potuisset;) Quíque etiàm, inter omnes Artes, plurimum Temporis in Historijs, & Legibus contriuerim. Quæ omnia, non Iactantiâ ad Posteros, refero, sed quia ad Literarum Dignitatem nonnihil pertinere putem, quod Homo quispiam, ad Literas, potiùs quam ad aliud quicquam, natus; & ad Res gerendas, nescio quo Fato, contra Genium suum abreptus, ad Ciuilia tamen Munera, tam honorifica & ardua, sub Rege prudentissimo, assumptus fuerit. Verùm, si quid circa

Politicam

Politicam posthàc parturiet Otium meum, erit fortassè *Proles*, aut *Abortiua*, aut *Posthuma*. Interim, ne Scientijs omnibus, iam veluti in Subsellijs suis collocatis, Sedes hæc tam excelsa omninò vacet, decreui duas tantùm *Ciuilis Scientiæ* portiones, quæ ad *Arcana Imperij* non pertinent, sed sunt Naturæ magis communis, vt *Desiderata*, notare; Earumque, more nostro, *Exempla* proponere.

Cùm *Artes Imperij*, tria *Officia Politica*, complectantur; Primò, vt *Imperium conseruetur*; Secundò, vt *Beatum efficiatur & Florens*; Tertiò, vt *Amplificetur, Finesque eius longiùs proferantur*; de duobus primis *Officijs*, maximâ ex parte, egregiè à nonnullis tractatum est; de Tertio siletur. Illud itaque inter *Desiderata* reponemus; & More nostro, *Exemplum* eius proponemus. Eam *Doctrinæ* Partem, *Consulem Paludatum*, siue *Doctrinam de Proferendis Imperij Finibus*, nominantes.

Exemplum Tractatûs Summarij de proferendis Finibus Imperij.

DIctum Themistoclis, sibi ipsi applicatum, inciuile certè fuit, & inflatum; sin de alijs, atque in genere, prolatum fuisset, prudentem sanè Obseruationem, & pergrauem Censuram, complecti videatur. Rogatus in Conuiuio, vt Cytharam pulsaret, respondit, *Fidibus se nescire; cæterùm posse Oppidum paruum in magnam Ciuitatem euehere*. Ista certè Verba, ad Sensum Politicum translata, Facultates duas, multùm inter se discrepantes, in ijs, qui Rerum Gubernacula tractant, optimè describunt, & distinguunt. Etenìm, si Regum Consiliarios, Senatores, aliosque ad Negotia publica admotos, qui vsquàm fuerunt, attentè intueamur; reperientur profectò (licet rarissimè) nonnulli, qui *Regnum* aut *Ciuitatem* è paruis ampla efficere possint, Fidicines tamen sint

valde

valde imperiti: Econtrà autem, Alij quamplurimi, in *Cytharâ*, aut *Lyrâ*, (hoc eſt Aulicis Tricis) miri Artifices, qui, tantùm abeſt, vt *Rempub. amplificare* poſſint, vt potiùs à Naturâ comparati videantur, ad Statum Reipub. Beatum & Florentem, labefactandum, & euertendum. Sanè, Artes illæ degeneres, & præſtigiæ, quibus ſæpenumerò Conſiliarij, atque Rerum Potentes, & Gratiam apud Principes ſuos, & Famam in Vulgus, reportant, haud aliud Nomen merentur, quam *Peritiæ* cuiuſdam Fidiculariæ; vtpote cùm ſint Res, magis gratæ in Præſens, & Artificibus ipſis Ornamento, quam ad Rerumpub. quarũ ſunt Miniſtri, Opes, & Amplitudinẽ, vtiles aut accommodæ. Occurrent proculdubiò & alij Conſiliarij, atque Reipub. Gubernatores, minimè ſpernendi, qui ſint Negotijs pares, poſſintque Res commodè adminiſtrare, eaſque à manifeſtis præcipitijs & Incommodis conſeruare; à Virtute tamen illâ Rerumpub. Erectrice & Amplificatrice, longo interuallo abſunt.

Verùm, qualeſcunque demùm fuerint Operarij, conijciamus Oculos in Opus ipſum; Qualis nimirùm cenſeri debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus obtineri* poſſit: Dignum profectò Argumentum, quod Principes perpetuò in Manibus habeant, & diligentèr meditentur; Quò nec Vires ſuas in maius æſtimantes, Incæptis ſe vanis & nimis arduis implicent; Nec rursùs eaſdem plus æquo deſpicientes, ad Conſilia puſillanima & meticuloſa, ſe demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad Molem & Territorium, Menſuræ ſubijcitur; quoad Reditus, Calculis. Numerus Ciuium, & Capita, Cenſu; Vrbium & Oppidorum Multitudo & Amplitudo, Tabulis excipi poſſint. Attamen non reperitur inter Ciuilia, Res errori magis obnoxia, quam verum & intrinſecum, excipere Valorem, circa *Vires* & *Copias Imperij* alicuius. Aſſimilatur *Regnum Cœlorum*, non Glandi, aut Nuci alicui grandiori, ſed *Grano Sinapis*,

Sinapis, quod inter Grana est minimum; quod tamen habeat interim, intra se, Proprietatem quandam, & Spiritum innatum, quò se & citiùs attollat, & latiùs diffundat: Eodem modo, inuenire est Regna & Status, Ambitu quidem & Regionum Tractu, valdè ampla; quæ tamen ad *Fines vlteriùs proferendos*, aut latiùs imperandum, sunt minùs apta; Alia contrà, Dimensione satis exigua, quæ tamen Bases, in quibus maximæ Monarchiæ inædificentur, esse possint.

1. Vrbes munitæ, plena Armamentaria, Equorum Propagines generosæ, Currus armati, Elephanti, Machinæ atque Tormenta Bellica omnigena, & similia; sunt certè ista vniuersa nihil aliud, quam Ouis induta Pelle leoninâ; Nisi Gens ipsa, Stirpe suâ, & Ingenio, sit fortis, & Militaris. Imò, nec Numerus ipse Copiarum multùm iuuat, vbi Milites imbelles sunt & ignaui. Rectè enim Virgilius; *Lupus numerum Pecorum non curat.* Exercitus Persarum in Campis Arbelæ, Oculis Macedonum, tanquàm vastum Hominum Pelagus, subijciebatur; adeò vt Duces Alexandri, nonnihil ipso Spectaculo perculsi, Regem interpellarent, atque vt Noctù prælium committeret, ei Auctores erant: Quibus ille, *Nolo* (inquit) *suffurari Victoriam.* Ea autem etiàm Opinione fuit facilior. Tigranes Armenius, castrametatus in quodam Colle, cum Exercitu Quadringentorum Millium, cùm spectaret Aciem Romanorum, quæ quatuordecim Millia non excessit, contra se tendentem, in Dicterio illo suo sibi complacuit; *Ecce* (inquit) *Hominum, pro Legatione, nimiò plus quam oportet, pro pugnâ, longè minùs.* Eosdem tamen, priusquàm occubuisset Sol, satis multos, ad illum infinitâ strage profligandum, expertus est. Innumera sunt Exempla, quam sit Multitudinis cum Fortitudine congressus impar. Primò igitur pro re certissimâ & exploratissimâ decernatur, & statuatur, quod Caput omnium, quæ ad Magnitudinem Regni

aut status spectent, sit, vt *Populus* ipse sit *Stirpe* & *Ingenio bellicosus.* Atque illud magis tritum quam verum, quod *Nerui Belli sint Pecuniæ*; si desint Nerui Lacertorum in Gente molli & effœminatâ. Rectè enim Crœso ostentanti Aurum respondit Solon; *At si quis (ô Rex) venerit, qui melius quam tu Ferrum gestet, illi profectò, totum hoc cedet Aurum.* Quare, quicunque is tandem sit Princeps aut Status, cuius Subditi Natiui & Indigenæ, non sint Animosi & Militares, Potentiam suam admodùm sobriè æstimet: Atque econtrà, Principes, qui dominantur in Gentes Animosas & Martias, nôrint illi satis Vires suas, si sibi aliàs non desint. Quod attinet ad *Copias Mercenarias* (quod solet adhiberi Remedium cùm *Copiæ Natiuæ* desint) plena sunt omnia Exemplis; quibus liquidò patet, quod quicunque *Status* illis innitetur, poterit fortassè Pennas, ad tempus breue, Nido maiores extendere, sed defluent illæ paulò post.

2. *Benedictio Iudæ*, & *Issacharis*, in vnum nunquàm conuenient: Nimirùm, vt eadem Tribus aut Gens, sit simul, & *Leonis Catulus*, & *Asinus procumbens inter Sarcinas.* Neque vnquàm fiet, vt *Populus* Tributis oppressus, fortis existat & Bellicosus. Verum est, Collationes publico consensu factas, minùs Animos Subditorum deijcere, & deprimere, quam quæ ex Imperio mero indicuntur. Id quod liquidò videre est, in *Tributis Germaniæ Inferioris*, quas *Excisas* vocant; Atque aliquâ ex parte, in ijs, quæ *Subsidia* nominantur apud *Anglos.* Etenim notandum est, Sermonem iam institui, de Animis Hominum, non de Opibus. *Tributa* autem, quæ ex consensu conferuntur, & quæ ex Imperio imponuntur, etsi eadem Res sint, quoad Opes exhauriendas, variè tamen omninò Animos Subditorum afficiunt. Statuatur igitur & hoc, *Populum* Tributis grauatum, idoneum ad Imperandum, non esse.

3. Aspirantibus ad *Magnitudinem* Regnis & Statibus,

prorsùs

prorsùs cauendum, ne *Nobiles* & *Patricij*, atque (quos vocamus) *Generosi*, maiorem in modum multiplicentur. Hoc enim eò Rem deducit, vt *Plebs* Regni sit humilis & abiecta; & nihil aliud ferè quam Nobilium Mancipia & Operarij. Simile quiddam fieri videmus in Syluis cæduis; in quibus, si maior, quam par est, Caudicum, siue Arborum maiorum relinquatur Numerus, non renascetur Sylua sincera, & pura; sed maior Pars in Vepres & Dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, vbi numerosior iusto est *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignaua; atque eò demùm res redibit, vt nec Centesimum quodque Caput, sit, ad Galeam portandam, idoneum: Præsertìm si Peditatum spectes; qui Exercitûs plerunque est Robur præcipuum; Vnde succedet magna Populatio, Vires exiguæ. Nusquàm Gentium, hoc quod dico, luculentiùs comprobatum est, quam Exemplis Angliæ & Galliæ; Quarum Anglia, quamuis Territorio, & Numero Incolarum, longè inferior, potiores tamen Partes ferè sempèr in Bellis obtinuit; Hanc ipsam ob Caussam, quod apud Anglos, Coloni, & inferioris Ordinis Homines, Militiæ habiles sint, Rustici Galliæ non itèm. Quâ in re, mirabili quâdam & profundâ prudentiâ excogitatum est, ab Henrico Septimo Angliæ Rege (Id quod in *Vitæ eius Historiâ* fusiùs tractauimus) vt Prædia minora, atque Domus Agricolationis instituerentur, quæ habeant certum, eumque mediocrem Agri Modum annexum, qui distrahi non possit; eo fine, vt ad Victum liberaliorem sufficiat; Vtque Agricultura ab ijs exerceretur, qui Domini fuerint Fundi, aut saltèm vsufructuarij, non Conductitij aut Mercenarij. Nam ita demùm Characterem illum, quo Antiquam Italiam insigniuit Virgilius, merebitur Regio aliqua;

——*Terra potens Armis, atque vbere Glebâ.*

Neque prætereunda est illa Pars Populi (quæ Angliæ

ferè est peculiaris, nec alibi (quod scio) in vsu, nisi fortè apud Polonos) *Famuli* scilicet *Nobilium:* Huius enim Generis, etiàm Inferiores, quoad Peditatum, Agricolis ipsis minimè cedunt. Quare certissimum est, quod Magnificentia, & Splendor ille Hospitalis, atque Famulitia, & veluti Satellitia ampla, quæ in more sunt apud Nobiles & Generosos in Angliâ, ad Potentiam Militarem apprimè conducant; vbi contrà, Nobilium obscura, & magis priuata, & in se reducta Vitæ ratio, Copias Militares minuit.

4. Danda est omninò opera, vt *Arbor* ista *Monarchiæ*, qualis fuit Nebuchadnezzaris, *Truncum* habeat satis *amplum*,& *robustum*, ad *Ramos* suos & *Frondes sustentandos:* Hoc est, vt Numerus *Indigenarum*, ad *Subditos extraneos* cohibendos, satis superque sufficiat. Illi igitur *Status*, ad *Imperij Magnitudinem* benè comparati sunt, qui *Ius Ciuitatis*, facilè & libentèr largiuntur. Vana siquidem fuerit Opinio, posse Manipulum Hominum, vtcunque Animis & Consilio excellant, Regiones nimiò plus amplas & Spatiosas, Imperij Iugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortassè facere possint, sed Diuturnitatem hæc Res non assequitur. *Spartani* parci fuerunt,& difficiles in cooptandis nouis Ciuibus. Vnde, donec intra paruos Limites dominati sunt, Res eorum firmæ fuerunt, & Stabiles: At postquàm Limites suos cœpissent proferre, & latiùs dominari, quam vt Stirps Spartanorum, Turbam Exterorum, Imperio commodè coercere posset, Potentia eorum subitò corruit. Nulla vnquàm Respub. Sinus suos, ad nouos Ciues recipiendos, tam profusè laxauit, quam *Respub. Romana.* Itaque par erat, Instituto tam prudenti, Fortuna; cùm in Imperium toto Orbe amplissimum succreuerint. Moris apud eos erat, *Ius Ciuitatis* promptè elargiri; Idque in supremo gradu: Hoc est, non solùm *Ius Commercij*, *Ius Connubij*, *Ius Hæreditatis*; verùm etiàm *Ius Suffragij*, &

Ius

Ius Petitionis, siue *Honorum*: Hocque rursùs, non singulis tantum Personis, sed totis Familijs, imo Ciuitatibus, & nonnunquàm integris Nationibus communicârunt. Hùc adde Consuetudinem *deducendi Colonias*, quibus Romanæ Stirpes in Solum exterum transplantabantur. Quæ duo Instituta, si simul componas, dices profectò, non Romanos se diffudisse super Vniuersum Orbem; sed contrà, Orbem vniuersum se diffudisse super Romanos: Quæ securissima *proferendi Imperij* est Ratio. Subit mirari sæpiùs *Imperium Hispanorum*; quod tam paucis Indigenis, tot Regna & Prouincias amplexari & frænare possit. At certè, Hispaniæ ipsæ, pro Arboris stemmate satis grandi haberi debent; cùm longè ampliorem contineant Regionum Tractum, quam Romæ aut Spartæ, sub Initijs suis, contigerat. Porrò, quanquàm *Ius Ciuitatis*, satis parcè soleant Hispani impertire, quod proximum tamen est, faciunt; Quippe, qui Cuiuscunque Nationis Homines, ad Militiam suam ordinariam, promiscuè admittant. Quinetiàm, summum Belli Imperium, haud rarò, ad Duces Natione non Hispanos deferunt. Attamen & illam ipsam, videntur, non ita pridèm, *Indigenarum* Paucitatem sensisse, eique succurrere cupijsse; vt ex *Pragmaticâ Sanctione*, hoc Anno Promulgatâ, cernere est.

5. Certissimum est, *Artes Mechanicas Sedentarias*, quæ non sub Dio, sed sub Tecto exercentur; Atque *Manufacturas delicatas* (quæ Digitum potiùs quam Brachium requirunt) suâ naturâ Militaribus Animis esse contrarias. In vniuersum, Populi Bellicosi feriari gaudent; & Pericula quam Labores minùs exhorrent. Atque in hoc Ingenio suo, non sunt admodùm reprimendi, si Animos ipsorum in Vigore conseruare, cordi nobis sit. Magno itaque Adiumento, Spartæ, Athenis, Romæ, alijsque Antiquis Rebuspub. fuit, quod habuerint non *Ingenuos*, sed *Seruos* plerunque, quorum Laboribus istiusmodi Opificia

Opificia expediebantur. Verùm Mancipiorum vſus, poſt Legem Chriſtianam receptam, maximâ ex parte, abijt in Deſuetudinem. Huic verò Rei proximum eſt, vt Artes iſtæ, Alienigenis tantùm permittantur, qui propterea allíciendi, aut ſaltèm facilè recipiendi ſunt. *Natiuorum* autem *Plebs*, ex tribus Generibus Hominum conſtare debet; Nempe, ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*, quorum *Opera Robur* & *Lacertos viriles* poſtulant; Cuiuſmodi ſunt *Fabri Ferrarij*, *Lapidarij*, *Lignarij*, & ſimiles; Non annumerando *Militiam Deſcriptam.*

6. Ante omnia, ad *Imperij Magnitudinem* confert, vt Gens aliqua, *Armorum ſtudium* profiteatur, tanquàm Decus ſuum, & Inſtitutum vitæ primarium, & in præcipuo Honore habitum. Quæ enim à nobis adhùc dicta ſunt, ad Habilitates tantùm erga Arma ſpectant; Quorsùm autem Habilitas, ſi non Rei ipſi incumbitur, vt producatur in Actum? *Romulus* (vt narrant, aut fingunt) poſtquàm è viuis exceſſerat, illud Ciuibus ſuis legauit, vt ante omnia Rem Militarem colerent, vnde in Caput Orbis Terrarum Vrbs eorum inſurgeret: *Imperij Spartani* Fabrica vniuerſa, (non nimis prudentèr quidem, ſed diligentèr tamen) ad illum Finem & Scopum, compoſita eſt & conſtructa, vt Ciues ſui Belligeratores eſſent. *Perſarum* & *Macedonum*, idem erat Inſtitutum, ſed non tam conſtans aut diuturnum. *Britanni*, *Galli*, *Germani*, *Gothi*, *Saxones*, *Normanni*, & nonnulli alij, etiàm ad Tempus Armis ſe præcipuè dediderunt. *Turcæ* idem Inſtitutum, Lege ſuâ haud paululùm extimulati, hodiè retinent, ſed Magnâ cum Militiæ ſuæ (vt nunc eſt declinatione. In Europâ Chriſtianâ, Gens quæ illud adhuc retinet & profitetur, ſoli ſunt *Hiſpani*. Verùm Res eſt, tam liquida, & manifeſta, vnumquemque in eo proficere maximè, in quo plurimùm impendit ſtudij, vt Verbis non indigeat. Satis ſit innuiſſe, deſperandum omninò

omninò alicui Nationi esse, quæ non ex Professo Arma & Militiam colat, iisque præcipuè studeat & incumbat, sibi veluti vltrò obuenturam, insignem aliquam *Imperij Magnitudinem:* Contrà autem, certissimum esse Temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in Armorum Professione & Studijs diutiùs permanserint (Id quod Romani, Turcæque, potissimùm fecere) miros in Imperio amplificando facere Progressus. Quin & illæ, quæ Bellicâ Gloriâ, per vnius tantummodò Seculi Spatium floruere; inde tamen, vnico illo Seculo, eam Imperij Amplitudinem assecutæ sunt, quam longo post Tempore, etiàm remissâ illâ Armorum Disciplinâ, retinuerunt.

7. Præcepto præcedenti affine est; Vt *Status* quis vtatur eiusmodi *Legibus & Consuetudinibus*, quæ iustas illi Caussas, aut saltèm Prætextus, Arma capessendi, tanquàm in promptu ministrent. Etenim, ea est insita Animis Hominum Iustitiæ Apprehensio, vt Bellum (quod tot sequuntur Calamitates) nisi grauem ob Caussam, saltèm speciosam, inferre abstineant. Turcis præstò est sempèr, & ad nutum, Belli Caussa; Propagatio scilicet Legis & Sectæ suæ. Romani, quanquàm pro magno decore Imperatoribus apud eos fuerit, si *Fines Imperij ipsorum protulissent*, tamen ob hanc solam Caussam, vt *Fines proferrentur*, nunquàm Bella susceperunt. Aspiranti igitur ad Imperium Nationi, illud in more sit; Vt *Sensum* habeat *viuidum & acrem*, *Iniuriæ* alicuius, vel Subditis suis Limitaneis, vel Mercatoribus, vel publicis Ministris, illatæ; neque à primâ prouocatione diutiùs torpeat, aut tardet. Itèm, *Prompta* sit *& alacris*, ad *Auxilia mittenda Socijs suis*, & *Fœderatis:* Id quod perpetuum erat apud Romanos: Adeò vt, si fortè in populum Fœderatũ, cui etiàm cum alijs Fœdus Defensiuũ intercederet, Hostilis Impressio facta esset; atque ille à plurimis suppetias peteret, Romani omnium primi sempèr adessent, Beneficij

neficij Decus, nemini præripiendum relinquentes. Quod verò attinet ad *Bella*, antiquis Temporibus, propter *Statuum Conformitatem* quandam, aut *Correspondentiam tacitam*, gesta, non video in quo Iure illa fundata sint. Talia fuerunt Bella, quæ à Romanis suscepta erant, ad Græciam in Libertatem vindicandam: Talia à Lacedæmonijs & Atheniensibus, ad constituendas, aut euertendas Democratias, & Oligarchias: Talia quandóque illata sunt à Rebusbup. aut Principibus, sub prætextu, Subditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præsentem sufficiat, vt illud decernatur; Non esse expectandam, *Statui* alicui, *Imperij Amplitudinem*, nisi ad quamuis Occasionem iustam se Armandi, protinùs expergiscatur.

8. Nullum omninò *Corpus*, siue sit illud *Naturale*, siue *Politicum*, absque *Exercitatione*, *Sanitatē* suam tueri queat. Regno autem, aut Reipub. iustum atque honorificum *Bellum* loco salubris *Exercitationis* est. Bellum Ciuile profectò instar Caloris Febrilis est; At Bellum Externum instar Caloris ex Motu, qui Valetudini inprimis conducit. Ex Pace enim deside atque torpente, & emolliuntur Animi, & corrumpuntur Mores. Sed vtcunque Res se habeat quatenùs ad alicuius Statûs Felicitatem, *Magnitudinis* proculdubiò interest, vt quasi sempèr in Armis sit. Atque Exercitus Veteranus, perpetuò tanquàm sub Vexillis habitus, etsi Res sit, magni proculdubiò Sumptûs & Impensæ; Attamen eiusmodi est, vt Statui alicui, quasi Arbitrium Rerum inter Vicinos, aut saltèm plurimùm Existimationis ad omnia conferat. Id quod insignitèr cernere est in Hispanis, qui iam per Annos centum & Viginti, Exercitum Veteranum, ad aliquas Partes, licet non sempèr ad easdem, aluerunt.

9. *Maris Dominium*, Monarchiæ quædam Epitome est. Cicero, de Pompeij contra Cæsarem Apparatu, scribens

bens ad Atticum; *Consilium* (inquit) *Pompeij, planè Themistocleum est; putat enim, qui Mari potitur, eum Rerum potiri.* Atque Cæsarem Pompeius, proculdubiò delassasset, & attriuisset, nisi inani fiduciâ inflatus, ab illo Incœpto destitisset. *Prælia Naualia*, quanti fuerint Momenti, ex multis Exemplis patet. *Pugna* ad *Actium* Orbis Imperium determinauit. *Pugna* ad *Insulas Cursolares*, *Circulum in Naribus* Turcæ *posuit*. Multoties certè euenit, vt Victoriæ Nauales, Finem Summæ Belli attulerint; Sed hoc factum est, cùm Aleæ huiusmodi Præliorum, totius Belli Fortuna commissa est. Illud minimè dubium, quod qui *Maris* potitur Dominio, in magnâ Libertate agit, & tantum, quantùm velit, de Bello sumere potest: Vbi contrà, qui Terrestribus Copijs est superior, nihilominùs plurimis Angustijs conflictatur. At hodiè, atque apud nos Europæos, si vnquàm, aut vspiam, *Potentia Naualis* (quæ quidem huic *Regno Britanniæ* in Dotem cessit) summi, ad Rerum Fastigia, Momenti est; tum quia pleraque Europæ Regna Mediterranea simpliciter non sunt, sed maximâ ex Parte *Mari* cincta; tum etiàm, quia Vtriusque Indiæ Thesauri & Opes, *Imperio Maris*, veluti Accessorium quiddam, existunt.

10. *Bella Moderna*, veluti in *Tenebris gesta*, censeri possunt, præ Gloriâ & Decore vario, quæ in Homines Militares, priscis temporibus, à Rebus Bellicis, resilire solebant. Habemus hodiè, fortasse ad Animos faciendos, *Ordines* quosdam honorificos Militiæ; qui tamen iam facti sunt & Armis & Togæ communes: Etiàm in *Scutis Gentilitijs*, *Stemmata* nonnulla habemus: Insupèr, *Hospitia* quædam *Publica* Militibus Emeritis & Mutilatis destinata, & huiusmodi. Verùm, apud Veteres, in Locis, vbi Victoriæ partæ sunt, extructa *Trophæa*; *Laudationes Funebres*; & *Monumenta Magnifica Occumbentium* in *Bello*; *Coronæ Ciuicæ*, *Militares*, singulis con-

cessæ; Nomen ipsum *Imperatoris*, quod posteà Reges maximi à Belli Ducibus mutuati sunt; Redeuntium Ducum, Bellis prosperè confectis, *celebres Triumphi*; *Donatiua*, atque *Largitiones ingentes* in Milites, sub Exercituum Dimissionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam insigni Splendore coruscantia, vt Pectoribus Mortalium, etiàm maximè conglaciatis, Igniculos subdere, eáque ad Bellum inflammare potuerint. Ante omnia verò, *Mos* ille *Triumphandi*, apud *Romanos*, non Res erat ex Pompâ, aut Spectaculum quoddam inane, sed inter Prudentissima planè Nobilissimaque Instituta numerandus: Vtpote, qui in se hæc tria haberet; *Ducum Decus & Gloriam*; *Ærarij* ex *Spolijs Locupletationem*; & *Donatiua Militum*. Verùm *Honor Triumphi*, fortassè *Monarchijs* non competit, præterquàm in Personis *Regis* ipsius, aut *Filiorum Regis*; Quod etiàm, temporibus Imperatorum, Romæ obtinuit; Qui Honorem ipsum Triumphi, sibi & Filijs suis, de Bellis, quæ præsentes ipsi confecerant, tanquàm peculiarem reseruârunt: *Vestimenta* autem solummodò, & *Insignia Triumphalia*, alijs Ducibus indulserunt.

Verùm, vt Sermones hos claudamus; Nemo est (vt testatur Sacra Scriptura) *qui sollicitè cogitando, potest apponere ad Staturam suam, Cubitum vnum*; In pusillo scilicet *Corporis Humani* Modulo: Cæterùm, in magnâ *Regnorum & Rerumpub.* Fabricâ, Imperium amplificare & *Fines proferre*, Reges penes & Dominantes est. Nam prudentèr introducendo Leges, Instituta, & Consuetudines, quales iam proposuimus, & alias his similes, Posteris, & Seculis futuris, *Magnitudinis* Sementem fecerint. Verùm ista Consilia apud Principes rarò tractantur, sed Res Fortunæ plerunque committitur.

Atque hæc habuim⁹, quæ de *Proferendis Imperij Finibus*, in præsentiâ occurrunt. Verùm quorsùm ista Commentatio;

tatio; cum *Monarchia Romana*, futura ſit inter Mundanas (vt creditur) vltima? Niſi quod nobis Inſtituto noſtro fidis, neque vſpiàm de Viâ declinantibus (quandoquidèm *Amplificatio Imperij*, fuerit inter *Officia* tria *Politices*, tertium) illud omninò prætermittere, non licuerit. Reſtat iam *Deſideratum* alterum, ex ijs, quæ poſuimus, duobus, Nimirùm, de *Iuſtitiâ Vniuerſali*, ſiue de *Fontibus Iuris*.

Qui de *Legibus* ſcripſerunt, omnes vel tanquàm Philoſophi, vel tanquàm Iuriſconſulti, Argumentum illud tractauerunt. Atque Philoſophi proponunt multa, dictu pulchra, ſed ab vſu remota. Iuriſconſulti autem, ſuæ quiſque Patriæ Legum, vel etiàm Romanarum, aut Pontificiarum, Placitis obnoxij & addicti, Iudicio ſincero non vtuntur; ſed tanquàm è Vinculis ſermocinantur. Certè Cognitio iſta ad Viros Ciuiles propriè ſpectat; qui optimè nôrunt, quid ferat Societas humana, quid Salus Populi, quid Æquitas Naturalis, quid Gentium Mores, quid Rerumpub. Formæ diuerſæ: Ideóque poſſint de *Legibus*, ex Principijs & Præceptis, tam Æquitatis Naturalis, quam Politices, decernere. Quamobrèm id nunc agatur, vt *Fontes Iuſtitiæ*, & *Vtilitatis Publicæ*, petantur; & in ſingulis *Iuris* Partibus, *Character* quidam & *Idea Iuſti* exhibeatur; ad quam Particularium Regnorum & Rerumpub. *Leges*, probare, atque inde Emendationem moliri, quiſque, cui hoc cordi erit & curæ, poſſit. Huius igitur rei, more noſtro, *Exemplum*, in *vno Titulo*, proponemus.

Exemplum *Tractatûs* de *Iustitiâ Uniuersali*, siue de Fontibus Iuris, in vno Titulo, per Aphorismos.

PROOEMIVM.

APHORISMVS I.

IN *Societate Ciuili, aut* Lex, *aut* Vis *valet. Est autem &* Vis *quædam* Legem *simulans; &* Lex *nonnulla magis* vim *sapiens, quam* Æquitatem Iuris. *Triplex est igitur* Iniustitiæ Fons; Vis mera; Illaqueatio malitiosa *prætextu* Legis; *&* Acerbitas *ipsius* Legis.

APHORISMVS 2.

Firmamentum Iuris Priuati *tale est. Qui Iniuriam facit, Re, vtilitatem, aut Voluptatem, capit, Exemplo, Periculum. Cæteri, vtilitatis aut Voluptatis illius, participes non sunt, sed Exemplum ad se pertinere putant. Itaque facilè coeunt in Consensum, vt caueatur sibi per* Leges; *ne Iniuriæ per vices ad singulos redeant. Quod si ex Ratione Temporum, & Communione Culpæ, id eueniat, vt pluribus & Potentioribus, per* Legem *aliquam, Periculum creetur, quam caueatur,* Factio *soluit* Legem; *Quod & sæpè fit.*

APHORISMVS 3.

At Ius Priuatum, *sub Tutelâ* Iuris Publici, *latet.* Lex *enim cauet Ciuibus, Magistratus* Legibus. *Magistratuum autem Auctoritas pendet ex Maiestate Imperij, & Fabricâ Politiæ, &* Legibus Fundamentalibus. *Quare, si ex illâ parte Sanitas fuerit, & recta Constitutio,* Leges *erunt in bono Vsu; sin minùs, parùm in ijs Præsidij erit.*

APHORISMVS 4.

Neque tamen Ius Publicum *ad hoc tantùm spectat, vt addatur tanquam Custos* Iuri priuato, *ne illud violetur; atque vt cessent Iniuriæ; Sed extenditur etiàm ad Religionem,*

&

& Arma, & Disciplinam, & Ornamenta, & Opes, denique ad omnia circa Bene Esse Ciuitatis.

APHORISMVS 5.

Finis *enim &* Scopus, *quem* Leges *intueri, atque ad quem, Iussiones & Sanctiones suas, dirigere debent, non alius est, quam vt Ciues feliciter degant. Id fiet, si Pietate & Religione rectè instituti; Moribus honesti; Armis aduersus Hostes Externos tuti;* Legum *auxilio aduersus Seditiones, & priuatas Iniurias muniti; Imperio & Magistratibus obsequentes; Copijs & Opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem Rerum Instrumenta & Nerui sunt* Leges.

APHORISMVS 6.

Atque hunc Finem *Optimæ* Leges *assequuntur, Plurimæ verò ipsarum aberrant.* Leges *enim, mirum in modum, & maximo interuallo, inter se differunt; Vt Aliæ* excellant; *Aliæ* mediocritèr se habeant; *Aliæ prorsùs* vitiosæ *sint. Dictabimus igitur pro Iudicij nostri Modulo, quasdam tanquàm* Legum Leges; *Ex quibus Informatio peti posit, quid in singulis* Legibus, *benè aut perperàm positum aut constitutum sit.*

APHORISMVS 7.

Antequàm verò ad Corpus *ipsum* Legum Particularium *deueniamus; perstringemus paucis,* Virtutes & Dignitates Legum *in genere.* Lex *bona censeri posit, quæ sit* Intimatione certa; Præcepto iusta; Executione commoda; Cum Formâ Politiæ congrua; & Generans Virtutem in Subditis.

TITVLVS I.

De Prima Dignitate Legum, vt sint certæ.

APHORISMVS 8.

LEgis *tantum interest vt* certa *sit, vt absque hoc nec* Iusta *esse posit.* Si enim incertam Vocem det Tuba,

quis se parabit ad Bellum? *Similitèr, si incertam vocem det* Lex, *quis se parabit ad Parendum? vt moneat igitur oportet, priusquàm feriat. Etiàm illud rectè positum est*; Optimam esse Legem, quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis: *Id quod* Certitudo *eius præstat.*

APHORISMVS 9.

Duplex Legum Incertitudo: *Altera, vbi* Lex nulla præscribitur; *Altera, vbi* ambigua & obscura. *Itaque de* Casibus omissis à Lege, *primò dicendum est; vt in his etiàm inueniatur aliqua Norma* Certitudinis.

De Casibus omissis à Lege.

APHORISMVS 10.

ANgustia Prudentiæ Humanæ, Casus *omnes, quos Tempus reperit, non potest capere. Non raró itaque se ostendunt* Casus Omissi & Noui. *In huiusmodi* Casibus, *triplex adhibetur Remedium, siue Supplementum; vel per* Processum ad Similia; *vel per* vsum Exemplorum, licet in Legem non coaluerint; *vel per* Iurisdictiones, quæ statuunt ex Arbitrio boni Viri, *& secundum Discretionem sanam; siue illæ* Curiæ *fuerint* Prætoriæ, *siue* Censoriæ.

De Processu ad Similia, & Extensionibus Legum.

APHORISMVS 11.

IN Casibus omissis, *deducenda est Norma* Legis *à* similibus; *sed cautè, & cum Iudicio. Circa quod seruandæ sunt Regulæ sequentes.* Ratio prolifica, Consuetudo sterilis esto, nec generet casus. *Itaque quod contra* Rationem Iuris *receptum est, vel etiàm vbi* Ratio *eius est* obscura, *non trahendum est ad Consequentiam.*

APHORISMVS 12.

Bonum publicum insigne, rapit ad se Casus omissos.

Quamobrem,

Quamobrem, quandò Lex aliqua, Reipub. Commoda notabiliter, & maiorem in modum intuetur, & procurat, Interpretatio eius Extensiua esto, & Amplians.

APHORISMVS 13.

Durum est torquere Leges, *ad hoc vt torqueant Homines.* Non placet igitur extendi Leges pœnales, multò minùs Capitales, ad Delicta noua. *Quod si Crimen vetus fuerit,* & Legibus *notum; sed Prosecutio eius incidat in Casum nouum, à Legibus non prouisum; omninò recedatur à placitis Iuris, potiùs quam delicta maneant impunita.*

APHORISMVS 14.

In Statutis, *quæ* Ius Commune (*præsertim circa ea, quæ frequentèr incidunt, & diù coaluerunt*) *planè abrogant, non placet procedi per* Similitudinem *ad* Casus Omissos. *Quando enim Respub.* totâ Lege *diù caruerit; idque in* Casibus expressis; *parum periculi est, si* Casus Omissi *expectent Remedium à* Statuto Nouo.

APHORISMVS 15.

Statuta, *quæ manifestò* Temporis Leges *fuere, atque ex Occasionibus Reipub. tunc inualescentibus natæ, mutatâ ratione Temporum, satis habent, si se in proprijs Casibus sustinere possint: Præposterum autem esset, si ad* Casus Omissos, *vllo modo traherentur.*

APHORISMVS 16.

Consequentiæ non est Consequentia: sed sisti debet Extensio *intra* Casus proximos. *Alioqui labetur paulatim ad Dissimilia; Et magis valebunt Acumina Ingeniorum, quam Auctoritates* Legum.

APHORISMVS 17.

In Legibus & Statutis *breuioris Stili,* Extensio *facienda est liberiùs. At in illis, quæ sunt Enumeratiua Casuum Particularium, cautiùs. Nam vt Exceptio firmat vim* Legis, *in Casibus non Exceptis; ita Enumeratio infirmat eam, in Casibus non Enumeratis.*

APHORISMVS

APHORISMVS 18.

Statutum Explanatorium *claudit Riuos Statuti prioris; nec recipitur posteà* Extensio *in alterutro* Statuto. *Neque enim facienda est* Super-Extensio *à Iudice; vbi semel cœpit fieri* Extensio *à* Lege.

APHORISMVS 19.

Solennitas Verborum, & Actorum, *non recipit* Extensionem ad Similia. *Perdit enim Naturam Solennis, quod transit à More ad Arbitrium: Et Introductio nouorum, corrumpit Maiestatem veterum.*

APHORISMVS 20.

Procliuis est Extensio Legis *ad* Casus Post-natos; *qui in Rerum Naturâ non fuerunt tempore* Legis *latæ. Vbi enim* Casus *exprimi non poterat, quia tunc nullus erat*, Casus Omissus *habetur pro* Expresso, *si similis fuerit Ratio.*

Atque de Extensionibus Legum, in Casibus Omissis, hæc dicta sint: Nunc de vsu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & vsu eorum.

APHORISMVS 21.

DE Exemplis *iam dicendum est, ex quibus* Ius *hauriendum sit, vbi* Lex *deficit. Atque de* Consuetudine, *quæ* Legis *Species est; deque* Exemplis, *quæ per frequentem vsum, in Consuetudinem transierunt, tanquàm* Legem tacitam; *suo loco dicemus. Nunc autem de* Exemplis *loquimur, quæ rarò & sparsìm interueniunt, nec in* Legis *vim coaluerunt; quandò, & quâ cautione, Norma* Iuris *ab ipsis petenda sit, cùm* Lex *deficiat.*

APHORISMVS 22.

Exempla *à Temporibus Bonis & Moderatis petenda sunt; non Tyrannicis, aut Factiosis, aut Dissolutis. Huiusmodi* Exempla *Temporis Partus spurij sunt; & magis nocent, quam docent.*

APHORISMVS 23.

In Exemplis, *Recentiora habenda sunt pro Tutioribus. Quod enim paulò antè factum est, vnde nullum sit secutum Incommodum, quid ni iterùm repetatur? Sed tamen minus habent Auctoritatis* Recentia. *Et si fortè Res in melius restitui opus sit,* Recentia Exempla *magis Seculum suum sapiunt, quam rectam Rationem.*

APHORISMVS 24.

At Vetustiora Exempla, *cautè, & cum Delectu recipienda: Decursus siquidèm Ætatis multa mutat; vt quod tempore videatur antiquum, id perturbatione, & Inconformitate ad Præsentia, sit planè nouum.* Medij *itaque* Temporis Exempla *sunt optima, vel etiàm talis* Temporis, *quod cum* Tempore currente *plurimùm conueniat; quod aliquandò præstat* Tempus Remotius, *magis quam* in Proximo.

APHORISMVS 25.

Intra Fines Exempli, *vel citra potiùs, se cohibeto, nec illos vllo modo exceditо. Vbi enim non adest* Norma Legis, *omnia quasi pro* Suspectis *habenda sunt. Itaque vt in* Obscuris, *minimum sequitor.*

APHORISMVS 26.

Cauendum ab Exemplorum Fragmentis & Compendijs: *atque integrum* Exemplum, *& vniuersus eius Processus introspiciendus. Si enim inciuile sit, nisi totâ* Lege *perspectâ, de Parte eius iudicare, multò magis hoc valere debet in* Exemplis; *Quæ ancipitis sunt vsûs, nisi valdè quadrent.*

APHORISMVS 27.

In Exemplis *plurimùm interest, per quas Manus transierint, & transacta sint. Si enim apud* Scribas *tantùm, &* Ministros Iustitiæ, *ex* Cursu Curiæ, *absque* Notitiâ *manifestâ* Superiorum, *obtinuerint; Aut etiàm apud* Errorum Magistrum Populum; *conculcanda sunt, & parui facienda. Sin apud* Senatores, *aut* Iudices, *aut* Curias Principa-

les, *ita ſub oculis poſita fuerint, vt neceſſe fuerit illa, Approbatione Iudicum, ſaltèm tacitâ, munita fuiſſe, plus Dignationis habent.*

APHORISMVS 28.

Exemplis, *quæ publicata fuerint, vtcunque minùs fuerint in vſu, cùm tamen Sermonibus, & Diſceptationibus Hominum, agitata & ventilata extiterint, plus Auctoritatis tribuendum. Quæ verò in Scrinijs & Archiuis manſerunt, tanquàm ſepulta, & palàm in Obliuionem tranſierunt, minùs.* Exempla *enim, ſicut Aquæ, in* Profluente ſaniſſima.

APHORISMVS 29.

Exempla, *quæ ad* Leges *ſpectant, non placet ab* Hiſtoricis *peti; ſed ab* Actis publicis, & Traditionibus diligentioribus. *Verſatur enim Infelicitas quædam inter* Hiſtoricos *vel optimos, vt* Legibus, & Actis Iudicialibus, *non ſatis immorentur; Aut ſi fortè Diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab* Authenticis *longè varient.*

APHORISMVS 30.

Exemplum, *quod* Ætas Contemporanea, *aut* Proxima *reſpuit, cùm* Caſus *ſubinde recurreret, non facilè admittendum eſt. Neque enim tantum pro illo facit, quod Homines illud quandóque vſurparunt; quam contra, quod Experti reliquerunt.*

APHORISMVS 31.

Exempla *in* Conſilium adhibentur, *non vtique* iubent, *aut* imperant. *Igitur ita regantur, vt* Auctoritas præteriti Temporis *flectatur ad* Vſum præſentis.

Atque de Informatione ab exemplis, vbi Lex deficit, hæc dicta ſint. Iam dicendum de Curijs Prætorijs, & Cenſorijs.

De

De Curijs Prætorijs & Cenſorijs.

APHORISMVS 32.

CVriæ *ſunto &* Iuriſdictiones, *quæ ſtatuant ex Arbitrio boni Viri, & Diſcretione ſanâ, vbi* Legis Norma *deficit.* Lex *enim, (vt anteà dictum eſt) non ſufficit* Caſibus; *ſed ad ea, quæ plerunque accidunt, aptatur. Sapientiſsima autem Res* Tempus, *(vt ab Antiquis dictum eſt) & nouorum* Caſuum *quotidie Auctor, & Inuentor.*

APHORISMVS 33.

Interueniunt autem noui Caſus, *& in* Criminalibus; *qui Pœna indigent; & in* Ciuilibus, *qui Auxilio.* Curias, *quæ ad priora illa reſpiciunt,* Cenſorias; *quæ ad Poſteriora,* Prætorias *appellamus.*

APHORISMVS 34.

Habento Curiæ Cenſoriæ *Iuriſdictionem & Poteſtatem, non tantùm* noua Delicta *puniendi, ſed etiàm* Pœnas à Legibus conſtitutas, *pro* Delictis veteribus *augendi; ſi* Caſus *fuerint odioſi, & Enormes, modò non ſint Capitales. Enorme enim, tanquàm Nouum eſt.*

APHORISMVS 35.

Habeant ſimilitèr Curiæ Prætoriæ *Poteſtatem, tam Subueniendi contra* Rigorem Legis, *quam Supplendi* Defectum Legis. *Si enim porrigi debet Remedium ei, quem* Lex præterijt; *multò magis ei, quem* vulnerauit.

APHORISMVS 36.

Curiæ *iſtæ* Cenſoriæ, *&* Prætoriæ *omninò intra* Caſus enormes *&* extraordinarios *ſe continento; nec* Iuriſdictiones ordinarias *inuadunto; Ne fortè tendat res ad* Supplantationem Legis, *magis quam ad* Supplementum.

APHORISMVS 37.

Iuriſdictiones *iſtæ, in* Supremis *tantùm* Curijs *reſidento, nec ad* Inferiores *communicantor. Parùm enim abeſt, à*

Potestate Leges *Condendi*, *Potestas eas Supplendi*, *aut Extendendi*, *aut Moderandi.*

APHORISMVS 38.

At Curiæ *illæ* vni Viro *ne committantur*, *sed ex* Pluribus *constent. Nec* Decreta *exeant cum* Silentio; *sed* Iudices Sententiæ *suæ* Rationes *adducant*, *idque* palàm, *atque astante* Coronâ: *vt quod ipsâ Potestate sit liberum*, *Famâ tamen & Existimatione sit circumscriptum.*

APHORISMVS 39.

Rubricæ Sanguinis *ne sunto*; *Nec de* Capitalibus, *in quibuscunque* Curijs, *nisi ex* Lege notâ & certa, *pronunciato. Indixit enim Mortem Deus ipse priùs*; *posteà inflixit. Nec Vita eripienda nisi ei*, *qui se in suam Vitam peccare priùs nosset.*

APHORISMVS 40.

In Curijs Censorijs *Calculum tertium dato*; *vt Iudicibus non imponatur Necessitas*, *aut* Absoluendi, *aut* Condemnandi; *sed etiàm vt* non Liquere *pronunciare possint. Etiàm* Censoria *non tantùm* Pœna, *sed &* Nota *esto*: *Scilicet*, *quæ non infligat* Supplicium, *sed aut in* Admonitionem *desinat*, *aut Reos* Ignominiâ leui, & *tanquàm* Rubore *castiget.*

APHORISMVS 41.

In Curijs Censorijs, *omnium* magnorum Criminum, & Scelerum, Actus Inchoati, & Medij, *puniuntor*; *licet non sequatur* Effectus Consummatus: *Isque sit earum* Curiarum *Vsus vel maximus*: *Cùm & Seueritatis intersit*, *Initia Scelerum puniri*; *& Clementiæ*, *Perpetrationem eorum* (*puniendo Actus medios*) *intercipi.*

APHORISMVS 42.

Cauendũ inprimis, *ne in* Curijs Prætorijs, *præbeatur Auxilium in* Casibus, *quos* Lex, *non tam* omisit, *quam pro* Leuibus contempsit, *aut pro* Odiosis Remedio indignos iudicauit.

APHORISMVS 43.

Maximè omnium interest Certitudinis Legum (*de quâ*

qui nunc agimus,) *ne* Curiæ Prætoriæ *intumescant & exundent in tantum, vt Prætextu* Rigoris Legum mitigandi, *etiàm* Robur, *&* Neruos *ijs incidant, aut laxent; omnia trahendo ad Arbitrium.*

APHORISMVS 44.

Decernendi *contra* Statutum expressum, *sub vllo æquitatis Prætextu,* Curijs Prætorijs *Ius ne esto. Hoc enim si fieret,* Iudex *prorsùs transiret in* Legislatorem, *atque omnia ex Arbitrio penderent.*

APHORISMVS 45.

Apud nonnullos receptum est, vt Iurisdictio, *quæ decernit secundum* Æquum *&* Bonum; *atque illa altera, quæ procedit secundum* Ius strictum, ijsdem Curijs *deputentur: Apud alios autem, vt* diuersis. *Omninò placet* Curiarum Separatio. *Neque enim seruabitur* Distinctio Casuum, *si fiat* Commixtio Iurisdictionum: *Sed* Arbitrium Legem *tandem trahet.*

APHORISMVS 46.

Non sine Caussâ in Vsum venerat apud Romanos, Album Prætoris, *in quo præscripsit, & publicauit, quomodò ipse Ius dicturus esset. Quo Exemplo* Iudices *in* Curijs Prætorijs, *Regulas sibi certas, (quantum fieri potest) proponere, easque publicè affigere debent. Etenim optima est* Lex, *quæ minimum relinquit Arbitrio Iudicis; Optimus Iudex, qui minimum sibi.*

Verùm de Curijs istis fusiùs tractabimus, cùm ad locum de Iudicijs veniemus; Obitèr tantùm iam locuti de ijs, quatenùs Expediant, & suppleant Omissa à Lege.

De Retrospectione Legum.

APHORISMVS 47.

EST *& aliud Genus* Supplementi Casuum omissorum, *cùm* Lex Legem superuenit, *atque simul* Casus Omissos

ſos *trahit. Id fit in* Legibus, *ſiue* Statutis, *quæ* retroſpiciunt, *vt vulgò loquuntur. Cuius Generis* Leges, *rarò, &* *magnâ cum Cautione, ſunt adhibendæ. Neque enim placet* Ianus *in* Legibus.

APHORISMVS 48.

Qui Verba, *aut* Sententiam Legis, Captione, & Fraude *eludit, & circumſcribit, dignus eſt, qui etiàm à* Lege ſequente *innodetur. Igitur in* Caſibus Fraudis, & Euaſionis doloſæ, *iuſtum eſt, vt* Leges retroſpiciant, *atque alteræ alteris in ſubſidijs ſint; vt qui* Dolos *meditatur, & Euerſionem* Legum Præſentium, *ſaltèm à* Futuris *metuat.*

APHORISMVS 49.

Leges, *quæ* Actorum, & Inſtrumentorum *veras Intentiones, contra* Formularum *aut* Solennitatum *Defectus, roborant & confirmant, rectiſſimè Præterita complectuntur.* Legis *enim, quæ* retroſpicit, *Vitium vel præcipuum eſt, quod* Perturbet. *At huiuſmodi* Leges confirmatoriæ, *ad Pacem & Stabilimentum eorum, quæ tranſacta ſunt, ſpectant. Cauendum tamen eſt, ne conuellantur Res iudicatæ.*

APHORISMVS 50.

Diligentèr attendendum, ne eæ Leges *tantùm ad* Præterita reſpicere *putentur, quæ* Anteacta infirmant: *Sed & eæ, quæ* futura prohibent & reſtringunt, *cum* præteritis *neceſſariò* connexa. *Veluti, ſi quæ* Lex *Artificibus aliquibus interdicat, ne Mercimonia ſua in* Poſterum *Vendant: Hæc ſonat in* poſterum, *ſed operatur in* Præteritum: *Neque enim illis aliâ Ratione victum quærere iam integrum eſt.*

APHORISMVS 51.

Lex Declaratoria *omnis, licet non habet* Verba de Præterito, *tamen ad* Præterita, *ipsâ vi* Declarationis, *omninò trahitur. Non enim tum incipit* Interpretatio *cùm* declaratur, *ſed efficitur tanquàm* Contemporanea *ipſi* Legi. *Itaque* Leges Declaratorias *ne ordinato, niſi in Caſibus, vbi* Leges *cum Iuſtitiâ* retroſpicere *poſſint.*

Hîc verò eam Partem abſoluimus, quæ tractat de Incertitudine

certitudine Legum vbi inuenitur Lex nulla. Iam dicendum est de alterà illà Parte, vbi ſcilicet Lex extat aliqua, ſed perplexa, & obſcura.

De Obſcuritate Legum.

APHORISMVS 52.

OBſcuritas Legum, *à quatuor Rebus, Originem ducit; vel ab* Accumulatione Legum nimià, *præſertìm admixtis Obſoletis*. Vel à Deſcriptione earum ambiguà, *aut minùs perſpicuà, & dilucidà: vel à* Modis Enucleandi Iuris neglectis, *aut non benè inſtitutis: vel denique, à* Contradictione *&* Vacillatione Iudiciorum.

De Accumulatione Legum nimiâ.

APHORISMVS 53.

D*Icit Propheta*; Pluet ſuper eos Laqueos. *Non ſunt autem peiores* Laquei, *quam* Laquei Legum, *præſertìm* Pœnalium; *Si numero immenſæ, & Temporis Decurſu inutiles, non* Lucernam pedibus *præbeant, ſed* Retia *potiùs obijciant.*

APHORISMVS 54.

Duplex in vſum venit Statuti noui *condendi Ratio: Altera* Statuta priora *circa idem Subiectum* confirmat *&* roborat; *dein nonnulla* addit *aut* mutat. *Altera* abrogat *&* delet *cuncta, quæ antè ordinata ſunt, & de* Integro Legem nouam *&* vniformem ſubſtituit. *Placet poſterior Ratio. Nam ex priore Ratione, Ordinationes deueniunt complicatæ & perplexæ; & quod inſtat agitur ſanè, ſed* Corpus Legum *interìm redditur vitioſum. In poſteriore autem, maior certè eſt adhibenda Diligentia, dum de* Lege *ipsâ deliberatur; Et anteacta ſcilicet euoluenda, & penſitanda, antequàm* Lex *feratur: Sed optimè procedit per hoc* Legum Concordia *in futurum.*

APHORISMVS

APHORISMVS 55.

Erat in more apud Athenienses, *vt* contraria Legum Capita, (*quæ Anti-Nomias vocant*) *quotannis à sex Viris* examinarentur, *& quæ* reconciliari *non poterant*, proponerentur populo, *vt de illis* certum *aliquid* statueretur. *Ad quorum exemplum, ij, qui Potestatem in singulis Politijs* Legum *condendarum habent, per Triennium, aut Quinquennium, aut prout videbitur,* Anti-Nomias *retractanto. Eæ autem à viris, ad hoc delegatis, priùs inspiciantur, & præparentur, & demùm Comitijs exhibeantur; vt quod placuerit, per Suffragia stabiliatur, & figatur.*

APHORISMVS 56.

Neque verò contraria Legum Capita reconciliandi, *& omnia (vt loquuntur)* Saluandi, *per Distinctiones subtiles, & quæsitas, nimis sedula aut anxia Cura esto. Ingenij enim hæc tela est: Atque vtcunque Modestiam quandam & Reuerentiam præ se ferat, inter noxia tamen censenda est; vtpote quæ reddat* Corpus vniuersum Legum *varium, & malè consutum. Melius est prorsùs, vt succumbant Deteriora, & Meliora stent sola.*

APHORISMVS 57.

Obsoletæ Leges, *& quæ abierunt in Desuetudinem, non minùs quam* Anti-Nomiæ, *proponantur* à Delegatis *ex officio tollendæ. Cùm enim* Statutum expressum *regularitèr desuetudine non abrogetur, fit vt ex Contemptu Legum Obsoletarum, fiat nonnulla Auctoritatis Iactura etiàm in reliquis: Et sequitur Tormenti illud genus* Mezentij, *vt* Leges viuæ in complexu Mortuarum perimantur. *Atque omninò cauendum est à* Gangrænâ *in* Legibus.

APHORISMVS 58.

Quin & in Legibus & Statutis obsoletis, *nec nouitèr promulgatis,* Curijs Prætorijs *interìm contra eas decernendi Ius esto. Licet enim non malè dictum sit,* Neminem oportere Legibus esse Sapientiorem, *tamen intelligatur hoc de* Legibus, *cùm* euigilent, *non cùm* dormitent. *Contra*

Recentiora

Recentiora *verò* Statuta (*quæ* Iuri publico *nocere deprehenduntur*) *non vtique* Prætoribus, *sed* Regibus, & Sanctioribus Consilijs, & Supremis Potestatibus *auxilium præbendi Ius esto: Earum Executionem per Edicta aut Acta suspendendo, donec redeant Comitia, aut huiusmodi Cœtus, qui potestatem habeant eas abrogandi; Ne Salus Populi interim periclitetur.*

De nouis Digestis Legum.

APHORISMVS 59.

QVod si Leges *aliæ super alias* Accumulatæ, *in tam vasta excreuerint Volumina, aut tantâ confusione laborauerint, vt eas de integro retractare, & in Corpus sanum, & habile redigere, ex Vsu sit; Id ante omnia agito; atque Opus eiusmodi Opus Heroicum esto: Atque Auctores talis Operis, inter Legislatores, & Instauratores, ritè & meritò numerantor.*

APHORISMVS 60.

Huiusmodi Legum Expurgatio, & Digestum nouum, *quinque rebus absoluitur. Primò, omittantur* Obsoleta, *quæ* Iustinianus Antiquas Fabulas *vocat. Deinde ex* Anti-Nomijs recipiantur probatissimæ, aboleantur contrariæ. *Tertio* Homoio-Nomiæ, *siue* Leges quæ idem sonant, *atque nil aliud sunt, quam Iterationes eiusdem rei*, expungantur; *atque* vna quæpiam ex ijs, *quæ maximè est perfecta*, retineatur *vice omnium. Quartò, si quæ* Legum nihil determinent, *sed* Quæstiones *tantùm* proponant, *easque relinquant indecisas, similitèr* facessant. *Postremò, quæ* verbosæ *inueniuntur, & nimis* Prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMVS 61.

Omninò verò ex vsu fuerit, in nouo Digesto Legum, Leges *pro* Iure Communi receptas, *quæ tanquàm immemoriales sunt in Origine suâ; atque ex alterâ parte*, Statu-

ta de Tempore in Tempus superaddita; *seorsùm digerere & componere: Cùm in plurimis rebus, non eadem sit, in Iure dicendo,* Iuris Communis, & Statutorum *Interpretatio, & Administratio. Id quod fecit* Trebonianus *in* Digesto, & Codice.

APHORISMVS 62.

Verùm, in huiusmodi Legum Regeneratione, *atque* Structurâ nouâ, veterum Legum, *atque* Librorum Legis Verba *prorsùs &* Textum *retineto: Licet per* Centones, & Portiones exiguas *eas excerpere necesse fuerit: Ea deinde ordine contexito. Etsi enim fortaßè commodiùs, atque etiàm, si ad rectam Rationem respicias, meliùs hoc transigi posset per Textum nouum, quam per huiusmodi Consarcinationem; tamen in* Legibus, *non tam* stilus, & Descriptio, *quam* Auctoritas, & *huius Patronus* Antiquitas *spectanda est. Aliàs videri poßit huiusmodi Opus* Scholasticum *potiùs quiddam, &* Methodus, *quam* Corpus Legũ Imperantiũ.

APHORISMVS 63.

Consultum fuerit in nouo Digesto Legum, Vetera Volumina *non prorsùs* deleri, & *in Obliuionem cedere, sed in* Bibliothecis *saltèm* manere; *licet Vsus eorum vulgaris & promiscuus prohibeatur. Etenim in Causis grauioribus, non abs re fuerit,* Legum *Præteritarum Mutationes, & Series, consulere & inspicere; ac certè solenne est Antiquitatem Præsentibus aspergere.* Nouum *autem huiusmodi* Corpus Legum, *ab ijs, qui in Politijs singulis habent Potestatem Legislatoriam, prorsùs confirmandum est; ne fortè prætextu* Veteres Leges *digerendi,* Leges nouæ *imponantur occultò.*

APHORISMVS 64.

Optandum esset, vt huiusmodi Legum Instauratio, *illis* Temporibus *suscipiatur, quæ* Antiquioribus, *quorum Acta & Opera re ractant,* Literis & Rerum Cognitione *præstiterint. Quod secùs in* Opere Iustiniani *euenit. Infelix Res namque est, cùm ex Iudicio & Delectu Ætatis minùs Prudentis & eruditæ,* Antiquorum Opera *mutilantur,*

lentur, & recomponantur. Veruntamen ſæpè Neceſſarium *eſt, quòd non* Optimum.

Atque de Legum Obſcuritate, quæ à nimiâ, & confuſâ earum Accumulatione fit, hæc dicta ſint. Iam de Deſcriptione earum, ambiguâ & obſcurâ, dicendum.

De Deſcriptione Legum perplexâ, & Obſcurâ.

APHORISMVS 65.

DEſcriptio Legum obſcura *oritur, Aut ex* Loquacitate & Verboſitate earum; *Aut rursùs ex* Breuitate nimiâ; *Aut ex* Prologo Legis, cum ipſo Corpore Legis, pugnante.

APHORISMVS 66.

De Obſcuritate *verò* Legum, *quæ ex earum* Deſcriptione prauâ *oritur, iam dicendum eſt.* Loquacitas, *quæ in perſcribendo Leges in vſum venit, &* Prolixitas, *non placet. Neque enim, quod vult & captat, vllo modo aſſequitur, ſed contrarium potiùs. Cùm enim Caſus ſingulos particulares, verbis appoſitis & proprijs, perſequi & exprimere contendat, maiorem inde ſperans certitudinem; E contrà Quæſtiones multiplices parit de Verbis; vt difficiliùs procedat Interpretatio ſecundum* Sententiam Legis, *(quæ ſanior eſt & verior) propter* Strepitum Verborum.

APHORISMVS 67.

Neque propterea nimis Conciſa & Affectata Breuitas, *Maieſtatis gratiâ, & tanquàm magis Imperatoria, probanda eſt; præſertìm his Seculis, ne fortè ſit* Lex *inſtar* Regulæ Lesbiæ. *Mediocritas ergo affectanda eſt; & Verborum exquirenda generalitas, benè terminata; quæ licet* Caſus comprehenſos *non ſedulò perſequatur, attamen* non comprehenſos *ſatis perſpicuè excludat.*

APHORISMVS 68.

In Legibus *tamen, atque* Edictis Ordinarijs & Poli-

ticis, *in quibus, vt plurimum, nemo Iurisconsultum adhibet, sed suo Sensui confidit, Omnia* fusiùs explicari *debent, &* *ad captum vulgi, tanquàm digito monstrari.*

APHORISMVS 69.

Neque nobis Prologi Legum, *qui inepti olim habiti sunt, &* Leges *introducunt* Disputantes, *non* Iubentes, *vtique placerent, si priscos Mores ferre possemus. Sed* Prologi isti Legum *plerunque (vt nunc sunt Tempora) necessariò adhibentur, non tam ad* Explicationem Legis, *quam instar* Suasionis, *ad* perferendam Legem *in* Comitijs; *& rursùs ad* satisfaciendum Populo. *Quantum fieri potest tamen* Prologi *euitentur, &* Lex *incipiat à* Iussione.

APHORISMVS 70.

Intentio & Sententia Legis, *licet ex* Præfationibus, & Præambulis *(vt loquuntur) non malè quandóque eliciatur; Attamen* Latitudo *aut* Extensio *eius ex illis minimè peti debet. Sæpè enim* Præambulum *arripit nonnulla ex maximè plausibilibus, & Speciosis ad Exemplum, cùm* Lex *tamen multò plura complectatur: Aut contrà,* Lex *restringit, & limitat complura, cuius Limitationis rationem, in* Præambulo *inseri, non fuerit Opus. Quare* Dimensio & Latitudo Legis *ex* Corpore Legis *petenda. Nam* Præambulum, *sæpè aut vltrà aut citrà cadit.*

APHORISMVS 71.

Est verò Genus perscribendi Leges *valdè vitiosum. Cùm scilicet* Casus, *ad quem* Lex *collimat, fusè exprimitur in* Præambulo: *Deinde ex Vi* Verbi (Talis) *aut huiusmodi Relatiui,* Corpus Legis *retrò vertitur in* Præambulum, *vnde* Præambulum *inseritur, & incorporatur ipsi* Legi: *Quod & obscurum est, & minùs tutum; quia non eadem adhiberi consueuit Diligentia, in ponderandis & examinandis Verbis* Præambuli, *quæ adhibetur in* Corpore *ipsius Legis.*

Hanc partem de Incertitudine Legum, quæ ex malâ Descriptione ipsarum Ortum habet, fusiùs tractabimus, quandò de Interpretatione Legum posteà agemus. Atque

que de Descriptione Legum Obscurà hæc dicta sint; Iam de Modis enucleandi Iuris dicendum.

De Modis Enucleandi Iuris, & tollendi Ambigua.

APHORISMVS 72.

MOdi Enucleandi Iuris, & Tollendi Dubia, *quinque sunt. Hoc enim fit, Aut per* Perscriptiones Iudiciorum; *Aut per* Scriptores Authenticos; *Aut per* Libros Auxiliares; *Aut per* Prælectiones; *Aut per* Responsa, *siue* Consulta Prudentum. *Hæc omnia, si benè instituantur, præstò erunt magna* Legum Obscuritati *Subsidia.*

De perscriptione Iudiciorum.

APHORISMVS 73.

A*Nte omnia,* Iudicia reddita *in* Curijs Supremis & *Principalibus, atque* Caussis Grauioribus, *præsertim* dubijs, *quæque aliquid habent* Difficultatis, *aut* Nouitatis, *diligentèr, & cum fide excipiunto.* Iudicia *enim* Anchoræ Legum sunt, *vt* Leges Reipub.

APHORISMVS 74.

Modus *huiusmodi* Iudicia excipiendi, & *in* Scripta referendi, *talis esto.* Casus *præcisè,* Iudicia *ipsa exactè perscribito;* Rationes Iudiciorum, *quas adduxerunt Iudices, adijcito;* Casuum, *ad Exemplum adductorum,* Auctoritatem, *cum* Casibus Principalibus, *ne commisceto; De* Aduocatorum Perorationibus, *nisi quidpiam in ijs fuerit admodùm eximium, sileto.*

APHORISMVS 75.

Personæ, *quæ huiusmodi* Iudicia *excipiant, ex* Aduocatis *maximè* doctis *sunto,* & Honorarium liberale *ex* Publico *excipiunto.* Iudices *ipsi ab huiusmodi* Perscriptionibus

bus *abstinento; ne fortè Opinionibus proprijs addicti, & Auctoritate propriâ freti, Limites* Referendarij *transcendant.*

APHORISMVS 76.

Iudicia *illa, in* Ordine, & Serie Temporis, *digerito; non per* Methodum & Titulos. *Sunt enim* Scripta *eiusmodi, tanquàm* Historiæ, *aut* Narrationes Legum. *Neque solùm* Acta *ipsa, sed &* Tempora *ipsorum,* Iudici Prudenti, *Lucem præbent.*

De Scriptoribus Authenticis.

APHORISMVS 77.

EX Legibus ipsis, *quæ* Ius commune *constituunt; Deinde, ex* Constitutionibus *siue* Statutis; *Tertio loco, ex* Iudicijs Perscriptis, Corpus Iuris *tantummodò constituitor. Præter illa, alia* Authentica, *aut nulla sunto, aut parcè recipiuntor.*

APHORISMVS 78.

Nihil tam interest Certitudinis Legum, (*de quâ nunc tractamus*) *quam vt* Scripta Authentica, *intra* Fines moderatos *coerceantur, & facessat* Multitudo *enormis,* Auctorum, & Doctorum in Iure; *vnde laceratur Sententia Legum, Iudex fit attonitus, Processus Immortales, atque Aduocatus ipse, cùm tot Libros perlegere, & vincere non possit, Compendia sectatur.* Glossa *fortassè aliqua bona; & ex* Scriptoribus Classicis Pauci, *vel potiùs* Scriptorum paucorum pauculæ Portiones, *recipi possint pro* Authenticis. *Reliquorum nihilominùs maneat vsus nonnullus in* Bibliothecis, *vt eorum* Tractatus *inspiciant* Iudices, *aut* Aduocati, *cùm opus fuerit: Sed in Caussis agendis, in Foro citare eos non permittitor, nec in Auctoritatem transeunto.*

De

De Libris Auxiliaribus.

APHORISMVS 79.

AT Scientiam Iuris, & Practicam, Auxiliaribus Libris *ne nudanto, sed potiùs instruunto. Ij Sex in genere sunto.* Institutiones. De Verborum significatione. De Regulis Iuris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMVS 80.

Præparandi sunt Iuuenes, & Nouitij, *ad Scientiam, & Ardua Iuris, altiùs & commodiùs haurienda, & imbibenda, per* Institutiones. Institutiones *illas, ordine claro, & perspicuo componito. In illis ipsis, vniuersum* Ius Priuatum *percurrito; non alia omittendo, in alijs plus satis immorando, sed ex singulis quædam breuitèr delibando, vt ad* Corpus Legum *perlegendum accessuro, nil se ostendat prorsùs nouum, sed leui aliquâ notione præceptum.* Ius Publicum *in* Institutionibus *ne attingito, verùm illud ex* Fontibus *ipsis hauriatur.*

APHORISMVS 81.

Commentarium *de* Vocabulis Iuris *conficito. In Explicatione ipsorum, & Sensu reddendo, ne curiosè nimis aut laboriosè versator. Neque enim hoc agitur, vt* Diffinitiones Verborum *quærantùr exactè, sed* Explicationes *tantùm, quæ legendis* Iuris Libris *viam aperiant faciliorem.* Tractatum *autem istum, per* Literas Alphabeti *ne digerito: Id* Indici *alicui relinquito: sed collocentur simul Verba, quæ circa eandem rem versantur; vt Alterum Alteri sit iuuamento ad intelligendum.*

APHORISMVS 82.

Ad Certitudinem Legum *facit, (si quid aliud)* Tractatus *bonus & diligens, de* Diuersis Regulis Iuris. *Is dignus est, qui maximis Ingenijs, & Prudentißimis Iure consultis, committatur. Neque enim placent, quæ in hoc genere extant. Colligendæ autem sunt* Regulæ, *non tantùm notæ, & vulgatæ,*

vulgatæ, sed & aliæ magis subtiles & reconditæ, quæ ex Legum, & Rerum Iudicatarum *Harmoniâ extrahi poßint; quales in* Rubricis *optimis quandóque inueniuntur: suntque Dictamina Generalia Rationis, quæ per Materias* Legis *diuersas percurrunt, & sunt tanquàm* Saburra Iuris.

APHORISMVS 83.

At singula Iuris Scita, *aut* Placita, *non intelligantur pro* Regulis, *vt fieri solet satis imperitè. Hoc enim si reciperetur, Quot* Leges, *tot* Regulæ. Lex *enim nil aliud, quam* Regula Imperans. *Verùm eas pro* Regulis *habeto, quæ in Formâ ipsâ Iustitiæ hærent: vnde, vt plurimùm, per* Iura Ciuilia *diuersarum Rerumpub. eædem* Regulæ *ferè reperiuntur; nisi fortè propter Relationem ad Formas Politiarum varient.*

APHORISMVS 84.

Post Regulam, *breui & solido verborum complexu enuntiatam, adijciantur* Exempla, & Decisiones Casuum, *maximè luculentæ ad* Explicationem; Distinctiones, & Exceptiones *ad* Limitationem; Cognata *ad* Ampliationem *eiusdem* Regulæ.

APHORISMVS 85.

Rectè iubetur; vt non ex Regulis Ius *sumatur; sed ex* Iure *quod est,* Regula *fiat. Neque enim ex* Verbis Regulæ *petenda est Probatio, ac si esset* Textus Legis. Regula *enim* Legem (*vt* Acus Nautica Polos) indicat, *non* statuit.

APHORISMVS 86.

Præter Corpus *ipsum* Iuris, *iuuabit etiam* Antiquitates Legum *inuisere; quibus licet euanuerit* Auctoritas, *manet tamen* Reuerentia. *Pro* Antiquitatibus *autem* Legum *habeantur* Scripta *circa* Leges & Iudicia; *siue illa fuerint edita, siue non, quæ ipsum* Corpus Legum *tempore præcesserunt. Earum siquidèm Iactura facienda non est. Itaque ex ijs, vtilißima quæque excerpito (multa enim inuenientur inania & friuola) eáque in vnum Volumen redigito: Ne*

Antiquæ

Antiquæ Fabulæ, *vt loquitur* Trebonianus, *cum* Legibus *ipsis misceantur.*

APHORISMVS 87.

Practicæ *verò plurimùm interest, vt* Ius vniuersum *digeratur ordine, in* Locos *&* Titulos; *Ad quos subitò (prout dabitur Occasio) recurrere quis possit, veluti in promptuarium paratum ad præsentes Vsus. Huiusmodi* Libri Summarum, *& ordinant Sparsa, & abbreuiant Fusa & Prolixa in* Lege. *Cauendum autem est, ne* Summæ *istæ, reddant Homines promptos ad* Practicam, Cessatores *in* Scientiâ *ipsâ. Earum enim Officium est tale, vt ex ijs* recolatur Ius, *non* perdiscatur. Summæ *autem omninò, magnâ Diligentiâ, Fide, & Iudicio, sunt conficienda, ne furtum faciant* Legibus.

APHORISMVS 88.

Formulas Agendi *diuersas, in vno quoque genere colligito. Nam &* Practicæ *hoc interest; & certè pandunt illæ Oracula & Occulta* Legum. *Sunt enim non pauca, quæ latent in* Legibus: *At in* Formulis Agendi, *meliùs & fusiùs perspiciuntur; instar* Pugni, *&* Palmæ.

De Responsis & Consultis.

APHORISMVS 89.

DVbitationes Particulares, *quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & soluendi, aliqua Ratio iniri debet. Durum enim est, vt ij, qui ab Errore cauere cupiant, Ducem Viæ non inueniant; Verùm vt Actus ipsi pericliten-tur, neque sit aliquis ante Rem peractam Iuris prænoscendi Modus.*

APHORISMVS 90.

Responsa Prudentum, *quæ petentibus dantur de* Iure, *siue ab* Aduocatis, *siue à* Doctoribus, *tantâ valere Auctoritate, vt ab eorum Sententia,* Iudici *recedere non sit licitum, non placet.* Iura *à* Iuratis Iudicibus *sumunto.*

APHORISMVS 91.

Tentari Iudicia, *per* Caussas & Personas fictas, *vt eo modo experiantur Homines, qualis futura sit* Legis Norma, *non placet. Dedecorat enim* Maiestatem Legum, & *pro Praeuaricatione quapiam censenda est.* Iudicia *autem aliquid habere ex* Scenâ *deforme est.*

APHORISMVS 92.

Iudicum *igitur solummodò, tam* Iudicia, *quam* Responsa & Consulta *sunto. Illa de* Litibus Pendentibus; *Hæc de* Arduis Iuris Quæstionibus *in Thesi. Ea* Consulta, *siue in* Priuatis Rebus, *siue in* Publicis, *à* Iudicibus *ipsis ne poscito*; (*Id enim si fiat,* Iudex *transeat in* Aduocatum,) *sed à* Principe, *aut* Statu. *Ab illis, ad* Iudices *demandentur.* Iudices *verò, tali Auctoritate freti, Disceptationes Aduocatorum, vel ab his, quorum interest, adhibitorum, vel à Iudicibus ipsis, si opus sit, assignatorum, & Argumenta ex vtrâque parte audiunto; & re deliberatâ* Ius *expediunto, & declaranto.* Consulta *huiusmodi inter* Iudicia *referunto & edunto, & paris Auctoritatis sunto.*

De Prælectionibus.

APHORISMVS 93.

PRælectiones *de* Iure, *atque* Exercitationes *eorum, qui* Iuris *Studijs incumbunt, & Operam dant, ita instituuntor, & ordinantor, vt omnia tendant ad* Quæstiones, & Controuersias *de* Iure, sedandas *potiùs, quam* excitandas. Ludus *enim* (*vt nunc fit*) *ferè apud omnes instituitur, & aperitur, ad* Altercationes, & Quæstiones de Iure *multiplicandas, tanquàm ostentandi Ingenij caussâ. Atque hoc vetus est Malum. Etenim, etiàm apud Antiquos gloriæ fuit, tanquàm per Sectas & Factiones, Quæstiones complures de* Iure, *magis fouere, quam extinguere. Id ne fiat, prouideto.*

De

De Vacillatione Iudiciorum.

APHORISMVS 94.

VAcillant Iudicia, *vel propter* Immaturam *&* præfestinam Sententiam; *vel propter* Æmulationem Curiarum; *vel propter* Malam *&* Imperitam perſcriptionem Iudiciorum; *vel propter* Viam præbitam ad Reſciſionem eorum nimis facilem & Expeditam. *Itaque prouidendum eſt, vt* Iudicia emanent, Maturâ deliberatione priùs habitâ; *Atque vt* Curiæ ſe inuicem reuereantur; *Atque vt* Iudicia perſcribantur fideliter & prudentèr; *vtque* Via ad reſcindenda Iudicia, ſit Arcta, Confragoſa, *& tanquàm* Muricibus ſtrata.

APHORISMVS 95.

Si Iudicium *redditum fuerit, de* Caſu *aliquo, in aliquâ* Curiâ Principali; *& ſimilis* Caſus *interuenerit, in aliâ* Curiâ; *ne procedito ad* Iudicium, *antequàm fiat* Conſultatio, *in* Collegio aliquo Iudicum maiore. Iudicia *enim* reddita, *ſi fortè* reſcindi *neceſſe ſit, ſaltem* ſepeliuntor cum Honore.

APHORISMVS 96.

Vt Curiæ *de* Iuriſdictione *digladientur, & conflictentur, humanum quiddam eſt; eóque magis, quod per ineptam quandam Sententiam* (quòd Boni & Strenui ſit Iudicis ampliare Iuriſdictionem Curiæ) *alatur planè iſta Intemperies, & Calcar addatur, vbi Fræno opus eſt. Vt verò, ex hâc Animorum Contentione*, Curiæ, Iudicia *vtrobique reddita* (*quæ nil ad* Iuriſdictionem *pertinent*) *libentèr reſcindant, Intolerabile Malum; & à Regibus, aut Senatu, aut Politiâ planè vindicandum. Peſſimi enim Exempli Res eſt, vt* Curiæ, *quæ pacem ſubditis præſtant, inter ſe Duella exerceant.*

APHORISMVS 97.

Non facilis eſto, aut procliuis, ad Iudicia reſcindenda,

Aditus, per Appellationes, *aut* Impetitiones *de* Errore, *aut* Reuisus, *& similia. Receptum apud nonnullos est, vt* Lis trahatur, *ad* forum superius, *tanquam Res integra*; Iudicio *inde dato seposito, & planè suspenso. Apud alios verò, vt* Iudicium ipsum maneat *in suo* vigore, *sed* Executio *eius tantùm cesset: Neutrum placet*; *nisi* Curiæ, *in quibus* Iudicium *redditum sit, fuerint* humiles, *&* inferioris Ordinis: *Sed potiùs, vt &* Iudicium *stet, & procedat eius* Executio; *modò* Cautio *detur à* Defendente, *de* Damnis *&* Expensis, *si* Iudicium *fuerit rescissum.*

ATque hic *Titulus*, de *Certitudine Legum*, ad Exemplum *Digesti* reliqui (quod meditamur) sufficiet. Iam verò *Doctrinam Ciuilem* (quatenùs eam nobis tractare visum est) conclusimus; Atque vnà cum eâ *Philosophiam Humanam*; Sicut etiàm cum *Philosophiâ Humanâ*, *Philosophiam* in genere. Tandem igitur paululùm respirantes, atque ad ea, quæ præteruecti sumus, Oculos retroflectentes; Hunc Tractatum nostrum non absimilem esse censemus, Sonis illis & Præludijs, quæ prætentant Musici, dum Fides ad Modulationem concinnant: Quæ ipsa quidem Auribus ingratum quiddam & asperum exhibent; At in Caussâ sunt, vt quæ sequuntur omnia, sint suauiora: Sic nimirùm nos in Animum induximus, vt in Cytharâ Musarum concinnandâ, & ad Harmoniam veram redigendâ, operam nauaremus, quo ab Alijs posteà pulsentur Chordæ, meliore Digito, aut Plectro. Sanè, cùm nobis ante Oculos proponamus, Temporum horum Statum, in quibus *Literæ* iam tertiò, ad Mortales videntur redijsse; Et vnà diligentèr intueamur, quam varijs iam nos inuiserint instructæ Præsidijs, & Auxilijs; Qualia sunt, Ingeniorum nostri temporis complurium Acumen & Sublimitas; Eximia illa Monumenta Scriptorum Veterum, quæ veluti tot Faces nobis prælucent; Ars Typographica, Libros

cuiuſcunque Fortunæ Hominibus, largâ manu ſuppeditans; Oceani Sinus laxati, & Orbis ex omni Parte peragratus, vnde Experimenta plurima Priſcis ignota comparuerunt, & ingens acceſſit Naturali Hiſtoriæ Cumulus; Otium, quo Ingenia optima, in Regnis & Prouincijs Europæ vbique abundant, cùm Negotijs minùs his in locis implicentur Homines, quam aut Græci, propter Populares Status, aut propter Ditionum Amplitudinem, Romani ſolebant; Pax, quâ fruitur hoc tempore Britannia, Hiſpania, Italia, etiàm nunc Gallia, & aliæ Regiones non paucæ; Conſumptio & Exinanitio omnium, quæ videntur excogitari aut dici poſſe, circa Controuerſias Religionis, quæ tot Ingenia iam diù diuerterunt, à cæterarum Artium Studijs; Summa & excellens Maieſtatis tuæ Eruditio, cui (tanquàm Phœnici Volucres,) aggregant ſe vndique Ingenia; Proprietas denique illa inſeparabilis, quæ *Tempus* ipſum ſequitur, vt Veritatem indies parturiat; Hæc (inquam) cùm cogitamus, non poſſumus non in eam Spem Animum erigere, vt exiſtimemus, Tertiam hanc *Literarum Periodum*, duas illas priores, apud *Græcos* & *Romanos*, longo interuallo ſuperaturam: Modò ſaltèm Homines, & Vires ſuas, atque Defectus etiàm Virium ſuarum, probè & prudentèr noſſe velint; Atque alij ab alijs Inuentionis Lampada, non Contradictionis Torres accipiant; Atque Inquiſitionem Veritatis, pro Incæpto Nobili, non pro Delectamento aut Ornamento putent; Atque Opes ac Magnificentiam impendant, in Res Solidas & eximias, non in Peruulgatas, & Obuias. Ad Labores meos quod attinet, ſi cui libeat in eorum Reprehenſione, aut ſibi, aut alijs placere, veterem certè, & vltimæ Patientiæ Petitionē exhibebunt illi; *Verbera, ſed audi.* Reprehendant Homines, quantū libuerit, modò attendant & perpendant, quæ dicuntur. Appellatio ſanè legitima fuerit (licet Res fortaſsè minùs eâ indigebit) ſi à primis Cogita-

Cogitationibus Hominum ad Secundas prouocetur, & ab Æuo præsenti ad Posteros. Veniamus nunc ad eam Scientiam, quâ caruerunt duæ illæ priscæ Temporum Periodi, (neque enim tanta illis Felicitas concessa est) *Sacram* dico & *diuinitùs Inspiratam Theologiam*; Cunctorum Laborum, ac Peregrinationum Humanarum Sabbatum, ac Portum Nobilissimum.

FRANCISCI

FRANCISCI BARONIS DE VERVLAMIO, VICE-COMITIS SANCTI ALBANI,

DE *Dignitate & Augmentis Scientiarum* LIBER NONVS.

AD REGEM SVVM.

CAPVT I.

Partitiones Theologiæ Inſpiratæ *omittuntur*; *Tantùm Aditus ſit ad* Deſiderata *tria*; Doctrinam *de* Legitimo Vſu Rationis Humanæ *in* Diuinis; Doctrinam *de* Gradibus Vnitatis *in* Ciuitate Dei; *&* Emanationes Scripturarum.

IAm verò (Rex optime) cùm Carina parua, qualis noſtra eſſe potuit, vniuerſum Ambitum, tam veteris, quam noui Orbis, Scientiarum, circumnauigauerit, (quam ſecundis ventis, & Curſu, Poſterorum ſit iudicium) quid ſupereſt, niſi vt Vota, tandem perfuncti, perſoluamus?

mus? At restat adhùc *Theologia Sacra*, siue *Inspirata*: Veruntamen si eam tractare pergamus, exeundum nobis foret è *Nauiculâ Rationis Humanæ*, & transeundum in *Ecclesiæ Nauem*; Quæ sola *Acu Nauticâ Diuinâ* pollet, ad Cursum rectè dirigendum. Neque enim sufficient ampliùs *Stellæ Philosophiæ*, quæ hactenùs præcipuè nobis affulserunt. Itaque par foret, Silentium quoque in hâc re colere. Quamobrem *Partitiones Legitimas* circa eam omittemus; Pauca tamen, pro tenuitate nostrâ, etiàm in hanc conferemus, loco Votorum. Id eò magis facimus, quia in Corpore Theologiæ, nullam prorsùs Regionem, aut Tractum, planè Desertum, aut Incultum, inuenimus: Tanta fuit Hominum Diligentia, in seminandis, aut Tritico, aut Zizanijs.

Tres igitur proponemus, *Theologiæ Appendices*, quæ non de *Materiâ*, per *Theologiam*, *Informatâ*, aut *Informanda*, sed tantummodò de *Modo Informationis*, tractent. Neque tamen, circa eos *Tractatus*, (vt in reliquis consueuimus) vel *Exempla* subiungemus, vel *Præcepta* dabimus. Id Theologis relinquemus. Sunt enim illa (vt diximus) instar Votorum tantùm.

1. *Prærogatiua Dei* totum Hominem complectitur; nec minùs ad *Rationem*, quam ad *Voluntatem Humanam*, extenditur: Vt Homo scilicet, in Vniuersum se abneget, & accedat Deo. Quare, sicut *Legi Diuinæ* obedire tenemur, licet reluctetur *Voluntas*; ita & *Verbo Dei* fidem habere, licet reluctetur *Ratio*. Etenim, si ea duntaxat credamus, quæ sunt *Rationi* nostræ consentanea, *Rebus* assentimur, non *Auctori*: Quod etiàm, suspectæ Fidei Testibus, præstare solemus. At *Fides* illa, quæ *Abrahamo imputabatur ad Iustitiam*, de huiusmodi Re extitit, quam Irrisui habebat *Sarah*: Quæ in hâc parte Imago quædam erat *Rationis Naturalis*. Quantò igitur, *Mysterium* aliquod *Diuinum*, fuerit magis absonum, & incredibile, tantò plus in *Credendo* exhibetur Honoris Deo, &

& fit *Victoria Fidei* nobilior. Etiàm & Peccatores, quò magis conscientiâ suâ grauantur, & nihilominùs Fidem de salute suâ, in Dei Misericordiâ, collocant, eò Deum maiore afficiunt Honore: Omnis autem *Desperatio* Deo pro Contumeliâ est. Quinetiàm, si attentè rem perpendamus, dignius quiddam est *Credere*, quam *Scire*; qualitèr nunc *Scimus*. In *Scientiâ* enim, Mens humana patitur à Sensu, qui à Rebus Materiatis resilit; In *Fide* autem, Anima patitur ab Animâ; quæ est Agens dignius. Alitèr se Res habet in *Statu Gloriæ*: Tunc siquidèm cessabit *Fides*, atque *Cognoscemus, sicut & Cogniti sumus*.

Concludamus igitur *Theologiam Sacram*, ex *Verbo & Oraculis Dei*, non ex *Lumine Naturæ*, aut *Rationis Dictamine*, hauriri debere. Scriptum est enim; *Cœli enarrant Gloriam Dei*: At nusquàm scriptum inuenitur; *Cœli enarrant Voluntatem Dei*. De illâ pronunciatur, *Ad Legem, & Testimonia, si non fecerint secundum Verbum istud*, &c. Neque hoc tenet tantùm, in *Grandibus* illis *Mysterijs*, De *Deitate, Creatione, Redemptione*; Verùm pertinet etiàm ad Interpretationem perfectiorem Legis Moralis; *Diligite Inimicos Vestros; Benefacite his qui Oderunt Vos* &c. *Vt sitis Filij Patris Vestri, qui in cœlis est, qui pluit super Iustos & Iniustos*. Quæ certè Verba Plausum illum merentur, *Nec vox Hominem sonat*. Siquidem *Vox* est, quæ *Lumen Naturæ* superat. Quinetiam videmus Poetas Ethnicos, præsertìm cùm patheticè loquantur, expostulare non raró cum *Legibus*, & *Doctrinis Moralibus* (quæ tamen *Legibus Diuinis* multò sunt indulgentiores & solutiores) ac si Naturæ Libertati cum Malignitate quâdam repugnent;

——Et quod Natura remittit
Inuida Iura negant.——

Ita Dendamis Indus, ad Alexandri Nuntios; *Se inaudisse quidem aliquid, de nomine Pythagoræ, & aliorum Sapientum è Græciâ; Et credere illos fuisse Viros magnos; Vitio*

tamen illo laborasse, quod scilicet nimiâ in Reuerentiâ & Veneratione habuissent, rem quampiam phantasticam, quam Legem & Morem vocitabant. Quare, nec illud dubitandum, magnam Partem *Legis Moralis*, sublimiorem esse, quam quò *Lumen Naturæ* ascendere possit. Veruntamen, quod dicitur, Habere Homines, etiam ex *Lumine* & *Lege Naturæ*, Notiones nonnullas, *Virtutis, Vitij*; *Iustitiæ, Iniuriæ*; *Boni, Mali*; id verissimum est. Notandum tamen, *Lumen Naturæ*, duplici Significatione accipi. Primò, quatenùs oritur ex Sensu, Inductione, Ratione, Argumentis, secundum *Leges Cœli* ac *Terræ*: Secundò, quatenùs Animæ Humanæ interno affulget instinctu, secundum *Legem Conscientiæ*; quæ Scintilla quædam est, & tanquàm Reliquiæ, Pristinæ & Primitiuæ Puritatis. In quo posteriore Sensu, præcipuè particeps est Anima, Lucis nonnullæ, ad Perfectionem intuendam & discernendam *Legis Moralis*; Quæ tamen Lux, non prorsùs clara sit, sed eiusmodi, vt potiùs Vitia quadamtenùs redarguat, quam de Officijs plenè informet. Quare, *Religio*, siue Mysteria spectes, siue Mores, pendet ex *Reuelatione Diuinâ*.

Attamen vsus *Rationis Humanæ* in Spiritualibus, multiplex sanè existit, ac latè admodùm patet. Neque enim sine Caussâ est, quod Apostolus Religionem appellauerit, *Rationalem Cultum Dei*. Recordetur quis Cæremonias & Typos veteris Legis; *Fuerunt illæ Rationales*, & Significatiuæ, longè discrepantes à Cæremonijs Idolatriæ, & Magiæ; quæ tanquàm Surdæ & Mutæ erant, nihil Docentes plerunque, imò ne innuentes quidem. Præcipuè *Christiana Fides*, vt in omnibus, sic in hoc ipso eminet; quod Auream seruet Mediocritatem, circa Vsum *Rationis*, & *Disputationis* (quæ *Rationis* proles est) inter Leges Ethnicorum, & Mahometi, quæ Extrema sectantur. Religio siquidèm Ethnicorum, Fidei aut Confessionis constantis nihil habebat; Contrà in Religione Mahometi,

Mahometi, omnis Disputatio interdicta est: Ita vt Altera, Erroris vagi & multiplicis; Altera, vafræ cuiusdam & cautæ Imposturæ, Faciem præ se ferat; Cùm sancta *Fides Christiana*, *Rationis* vsum, & *Disputationem* (sed secundum debitos Fines) & recipiat, & reijciat.

Humanæ Rationis Vsus, in Rebus ad *Religionem* spectantibus, duplex est; Alter, in *Explicatione Mysterij*; Alter, in *Illationibus*, quæ inde deducuntur. Quod ad *Mysteriorum Explicationem* attinet, videmus non dedignari *Deum*, ad Infirmitatem Captûs nostri se demittere; *Mysteria* sua ita explicando, vt à nobis optimè ea possint percipi; Atque *Reuelationes* suas, in *Rationis* nostræ Syllepses & Notiones veluti inoculando; Atque *Inspirationes*, ad Intellectum nostrum aperiendum sic accommodando, quemadmodùm Figura Clauis aptatur Figuræ Seræ. Quâ tamen in Parte, nobis ipsis deesse minimè debemus: Cùm enim *Deus* ipse, operâ *Rationis* nostræ, in *Illuminationibus* suis vtatur, etiàm nos eandem in omnes Partes versare debemus, quò magis capaces simus, ad *Mysteria* recipienda & imbibenda: Modò Animus, ad Amplitudinem *Mysteriorum*, pro Modulo suo, dilatetur; non *Mysteria* ad Augustias Animi constringantur.

Quantum verò ad *Illationes*, nosse debemus; Relinqui nobis Vsum *Rationis*, & *Ratiocinationis* (quoad *Mysteria*) secundarium quendam & Respectiuum, non Primitiuum & Absolutum. Postquàm enim *Articuli*, & *Principia Religionis*, iam in Sedibus suis fuerint locata, ita vt à *Rationis* Examine penitùs eximantur, tum demùm conceditur ab illis *Illationes* deriuare, ac deducere, secundum Analogiam ipsorum. In *Rebus* quidem *Naturalibus* hoc non tenet. Nam & ipsa *Principia* Examini subijciuntur; Per *Inductionem* (inquam) licet minimè per *Syllogismum*: Atque eadem illa nullam habent cum *Ratione* Repugnantiam, vt ab eodem Fonte, tum

 Primæ

primæ Propositiones, tum Mediæ, deducantur. Alitèr fit in *Religione*; Vbi & primæ Propositiones Authypostatæ sunt, atque per se subsistentes; Et rursus, non reguntur ab illâ *Ratione*, quæ Propositiones consequentes deducit. Neque tamen hoc fit in *Religione* solâ, sed etiàm in alijs *Scientijs*, tam Grauioribus, quam Leuioribus; vbi scilicet Propositiones Primariæ *Placita* sint, non *Posita*: Siquidèm & in illis *Rationis* Vsus absolutus esse non potest. Videmus Enim in *Ludis*, puta *Schaccorum*, aut Similibus, primas Ludi Normas, & Leges, merè positiuas esse, & ad Placitum; quas recipi, non in Disputationem vocari, prorsùs oporteat: Vt verò vincas, & peritè Lusum instituas, id Artificiosum est & Rationale: Eodem modo fit & in *Legibus Humanis*: In quibus haud paucæ sunt *Maximæ* (vt loquuntur) hoc est, *Placita mera Iuris*, quæ *Auctoritate* magis quam *Ratione* nituntur; Neque in Disceptationem veniunt; Quid verò sit iustissimum, non absolutè, sed relatiuè; (hoc est, ex Analogiâ illarum *Maximarum*,) id demùm Rationale est, & latum Disputationi Campum præbet. Talis igitur est, *Secundaria* illa *Ratio*, quæ in *Theologiâ Sacrâ*, locum habet; quæ scilicet fundata est super *Placita Dei*.

Sicut verò, *Rationis Humanæ* in *Diuinis*, *vsus* est duplex; ita & in eodem *Vsu*, duplex *Excessus*. Alter, cùm in *Modum Mysterij*, *curiosiùs*, quam par est, *inquiritur*; Alter, cùm *Illationibus*, *æqua tribuitur Auctoritas*, ac *Principijs* ipsis. Nam & *Nicodemi Discipulus* videri possit, qui Pertinaciùs quærat; *Quomodò posset Homo nasci cùm sit Senex?* Et *Discipulus Pauli* neutiquàm censeri possit, qui non quandoque in Doctrinis suis inserat; *Ego, non Dominus*: Aut illud, *Secundum Consilium Meum*. Siquidèm *Illationibus* plerisque Stilus iste conueniet. Itaque nobis Res salubris videtur, & inprimis vtilis, si Tractatus instituatur Sobrius & Diligens, qui de *Vsu Rationis Humanæ* in *Theologicis* vtilitèr præcipiat, tanquàm *Diuina*

quædam

quædam *Dialectica*. Vtpote, quæ futura sit, instar *Opiatæ* cuiusdam *Medicinæ*; quæ non modò Speculationum, quibus Schola interdùm laborat, Inania consopiat; Verùm etiàm, Controuersiarum Furores, quæ in Ecclesiâ Tumultus cient, nonnihil mitiget. Eiusmodi Tractatum, inter *Desiderata* ponimus; & *Sophronem*, siue de *Legitimo vsu Rationis Humanæ in Diuinis* nominamus.

2. Interest admodùm *Pacis Ecclesiæ*, vt *Fœdus Christianorum*, à *Seruatore* præscriptum, in duobus illis *Capitibus*, quæ nonnihil videntur discrepantia, benè & clarè explicetur: Quorum Alterum sic diffinit; *Qui non est nobiscum, est contra nos:* Alterum autem sic; *Qui contra nos non est, nobiscum est.* Ex his liquidò patet, Esse nonnullos Articulos, in quibus, qui dissentit, extra *Fœdus* statuendus sit: Alios verò, in quibus dissentire liceat, saluo *Fœdere*. Vincula enim Communionis Christianæ ponuntur, *Vna Fides, Vnum Baptisma,* &c. Non *Vnus Ritus, vna Opinio.* Videmus quoque *Tunicam Saluatoris*, Inconsutilem extitisse; *Vestem* autem *Ecclesiæ*, Versicolorem. *Paleæ* in Aristâ separandæ sunt à Frumento; At *Zizania* in Agro, non protinùs euellenda. *Moses*, cùm certantem reperisset Ægyptium cum Israelitâ, non dixit, *Cur certatis?* Sed Gladio euaginato Ægyptium interfecit: At cùm Israelitas duos certantes vidisset, quamuis fieri non potuit, vt vtrique Caussa iusta contingeret, ita tamen eos alloquitur; *Fratres estis, cur certatis?* His itaque perpensis, Magni videatur Res, & Momenti, & Vsûs esse, vt diffiniatur, qualia sint illa, & quantæ Latitudinis, quæ, ab Ecclesiæ Corpore, Homines penitùs diuellant, & à Communione Fidelium eliminent. Quod si quis putet, hoc iam pridèm factum esse, videat ille etiàm atque etiàm, quam sincerè & moderatè. Illud interìm verisimile est, eum qui *Pacis* mentionem fecerit, reportaturum Responsum illud Iehu, ad

Nuntium,

Nuntium, (*Nunquid pax est Iehu?*) *Quid tibi & Paci? transi, & sequere me:* Cùm non *Pax*, sed *Partes*, plerisque Cordi sint. Nobis nihilominùs visum est, Tractatum de *Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei*, vt salubrem & vtilem, inter *Desiderata* reponere.

3. Cùm *Scripturarum Sacrarum*, circa *Theologiam informandam* tantæ sint Partes, de earum *Interpretatione* inprimis videndum. Neque nunc de *Auctoritate eas interpretandi* loquimur, quæ in Consensu Ecclesiæ firmatur; sed de *Modo Interpretandi*. Is duplex est; *Methodicus*, & *Solutus*. Etenim Latices isti Diuini, qui Aquis illis, ex Puteis Iacobi, in infinitum præstant, similibus ferè hauriuntur, & exhibentur Modis, quibus Aquæ Naturales ex Puteis solent: Hæ siquidèm, aut sub primum Haustum, in Cisternas recipiuntur, vnde per Tubos complures, ad Vsum commodè diduci possunt; Aut statìm in Vasa infunduntur, subinde, prout opus est, vtendæ. Atque *Modus* ille prior *Methodicus*, *Theologiam* nobis tandèm peperit *Scholasticam*; per quam *Doctrina Theologica*, in *Artem*, tanquàm in *Cisternam*, collecta est; atque inde *Axiomatum & Positionum Riuuli*, in omnes Partes, sunt distributi. At in *Interpretandi Modo Soluto* duo interueniunt *Excessus*: Alter, *eiusmodi præsupponit in Scripturis Perfectionem*, vt etiàm omnis Philosophia ex earum Fontibus peti debeat; ac si Philosophia alia quæuis, Res profana esset & Ethnica. Hæc Intemperies in Scholâ Paracelsi præcipuè, nec-non apud alios inualuit: Initia autem eius à Rabbinis & Cabalistis defluxerunt. Verùm istiusmodi Homines, non id assequuntur quod volunt; Neque enim Honorem, vt putant, Scripturis deferunt; sed easdem potiùs deprimunt & polluunt. Cœlum enim Materiatum, & Terram, qui in *Verbo Dei* quæsiuerit (de quo dictum est; *Cœlum & Terra pertransibunt, Verbum autem meum non Pertransibit*) is sanè, Transitoria inter Æterna temerè perse-

persequitur. Quemadmodùm enim *Theologiam* in *Philosophiâ* quærere, perinde est, ac si *Viuos quæras inter Mortuos*; Ità èconträ *Philosophiam* in *Theologiâ* quærere, non aliud est, quam *Mortuos quærere inter Viuos*. Alter autem *Interpretandi Modus* (quem pro *Excessu* statuimus) videtur primo intuitu Sobrius & Castus; sed tamen & *Scripturas* ipsas dedecorat, & plurimo *Ecclesiam* afficit detrimento. Is est (vt verbo dicamus) quandò *Scripturæ diuinitùs inspiratæ*, eodem, quo *Scripta Humana*, *explicantur modo*. Meminisse autem oportet, *Deo* Scripturarum Auctori, duo illa patere, quæ Humana Ingenia fugiunt; *Secreta* nimirùm *Cordis*, & *Successiones Temporis*. Quamobrèm, cùm *Scripturarum Dictamina* talia sint, vt ad *Cor* scribantur, & *omnium Seculorum Vicissitudines* complectantur; cum æternâ & certâ Præscientià omnium Hæresium, Contradictionum, & Statûs Ecclesiæ varij & mutabilis, tum in Cómuni, tum in Electis singulis; Interpretandæ non sunt solummodò, secundum Latitudinē & obuiū Sensum Loci; Aut respiciendo ad Occasionem ex quâ Verba erant prolata; Aut præcisè ex Contextu Verborum Præcedentium & Sequentium; Aut contemplando Scopum Dicti Principalem; Sed sic, vt intelligamus complecti eas, non solùm totalitèr, aut collectiuè, sed distributiuè, etiàm in Clausulis & Vocabulis singulis, innumeros Doctrinæ Riuulos & Venas, ad Ecclesiæ singulas Partes, & Animas Fidelium, irrigandas. Egregiè enim obseruatum est, quod *Responsa Saluatoris* nostri, ad Quæstiones non paucas, ex ijs quæ proponebantur non videntur ad rem, sed quasi impertinentia: Cuius rei Caussa duplex est; Altera, quod cùm *Cogitationes* eorum qui interrogabant, non ex *Verbis*, vt nos Homines solemus, sed *immediatè*, & *ex sese* cognouisset, ad *Cogitationes* eorum, non ad *Verba* respondit; Altera, quod non ad *eos* solùm locutus est, qui *tunc aderant*, sed ad *Nos* etiàm *qui viuimus*, & ad *Omnis Æui ac Loci Homines*

mines, quibus *Euangelium* fuerit Prædicandum. Quod etiàm in alijs *Scripturæ Locis* obtinet.

His itaque Prælibatis, veniamus ad *Tractatum* eum, quem *Desiderari* statuimus. Inueniuntur profectò inter *Scripta Theologica*, *Libri Controuersiarum* nimiò plures; *Theologiæ* eius, quam diximus *Positiuam*, Massa ingens; *Loci Communes*; *Tractatus speciales*; *Casus Conscientiæ*; *Conciones* & *Homiliæ*; Denique prolixi plurimi in Libros Scripturarum *Commentarij*: Quod *Desideramus* autem est huiusmodi: *Collectio scilicet succincta, sana*, & cum Iudicio, *Annotationum*, & *Obseruationum*, super *Textus Scripturæ Particulares*; neutiquàm in Locos Communes excurrendo, aut Controuersiás persequendo, aut in Artis Methodum eas redigendo; sed quæ planè Sparsæ sint, & Natiuæ. Res certè, in Concionibus doctioribus, se quandoque ostendens, quæ vt plurimùm non perennant; sed quæ in Libros adhùc non coaluit, qui ad Posteros transeant. Certè, quemadmodùm Vina, quæ sub primam Calcationem molliter defluunt, sunt suauiora, quam quæ à Torculari exprimuntur; quoniàm hæc ex Acino & Cute vuæ aliquid sapiant; Similitèr salubres admodùm, ac suaues sunt Doctrinæ, quæ, ex *Scripturis lenitèr expressis*, emanant; nec ad *Controuersias*, aut *Locos Communes*, trahuntur. Huiusmodi Tractatum *Emanationes Scripturarum* nominabimus.

Iam itaque mihi videor confecisse Globum exiguum *Orbis Intellectualis*, quam potui, fidelissimè; Vnà cum Designatione & Descriptione earum Partium, quas Industriâ & Laboribus Hominum, aut non constantèr occupatas, aut non satis excultas, inuenio. Quo in Opere, sicubi à Sententiâ Veterum recesserim, intelligatur hoc factum esse, Animo *Proficiendi in Melius*, non *Innouandi*, aut *Migrandi in aliud.* Neque enim mihimetipsi, aut Argumento, quod in Manibus habeo, constare potui,

nisi

nisi planè decretum mihi fuisset, *Aliorum Inuentis*, quantum in me fuerit, addere; Cùm tamen non minùs optauerim, etiàm *Inuenta mea*, ab Alijs, in posterum superari. Quam autem in hâc Re æquus fuerim, vel ex hoc apparet; quod Opiniones meas proposuerim vbique nudas, & inermes, neque alienæ Libertati, per Confutationes pugnaces, præiudicare contenderim. Nam in ijs, quæ rectè à me posita sunt, subest Spes, id futurum, vt si in primâ Lectione emergat Scrupulus, aut Obiectio; At in Lectione iteratâ, Responsum se vltrò sit exhibiturum: In ijs verò, in quibus mihi errare contigit, certus sum, nullam à me illatam esse vim Veritati, per Argumenta contentiosa; Quorum ea ferè est Natura, vt Erroribus Auctoritatem concilient, rectè Inuentis derogent. Siquidèm ex Dubitatione Error Honorem acquirit; Veritas patitur Repulsam. Interìm, in Mentem mihi venit Responsum illud Themistoclis, qui, cùm ex Oppido paruo Legatus quidam, magna nonnulla perorasset, Hominem perstrinxit, *Amice, verba tua Ciuitatem desiderant.* Certè obijci mihi rectissimè posse existimo, quod Verba mea *Seculum* desiderent. *Seculum* fortè *integrum*, ad Probandum; *Complura* autem *Secula*, ad Perficiendum. Attamen, quoniàm etiàm Res quæque maximæ Initijs suis debentur, mihi satis fuerit seuisse *Posteris*, & *Deo Immortali*: Cujus Numen supplex precor, per *Filium* suum, & *Seruatorem* nostrum, vt has, & hisce similes, *Intellectûs Humani victimas*, *Religione*, tanquàm *Sale*, resperſas, & Gloriæ suæ *immolatas*, propitius accipere dignetur.

FINIS.

NOVVS ORBIS SCIENTIarum, siue Desiderata.

Lib. 2.

ERrores Naturæ, *siue Historia Præter-Generationum.*

Vincula Naturæ, *siue Historia Mechanica.*

Historia Inductiua, *siue Historia Naturalis in Ordine ad condendam Philosophiam.*

Oculus Polyphemi, *siue Historia Literarum.*

Historia ad Prophetias.

Philosophia secundum Parabolas Antiquas.

Lib. 3.

PHilosophia Prima, *siue de Axiomatibus Scientiarum Communibus.*

Astronomia Viua.

Astrologia Sana.

Continuatio Problematum Naturalium.

Placita Antiquorum Philosophorum.

Pars Metaphysicæ de Formis Rerum.

Magia Naturalis, *siue Deductio Formarum ad Opera.*

Inuentarium Opum Humanarum.
Catalogus Polychrestorum.

Lib. 4.

TRiumphi Hominis, *siue de Summitatibus Naturæ Humanæ.*
Physiognomia Corporis in Motu.
Narrationes Medicinales.
Anatomia Comparata.
De Curatione Morborum habitorum pro Insanabilibus.
De Euthanasiâ exteriore.
De medicinis Authenticis.
Imitatio Thermarum Naturalium.
Filum Medicinale.
De prolongando Curriculo Vitæ.
De Substantiâ Animæ Sensibilis.
De Nixibus Spiritûs in Motu Voluntario.
De Differentiâ Perceptionis & Sensûs.
Radix Perspectiuæ, siue De Formâ Lucis.

Lib. 5.

E*Xperientia Literata, siue* Venatio Panis.
Organum Nouum.
Topicæ Particulares.
Elenchi Idolorum.
De Analogiâ Demonstrationum.

LIB. 6.

DE *Notis Rerum.*
De Grammatica Philosophans.
Traditio Lampadis, *siue Methodus ad Filios.*
De Prudentiâ Sermonis Priuati.
Colores Boni & Mali Apparentis, tam Simplicis, quam Comparati.
Antitheta Rerum.
Formulæ Minores Orationum.

LIB. 7.

SAtyra Seria, *siue de Interioribus Rerum.*
Georgica Animi, *siue de Culturâ Morum.*

LIB. 8.

A Manuensis Vitæ, *siue de Occasionibus Sparsis.*
Faber Fortunæ, *siue de Ambitu Vitæ.*
Consul Paludatus, *siue de proferendis Imperij Finibus.*
Idea Iustitiæ Uniuersalis, siue de Fontibus Iuris.

LIB. 9.

SOphron, *siue de Legitimo Usu Rationis Humanæ in Diuinis.*
Irenæus, *siue de Gradibus Vnitatis in Ciuitate Dei.*
Vtres Cœlestes, *siue Emanationes Scripturarum.*

Errata.

PAg. 14. lin.30. dictum lege *ductum*. p.33. l.17. ſuis leg. *ſuus*. p.36. l.1. è. leg. à. p.71. l.33. Ros leg. *Res*. p.98. l.31. poſſet leg. *poſſent*. p.99. l.17 Fabulâ leg. *Tabulâ*. p.127. l.20 ſtalis leg. *ſtabilis*. p.168. l.17. anguſtas leg. *anguſtos*. p.172. l.7. Inuentaria leg. *Inuentarium*. p.216. l.11. quæ leg. *quas*. p.263. l.29. excludantur leg. *excluduntur*. p.298. l.10. agant leg. *agunt*. Ibid. l.31. ſuæ leg. *ſuis*. p.311. l.29. ſenſus leg. *ſenſui*. p.355. l.2. cuius leg. *quorum*. p.364. l.13. quam leg. *quem*. p.431. l.vlt. acceptæ leg. *accepta*. p.433. l.27. futuræ leg. *futura*.